

ปัญหาในกระบวนการพิจารณาความอาญาในคดีสิ่งแวดล้อม : ศึกษากรณีโรงงานอุตสาหกรรม

เป็นผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม

นางสาวลีลานาฏ พิมพ์พัฒน์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา ๒๕๕๖

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)

are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

PROBLEMS OF CRIMINAL PROCEDURES IN ENVIRONMENTAL CASES : A CASE STUDY OF THE
INDUSTRIAL FACTORIES AS POLLUTERS

Miss Leelanard Pimpat

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws Program in Laws

Faculty of Law

Chulalongkorn University

Academic Year 2013

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ปัญหาในกระบวนการพิจารณาความอาญาในคดีสิ่งแวดล้อม
: ศึกษากรณีโรงงานอุตสาหกรรมเป็นผู้ก่อให้เกิดปัญหา
สิ่งแวดล้อม

โดย

นางสาวลีลานาฏ พิมพ์พัฒน์

สาขาวิชา

นิติศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

รองศาสตราจารย์ มัทยา จิตติรัตน์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

.....คณบดีคณะนิติศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร. ศักดา ธนิตกุล)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ วีระพงษ์ บุญโยภาส)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ มัทยา จิตติรัตน์)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปาริณา ศรีวินิชย์)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(อาจารย์ ดร. ชัชชม อรรถมณีบุญ)

ลีลานาฏ พิมพ์พัฒนา : ปัญหาในกระบวนการพิจารณาความอาญาในคดีสิ่งแวดล้อม : ศึกษากรณีโรงงานอุตสาหกรรมเป็นผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม. (PROBLEMS OF CRIMINAL PROCEDURES IN ENVIRONMENTAL CASES : A CASE STUDY OF THE INDUSTRIAL FACTORIES AS POLLUTERS) อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : รศ. มัทยา จิตติรัตน์, ๓๐๔ หน้า.

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม โดยศึกษาเปรียบเทียบกับประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศญี่ปุ่น และประเทศออสเตรเลีย และนำมาวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการพิจารณาความอาญาในคดีสิ่งแวดล้อม โดยวิธีการศึกษาวิจัยของวิทยานิพนธ์นี้ ใช้วิธีวิจัยจากเอกสาร โดยการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากหนังสือ บทความทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ และสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ

เนื่องจากในปัจจุบันมีการกระทำความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมกันมากขึ้น ซึ่งสาเหตุส่วนหนึ่งนั้นมาจากการที่กฎหมายไม่มีสภาพบังคับที่เด็ดขาด ไม่มีการดำเนินคดีกับผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมกันอย่างจริงจัง และอีกส่วนหนึ่งมาจากการที่ประเทศไทยเรานั้นไม่มีองค์กรที่ทำหน้าที่ในการวินิจฉัยและระงับข้อพิพาทในทางสิ่งแวดล้อมเป็นการเฉพาะ กล่าวคือ ไม่มีการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้การดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องนำกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับ ซึ่งก่อให้เกิดความไม่เหมาะสมแก่การบังคับใช้ ทำให้เกิดช่องว่างที่ทำให้ไม่สามารถดำเนินการเอาผิดกับผู้กระทำความผิดได้อย่างแท้จริง

ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรที่จะต้องมีการสร้างหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความที่เป็นการเฉพาะขึ้นมาเพื่อใช้บังคับกับคดีสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีโดยทั่วไป เพื่อให้มีระบบวิธีพิจารณาคดีที่เอื้อต่อการใช้สิทธิเรียกร้องของผู้เสียหายให้มากขึ้น เพื่อลดความยุ่งยากให้แก่ผู้เสียหายในเรื่องของภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงต่าง ๆ และเพื่อให้ผู้ประกอบการธุรกิจภาคอุตสาหกรรมตลอดจนประชาชนโดยทั่วไปหันมาให้ความสำคัญและใส่ใจต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น หรือทำการปรับปรุงกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยให้มีความสอดคล้องและรองรับกับการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น

สาขาวิชา.....นิติศาสตร์.....ลายมือชื่อนิสิต.....

ปีการศึกษา.....๒๕๕๖.....ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....

5386047434 : MAJOR LAWS

KEYWORDS : PROBLEMS / INDUSTRIAL FACTORIES / CRIMINAL PROCEDURE / ENVIRONMENTAL CRIME

LEELANARD PIMPAT : PROBLEMS OF CRIMINAL PROCEDURES IN ENVIRONMENTAL CASES : A CASE STUDY OF THE INDUSTRIAL FACTORIES AS POLLUTERS. ADVISOR : ASSOC. PROF. MATTAYA JITTIRAT, 304 pp.

This research aimed to study procedure of criminal case process on environment by comparing to United State, Japan and Australia and analyzing problems and obstacles of Criminal Procedure for environmental case. The study method was to analyze the secondary data such as articles, academic researches and other literatures in government and private sector both in Thai and foreign languages.

Nowadays, there are more increasingly to break the law about environment because of the law enforcement is weak and there is no intensively to prosecute with people who cause the environmental problems. Another reason, there is no specific organization for judgment and dispute settlement for the environment case. When there is no environment court, the procedure of criminal case on environment must use the enforcement of criminal procedure law, which lead to unsuitability of enforcement and could not charge to any lawbreaker.

The researcher considered that it should create specific principle of the procedure law to charge for environmental case that has special instance from general case. This will bring about procedure system, which provides more advantage for victims and to reduce difficulty of improving evidence by injured person. Furthermore, it also grants all industry entrepreneurs and people to pay more attention on environment or improves the criminal procedure law to be more consistent and affirm the procedure of criminal case on environment.

Field of Study :.....LAWS..... Student's Signature.....

Academic Year :.....2013..... Advisor's Signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี โดยได้รับความกรุณาอย่างสูงจากผู้มีพระคุณหลายท่าน ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ มัทยา จิตติรัตน์ เป็นอย่างยิ่งที่สละเวลาอันมีค่ารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ โดยตลอดระยะเวลาที่ทำวิทยานิพนธ์ ท่านได้เมตตาให้คำปรึกษาแนะนำ และตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ด้วยดีตลอดมา ตลอดจนให้ความรักและเอ็นดูแก่ลูกศิษย์คนนี้ ผู้วิจัยซาบซึ้งในความห่วงใย ความมีเมตตากรุณาและระลึกในพระคุณของท่านเป็นอย่างยิ่ง

กราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ วีระพงษ์ บุญโญภาส ที่กรุณาได้รับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปาริณา ศรีวินิชย์ และอาจารย์ ดร. ชัชชม อรรถภิญญ์ ที่กรุณาได้รับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ทุกท่านได้กรุณาให้ความรู้และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์แก่การจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นอย่างดี ผู้วิจัยมีความซาบซึ้งและขอกราบขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

กราบขอบพระคุณ นายมนต์ชัย พิมพ์พัฒน์ และนางมารศรี เชิดบารมี บิดามารดาผู้มีพระคุณที่คอยอบรมสั่งสอน คอยให้กำลังใจที่ดีเสมอมา คอยสนับสนุนและช่วยเหลือจนกระทั่งการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี ผู้วิจัยซาบซึ้งและสำนึกในพระคุณของท่าน ขอตอบแทนพระคุณของท่านด้วยความกตัญญูกตเวทิตา

ขอขอบคุณมิตรสหายทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือและเอื้อเฟื้อข้อมูลอันเป็นประโยชน์แก่การทำวิทยานิพนธ์ ตลอดจนคอยอยู่เคียงข้างและให้กำลังใจที่ดีมาโดยตลอด จนกระทั่งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบคุณมา ณ ที่นี้

คุณงามความดีอันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้แก่บิดามารดา อันเป็นที่เคารพยิ่ง และคณาจารย์ทั้งหลายผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ตลอดจนผู้เขียนตำราและเอกสารต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยได้นำมาอ้างอิงในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีข้อผิดพลาดหรือขาดตกบกพร่องประการใด ผู้วิจัยขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ณ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๔
๑.๓ สมมติฐานของการวิจัย.....	๕
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย.....	๕
๑.๕ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๖
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย.....	๖
บทที่ ๒ ปัญหาสิ่งแวดล้อมอันเกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม.....	๗
๒.๑ ปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไป.....	๗
๒.๑.๑ ความหมายของปัญหาสิ่งแวดล้อม.....	๗
๒.๑.๒ สาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม.....	๑๐
๒.๑.๓ ประเภทของปัญหาสิ่งแวดล้อม.....	๑๔
๒.๑.๔ ผลกระทบของปัญหาสิ่งแวดล้อม.....	๑๖

หน้า

๒.๒ ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม.....	๑๗
๒.๒.๑ ความสำคัญของอุตสาหกรรม.....	๑๘
๒.๒.๒ ประเภทของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม.....	๒๑
๒.๒.๓ ผลกระทบของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม....	๒๙
๒.๒.๔ หลักการและแนวคิดในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจาก โรงงานอุตสาหกรรม.....	๓๑
๒.๒.๕ คดีตัวอย่างปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม.....	๓๗
๒.๒.๕.๑ การปนเปื้อนของสารตะกั่วในลำห้วยคลิตี้.....	๓๗
๒.๒.๕.๒ ลำน้ำพองเน่าเสีย : บริษัทฟินิกซ์ พัลพ แอนด์ เพเพอร์ จำกัด (มหาชน).....	๔๑
๒.๒.๕.๓ ปัญหามลพิษจากการประกอบกิจการรับกำจัดของเสีย บริษัท เบตเตอร์ เวิลด์ กรีน จำกัด (มหาชน).....	๔๔
๒.๒.๕.๔ คดีมาบตาพุด.....	๔๖
๒.๓ ความรับผิดชอบโดยทั่วไปในกรณีที่เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม.....	๔๙
บทที่ ๓ ความรับผิดชอบทางอาญาในกรณีที่เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยโรงงานอุตสาหกรรม.	๕๑
๓.๑ หลักการและแนวคิดในการดำเนินคดีกับผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม.....	๕๑
๓.๑.๑ แนวความคิดในการดำเนินคดีกับผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม.....	๕๒
๓.๑.๒ หลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle).....	๕๔
๓.๑.๓ หลักความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability).....	๕๖
๓.๑.๔ หลักการฟ้องคดีโดยประชาชน (Citizen Suits).....	๕๘

หน้า

๓.๑.๕ หลักการเฝ้าระวังล่วงหน้า (The Precautionary Principle).....	๕๙
๓.๑.๖ ทฤษฎีว่าด้วยความน่าจะเป็น (Probability Theory).....	๖๐
๓.๑.๗ แนวความคิดการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกัน และปราบปรามการกระทำผิด.....	๖๑
๓.๒ ลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อม.....	๖๓
๓.๓ กฎหมายที่เกี่ยวข้องในกรณีที่โรงงานอุตสาหกรรมก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ในลักษณะต่าง ๆ.....	๖๖
๓.๓.๑ กรณีก่อให้เกิดปัญหามลพิษทางอากาศ.....	๖๖
๓.๓.๒ กรณีก่อให้เกิดปัญหามลพิษทางน้ำ.....	๖๙
๓.๓.๓ กรณีก่อให้เกิดปัญหาขยะและสิ่งปฏิกูล.....	๗๓
๓.๓.๔ กรณีก่อให้เกิดปัญหามลพิษทางเสียง.....	๗๕
๓.๓.๕ กรณีก่อให้เกิดเหตุเดือดร้อนรำคาญ.....	๗๗
๓.๔ ความรับผิดทางอาญาในการกระทำต่อสิ่งแวดล้อม.....	๗๙
๓.๕ ความรับผิดทางอาญาของโรงงานอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม..	๘๔
๓.๕.๑ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕.....	๘๖
๓.๕.๒ พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕.....	๘๘
๓.๕.๓ พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕.....	๙๑
๓.๕.๔ พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อย ของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕.....	๙๓

หน้า

๓.๕.๕ พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒..... ๙๔

๓.๕.๖ ประมวลกฎหมายอาญา..... ๙๕

บทที่ ๔ การดำเนินคดีอาญาในกรณีโรงงานอุตสาหกรรมเป็นผู้ก่อให้เกิด

ปัญหาสิ่งแวดล้อม..... ๙๗

๔.๑ การดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไป..... ๙๘

๔.๑.๑ ผู้มีสิทธิฟ้องคดีอาญา..... ๙๘

๔.๑.๒ ผู้ถูกฟ้องคดีหรือบุคคลที่จะต้องรับผิดชอบในทางอาญา..... ๑๐๐

๔.๑.๓ การร้องทุกข์กล่าวโทษคดีอาญา.....,..... ๑๐๕

๔.๑.๔ การจับกุมในคดีอาญา..... ๑๐๖

๔.๑.๕ การสอบสวนคดีอาญา..... ๑๐๘

๔.๑.๖ การฟ้องคดีอาญา..... ๑๑๑

๔.๑.๗ การพิจารณาคดีอาญา..... ๑๑๒

๔.๒ การดำเนินคดีอาญากับโรงงานอุตสาหกรรมผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม..... ๑๑๕

๔.๒.๑ การดำเนินคดีอาญากับผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม

ในประเทศไทย..... ๑๑๗

๔.๒.๑.๑ คำพิพากษาคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโรงงาน

อุตสาหกรรมของประเทศไทย..... ๑๓๗

๔.๒.๑.๒ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม

โดยทั่วไป..... ๑๓๗

๔.๒.๑.๒.๑ ปัญหาเนื่องมาจากตัวบทกฎหมาย..... ๑๓๙

หน้า

๔.๒.๑.๒.๒ ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อม.....	๑๓๙
๔.๒.๑.๒.๓ ปัญหาข้อขัดข้องในการฟ้องคดี.....	๑๔๒
๔.๒.๑.๒.๔ ปัญหาข้อขัดข้องในการดำเนินกระบวนการ พิจารณาในศาล.....	๑๔๓
๔.๒.๒ การดำเนินคดีอาญากับผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ในต่างประเทศ.....	๑๔๖
๔.๒.๒.๑ ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	๑๔๖
๔.๒.๒.๒ ประเทศญี่ปุ่น.....	๑๖๔
๔.๒.๒.๓ ประเทศออสเตรเลีย.....	๑๘๑
บทที่ ๕ บทวิเคราะห์ปัญหากระบวนการวิธีพิจารณาคดีอาญากับโรงงานอุตสาหกรรม	
ผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม.....	๑๙๔
๕.๑ ปัญหาเรื่องผู้เสียหายและอำนาจในการฟ้องคดี.....	๑๙๔
๕.๑.๑ บุคคลที่จะเป็นผู้เสียหายจะต้องเป็นผู้ได้รับความเสียหายโดยตรง	๑๙๔
๕.๑.๒ กฎหมายไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนโดยทั่วไปมีสิทธิฟ้องคดี เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมากเท่าที่ควร.....	๑๙๙
๕.๑.๓ บทบาทขององค์กรเอกชนในการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม ยังถูกจำกัด.....	๒๐๑
๕.๒ ปัญหาเรื่องบุคคลที่จะต้องรับผิดชอบในทางอาญา.....	๒๐๓
๕.๒.๑ ขอบเขตความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล.....	๒๐๓

หน้า

๕.๒.๒ การระบุตัวผู้กระทำความผิดในกรณีมีโรงงานอุตสาหกรรมหลาย แห่งตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกัน และไม่แน่ชัดว่าโรงงานอุตสาหกรรม ใดเป็นผู้กระทำความผิด.....	๒๐๕
๕.๓ ปัญหาเรื่องการร้องทุกข์กล่าวโทษ : บุคคลที่จะร้องทุกข์กล่าวโทษได้นั้นจะ ต้องแสดงให้เห็นในเบื้องต้นก่อนว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจริง.....	๒๐๕
๕.๔ ปัญหาเรื่องอำนาจในการจับกุม.....	๒๐๘
๕.๔.๑ การจับกุมนิติบุคคลต้องกระทำอย่างไร.....	๒๐๘
๕.๔.๒ การขาดการกระจายอำนาจในการจับกุมไปให้แก่เจ้าพนักงาน ตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมอย่างทั่วถึง.....	๒๑๐
๕.๕ ปัญหาเรื่องการสอบสวน.....	๒๑๑
๕.๕.๑ เขตอำนาจการสอบสวนและพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ.....	๒๑๑
๕.๕.๒ บทบาทของพนักงานอัยการในการสอบสวนคดีอาญา ทางสิ่งแวดล้อม.....	๒๑๓
๕.๖ ปัญหาเรื่องการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิด.....	๒๑๔
๕.๖.๑ พยานหลักฐานในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมมักมีความเกี่ยวข้องกับ ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และศาสตร์แขนงอื่น ๆ.....	๒๑๔
๕.๖.๒ พยานหลักฐานในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมมักจะอยู่ในความ ครอบครองของฝ่ายผู้กระทำความผิด.....	๒๑๖

หน้า

๕.๖.๓ พนักงานสอบสวนไม่มีความรู้ความชำนาญในการสอบสวน คดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมและขาดการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ที่เกี่ยวข้อง.....	๒๑๘
๕.๗ ปัญหาเรื่องหน้าที่นำสืบและภาระการพิสูจน์.....	๒๑๙
๕.๘ ปัญหาเรื่องการพิสูจน์ความผิดและเจตนาของผู้กระทำความผิด.....	๒๒๔
๕.๙ ปัญหาเรื่องพยานผู้เชี่ยวชาญ.....	๒๒๗
๕.๑๐ ปัญหาเรื่องหลักการดำเนินคดีของศาล.....	๒๒๘
๕.๑๑ ปัญหาเรื่องความเหมาะสมของผู้พิพากษาที่พิจารณาคดี.....	๒๓๐
๕.๑๒ ปัญหาเรื่องการฟ้องร้องในคดีอาญา.....	๒๓๒
๕.๑๓ ปัญหาเรื่องการทำคำพิพากษา.....	๒๓๓
บทที่ ๖ บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	๒๓๕
๖.๑ บทสรุป.....	๒๓๕
๖.๒ ข้อเสนอแนะ.....	๒๔๑
รายการอ้างอิง.....	๒๕๒
ภาคผนวก.....	๒๗๒
ภาคผนวก ก. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑-๑๑ : ด้าน การพัฒนาอุตสาหกรรมและด้านการบริหารจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.....	๒๗๓

หน้า

ภาคผนวก ข.	กฎกระทรวงและประกาศกระทรวงที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕.....	๒๗๘
ภาคผนวก ค.	กฎกระทรวงและประกาศกระทรวงที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕.....	๒๘๑
ภาคผนวก ง.	กฎกระทรวงและประกาศกระทรวงที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒.....	๒๙๔
ภาคผนวก จ.	ขั้นตอนการดำเนินการของเจ้าพนักงานควบคุมมลพิษตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕.....	๒๙๕
ภาคผนวก ฉ.	ขั้นตอนการดำเนินการของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕.....	๒๙๖
ภาคผนวก ช.	ขั้นตอนการดำเนินการของเจ้าพนักงานท้องถิ่นและเจ้าพนักงานสาธารณสุขตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕...	๒๙๗
ภาคผนวก ซ.	ขั้นตอนการดำเนินการของเจ้าพนักงานท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕.....	๓๐๐
ภาคผนวก ฌ.	ตารางเปรียบเทียบบุคคลผู้มีอำนาจในแต่ละขั้นตอนการดำเนินการคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม.....	๓๐๑
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....		๓๐๔

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ ๑	แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑-๑๑ : ด้านการพัฒนา อุตสาหกรรมและด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม...	๒๗๓
ตารางที่ ๒	ตัวอย่างค่าความเข้มของกลิ่นของโรงงาน.....	๒๘๓
ตารางที่ ๓	ค่าปริมาณของสารเจือปนที่ระบายออกจากโรงงาน.....	๒๘๗
ตารางที่ ๔	บัญชีท้ายประกาศกรมโรงงานอุตสาหกรรม เรื่อง กำหนดประเภทหรือชนิด ของโรงงานที่ต้องจัดทำรายงานชนิดและปริมาณสารมลพิษที่ระบายออกจาก โรงงาน พ.ศ. ๒๕๕๓.....	๒๘๙
ตารางที่ ๕	ตารางเปรียบเทียบบุคคลผู้มีอำนาจในแต่ละขั้นตอนการดำเนินคดีอาญา ทางสิ่งแวดล้อม.....	๓๐๑

สารบัญญภาพ

ภาพที่	หน้า
๑ ลำดับความสำคัญในการจัดการของเสีย.....	๓๔
๒ ตัวอย่างเครื่องหมายฉลากเขียว.....	๓๕
๓ ขั้นตอนการดำเนินการของเจ้าพนักงานควบคุมมลพิษตามพระราชบัญญัติ ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕.....	๒๙๕
๔ ขั้นตอนการดำเนินการของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕.....	๒๙๖
๕ ขั้นตอนการดำเนินการของเจ้าพนักงานท้องถิ่นและเจ้าพนักงานสาธารณสุข กรณีเจ้าพนักงานท้องถิ่นพบเห็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติ การสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕	๒๙๗
๖ ขั้นตอนการดำเนินการของเจ้าพนักงานท้องถิ่นและเจ้าพนักงานสาธารณสุข กรณีเจ้าพนักงานสาธารณสุขพบเห็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติ การสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ (กรณีทั่วไป).....	๒๙๘
๗ ขั้นตอนการดำเนินการของเจ้าพนักงานท้องถิ่นและเจ้าพนักงานสาธารณสุข กรณีเจ้าพนักงานสาธารณสุขพบเห็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติ การสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ (กรณีเร่งด่วน).....	๒๙๙
๘ ขั้นตอนการดำเนินการของเจ้าพนักงานท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติรักษาความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕.....	๓๐๐

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพสังคมในปัจจุบันนี้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปจากแต่ก่อนเป็นอย่างมาก สังคมมีความเจริญมากขึ้น ปัญหาที่ตามมาคือปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรม เพราะเมื่อคนมีจำนวนมากขึ้น ความจำเป็นที่จะต้องใช้ทรัพยากรก็มีมากขึ้นเป็นเงาตามตัว ทำให้ต้องมีการผลิตเป็นจำนวนมาก ซึ่งการที่จะได้มาซึ่งผลผลิตต่าง ๆ นั้นก็จำเป็นที่จะต้องอาศัยการผลิตซึ่งส่วนหนึ่งมาจากภาคอุตสาหกรรม โดยโรงงานอุตสาหกรรมนั้นมีความสำคัญต่อการพัฒนาของประเทศชาติเป็นอย่างยิ่ง เพราะสังคมจะพัฒนาไปข้างหน้าได้ก็จำเป็นที่จะต้องอาศัยกลไกทางเศรษฐกิจเป็นตัวขับเคลื่อนนำพาประเทศ ซึ่งการประกอบอุตสาหกรรมนั้นเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจประการหนึ่งที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศชาติ เพราะเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของประเทศ สภาพสังคมในปัจจุบันนี้จะพบได้ว่ามีความเป็นสังคมอุตสาหกรรม เน้นการผลิตทางด้านอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้นกว่าแต่ก่อนที่มุ่งเน้นการผลิตทางด้านเกษตรกรรม ทำให้ในปัจจุบันนี้พบว่ามี การตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งเดิมทีนั้นโรงงานอุตสาหกรรมมักจะตั้งอยู่ตามต่างจังหวัด แต่ในปัจจุบันนี้โรงงานอุตสาหกรรมได้ขยายตัวออกไปยังเขตอื่นมากขึ้นจนกระทั่งเกิดเป็นเขตอุตสาหกรรมจำนวนมาก ซึ่งจากการที่มีโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากนี้ ได้ส่งผลให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ตามมา เนื่องมาจากว่า ในขั้นตอนกระบวนการผลิตของโรงงานอุตสาหกรรมนั้นย่อมที่จะมีส่วนในการก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ อยู่หลายประการ เช่น การปล่อยน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมลงสู่แม่น้ำลำคลอง การปล่อยควันพิษออกจากโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น ซึ่งการกระทำเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อบุคคลเป็นจำนวนมาก ไม่เพียงแต่ส่งผลเสียต่อลูกจ้างหรือบุคคลที่อยู่ในโรงงานอุตสาหกรรมเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงโรงงานอุตสาหกรรมดังกล่าวนี้ด้วย ทำให้ประชาชนไม่มีความปลอดภัยในสุขภาพอนามัย ต้องดำรงอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรม ซึ่งความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นบางครั้งก็ยากที่จะแก้ไขเยียวยาให้กลับคืนสู่สภาพเดิมเหมือนเช่นที่เคยเป็นมาแต่ก่อนได้ จึงเห็นได้ว่าการดำเนินกิจการของโรงงานอุตสาหกรรมนั้น แม้จะเป็นผลดีต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ แต่ในขณะเดียวกันอาจสร้างความเสียหายให้แก่สิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก ซึ่งการที่จะเลือกทางใดทางหนึ่งก็ย่อมที่จะต้องประสพกับผลเสียอีกทางหนึ่ง เพราะความต้องการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจกับการส่งเสริมและดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมนั้นมักจะดำเนินไปในทิศทางที่ตรงข้ามกันอยู่เสมอ เมื่อเลือกที่จะให้ประเทศมีเศรษฐกิจที่ดี ประชาชนมีความอยู่ดีกินดี ก็จำเป็นต้องประสพกับปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมาเป็นเงาตามตัว เพราะการที่จะทำให้ประเทศอยู่ในสภาวะการณ์เช่นว่านั้นได้ ก็จำเป็น

ที่รัฐจะต้องให้การสนับสนุนภาคอุตสาหกรรมให้มีการผลิตที่มากขึ้น ส่งผลให้ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมนั้นถูกลดทอนลงไป จึงจำเป็นที่จะต้องพยายามหาจุดสมดุลระหว่างความต้องการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจกับการส่งเสริมและดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม เพื่อที่จะทำให้สังคมสามารถที่จะดำเนินต่อไปได้และในขณะเดียวกันทุกคนในสังคมก็สามารถที่จะดำรงอยู่ในสังคมที่มีสภาพแวดล้อมที่ดีได้ด้วย

เนื่องมาจากโรงงานอุตสาหกรรมนั้นเป็นสาเหตุหนึ่งที่สำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม จึงจำเป็นที่จะต้องมีการจัดการกับโรงงานอุตสาหกรรมเหล่านี้ เพื่อที่จะทำให้โรงงานอุตสาหกรรมเกิดความเกรงกลัว ไม่กล้าที่จะกระทำความผิด และเกิดความตระหนักว่าตนนั้นจะต้องเป็นส่วนหนึ่งในการดูแลและรักษาสิ่งแวดล้อมด้วยเช่นกัน ซึ่งในปัจจุบันก็ได้มีการออกกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมาเพื่อจัดการกับโรงงานอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นต้น ซึ่งเป็นช่องทางหนึ่งที่รัฐจะสามารถดำเนินคดีกับผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ ทั้งนี้การที่จะฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมนั้นอาจกระทำได้สามช่องทางด้วยกันคือ การฟ้องคดีแพ่ง การฟ้องคดีอาญา และการฟ้องคดีปกครอง แต่ในความเป็นจริงนั้นจะพบว่ามีการดำเนินการกับโรงงานอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วยการฟ้องเป็นคดีแพ่งและคดีปกครองเสียเป็นส่วนมาก เพราะผู้ฟ้องคดีมุ่งเน้นที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นสำคัญ หรือต้องการให้หน่วยงานของรัฐต้องรับผิดชอบในเรื่องนั้น ๆ แต่สำหรับการดำเนินคดีอาญานั้นจะพบไม่มากนัก ซึ่งสาเหตุหนึ่งคงเนื่องมาจากการดำเนินคดีอาญากับโรงงานอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมกระทำได้ยากลำบากยิ่งกว่าการดำเนินคดีในรูปแบบอื่น ๆ การจะพิสูจน์ความผิดของตัวผู้กระทำผิดที่เป็นโรงงานอุตสาหกรรมนั้นก็กระทำได้ยาก เนื่องด้วยข้อขัดข้องในการแสวงหาพยานหลักฐานต่าง ๆ ซึ่งพยานหลักฐานส่วนมากนั้นมักจะอยู่ภายในเขตบริเวณโรงงานอุตสาหกรรม หรืออยู่ในความครอบครองของโรงงานอุตสาหกรรม ทางโรงงานอุตสาหกรรมก็คงจะไม่ยอมเปิดโอกาสให้เข้าไปเก็บรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ หรือยอมส่งมอบพยานหลักฐานให้แก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อมาฟ้องร้องดำเนินคดีกับตน และนอกจากนี้การฟ้องคดีอาญานั้นยังมีข้อจำกัดอื่น ๆ อยู่อีกหลายประการ ซึ่งส่งผลให้เป็นอุปสรรคต่อการบังคับใช้กฎหมายให้เกิดประสิทธิภาพและเกิดความยุติธรรมอย่างแท้จริง เช่น ข้อจำกัดในด้านตัวผู้เสียหายที่มีอำนาจในการฟ้องคดี ซึ่งกฎหมายให้สิทธิแต่เฉพาะบุคคลที่เป็นผู้เสียหายโดยตรงเท่านั้นที่มีสิทธิฟ้องคดีได้ กล่าวคือ ต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำนั้นแล้ว แต่ทว่าในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นบางครั้งความเสียหายมิได้ปรากฏขึ้นในทันทีทันใด แต่จำเป็นต้องอาศัยระยะเวลา จึงเกิดช่องว่างขึ้นว่าในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้บุคคลที่อาจได้รับความเดือดร้อนเสียหายไม่อาจที่จะใช้สิทธิเรียกร้องต่อผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับตนได้ กลับกลายเป็นว่าจำต้องทนรอจนกว่าความเสียหายจะปรากฏออกมาให้เห็นอย่างชัดเจน จึงจะมีสิทธิในการฟ้องร้องดำเนินคดีได้ ซึ่งกว่าจะถึงตอนนั้นความเสียหายที่บุคคลนั้นได้รับอาจจะยากเกินกว่าจะแก้ไขเยียวยาได้

แล้วก็ไม่ได้ นอกจากนี้ผู้เสียหายที่เป็นประชาชนทั่วไปอาจไม่มีความรู้ความชำนาญพอที่จะไปต่อสู้คดีกับโรงงานอุตสาหกรรมที่มีขนาดใหญ่และมีศักยภาพในการที่จะว่าจ้างทนายความหรือที่ปรึกษากฎหมายที่เก่งและมีความชำนาญได้ ทำให้การต่อสู้คดีกันนั้น ฝ่ายผู้เสียหายมักจะอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบกว่า ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมขึ้น โดยทั้งนี้ผู้เสียหายไม่สามารถที่จะขอความช่วยเหลือจากองค์กรภาคเอกชนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านสิ่งแวดล้อมและในด้านการดำเนินคดีมากกว่าให้เข้ามาช่วยเหลือในการต่อสู้คดีแทนตนได้ จึงทำให้ผู้เสียหายอาจจะไม่มีโอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ ความสามารถในการที่จะหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดของโรงงานอุตสาหกรรมก็เป็นไปด้วยความยากลำบาก ทำให้ผู้เสียหายอาจจะไม่ได้รับความเป็นธรรมอย่างแท้จริง และนอกจากนี้ก็ยังมียกข้อจำกัดในแง่ที่ว่าพนักงานสอบสวนส่วนมากแล้วไม่ได้มีความรู้ความชำนาญทางด้านเทคนิควิทยาศาสตร์ ทำให้การรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อนำมาพิสูจน์ความผิดของโรงงานอุตสาหกรรมผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เป็นเหตุให้ไม่สามารถหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำผิดได้ และส่งผลต่อพนักงานอัยการที่ไม่สามารถฟ้องร้องดำเนินคดีอาญากับโรงงานอุตสาหกรรมนั้น ๆ ได้ จึงเป็นเหตุให้โรงงานอุตสาหกรรมผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมไม่จำเป็นต้องถูกดำเนินคดีใด ๆ และหวนกลับไปก่อความเสียหายให้แก่สิ่งแวดล้อมอีกเช่นนี้เรื่อยไป

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้จึงเห็นว่าควรที่จะดำเนินการแก้ไขปรับปรุงให้การดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นมีหลักเกณฑ์ในการดำเนินคดีเป็นของตนเองที่มีความชัดเจนแน่นอนและใช้บังคับได้อย่างแท้จริง อันเนื่องมาจากว่าในปัจจุบันนี้ประเทศไทยเรานั้นยังไม่มีกฎหมายวิธีพิจารณาความสิ่งแวดล้อมเป็นของตนเอง การจะดำเนินคดีนั้นจำเป็นที่จะต้องอาศัยกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอื่น ๆ มาใช้บังคับแทนเมื่อมีการฟ้องร้องดำเนินคดีกันเกิดขึ้น กล่าวคือ หากคดีสิ่งแวดล้อมนั้นมีการฟ้องกันเป็นคดีอาญา ก็จำเป็นต้องนำเอาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับโดยหลักเกณฑ์และขั้นตอนในการดำเนินคดีอาญากับตัวผู้กระทำความผิดที่เป็นโรงงานอุตสาหกรรมนั้นก็ต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งพบว่าในบางหลักเกณฑ์หรือบางขั้นตอนนั้นยังมีความไม่เหมาะสมกับการที่จะนำมาบังคับใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากคดีอาญาโดยทั่วไป ประกอบกับตัวผู้กระทำความผิดที่มีสภาพเป็นนิติบุคคล ส่งผลให้การดำเนินคดีอาญากับโรงงานอุตสาหกรรมนั้นไม่มีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง รัฐไม่สามารถจัดการกับผู้กระทำความผิดได้อย่างจริงจัง นอกจากนี้โทษหรือมาตรการในทางอาญาที่จะนำมาปรับใช้กับผู้กระทำความผิดที่เป็นโรงงานอุตสาหกรรมนั้นก็ไม่มีมากนักส่วนมากก็จะเป็นโทษปรับ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วการลงโทษดังกล่าวนี้หาทำให้ผู้กระทำความผิดเกิดความเกรงกลัวต่อกฎหมายหรือเกิดความหยาบจำไม่กล้าที่จะกระทำความผิดไม่ ได้มีผลเป็นการข่มขู่หรือยับยั้งการกระทำความผิดแต่ประการใด เป็นเพราะว่าโทษดังกล่าวนี้ไม่มีความรุนแรงเพียงพอที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดเกิดความเกรงกลัวได้ ทำให้ผลในท้ายที่สุดแล้วแม้ว่าโรงงานอุตสาหกรรมผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นจะถูกดำเนินคดีอาญาก็ตาม แต่ก็หาทำให้โรงงานอุตสาหกรรมนั้นเกิดความสำนึกว่าตนมีหน้าที่ที่จะต้อง

ร่วมกันดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมที่เป็นทรัพยากรร่วมกันของมวลมนุษยชาติไม่ โรงงานอุตสาหกรรมก็ยังคงคิดคำนึงถึงแต่ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ตนจะได้รับจากการดำเนินกิจการ โดยมีได้คำนึงว่าจะได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างไรบ้าง

จึงเห็นสมควรที่จะต้องเร่งดำเนินการจัดให้มีกฎหมายวิธีพิจารณาคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมขึ้น ให้มีความเป็นรูปธรรมและมีผลใช้บังคับได้อย่างจริงจัง เพื่อที่จะทำให้การดำเนินคดีที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมีความชัดเจนแน่นอน และมีความเหมาะสมอย่างแท้จริง โดยมีได้ไปยึดถือตามหลักเกณฑ์การดำเนินคดีตามกฎหมายอื่น ทั้งนี้เนื่องมาจากว่าคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากคดีอาญาโดยทั่วไป ดังนั้นการจะนำเอาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับกับคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นดูจะไม่เหมาะสม และไม่สอดคล้องกับลักษณะความผิดที่เกิดขึ้น ควรจะต้องกำหนดกฎหมายเฉพาะของตนเองขึ้นมา เพื่อแก้ไขปัญหาข้อขัดข้องต่าง ๆ ที่เกิดจากการดำเนินคดีที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่สามารถแก้ไขได้ เพื่อที่จะทำให้การดำเนินคดีอาญากับโรงงานอุตสาหกรรมผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นบรรลุผลได้อย่างแท้จริง ผู้เสียหายได้รับความเป็นธรรมมากขึ้น หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมต่าง ๆ มีมาตรการในการจัดการกับผู้กระทำความผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้โรงงานอุตสาหกรรมเกิดความเกรงกลัวและไม่กล้าที่จะฝ่าฝืนต่อกฎหมาย เพราะโอกาสที่จะถูกดำเนินคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมย่อมเป็นไปได้ง่ายขึ้น

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาถึงหลักเกณฑ์และขั้นตอนในการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมในกรณีที่โรงงานอุตสาหกรรมเป็นผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม

๑.๒.๒ เพื่อชี้ให้เห็นถึงปัญหาและข้อขัดข้องในการดำเนินคดีอาญาในกรณีที่โรงงานอุตสาหกรรมเป็นผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม

๑.๒.๓ เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมในการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดที่เป็นโรงงานอุตสาหกรรม

๑.๒.๔ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมกับโรงงานอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยกับของต่างประเทศ

๑.๒.๕ เพื่อศึกษาถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมและความรับผิดชอบอาญาตามกฎหมายของโรงงานอุตสาหกรรม

๑.๓ สมมติฐานของการวิจัย

เนื่องจากในปัจจุบันโรงงานอุตสาหกรรมมีส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งการดำเนินคดีอาญากับโรงงานอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันนี้ยังมีปัญหาข้อขัดข้องอยู่หลายประการ ทั้งนี้เพราะกฎหมายสิ่งแวดล้อมและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญายังมีบทบัญญัติที่ไม่ครอบคลุมและเหมาะสมกับลักษณะของการกระทำความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม อาทิ เช่น การจำกัดความเป็นผู้เสียหายไว้แคบ การขาดความชำนาญในการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน การพิสูจน์เจตนาในการกระทำความผิดของนิติบุคคล เป็นต้น จึงไม่อาจดำเนินคดีกับโรงงานอุตสาหกรรมได้อย่างแท้จริง ดังนั้นจึงควรกำหนดให้มีกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทางสิ่งแวดล้อมที่กำหนดหลักเกณฑ์การเป็นผู้เสียหาย การฟ้องคดี การสืบพยานหลักฐาน และการพิจารณาคดีเป็นการเฉพาะ จะทำให้การบังคับใช้กฎหมายในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดที่เป็นโรงงานอุตสาหกรรมมีความชัดเจนแน่นอนและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยเรียบเรียงวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยจำกัดขอบเขตการศึกษาเฉพาะกฎหมายดังนี้ คือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ รวมตลอดจน กฎกระทรวงและประกาศกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติดังกล่าว พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ และพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕ ทั้งนี้เนื่องมาจากว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นมีขอบเขตที่กว้างขวางมาก โดยการวิจัยนี้ผู้วิจัยจะศึกษาในเรื่องปัญหาการดำเนินคดีอาญากับโรงงานอุตสาหกรรมผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก เพราะในปัจจุบันนี้แม้จะมีกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ขั้นตอนในการดำเนินคดีอาญากับโรงงานอุตสาหกรรมแล้วก็ตาม คือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่ก็ยังพบว่ายังเกิดปัญหาในการดำเนินคดีอยู่หลายประการ เป็นเพราะกฎหมายดังกล่าวมีสภาพที่ไม่เหมาะสมกับการนำมาปรับใช้กับผู้กระทำความผิดที่มีสภาพเป็นนิติบุคคล และลักษณะคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมที่มีความแตกต่างไปจากคดีอาญาโดยทั่วไป นอกจากนี้ผู้วิจัยจะทำการศึกษาว่า ในเรื่องการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นในต่างประเทศมีกฎหมายกำหนดไว้อย่างไร เพื่อแสวงหาแนวคิดและหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมที่จะนำมาพัฒนากฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมของไทยให้มีประสิทธิภาพและเกิดผลอย่างแท้จริงในทางปฏิบัติ

๑.๕ วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้วิธีวิจัยเอกสาร โดยการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร คือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ รวมตลอดจนกฎกระทรวงและประกาศกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติดังกล่าว พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ และพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕ นอกจากนี้ยังได้ศึกษาจากหนังสือ บทความทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ และสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ โดยศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และออสเตรเลีย

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ทำให้ทราบถึงหลักเกณฑ์และขั้นตอนในการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมในกรณีที่โรงงานอุตสาหกรรมเป็นผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม

๑.๖.๒ ทำให้ทราบถึงปัญหาและข้อขัดข้องในการดำเนินคดีอาญาในกรณีที่โรงงานอุตสาหกรรมเป็นผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม

๑.๖.๓ ทำให้สามารถแสวงหาหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมในการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดที่เป็นโรงงานอุตสาหกรรม เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายวิธีพิจารณาความต่อไป

๑.๖.๔ ทำให้ทราบถึงหลักเกณฑ์การดำเนินคดีอาญากับโรงงานอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมของต่างประเทศ

๑.๖.๕ ทำให้ทราบถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมและความรับผิดชอบอาญาตามกฎหมายของโรงงานอุตสาหกรรม

บทที่ ๒

ปัญหาสิ่งแวดล้อมอันเกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม

เนื่องมาจากสภาวะการณ์ของโลกในปัจจุบันนี้กำลังเผชิญกับปัญหาสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ และนับวันจะยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งเป็นผลพวงมาจากการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ เพราะมนุษย์จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้จำเป็นที่จะต้องอาศัยพึ่งพาทรัพยากรจากธรรมชาติมาใช้ในการผลิต เพื่อสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ โดยมนุษย์เองก็ไม่ได้ตระหนักถึงผลกระทบหรือความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นจากการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้โดยไม่มีการวางแผน เพราะทรัพยากรธรรมชาติบางประเภทมีอยู่อย่างจำกัด เมื่อใช้ไปนานวันเข้าทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวนั้นก็ย่อมจะหมดสิ้นไป และผลกระทบที่สำคัญจากการที่มนุษย์ได้นำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้คือการก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมา เนื่องจากธรรมชาติเกิดการเสียภาวะสมดุลทางธรรมชาติ สิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ถูกรบกวนจากการกระทำของมนุษย์ โดยที่โรงงานอุตสาหกรรมนั้นเป็นหน่วยในการผลิตที่สำคัญ วัตถุประสงค์ต่าง ๆ จะถูกป้อนเข้าสู่กระบวนการผลิตของโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งจากกระบวนการดังกล่าวนี้ได้ก่อให้เกิดของเสียจากการผลิตขึ้นด้วย นอกเหนือไปจากสิ่งที่มนุษย์ต้องการจากการผลิต ถ้าหากว่าโรงงานอุตสาหกรรมเหล่านี้ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม กลับปล่อยของเสียเหล่านั้นออกสู่สภาวะธรรมชาติโดยไม่มีการกำจัดของเสียเหล่านั้นก่อน ย่อมก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมาเป็นแน่แท้ ซึ่งในบทนี้จะทำการศึกษาถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมอันเกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมว่ามีสาเหตุมาจากอะไร และผลกระทบที่เกิดจากปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นมีในด้านใดบ้าง โดยจะมีการนำเสนอตัวอย่างของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมมาประกอบเพื่อเป็นกรณีศึกษา

๒.๑ ปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไป

๒.๑.๑ ความหมายของปัญหาสิ่งแวดล้อม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของคำว่าสิ่งแวดล้อม หมายถึง “สิ่งต่าง ๆ ทั้งทางธรรมชาติและทางสังคมที่อยู่รอบ ๆ มนุษย์มีทั้งที่ดีและไม่ดี”

จากความหมายดังกล่าวจะเห็นได้ว่าสิ่งแวดล้อมนั้น หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น และทั้งที่เป็นคุณและเป็นโทษแก่มนุษย์ โดยการพิจารณาว่าสิ่งใดเป็นสิ่งแวดล้อมหรือไม่นั้น ให้ยึดเอาตัวมนุษย์เป็นศูนย์กลาง ตามแนวความคิดแบบ Anthropocentric

Approach^๑ ซึ่งแนวความคิดเช่นว่านี้สอดคล้องกับหลักการที่ ๑ ซึ่งบัญญัติไว้ในปฏิญญากรุงริโอว่า ด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ค.ศ. 1992 ที่กล่าวไว้ว่า “มนุษย์เป็นศูนย์กลางความห่วงใยสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน และมนุษย์ชอบที่จะมีชีวิตที่สดใสแข็งแรงและเจริญรุ่งเรือง กลมกลืนกับธรรมชาติ”^๒ ซึ่งจากแนวคิดดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นว่า มนุษย์เป็นศูนย์กลางของสิ่งแวดล้อมทั้งที่มีอยู่ตามธรรมชาติและที่มนุษย์เป็นผู้ทำขึ้น และปัญหาสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้นก็ล้วนมาจากการกระทำของมนุษย์นั่นเอง^๓

ปัญหาสิ่งแวดล้อม หมายถึง การเสื่อมโทรมของสภาพสิ่งแวดล้อมทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ (environmental deterioration) ซึ่งรวมถึงสิ่งแวดล้อมในทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในทางสังคม โดยปัญหาสิ่งแวดล้อมนี้มักเกิดจากการกระทำของมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม^๔ หรืออาจให้นิยามของคำว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ว่า หมายถึง ความเสื่อมสลายในเชิงปริมาณและคุณภาพของสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ และสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยมีสาเหตุมาจากการกระทำของมนุษย์และจากสภาวะตามธรรมชาติ ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาวะดั้งเดิมของธรรมชาติจนเกินขนาดที่ระบบของธรรมชาติจะรองรับได้^๕ ปัญหาสิ่งแวดล้อมส่งผลกระทบต่อประชาชนไม่สามารถมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีสุขภาพที่ดี อาศัยอยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ดี และ ไม่สามารถเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างเพียงพอ ส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคมตามมา^๖

ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่สำคัญของโลกในปัจจุบันนี้ ทุกประเทศต่างกำลังประสบกับปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วยกันทั้งนั้น ซึ่งการกระทำของมนุษย์ก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้น เพราะมนุษย์ต้องการปัจจัยสี่ขั้นพื้นฐาน ต้องการความสะดวกสบายในด้านต่าง ๆ ส่งผลให้มนุษย์มีการประดิษฐ์คิดค้นเทคโนโลยีใหม่ ๆ เมื่อวิทยาการมีความก้าวหน้ามากขึ้น ทำให้การนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้สามารถกระทำได้ง่ายยิ่งขึ้น และเมื่อมีการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรม ย่อมทำให้มีความจำเป็นต้องนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตเพิ่มมากขึ้น และจากกระบวนการผลิตดังกล่าวนี้เองได้ก่อให้เกิดของเสียต่าง ๆ ออกมาสู่สิ่งแวดล้อม เช่น

^๑ จมพต สายสุนทร, กฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๕๐), หน้า ๔๓.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔.

^๔ ศักดิ์สิทธิ์ ตรีเดช, นิศากร โฆษิตรัตน์, สุริยะ ศุภธนสินเชษม, “การพัฒนาแก้ปัญหาภาวะมลพิษ,” ใน รายงานการฝึกอบรมเรื่องการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม, กองวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม, สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและการพลังงาน, หน้า ๗๔.

^๕ อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๕๔), หน้า ๓๖.

^๖ คณิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม, “การเข้าถึงความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม (Access to Environmental Justice) : จาก “หลักการ” สู่ “กระบวนการ” การบริหารจัดการและอำนวยความสะดวกความยุติธรรม,” ใน เอกสารการบรรยายทางวิชาการเรื่อง กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม : ประสบการณ์ของญี่ปุ่นและไทย (กรุงเทพฯ : พี.เพรส, ๒๕๕๓), หน้า ๓๘๕.

น้ำเสีย อากาศเสีย เหล่านี้ล้วนมาจากการกระทำของมนุษย์แทบทั้งสิ้น ส่งผลให้สิ่งแวดล้อมเกิดความเสื่อมโทรมลง

ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมานานอยู่คู่กับมนุษย์เรา ดังเช่นในอดีตมนุษย์เราได้ใช้สัตว์เป็นยานพาหนะ สัตว์เหล่านี้ก็ได้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเช่นกัน เพราะสิ่งปฏิกูลที่สัตว์เหล่านี้ได้ถ่ายทิ้งออกมาตามท้องถนนย่อมส่งกลิ่นเหม็น และทำให้ทัศนียภาพไม่น่ามอง หรือในกรณีของกรุงลอนดอน เมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1858 ที่ได้รับสมญานามว่า “Great Stink” หรือเมืองแห่งกลิ่นเหม็น เพราะกรุงลอนดอนในช่วงนั้นเต็มไปด้วยควันทันสกปรก เสียงดัง และกลิ่นอันไม่พึงประสงค์ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่ประชาชนในกรุงลอนดอนได้ระบายน้ำเสียจากครัวเรือนและจากห้องน้ำลงสู่แม่น้ำเทมส์^๕ อย่างไรก็ตามเมื่อมนุษย์มีความเจริญมากยิ่งขึ้น มนุษย์สามารถที่จะแสวงหาปัจจัยสี่เพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของตนได้แล้ว มนุษย์จึงเริ่มที่จะไขว่คว้าหาสินค้าและบริการอื่น ๆ เพื่อทำให้ชีวิตของตนมีความสุขสบายมากยิ่งขึ้น เพื่อให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น มีสุขภาพที่ดีขึ้น จึงเป็นเหตุให้มนุษย์เริ่มที่จะมองย้อนกลับไปและตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น

ในโลกปัจจุบันนี้ไม่ว่าจะเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วหรือประเทศที่กำลังพัฒนาต่างก็ประสบกับปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วยกันทั้งสิ้น เพียงแต่สาเหตุของการเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมของประเทศที่พัฒนาแล้วอาจจะเกิดจากการผลิตและการบริโภคของประชาชนในประเทศเป็นหลัก ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนานั้นสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมอาจจะเกิดจากการแย่งชิงกันใช้ทรัพยากรธรรมชาติ^๖ ดังนั้นปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงได้กลายมาเป็นปัญหาในระดับโลก ไม่ใช่เพียงปัญหาของประเทศใดประเทศหนึ่งแล้ว แต่เป็นเรื่องที่ทั่วโลกจะต้องให้ความสำคัญและร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

ในปัจจุบันนี้พบว่าสิ่งแวดล้อมถูกทำลายลงเป็นอย่างมาก เนื่องจากประชากรมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ความต้องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติก็ย่อมจะมีเพิ่มมากขึ้นเป็นเงาตามตัว มีการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้เพื่ออำนวยความสะดวกมากขึ้น ซึ่งผลจากการทำลายสิ่งแวดล้อมดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อหลายประการ เช่น สภาพภูมิอากาศของโลกที่เปลี่ยนแปลงไป การร่อยหรอของทรัพยากรธรรมชาติ ภัยพิบัติที่มีแนวโน้มว่าจะรุนแรงเพิ่มมากขึ้น และมลพิษสิ่งแวดล้อมที่มีการขยายขอบเขตกว้างมากยิ่งขึ้น ซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ ทั้งนี้ปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อวงกว้าง ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อจำกัดแต่เพียงประเทศใดประเทศหนึ่งเท่านั้น แต่อาจส่งผลกระทบต่อประเทศอื่นที่อยู่ข้างเคียงหรืออาจส่งผลกระทบต่อในระดับโลกได้ จึงเป็นเรื่องที่

^๕วัฒนา สุวรรณแสง จันเจริญ, เศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อมและสุขภาพ, เอกสารเล่มที่ ๑๔ ของโครงการพัฒนาตำรา, ศูนย์บริการเอกสารวิชาการ, คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (กันยายน ๒๕๓๖), หน้า ๔.

^๖วรวิทย์ โรมรันตพันธ์, ทูทางสังคม กระบวนทัศน์ใหม่ในการจัดการสิ่งแวดล้อม (กรุงเทพฯ : พิสิกส์ เซ็นเตอร์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐๖.

ทุกคนจะต้องตระหนักและให้ความสำคัญต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดขึ้น และหาทางป้องกันและแก้ไขไม่ให้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นลุกลามจนยากแก่การเยียวยา

๒.๑.๒ สาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม

จากการที่มนุษย์นั้นมีความเฉลียวฉลาดทำให้มนุษย์พยายามที่จะตัดแปลงสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ให้เปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่สอดคล้องและตอบสนองความต้องการของตนเอง เพราะมนุษย์ต้องการที่จะมีชีวิตที่สะดวกสบาย มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งจากการที่มนุษย์ได้ทำการเปลี่ยนแปลงแก้ไขสิ่งแวดล้อมดังกล่าวนี้เอง ได้ส่งผลให้มนุษย์ได้รับทั้งผลดีและผลเสียจากการกระทำดังกล่าว ซึ่งผลดีนั้นก็คือ การที่มนุษย์มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่ในขณะเดียวกันผลเสียที่เกิดขึ้นก็คือ ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมา^๙

โลกในปัจจุบันนี้มีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ประกอบกับการที่ประชากรมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ความจำเป็นที่ต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติมีมากขึ้นเพื่อสนองต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้การผลิตในภาคอุตสาหกรรมก็มีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม^{๑๐} ซึ่งสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม มีดังนี้^{๑๑}

๑. การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร

ในอดีตเมื่อจำนวนประชากรยังมีไม่มากนัก บรรดาของเสียที่ถูกปล่อยออกมาสู่สิ่งแวดล้อมนั้นจึงมีไม่มาก ซึ่งสิ่งแวดล้อมสามารถรองรับได้และมีกลไกในการบำบัดของเสียเหล่านั้นโดยวิธีทางธรรมชาติ ทำให้ยังไม่เกิดเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้น^{๑๒} แต่เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น ความต้องการในด้านต่าง ๆ ก็มักจะเพิ่มขึ้นตามไปด้วย มีการใช้ทรัพยากรเพิ่มสูงขึ้น ในขณะที่ทรัพยากรธรรมชาตินับวันยิ่งจะมีปริมาณลดน้อยลงเรื่อย ๆ และทรัพยากรธรรมชาติบางประเภทนั้นเมื่อใช้แล้วย่อมหมดไป ไม่สามารถสร้างขึ้นใหม่ทดแทนได้^{๑๓} ซึ่งเมื่อมีการผลิตเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ ผลพวงจากการผลิตคือของเสียต่าง ๆ ที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาภาวะมลพิษของสิ่งแวดล้อมในด้านต่าง ๆ

อย่างไรก็ตามการที่กล่าวว่าการเพิ่มขึ้นของประชากรมีส่วนทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้น มิได้หมายความว่า หากพื้นที่ใดมีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นแล้วจะมีปัญหาสิ่งแวดล้อมรุนแรงกว่าพื้นที่ที่มีประชากรอาศัยอยู่เบาบางกว่าเสมอไป ทั้งนี้เนื่องมาจากการที่พื้นที่ใด

^๙ มัทยา จารุพันธ์, ภูมิคุ้มกันสุขภาพสิ่งแวดล้อมสำหรับโรงงานอุตสาหกรรม (๒๕๒๒), หน้า ๑.

^{๑๐} อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, ภูมิคุ้มกันเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม, หน้า ๓๗.

^{๑๑} อำนาจ วงศ์บัณฑิต, ภูมิคุ้มกันสิ่งแวดล้อม (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๕๐), หน้า ๒๙-๓๘.

^{๑๒} นิภาภรณ์ เกียรติสุข, สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๖),

^{๑๓} อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, ภูมิคุ้มกันเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม, หน้า ๓๗.

จะประสบกับปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ แม้พื้นที่ที่มีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น อาจจะไม่มีปัญหาสิ่งแวดล้อมที่รุนแรงก็ได้ ถ้าหากว่ามีการควบคุมจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

๒. การพัฒนาทางเศรษฐกิจและความมั่งคั่ง

ประเทศกำลังพัฒนาส่วนมากมักจะมีความเชื่อว่า การที่จะทำให้เศรษฐกิจของตนดีขึ้นได้นั้น จะต้องมีการพัฒนาอุตสาหกรรม ซึ่งเมื่อมีการทำอุตสาหกรรมมากขึ้น ความต้องการในการใช้วัตถุดิบย่อมมีมากขึ้นตามไปด้วย นำไปสู่การใช้ทรัพยากรธรรมชาติมากเกินไป และในขณะเดียวกันกระบวนการผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรมนั้นย่อมก่อให้เกิดของเสีย ซึ่งหากมิได้มีการจัดการอย่างเหมาะสมแล้วย่อมก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมาได้ นอกจากนี้การที่พื้นที่ใดมีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมขึ้น สิ่งที่มาคือ การอพยพของประชาชนผู้ใช้แรงงานจะมีการเคลื่อนย้ายเข้ามาสู่พื้นที่ที่โรงงานอุตสาหกรรมนั้น ๆ ตั้งอยู่มากขึ้น ก่อให้เกิดชุมชนแออัดขึ้นได้ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้เมื่อมีการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมแล้ว ส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศดีขึ้น ประชาชนมีรายได้สูงขึ้น มีเงินในการใช้จ่ายใช้สอยกันมากขึ้น ย่อมทำให้มีการบริโภคสินค้ามากขึ้นกว่าแต่ก่อน สิ่งที่มาคือปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะปัญหาขยะมูลฝอยต่าง ๆ

๓. ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

Barry Commoner นักสิ่งแวดล้อมของประเทศสหรัฐอเมริกาได้กล่าวไว้ว่า “วิกฤตการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นทุกวันนี้ เป็นผลมาจากการใช้เทคโนโลยีที่ผิดพลาดของมนุษย์”^{๑๔} จากการพัฒนาที่มีมันสมองที่เฉลียวฉลาดทำให้มนุษย์สามารถประดิษฐ์คิดค้นสิ่งต่าง ๆ ขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกและเอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต โดยมีการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ ซึ่งมนุษย์เองนั้นก็มิได้ตระหนักว่าเทคโนโลยีดังกล่าวนั้นจะมีส่วนในการทำลายความสมดุลทางธรรมชาติและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตลอดจนลดความมั่นคงทางนิเวศวิทยาลงด้วย^{๑๕} ดังที่ ดร.นาท ตันทวิรุฬห์ ได้กล่าวไว้ว่า “เมื่อความเจริญทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น ทำให้มาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น อัตราการบริโภคต่อหัว (Per Capita Consumption) ก็สูงขึ้น และเมื่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมีมากขึ้น ความสามารถในการล้างผลาญทรัพยากรต่อหัวก็มากขึ้นด้วย โดยอาศัยเครื่องจักรกลและกรรมวิธีทางวิทยาศาสตร์เข้าช่วย”^{๑๖}

^{๑๔} ศุภวิทย์ เปี่ยมพงศ์สานต์, เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๓๓), หน้า ๑๑.

^{๑๕} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมเพื่อชีวิต (นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๓), หน้า ๓๗๙.

^{๑๖} นาท ตันทวิรุฬห์, “ปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมกับความมั่นคงของชาติ,” ใน สรุปผลการสัมมนา “ปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมกับความมั่นคงของชาติ” ๑๓-๑๖ ธันวาคม ๒๕๒๑ (กรุงเทพฯ, ๒๕๒๑), หน้า ๙๐.

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีนั้นได้นำมาซึ่งความสะดวกสบายให้แก่มนุษย์ แต่ในขณะเดียวกันก็มีส่วนในการก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม หากมนุษย์ได้ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดังกล่าวอย่างไม่ระมัดระวังหรือโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เช่น การใช้ยาฆ่าแมลง แม้ว่าจะทำให้เกษตรกรได้ผลผลิตที่ดีและเป็นที่ต้องการของตลาด แต่ทว่าสารเคมีจากยาฆ่าแมลงนั้นอาจทำให้แมลงและสัตว์อื่น ๆ ที่มีประโยชน์ในการควบคุมสมดุลของธรรมชาติต้องพลอยถูกทำลายลงไปด้วย^{๑๗} หรือในโรงงานอุตสาหกรรมเมื่อมีการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิต ย่อมจะทำให้ความสามารถในการผลิตมีมากขึ้น ทำให้มีการใช้วัตถุดิบในการผลิตเพิ่มมากขึ้น จนเป็นเหตุให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ

๔. ความยากจน

ความยากจนเป็นสาเหตุหนึ่งที่เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ เพราะความยากจนทำให้คนต้องดิ้นรนเพื่อให้มีที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน จึงมีการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ ทำให้พื้นที่ป่าไม้ลดน้อยลง หรือในกรณีที่คนยากจนพากันมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตเมืองเกิดเป็นชุมชนแออัดขึ้น นำไปสู่ปัญหาสิ่งแวดล้อมและปัญหาสังคมตามมา

๕. จิตสำนึกและการศึกษาอบรม

การที่ประชาชนขาดจิตสำนึกในการส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อม ทำให้ไม่ตระหนักถึงผลเสียที่เกิดจากปัญหาสิ่งแวดล้อม และถ้าหากประชาชนยังคงไม่สนใจในเรื่องดังกล่าว ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่อาจจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น เพราะการแก้ไขปัญหานั้นไม่ใช่ภาระหน้าที่ของรัฐฝ่ายเดียวเท่านั้น แต่เป็นหน้าที่ของทุก ๆ คนที่จะต้องร่วมมือกันแก้ไขปัญหาดังกล่าว

๖. การแสวงหาประโยชน์ทางการเมือง

บุคคลบางกลุ่มเข้ามาทำงานในทางการเมืองได้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้น เพราะมีการดำเนินงานที่เป็นการเอื้อประโยชน์ให้แก่บุคคลบางกลุ่มที่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสียหาย เพื่อหวังผลที่จะได้รับการเลือกตั้ง ซึ่งการแสวงหาประโยชน์ทางการเมืองนั้นสามารถเกิดขึ้นได้ในทุกกรณีที่มีประชาชนจำนวนมากกระทำการฝ่าฝืนกฎหมาย และเมื่อมีการรวมตัวกันของบุคคลเหล่านี้ ผู้ที่ต้องการแสวงหาประโยชน์ทางการเมืองก็มักจะเข้ามาสนับสนุนประชาชนเหล่านั้น เช่น การที่รัฐให้สัมปทานป่าไม้แก่เอกชนที่อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา โดยขาดการควบคุมดูแล ซึ่งทรัพยากรป่าไม้นั้นเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่าและมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะป่าไม้เป็นทั้งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า และมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นดิน น้ำ อากาศ ซึ่งหากมีการตัดไม้ทำลายป่าเป็นจำนวนมากย่อมกระทบต่อระบบสมดุลทางนิเวศวิทยาได้

^{๑๗}อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม, หน้า ๓๘.

แต่ทว่ารัฐกลับเอาทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญเช่นนั้นไปให้สัมปทานแก่เอกชนสามารถเข้ามาตัดทำลายป่าไม้เหล่านั้นได้ เป็นการใช้อำนาจเพื่อเอื้อประโยชน์ให้แก่บุคคลเพียงไม่กี่คน ซึ่งผลที่ตามมาจากการให้สัมปทานป่าไม้ดังกล่าวนี้คือ ผู้ที่ได้รับสัมปทานได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้อย่างเต็มที่ แต่กลับไม่มีการปลูกต้นไม้ขึ้นทดแทนป่าไม้ที่ตัดไป และนอกจากนี้ยังพบอีกว่ามีการลักลอบตัดไม้ในพื้นที่นอกเหนือจากที่ได้รับสัมปทานด้วย ส่งผลให้สูญเสียพื้นที่ป่าไม้ไปเป็นจำนวนมาก^{๑๘}

๗. ความคิด ความเชื่อ ประเพณี ค่านิยมและวัฒนธรรม

การที่เจ้าพนักงานไม่บังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอย่างเคร่งครัด ทำให้มีคนบางพวกไม่เกรงกลัวต่อกฎหมายและกล้าที่จะฝ่าฝืนกฎหมาย ส่งผลให้ปัญหาสิ่งแวดล้อมยังคงเกิดขึ้นอยู่เรื่อยไป トラบเท่าที่คนเหล่านั้นยังคงเห็นว่าการฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามกฎหมายนั้น ตนไม่ได้รับโทษแต่อย่างใด

๘. การไม่รวมต้นทุนด้านสิ่งแวดล้อมในการผลิตหรือการทำกิจกรรม

การที่สังคมปล่อยให้มีการดำเนินกิจกรรมหรือการผลิตได้อย่างเสรี โดยมีได้มีการนำเอาต้นทุนด้านสิ่งแวดล้อมมาคำนวณรวมเป็นส่วนหนึ่งของต้นทุนด้วย จะทำให้สังคมนั้นประสบกับปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมา เพราะผู้ผลิตจะคำนึงถึงแต่กำไรที่ตนจะได้รับจากการผลิต โดยจะพยายามเพิ่มการผลิตให้มากยิ่งขึ้น โดยจะมีการคำนวณถึงค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการผลิต ซึ่งสำหรับต้นทุนด้านสิ่งแวดล้อมนั้น ผู้ผลิตเองได้เล็งเห็นว่ามีอยู่ แต่มองว่าเป็นต้นทุนที่เสียค่าใช้จ่ายสูง หากนำมาคำนวณรวมจะส่งผลให้ตนได้รับกำไรที่ลดน้อยลง จึงทำให้ผู้ผลิตทั้งหลายละเลยและไม่สนใจที่จะทำการป้องกันความเสียหายที่จะเกิดแก่สิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากการผลิตของตน เพราะเกรงว่าจะต้องเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมาก ซึ่งถ้าหากผู้ผลิตทุกคนคิดเช่นนั้นย่อมก่อให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก

๙. ความล้มเหลวของการกระจายความเจริญออกสู่ส่วนภูมิภาค

การที่ความเจริญต่าง ๆ รวมกันอยู่แต่ในบริเวณที่จำกัด เช่น ในเขตตัวเมือง ที่มีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น ย่อมเป็นเหตุให้เกิดความคับคั่งของมลพิษ เกิดการกระจุกตัวของบรรดามลพิษต่าง ๆ ซึ่งจุดที่เกิดความคับคั่งของมลพิษนี้เรียกว่า Hot Spot^{๑๙} ดังนั้นหากประเทศไม่มีการวางแผนในการกระจายความเจริญให้ออกไปสู่ส่วนภูมิภาคแล้ว ย่อมก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมา

^{๑๘}คมชัดลึก, เหตุเกิดที่วังน้ำเขียว:ใครถูก? - ใครผิด? [ออนไลน์], ๑๘ มกราคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา <http://www.komchadluek.net>

^{๑๙}ซัชชม อรรถมัญญ์, “การบังคับใช้กฎหมาย : ประเด็นที่ยังต้องปรับปรุงในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมของไทย,” *อุลพา* ๑, ๔๓ (มกราคม – มีนาคม ๒๕๓๙) : ๗๖.

๒.๑.๓ ประเภทของปัญหาสิ่งแวดล้อม

ประเภทของปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นอาจพิจารณาออกได้เป็น ๔ ประเภทด้วยกัน คือ

๑. ความเสื่อมสลายของทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การที่ทรัพยากรธรรมชาติร่อยหรอทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติในที่นี้ครอบคลุมทั้งทรัพยากรที่มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพ โดยมีสาเหตุมาจากการกระทำของมนุษย์ ซึ่งความเสื่อมสลายของทรัพยากรธรรมชาติ อาจแบ่งออกเป็น ความเสื่อมสลายของทรัพยากรดิน ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรสัตว์ป่า ทรัพยากรแร่และพลังงาน และทรัพยากรทางทะเล^{๒๐}

สิ่งแวดล้อมเป็นทรัพยากรที่เป็นสมบัติส่วนรวม ทุกคนสามารถเข้าใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ โดยไม่จำเป็นต้องเสียเงิน จึงเป็นเหตุให้มนุษย์นำเอาทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นมาใช้อย่างฟุ่มเฟือย จนทำให้สิ่งแวดล้อมไม่สามารถฟื้นฟูตัวเองได้ทันกับการร่อยหรอของธรรมชาติ จึงก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติตามมา^{๒๑} เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมนั้นได้ถูกมนุษย์นำขึ้นมาใช้ประโยชน์มาตั้งแต่อดีต และเมื่อมนุษย์มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ทำให้ความต้องการในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มมากขึ้นไปด้วย โดยที่ทรัพยากรธรรมชาติบางอย่างเมื่อใช้แล้วย่อมหมดสิ้นไป ไม่สามารถทดแทนหรือสร้างขึ้นใหม่ได้หรือจำเป็นต้องใช้เวลานานในการทดแทน จึงจำเป็นที่การจะนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์นั้นควรที่จะต้องมีการวางแผนในการจัดการใช้ทรัพยากรดังกล่าว เพื่อให้ได้รับผลประโยชน์สูงสุดจากการใช้ทรัพยากรนั้น โดยก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด^{๒๒} ตัวอย่างของความเสื่อมสลายของทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ส่งผลให้พื้นที่ป่าไม้ลดลงเป็นจำนวนมาก และผลกระทบจากการตัดไม้เหล่านั้นทำให้เกิดการชะล้างหน้าดินสูง ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของธาตุอาหารในดินลดน้อยลง ทำให้ไม่มีต้นไม้คอยซับน้ำเวลาที่มีฝนตกส่งผลให้เกิดน้ำท่วม เป็นต้น

นอกจากนี้ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่มนุษย์นำมาช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้นมีส่วนช่วยเร่งให้เกิดการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้นเพราะกระบวนการผลิตทางอุตสาหกรรมต้องการวัตถุดิบเป็นจำนวนมากและสามารถสร้างผลผลิตออกมาได้อย่างรวดเร็วเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ทำให้มีความต้องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นจำนวนมากขึ้นเพื่อให้เพียงพอต่อการผลิต ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติร่อยหรอลงเป็นอย่างมาก และนอกจากนี้การใช้เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมมีส่วนทำให้เกิดมลพิษและทำลายทรัพยากรธรรมชาติเป็นจำนวนมาก

^{๒๐} อุดมศักดิ์ สีนิจพงษ์, กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม, หน้า ๓๙-๔๐.

^{๒๑} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม หน่วยที่ ๑-๗ (นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๑), หน้า ๑๒.

^{๒๒} ศักดิ์สิทธิ์ ตรีเดช, นิศากร โฆษิตร์ตัน, สุริยะ ศุภธนสินเชชม, “การพัฒนาแก้ปัญหาภาวะมลพิษ,” ใน รายงานการฝึกอบรมเรื่องการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม, หน้า ๗๙-๘๐.

๒. ภาวะมลพิษของสิ่งแวดล้อม หมายถึง การที่สิ่งแวดล้อมถูกปนเปื้อนด้วยสิ่งแปลกปลอมหรือของเสียต่าง ๆ ที่เกิดจากกระบวนการผลิตทั้งในรูปของวัตถุดิบและพลังงาน โดยที่สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เจือปนอยู่ในธรรมชาติมากจนเกินระดับที่กระบวนการฟอกตัวของธรรมชาติจะรองรับได้ ในบางครั้งมลพิษเหล่านี้อาจมีความร้ายแรงเป็นอันตรายต่อสุขภาพของมนุษย์ ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของพืชและสัตว์ เช่น สภาวะอากาศเป็นพิษ แหล่งน้ำเน่าเสีย มลภาวะทางเสียง เป็นต้น

เดิมที่มนุษย์มีความเข้าใจที่ผิดคิดว่าธรรมชาติมีความสามารถในการจัดการกับของเสียในรูปต่าง ๆ ได้อย่างไม่จำกัด แต่ในความเป็นจริงแล้วธรรมชาติมีความสามารถในการรองรับของเสียที่จำกัด ถ้าหากของเสียมีปริมาณที่มากเกินไป ย่อมจะทำให้กระบวนการฟอกตัวเองให้สะอาดตามธรรมชาติ (natural purification process) เกิดการทำงานที่ขัดข้องได้ และในที่สุดสมดุลทางธรรมชาติก็จะถูกทำลายไป^{๒๓}

จากการที่ประเทศมีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ทำให้มีการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเพิ่มผลผลิต หรือเพื่อสร้างความสะดวกสบาย แต่ทว่าหากมีการใช้เทคโนโลยีที่ไม่มีประสิทธิภาพ โดยไม่คำนึงถึงผลเสียที่จะเกิดตามมา ย่อมทำให้สิ่งแวดล้อมเกิดความเสื่อมโทรม และเกิดภาวะสิ่งแวดล้อมเป็นพิษได้^{๒๔}

๓. ปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชนเมือง หมายถึง ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในเขตเมืองทั้งทางด้านกายภาพ สังคม และวัฒนธรรม อันเป็นผลมาจากการกระทำของมนุษย์ที่ขาดการวางแผนการควบคุมการใช้ที่ดินอย่างเหมาะสมและขาดการจัดการชุมชนเมืองอย่างเป็นระบบ ทำให้สภาพแวดล้อมของเมืองเกิดความเสื่อมโทรม เช่น ปัญหาการจราจรติดขัด ปัญหาชุมชนแออัด เป็นต้น^{๒๕}

การที่เมืองต่าง ๆ มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว เพราะความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ทำให้มีการอพยพของประชาชนเข้าสู่เมืองใหญ่ ๆ เกิดความแออัดขึ้นในชุมชนเมือง เพราะเมืองไม่สามารถขยายตัวรองรับกับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วได้ทัน ทำให้เมืองมีการขยายตัวแบบไม่มีทิศทางที่แน่นอน ขาดการวางแผนอย่างชัดเจน ส่งผลให้เมืองหลายแห่งต้องประสบกับปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหาความแออัด ปัญหาขยะมูลฝอย เป็นต้น

๔. ความเสื่อมสลายของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หมายถึง ความเสื่อมสลายที่เกิดขึ้นตามกาลเวลาและอายุขัยของศิลปวัตถุ อันมีสาเหตุมาจากการถูกทำลายทั้งจากสภาวะทางธรรมชาติ เช่น ถูกแดด ถูกฝน ถูกลม ทำให้เกิดการสึกกร่อน ผุพังได้ หรือเกิดจากภัยทางธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ไฟป่า

^{๒๓} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม หน่วยที่ ๑-๗, หน้า ๑๔.

^{๒๔} อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม, หน้า ๔๐.

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐-๔๑.

พายุ แผ่นดินไหว เป็นต้น หรือเกิดจากการกระทำของมนุษย์สืบเนื่องมาจากการพัฒนา เช่น การสร้างบ้านเรือนรुक้าเขตโบราณสถาน การสร้างถนนตัดผ่านเข้าไปในเขตพื้นที่โบราณสถาน เป็นต้น^{๒๖}

๒.๑.๔ ผลกระทบของปัญหาสิ่งแวดล้อม

เนื่องมาจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมเกิดความไม่สมดุลกันในทางธรรมชาติ การที่มนุษย์นำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้อย่างมากมายและรวดเร็วขึ้น ทำให้ธรรมชาติไม่สามารถปรับตัวได้ทัน จึงก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้น^{๒๗} ซึ่งสร้างความเสียหายให้แก่สิ่งแวดล้อมอย่างมาก สิ่งมีชีวิตทุกชนิดย่อมได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นตามไปด้วย ซึ่งอาจแบ่งผลกระทบของปัญหาสิ่งแวดล้อมตามลักษณะการเกิดของปัญหา ความรุนแรงของผลกระทบ และความเสียหายที่เกิดขึ้นออกได้เป็น^{๒๘}

๑. ผลกระทบอย่างเฉียบพลัน (Acute Environmental-disruption) เป็นผลกระทบของปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในบางเวลา บางสถานที่ในรูปแบบของปรากฏการณ์ที่เห็นได้อย่างชัดเจน โดยจะสร้างความเสียหายโดยตรงต่อสิ่งแวดล้อม และสร้างความเสียหายในวงกว้างเช่น ภาวะหมอกควันพิษ การรั่วไหลของน้ำมันในทะเล เป็นต้น^{๒๙}

๒. ผลกระทบอย่างต่อเนื่อง (Creeping Environmental-disruption) เป็นผลกระทบของปัญหาที่จะแสดงออกมาในลักษณะของความเสื่อมโทรมของคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยจะปรากฏผลให้เห็นในระยะยาว และสร้างความเสียหายในวงกว้าง เช่น การเพิ่มขึ้นของปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในบรรยากาศ การปนเปื้อนของสารพิษในแหล่งน้ำ เป็นต้น^{๓๐}

๓. ผลกระทบอย่างสะสมความเสี่ยง (Risk Environmental-disruption) เป็นผลมาจากการใช้เทคโนโลยีในกิจการอุตสาหกรรมเพื่อการผลิต ซึ่งมนุษย์นั้นสามารถที่จะควบคุมอันตรายที่อาจจะเกิดจากกระบวนการผลิตและที่อาจจะเกิดจากตัวผลิตภัณฑ์นั้นได้แค่เพียงในระดับหนึ่งเท่านั้น แต่ในบางเรื่องมนุษย์ไม่สามารถจัดการกับความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นจากการใช้เทคโนโลยีนั้นได้ ส่งผลให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมตามมาเช่น เตาปฏิกรณ์ปรมาณูที่ยังมีความเสี่ยงอยู่ว่าอาจจะปล่อยสารกัมมันตภาพรังสีออกมาได้เมื่อเกิดอุบัติเหตุขึ้น ซึ่งย่อมสร้างความเสียหายให้แก่บริเวณโดยรอบและประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงได้^{๓๑}

^{๒๖} อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม, หน้า ๔๑.

^{๒๗} มีชัย วรสาธินท์, “ปัญหาสิ่งแวดล้อมและการป้องกันแก้ไข,” วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ๒, ๑ (๑มิถุนายน – ตุลาคม ๒๕๔๖) : ๑๗.

^{๒๘} อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม, หน้า ๔๒-๔๓.

^{๒๙} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม หน่วยที่ ๑-๗, หน้า ๓๖.

^{๓๐} เรื่องเดียวกัน

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗.

นอกจากนี้หากพิจารณาจากสิ่งที่ถูกกระทบ อาจแบ่งผลกระทบของปัญหาสิ่งแวดล้อมออกได้เป็น ๓ ประเภท คือ

๑. ผลกระทบต่อระบบนิเวศ เนื่องมาจากสิ่งมีชีวิตทุกชนิดต่างมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน โดยจะช่วยให้ระบบนิเวศมีความสมดุลที่เรียกว่า “สมดุลทางนิเวศวิทยา” การที่มนุษย์เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในระบบนิเวศมากเกินไป ย่อมจะทำให้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสียความสมดุลไปได้ ซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อบรรดาสสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ตามไปด้วย

๒. ผลกระทบต่อมนุษย์ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงคุณภาพของสิ่งแวดล้อมทั้งที่เกิดจากการพัฒนา การเกษตรกรรม หรือการอุตสาหกรรม นอกจากจะส่งผลกระทบต่อสมดุลทางธรรมชาติแล้ว ยังส่งผลต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์อีกด้วย เช่น การปล่อยน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมลงสู่แม่น้ำ ย่อมทำให้มนุษย์ไม่สามารถนำน้ำจากแม่น้ำดังกล่าวมาใช้ในการอุปโภคบริโภคได้ และยังส่งผลกระทบต่อบรรดาสสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในแหล่งน้ำดังกล่าวด้วย

๓. ผลกระทบต่อทรัพย์สินของมนุษย์ นอกจากปัญหาสิ่งแวดล้อมจะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ สุขภาพอนามัยของมนุษย์แล้ว ในบางครั้งปัญหาสิ่งแวดล้อมยังสร้างความเสียหายให้แก่ทรัพย์สินของมนุษย์อีกด้วย เช่น ปัญหาฝนกรดที่เกิดจากก๊าซออกไซด์ของซัลเฟอร์หรือก๊าซออกไซด์ของไนโตรเจนเมื่อรวมตัวกับน้ำฝนแล้วจะทำให้ฝนที่ตกลงมานั้นมีสภาพของความเป็นกรดสูง สามารถกัดกร่อนและทำลายสิ่งก่อสร้างบางประเภทได้^{๑๒}

๒.๒ ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม

การพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมในประเทศไทยนั้นเริ่มมีความตื่นตัวมากขึ้นตั้งแต่มีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ ซึ่งมีผลใช้บังคับในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๐๔-๒๕๐๙ เป็นต้นมา ซึ่งได้เน้นและให้ความสำคัญกับการพัฒนาภาคอุตสาหกรรม โดยส่งเสริมให้เอกชนเข้ามาลงทุนเพื่อประกอบอุตสาหกรรมกันมากขึ้น^{๑๓} เนื่องมาจากเดิมที่นั้นประเทศไทยเน้นการผลิตทางด้านเกษตรกรรมเป็นหลัก แต่ทว่าลำพังแต่เพียงผลผลิตที่ได้จากการเกษตรนั้นไม่สามารถทำให้ประเทศไทยพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจได้ทัดเทียมกับประเทศอื่น ๆ จึงทำให้ประเทศไทยหันมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมแทน เพื่อให้ประเทศไทยยกระดับเป็นประเทศกำลังพัฒนาในสายตาของประชาคมโลก เพราะมีความเชื่อว่าการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมจะมีส่วนช่วยในการสร้างความเจริญให้แก่ประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่มีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๖ ซึ่งมีผลใช้บังคับในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๓๔ นั้น รัฐได้มีการ

^{๑๒} ขบวนการโลกแสนสวย, ภาวะการณตคสมของกรดในบรรยากาศ สาเหตุของ...ฝนกรด [ออนไลน์], ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕. แหล่งที่มา <http://www.chemtrack.org/EnvForKids/content.asp?ID=81>

^{๑๓} ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ก., หน้า ๒๗๓.

ส่งเสริมภาคอุตสาหกรรมอย่างเต็มที่ เพราะมุ่งหวังที่จะให้ประเทศไทยก้าวเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (NICS) ซึ่งจากการที่ประเทศไทยส่งเสริมให้มีการประกอบกิจการด้านอุตสาหกรรมนี้เองที่เป็นเหตุให้มีโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมากเกิดขึ้นเพียงแค่ชั่วระยะเวลาไม่กี่สิบปี ดังสถิติแสดงจำนวนโรงงานในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ที่มีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมเพียง ๖๓๑ โรงงาน แต่ ณ ปัจจุบันนี้มีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมถึง ๒๓๒,๕๕๒ โรงงาน^{๓๔}

จากการที่ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมส่งผลให้มีการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติจำนวนมากเข้าสู่กระบวนการผลิตของโรงงานอุตสาหกรรม แปรรูปออกมาเป็นสินค้าและบริการต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ด้วยเหตุดังกล่าวนี้เองเป็นสาเหตุหนึ่งที่ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติร่อยหรอเป็นอย่างมาก เพราะมีการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ โดยไม่รู้จักทดแทนทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นที่เสียไป สร้างความไม่สมดุลให้แก่ธรรมชาติ และในขณะเดียวกันจากกระบวนการผลิตของโรงงานอุตสาหกรรมนั้นย่อมสร้างมลภาวะให้เกิดขึ้นแก่สิ่งแวดล้อมตามมา โรงงานอุตสาหกรรมนั้นแม้จะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม แต่ทว่าโรงงานอุตสาหกรรมก็ยังคงมีความสำคัญต่อประเทศชาติเช่นเดียวกัน จึงไม่อาจที่จะปฏิเสธความสำคัญของทั้งการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมโดยรวมกับการผลิตทางด้านอุตสาหกรรมได้ เพราะล้วนแต่เป็นเรื่องที่มีความสำคัญด้วยกันทั้งคู่ เพียงแต่จะต้องพยายามทำให้ทั้งสองสิ่งนี้สามารถดำเนินไปด้วยกันได้ โดยก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมน้อยที่สุด และเพื่อให้การพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างยั่งยืน จึงต้องกระทำควบคู่ไปกับการคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ การพัฒนาประเทศจะต้องอยู่บนพื้นฐานของการให้ความคุ้มครองและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการพัฒนาที่แม้ว่าจะต้องมีการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ หรือบางครั้งการพัฒนาอาจก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมา แต่อย่างไรก็ดีหากการพัฒนานั้นเป็นการพัฒนาอย่างมีการวางแผนเพื่อให้คนในรุ่นหลังได้มีโอกาสใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาตินั้นด้วยแล้ว ย่อมเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพราะเป็นการตอบสนองความต้องการของทั้งคนในรุ่นปัจจุบันและคนในรุ่นหลังให้มีสิทธิในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและมียุทธศาสตร์ในการดำรงอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีอย่างเท่าเทียมกัน

๒.๒.๑ ความสำคัญของอุตสาหกรรม

ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรม เนื่องมาจากอุตสาหกรรมนั้นมีความสำคัญต่อประเทศดังนี้^{๓๕}

^{๓๔} สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, คู่มือระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14001 (ประชาชน, กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘), หน้า ๗.

^{๓๕} พวงผกา บุญโสภณ, LA454 กฎหมายเกี่ยวกับอุตสาหกรรม (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๕), หน้า ๖-๗.

๑. อุตสาหกรรมส่งเสริมให้มีการใช้ทรัพยากรภายในประเทศให้เป็นประโยชน์

ด้วยเหตุที่ว่าทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่มากมายภายในประเทศนั้นจะมีคุณค่าและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งก็ต่อเมื่อได้มีการนำเอาทรัพยากรเหล่านั้นมาใช้หรือนำไปแปรสภาพเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อให้ประชาชนได้ใช้บริโภค โดยในการประกอบอุตสาหกรรมนั้น บรรดาทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ จะถูกป้อนเข้าสู่โรงงานอุตสาหกรรม เพื่อแปรสภาพออกมาเป็นสินค้าต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน

๒. อุตสาหกรรมช่วยให้ประชาชนมีงานทำและมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

เนื่องมาจากการประกอบอุตสาหกรรมต้องใช้แรงงานในการผลิตเป็นจำนวนมาก จึงทำให้มีการจ้างแรงงานจำนวนมากเพื่อนำมาใช้เป็นกำลังคนในการผลิตของโรงงานอุตสาหกรรม ดังนั้น อุตสาหกรรมจึงทำให้ประชาชนมีงานทำและมีรายได้ที่ดีขึ้น

๓. อุตสาหกรรมทำให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศเจริญก้าวหน้าและมีเสถียรภาพ

หากว่าประเทศสามารถที่จะผลิตสินค้าบริการต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนภายในประเทศใช้ได้เอง โดยไม่ต้องพึ่งพาสินค้าจากต่างประเทศ จะทำให้เงินตราของประเทศไม่รั่วไหลออกนอกประเทศ และหากว่าสามารถผลิตสินค้าได้เป็นจำนวนมากเกินกว่าความต้องการของประชาชนภายในประเทศแล้ว ก็สามารถที่จะส่งออกสินค้าเหล่านั้นไปจำหน่ายยังต่างประเทศได้ เป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ประเทศมากขึ้น ส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศเจริญก้าวหน้าขึ้น

๔. อุตสาหกรรมส่งเสริมความมั่นคงของประเทศ

ประเทศชาติจะมีความมั่นคงและปลอดภัย สามารถต่อสู้กับประเทศศัตรูผู้รุกรานได้ ประเทศนั้นจำเป็นต้องมีกองกำลังที่เข้มแข็ง ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยสองประการคือ กำลังทหารที่มีประสิทธิภาพและอาวุธยุทธภัณฑ์ที่มีคุณภาพดีและมีปริมาณที่เพียงพอ ซึ่งถ้าหากประเทศมีกิจการอุตสาหกรรมจะทำให้สามารถผลิตอาวุธยุทธภัณฑ์ตลอดจนเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับใช้ในกองทัพได้เอง

ทั้งนี้ประเทศไทยก็ยังคงให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมเรื่อยมา โดยไม่ได้คำนึงถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดตามมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรมดังกล่าว จนกระทั่งถึงช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๔ ซึ่งมีผลใช้บังคับในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๒๐-๒๕๒๔ ประเทศไทยจึงเริ่มตระหนักและเห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อม โดยให้ความสำคัญต่อปัญหาที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมของชาติ จนเป็นเหตุให้ใน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในฉบับต่อ ๆ มาให้ความสำคัญกับทั้งการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม^{๓๖}

ปัจจุบันนี้ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙ ก็ได้ให้ความสำคัญในด้านสิ่งแวดล้อม เนื่องมาจากว่าการเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ได้สร้างแรงกดดันต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของโลกให้เสื่อมโทรมลง ส่งผลกระทบต่อความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ และการเกิดภัยธรรมชาติบ่อยครั้ง นอกจากนี้การกีดกันทางการค้าที่เชื่อมโยงกับประเด็นด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็มีมากขึ้น ประเทศไทยจึงต้องยกระดับมาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยปกป้องฐานทรัพยากรเพื่อรักษาความสมดุลยั่งยืนของระบบนิเวศ ด้วยการพัฒนาระบบบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้มีประสิทธิภาพสูงสุดภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วม และปรับรูปแบบการผลิตสินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น โดยมีเป้าหมายหลักคือ สร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และภัยพิบัติทางธรรมชาติ ตลอดจนขับเคลื่อนประเทศไปสู่การเป็นเศรษฐกิจและสังคมคาร์บอนต่ำ และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม^{๓๗}

การลงทุนทางด้านอุตสาหกรรมนั้นแม้จะส่งผลดีต่อเศรษฐกิจ ทำให้เศรษฐกิจของประเทศดีขึ้น ประชาชนมีงานทำมากขึ้น เพราะมีการจ้างแรงงานจากภาคอุตสาหกรรม ทำให้ประชาชนมีรายได้ ส่งผลให้ภาพรวมความเป็นอยู่ของประชากรภายในประเทศดีขึ้นเป็นการพัฒนาประเทศทางหนึ่งก็ตาม แต่อย่างไรก็ดีการที่มีโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมากตั้งอยู่ในประเทศนั้นย่อมไม่ใช่การพัฒนาประเทศที่ดีเสมอไป เพราะผลกระทบที่จะเกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมนั้นมีนานัปการ อาทิ ปัญหาสุขภาพอนามัยของประชาชน ปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

อย่างที่กล่าวไว้ว่าเมื่อมีการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมผลที่เกิดตามมาก็คือปัญหาสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ ทรัพยากรธรรมชาติจะถูกมนุษย์นำมาใช้ประโยชน์ โดยนำเข้าสู่กระบวนการผลิตผ่านกระบวนการทางเทคโนโลยี แปลงสภาพกลายเป็นสินค้าต่าง ๆ แต่อย่างไรก็ตามของเสียหรือกากวัสดุที่เกิดขึ้นจากกระบวนการผลิตนั้นส่วนหนึ่งจะถูกนำกลับไปใช้ใหม่ ในขณะที่อีกส่วนหนึ่งซึ่งไม่สามารถนำกลับไปใช้ประโยชน์ได้อีกก็จะถูกระบายหรือปล่อยออกสู่ธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นแหล่งน้ำพื้นดิน หรือ อากาศ ซึ่งของเสียเหล่านี้ถ้าถูกปล่อยออกมาในปริมาณที่มากจนเกินไป เกินกว่าที่สภาพ

^{๓๖} ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ก., หน้า ๒๗๔-๒๗๗.

^{๓๗} ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ก., หน้า ๒๗๗.

ทางธรรมชาติจะรองรับไหว ย่อมก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมแก่สิ่งแวดล้อม และเกิดภาวะเสียสมดุลในทางธรรมชาติ^{๓๘}

๒.๒.๒ ประเภทของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม

กระบวนการผลิตในภาคอุตสาหกรรมนั้น นอกเหนือไปจากผลิตภัณฑ์ (products) ที่ต้องการแล้ว ย่อมล้นก่อให้เกิดของเสีย (wastes) ที่หลงเหลือจากกระบวนการผลิตด้วยกันทั้งสิ้น เพราะไม่มีกระบวนการผลิตใดที่มีประสิทธิภาพถึงร้อยเปอร์เซ็นต์ที่จะสามารถนำเอาวัตถุดิบมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ทั้งหมด^{๓๙} ดังนั้นหากโรงงานอุตสาหกรรมกำจัดของเสียเหล่านั้นอย่างไม่ถูกวิธีแล้ว ย่อมเป็นการสร้างความเสียหายให้แก่สิ่งแวดล้อมตามมาในรูปแบบของมลภาวะต่าง ๆ เพราะความสามารถในการรองรับของเสียของธรรมชาตินั้นมีขีดจำกัด เมื่อปริมาณของเสียที่ปล่อยออกมามีปริมาณมากเกินความสามารถที่ธรรมชาติจะรองรับได้ ย่อมเกิดความไม่สมดุลของธรรมชาติ ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมา^{๔๐} ซึ่งปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมนั้นอาจจำแนกได้ดังนี้

๑. ปัญหามลพิษทางอากาศ

อากาศเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตอยู่ของสิ่งมีชีวิต เพราะสิ่งมีชีวิตจะดำรงอยู่ได้จำเป็นต้องอาศัยอากาศในการหายใจ หากว่าสภาพอากาศเป็นพิษย่อมจะส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตอยู่ของสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๔ ได้นิยามคำว่า อากาศเสีย หมายถึง “ของเสียที่อยู่ในสภาพเป็นไอเสียด กลิ่นคาวัน ก๊าซ เขม่าฝุ่นละออง เถ้าถ่านหรือมลสารอื่นที่มีสภาพละเอียดบางเบาจนสามารถรวมตัวอยู่ในบรรยากาศได้” มลพิษทางอากาศเป็นสภาวะอากาศที่มีสารมลพิษเจือปนอยู่ในปริมาณมากจนเป็นอันตรายต่อชีวิตของคน สัตว์ พืช ตลอดจนทำความเสียหายให้แก่สภาพบ้านเรือนและทรัพย์สิน สารมลพิษเหล่านี้ได้แก่ ก๊าซคาร์บอนมอนนอกไซด์ ไนโตรเจนออกไซด์ คาร์บอนไดออกไซด์ ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ละอองตะกั่ว ไฮโดรคาร์บอน ฝุ่นละออง และเขม่าควัน เป็นต้น

โรงงานอุตสาหกรรมเป็นแหล่งกำเนิดมลพิษทางอากาศที่สำคัญ ซึ่งกระบวนการผลิตด้านอุตสาหกรรมมักจะมีการปล่อยก๊าซและสารพิษหลายชนิดขึ้นไปในอากาศ โดยโรงงานอุตสาหกรรมบางแห่งจะมีการปล่อยควันแก๊ส หรือวัตถุที่เป็นพิษออกมาทางปล่องควันของโรงงาน ซึ่งมลพิษเหล่านั้นหากไปเจือปนในแหล่งน้ำ เมื่อคนหรือสัตว์ไปบริโภคเข้าก็ย่อมที่จะได้รับอันตราย หรือได้รับอันตรายผ่านทางสูดหายใจเข้าไปโดยตรง ผลที่ตามมาจากการที่อากาศเป็นพิษนั้น คือ ทำให้

^{๓๘} ศักดิ์สิทธิ์ ตรีเดช, นิศากร โฆษิตรัตน์, สุริยะ ศุภธนสินเชษม, “การพัฒนาแก้ปัญหาภาวะมลพิษ,” ใน รายงานการฝึกอบรมเรื่องการจัดกาจัดการด้านสิ่งแวดล้อม, หน้า ๘๒.

^{๓๙} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชาคุณภาพสิ่งแวดล้อม หน่วยที่ ๑-๗, หน้า ๑๓.

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

เจ็บป่วยเป็นโรคเกี่ยวกับทางเดินหายใจ หลอดลมอักเสบ มะเร็งในปอด โรคที่เกี่ยวกับการไหลเวียนโลหิต ตาอักเสบ สำหรับผลกระทบที่มีต่อพืช คือ ทำให้พืชเจริญเติบโตช้าหรือตายได้หากได้รับสารพิษเข้าไปเป็นจำนวนมาก เนื่องมาจากสารพิษเหล่านี้จะไปทำลายคลอโรฟิลล์ในพืช ทำให้พืชนั้นไม่สามารถสังเคราะห์แสงได้ตามปกติ^{๔๑}

ตัวอย่างปัญหามลพิษทางอากาศที่เกิดขึ้นในต่างประเทศ เช่น กรณีสารกัมมันตรังสีจากโรงงานผลิตกระแสไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ในเมืองเซอร์โนบิล ประเทศรัสเซีย ได้รั่วไหลและแพร่กระจายไปในอากาศเป็นระยะทางเกือบร้อยกิโลเมตร ส่งผลให้ประชาชนจำนวนมากเสียชีวิตและบาดเจ็บ อีกทั้งสารกัมมันตรังสียังแพร่กระจายเข้าไปอยู่ในพืชผัก ผลไม้ แหล่งน้ำต่าง ๆ เมื่อคนนำไปบริโภคก็ย่อมได้รับสารกัมมันตรังสีเข้าไปด้วย หรือในกรณีของประเทศสหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. 1948 ที่เมืองโดโนรา รัฐเพนซิลวาเนีย โดยที่เมืองดังกล่าวนี้มีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก ได้เกิดหมอกควันปกคลุมอยู่ทั่วทั้งเมือง มีผู้คนล้มป่วยเพราะสูดอากาศที่มีสารพิษเจือปนอยู่ในหมอกควันดังกล่าวเข้าไปถึง ๔,๐๐๐ คน และมีผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ดังกล่าว ๒๐ คน

สำหรับกรณีตัวอย่างปัญหามลพิษทางอากาศในประเทศไทย เช่น กรณีโรงไฟฟ้าอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ในช่วงเดือนตุลาคม ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ที่เกิดการแพร่กระจายของก๊าซพิษจากโรงไฟฟ้างดังกล่าว อันเนื่องมาจากโรงไฟฟ้าแม่เมาะนั้นได้มีการปล่อยฝุ่นละอองและก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ออกมามากกว่าปกติ ส่งผลให้บรรดาชาวบ้าน สัตว์เลี้ยง และพืชผลทางการเกษตรที่อยู่ในบริเวณนั้นได้รับเอาก๊าซพิษและฝุ่นละอองเข้าไป จนเกิดอาการเจ็บป่วยเป็นจำนวนมาก^{๔๒} มีอาการหายใจไม่สะดวก คลื่นไส้ วิงเวียนศีรษะ เคืองตาและจุก^{๔๓} หรือกรณีของโรงงานอุตสาหกรรมในเขตพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดที่มีการปล่อยควันพิษออกมาเป็นจำนวนมากซึ่งจากรายงานผลกระทบต่อสุขภาพของชาวระยองพบว่า ชาวระยองในเขตนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดป่วยเป็นโรคมะเร็งสูงกว่าพื้นที่อื่น ๆ ถึง ๓-๕ เท่า และโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวนั้นมีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการได้รับสารเบนซินที่โรงงานอุตสาหกรรมปิโตรเคมีปล่อยออกมา^{๔๔}

จากรายงานขององค์การอนามัยโลกที่วัดระดับมลภาวะในอากาศตามเมืองใหญ่ ๆ ทั่วโลก ๑,๑๐๐ เมือง จาก ๙๑ ประเทศทั่วโลก พบว่าเมืองที่มีระดับมลภาวะทางอากาศสูงที่สุดในโลกคือ เมืองอาห์วาซ ประเทศอิหร่าน ส่วนเมืองที่มีระดับมลภาวะทางอากาศต่ำที่สุดในโลกคือ เมืองไวท์ฮอर्स ประเทศแคนาดา สำหรับประเทศไทยนั้น จังหวัดที่มีระดับมลภาวะทางอากาศสูงสุดคือ จังหวัด

^{๔๑} มัทยา จารุพันธ์, กฎหมายควบคุมสภาวะแวดล้อมสำหรับโรงงานอุตสาหกรรม, หน้า ๒๙-๓๐.

^{๔๒} วินัย วีระวัฒนานนท์, บานชื่น สัพพัญญู, การศึกษาสิ่งแวดล้อม (กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๗), หน้า ๗๑-๗๒.

^{๔๓} เสมอชน ธนพัธ, แม่เมาะ เมืองในหมอกมลพิษ [ออนไลน์], ๕ มกราคม ๒๕๕๖. แหล่งที่มา <http://www.greenworld.or.th/library/environment-popular/410>

^{๔๔} สุนันทา สุขุมมิตร, 'มาบตาพุด' บทเรียนประเทศไทย [ออนไลน์], ๒๐ มกราคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา <http://www.thaihealth.or.th/healthcontent/article/16869>

สระบุรี ที่สามารถวัดระดับฝุ่นได้ถึง ๕๙ ไมโครกรัมต่อลูกบาศก์เมตร ในขณะที่ระดับค่ามาตรฐานด้านคุณภาพอากาศที่องค์การอนามัยโลกกำหนดไว้ผู้นั้นอยู่ที่ ๒๐ ไมโครกรัมต่อลูกบาศก์เมตร^{๔๕}

๒. ปัญหามลพิษทางน้ำ

น้ำเป็นแหล่งกำเนิดชีวิตของสัตว์และพืช มนุษย์เราเองก็เช่นกัน มนุษย์จะดำรงชีวิตอยู่ได้ก็จำต้องอาศัยน้ำทั้งในการอุปโภคและบริโภค น้ำมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย หากขาดน้ำไป สิ่งมีชีวิตก็ไม่อาจจะดำรงอยู่ได้^{๔๖} มลพิษทางน้ำ หมายความว่า “สภาพของน้ำเสียที่มีสิ่งเจือปนเข้าไป หรือมีอุณหภูมิเปลี่ยนแปลงไปจากสภาพปกติ ส่งผลให้ไม่สามารถนำน้ำนั้นไปใช้เพื่อจุดมุ่งหมายอย่างหนึ่งอย่างใดได้”^{๔๗} น้ำเสีย หมายความว่าถึง “ของเสียชนิดหนึ่งที่อยู่ในสภาพที่เป็นของเหลวที่ถูกปล่อยทิ้งหรือถูกปล่อยออกมาจากแหล่งกำเนิดมลพิษ”^{๔๘} หรือหมายความว่า “น้ำที่เสื่อมคุณภาพหรือน้ำที่มีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมตามธรรมชาติ จนทำให้เกิดผลเสียหายต่อการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ การดำรงชีพของสัตว์น้ำ โดยมีมนุษย์เป็นต้นเหตุสำคัญในการทำให้เกิดน้ำเสีย ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม”^{๔๙}

ในอดีตนั้นประชาชนยังมีจำนวนไม่มากนัก ปริมาณความสกปรกที่เกิดจากน้ำเสียเมื่อมีการระบายทิ้งลงสู่แหล่งน้ำ แหล่งน้ำดังกล่าวย่อมสามารถรองรับความสกปรกนั้นได้ เพราะน้ำในแม่น้ำนั้นมีปริมาณที่มากกว่าสิ่งสกปรกที่ได้ระบายทิ้งลงสู่แม่น้ำ ทำให้มีการเจือจางน้ำเสียเหล่านั้นได้ และไม่ทำให้น้ำในแม่น้ำดังกล่าวเกิดการเน่าเสียแต่อย่างใด แต่ทว่าเมื่อคนมีจำนวนมากขึ้นประกอบกับมีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นเป็นจำนวนมาก และยังคงมีการปล่อยน้ำเสียลงสู่แม่น้ำลำคลองตลอดเวลา ส่งผลให้น้ำในแหล่งน้ำเหล่านั้นไม่สามารถรองรับความสกปรกนั้นได้ เพราะสารมลพิษเหล่านั้นจะละลายหรือแขวนลอยหรือสะสมที่ก้นแหล่งน้ำส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศจนเกิดการเน่าเสียในที่สุด ทำให้ไม่สามารถที่จะนำเอาน้ำจากแหล่งน้ำดังกล่าวนี้มาใช้ประโยชน์ได้อีกต่อไป โรงงานอุตสาหกรรมก็เป็นแหล่งกำเนิดมลพิษทางน้ำที่สำคัญแหล่งหนึ่ง ซึ่งน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม ก็คือ ของเหลวที่เป็นกาก หรือมลสาร หรือสิ่งปฏิกูลจากวัตถุดิบของโรงงาน โดยสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดมลพิษทางน้ำจากโรงงานอุตสาหกรรม ได้แก่ การระบายน้ำทิ้งจากโรงงานอุตสาหกรรมโดยไม่มี การบำบัดน้ำเสีย การจัดทำโครงการอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ใกล้ทะเลและแม่น้ำโดยไม่มีกำหนด

^{๔๕} matichon online, เมือง “อิหร่าน” ครองแชมป์อากาศเป็นพิษสูงสุดในโลก ประเทศไทย “สระบุรี” แซงหน้ากรุงเทพฯ [ออนไลน์], ๒๙ กันยายน ๒๕๕๔. แหล่งที่มา <http://www.matichon.co.th>

^{๔๖} อุดม ศุภกิจ, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม,” (งานวิจัย หลักสูตร ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ ๔ วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๔๒), หน้า ๑๙.

^{๔๗} วินัย วีระวัฒนานนท์, บานชื่น สีพันผ่อง, การศึกษาสิ่งแวดล้อม, หน้า ๑๓๑.

^{๔๘} มูลนิธิศูนย์กฎหมายสิ่งแวดล้อม-ประเทศไทย, คู่มือกฎหมายสิ่งแวดล้อมสำหรับประชาชนมลพิษทางน้ำ (ส่วนผลิตสื่อและเผยแพร่ กองส่งเสริมและเผยแพร่ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

^{๔๙} กิตติภูมิ มีประดิษฐ์, มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๔), หน้า ๒๓๙.

มาตรการจัดการสิ่งแวดล้อม การกระทำเหล่านี้ล้วนทำให้คุณภาพน้ำในแหล่งน้ำเสื่อมโทรมทั้งสิ้น^{๕๐} ซึ่งน้ำเสียหรือของเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมนั้นจะมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามประเภทของโรงงานอุตสาหกรรม เช่น โรงงานผลิตผลิตภัณฑ์อาหาร น้ำเสียหรือของเสียที่ปล่อยออกมาก็มักจะมีสัดส่วนของสารอินทรีย์สูง โดยทั่วไปแล้วน้ำเสียที่ระบายมาจากโรงงานอุตสาหกรรมนั้นมักจะเกิดจากกิจกรรมที่สำคัญของโรงงานอุตสาหกรรม เช่น น้ำเสียจากกระบวนการผลิต น้ำเสียจากการล้างเครื่องมืออุปกรณ์และวัตถุดิบ น้ำเสียสำหรับการใช้น้ำสำหรับหล่อเย็น เป็นต้น^{๕๑} นอกจากนี้ทั้งที่ระบายออกมาจากโรงงานอุตสาหกรรมจะปนเปื้อนไปด้วยสารพิษแล้วยังมีอุณหภูมิที่สูง ซึ่งหากมีปริมาณมากพอเมื่อปล่อยลงสู่แหล่งน้ำแล้วจะทำให้น้ำในแหล่งดังกล่าวเกิดการแบ่งชั้นกันขึ้นระหว่างน้ำร้อนและน้ำเย็น โดยน้ำร้อนจะเบาว่าก็จะลอยอยู่ด้านบน และมีปริมาณออกซิเจนน้อยกว่าน้ำเย็น ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของพืชและสัตว์ที่อาศัยอยู่ในแหล่งน้ำนั้นและส่งผลกระทบต่อคุณภาพของแหล่งน้ำนั้น^{๕๒}

ตัวอย่างปัญหามลพิษทางน้ำที่เกิดขึ้นในต่างประเทศ เช่น กรณีที่โรงงานพลาสติกของบริษัทซิสโซคอร์ป ในประเทศญี่ปุ่น ได้ปล่อยน้ำเสียที่ปนเปื้อนสารปรอทออกสู่ทะเลโดยที่ไม่มีการบำบัดน้ำเสียดังกล่าว ส่งผลให้ชาวบ้านที่อยู่ใกล้แกวั้นต่างพากันล้มป่วยด้วยโรคที่เรียกว่า “มินามาตะ” ซึ่งจะมีอาการชัก พุดไม้ซัด สูญเสียการควบคุมร่างกาย^{๕๓} ตัวอย่างปัญหามลพิษทางน้ำในไทย เช่น กรณีที่ผู้ประกอบการน้ำตาลในจังหวัดขอนแก่นได้ปล่อยน้ำเสียที่มีกากน้ำตาลลงสู่ลำน้ำพอง แม่น้ำชี แม่น้ำมูล ส่งผลให้แม่น้ำทั้งสามสายดังกล่าวเน่าเสีย สิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในแม่น้ำเหล่านั้นต่างพากันล้มตาย และยังส่งผลกระทบต่อประชาชนทำให้ไม่สามารถทำการประมงได้และขาดแคลนน้ำสำหรับใช้ในการอุปโภคบริโภค^{๕๔}

โรงงานอุตสาหกรรมนั้นถือได้ว่าเป็นแหล่งกำเนิดมลพิษที่ถูกควบคุมตามประกาศกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๓๙) เรื่องกำหนดประเภทของโรงงานอุตสาหกรรมและนิคมอุตสาหกรรมเป็นแหล่งกำเนิดมลพิษที่จะต้องถูกควบคุมการปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะหรือออกสู่สิ่งแวดล้อมส่งผลให้เจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษดังกล่าว มีหน้าที่ก่อสร้าง ติดตั้ง หรือจัดให้มีระบบบำบัดน้ำเสียหรือระบบกำจัดของเสียก่อนที่จะมีการปล่อยออกสู่ภายนอก

^{๕๐} ประยงค์ วังผา, **สิ่งแวดล้อม** [ออนไลน์], ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๔. แหล่งที่มา www.dongjen.ac.th/webdongjen/sua/web_singvadlom/index_1_1.html

^{๕๑} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, **เอกสารการสอนชุดวิชาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมเพื่อชีวิต**, หน้า ๔๑๓-๔๑๔.

^{๕๒} วินัย วีระพัฒนานนท์, บานชื่น สัพพันผ่อง, **การศึกษาสิ่งแวดล้อม**, หน้า ๖๙.

^{๕๓} กลุ่มศึกษาพลังงานทางเลือกเพื่ออนาคต, “ที่อป ๑๐ พิบัติภัยสิ่งแวดล้อม (จากฝีมือมนุษย์) ๓ ใน ๑๐ เป็นอุบัติเหตุนิวเคลียร์,” **จับตานิวนเคลียร์ ข้อมูลอีกด้านที่ควรรู้** ๑๑ (มิถุนายน-ตุลาคม ๒๕๕๓) : ๖.

^{๕๔} รัฐ จำเดิมแผ่จศึก, **กฎหมายสิ่งแวดล้อมทันสมัยขึ้น แต่ปฏิบัติยังไม่รู้** [ออนไลน์], ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๔. แหล่งที่มา www.gotomanager.com/news/printnews.aspx?id=6258

จากปัญหามลพิษทางน้ำดังกล่าวนี้ได้ส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมของแหล่งน้ำ ทั้งแหล่งน้ำผิวดินและแหล่งน้ำใต้ดิน กล่าวคือ แหล่งน้ำผิวดิน เช่น แม่น้ำ ลำคลอง เมื่อได้รับสารมลพิษมากเกินไปที่จะรองรับได้ ไม่สามารถปรับสภาพได้ตามปกติ ก็จะทำให้ในแหล่งน้ำดังกล่าวเกิดการเน่าเสีย สัตว์และพืชน้ำที่อาศัยอยู่ในแหล่งน้ำนั้นก็ไม้อาจที่จะดำรงชีวิตอยู่ต่อไปได้ นอกจากนี้ยังส่งผลต่อมนุษย์ คือ ทำให้มนุษย์ขาดแคลนน้ำดิบที่จะนำมาใช้ในการผลิตน้ำประปา และน้ำเน่าเสียนั้นยังเป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรคต่าง ๆ อีกด้วย สำหรับแหล่งน้ำใต้ดินนั้น บรรดาน้ำเสียที่ถูกปล่อยออกมาจากโรงงานอุตสาหกรรมนั้นอาจซึมลงสู่แหล่งน้ำใต้ดินได้ทำให้น้ำใต้ดินถูกปนเปื้อนสารมลพิษและเสื่อมคุณภาพได้^{๕๕}

๓. ปัญหามลพิษทางดิน

มลพิษทางดิน หมายถึง “การปนเปื้อนของสารมลพิษในดินในปริมาณที่เกินความสามารถที่สภาพของดินนั้นจะรองรับได้” หรือหมายความถึง “ภาวะที่ดินได้รับสารปนเปื้อนในปริมาณที่มากกว่าอัตราการสลายตัวหรือการเสื่อมฤทธิ์ของสารนั้น จนทำให้เกิดการสะสมของสารพิษหรือเชื้อโรคต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศ”^{๕๖} มนุษย์มีการใช้ดินเป็นสถานที่ในการทิ้งวัสดุเหลือใช้และใช้เป็นแหล่งรองรับน้ำเสียที่มีสารมลพิษปนเปื้อนอยู่ ทำให้มีการสะสมสารพิษเหล่านั้นในดิน

โรงงานอุตสาหกรรมเป็นแหล่งกำเนิดของมลพิษทางดินแหล่งหนึ่ง โดยของเสียอันตราย หรือตะกอนที่เกิดจากการบำบัดน้ำเสียมักจะถูกนำไปกำจัดโดยวิธีการฝังกลบหรือทิ้งไว้กลางแจ้ง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพของดิน เพราะจะทำให้บรรดาสารมลพิษที่ปนเปื้อนอยู่กับของเสียเหล่านั้นซึมเข้าสู่พื้นดิน ส่งผลให้ดินเสื่อมคุณภาพ เพราะสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในดินที่ทำหน้าที่คอยปรับสภาพดินนั้นถูกทำลาย ทำให้ดินบริเวณนั้นไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ดังเดิม และนอกจากนี้ดินที่ถูกปนเปื้อนด้วยสารพิษนั้นอาจเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของโรคต่าง ๆ ซึ่งอาจติดต่อมายังมนุษย์และสัตว์ได้^{๕๗}

๔. ปัญหามลพิษทางเสียง

มลพิษทางเสียง คือ เสียงที่ไม่พึงปรารถนาและมีผลกระทบต่อสภาพร่างกายหรือจิตใจ รบกวนต่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ซึ่งความรู้สึกที่มีต่อเสียงนี้จะแตกต่างกันออกไปในแต่ละบุคคล เสียงจากแหล่งกำเนิดเดียวกันอาจเป็นเสียงรบกวนสำหรับคนหนึ่ง แต่ใน

^{๕๕} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมเพื่อชีวิต, หน้า ๔๑๔-๔๑๕.

^{๕๖} ชัยพล ทรงสุนทรวงศ์, มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), หน้า ๑๒๔.

^{๕๗} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมเพื่อชีวิต, หน้า ๔๑๖-๔๑๘.

ขณะเดียวกันเสียงนั้นอาจเป็นเสียงที่อีกคนหนึ่งชื่นชอบและฟังปรารถนา^{๕๘} โดยมลพิษทางเสียงนั้นได้สร้างความเดือดร้อนรำคาญให้แก่ผู้คนที่อยู่ข้างเคียงและได้ยินเสียงดังกล่าว

กระบวนการผลิตในโรงงานอุตสาหกรรมมักจะเป็นแหล่งกำเนิดของเสียง โดยมาจากการทำงานของเครื่องจักรกล ซึ่งโรงงานที่มีเสียงดังมาก เช่น โรงงานแก้ว โรงงานทอผ้า โรงงานผลิตและแปรรูปโลหะ เป็นต้น^{๕๙} ถ้าหากมนุษย์เราได้รับมลพิษทางเสียงเป็นเวลานานจะมีผลต่อการได้ยินทำให้หูชั้นในเสื่อมสภาพลงจนเกิดการสูญเสียการได้ยินหรือได้ยินน้อยลงได้ และมีผลต่อสุขภาพของร่างกายและจิตใจได้ เพราะการได้ยินเสียงดังหรือเสียงที่ก่อให้เกิดความรำคาญเป็นเวลานานจะทำให้เกิดความเครียด หงุดหงิด หรืออาจทำให้มีอาการปวดศีรษะ คลื่นไส้อาเจียนได้^{๖๐}

ตัวอย่างปัญหามลพิษทางเสียงที่เกิดขึ้นในประเทศไทย เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๐๘๑/๒๕๖๗ วินิจฉัยว่า เมื่อการประกอบกิจการโรงเลื่อยของจำเลยก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญต่อโจทก์จนกระทั่งป่วยเป็นโรคประสาท แม้กิจการโรงเลื่อยจะเป็นกิจการที่สำคัญต่อเมืองไทยก็ตาม แต่จำเลยก็ไม่อาจอ้างความสำคัญของกิจการค้าขายของตนเพื่อก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญต่อผู้อื่นได้

๕. ปัญหาขยะมูลฝอย

มูลฝอยตามความหมายในพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๓ มูลฝอย หมายความว่า “เศษกระดาษ เศษผ้า เศษอาหาร เศษสินค้า กระจกพลาสติก ภาชนะที่ใส่อาหาร เศษสัตว์ ซากสัตว์ หรือสิ่งอื่นใดที่เก็บกวาดจากถนน ตลาด ที่เลี้ยงสัตว์ หรือที่อื่น และหมายความรวมถึงมูลฝอยติดเชื้อ มูลฝอยที่เป็นพิษหรืออันตรายจากชุมชน” นอกจากนี้คำนิยามดังกล่าวแล้วขยะมูลฝอยอาจมีความหมายว่า เศษของเหลือใช้ที่เกิดจากกิจกรรมต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น ขยะที่เกิดจากบ้านพักอาศัย ร้านค้า โรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น^{๖๑}

ปัญหาขยะมูลฝอยเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะในเขตเมืองใหญ่หรือเมืองที่เป็นแหล่งอุตสาหกรรมที่มีอัตราการเพิ่มของประชากรค่อนข้างสูง ส่งผลให้อัตราการอุปโภคและบริโภคเพิ่มขึ้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีส่วนสัมพันธ์โดยตรงต่อการเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะ ขยะมูลฝอยนั้นบางอย่างสามารถย่อยสลายได้เองตามธรรมชาติ แต่ขยะบางประเภทก็ไม่สามารถที่จะย่อยสลายได้เอง ต้องผ่านกรรมวิธีในการกำจัดขยะเหล่านั้นเสียก่อน มิเช่นนั้นแล้วก็จะเกิดเป็นปัญหาขยะล้นเมือง ใน

^{๕๘}รัฐพล อันฉ่าง, มลพิษทางเสียงในสิ่งแวดล้อม (นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๔), หน้า ๑.

^{๕๙}มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมเพื่อชีวิต, หน้า ๔๑๐.

^{๖๐}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑๑.

^{๖๑}มูลนิธิศูนย์กฎหมายสิ่งแวดล้อม-ประเทศไทย, คู่มือกฎหมายสิ่งแวดล้อมสำหรับประชาชนมลพิษอื่นและของเสียอันตราย (ส่วนผลิตสื่อและเผยแพร่ กองส่งเสริมและเผยแพร่ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๘), หน้า ๓.

ชุมชนที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็วมักจะมีปัญหาปริมาณขยะมูลฝอยที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเกินกว่าขีดความสามารถของหน่วยงานที่รับผิดชอบในการเก็บและกำจัดจะดำเนินการได้ทัน ก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาอีกหลายประการ เช่น ปัญหาน้ำเสีย อากาศเสีย เป็นแหล่งเพาะพันธุ์และแพร่กระจายของเชื้อโรค เป็นต้น

ตัวอย่างกรณีของบริษัท เบตเตอร์ เวิลด์ กรีน จำกัด (มหาชน) ที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการคัดแยกและฝังกลบสิ่งปฏิกูลและวัสดุที่ไม่ใช่แล้วที่ไม่เป็นอันตราย แต่ปรากฏว่าการดำเนินกิจการของบริษัทดังกล่าวได้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมา ได้แก่ ปัญหากลิ่นเหม็นจากสารเคมีที่ใช้ในการกำจัดขยะ ปัญหาน้ำเน่าเสีย และยังพบการปนเปื้อนของสารโลหะหนักในแหล่งน้ำอีกด้วย ส่งผลให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงโรงงานกำจัดขยะดังกล่าวได้รับผลกระทบในด้านสุขภาพที่ต้องสูดรับเอากลิ่นอันไม่พึงประสงค์ที่เป็นสารเคมีและเป็นอันตรายต่อสุขภาพร่างกาย และส่งผลให้ประชาชนขาดแคลนน้ำดื่มสำหรับใช้ในการอุปโภคบริโภค เพราะแหล่งน้ำมีการปนเปื้อนของสารโลหะหนักเกินกว่าเกณฑ์มาตรฐาน^{๖๒}

๖. ปัญหามลพิษจากของเสียอันตราย

ของเสียอันตราย หมายถึง “วัตถุอันตรายที่ถูกปล่อยทิ้ง หรือที่มาจากแหล่งกำเนิดมลพิษ รวมทั้งกากตะกอนหรือสิ่งตกค้างจากวัตถุอันตรายเหล่านั้น” หรืออาจให้หมายความถึง “ของเสียที่เกิดจากการผลิต การใช้สารเคมีหรือสารอันตรายอื่นใดในอุตสาหกรรม การเกษตร การสาธารณสุข หรือกิจกรรมอื่นใด” ตามอนุสัญญาบาเซลว่าด้วยการควบคุมการเคลื่อนย้ายและการกำจัดของเสียอันตรายข้ามแดน (Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and Their Disposal 1989) ได้ให้ความหมายของคำว่า “ของเสีย” และ “สารอันตราย” ไว้ดังนี้ “ของเสีย” คือ สารใด ๆ หรือวัตถุใด ๆ ซึ่งถูกใช้และถูกทิ้งหรือตั้งใจที่จะได้รับการกำจัด หรือวัตถุใด ๆ ที่ถูกทิ้งหรือถูกปล่อยไว้โดยธรรมชาติ ส่วน “สารอันตราย” คือ วัตถุใด ๆ หรือสารใด ๆ ที่จะหรืออาจจะไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม ให้เกิดหรือมีศักยภาพให้เกิดอันตรายทางด้านสาธารณสุข สวัสดิการ หรือสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเพิ่มการตายหรือการเจ็บป่วยอย่างรุนแรง

จึงอาจสรุปได้ว่าของเสียอันตราย หมายถึง ของเสียที่เกิดจากกิจกรรมต่าง ๆ และมีคุณสมบัติทำให้เกิดพิษภัยต่อสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรงทั้งที่เป็นสารเคมีและวัตถุอื่น ๆ^{๖๓}

เมื่อมีการนำเอาวัตถุดิบเข้าสู่กระบวนการผลิตแล้ว สิ่งที่เหลืออยู่หลังจากกระบวนการผลิต คือของเสียอันตรายที่จะต้องถูกกำจัดทิ้ง ซึ่งถ้าหากไม่มีการกำจัดอย่างถูกวิธี ของ

^{๖๒} กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ปี ๒๕๕๒ (ปีทีเอส เพรส, ๒๕๕๔), หน้า ๑๖-๒๐.

^{๖๓} มุลินธิศุณย์ภักดี, หมายสิ่งแวดล้อม-ประเทศไทย, คู่มือกฎหมายสิ่งแวดล้อมสำหรับประชาชนมลพิษอื่นและของเสียอันตราย, หน้า ๑๘-๒๐.

เสียอันตรายเหล่านี้ก็อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้ โดยปริมาณมากของเสียอันตรายที่มาจากการผลิตในภาคอุตสาหกรรมนั้นมักจะมีการทิ้งปะปนอยู่กับขยะมูลฝอยทั่ว ๆ ไป ประกอบกับจำนวนขยะมูลฝอยที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้ก็มีความสามารถในการกำจัดได้โดยวิธีการที่เหมาะสม จึงจำเป็นที่จะต้องเผาทำลายขยะเหล่านั้นบางส่วน และเมื่อมีของเสียอันตรายปะปนมาด้วย เมื่อถูกเผาทำลายย่อมทำให้สารพิษและสารเคมีที่อยู่ในของเสียดังกล่าวฟุ้งกระจาย และหากมีฝนตกลงมาย่อมมีการชะล้างสารพิษและสารเคมีเหล่านั้นลงสู่แหล่งน้ำ ส่งผลเสียต่อสิ่งมีชีวิตที่อยู่ในแหล่งน้ำ และหากคนนำน้ำจากแหล่งดังกล่าวไปอุปโภคบริโภคย่อมอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยได้ ตัวอย่างเช่น การผลิตคอมพิวเตอร์ โทรทัศน์และอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ทั้งหลายได้ก่อให้เกิดกากของเสียที่เป็นพิษ โดยมีสารละลายที่เป็นพิษจากกรดและโลหะหนักที่ใช้ในการผลิตสีนำกระแสไฟฟ้า ทำแผงวงจรและจอภาพที่ใช้ในคอมพิวเตอร์และโทรทัศน์^{๖๔}

๗. ปัญหามลพิษจากสารอันตราย

ภาคอุตสาหกรรมมักจะมีการนำสารอันตรายหรือสารเคมีเข้ามาใช้ในการผลิต ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาสารอันตรายเหล่านั้นตกค้างอยู่ตามแหล่งต่าง ๆ อาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของบุคคลที่ทำงานอยู่ในโรงงานอุตสาหกรรมดังกล่าวที่มีความใกล้ชิดโดยตรงกับสารอันตรายหรือสารเคมีเหล่านั้นและยังส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอีกด้วย หากว่ามีการปล่อยสารอันตรายเหล่านั้นออกมาสู่ภายนอกโรงงานอุตสาหกรรมโดยปราศจากการกำจัดอย่างเหมาะสม^{๖๕}

ตัวอย่างปัญหามลพิษจากสารอันตรายที่เกิดขึ้นในต่างประเทศ เช่น กรณีอุบัติเหตุที่เมืองโกปาล ประเทศอินเดีย เมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๒๗ ที่ก๊าซพิษเมทิล ไอโซไซยาเนต จำนวน ๔๕ ตัน ได้รั่วไหลออกจากโรงงานผลิตยาฆ่าแมลงของบริษัท ยูเนี่ยน คาร์ไบด์ ส่งผลให้มีประชาชนเสียชีวิตจำนวนมาก และบางคนก็ต้องพิการตาบอดหรือมีอวัยวะที่ผิดปกติ หรือกรณีอุบัติเหตุโรงงานนิวเคลียร์โตโกโมระ เมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๔๒ ที่เกิดจากการที่คนงานผสมสารยูเรเนียมผิดพลาดจนทำให้มีกัมมันตภาพรังสีแพร่กระจายออกมา ส่งผลให้มีคนงานและประชาชนได้รับอันตรายจากกัมมันตภาพรังสีดังกล่าว^{๖๖}

อุตสาหกรรมในช่วงหลัง ๆ มานี้ได้มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างของภาคอุตสาหกรรม โดยมีการขยายตัวของอุตสาหกรรมสกปรก (dirty industry) มากขึ้น ก่อให้เกิดการแพร่กระจายของสารเคมีที่ยากต่อการเสื่อมสลาย (POPs – persistent organic pollutants) ในสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

^{๖๔}โสภารัตน์ จารุสมบัติ, “อุตสาหกรรมและสิ่งแวดล้อม : สถานการณ์ในรอบ๑๐ปี,” ใน นโยบายและการจัดการสิ่งแวดล้อม (กรุงเทพฯ : สาขาบริหารรัฐกิจ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๗๑.

^{๖๕}ประยงค์ วังผา, **สิ่งแวดล้อม** [ออนไลน์], ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๔. แหล่งที่มา www.dongjen.ac.th/webdongjen/sua/web_singvadlom/index_1_1.html

^{๖๖}กลุ่มศึกษาพลังงานทางเลือกเพื่ออนาคต, “ที่อป ๑๐ พิบัติภัยสิ่งแวดล้อม (จากฝีมือมนุษย์) ๓ ใน ๑๐ เป็นอุบัติเหตุนิวเคลียร์,” **จับตานิวเคลียร์ ข้อมูลอีกด้านที่ควรรู้** ๑๑ (มิถุนายน-ตุลาคม ๒๕๕๓) : ๕-๖.

โดยที่สารเคมีที่ยากต่อการเสื่อมสลายดังกล่าวนี้มีความทนทานต่อสภาพต่าง ๆ ยากต่อการเสื่อมสลาย จำเป็นต้องใช้ระยะเวลายาวนานมาก แต่ทว่าในปัจจุบันนี้ยังคงมีการผลิตสารเคมีประเภทดังกล่าวอยู่เรื่อย ๆ และมีการนำเอามาใช้ในภาคอุตสาหกรรม ทั้ง ๆ ที่มีความเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก ซึ่งความเสียหายที่เกิดจากสารเคมีที่ยากต่อการเสื่อมสลายดังกล่าวนี้จะไม่ปรากฏผลชัดเจนในทันที แต่จะแพร่กระจายอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของมนุษย์และบรรดาสัตว์มีชีวิตทั้งหลาย โดยที่เรานั้นมองไม่เห็นถึงภัยอันตรายดังกล่าว จึงถือได้ว่าเป็นสิ่งอันตรายอย่างยิ่งต่อโลกทั้งในปัจจุบันและในอนาคต^{๖๗} โดยปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมนั้นนับวันจะยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนและส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ จะเห็นได้ว่าความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมเป็นผลพวงมาจากความเจริญก้าวหน้าทางอุตสาหกรรม ส่งผลให้ระบบความสมดุลทางธรรมชาติถูกทำลายลงไป ซึ่งถ้าหากไม่มีการวางแผนป้องกันอย่างดีพอแล้ว มนุษย์จำต้องประสบกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีความรุนแรงและอาจจะไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวนี้ได้ นอกจากนี้หากไม่มีกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม รวมไปถึงการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังแล้ว การจะแก้ไขปัญหามลพิษที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมก็คงเป็นไปได้ยาก เพราะโรงงานอุตสาหกรรมเหล่านั้นก็ยังคงมีพฤติกรรมในการลักลอบปล่อยของเสียออกสู่สิ่งแวดล้อม โดยไม่ยอมที่จะลงทุนใช้เทคโนโลยีในกระบวนการผลิตที่มีความเหมาะสมในเชิงสิ่งแวดล้อม (environmentally sound technology) หรือไม่ยอมลงทุนในการติดตั้งระบบกำจัดของเสีย^{๖๘} ซึ่งผลในท้ายที่สุดปัญหาสิ่งแวดล้อมก็ยังคงเกิดขึ้นและยากต่อการแก้ไขให้สิ่งแวดล้อมกลับมาดีดังเดิม

๒.๒.๓ ผลกระทบของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม

ผลพวงที่ตามมาจากการพัฒนาประเทศเพื่อให้ไปสู่ความทันสมัย ทัดเทียมกับประเทศอื่น ๆ นั้นได้ส่งผลให้มีการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้อย่างสิ้นเปลือง ฟุ่มเฟือย โดยปราศจากการวางแผน ส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนี้จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศจากเดิมที่เน้นภาคเกษตรกรรมมาเป็นการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมและการบริการแทนนั้น ได้เป็นสาเหตุหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้เกิดปัญหามลพิษต่าง ๆ ตามมา ซึ่งนับวันปัญหาดังกล่าวนี้จะยิ่งทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น^{๖๙} ทั้ง ๆ ที่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก แต่ทว่ามนุษย์นั้นกลับไม่เคยตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าว มนุษย์มีการนำเอาเทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้เพื่อตัดทวงผลประโยชน์

^{๖๗} ไสภรัตน์ จารุสมบัติ, “อุตสาหกรรมและสิ่งแวดล้อม : สถานการณ์ในรอบ๑๐ปี,” ใน นโยบายและการจัดการสิ่งแวดล้อม, หน้า ๑๖๙.

^{๖๘} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม หน่วยที่ ๑-๗, หน้า ๑๔.

^{๖๙} อภิลาส โอสถานนท์, “รัฐกับปัญหาสภาพแวดล้อม,” ใน สถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย ๒๕๓๗, พิทยา ว่องกุล และคณะ (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๗), หน้า ๖.

จากธรรมชาติ โดยไม่คิดคำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมา จนทำให้เกิดวิกฤติการณ์ทางด้านสิ่งแวดล้อม
 ขั้นในที่สุด^{๗๐} ที่ผ่านมามีได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า การพัฒนาประเทศให้ทันสมัยด้วยการมุ่งเน้นการผลิต
 ด้านอุตสาหกรรม มีการนำเอาเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามาใช้ เพื่อให้ประเทศมีความทัดเทียมกับประเทศ
 อื่นสามารถแข่งขันกับตลาดโลกได้นั้นประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี เพราะเป็น “ความทันสมัยที่
 ไม่พัฒนา” (Modernization without development) กล่าวคือ เป็นการพัฒนาประเทศโดยไม่
 คำนึงถึงความสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงก่อให้เกิดผลในรูปของมลภาวะต่าง ๆ ตามมา^{๗๑}
 ผลกระทบที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมอาจพิจารณาได้ดังนี้

๑. ผลกระทบต่อระบบนิเวศ เนื่องมาจากสิ่งมีชีวิตทุกชนิดต่างมีความเกี่ยวโยงซึ่งกันและ
 กัน ดังนั้นหากส่วนใดส่วนหนึ่งถูกทำลายลงไปแล้ว ย่อมส่งผลกระทบต่อบรรดาสสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ตามไป
 ด้วย^{๗๒} ซึ่งจากการที่โรงงานอุตสาหกรรมก่อให้เกิดปัญหามลพิษต่าง ๆ นั้น ส่งผลให้สิ่งมีชีวิตที่ได้รับ
 สารพิษเข้าไปได้รับอันตราย กระทั่งต่อสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ที่ต้องอาศัยพึ่งพาสสิ่งมีชีวิตนั้น ๆ ไปด้วย จึง
 กล่าวได้ว่าโรงงานอุตสาหกรรมเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สมดุลของระบบนิเวศถูกทำลาย หรือจากการที่
 โรงงานอุตสาหกรรมมีความจำเป็นต้องใช้วัตถุดิบในการผลิต จึงทำให้มีการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติ
 จำนวนมากมาใช้ นั่น ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติร่อยหรอลง ระบบนิเวศเสียสมดุล ทำให้ไม่อาจที่จะ
 สร้างทรัพยากรธรรมชาติขึ้นมาได้ทันกับความต้องการของมนุษย์

๒. ผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของมนุษย์ ในหลายประเทศมุ่งเน้นการพัฒนาทางด้าน
 อุตสาหกรรม แต่มิได้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จนเป็นเหตุให้โรงงานอุตสาหกรรมต่าง
 พากันละเลยไม่สนใจต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดจากกระบวนการผลิตของตน มุ่งหวังแต่เพียง
 แสวงหาผลประโยชน์ให้ตนเองมากที่สุดทำให้โรงงานอุตสาหกรรมเหล่านี้ได้ปล่อยของเสียที่หลงเหลือ
 จากกระบวนการผลิตออกสู่สิ่งแวดล้อมโดยมิได้มีการบำบัดของเสียดังกล่าวก่อน เพราะเกรงว่าการ
 ลงทุนติดตั้งระบบบำบัดของเสียนั้นจะทำให้โรงงานต้องรับภาระค่าใช้จ่ายที่มากขึ้น ส่งผลให้ต้นทุนใน
 การผลิตสูงขึ้น จึงเป็นเหตุให้โรงงานอุตสาหกรรมส่วนใหญ่เลือกที่จะลักลอบปล่อยของเสียออกสู่
 สิ่งแวดล้อมแทน ซึ่งผลที่ตามมาคือ ก่อให้เกิดการสะสมตัวของมลพิษต่าง ๆ จนอยู่ในระดับที่สามารถ
 ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของมนุษย์ได้^{๗๓}

๓. ผลกระทบต่อทรัพย์สินของมนุษย์ ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม
 นั้นสามารถสร้างความเสียหายให้แก่ทรัพย์สินของมนุษย์ได้เช่นกัน ซึ่งทรัพย์สินดังกล่าวนี้ได้แก่^{๗๔}

^{๗๐} ดุสิต ขาวเหลือง, “วิกฤตสิ่งแวดล้อม : ผลพวงจากความทันสมัยแต่ไม่พัฒนา,” วารสารศึกษาศาสตร์ ๑๖, ๒
 (พฤศจิกายน ๒๕๔๗- มีนาคม ๒๕๔๘) : ๒.

^{๗๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔.

^{๗๒} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม หน่วยที่ ๑-๗, หน้า ๔๒.

^{๗๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕-๔๖.

^{๗๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๙.

- ๑) สินทรัพย์ที่ใช้ในการผลิต (production assets) เช่น เครื่องจักรและอุปกรณ์
- ๒) สินค้าอุปโภคที่มีอายุการใช้งานยาว (long-time consumption goods)
- ๓) ศิลปกรรมต่าง ๆ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ
- ๔) โครงสร้างต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ค่าเช่า ค่าซ่อมแซมดูแลรักษาอาคาร

ตัวอย่างเช่น กรณีโรงงานอุตสาหกรรมปล่อยควันพิษออกมา ควันพิษดังกล่าวนี้ นอกจากจะทำให้เกิดความสกปรกแก่อาคารบ้านเรือน ทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาความสะอาดแล้ว ในบางครั้งควันพิษดังกล่าวถ้าหากมีส่วนประกอบของก๊าซออกไซด์ของซัลเฟอร์หรือก๊าซออกไซด์ของไนโตรเจนแล้ว เมื่อรวมตัวกับน้ำฝนที่ตกลงมา จะกลายเป็นฝนกรดที่สามารถกัดกร่อนทำลายสิ่งก่อสร้างบางประเภทได้ด้วย สร้างความเสียหายให้แก่ทรัพย์สินของมนุษย์^{๗๕}

๒.๒.๔ หลักการและแนวคิดในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม

เนื่องมาจากปัญหาสิ่งแวดล้อมอาจมีขอบเขตและผลกระทบที่กว้างขวาง นอกเหนือไปจากการส่งผลกระทบต่อเพียงบริเวณใดบริเวณหนึ่งเท่านั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของปัญหาที่เกิดขึ้น สภาพและความรุนแรงของปัญหา ซึ่งอาจแบ่งขอบเขตของปัญหาสิ่งแวดล้อมออกได้เป็น ๓ ระดับ คือ^{๗๖}

๑. ปัญหาสิ่งแวดล้อมระดับท้องถิ่น (National Environmental Problem) เป็นปัญหาที่มีสาเหตุและผลกระทบที่ค่อนข้างจำกัด โดยจะมีผลกระทบต่อมนุษย์ พืช สัตว์ และสิ่งแวดล้อมแค่เพียงบริเวณใดบริเวณหนึ่งเท่านั้น หรือภายในประเทศใดประเทศหนึ่งเท่านั้น
๒. ปัญหาสิ่งแวดล้อมระดับภูมิภาค (Regional Environmental Problem) เป็นปัญหาที่มีขอบเขตและผลกระทบที่กว้างขวางกว่าในระดับท้องถิ่น เป็นปัญหาที่ไม่มีพรมแดน โดยผลกระทบนั้นไม่เพียงแต่ก่อให้เกิดปัญหาแก่ประเทศใดประเทศหนึ่งเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อประเทศเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เคียงในภูมิภาคเดียวกันอีกด้วย
๓. ปัญหาสิ่งแวดล้อมระดับโลก (Global Environmental Problem) เป็นปัญหาที่มีได้มีขอบเขตหรือผลกระทบแต่เพียงเฉพาะบริเวณที่เกิดปัญหาเท่านั้น แต่ได้ส่งผลกระทบต่อมนุษย์ พืช สัตว์และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ทั่วโลก

จากการพัฒนาอุตสาหกรรมได้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม เพราะมีการนำเอาเทคโนโลยี ใหม่ ๆ เข้ามาใช้โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งการจะแก้ไขและป้องกันปัญหาดังกล่าวนี้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง แต่ทว่าปัญหา

^{๗๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๙-๕๐.

^{๗๖} อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม, หน้า ๔๑-๔๒.

สิ่งแวดล้อมนั้นมีลักษณะที่ค่อย ๆ เกิดขึ้นทีละเล็กละน้อยจนปรากฏผลรุนแรงในที่สุด ทำให้กว่าที่ประชาชนจะตระหนักถึงผลเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นจากปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาานาน กว่า จะรู้ตัวอีกทีความเสียหายก็ได้แผ่ขยายเป็นวงกว้างและมีความรุนแรงมากขึ้นจนอาจจะยากแก่การแก้ไข นอกจากนี้ปัญหาสิ่งแวดล้อมอันเกิดจากอุตสาหกรรมนั้นนับวันจะยิ่งทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นจนกลายเป็นปัญหาข้ามพรมแดนที่ส่งผลกระทบต่อไปยั้งทั่วโลก สำหรับหลักการที่มีการนำมาใช้เพื่อแก้ไข ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมในปัจจุบันนี้ ได้แก่

หลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) หมายถึง การพัฒนาที่สนองความต้องการของชนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำลายโอกาสของชนรุ่นอนาคต โดยมีหลักการที่สำคัญ คือ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือการสร้างจริยธรรมในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และการพัฒนาที่ยั่งยืนจะช่วยรักษาสมดุลให้แก่ธรรมชาติ^{๗๗} หมายความว่าผู้ประกอบการที่เป็นโรงงานอุตสาหกรรม ควรที่จะต้องคำนึงถึงหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วย ไม่ใช่แสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยไม่คำนึงว่าจะมีทรัพยากรธรรมชาติหลงเหลือไว้ให้คนในรุ่นหลังหรือไม่

การนำเอาหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle) มาใช้จะมีส่วนช่วย ในการแก้ไขปัญหามลพิษที่เกิดจากการพัฒนาอุตสาหกรรมได้^{๗๘} เพราะการที่กำหนดให้โรงงาน อุตสาหกรรมที่เป็นผู้ก่อให้เกิดปัญหามลพิษ จะต้องเป็นผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบต่อความเสียหายที่ เกิดขึ้นจากการกระทำของตนนั้น ย่อมทำให้โรงงานอุตสาหกรรมมีความระมัดระวังในการผลิตมาก ยิ่งขึ้น เพราะหากเกิดความเสียหายขึ้นตนจะต้องเป็นผู้ที่แบกรับความเสียหายเหล่านั้นทั้งหมด ซึ่ง ความเสียหายที่เกิดแก่ธรรมชาตินั้นไม่ได้กระทบต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งเท่านั้น ดังนั้นความเสียหายที่ เกิดขึ้นจึงเป็นจำนวนมากและมีมูลค่ามหาศาล

ในขณะที่ปัญหามลพิษที่เกิดขึ้นในโลกยุคปัจจุบันนี้กำลังทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น หลาย ๆ ประเทศทั่วโลกก็ได้พยายามคิดค้นหาวิธีเพื่อจัดการแก้ไขปัญหามลพิษนั้นให้บรรเทาเบาบางลง โดยในประเทศที่พัฒนาแล้วได้มีการนำเอาเทคโนโลยีเข้ามาใช้เพื่อช่วยแก้ปัญหามลพิษ^{๗๙} ในปัจจุบันนี้ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมจะต้องมีความตระหนักถึงปัญหามลพิษที่จะเกิด ตามมาจากการประกอบกิจการของตน ต้องใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น ซึ่งประเทศอุตสาหกรรมใน ตะวันตกมีความตื่นตัวทางด้านสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก มีการสร้างทางเลือกเพื่อจัดการกับปัญหา สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น ได้แก่ ทางแรก คือ การพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ ๆ ขึ้นมาเพื่อลดของเสียและ สารเคมีอันตรายที่ปล่อยออกสู่สิ่งแวดล้อม เรียกว่า clean technology หรือ integrated-life cycle management ทางที่สอง คือ การดำเนินนโยบายลดการผลิตของภาคอุตสาหกรรมภายในประเทศ

^{๗๗} ดุสิต ขาวเหลือง, “วิกฤตสิ่งแวดล้อม : ผลพวงจากความทันสมัยแต่ไม่พัฒนา,” วารสารศึกษาศาสตร์ ๑๖, ๒ (พฤศจิกายน ๒๕๔๗- มีนาคม ๒๕๔๘) : ๑๔-๑๕.

^{๗๘} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม หน่วยที่ ๑-๗, หน้า ๒๙.

^{๗๙} เพ็ญญา จิตจำรูญโชคไชย, กรองสถานการณ์สิ่งแวดล้อมรอบโลก [ออนไลน์], ๒๑ มกราคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา http://local.environnet.in.th/formal_data2.php?id=674

(deindustrialization) โดยในขณะที่เดียวกันก็จะส่งเสริมนักธุรกิจอุตสาหกรรมของตนไปลงทุนในประเทศกำลังพัฒนาประเทศอื่น ๆ แทน^{๘๐}

สำหรับประเทศไทยนั้น อุตสาหกรรมได้มีการขยายตัวในประเทศไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๐ นักลงทุนชาวต่างชาติได้พากันมาตั้งฐานการผลิตในประเทศไทยเป็นอย่างมาก ส่งผลให้เกิดมลภาวะต่าง ๆ ตามมา จนทำให้ภาครัฐเริ่มตระหนักและเห็นถึงความสำคัญจึงมีการจัดทำโครงการ ECO Industry ขึ้นเพื่อกระตุ้นให้ผู้ประกอบการทุกรายเห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและใส่ใจในการดูแลผลกระทบที่จะเกิดแก่สภาพแวดล้อมและสุขภาพอนามัยของประชาชน ซึ่ง ECO Industry หมายถึง อุตสาหกรรมที่มีศักยภาพในการแข่งขัน (Economy) และใส่ใจในการดูแลผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (Ecology)^{๘๑} โดยแนวทางในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากอุตสาหกรรมในปัจจุบันนี้อาจแบ่งออกได้เป็น

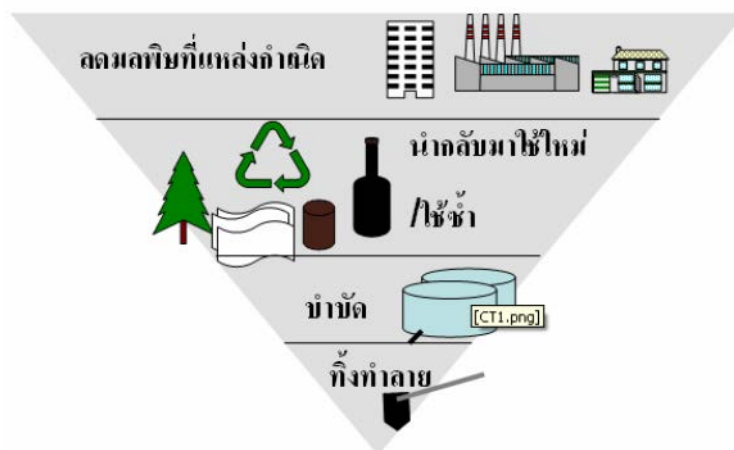
๑. เทคโนโลยีสะอาด (Clean Technology) หมายความว่า กลยุทธ์ที่ใช้ในการผลิตเชิงอุตสาหกรรม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้วัตถุดิบและพลังงานในการผลิต โดยการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ บริการ และกระบวนการผลิตอย่างต่อเนื่อง เพื่อลดมลพิษที่แหล่งกำเนิด เป็นการลดภาระในการกำจัดของเสีย ช่วยประหยัดวัตถุดิบและพลังงาน เป็นการลดต้นทุนในการผลิต อีกทั้งยังเป็นการป้องกันและรักษาสิ่งแวดล้อมด้วย^{๘๒} หลักการของเทคโนโลยีสะอาด คือ การป้องกันมลพิษที่แหล่งกำเนิด และลดปริมาณการใช้ทรัพยากรให้น้อยลง โดยดูว่าของเสียใดสามารถนำกลับมาใช้ได้ใหม่ ก็จะมีการนำมาผ่านกระบวนการเพื่อนำกลับมาใช้ซ้ำ แต่ถ้าของเสียดังกล่าวไม่สามารถนำกลับมาใช้ได้แล้วก็ต้องผ่านขั้นตอนการบำบัดก่อนที่จะมีการปล่อยของเสียดังกล่าวนั้นออกสู่ภายนอก^{๘๓}

^{๘๐}โสภารัตน์ จารุสมบัติ, “อุตสาหกรรมและสิ่งแวดล้อม : สถานการณ์ในรอบ๑๐ปี,” ใน นโยบายและการจัดการสิ่งแวดล้อม, หน้า ๑๗๒-๑๗๓.

^{๘๑}กลุ่มอุตสาหกรรมการจัดการของเสียและวัสดุเหลือใช้, ECO Industry คือ นโยบายของรัฐที่ทุกฝ่ายต้องช่วยกันให้เกิดขึ้น [ออนไลน์], ๒๑ มกราคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา www.recycleengineering.com

^{๘๒}กลุ่มงานเทคโนโลยีการผลิตที่สะอาด สำนักเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อมโรงงาน กรมโรงงานอุตสาหกรรม, เทคโนโลยีสะอาด (Clean Technology) [ออนไลน์], ๒๒ มกราคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา <http://www.thaifactory.com/Operate/CleanTech.htm>

^{๘๓}เทคโนโลยีสะอาด (Clean Technology : CT) [ออนไลน์], ๒๒ มกราคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา <http://eco-town.dpim.go.th/webdatas/articles/ArticleFile57.pdf>

ลำดับความสำคัญในการจัดการของเสีย^{๘๔}

ประโยชน์ของการนำเทคโนโลยีสะอาดมาใช้ในภาคอุตสาหกรรม คือ ก่อให้เกิดการประหยัดในด้านวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต เพราะมีการนำกลับมาใช้ใหม่และใช้ซ้ำ ทำให้ต้นทุนในการผลิตต่ำลง นอกจากนี้ยังทำให้โรงงานเกิดของเสียจากกระบวนการผลิตน้อยลง เพราะการใช้เทคโนโลยีสะอาดนั้นจะเป็นการลดมลพิษจากแหล่งกำเนิด ทำให้มลพิษที่จะปล่อยออกสู่ภายนอกมีน้อยลง ดังนั้นเทคโนโลยีสะอาดจึงเป็นทางออกหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมได้^{๘๕}

๒. ISO 14000 เป็นมาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อม (Environment Management Standard) ที่องค์การระหว่างประเทศว่าด้วยการมาตรฐาน หรือ ISO (International Organization for Standardization) จัดทำขึ้นเพื่อให้องค์กรต่าง ๆ มีระบบในการรักษา ควบคุม และปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อม รวมทั้งป้องกันสุขอนามัยของมนุษย์ โดยมีการวางแผนและกำหนดแนวทางในการดำเนินงานที่มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันและลดมลพิษที่ต้นเหตุ ด้วยการใส่ใจต่อผลกระทบที่เกิดแก่สิ่งแวดล้อมจากกิจกรรม กระบวนการ ผลิตภัณฑ์และบริการต่าง ๆ ขององค์กร โดย ISO 14000 นั้นจะแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มด้วยกัน คือมาตรฐานของระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม มาตรฐานเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ และมาตรฐานที่เป็นเครื่องมือในการประเมินตรวจสอบ^{๘๖} สำหรับมาตรฐานที่สามารถยื่นขอการรับรองได้นั้น คือ ISO 14001 (Environmental Management Systems – Specification with Guidance for Use : EMS) หรือที่เรียกกันว่า มาตรฐานระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมนั่นเอง^{๘๗} มีวัตถุประสงค์เพื่อให้้องค์การเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิด

^{๘๔}เทคโนโลยีสะอาด [ออนไลน์], ๒๒ มกราคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา <http://degree364.blogspot.com/2008/01/blog-post.html>

^{๘๕}เทคโนโลยีสะอาด (Clean Technology : CT) [ออนไลน์], ๒๒ มกราคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา <http://ecotown.dpim.go.th/webdatas/articles/ArticleFile57.pdf>

^{๘๖}มาตรฐานระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14000 [ออนไลน์], ๒๒ มกราคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา <http://uhost.rmutp.ac.th/tasanee.p/Unit%206/6-2ISO14000.html>

^{๘๗}สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม, ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม มาตรฐาน ISO 14000 [ออนไลน์], ๒๒ มกราคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา <http://www.tisi.go.th>

การพัฒนาสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนาธุรกิจ โดยมุ่งเน้นการป้องกันมลพิษและการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น^{๘๘} หากโรงงานอุตสาหกรรมใดได้มีการนำมาตรฐานระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมมาใช้ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ในแง่ของการลดค่าใช้จ่ายในการจัดการกับของเสียที่เกิดจากกระบวนการผลิต มีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และยังป้องกันการเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ด้วย ซึ่งจะเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่โรงงานอุตสาหกรรมในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและรักษาสิ่งแวดล้อมด้วย^{๘๙}

๓. ฉลากเขียว คือ ฉลากที่มอบให้แก่ผลิตภัณฑ์ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อย เมื่อเทียบกับผลิตภัณฑ์ที่มีคุณสมบัติอย่างเดียวกัน โดยที่คุณภาพนั้นยังคงอยู่ในระดับมาตรฐาน เป็นสินค้าที่มีกรรมวิธีในการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ฉลากเขียวนี้นี้มาจากแนวความคิดที่ต้องการฟื้นฟูและรักษาสภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งประเทศไทยนี้เป็นประเทศแรกๆที่ริเริ่มโครงการฉลากเขียว เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๐ โดยฉลากเขียวนี้นี้เป็นกลยุทธ์หนึ่งที่น่านำมาใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมด้านสิ่งแวดล้อม เพราะสินค้าใดที่มีฉลากเขียวมักจะได้รับความนิยมจากผู้บริโภคมากกว่า ส่งผลให้บรรดาผู้ประกอบการทั้งหลายต่างต้องพยายามปรับปรุงคุณภาพสินค้าของตนโดยใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น^{๙๐} สำหรับตัวอย่างของผู้ประกอบการที่มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility) ได้แก่ แมคโดนัลด์ ฮอนด้า โคคา-โคล่า เป็นต้น^{๙๑}

ตัวอย่างเครื่องหมายฉลากเขียว^{๙๒}

^{๘๘} กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14001 : 2004 [ออนไลน์], ๒๒ มกราคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา http://www.pcd.go.th/about/ab_iso.html

^{๘๙} IntertekMoody, ประโยชน์ที่ได้รับจากการนำระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมไปปฏิบัติ [ออนไลน์], ๒๒ มกราคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา <http://www.moodythai.com/new/article/iso14001/14001-benefit.htm>

^{๙๐} มาตรฐานระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14000 [ออนไลน์], ๒๒ มกราคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา <http://uhost.rmutp.ac.th/tasanee.p/Unit%206/6-2ISO14000.html>

^{๙๑} ศูนย์สารสนเทศสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, การตลาดสีเขียวในประเทศและบนเวทีโลก [ออนไลน์], ๘ กรกฎาคม ๒๕๕๔. แหล่งที่มา <http://www.environment.in.th>

^{๙๒} โครงการพัฒนาข้อมูลภาวะเปรียบเทียบด้านสิ่งแวดล้อมและพลังงานในอุตสาหกรรมสิ่งทอ, สินค้าฉลากเขียว [ออนไลน์], ๒๒ มกราคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา http://www.thaitextile.org/environment/article_envi.php?id=ARC0120209151904

โดยสรุปแล้วอาจกล่าวได้ว่าการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมนั้น มีมาตรการในการแก้ไขปัญหาที่สำคัญอยู่ ๓ ประการ คือ^{๙๓}

๑. การควบคุมโดยรัฐ กล่าวคือ รัฐจะต้องมีการควบคุมการใช้ปัจจัยในการผลิตที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายและการกำจัดของเสียที่เป็นอันตรายของโรงงานอุตสาหกรรมอย่างเคร่งครัด โดยในบางกรณีอาจกำหนดให้เป็นความรับผิดชอบในทางอาญาเพื่อให้โรงงานอุตสาหกรรมเกิดความเกรงกลัว ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อม

๒. การสนับสนุนให้มีการนำเอาเทคโนโลยีที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยมาใช้ เพื่อที่จะลดมลภาวะที่จะปล่อยออกสู่สิ่งแวดล้อม เป็นการช่วยลดความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมที่จะเกิดตามมา

๓. การนำเอาวัตถุดิบที่ใช้แล้วกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ (Recycling) เป็นความพยายามที่จะนำเอาวัตถุดิบที่มีการนำไปใช้ประโยชน์แล้ว กลับมาหมุนเวียนใช้ประโยชน์ใหม่ได้อีก ซึ่งจะส่งผลให้ปริมาณของเสียที่จะถูกปล่อยออกมาลดน้อยลง เพราะของเสียนั้นได้ถูกนำกลับไปใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตใหม่อีกครั้ง

แต่สิ่งที่สำคัญคือการพัฒนาจิตใจของมนุษย์ให้มีความตระหนักในสิ่งแวดล้อม หรือมีจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อมนั่นเอง เพราะแม้ว่าจะมีการพัฒนาเทคโนโลยีก้าวหน้าไปแค่ไหน แต่ตราบดีที่จิตใจของมนุษย์ยังไม่ได้ได้รับการพัฒนา มนุษย์ยังคงมีความเห็นแก่ตัวและไม่รู้จักพอ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็ย่อมที่จะถูกมนุษย์ทำลายลงไปอย่างรวดเร็ว ปัญหาสิ่งแวดล้อมก็จะยังคงเกิดขึ้นอยู่ดี^{๙๔} ด้วยเหตุนี้การสร้างจิตสำนึกในสิ่งแวดล้อมจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ หากสามารถทำให้โรงงานอุตสาหกรรมมีความตระหนักในสิ่งแวดล้อมมากขึ้น รับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมมากขึ้น ปัญหาสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ก็คงจะลดน้อยลง

แม้ว่าการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมมักจะก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมา แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าถ้าหากต้องการที่จะพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เจริญก้าวหน้าแล้ว ประเทศนั้นจะต้องประสบกับปัญหาสิ่งแวดล้อมเสมอไป หากว่ามีการวางแผนจัดการการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างรอบคอบ คำนึงถึงผลเสียที่จะเกิดขึ้น ก็จะทำให้สามารถป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดขึ้นได้ ดังที่ที่ประชุมของ The World Conservation Strategy 1980 (IUCN 1980) ได้กล่าวเอาไว้ว่า “การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาประเทศนั้นสามารถไปด้วยกันได้และทั้งสองสิ่งนี้มีความจำเป็นต่อความอยู่รอดของมนุษย์”^{๙๕} ซึ่งสอดคล้องกับหลักการที่ ๓ ที่กำหนดไว้ใน

^{๙๓} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม หน่วยที่ ๑-๗, หน้า ๒๘-๒๙.

^{๙๔} ญัฐภา แสงคำ, สร้างจิตสำนึกในสิ่งแวดล้อม...หยุดมรดกแห่งมลพิษ [ออนไลน์], ๑๖ มิถุนายน ๒๕๕๕. แหล่งที่มา <http://www.sahavicha.com/?name=article&file=readarticle&id=923>

^{๙๕} ภัทรศักดิ์ วรรณแสง, “บทบาทของศาลยุติธรรมกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม,” ใน *ที่ระลึกในการเสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์และพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลอุทธรณ์ ภาค ๒ วันอังคารที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๔๘* (ศาลอุทธรณ์ ภาค ๒), หน้า ๑๑๕.

ปฏิญญาริโอเพื่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The Rio Declaration on Environment and Development) ที่กล่าวไว้ว่า “สิทธิในการพัฒนาประเทศจะต้องทำให้บรรลุผลเช่นเดียวกับการตอบสนองอย่างเท่าเทียมกันต่อความต้องการในการรักษาสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาประเทศของชนรุ่นปัจจุบันและชนรุ่นอนาคต” และหลักการที่ ๔ กล่าวไว้ว่า “เพื่อให้การพัฒนาอย่างยั่งยืนประสบความสำเร็จ การปกป้องสิ่งแวดล้อมจะต้องเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาและไม่สามารถพิจารณาแยกส่วนออกจากกันได้” จึงเห็นได้ว่าการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมนั้นสามารถที่จะดำเนินควบคู่ไปกับการพัฒนาประเทศได้ ขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการควบคุมดูแลให้ทั้งสองสิ่งนี้ดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน โดยไม่มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดมากเกินไป จนละเลยมองข้ามความสำคัญของอีกสิ่งหนึ่ง

๒.๒.๕ คดีตัวอย่างปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม

กรณีตัวอย่างที่หยิบยกมานี้เป็นตัวอย่างที่เกิดขึ้นในประเทศไทย โดยเป็นกรณีที่โรงงานอุตสาหกรรมนั้นเป็นผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้น และจากการกระทำดังกล่าวได้สร้างความเสียหายให้แก่สังคมและสภาพแวดล้อมเป็นอย่างมาก จึงจะนำเสนอให้เห็นถึงความร้ายแรงของการกระทำของโรงงานอุตสาหกรรมเหล่านั้นว่าได้ก่อให้เกิดความเสียหายประการใด ซึ่งเป็นเรื่องที่จะต้องให้ความสำคัญกับการกระทำของโรงงานอุตสาหกรรมเหล่านี้ให้มากขึ้น ไม่ใช่ปล่อยให้โรงงานอุตสาหกรรมเหล่านี้ดำเนินกิจการได้ตามใจชอบ โดยมิได้คำนึงถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดตามมาจากการดำเนินกิจการของตน

๒.๒.๕.๑ การปนเปื้อนของสารตะกั่วในลำห้วยคลิตี้

ข้อเท็จจริงในคดีนี้เกิดขึ้นที่ห้วยคลิตี้ จังหวัดกาญจนบุรี โดยห้วยคลิตี้นี้เกิดจากลำน้ำสองสายไหลมาบรรจบกัน คือ ห้วยตึกะและห้วยผึ่ง พื้นที่บริเวณห้วยคลิตี้นี้มีลักษณะทางธรณีวิทยาเป็นหินปูน เป็นแหล่งในการผลิตตะกั่วที่ใหญ่และสำคัญในประเทศไทย^{๙๖} โดยมีการตั้งโรงแต่งแร่คลิตี้ขึ้นที่บริเวณใกล้กับหมู่บ้านคลิตี้บน คือ บริษัท ตะกั่วคอนเซนเตรทส์ (ประเทศไทย) จำกัด ซึ่งเป็นโรงแต่งแร่ประเภทตะกั่วคาร์บอนเนต โดยบริษัทนี้ได้เปิดดำเนินกิจการมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๐^{๙๗}

จากการสำรวจสภาพการแพร่กระจายของสารตะกั่วรอบอ่างเก็บน้ำเขื่อนศรีนครินทร์ จังหวัดกาญจนบุรี ของกรมทรัพยากรธรณี เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๘ พบว่า ห้วยตึกะและห้วยผึ่งมี

^{๙๖} กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ปี ๒๕๕๒, หน้า ๒.

^{๙๗} คดีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมกรณีคลิตี้ [ออนไลน์], ๑๕ มกราคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา <http://politicsofdevelopment.blogspot.com/2008/10/60650-46-228-3.html>

ปริมาณการปนเปื้อนของสารตะกั่วในน้ำค่อนข้างสูง อยู่ในช่วง ๐.๐๓-๐.๒๖ มิลลิกรัม/ลิตร และพบว่าปริมาณการปนเปื้อนของสารตะกั่วในน้ำและในตะกอนท้องน้ำหลังผ่านโรงแต่งแร่คลิตี้มีค่าสูงขึ้น ซึ่งการปนเปื้อนของสารตะกั่วดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อปลายน้ำห้วยคลิตี้ บริเวณบ้านคลิตี้ล่าง ซึ่งสาเหตุนี้มาจากอุตสาหกรรมเหมืองแร่ โดยเกิดจากการไหลและพัดพาของน้ำและตะกอนจากโรงแต่งแร่จนเกิดการสะสมของสารตะกั่วขึ้น ประกอบกับการที่บริเวณดังกล่าวมีปริมาณของแร่ตะกั่วในธรรมชาติอยู่ในระดับสูง จึงทำให้พบการปนเปื้อนของสารตะกั่วเป็นปริมาณมาก^{๙๘}

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ ศูนย์ศึกษาห้วยคลิตี้และพัฒนาได้ร้องเรียนต่อกรมควบคุมมลพิษเพื่อให้ดำเนินการตรวจสอบการปนเปื้อนของตะกั่วในห้วยคลิตี้ เนื่องจากเกิดการรั่วไหลของน้ำจากบ่อเก็บกักตะกอนหางแร่ (Tailing Pond) จากกิจกรรมแต่งแร่ตะกั่วของโรงแต่งแร่ บริษัทตะกั่วคอนเซนเตรทส์ (ประเทศไทย) จำกัด ซึ่งตั้งอยู่ในตำบลชะแล อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ทำให้เกิดการปนเปื้อนของสารตะกั่วในห้วยคลิตี้ ส่งผลให้ไม่สามารถนำน้ำจากห้วยดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ได้^{๙๙} นอกจากนี้ทางกรมควบคุมมลพิษก็ได้เข้าไปทำการตรวจสอบพบว่า มีการปนเปื้อนของสารตะกั่วในน้ำและตะกอนท้องน้ำบริเวณใต้โรงแต่งแร่ในปริมาณมากตลอดทั้งลำห้วยรวมระยะทางประมาณ ๑๙ กิโลเมตร โดยจากการตรวจสอบตัวอย่างน้ำบริเวณหมู่บ้านคลิตี้ล่างพบว่า มีสารตะกั่วปนเปื้อนสูงถึง ๐.๕๕ มิลลิกรัมต่อลิตร ซึ่งมีค่าสูงกว่าค่ามาตรฐานคุณภาพแหล่งน้ำผิวดินที่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติกำหนดไว้ถึง ๑๑ เท่า และได้ทำการตรวจสอบตะกอนดินท้องน้ำพบว่า ที่บริเวณหมู่บ้านคลิตี้ล่างมีการปนเปื้อน ๓๓,๔๙๑ มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม และจากการเก็บตัวอย่างสัตว์น้ำพบว่า สัตว์น้ำทั้งหมดมีการปนเปื้อนของตะกั่วเกินค่ามาตรฐานอาหาร ตามประกาศของกระทรวงสาธารณสุขที่ได้กำหนดไว้ไม่เกิน ๑ มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม^{๑๐๐}

การปนเปื้อนของสารตะกั่วในห้วยคลิตี้นี้ได้ส่งผลกระทบต่อประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บริเวณใกล้ห้วยคลิตี้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะชุมชนหมู่บ้านคลิตี้ล่าง อันได้แก่ ปัญหาสุขภาพอันเนื่องมาจากการสะสมของสารตะกั่วในร่างกาย ก่อให้เกิดอาการเจ็บป่วย หรือแม้กระทั่งบรรดาสัตว์เลี้ยงที่ต้องล้มตายเพราะได้รับพิษจากสารตะกั่วเข้าไป นอกจากนี้จากปัญหาการปนเปื้อนของสารตะกั่วในน้ำได้ส่งผลกระทบต่ออุปโภคบริโภคของประชาชนด้วย เพราะไม่สามารถนำเอาน้ำจากห้วยคลิตี้มาใช้ประโยชน์ได้ รวมไปถึงไม่อาจจับสัตว์น้ำจากแหล่งน้ำดังกล่าวมาบริโภคได้ หรือแม้กระทั่งการเพาะปลูกก็ไม่อาจกระทำในบริเวณนั้นได้เช่นกัน^{๑๐๑}

^{๙๘} กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ปี ๒๕๕๒, หน้า ๒.

^{๙๙} เรื่องเดียวกัน

^{๑๐๐} เกื้อเมธา ฤกษ์พรพิพัฒน์, คลิตี้:สายน้ำเปื้อนพิษตะกั่ว [ออนไลน์], ๑๔ มกราคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา <http://www.greenworld.or.th/library/environment-popular/1090>

^{๑๐๑} สายใจ อุชชิน, “มาตรการบังคับทางอาญาที่ใช้แก่นิติบุคคลในคดีสิ่งแวดล้อม,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๓๑.

ทางบริษัท ตะกั่วคอนเซนเตรทส์ (ประเทศไทย) จำกัด ได้อ้างเหตุว่าจากอิทธิพลของพายุดีเปรสชันในช่วงเดือนกันยายน-ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ นั้นได้ทำให้เกิดน้ำป่าไหลหลากเข้าท่วมบ่อเก็บกักหางแร่ (Tailing Pond) และกัดเซาะทำนบกั้นดินจนพังทลาย ส่งผลให้ตะกอนดินและน้ำขุ่นข้นปนเปื้อนตะกั่วไหลลงสู่ห้วยคลิตี้ และเกิดการสะสมอยู่ในลำห้วยนั้น แต่จากรายงานประกอบภาพถ่ายของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และจากสื่ออื่น ๆ แสดงให้เห็นว่าทางบริษัทดังกล่าวได้มีการต่อน้ำที่ออกจากบ่อเก็บกักตะกอนลงสู่ลำห้วยคลิตี้โดยตรง^{๑๐๒}

จากกรณีการปนเปื้อนของสารตะกั่วในลำห้วยคลิตี้นี้ได้มีการนำคดีเข้าสู่การพิจารณาของศาล โดยประเด็นในคดีนี้มีอยู่ว่าการที่โจทก์ทั้งแปดป่วยและกระปือของโจทก์ที่ ๑ ที่ ๓ และที่ ๖ ตายนั้น เกิดจากการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของสารตะกั่วจากโรงแต่งแร่คลิตี้ของจำเลย (บริษัท ตะกั่วคอนเซนเตรทส์ (ประเทศไทย) จำกัด) หรือไม่ ซึ่งจากการพิจารณาคำเบิกความของพยานซึ่งเป็นนักวิชาการสาธารณสุข และเจ้าหน้าที่บริหารงานทรัพยากรธรณี น่าเชื่อว่าสารตะกั่วในคังมีอยู่บ้างตามธรรมชาติแต่มีปริมาณเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ไม่ถึงกับเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการเจ็บป่วยเป็นโรคพิษตะกั่วได้ นอกจากนี้ยังพบว่ามีตะกอนดินที่ปนเปื้อนสารตะกั่วในห้วยคลิตี้เป็นจำนวนมาก และแพร่กระจายเป็นบริเวณยาวถึง ๑๙ กิโลเมตร จึงเป็นเหตุให้น่าเชื่อว่าโรงแต่งแร่คลิตี้ได้ปล่อยสารตะกั่วลงสู่ห้วยคลิตี้มาเป็นเวลานานหลายปีแล้ว จึงเห็นว่าการที่จำเลยเปิดประตูระบายน้ำจากบ่อเก็บกักตะกอนลงสู่ห้วยคลิตี้นั้นได้ทำให้สารตะกั่วจากโรงงานแต่งแร่คลิตี้รั่วไหลหรือแพร่กระจายสู่ห้วยคลิตี้ จำเลยจึงต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายให้แก่โจทก์^{๑๐๓}

คดีดังกล่าวทางฝ่ายโจทก์ได้อุทธรณ์ขอให้จำเลยร่วมกันแก้ไขและฟื้นฟูห้วยคลิตี้ด้วย โดยการนำเอาตะกั่วที่ตกค้างอยู่ในห้วยคลิตี้ออกไปให้หมด เพื่อให้ห้วยคลิตี้สะอาดปราศจากสารตะกั่ว โดยให้จำเลยเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายและให้กรมควบคุมมลพิษเป็นผู้ตรวจสอบและดูแลการแก้ไขฟื้นฟูห้วยคลิตี้ดังกล่าว ในเรื่องนี้ศาลเห็นว่าขณะที่โจทก์ฟ้องคดีนี้ยังไม่มีการบัญญัติรับรองสิทธิให้โจทก์ฟ้องและขอให้บังคับตามคำขอท้ายฟ้องดังกล่าวได้ อุทธรณ์ของโจทก์จึงฟังไม่ขึ้น^{๑๐๔}

จากประเด็นดังกล่าวนี้ทำให้เห็นว่าแม้จะมีการฟ้องร้องคดีกัน แต่ในท้ายที่สุดแล้วกลับไม่สามารถทำให้โรงงานอุตสาหกรรมซึ่งเป็นผู้ที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นจัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นได้ กลับกลายเป็นภาระหน้าที่ของทางภาครัฐที่จะต้องดำเนินการแก้ไขปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้กลับคืนสภาพเดิม แต่ในด้านตัวผู้ก่อให้เกิดความเสียหายนั้นกลับไม่มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมแต่อย่างใด โดยในปัจจุบันนี้แม้โรง

^{๑๐๒} คดีผลกระทบสิ่งแวดล้อมกรณีคลิตี้ [ออนไลน์], ๑๕ มกราคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา <http://politicsofdevelopment.blogspot.com/2008/10/60650-46-228-3.html>

^{๑๐๓} คำพิพากษาศาลอุทธรณ์ที่ ๓๔๒๖/๒๕๕๐

^{๑๐๔} เรื่องเดียวกัน

แต่ตรงดั่งกล่าวจะได้เลิกกิจการไปแล้ว แต่ทว่ายังคงทิ้งความเสียหายที่ยากต่อการเยียวยาเอาไว้ให้แก่ชุมชนหมู่บ้านคลิตี้ล่าง ชาวบ้านคลิตี้ล่างยังไม่ได้รับการเยียวยาช่วยเหลือจากทางภาครัฐซึ่งเป็นผู้ที่ให้สัมปทานเหมืองแร่แก่บริษัท ตะกั่วคอนเซนเตรทส์ (ประเทศไทย) จำกัด และชาวบ้านดังกล่าวก็ยังไม่ได้รับการรับรองจากแพทย์ว่าเป็นผู้ที่ป่วยเป็นโรคที่เกิดจากพิษตะกั่วแต่อย่างใด จึงทำให้ชาวบ้านที่ไม่ได้รับความเสียหายจากสารตะกั่วนั้นไม่ได้รับการช่วยเหลืออย่างเต็มที่^{๑๐๕}

แต่อย่างไรก็ตามได้มีการยื่นฟ้องคดีอีกครั้งโดยชาวบ้านคลิตี้ล่างจำนวน ๑๕๑ คน เป็นโจทก์ยื่นฟ้องเรียกค่าเสียหายจากบริษัท ตะกั่วคอนเซนเตรทส์ (ประเทศไทย) จำกัด เรียกค่าเสียหายกว่าพันล้านบาท โดยกล่าวหาว่าบริษัท ตะกั่วคอนเซนเตรทส์ (ประเทศไทย) จำกัด จำเลยได้ก่อให้เกิดความเสียหายโดยการปล่อยน้ำเสียที่ปนเปื้อนสารตะกั่วและสารเคมีจากการแตงแร่ลงสู่ห้วยคลิตี้ซึ่งเป็นลำห้วยสาธารณะ ทั้งยังนำแร่ดิบซึ่งมีสารตะกั่วเจือปนอยู่ไปกองไว้กลางแจ้งบนเนินเขาในที่สูงใกล้ลำห้วย โดยไม่มีการสร้างหลังคาหรือนำฝ้ายมาคลุมเพื่อป้องกันมิให้สารตะกั่ว สารเคมี และตะกอนตะกั่วต่าง ๆ ไหลลงสู่ลำห้วย รวมทั้งบ่อกักเก็บน้ำเสียที่ไม่ได้มาตรฐานเพียงพอต่อการประกอบกิจการเหมืองแร่และแตงแร่ ปล่อยให้น้ำเสียจากบ่อดังกล่าวไหลลงสู่ห้วยคลิตี้ ทั้งนี้จำเลยได้จงใจปล่อยน้ำเสียที่ปนเปื้อนดังกล่าวลงในลำห้วย ก่อให้เกิดมลพิษในน้ำและสัตว์น้ำต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ โจทก์รวมทั้งสัตว์เลี้ยงของโจทก์ได้รับสารตะกั่วเข้าไปสะสมอยู่ในร่างกาย โจทก์จึงเรียกค่าเสียหายเป็นเงินจำนวนทั้งสิ้น ๑,๐๔๑,๙๕๒,๐๐๐ บาท^{๑๐๖} ต่อมาวันที่ ๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ ศาลชั้นต้นจังหวัดกาญจนบุรีได้อ่านคำพิพากษาตัดสินให้บริษัท ตะกั่วคอนเซนเตรทส์ (ประเทศไทย) จำกัด ชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ชาวกะเหรี่ยงบ้านคลิตี้ล่าง เป็นเงินรวมกันทั้งสิ้น ๓๖,๐๕๐,๐๐๐ บาท โดยผู้เสียหายแต่ละรายจะได้รับเงินชดเชยไม่เท่ากัน นอกจากนี้ศาลชั้นต้นจังหวัดกาญจนบุรียังได้อ่านคำพิพากษาตัดสินให้บริษัท ตะกั่วคอนเซนเตรทส์ (ประเทศไทย) จำกัด ดำเนินการฟื้นฟูลำห้วยที่มีสารตะกั่วปนเปื้อนให้กลับมาใสสะอาดดังเดิม แต่ถ้าหากบริษัทดังกล่าวไม่ยอมดำเนินการแก้ไขฟื้นฟู ชาวบ้านสามารถที่จะดำเนินการได้เองโดยเรียกค่าเสียหายเอาจากบริษัทดังกล่าวนี้ได้^{๑๐๗}

จากผลของคำพิพากษาของศาลในคดีนี้เท่ากับเป็นการชี้ให้เห็นถึงพัฒนาการทางสิ่งแวดล้อมของศาลไทยที่เริ่มเล็งเห็นความสำคัญว่าจะต้องมีการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมให้กลับคืนดีด้วย จึงทำให้ศาลที่ตัดสินในคดีหลังนี้กำหนดให้ผู้ที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้นนั้นจำต้องรับภาระในการฟื้นฟูแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นด้วย ไม่ใช่ผลักภาระให้แก่ภาครัฐ คือ กรมควบคุมมลพิษที่จะต้องรับภาระหน้าที่ดังกล่าวนี้เพียงลำพัง เป็นการแสดงถึงความรับผิดชอบร่วมกันของผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและภาครัฐที่จะต้องร่วมมือกันแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น

^{๑๐๕} คดีผลกระทบสิ่งแวดล้อมกรณีคลิตี้ [ออนไลน์], ๑๕ มกราคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา <http://politicsofdevelopment.blogspot.com/2008/10/60650-46-228-3.html>

^{๑๐๖} คำพิพากษาศาลจังหวัดกาญจนบุรีที่ ๑๒๙๐/๒๕๕๓

^{๑๐๗} ศาลพิพากษา บ.ตะกั่วชดใช้กะเหรี่ยงบ้านคลิตี้ ๓๖ ล้าน [ออนไลน์], ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๔. แหล่งที่มา <http://www.labourcrisiscenter.com>

นอกจากจะมีการฟ้องเป็นคดีแพ่งและคดีอาญาแล้ว คดีดังกล่าวยังได้มีการฟ้องเป็นคดีปกครอง โดยกล่าวอ้างว่า กรมควบคุมมลพิษละเลยต่อหน้าที่ ไม่ดำเนินการฟื้นฟูลำห้วย ไม่ดำเนินการกับบริษัทที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อลำห้วยคลิตี้ ตลอดจนไม่ดำเนินการเรียกค่าเสียหายที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งศาลปกครองได้วินิจฉัยว่า กรมควบคุมมลพิษซึ่งมีหน้าที่ในการตรวจสอบและบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย ตลอดจนมีหน้าที่ในการแก้ไขอันตรายจากมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ซึ่งตามข้อเท็จจริงปรากฏว่า กรมควบคุมมลพิษได้ตรวจสอบพบการปนเปื้อนของสารตะกั่วในลำห้วยดังกล่าวตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๔๑ และได้ดำเนินการตั้งคณะทำงานตรวจสอบและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นระยะ ๆ จึงไม่ถือว่ากรมควบคุมมลพิษได้ละเลยต่อหน้าที่ ส่วนในประเด็นเรื่องหน้าที่ในการฟื้นฟูลำห้วยนั้น ข้อเท็จจริงปรากฏว่าบริษัทเป็นผู้ดำเนินการในเรื่องดังกล่าว กรมควบคุมมลพิษจึงมิได้ละเลยต่อหน้าที่เช่นกัน แต่ในประเด็นเรื่องการเรียกค่าเสียหายนั้น ศาลมองว่า ประชาชนขาดสิทธิในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ คือ ลำห้วยคลิตี้ ซึ่งเป็นสิทธิที่กฎหมายให้การรับรองเอาไว้ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๙๗ ศาลจึงตัดสินว่ากรมควบคุมมลพิษละเลยต่อหน้าที่ในเรื่องดังกล่าว และให้จ่ายค่าเสียหายเป็นค่าอาหารจากทรัพยากร เป็นเงินคนละ ๘,๗๐๐ บาท และค่าขาดประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นเงิน ๒๕,๐๐๐ บาท เนื่องจากมองว่ารัฐมีหน้าที่ในการควบคุมดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้ดี รัฐจึงมีหน้าที่ในการเรียกค่าเสียหายจากผู้ที่ก่อให้เกิดมลพิษ เมื่อรัฐไม่กระทำหน้าที่ดังกล่าว จึงเป็นการละเลยต่อหน้าที่^{๑๐๘} ซึ่งจากคำวินิจฉัยของศาลปกครองในคดีนี้ถือได้ว่าเป็นการวางหลักเรื่องสิทธิในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นครั้งแรก

๒.๒.๕.๒ ลำน้ำพองเน่าเสีย : บริษัทฟินิคซ พัลพ แอนด์ เพเพอร์ จำกัด (มหาชน)

แม่น้ำพองนั้นมีต้นกำเนิดมาจากน้ำตกขุนพอง บนยอดภูกระดึง เทือกเขาเพชรบูรณ์ ไหลผ่านพื้นที่จังหวัดเพชรบูรณ์ เลย ชัยภูมิ ขอนแก่น มหาสารคาม มีความยาวทั้งสิ้นประมาณ ๒๕๐ กิโลเมตร แม่น้ำสายนี้จึงเปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่ของภาคอีสาน^{๑๐๙} แม่น้ำพองนั้นเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญสำหรับประชาชนใช้ในการอุปโภคบริโภครวมตลอดจนใช้ในการประกอบอาชีพมาตั้งแต่สมัยอดีต แต่ต่อมาได้เกิดความเปลี่ยนแปลงกับแม่น้ำพองแห่งนี้ขึ้น เมื่อมีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมแห่งหนึ่งที่ชื่อว่า บริษัท ฟินิคซ พัลพ แอนด์ เพเพอร์ จำกัด (มหาชน) เป็นโรงงาน

^{๑๐๘} สำนักงานศาลปกครอง, “การบรรยายพิเศษ เรื่อง กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม : ประสบการณ์ของญี่ปุ่นและไทย ครั้งที่ ๑ วันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๕๒ บรรยายโดย Prof. Dr. Noriko OKUBO และนายไพโรจน์ มินเด็น,” ใน เอกสารการบรรยายทางวิชาการเรื่อง กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม : ประสบการณ์ของญี่ปุ่นและไทย (กรุงเทพฯ : พี.เพรส, ๒๕๕๓), หน้า ๑๗๔-๑๗๕.

^{๑๐๙} ศูนย์ข้อมูล กป.อพช.อีสาน, น้ำพอง โศกนาฏกรรมชีวิต สายน้ำเน่า [ออนไลน์], ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา <http://www.thaingo.org/cgi-bin/content/content1/show.pl?0114>

อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่ทำการผลิตเยื่อกระดาษ ตั้งอยู่บนพื้นที่อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น โดยโรงงานอุตสาหกรรมแห่งนี้ได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๔ ซึ่งในกระบวนการผลิตเยื่อกระดาษนั้นมีการผันน้ำจากลำน้ำพองเข้ามาใช้เป็นวัตถุดิบสำคัญ โดยหลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการผลิตก็จะมีน้ำทิ้งปริมาณมากเกิดขึ้น ซึ่งทางโรงงานดังกล่าวได้จัดการกับน้ำเสียเหล่านั้นด้วยการปล่อยทิ้งลงสู่ห้วยโจดโดยตรง โดยมีได้ผ่านการบำบัดน้ำเสียเหล่านั้นก่อน และเมื่อน้ำเสียเหล่านั้นไหลลงสู่ห้วยโจดแล้วก็จะไหลไปสู่แม่น้ำพองอีกทอด ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมของแม่น้ำพองเป็นอย่างมาก^{๑๑๐} นอกจากนี้ยังพบว่าในการผลิตเยื่อกระดาษนั้นมีการใช้สารเคมีในการต้มเยื่อกระดาษ คือ Sodium Hydroxide และ Sodium Sulphide ซึ่งแม้ทางบริษัทดังกล่าวจะได้ออกมารับรองถึงความปลอดภัยของสารเคมีที่โรงงานใช้ว่าไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมก็ตาม แต่จากผลการวิจัยการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมจากโรงงานผลิตเยื่อกระดาษ กรณีศึกษา บริษัท ฟินิกซ์ พัลพ แอนด์ เพเพอร์ จำกัด (มหาชน) กลับแสดงให้เห็นว่า มีปริมาณของสังกะสี ตะกั่ว โครเมียม และทองแดง ในตะกอนน้ำของแม่น้ำพองนั้นมีปริมาณค่อนข้างสูง ซึ่งมีความเสี่ยงต่อการที่มนุษย์จะรับเอาโลหะหนักเหล่านี้เข้าสู่ร่างกายโดยผ่านทางระบบห่วงโซ่อาหาร โดยจะมีผลกระทบต่อสุขภาพของมนุษย์ และนอกจากนี้ยังพบสารไดออกซินปนเปื้อนออกมากับน้ำเสียที่ปล่อยออกมาจากโรงงานดังกล่าวในห้วยโจดและแม่น้ำพอง ซึ่งสารเคมีดังกล่าวนี้มีความร้ายแรง มีคลอรีนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญจึงมีคุณสมบัติที่คล้ายกับยาฆ่าแมลงดีดีที ซึ่งเป็นสารเคมีที่สลายตัวได้ยาก มีความทนทาน สามารถอยู่ในน้ำได้เป็นเวลานานสิบปี โดยจะติดอยู่กับเม็ดตะกอนตามท้องน้ำ ดังนั้นเมื่อปลาหรือพืชน้ำรับเอาสารนี้เข้าไป แล้วคนนำปลาหรือพืชดังกล่าวนี้ไปบริโภค สารพิษเหล่านั้นก็จะสะสมอยู่ในร่างกายของคน ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย^{๑๑๑}

จากเหตุการณ์การปล่อยน้ำเสียจากกระบวนการผลิตของโรงงานผลิตเยื่อกระดาษนี้ได้สร้างความเสียหายให้แก่ชาวบ้านเป็นอย่างมาก เพราะน้ำเสียดังกล่าวได้ไหลลงสู่พื้นที่การเกษตรของชาวบ้าน ส่งผลให้พืชผลทางการเกษตรได้รับความเสียหาย และปลาที่ชาวบ้านผู้ประกอบอาชีพประมงได้เลี้ยงไว้ในกระชังที่แม่น้ำพองนั้นก็ได้ตายเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ประชาชนยังไม่สามารถที่จะนำเอาน้ำจากทั้งห้วยโจดและแม่น้ำพองไปใช้อุปโภคบริโภคได้ เพราะมีการปนเปื้อนของสารเคมี จนทำให้พวกเขาชาวบ้านรวมตัวกันจัดตั้งชมรมอนุรักษ์และฟื้นฟูลำน้ำพองขึ้น เพื่อเรียกร้องให้โรงงานผลิตเยื่อกระดาษรับผิดชอบ แต่ทว่าก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาแม่น้ำพองเน่าเสียได้^{๑๑๒} จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้มีแนวคิดในการทำ “โปรเจกกรีน” (Project Green) เพื่อใช้เป็นพื้นที่

^{๑๑๐} สุภัทธา สุขชู, ลำน้ำพองตัวอย่างแห่งการอนุรักษ์ [ออนไลน์], ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา <http://www.gotomanager.com/news/printnews.aspx?id=71089>

^{๑๑๑} ศูนย์ข้อมูล กป.อพช.อีสาน, น้ำพอง โศกนาฏกรรมชีวิต สายน้ำเน่า [ออนไลน์], ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา <http://www.thaingo.org/cgi-bin/content/content1/show.pl?0114>

^{๑๑๒} สุภัทธา สุขชู, ลำน้ำพองตัวอย่างแห่งการอนุรักษ์ [ออนไลน์], ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา <http://www.gotomanager.com/news/printnews.aspx?id=71089>

รองรับน้ำทิ้งจากโรงงานอุตสาหกรรมดังกล่าว เพื่อไม่ให้มีการระบายน้ำเสียลงสู่ห้วยโจดอีกต่อไป โดยทางโรงงานได้สนับสนุนให้ชาวบ้านทำการเกษตรปลูกต้นยูคาลิปตัส ซึ่งมีความทนทานต่อการรองรับน้ำเสีย เพื่อป้อนโรงงานใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตต่อไป โดยพื้นที่โครงการโปรเจกกรีนในปัจจุบันนี้มีประมาณ ๔,๐๐๐ ไร่ ซึ่งสามารถรองรับน้ำเสียจากโรงงานได้เพียง ๒๐,๓๘๔ ลูกบาศก์เมตร แต่ทว่าน้ำเสียจากการผลิตเยื่อกระดาษนั้นมีปริมาณถึง ๒๕,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร/วัน จึงเป็นเหตุให้น้ำเสียเหล่านั้นไหลซึมลงสู่พื้นที่ทางการเกษตรของชาวบ้านได้รับความเสียหาย ดินเสื่อมคุณภาพ^{๑๑๓}

จนในที่สุดได้มีการฟ้องร้องเป็นคดีต่อศาลและศาลได้ตัดสินว่า บริษัท ฟินิกซ์ พัลพ แอนด์ เพเพอร์ จำกัด (มหาชน) นั้นเป็นต้นเหตุที่ทำให้น้ำในแม่น้ำพองเน่าเสียจริง จึงมีคำสั่งปรับเจ้าของโรงงานดังกล่าวเป็นเงิน ๒๐,๐๐๐ บาท แต่เพราะว่าโรงงานยอมรับผิดจึงลดค่าปรับให้กึ่งหนึ่งเหลือค่าปรับเพียง ๑๐,๐๐๐ บาท^{๑๑๔} ซึ่งจะเห็นได้ว่าบทลงโทษดังกล่าวนี้หาได้ทำให้โรงงานอุตสาหกรรมดังกล่าวเกิดความเกรงกลัว และไม่กล้าที่จะกระทำความผิดอีก เพราะพบว่าต่อมาทางโรงงานดังกล่าวก็ยังคงปล่อยน้ำเสียอยู่ดี ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้เกิดเหตุการณ์ปลาที่ชาวบ้านเลี้ยงไว้ในกระชังตายเป็นจำนวนมาก อันเนื่องมาจากน้ำในแม่น้ำพองเน่าเสีย ซึ่งสาเหตุส่วนหนึ่งนั้นมาจากโครงการโปรเจกกรีนของโรงงานผลิตเยื่อกระดาษที่เกิดการรั่วไหลลงสู่แม่น้ำพอง ทางชมรมอนุรักษ์ฯ และฟื้นฟูลำน้ำพองจึงได้เข้าร้องเรียนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จนทางกรมโรงงานอุตสาหกรรมได้สั่งปิดโรงงานดังกล่าวเป็นเวลา ๑๘๐ วัน เพื่อทำการปรับปรุงระบบบำบัดน้ำเสีย^{๑๑๕} แต่หลังจากนั้นก็ยังคงเกิดเหตุการณ์ซ้ำอีก จึงได้มีการฟ้องคดีต่อศาลแพ่ง เมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นคดีละเมิดเรียกค่าเสียหายจากบริษัท ฟินิกซ์ พัลพ แอนด์ เพเพอร์ จำกัด (มหาชน) ซึ่งศาลชั้นต้นได้พิพากษาให้จำเลยชำระเงินแก่โจทก์ รวมเป็นเงิน ๑,๑๔๙,๖๖๗.๕๐ บาท พร้อมดอกเบี้ยนับแต่วันฟ้องจนกว่าจะชำระเสร็จ จำเลยได้อุทธรณ์คำพิพากษา ศาลอุทธรณ์ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า สภาพน้ำเสียในลำห้วยโจดและลำน้ำพองเกิดจากแหล่งอุตสาหกรรมที่มีการรั่วไหลของน้ำเสียจากโรงงานออกมา และอุทธรณ์ของจำเลยก็ยอมรับว่าแม้จำเลยจะไม่ได้ปล่อยน้ำทิ้งลงสู่ลำห้วยโจด แต่อาจจะมีการรั่วไหลเป็นบางครั้ง แสดงว่าการกระทำของจำเลยนั้นเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ลำห้วยโจดและลำน้ำพองเน่าเสีย จนเป็นเหตุให้ปลาที่โจทก์ทั้งหมดเลี้ยงไว้ในกระชังตาย ศาลอุทธรณ์จึงพิพากษาให้จำเลยชำระเงินให้แก่โจทก์ทั้งหมด พิพากษายืนตามศาลชั้นต้น^{๑๑๖}

^{๑๑๓} ศูนย์ข้อมูล กป.อพช.อีสาน, น้ำพอง โศกนาฏกรรมชีวิต สายน้ำเน่า [ออนไลน์], ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา <http://www.thaingo.org/cgi-bin/content/content1/show.pl?0114>

^{๑๑๔} สุภัทธา สุขชู, ลำน้ำพองตัวอย่างแห่งการอนุรักษ์ [ออนไลน์], ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา <http://www.gotomanager.com/news/printnews.aspx?id=71089>

^{๑๑๕} สายใจ อุชชิน, “มาตรการบังคับทางอาญาที่ใช้แก่นิติบุคคลในคดีสิ่งแวดล้อม,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๓๘.

^{๑๑๖} คำพิพากษาศาลอุทธรณ์ที่ ๒๑๔๗/๒๕๔๗

แม้ว่าการฟ้องคดีนี้จะเป็นการฟ้องคดีแพ่งก็ตาม แต่ก็สะท้อนให้เห็นถึงความเสียหายที่เกิดจากกระบวนการผลิตของโรงงานอุตสาหกรรมได้เป็นอย่างดีว่าสร้างความเสียหายให้แก่ประชาชนเป็นอย่างมาก ซึ่งการดำเนินคดีกับผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ภาครัฐยังคงไม่ให้ความสำคัญกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นนี้อย่างจริงจังนัก ทั้ง ๆ เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าปัญหาแม่น้ำพองเน่าเสียนั้นสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากโรงงานผลิตเยื่อกระดาษ บริษัท ฟินิกซ์ พัลป แอนด์ เพเพอร์ จำกัด (มหาชน) แต่ทว่าก็ไม่มี การดำเนินการจัดการกับโรงงานอุตสาหกรรมดังกล่าวอย่างจริงจัง จนเป็นเหตุให้พวกเขาชาวบ้านต้องรวมตัวกันลุกขึ้นต่อสู้เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมให้แก่ตนเอง กรณีนี้จึงเป็นตัวอย่างที่ดีที่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมและยังสะท้อนให้เห็นถึงความตื่นตัวของภาคประชาชนในการต่อสู้เพื่อสิทธิของตนเองในด้านสิ่งแวดล้อม

๒.๒.๕.๓ ปัญหามลพิษจากการประกอบกิจการรับกำจัดของเสีย บริษัท เบตเตอร์ เวิลด์ กรีน จำกัด (มหาชน)

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ บริษัท เบตเตอร์ เวิลด์ กรีน จำกัด (มหาชน) ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นที่หมู่ ๘ ตำบลห้วยแห้ง อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี ได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการคัดแยกและฝังกลบสิ่งปฏิกูลและวัสดุที่ไม่ใช่แล้วที่ไม่เป็นอันตราย (Non Hazardous Waste) รวมทั้งบำบัดน้ำเสียรวม จากกรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ บริษัทดังกล่าวได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการปรับคุณภาพของเสียรวม และฝังกลบสิ่งปฏิกูลและวัสดุที่ไม่ใช่แล้วที่เป็นอันตราย (Hazardous Waste) โดยบริษัทดังกล่าวก็ได้ดำเนินกิจการเรื่อยมา จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ กรมควบคุมมลพิษได้รับแจ้งเรื่องร้องเรียนจากชาวบ้านในพื้นที่ตำบลหนองปลาไหล และตำบลห้วยแห้ง ว่าการดำเนินการของบริษัท เบตเตอร์ เวิลด์ กรีน จำกัด (มหาชน) นั้นได้ก่อให้เกิดปัญหากลิ่นเหม็นสารเคมีและปัญหาน้ำเน่าเสีย ซึ่งที่ผ่านมาแม้ว่าจะได้มีการดำเนินการจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้องสั่งให้บริษัทดังกล่าวทำการแก้ไขปรับปรุง แต่ก็ยังคงมีการร้องเรียนอย่างต่อเนื่องถึงปัญหาที่เกิดขึ้น จนกระทั่งในช่วงต้นปี พ.ศ. ๒๕๕๒ ปัญหาดังกล่าวได้ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น โดยชาวบ้านได้รวมตัวกันประท้วงที่ศาลากลางจังหวัดสระบุรี และปิดถนนพหลโยธิน เพื่อเรียกร้องให้มีการดำเนินการจัดการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น^{๑๑๗}

กรมควบคุมมลพิษได้ทำการติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำผิวดินใต้ดิน และตะกอนดิน ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ พบว่า ในบางบ่อ ในบางช่วงเวลามีปริมาณสารโลหะหนักบางชนิดมีค่าเกินเกณฑ์มาตรฐาน และคุณภาพน้ำในบ่อโดยเฉพาะภายในพื้นที่ของบริษัท เบตเตอร์

^{๑๑๗} กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ปี ๒๕๕๒, หน้า ๑๖-๑๗.

เวิลด์ กรีน จำกัด (มหาชน) พบว่า มีการปนเปื้อนของสารโลหะหนักบางชนิด ได้แก่ นิกเกิล แมงกานีส ตะกั่ว อาร์เซนิก พรอท และซีลีเนียมมีค่าเกินกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ส่วนตะกอนดินในแหล่งน้ำผิวดิน พบว่า มีอาร์เซนิกเกินเกณฑ์มาตรฐานในบางจุดบางช่วงเวลาไม่แน่นอน จึงยังไม่สามารถสรุปได้ชัดเจนว่าการปนเปื้อนของสารโลหะหนักในแหล่งน้ำผิวดินและบ่อน้ำใต้ดินบริเวณโดยรอบบ่อฝังกลบเกิดจากการประกอบกิจการของบริษัทดังกล่าว^{๑๑๘}

นอกจากนี้กรมควบคุมมลพิษยังได้ทำการตรวจวัดคุณภาพอากาศด้วย ซึ่งจากการเก็บตัวอย่างอากาศบริเวณบ้านของประชาชนที่อาศัยอยู่นอกบ่อฝังกลบ ระหว่างวันที่ ๑๘-๒๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๑ พบว่า ค่าความเข้มข้นของสารแอมโมเนีย เฉลี่ย ๒๔ ชั่วโมง มีปริมาณความเข้มข้นในบางจุดและบางช่วงเวลาอยู่ในระดับที่อาจจะสามารถได้กลิ่นหรือจดจำสารนั้นได้ และจากการเก็บตัวอย่างอากาศบริเวณบ้านของประชาชนที่อาศัยอยู่ในบ่อฝังกลบ ระหว่างวันที่ ๑๙-๒๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๑ ระหว่างวันที่ ๑๑-๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๒ และระหว่างวันที่ ๘-๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๒ เพื่อนำมาทำการตรวจวิเคราะห์สารอินทรีย์ระเหยง่าย (VOCs) โดยพบสาร VOCs ที่สามารถวิเคราะห์หาปริมาณความเข้มข้นได้หลายชนิด แต่มีปริมาณค่อนข้างน้อย เมื่อเทียบกับค่าเผื่อระวัง ตามประกาศกรมควบคุมมลพิษ เรื่อง กำหนดค่าเผื่อระวังสำหรับสารอินทรีย์ระเหยง่ายในบรรยากาศทั่วไปในเวลา ๒๔ ชั่วโมง^{๑๑๙}

จากปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ทางบริษัท เบตเตอร์ เวิลด์ กรีน จำกัด (มหาชน) ได้ทำการปรับปรุงแก้ไขการประกอบกิจการเสียใหม่ ด้วยการปิดคลุมระบบบำบัดน้ำเสียในส่วนที่ก่อให้เกิดกลิ่นเหม็น ทำการฉีดพ่นสารกำจัดกลิ่นในบริเวณบำบัดน้ำเสียและบริเวณบ่อฝังกลบ ทำการปิดพื้นที่บ่อฝังกลบเพื่อให้มีการฝังกลบน้อยลงและไม่ทำการฝังกลบในช่วงเวลากลางคืน และจัดการแก้ไขการปนเปื้อนของโลหะหนัก เป็นต้น^{๑๒๐} ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความพยายามของทางผู้ประกอบการที่จะร่วมรับผิดชอบกับการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น เพื่อให้สภาพแวดล้อมดีขึ้น

แต่อย่างไรก็ตามทางชาวบ้านก็ยังคงดำเนินคดีต่อทางบริษัทดังกล่าวด้วยการฟ้องเป็นคดี ทั้งคดีแพ่ง คดีอาญา และมีการฟ้องดำเนินคดีกับหน่วยงานภาครัฐเป็นคดีปกครองด้วย โดยในส่วนของคดีอาญานั้น มีการยื่นฟ้องต่อศาลจังหวัดสระบุรี เป็นกรณีที่ฟ้องกล่าวหาว่าบริษัท เบตเตอร์ เวิลด์ กรีน จำกัด (มหาชน) และกรรมการผู้มีอำนาจในข้อหาร่วมกันไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ แต่ทว่าศาลจังหวัดสระบุรีได้มีคำพิพากษายกฟ้อง เพราะศาลได้พิจารณาเห็นว่าบริษัทดังกล่าวประกอบกิจการโดยได้ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ อย่างเคร่งครัด มีการรายงานผลการดำเนินงานของบริษัทเป็นประจำและสม่ำเสมอ และไม่เคยปรากฏว่าบริษัทได้รับแจ้งจากพนักงานเจ้าหน้าที่ว่าไม่ปฏิบัติตาม

^{๑๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘.

^{๑๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙.

^{๑๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

คำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ตั้งที่ผู้ฟ้องคดีกล่าวอ้างแต่อย่างใด ซึ่งศาลอุทธรณ์ก็ได้พิพากษายืนตามศาลชั้นต้น เมื่อวันที่ ๒๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๔^{๑๒๑}

ในส่วนของคดีปกครองนั้น ผู้ฟ้องคดีกับพวกเป็นชาวตำบลห้วยแห้ง ตำบลหนองปลาไหล และตำบลกุดนงเปล้า อำเภอแก่งคอยและอำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี ได้ฟ้องหน่วยงานราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐกล่าวหาว่าผู้ถูกฟ้องคดีกระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายและละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติ โดยขอให้ศาลปกครองกลางมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้เพิกถอนใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงานรับฝังกลบสิ่งปฏิกูลหรือวัสดุที่ไม่ใช้แล้วที่ไม่เป็นอันตรายและที่เป็นอันตราย และให้เพิกถอนใบอนุญาตประกอบกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและให้บริษัทชดใช้ค่าเสียหายทั้งหมดให้แก่ราษฎรที่เดือดร้อน^{๑๒๒} ซึ่งในคดีนี้ศาลปกครองกลางก็ได้มีคำพิพากษายกฟ้องคดีดังกล่าวตามคำพิพากษาศาลปกครองกลางที่ ๓๙๙/๒๕๕๐

สำหรับคดีแพ่งนั้นขณะนี้คดีอยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลแพ่งแผนกคดีสิ่งแวดล้อม โดยเป็นการฟ้องกล่าวหาว่า บริษัท เบตเตอร์ เวิลด์ กรีน จำกัด (มหาชน) ประกอบกิจการแล้วก่อให้เกิดมลพิษจากบ่อขยะ น้ำเสียไหลลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ ส่งกลิ่นเหม็นรบกวน และปลาที่ชาวบ้านเลี้ยงไว้ตาย ส่วนชาวบ้านนั้นมีอาการเจ็บป่วย อันเนื่องมาจากได้รับสารเคมี ได้แก่ แคดเมียม ปรอท แมงกานีส ที่ปนเปื้อนอยู่ในน้ำและอากาศ ผู้ฟ้องคดีจึงได้ฟ้องเรียกค่าเสียหายจากบริษัทดังกล่าวเป็นจำนวนเงินกว่าสองพันล้านบาท

จากกรณีตัวอย่างนี้แม้ว่าผลในทางคดีจะออกมาว่าทางบริษัท เบตเตอร์ เวิลด์ กรีน จำกัด (มหาชน) ไม่ต้องรับผิดชอบแต่อย่างใด แต่ก็ได้หมายความว่าทางบริษัทดังกล่าวนั้นจะมีได้เป็นผู้ที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้น เพราะในประเด็นนี้ยังไม่มีกรณีวินิจฉัย คงต้องรอผลคำตัดสินของศาลแพ่งแผนกคดีสิ่งแวดล้อมกันต่อไปว่าจะออกมาประการใด อีกทั้งในทางข้อเท็จจริงก็มีการเรียกร้องจากภาคประชาชนถึงผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินกิจการของบริษัทดังกล่าวเป็นอย่างมาก และมีประชาชนที่เจ็บป่วยเป็นจำนวนมาก จึงเป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาอย่างถี่ถ้วนว่าสุดท้ายแล้วคดีนี้จะลงเอยเช่นไร

๒.๒.๕.๔ คดีมาบตาพุด

มาบตาพุด เป็นตำบลหนึ่งของจังหวัดระยอง ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๔ รัฐบาลได้ประกาศให้พื้นที่เขตมาบตาพุดเป็นแหล่งอุตสาหกรรมหนักตามแผนพัฒนาอีสเทิร์นซีบอร์ด

^{๑๒๑} คดีหมายเลขแดงที่ ๑๙๙๕/๒๕๕๓

^{๑๒๒} IR PLUS, BWG ไม่หวั่นชาวบ้านสระบุรีฟ้องศาลแพ่งแผนก สวล. มั่นใจศูนย์กำจัดขยะไม่ก่อมลพิษทั้งน้ำ/อากาศ [ออนไลน์], ๑๔ มกราคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา <http://www.newswit.com>

^{๑๒๓} เพราะรัฐบาลต้องการที่จะพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกเป็นฐานในการผลิตทางอุตสาหกรรมที่สำคัญของประเทศ โดยมีการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ.) เป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินการ ซึ่งในปัจจุบันนี้นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดได้กลายเป็นฐานในการผลิตที่สำคัญของประเทศไทยสำหรับอุตสาหกรรมประเภทปิโตรเคมี เคมีภัณฑ์ เหล็กและโลหะ โรงกลั่นน้ำมัน แต่จากการพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่ดังกล่าวอย่างรวดเร็วได้ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและอาชีวอนามัย ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมา ทั้งปัญหามลพิษทางอากาศ ปัญหาการปนเปื้อนในบ่อน้ำตื้น ปัญหาขยะเป็นพิษ ปัญหาเรื่องสารประกอบอินทรีย์ระเหยง่าย ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตนิคมอุตสาหกรรมดังกล่าว ^{๑๒๔} จากรายงานของสถาบันมะเร็งแห่งชาติปี ๒๕๔๒ พบว่า ประชาชนจังหวัดระยองมีสถิติผู้ป่วยเป็นโรคมะเร็งสูงที่สุดในประเทศไทย และจากรายงานผลการตรวจอากาศและสารปนเปื้อนในแหล่งน้ำของกรมควบคุมมลพิษ ในเขตมาบตาพุด ระหว่างเดือนกันยายน ๒๕๔๙ ถึง เดือนกันยายน ๒๕๕๒ พบว่า มีสารอินทรีย์ระเหยง่าย ๓ ชนิดที่มีการปนเปื้อนในระดับสูงเกินมาตรฐาน คือ ๑,๓-Butadiene , Benzene และ ๑,๒-Dichloroethane ซึ่งสารเคมีดังกล่าวนี้เป็นสารที่ก่อมะเร็งในคน ^{๑๒๕} จากผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการผลิตของโรงงานทั้งหลายที่อยู่ในเขตนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ได้สร้างความเสียหายให้แก่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว จนมีการรวมตัวกันของชุมชนชาวระยองที่ได้รับความเดือดร้อนเสียหายได้ใช้สิทธิทางศาลยื่นฟ้องคดีเรียกร้องความเป็นธรรมให้แก่ตนเอง

นายเจริญ เดชคุ้ม และพวกรวม ๒๗ ราย ได้เป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดีต่อศาลปกครองระยองว่า การดำเนินการของการนิคมอุตสาหกรรมในเขตเทศบาลเมืองมาบตาพุด ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่มาบตาพุดอย่างรุนแรง ทั้งมลพิษทางอากาศ ทางน้ำ และกากของเสียอันตราย จนทำให้ประชาชนในพื้นที่เจ็บป่วยเป็นจำนวนมาก แต่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติกลับละเลยมิได้ประกาศให้พื้นที่เขตตำบลมาบตาพุดและพื้นที่ใกล้เคียงเป็นเขตควบคุมมลพิษ ซึ่งศาลปกครองระยองได้พิเคราะห์แล้วเห็นว่า ตามรายงานของกรมควบคุมมลพิษ ในการประชุมของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ครั้งที่ ๑๑/๒๕๔๘ เกี่ยวกับปัญหามลพิษทางอากาศในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองมาบตาพุดพบว่ามีสารอินทรีย์ระเหยมากกว่า ๔๐ ชนิด โดยเป็นสารก่อมะเร็งจำนวน ๒๐ ชนิด โดยพบสารอินทรีย์ระเหยก่อมะเร็งที่มีค่าก่อมะเร็งเกินกว่าระดับเฝ้าระวังคุณภาพทางอากาศในบรรยากาศถึง ๑๙ ชนิด จึงสรุปว่าหากมีการระบายอากาศ

^{๑๒๓} สุนันทา สุขสุมิตร, 'มาบตาพุด' บทเรียนประเทศไทย [ออนไลน์], ๒๐ มกราคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา <http://www.thaihealth.or.th/healthcontent/article/16869>

^{๑๒๔} การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, ที่มาของปัญหาสิ่งแวดล้อมจากนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด [ออนไลน์], ๑๔ มกราคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา <http://www.ieat.go.th>

^{๑๒๕} กนิษฐ์, มาบตาพุดติดท็อปเทนเมืองที่มีมลพิษมากที่สุดในโลก [ออนไลน์], ๒๐ มกราคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=520490>

เหล่านี้ออกมาเต็มทีก็จะมีค่าเกินมาตรฐานตามค่าที่ได้รับอนุญาต นอกจากนี้ยังพบว่าแหล่งน้ำจืด แม่น้ำ คลอง รวมถึงทะเลและน้ำบาดาลในพื้นที่ส่วนใหญ่มีค่าต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน โดยพบการปนเปื้อนโลหะหนักเกินกว่ามาตรฐาน คือ สังกะสี แมงกานีส สารหนู และพบสารอินทรีย์ระเหยง่าย เกินมาตรฐาน^{๑๒๖} ซึ่งศาลรับฟังว่า เขตเทศบาลเมืองมาบตาพุดเป็นพื้นที่ซึ่งมีปัญหามลพิษที่มีแนวโน้มร้ายแรงถึงขนาดเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน หรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม จึงสมควรที่ผู้ถูกฟ้องคดีจะประกาศให้เป็นเขตควบคุมมลพิษ เพื่อดำเนินการควบคุม ลด และขจัดมลพิษ ดังนั้นศาลปกครองระยองจึงมีคำพิพากษาให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ผู้ถูกฟ้องคดี ประกาศให้ท้องที่เขตเทศบาลเมืองมาบตาพุดทั้งหมด รวมทั้ง ตำบลมาบตาพุด ตำบลห้วยโป่ง ตำบลเนินพระ ตำบลทับมา และตำบลมาบข่า อำเภอเมืองระยอง ตลอดจนท้องที่ตำบลบ้านฉาง อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง เป็นเขตควบคุมมลพิษ^{๑๒๗}

จากผลคำพิพากษาของศาลปกครองดังกล่าวได้ทำให้ภาคอุตสาหกรรมไม่พอใจเป็นอย่างมาก เพราะทำให้การเติบโตทางเศรษฐกิจจำต้องหยุดชะงักลง โครงการต่าง ๆ จำต้องหยุดดำเนินการตามไปด้วย สะท้อนให้เห็นว่าที่ผ่านมาภาครัฐนั้นมุ่งเน้นแต่การพัฒนาพื้นที่เขตมาบตาพุดให้เป็นแหล่งผลิตสินค้าทางอุตสาหกรรม โดยไม่ได้คำนึงว่าจะส่งผลกระทบต่อประชาชนและต่อสภาพแวดล้อม ซึ่งตราบไต่ที่ภาครัฐยังคงให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว จนมองข้ามสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชนแล้ว ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงตามมาอีกเป็นแน่แท้^{๑๒๘}

คดีนี้เป็นคดีตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นว่าประชาชนมีการเรียกร้องสิทธิของตนเองในทางสิ่งแวดล้อมมากขึ้น โดยพยายามต่อสู้เพื่อให้โรงงานอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมจำต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น และปรับปรุงแก้ไขให้สิ่งแวดล้อมดีขึ้น และนอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้งกันระหว่างการมุ่งเน้นพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมกับการให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี เพราะภาครัฐจำเป็นต้องพิจารณาให้ดีว่าจะให้ความสำคัญกับสิ่งไหนมากกว่ากัน เพราะเมื่อเลือกทางใดทางหนึ่ง ย่อมจะสร้างความไม่พอใจให้แก่อีกฝ่ายเป็นแน่แท้ กล่าวคือ หากเลือกที่จะปกป้องประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนจากมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม ก็อาจจะส่งผลกระทบต่อการลงทุนของประเทศ เนื่องมาจากเขตพื้นที่มาบตาพุดนั้นเป็นแหล่งอุตสาหกรรมที่สำคัญของประเทศ ซึ่งการประกาศให้เขตพื้นที่ดังกล่าวเป็นเขตควบคุมมลพิษย่อมอาจทำให้ภาพลักษณ์ของเมืองมาบตาพุดแยกลงในสายตาของนักลงทุน และกระทบต่อการ

^{๑๒๖} คดีตัวอย่าง-ศาลสั่ง มาบตาพุด เขตควบคุมมลพิษ [ออนไลน์], ๒๐ มกราคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา <http://ikong.wordpress.com>

^{๑๒๗} คำพิพากษาศาลปกครองระยองที่ ๓๒/๒๕๕๒

^{๑๒๘} สุนันทา สุขสุมิตร, 'มาบตาพุด' บทเรียนประเทศไทย [ออนไลน์], ๒๐ มกราคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา <http://www.thaihealth.or.th/healthcontent/article/16869>

ตัดสินใจเข้ามาลงทุนของต่างชาติ^{๑๒๙} จึงจำเป็นที่จะต้องหาจุดที่จะทำให้ทั้งสองฝ่ายยอมรับได้ด้วยกัน ทั้งสิ้น

๒.๓ ความรับผิดชอบโดยทั่วไปในกรณีที่เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม

กรณีที่มีการก่อให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมขึ้นนั้น อาจแบ่งความรับผิดชอบออกได้เป็น ๓ ประเภทด้วยกัน คือ ความรับผิดชอบทางแพ่ง ความรับผิดชอบทางอาญา และความรับผิดชอบทางปกครอง ซึ่งฐานความคิดในการฟ้องคดีแต่ละเรื่องนั้นมีความแตกต่างกันออกไปตามแต่วัตถุประสงค์ของกฎหมายนั้น ๆ กล่าวคือ

ความรับผิดชอบทางแพ่งนั้นเกิดขึ้นจากการกระทำของเอกชนที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีแพ่ง คือ การขอให้จำเลยระงับการกระทำใด ๆ เช่น ขอให้ศาลมีคำสั่งให้จำเลยระงับการก่อสร้าง หรือให้จำเลยระงับการปล่อยควันพิษออกจากโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น และการเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้น^{๑๓๐} โดยบุคคลที่จะฟ้องคดีแพ่งได้นั้นจะต้องเป็นบุคคลที่ถูกโต้แย้งสิทธิ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๕๕ โดยความเสียหายในทางแพ่งนั้นแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ^{๑๓๑}

๑. ความเสียหายต่อเอกชน เป็นเรื่องที่ต้องการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมโดยมุ่งขจัดปัญหาที่เกิดจากเหตุเดือดร้อนรำคาญหรือการรบกวนการครอบครอง ในกรณีนี้ผู้เสียหายที่จะมีสิทธิฟ้องคดีได้คือ ประชาชนโดยทั่วไป ซึ่งสามารถฟ้องคดีเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนได้

๒. ความเสียหายต่อรัฐ เป็นเรื่องการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในลักษณะของประโยชน์มหาชน เนื่องมาจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นสมบัติร่วมกันของทุกคน โดยรัฐนั้นเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าว ดังนั้นหากมีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ผู้กระทำจำต้องชดใช้ค่าเสียหายให้แก่รัฐ เช่น กรณีตามมาตรา ๙๗ แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นเรื่องการทำลายหรือทำให้สูญหายหรือเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นของรัฐหรือเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

สำหรับความรับผิดชอบทางอาญานั้น เนื่องมาจากปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นได้สร้างความเสียหายให้แก่มนุษย์เป็นอย่างมาก ทั้งด้านชีวิต ร่างกาย อนามัย และทรัพย์สิน รวมไปถึงสร้างความเสียหายให้แก่ระบบนิเวศอีกด้วย ซึ่งถือได้ว่าเป็นการกระทำที่สร้างความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อสิ่งแวดล้อม

^{๑๒๙} คดีตัวอย่าง-ศาลสั่ง มาบตาพุด เขตควบคุมมลพิษ [ออนไลน์], ๒๐ มกราคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา <http://ikong.wordpress.com>

^{๑๓๐} ชัชชม อรรถกัญญา, “การบังคับใช้กฎหมาย : ประเด็นที่ยังต้องปรับปรุงในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมของไทย,” *อุลพาท* ๑, ๔๓ (มกราคม - มีนาคม ๒๕๓๙) : ๘๖.

^{๑๓๑} อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, *กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม*, หน้า ๔๙๗-๔๙๘.

จึงจำเป็นต้องมีมาตรการเพื่อควบคุมพฤติกรรมของผู้ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม^{๑๓๒} ดังนั้นกฎหมายจึงกำหนดให้การกระทำที่เป็นการก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นความผิดอย่างหนึ่ง ที่ผู้กระทำจำต้องรับโทษตามกฎหมาย^{๑๓๓} ซึ่งการดำเนินคดีอาญากับผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้น กฎหมายต้องการที่จะให้ผู้กระทำเกิดความเกรงกลัวต่อกฎหมาย ไม่กล้าที่จะฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติของกฎหมาย จึงได้กำหนดความรับผิดคือโทษในทางอาญาไว้ หากมีการฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติของกฎหมาย ผู้กระทำก็จำต้องรับผิด และนอกจากนี้การกำหนดความรับผิดทางอาญา ยังช่วยป้องกันและลดปัญหาการก่อความเสียหายให้แก่สิ่งแวดล้อมได้อีกด้วย^{๑๓๔}

ในส่วนของความรับผิดทางปกครองนั้น กำหนดขึ้นเพื่อใช้บังคับกับเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐที่ไม่ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนดไว้ โดยการฟ้องคดีทางปกครองนั้นจะเป็นข้อพิพาทกันระหว่างหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกับเอกชน ซึ่งผู้ที่จะมีสิทธิฟ้องคดีปกครองได้นั้นจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหาย หรืออาจจะเดือดร้อนหรือเสียหายโดยมีอาจหลีกเลี่ยงได้ตามความในมาตรา ๔๒ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒^{๑๓๕} โดยในเรื่องสิ่งแวดล้อมนี้ก็จะกรณีที่เอกชนฟ้องกล่าวหาว่าหน่วยงานของรัฐละเลยไม่ปฏิบัติตามหน้าที่จนเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมและส่งผลกระทบต่อประชาชน

โดยสรุปกรณีมีการก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้นนั้นอาจฟ้องให้รับผิดได้หลายทางด้วยกัน กล่าวคือ สามารถฟ้องได้ทั้งคดีแพ่ง คดีอาญา และคดีปกครอง ขึ้นอยู่กับผู้ฟ้องคดีว่าต้องการให้ใครเป็นผู้รับผิด และต้องการให้ผู้กระทำรับผิดประการใด ซึ่งในปัจจุบันนี้ประเทศไทยเรายังไม่มีการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมเป็นการเฉพาะ ดังนั้นในการจะฟ้องคดีแต่ละประเภทก็จำต้องแยกฟ้องไปตามศาลที่เกี่ยวข้อง แต่สำหรับคดีแพ่งและคดีปกครองที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น ในปัจจุบันนี้ได้มีการจัดตั้งแผนกคดีสิ่งแวดล้อมขึ้นในศาลดังกล่าว ทำให้การพิจารณาคดีที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมีความเหมาะสมมากขึ้น แต่อย่างไรก็ดีสำหรับคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นยังคงต้องดำเนินคดีในศาลยุติธรรมที่เป็นศาลที่มีอำนาจในการพิจารณาคดีอาญาโดยทั่วไป ซึ่งก่อให้เกิดความไม่เหมาะสมในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมขึ้น ซึ่งจะได้ทำการศึกษากันในบทต่อไป

^{๑๓๒} อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, กฎหมายว่าด้วยความเสียหายทางสิ่งแวดล้อม ความรับผิดทางแพ่ง การชดเชยเยียวยา และการระงับข้อพิพาท, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพฯ : แอคทีฟ พรินท์, ๒๕๕๔), หน้า ๑๓๒.

^{๑๓๓} อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม, หน้า ๔๙๘.

^{๑๓๔} อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, กฎหมายว่าด้วยความเสียหายทางสิ่งแวดล้อม ความรับผิดทางแพ่ง การชดเชยเยียวยา และการระงับข้อพิพาท, หน้า ๑๓๓.

^{๑๓๕} อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม, หน้า ๕๑๗-๕๑๘.

ความรับผิดชอบทางอาญาในกรณีที่เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมจากโรงงานอุตสาหกรรม

การจัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติมักจะนำเอามาตรการทางปกครองมาใช้มากที่สุด แต่สำหรับมาตรการทางอาญามีการนำมาใช้น้อยมาก เนื่องมาจากการใช้มาตรการทางอาญายังมีสภาพบังคับอยู่ในตัว ซึ่งอาจดูเป็นวิธีการที่รุนแรงและเด็ดขาดจนเกินไป หากมีการใช้มาตรการทางอาญาอย่างเคร่งครัดกับการประกอบกิจการอุตสาหกรรมอาจส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศได้ ทำให้นักลงทุนต่างชาติไม่กล้าเข้ามาลงทุนในประเทศไทย ดังนั้นความเป็นไปได้ในการดำเนินมาตรการทางอาญากับโรงงานอุตสาหกรรมจึงไม่ค่อยปรากฏให้เห็นมากนัก อย่างไรก็ตามพบว่าการใช้มาตรการทางปกครองและมาตรการทางแพ่งในการจัดการกับการกระทำที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้น ไม่ได้ทำให้ปัญหาสิ่งแวดล้อมลดลงมากนัก และอาจทวีความรุนแรงมากขึ้นด้วย จึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำเอามาตรการทางอาญามาใช้บังคับกันอย่างจริงจัง เพื่อเป็นช่องทางหนึ่งที่จะช่วยลดการเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมลงได้^๑

ในปัจจุบันนี้การประกอบกิจการของโรงงานอุตสาหกรรมได้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น ประกอบกับผลจากการกระทำดังกล่าวนั้นได้สร้างความเสียหายอย่างมากมายให้แก่ประชาชนและสังคม กฎหมายจึงกำหนดให้การกระทำบางอย่างที่เป็นการทำลายสภาวะทางธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นความผิดทางอาญา เพื่อให้ผู้ประกอบการที่เป็นโรงงานอุตสาหกรรมเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและเคารพต่อกฎหมายมากขึ้น ซึ่งในบทนี้ก็จะทำการศึกษาถึงความรับผิดชอบทางอาญาของโรงงานอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมว่ามีกรณีใดบ้าง

๓.๑ หลักการและแนวคิดในการดำเนินคดีกับผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม

การก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมนอกจากจะส่งผลกระทบต่อความสมดุลของระบบนิเวศสภาพแวดล้อมและต่อสังคมโดยรวมแล้ว ยังก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประชาชนที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงด้วย ซึ่งเมื่อผลกระทบที่เกิดจากปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นมีมากขึ้น สังคมจึงเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของการก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม จึงกำหนดให้การกระทำดังกล่าวเป็นความผิดและมีการดำเนินคดีกับบุคคลผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งตามอนุสัญญา Convention on the Protection of Environment through Criminal Law ได้กล่าวไว้ว่า การ

---

^๑ทรงพล พลเยี่ยม, “มาตรการทางอาญากับปัญหาการก่อให้เกิดมลพิษของโรงงานอุตสาหกรรม,” *อุลพาท* ๑, ๔๓ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๓๙) : ๑๒๕-๑๒๘.

ทำลายสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงย่อมเป็นความผิดทางอาญาและจำต้องได้รับโทษ^๒ ซึ่งการดำเนินคดีกับผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นสามารถดำเนินการได้หลายช่องทางด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมตามรัฐธรรมนูญ การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ รวมไปถึงการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งและทางปกครอง ซึ่งมีหลักการและแนวคิดในการดำเนินคดีกับผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมดังนี้

๓.๑.๑ แนวความคิดในการดำเนินคดีกับผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม

แนวความคิดหลักในการดำเนินคดีกับผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้น คือ การป้องกันมิให้บุคคลกระทำการใด ๆ อันเป็นการก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้น โดยกฎหมายมิได้มีความประสงค์หลักที่จะลงโทษผู้กระทำความผิดเป็นสำคัญ มาตรการทางอาญานั้นจะเป็นมาตรการสุดท้ายที่จะนำมาบังคับใช้ เพื่อให้บุคคลที่ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามกฎหมายจำต้องปฏิบัติตามกฎหมาย มิเช่นนั้นจะต้องได้รับโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้^๓

สำหรับการนำเอามาตรการทางอาญามาใช้นั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อปราบปรามการกระทำความผิด ทั้งนี้มาตรการทางอาญาที่นำมาใช้กับความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นมีด้วยกัน ๒ มาตรการ คือ

๑. นำมาใช้เป็นมาตรการโดยตรง หมายถึง การกำหนดโทษสำหรับผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเอาไว้ในประมวลกฎหมายอาญา เพื่อแสดงให้เห็นว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดอย่างชัดเจน^๔

๒. นำมาใช้เป็นมาตรการประกอบ หมายถึง การกำหนดโทษสำหรับผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเอาไว้ในกฎหมายสิ่งแวดล้อมฉบับอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ประมวลกฎหมายอาญา^๕

มาตรการทางอาญาที่มีการนำมาใช้บังคับกับผู้กระทำความผิด คือ การลงโทษจำคุกปรับ และริบทรัพย์สิน แต่ทว่าในทางปฏิบัติแล้วมาตรการทางอาญาจะมีการนำมาใช้บังคับเมื่อมีการดำเนินการใช้มาตรการทางปกครอง เช่น การออกคำสั่งให้แก้ไข ปรับปรุง การเพิกถอนใบอนุญาตแล้วแต่ผู้กระทำยังคงฝ่าฝืนและไม่ปฏิบัติตามคำสั่งดังกล่าวของเจ้าพนักงาน จึงจะมีการนำมาตรการทาง

^๒Convention on the Protection of Environment through Criminal Law Article 2, 3, 4, 6

^๓ณรงค์ ใจหาญ, “การประสานความร่วมมือในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ก่อมลพิษ,” (งานวิจัย หลักสูตร “ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.)” รุ่นที่ ๖, วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐-๑๑.

^๔เดือนเด่น นาคสีหราช, “บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย,” บทบัญญัติ ๖๖, ๓ (กันยายน, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑๘.

^๕เรื่องเดียวกัน

อาญามาใช้บังคับด้วยการลงโทษ ทั้งนี้เพื่อต้องการจะยับยั้งผู้กระทำความผิดไม่ให้กล้าที่จะกระทำความผิดดังกล่าวนี้อีก^๖

สำหรับสาเหตุที่ต้องมีการดำเนินคดีอาญากับผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเนื่องมาจากการกระทำดังกล่าวมีลักษณะดังต่อไปนี้^๗

๑. ลักษณะของความผิดในการก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้น เช่น การก่อให้เกิดมลพิษด้วยการปล่อยของเสียหรือสารอันตรายออกสู่ภาวะแวดล้อม เป็นการกระทำที่ส่งผลกระทบต่อทั้งคน สัตว์และพืชที่ได้รับมลพิษดังกล่าวเข้าไป ส่งผลเสียต่อชีวิต ร่างกาย และสุขภาพอนามัย และอาจกระทบต่อสภาพแวดล้อมโดยรวมได้ หรือกรณีของการทำลายทรัพยากรธรรมชาติย่อมสร้างความเสียหายให้แก่สถานะสมดุลของธรรมชาติ และอาจส่งผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตอื่นที่จำเป็นต้องอาศัยพึ่งพิงธรรมชาตินั้น

๒. ความร้ายแรงของการกระทำ เนื่องมาจากการก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้นนั้นย่อมส่งผลกระทบในหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของอันตรายที่เกิดจากมลพิษ หรือ สุขภาพอนามัย นอกจากนี้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นอาจส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศได้ เพราะหากประเทศไม่มีความปลอดภัยในสภาพแวดล้อม ย่อมส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของต่างประเทศที่จะเข้ามาในประเทศดังกล่าว เพราะมีความเสี่ยงต่อการเกิดอันตรายได้ นักลงทุนไม่กล้าเข้ามาลงทุนทำธุรกิจในประเทศ นักท่องเที่ยวไม่กล้าเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว เหล่านี้เป็นต้น ล้วนแต่สร้างความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ปัญหาสิ่งแวดล้อมยังส่งผลกระทบต่อสภาพสังคมและจิตใจของคนในสังคมอีกด้วย เพราะถ้าหากมนุษย์ต้องดำรงชีวิตอยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ไม่ดี มีความเสื่อมโทรม สุขภาพจิตของมนุษย์ก็จะไม่ดีตามไปด้วย

๓. ผู้กระทำความผิด ในความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้นมีบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดอยู่หลากหลายรูปแบบ ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งบุคคลธรรมดาทั่ว ๆ ไป ที่เป็นชาวบ้านที่อาศัยอยู่ตามชุมชนต่าง ๆ หรืออาจจะเป็นสถานประกอบการต่าง ๆ เช่น โรงงานอุตสาหกรรม ร้านอาหาร โรงแรม เป็นต้น หรือแม้กระทั่งหน่วยงานราชการเองก็อาจเป็นผู้กระทำความผิดกฎหมายสิ่งแวดล้อมได้เช่นกัน

ด้วยลักษณะดังกล่าวของการกระทำที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมข้างต้นนี้จึงเป็นเหตุให้รัฐมีการออกกฎหมายมาควบคุมและป้องกันมิให้บุคคลสร้างความเสียหายให้แก่สิ่งแวดล้อม เพราะปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบในวงกว้าง และสร้างความเสียหายเป็นจำนวนมาก ซึ่งการมีกฎหมายออกมาควบคุมก็จะทำให้บุคคลเกิดความตระหนักในผลกระทบที่จะเกิดตามมา

^๖ณรงค์ ใจหาญ, “การประสานความร่วมมือในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ก่อมลพิษ,” (งานวิจัย หลักสูตร “ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.)” รุ่นที่ ๖, วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐-๑๑.

^๗เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙-๑๐.

จากการกระทำและไม่กล้าที่จะก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้น โดยที่กฎหมายนั้นจำเป็นต้องมีสภาพบังคับในทางอาญาด้วยการกำหนดบทลงโทษเอาไว้ด้วย เพื่อที่จะทำให้บุคคลเกิดความเกรงกลัวต่อการที่จะฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติของกฎหมาย

๓.๑.๒ หลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle)

หลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย หมายความว่า ผู้ที่ก่อให้เกิดมลพิษจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการป้องกันหรือแก้ไขให้สภาพแวดล้อมกลับคืนสู่สภาพปกติ^๘ ซึ่งหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายนี้มาจากแนวคิดพื้นฐานที่ว่า “มนุษย์ทุกคนย่อมมีสิทธิอย่างสมบูรณ์ที่จะได้อาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี” โดยหลักการดังกล่าวนี้มาจากความเชื่อที่ว่า ในปัจจุบันนี้ผู้ประกอบการผลิตสินค้าและบริการนั้นได้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติโดยไม่ได้จ่ายค่าตอบแทน จึงทำให้สินค้านั้นมีราคาถูกกว่าความเป็นจริง แต่ทว่าผลที่ตามมาคือทำให้ผู้ประกอบการไม่ได้ให้ความสำคัญกับการรักษาคุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยผู้ประกอบการต่าง ๆ ได้ปล่อยของเสียลงสู่แหล่งธรรมชาติ โดยให้ธรรมชาตินั้นเองเป็นผู้ที่ทำการบำบัดของเสียเหล่านั้น และในเมื่อผู้ประกอบการทุกคนต่างมีความคิดเช่นนั้นทำให้มีการปล่อยของเสียออกสู่ธรรมชาติเป็นจำนวนมาก จนเกินขีดความสามารถที่ธรรมชาติจะรองรับได้ ส่งผลให้ธรรมชาติเกิดความเสื่อมโทรมลงในที่สุด จึงจำเป็นต้องหามาตรการมาจัดการกับผู้ประกอบการเหล่านี้ ซึ่งหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายนี้เป็นหลักการทางเศรษฐศาสตร์ที่นำมาใช้ในการจัดการสิ่งแวดล้อม กำหนดขึ้นเพื่อให้ผู้ประกอบการที่เป็นผู้ก่อให้เกิดมลพิษนั้นเป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบในการจ่ายค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการบำบัดมลพิษเหล่านั้น^๙

สำหรับตัวอย่างของเครื่องมือในทางเศรษฐศาสตร์ที่มีการนำมาใช้เพื่อให้ผู้ประกอบการเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมมากขึ้นและรู้จักจัดการกับมลพิษที่เกิดขึ้น เช่น^{๑๐}

๑. ค่าธรรมเนียมการใช้ (User Fees หรือ User Charges) เป็นค่าธรรมเนียมที่เรียกเก็บจากผู้บริโภคหรือผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติหรือผู้ใช้บริการ เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดการมลพิษ เช่น ค่าธรรมเนียมการจัดการน้ำเสีย ค่าธรรมเนียมการเก็บ ขน และกำจัดขยะมูลฝอย เป็นต้น^{๑๑}

^๘ณรงค์ ใจหาญ, “บทบาทหนายความกับการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม,” ใน คำบรรยายประกอบการฝึกอบรมวิชาการ ความ เล่มที่ ๓ (สำนักฝึกอบรมวิชาการแห่งสหประชาชาติ), หน้า ๒๐๑.

^๙ประพจน์ คล้ายสุบรรณ, “แนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องในคดีสิ่งแวดล้อม,” วารสารวิชาการ ศาลปกครอง ๗, ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๐) : ๒๘.

^{๑๐}กอบกุล ราชะนาคร, กฎหมายว่าด้วยเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับประเทศไทย [ออนไลน์], ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๔. แหล่งที่มา www.politic.tjanews.org

^{๑๑}มิ่งสรรพ์ ขาวสอาด, กอบกุล ราชะนาคร, กฎหมายว่าด้วยเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม (เชียงใหม่ : ลีออนดีไซน์เวิร์ค, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒.

๒. ค่าธรรมเนียมผลิตภัณฑ์ (Product Surcharge) เป็นค่าธรรมเนียมที่เรียกเก็บจากผลิตภัณฑ์ที่ก่อให้เกิดมลพิษโดยจะมีการบวกเพิ่มเข้าไปในราคาของสินค้าหรือในราคาของวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตสินค้า ซึ่งค่าธรรมเนียมที่เรียกเก็บนี้จะถูกนำไปใช้ในการจัดการมลพิษที่เกิดจากผลิตภัณฑ์ เช่น การเก็บค่าธรรมเนียมจากวัตถุดิบอันตราย แบตเตอรี่ สารที่ทำลายชั้นโอโซน เป็นต้น โดยอาจนำไปใช้ในการรีไซเคิล บำบัด และกำจัดของเสียอย่างปลอดภัย^{๑๒}

๓. ค่าภาษีมลพิษ (Pollution Tax หรือ Pollution Fees) เป็นภาษีที่เรียกเก็บจากผู้ประกอบการที่ปล่อยมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อม โดยเรียกเก็บตามปริมาณหรือประเภทของมลพิษที่ปล่อยออกสู่สิ่งแวดล้อม เช่น การเก็บภาษีการปล่อยมลพิษทางน้ำตามปริมาณหรือค่าบีโอดี ตะกอนแขวนลอยในน้ำ และโลหะหนัก เป็นต้น^{๑๓}

๔. การวางเงินประกันความเสียหาย (Performance Bonds) โดยกำหนดให้ผู้ประกอบกิจการที่อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต้องวางเงินจำนวนหนึ่งไว้กับรัฐเพื่อเป็นการประกันความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อม โดยผู้ประกอบการจะได้รับเงินคืนเมื่อเสร็จสิ้นโครงการ แต่ถ้าหากมีความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นในระหว่างนั้น ผู้ประกอบการก็จะถูกหักเงินออกจากจำนวนเงินที่ได้วางประกันเอาไว้

สำหรับผู้ก่อให้เกิดมลพิษนั้นมีหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายสำหรับความเสียหายในสองกรณี คือ ความเสียหายที่ผู้เสียหายได้เรียกร้องให้ผู้ก่อมลพิษทำการชดเชย และค่าเสียหายในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่เสียไป^{๑๔}

หลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายนี้เริ่มมีการนำมาใช้กันหลังจากที่มีการประชุมของสมาชิกองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ซึ่งในที่ประชุมดังกล่าวได้ชี้แนะให้ประเทศสมาชิกรับหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายนี้มาใช้ โดยมีหลักการสำคัญคือ ผู้ก่อมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมจะต้องรับผิดชอบจ่ายค่าเสียหายที่ครอบคลุมถึงภาระค่าใช้จ่ายในการป้องกันและควบคุมมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมตลอดจนทำให้กลับคืนสู่สภาพเดิมด้วย^{๑๕} โดยองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาได้ให้นิยามของคำว่า หลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายไว้ว่า คือ “หลักการจัดสรรค่าใช้จ่าย หรือการงดการสนับสนุนทางการเงิน เพื่อเป็นแนวทางแก่รัฐบาลในเรื่องมลภาวะภายในประเทศ”^{๑๖} หลักการดังกล่าวนี้ได้มีการนำมาใช้กันอย่างแพร่หลายมากยิ่งขึ้นเมื่อมีการประชุม

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒.

^{๑๔} ประพจน์ คล้ายสุบรรณ, “แนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องในคดีสิ่งแวดล้อม,” วารสารวิชาการศาลปกครอง ๗, ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๐) : ๓๒.

^{๑๕} สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, “ทางเลือกในการเยียวยาผู้เสียหายจากปัญหามลพิษ,” *ตุลพาท* ๔๓, ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๓๙) : ๑๐๔.

^{๑๖} น้ำแท้ มีบุญสร้าง, การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) และการนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๕๐), หน้า ๖๖.

เอิร์ธ ซัมมิต (Earth Summit) ที่กรุงริโอ เดอจาเนโร เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยมีการกล่าวถึงหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายไว้ในแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งในที่ประชุมดังกล่าวได้แนะนำให้ประเทศสมาชิกนำหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายนี้ไปใช้ ดังที่ปรากฏในปฏิญญาริโอเพื่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The Rio Declaration on Environment and Development) หลักการที่ ๑๖ กล่าวไว้ว่า “หน่วยงานในระดับประเทศควรพยายามส่งเสริมการทำให้ต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมเป็นต้นทุนภายในและการใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ โดยยึดหลักการที่ว่าผู้ก่อมลพิษควรแบกรับภาระต้นทุนของมลพิษ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของสาธารณะ โดยไม่ทำให้การลงทุนและการค้าระหว่างประเทศต้องเสียหาย”

สำหรับประเทศไทยเองก็ได้มีการนำเอาหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายมากำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๗ ที่มีผลใช้บังคับในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๙ โดยระบุว่า จะทำการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยเน้นการปรับปรุงกลไกการพัฒนาและบริหารจัดการมลพิษทางน้ำ ทางอากาศ กากของเสีย และสารอันตรายให้มีประสิทธิภาพ ตามหลักการผู้ก่อมลพิษจะต้องเป็นผู้รับภาระในการบำบัดและกำจัดมลพิษ^{๑๗} แต่อย่างไรก็ตามหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายนี้เป็นเพียงมาตรการที่นำมาใช้ในการจัดการสิ่งแวดล้อมด้วยการใช้เป็นเครื่องมือในการจัดหาแหล่งเงินทุนเพื่อใช้ในการกำจัดมลพิษหรือฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมที่ปลายเหตุภายหลังจากที่มีความเสียหายเกิดขึ้นแล้ว และในบางครั้งความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นมีความรุนแรงมากจนยากแก่การแก้ไขเยียวยาให้ดีขึ้นได้ ดังนั้นรัฐจำเป็นที่จะต้องหามาตรการอื่นมาใช้ในการป้องกันการเกิดปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมด้วย^{๑๘} แต่กระนั้นจากการที่กำหนดให้ผู้ก่อให้เกิดมลพิษต้องเป็นผู้รับผิดชอบในค่าเสียหายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้นย่อมจะทำให้ผู้ก่อให้เกิดมลพิษเกิดความตระหนักถึงผลเสียที่ตนจะได้รับและเกิดความระมัดระวังที่จะทำการป้องกันมิให้เกิดปัญหาดังกล่าวขึ้นอีก ซึ่งย่อมจะทำให้สภาพแวดล้อมดีขึ้นตามไปด้วย

๓.๑.๓ หลักความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability)

หลักความรับผิดโดยเคร่งครัดนี้มาจากแนวความคิดที่ว่า เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นมาจากการกระทำของบุคคลใด จะต้องมีการชดเชยเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นเสมอ โดยไม่คำนึงว่าผู้กระทำนั้นจะได้กระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อหรือไม่^{๑๙} หลักความรับผิดโดยเคร่งครัด

^{๑๗} ประพจน์ คล้ายสุบรรณ, “แนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องในคดีสิ่งแวดล้อม,” วารสารวิชาการศาลปกครอง ๗, ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๐) : ๓๑.

^{๑๘} น้ำแท้ มีบุญสร้าง, การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) และการนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย, หน้า ๖๘.

^{๑๙} น้ำแท้ มีบุญสร้าง, “การนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) มาใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย,” บทบัญญัติ ๖๑, ๑(๒๕๔๘) : ๔๖.

นี่เป็นเรื่องของการหลักการพิสูจน์ (Burden of Proof) กล่าวคือ โดยปกติแล้วในการฟ้องคดีนั้น ผู้ใดกล่าวอ้าง ผู้นั้นมีหน้าที่ในการพิสูจน์ ซึ่งก็คือผู้เสียหายนั่นเอง แต่ทว่าในคดีสิ่งแวดล้อมนั้น การกำหนดให้ผู้เสียหายจะต้องมีภาระในการพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าการกระทำของฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาเป็น ความผิดนั้นกระทำได้อย่างลำบาก และภาระที่จะพิสูจน์ให้เห็นว่าผู้กระทำนั้นได้กระทำโดยจงใจหรือ ประมาทเลินเล่อ ซึ่งเป็นเรื่องของจิตใจนั้นยิ่งเป็นการยากต่อการพิสูจน์ ดังนั้นจึงเกิดหลักความรับผิดชอบ โดยเคร่งครัดขึ้น เพื่อหลักการในการพิสูจน์ไปให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งแทน โดยผู้เสียหายที่เป็นโจทก์ในการ ฟ้องคดี มีหน้าที่ในการนำพยานหลักฐานเข้าพิสูจน์เพื่อให้ศาลเห็นว่าตนเป็นผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน เสียหายจากการกระทำของอีกฝ่ายเท่านั้น ส่วนหน้าที่ในการพิสูจน์ว่าได้ก่อให้เกิดมลพิษจริงหรือไม่นั้น ตกเป็นภาระหน้าที่ของฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาแทน ซึ่งหลักความรับผิดชอบโดยเคร่งครัดนี้ต้องการที่จะให้มีการ ชดใช้หรือเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายโดยไม่ต้องคำนึงว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นจะมาจาก การกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้กระทำหรือไม่ โดยถือว่าเมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นก็ ต้องมีการชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นเสมอ แม้ผู้กระทำจะไม่มี ความผิด กล่าวคือ มิได้กระทำโดย จงใจหรือประมาทเลินเล่อ แต่ผู้กระทำก็ยังคงต้องรับผิดชอบอยู่ดี เพราะกฎหมายมุ่งคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลในอันที่จะไม่ถูกทำให้เสียหาย จึงกำหนดให้จำต้องรับผิดชอบแม้ว่าจะไม่มีความผิดก็ตาม

หลักความรับผิดชอบโดยเคร่งครัดตามกฎหมายไทยปรากฏในพระราชบัญญัติส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๙๖ กล่าวคือ เป็นการให้เจ้าของหรือผู้ ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษที่ก่อให้เกิดการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษอันเป็นเหตุให้ผู้อื่น ได้รับอันตรายแก่ชีวิตร่างกาย สุขภาพอนามัย หรือเป็นเหตุให้ทรัพย์สินของผู้อื่นเสียหาย มีหน้าที่ที่ จะต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายให้แก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายเพื่อการนั้น ซึ่ง ผู้เสียหายนั้นไม่มีหน้าที่ที่จะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าผู้ก่อให้เกิดมลพิษนั้นได้กระทำโดยจงใจหรือ ประมาทเลินเล่อหรือไม่ ผู้เสียหายเพียงแต่แสดงให้เห็นว่ามีความเสียหายเกิดขึ้นและตนนั้นเป็นผู้ที่ ได้รับความเสียหายจากการกระทำดังกล่าว ส่วนผู้ก่อให้เกิดมลพิษนั้นจะมีหน้าที่ในการพิสูจน์ว่าตน มิได้เป็นผู้ก่อให้เกิดมลพิษดังกล่าว หรือพิสูจน์ว่าการณ์ดังกล่าวนั้นเข้าข่ายยกเว้นตามที่กฎหมายกำหนด ไว้ซึ่งตนไม่จำต้องรับผิดชอบ^{๒๐} นอกจากนี้หลักความรับผิดชอบโดยเคร่งครัดยังปรากฏในประมวลกฎหมาย อาญา ภาคลหุโทษ ที่กำหนดให้บุคคลต้องรับผิดชอบในทางอาญาแม้ว่าบุคคลนั้นจะไม่ได้กระทำโดยเจตนา หรือประมาทเลินเล่อก็ตาม

^{๒๐} ประพจน์ คล้ายสุบรรณ, “แนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องในคดีสิ่งแวดล้อม,” วารสารวิชาการ ศาลปกครอง ๗, ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๐) : ๒๔.

๓.๑.๔ หลักการฟ้องคดีโดยประชาชน (Citizen Suits)

หลักการฟ้องคดีโดยประชาชนเป็นหลักการที่รับมาจากประเทศอังกฤษ โดยมีแนวคิดที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการฟ้องคดีได้ เพื่อเป็นการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ อีกทั้งยังพัฒนามาจากหลัก Qui tam Actions ที่จะมีการให้รางวัลแก่ผู้ที่แจ้งข่าวการกระทำความผิด หากว่าเมื่อแจ้งข่าวให้รัฐทราบแล้ว แต่รัฐไม่มีการดำเนินการใด ๆ กับผู้กระทำความผิด ผู้แจ้งข่าวนี้สามารถฟ้องคดีต่อศาลได้ด้วยตนเอง^{๒๑} เดิมทีนั้นการฟ้องคดีตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมจะเป็นเรื่องของการป้องกันด้วยเหตุเดือดร้อนรำคาญ (Nuisance) และรบกวนการครอบครอง (Trespass) โดยมุ่งคำนึงถึงแต่การเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายรายหนึ่งรายใดหรือหลายรายเท่านั้น มิได้คำนึงถึงผลประโยชน์ของสาธารณะ โดยผู้ที่มีสิทธิในการฟ้องคดีตามหลักกฎหมายในเรื่องเหตุเดือดร้อนรำคาญนั้นจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายโดยตรงเท่านั้น^{๒๒} ต่อมาแนวความคิดในเรื่องทรัสต์ต่อมหาชน (Public Trust Doctrine) ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้มีที่มาจากกฎหมายโรมันที่ว่า “ทรัพย์สินและทรัพยากรบางประการที่เป็นสมบัติร่วมกันของมหาชน เช่น อากาศ พื้นน้ำ ป่าไม้ และธรรมชาตินั้น เป็นสิ่งที่รัฐบาลเก็บรักษาเป็นทรัสต์ไว้ให้แทนมหาชน” ดังนั้นการก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาตินั้น ย่อมกระทบกระเทือนถึงผลประโยชน์ของมหาชน^{๒๓} โดยถือว่าประชาชนทุกคนมีสิทธิในการที่จะปกป้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นได้ ดังนั้นประชาชนทุกคนจึงถือว่าเป็นบุคคลผู้ที่ได้รับความเสียหาย ย่อมมีสิทธิที่จะฟ้องคดีได้

เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์ ดังนั้นเมื่อทรัพยากรธรรมชาติเกิดความเสื่อมโทรมหรือเกิดภาวะมลพิษขึ้น ย่อมส่งผลกระทบต่อมนุษย์ทุกคน ไม่ใช่ส่งผลกระทบต่อเฉพาะบุคคลหนึ่งบุคคลใดเท่านั้น จึงเป็นเหตุผลที่ว่าทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะปกป้องรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมให้ดำรงอยู่ต่อไป และเรียกร้องมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดมาทำลายสิ่งแวดล้อมให้เสียไปด้วย^{๒๔} ซึ่งหลักการฟ้องคดีโดยประชาชน (Citizen Suits) นี้เป็นการให้สิทธิแก่ประชาชนในการดำเนินคดีได้ด้วยตนเอง แม้ว่าตนนั้นจะมิได้เป็นผู้เสียหายโดยตรงก็ตาม แต่ในเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ตนก็มีสิทธิที่จะเข้ามาดำเนินคดีได้เอง ซึ่งหลักการนี้มีวิวัฒนาการมาจากกฎหมายของสหรัฐอเมริกาที่ว่าผู้มีอำนาจฟ้องคดีจะต้องพิสูจน์ได้ว่าสิทธิของตนถูกระทบกระเทือนอย่างไร และ

^{๒๑}Barton H. Thompson, Jr., “The Continuing Innovation of Citizen Enforcement,” *University of Illinois Law Review* (2000) : 195-196.

^{๒๒}ประพจน์ คล้ายสุบรรณ, “แนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องในคดีสิ่งแวดล้อม,” *วารสารวิชาการศาลปกครอง* ๗, ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๐) : ๓๓๓.

^{๒๓}มนตรี ศรีเอี่ยมสะอาด, *การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม งานเอกสารวิชาการ หลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ ๑๐ วิทยาลัยการยุติธรรม (สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๕๐), หน้า ๕.*

^{๒๔}ศิรินรัตน์ รัตนพันธุ์, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม : ศึกษากรณีมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๙.

ได้รับความเสียหายอย่างไร และผู้ที่จะมีอำนาจในการฟ้องคดีนั้นจะต้องเป็นบุคคลตามกฎหมาย^{๒๕} ซึ่งตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมของสหรัฐอเมริกา^{๒๖} นั้นมีการนำเอาหลักการนี้มาใช้เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและยังเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ตรวจสอบการทำงานของหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมอีกด้วย^{๒๖} โดยหลักการฟ้องคดีโดยประชาชนนั้นมีเงื่อนไขในการฟ้องคดี คือ

๑. ต้องมีความเสียหายเกิดขึ้น
๒. ต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล
๓. ต้องเป็นเรื่องที่ศาลอาจเยียวยาให้ได้

หากว่าเป็นไปตามเงื่อนไขดังกล่าวข้างต้นนี้แล้ว ประชาชนก็ย่อมมีสิทธิที่จะฟ้องคดีดังกล่าวนี้ได้ด้วยตนเอง แม้ว่าประเทศสหรัฐอเมริกา^{๒๖} นั้นจะยึดถือหลักการดำเนินคดีโดยรัฐหมายความว่า รัฐเท่านั้นที่จะมีสิทธิในการดำเนินคดีได้ สำหรับประชาชนโดยทั่วไปนั้นไม่อาจจะฟ้องร้องดำเนินคดีได้ด้วยตนเอง แต่อย่างไรก็ตาม กฎหมายสิ่งแวดล้อมของสหรัฐอเมริกาก็ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถที่จะฟ้องคดีได้ในสองกรณี คือ การฟ้องหน่วยงานของรัฐ และการฟ้องผู้ก่อให้เกิดมลพิษ

๓.๑.๕ หลักการเฝ้าระวังล่วงหน้า (The Precautionary Principle)

หลักการเฝ้าระวังล่วงหน้ามีที่มาจากแนวคิด “Vorsorgeprinzip” ในกฎหมายเยอรมัน ซึ่งแนวคิดนี้คือ ต้องการพัฒนานโยบายในการตัดสินใจโดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่ดีที่สุดในการจัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นการคาดเดาล่วงหน้าในสิ่งที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต โดยอาศัยฐานข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ช่วยในการตัดสินใจ^{๒๗} ดังที่ปฏิญญาริโอเพื่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The Rio Declaration on Environment and Development) หลักการที่ ๑๕ กล่าวว่าไว้ว่า “เพื่อเป็นการปกป้องสิ่งแวดล้อม รัฐจะต้องนำการเฝ้าระวังล่วงหน้าไปปฏิบัติอย่างกว้างขวางตามความสามารถของรัฐนั้น ๆ ในกรณีที่มีการคุกคามที่ร้ายแรง หรือมีความเสียหายที่ไม่อาจทำให้กลับคืนได้ การขาดพยานหลักฐานที่ชัดเจนแน่นอนทางวิทยาศาสตร์ จะต้องไม่ถูกนำไปใช้เป็นเหตุผลในการผ่อนปรนการใช้มาตรการที่มีประสิทธิภาพเพื่อป้องกันการทำลายสิ่งแวดล้อม”

^{๒๕} ประพนธ์ คล้ายสุบรรณ, “แนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องในคดีสิ่งแวดล้อม,” วารสารวิชาการศาลปกครอง ๗, ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๐) : ๓๔.

^{๒๖} รชต สว่างจิตต์, “มาตรการที่เหมาะสมในการลงโทษนิติบุคคลที่ก่อให้เกิดปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐), หน้า ๙๔-๙๕.

^{๒๗} เขตไท ลังการพิณธุ์, “การคุ้มครองสิ่งแวดล้อมตาม พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ และการแก้ปัญหาโดยแนวทางเลือกอื่น,” วารสารนิติศาสตร์ ๓๑, ๔ (ธันวาคม ๒๕๔๔) : ๗๘๓.

หลักการเฝ้าระวังล่วงหน้าจะใช้เฉพาะกรณีที่สถานการณ์มีความไม่แน่นอนทางวิทยาศาสตร์ที่จะพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลของมลพิษที่มีการปล่อยออกมา กับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากมลพิษนั้น โดยหลักการเฝ้าระวังล่วงหน้านี้มีข้อกำหนดว่าภาระการพิสูจน์จะตกแก่บรรดาผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่มีแนวโน้มว่าจะเป็นอันตราย เพื่อแสดงว่าการกระทำของพวกเขาเหล่านั้นไม่ก่อหรืออาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม^{๒๘} หลักการนี้มีปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๗^{๒๙} ที่ให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจที่จะสั่งให้ผู้ที่จะก่อให้เกิดอันตรายระงับการกระทำนั้นก่อนได้ หรือกรณีตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๖๔^{๓๐} ได้ให้สิทธิผู้ที่อยู่ใกล้เคียงหรือติดต่อกับโรงงาน หรือบุคคลซึ่งความเป็นอยู่ถูกระทบกระเทือนเป็นผู้เสียหาย ดังนั้นแม้ว่าบุคคลดังกล่าวนี้จะไม่ได้รับความเสียหายโดยตรงแต่กฎหมายก็ให้ถือว่าเป็นผู้เสียหายที่จะมีสิทธิฟ้องคดีได้เช่นกัน ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะให้บุคคลเหล่านั้นมีอำนาจที่จะฟ้องคดีต่อศาลเพื่อขอให้ศาลสั่งให้ผู้กระทำความผิดหยุดการกระทำใด ๆ ที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๓.๑.๖ ทฤษฎีว่าด้วยความน่าจะเป็น (Probability Theory)

ความน่าจะเป็น หมายถึง โอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งในอนาคต ทฤษฎีว่าด้วยความน่าจะเป็นนี้ เป็นทฤษฎีที่มีต้นกำเนิดแนวความคิดมาจากประเทศญี่ปุ่น ใช้เป็นเครื่องมือในการพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลที่เกิดขึ้น แนวความคิดนี้จะพิจารณาเพียงว่า ความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นน่าที่จะเกิดจากการกระทำของจำเลย หรือมีโอกาสเป็นไปได้ว่า ความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากการกระทำของจำเลย ภาระในการพิสูจน์ก็จะถูกโอนไปยังฝ่ายจำเลยที่จะต้องทำการพิสูจน์เพื่อหักล้างข้อกล่าวอ้างของโจทก์ โดยโจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ให้ได้ความแน่ชัดว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากการกระทำของจำเลย^{๓๑}

^{๒๘} D. Farrier, "Factoring Biodiversity Conservation into Decision-making Processes : The Role of the Precautionary Principle" In *Perspectives on the Precautionary Principle* (Federal Press : 1999), p. 99.

^{๒๙} พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๗ "ในกรณีที่พนักงานเจ้าหน้าที่พบว่า ผู้ประกอบกิจการโรงงาน ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ หรือการประกอบกิจการโรงงานมีสภาพที่อาจก่อให้เกิดอันตราย ความเสียหายหรือความเดือนร้อนแก่บุคคลหรือทรัพย์สินที่อยู่ในโรงงานหรือที่อยู่ใกล้เคียงกับโรงงาน ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจสั่งให้ผู้นั้นระงับการกระทำที่ฝ่าฝืนหรือแก้ไขหรือปรับปรุงหรือปฏิบัติให้ถูกต้องหรือเหมาะสมภายในระยะเวลาที่กำหนดได้

ในกรณีที่เห็นสมควร เมื่อได้รับอนุมัติจากปลัดกระทรวง หรือผู้ซึ่งปลัดกระทรวงมอบหมาย ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจผูกมัดประตูประตู่เครื่องจักร เพื่อมิให้เครื่องจักรทำงานได้ในระหว่างการปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามวรรคหนึ่ง"

^{๓๐} พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๖๔ "ในกรณีที่มีการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ถือว่าบุคคลผู้ที่อยู่ใกล้เคียงหรือติดต่อกับโรงงานที่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น หรือบุคคลซึ่งความเป็นอยู่ถูกระทบกระเทือนเนื่องจากการกระทำความผิดเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญา"

^{๓๑} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม หนวยที่ ๘-๑๕ (นันทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๑), หน้า ๓๓๔.

ในคดีสิ่งแวดล้อมก็มีการนำเอาทฤษฎีว่าด้วยความน่าจะเป็นมาใช้ ตัวอย่างเช่น คดี อีโต-อีโต คดีมินามาตะ เนื่องจากโจทก์ประสบกับปัญหาในการนำสืบว่ามลพิษผ่านจากแหล่งกำเนิดไปยังผู้ที่ได้รับผลร้ายอย่างไร ตลอดจนการพิสูจน์ว่าจำเลยเป็นผู้ปล่อยสารพิษจริงหรือไม่ ศาลของประเทศญี่ปุ่นจึงแก้ไขปัญหาคือข้อขัดข้องดังกล่าวด้วยการนำเอาทฤษฎีว่าด้วยความน่าจะเป็นมาใช้ในการพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล โดยศาลตัดสินว่าหากโจทก์สามารถแสดงให้เห็นถึงการกระทำของจำเลยว่ามีโอกาสที่จะก่อให้เกิดโรคภัยเป็นการเพียงพอแล้วที่จะรับฟังได้ และส่งผลให้เป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะต้องพิสูจน์หักล้าง^{๓๒} ซึ่งการนำเอาทฤษฎีว่าด้วยความน่าจะเป็นมาใช้จะช่วยลดภาระในการพิสูจน์ของโจทก์ให้น้อยลงได้

๓.๑.๗ แนวความคิดการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิด

เนื่องมาจากปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นนั้นอาจมีความเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่ายด้วยกัน ซึ่งอาจจะมีทั้งบุคคลที่เป็นฝ่ายที่ได้ประโยชน์ และบุคคลที่เป็นฝ่ายเสียประโยชน์ จึงอาจเกิดความขัดแย้งกันขึ้นระหว่างบุคคลหลายฝ่ายนี้ได้ เช่น หากรัฐให้ใบอนุญาตแก่เอกชนในการตั้งโรงงานอุตสาหกรรม ก็อาจจะมีชาวบ้านที่อยู่ในเขตพื้นที่ดังกล่าวไม่เห็นด้วยและคัดค้านต่อการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมนั้น เป็นต้น ดังนั้นการที่จะตัดสินใจในเรื่องใด รัฐบาลก็จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนที่จะต้องสูญเสียไปด้วย ซึ่งหลักการที่จะป้องกันการเกิดปัญหาความขัดแย้งของฝ่ายต่าง ๆ คือ มาตรการในการสร้างความเห็นร่วม (consensus) โดยการเปิดโอกาสให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน เพื่อให้ประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องที่ตนมีผลประโยชน์เกี่ยวข้อง ทำให้ประชาชนรู้จักระแวดระวังรักษาผลประโยชน์ของตนเองมากขึ้น^{๓๓}

สำหรับแนวคิดในการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดนั้น ในความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในกฎหมายบางฉบับจะกำหนดให้ประชาชนมีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาได้ เช่น พระราชบัญญัติโรงงานอุตสาหกรรม พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๖๔^{๓๔} หรือ พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕

^{๓๒} สันตชัย เหล่าสันติสุข, “ความรับผิดเพื่อละเมิดของผู้ก่อมลพิษทางสิ่งแวดล้อม,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๒), หน้า ๓๑.

^{๓๓} ณรงค์ ใจหาญ, “การประสานความร่วมมือในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ก่อมลพิษ,” (งานวิจัย หลักสูตร “ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.)” รุ่นที่ ๖, วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒-๑๓.

^{๓๔} พระราชบัญญัติโรงงานอุตสาหกรรม พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๖๔ “ในกรณีที่มีการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ให้ถือว่าบุคคลผู้ที่อาศัยอยู่ใกล้ชิด หรือติดต่อกับโรงงานที่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น หรือบุคคลซึ่งความเป็นอยู่ถูกกระทบกระเทือนเนื่องจากการกระทำความผิดเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญา”

มาตรา ๕๑^{๓๕} เป็นต้น เหล่านี้เป็นการให้อำนาจแก่ประชาชนที่พบเห็นการกระทำความผิดสามารถที่จะเป็นผู้เสียหายและฟ้องคดีได้เอง ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๖ ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยในส่วนของที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดนั้น ปรากฏอยู่ในมาตรา ๖(๓) ที่กำหนดให้สิทธิแก่ประชาชนในการร้องเรียนกล่าวโทษผู้กระทำความผิดต่อเจ้าพนักงานในกรณีที่ได้พบเห็นการกระทำใด ๆ อันเป็นการละเมิด หรือฝ่าฝืนกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมมลพิษ หรือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวนี้จะทำให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลและรักษาสิ่งแวดล้อมมากขึ้น โดยประชาชนจะเป็นผู้คอยสอดส่องดูแลมิให้ผู้ใดฝ่าฝืนต่อกฎหมาย ช่วยเป็นหูเป็นตาให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ และหากพบเห็นการกระทำความผิดเกิดขึ้น ประชาชนก็สามารถที่จะร้องเรียนกล่าวโทษต่อเจ้าพนักงานเพื่อให้ดำเนินการกับผู้กระทำความผิดได้ อันจะส่งผลให้การละเมิดต่อกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมลดน้อยลงได้ เพราะหากมีบุคคลมาพบเห็นการกระทำความผิดที่ย่อมที่จะร้องเรียนต่อเจ้าหน้าที่ โอกาสที่จะถูกดำเนินคดีก็มีมากขึ้น ดังนั้นการที่กฎหมายได้ให้สิทธิแก่ประชาชนผู้พบเห็นการกระทำความผิด สามารถที่จะร้องเรียนกล่าวโทษได้นั้น ย่อมจะเป็นการเพิ่มช่องทางในการที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีตามกฎหมายได้มากขึ้น

เนื่องมาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้บัญญัติรับรองถึงสิทธิของประชาชนที่จะดำรงอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ดังที่ปรากฏในมาตรา ๖๗ ที่กล่าวไว้ว่า “สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างอย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตนย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม” ดังนั้นเมื่อมีการล่วงละเมิดต่อสิทธิดังกล่าวที่รัฐธรรมนูญได้รับรองไว้ ประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนเสียหายย่อมมีสิทธิที่จะฟ้องร้องดำเนินคดีได้ ตามมาตรา ๒๘ วรรคสอง กล่าวคือ “บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้” และนอกจากนี้ตามมาตรา ๖๗ วรรคสาม ยังกล่าวไว้ว่า “สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคล เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบัญญัตินี้ ย่อมได้รับความคุ้มครอง” แสดงให้เห็นว่ากฎหมายมีความพยายามที่จะเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วยการใช้สิทธิในการ

^{๓๕} พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๕๑ “ในกรณีที่มีผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ประชาชนผู้พบเห็นอาจแจ้งความต่อพนักงานสอบสวน เจ้าพนักงานท้องถิ่น หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ เพื่อให้พนักงานสอบสวน เจ้าพนักงานท้องถิ่น หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่โดยไม่ชักช้า และให้ถือว่าประชาชนผู้พบเห็นการกระทำความผิดดังกล่าวเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา”

ดำเนินคดีกับผู้ที่ทำให้กระทำผิดกฎหมายสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ซึ่งจะเป็นหนทางหนึ่งในการป้องกันและปราบปรามการกระทำผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมให้ลดลงได้

ในปัจจุบันนี้หลายประเทศได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ด้วยการกำหนดเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศที่จะให้ประชาชนได้เข้ามามีบทบาทร่วมกับรัฐ เช่น อนุสัญญาอาร์ฮูส (The Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters) ซึ่งอนุสัญญาดังกล่าวนี้อาศัยหลักการสำคัญอยู่สามประการ คือ การสนับสนุนให้มีการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อม (Access to Information) การสนับสนุนให้ประชาชนหรือสาธารณชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการอันอาจก่อให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (Public Participation) และการเข้าถึงความยุติธรรมในคดีและข้อพิพาททางสิ่งแวดล้อม (Access to Justice)^{๓๖}

สำหรับประเทศไทยนั้นแม้จะไม่ได้เป็นภาคีสมาชิกตามอนุสัญญาอาร์ฮูสดังกล่าวก็ตาม แต่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ก็ได้บัญญัติรับรองถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเอาไว้ โดยมีบทบัญญัติที่สอดคล้องกับอนุสัญญาดังกล่าว ดังจะเห็นได้ว่ามีบทบัญญัติในเรื่องของสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อม ตามมาตรา ๕๖ มาตรา ๕๗ สิทธิในการมีส่วนร่วมของประชาชน ตามมาตรา ๖๖ มาตรา ๖๗ และสิทธิในการเข้าถึงความยุติธรรม ตามมาตรา ๒๘ มาตรา ๖๗ เป็นต้น

๓.๒ ลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อม

คดีสิ่งแวดล้อม (Environmental Cases) หมายถึง คดีที่มีการฝ่าฝืนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมซึ่งเกิดขึ้นเมื่อผู้เสียหายได้รับมลพิษจากแหล่งกำเนิดมลพิษ ส่งผลให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย หรือทรัพย์สิน โดยลักษณะของการกระทำนั้นเป็นได้ทั้งความผิดทางแพ่งและทางอาญา^{๓๗}

ตามคำสั่งศาลฎีกาที่ ๓๐/๒๕๔๗ คดีสิ่งแวดล้อม หมายถึง คดีแพ่งและคดีอาญาที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามกลุ่มกฎหมายสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรธรรมชาติและมลพิษ และหมายความรวมถึงคดีที่ประธานศาลฎีกาเห็นสมควรกำหนดให้เป็นคดีสิ่งแวดล้อม

ลักษณะสำคัญของคดีสิ่งแวดล้อม มีดังนี้^{๓๘}

^{๓๖} สราวุธ เบญจกุล, “การเข้าถึงความยุติธรรมในเรื่องสิ่งแวดล้อม,” ไทยโพสต์ (๑๐ มิถุนายน ๒๕๕๔)

^{๓๗} สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, “แนวทางใหม่ในการระงับข้อพิพาทสิ่งแวดล้อม,” วารสารกฎหมายจุฬา ๑๗ (มกราคม ๒๕๔๐) : ๖๕.

^{๓๘} น้าแท้ มีบุญสร้าง, “การนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) มาใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย,” บทบัญญัติ ๖๑, ๑ (๒๕๕๘) : ๒๐-๒๑.

๑. คดีสิ่งแวดล้อม ผู้กระทำต้องมีได้มุ่งหมายที่จะกระทำต่อบุคคลหนึ่งบุคคลใดเป็นการเฉพาะ เพราะถ้าหากเจาะจงกระทำกับบุคคลหนึ่งบุคคลใดเป็นการเฉพาะก็จะเกิดความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาแทน

๒. จะต้องเกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๓. ความเสียหายที่เกิดแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นไปในลักษณะของการก่อให้เกิดมลภาวะและมลพิษ ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพการดำรงชีวิตของมนุษย์

ดร.สุนทรียา เหมือนพะวงศ์ ได้อธิบายถึงคดีสิ่งแวดล้อมไว้ว่า “หากมองเผิน ๆ คดีสิ่งแวดล้อมก็คือคดีละเมิดประเภทหนึ่งแต่หากมองให้ลึก ๆ จะพบว่า เป็นคดีที่มีความซับซ้อน ส่งผลกระทบต่อคนจำนวนมาก มีเทคนิคทางวิทยาศาสตร์ค่อนข้างเยอะ โดยเฉพาะเรื่องมลพิษ”^{๓๙}

ด้วยเหตุที่ว่าคดีสิ่งแวดล้อมเป็นคดีที่มีความยุ่งยากซับซ้อน จึงมีลักษณะที่แตกต่างไปจากคดีความโดยทั่วไป ดังนี้^{๔๐}

๑. คดีสิ่งแวดล้อมเป็นการก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นสาธารณสมบัติที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันไม่ใช่สร้างความเสียหายต่อทรัพย์สินของบุคคลหนึ่งบุคคลใด

๒. ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากคดีสิ่งแวดล้อมนั้นจะส่งผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของบุคคลเป็นจำนวนมาก และในบางครั้งความเสียหายก็มีลักษณะที่แผ่ขยายเป็นวงกว้าง ไม่ได้จำกัดแต่เฉพาะภายในประเทศใดประเทศหนึ่งเท่านั้น อาจสร้างความเสียหายให้แก่ประเทศเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เคียงได้ด้วย

๓. ความเสียหายที่เกิดจากการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นมักจะอาศัยระยะเวลาเวลานานกว่าจะปรากฏผลความเสียหายให้เห็น ซึ่งส่งผลให้การที่จะพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างความเสียหายที่เกิดขึ้นกับสาเหตุที่ทำให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมนั้นทำได้ยากลำบาก และนอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อเรื่องกำหนดค่าเสียหายและอายุความในการฟ้องร้องคดีด้วย

๔. ในการจะพิสูจน์ความเสียหายที่เกิดขึ้นในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นจำเป็นที่จะต้องอาศัยความรู้ทางวิทยาศาสตร์เข้ามาช่วยเหลือในการรวบรวมพยานหลักฐาน ต้องได้รับความช่วยเหลือจากพยานผู้เชี่ยวชาญมาร่วมให้ความเห็นประกอบในการพิจารณาคดี

๕. ในคดีสิ่งแวดล้อมส่วนมากมักจะสร้างความเสียหายจำนวนมากและส่งผลกระทบต่อในวงกว้างซึ่งหากปล่อยให้เกิดความเสียหายขึ้น การที่จะแก้ไขให้กลับคืนสู่สภาพเดิมจะกระทำได้อย่างลำบาก ดังนั้นการกำหนดให้ศาลมีอำนาจที่จะออกคำสั่งให้ระงับการกระทำใด ๆ ไว้ชั่วคราวก่อนที่จะมีการ

^{๓๙} ASTV ผู้จัดการรายวัน, คดีสิ่งแวดล้อมในศาลไทย กระบวนการยุติธรรมที่เริ่มต้นตั้งไข่ [ออนไลน์], ๒ สิงหาคม ๒๕๕๔. แหล่งที่มา <http://www.manager.co.th>

^{๔๐} ประพจน์ คล้ายสุบรรณ, “แนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องในคดีสิ่งแวดล้อม,” วารสารวิชาการศาลปกครอง ๗, ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๐) : ๔๐.

พิพากษาหรือก่อนที่จะมีการฟ้องคดีนั้น จะช่วยเป็นมาตรการในการหยุดยั้งหรือระงับไม่ให้ความเสียหายเกิดขึ้นได้รวดเร็วที่สุด

สำหรับคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นการกระทำที่ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะเท่านั้น แต่ส่งผลกระทบต่อคนจำนวนมาก และสร้างความเสียหายแก่ระบบนิเวศ จึงเป็นความผิดที่กระทบต่อประโยชน์สาธารณะ^{๔๑} ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างไปจากคดีอาญาโดยทั่วไปพิจารณาได้ดังนี้^{๔๒}

๑. คดีอาญาโดยทั่วไปจะสามารถทราบได้ง่ายว่าใครเป็นผู้กระทำความผิด ซึ่งผู้กระทำความผิดส่วนมากจะเป็นบุคคลธรรมดา แต่สำหรับคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม การที่จะชี้ชัดว่าใครเป็นผู้กระทำความผิดนั้น ไม่อาจจะระบุได้แน่ชัดในทันที และผู้กระทำความผิดส่วนมากเป็นนิติบุคคล เช่น โรงงานอุตสาหกรรม

๒. คดีอาญาโดยทั่วไปเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจะปรากฏผลที่เห็นได้ชัดแจ้ง แต่สำหรับคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม ผลของความเสียหายมักไม่ปรากฏให้เห็นชัดเจน ต้องอาศัยระยะเวลาานกว่าจะแสดงให้เห็นถึงความเสียหาย

๓. ผลกระทบที่เกิดจากการกระทำความผิดอาญาโดยทั่วไป จะส่งผลกระทบต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือเฉพาะกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น ทำให้ระบุตัวผู้ที่ได้รับความเสียหายได้อย่างชัดเจน แต่สำหรับผลกระทบที่เกิดจากการกระทำความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมมีลักษณะเป็นวงกว้าง กระทบต่อบุคคลจำนวนมาก และยังส่งผลกระทบต่อสังคมด้วย ซึ่งการกระทำความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้น ไม่เพียงแต่บุคคลเท่านั้นที่ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดต่อสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็ย่อมถูกทำลายลงไปพร้อมกันด้วย นอกจากนี้จากการที่ความเสียหายนั้นมีลักษณะค่อย ๆ สะสมเป็นเวลานาน และปรากฏอาการในภายหลัง จึงทำให้เหยื่อของอาชญากรรมทางสิ่งแวดล้อมมักไม่รู้สึกรู้สีกว่าตนนั้นกำลังได้รับอันตรายจากการกระทำความผิดดังกล่าว

๔. การพิสูจน์ความเสียหายและการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีอาญาโดยทั่วไปสามารถกระทำได้ง่าย เช่น พิจารณาจากร่องรอยของบาดแผล อาวุธที่ใช้ในการกระทำความผิด หรือพยานบุคคลที่พบเห็นเหตุการณ์ แต่สำหรับคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม การจะพิสูจน์การกระทำความผิดจำเป็นต้องอาศัย

^{๔๑} วราณู ภูวรักษ์, ปัญหาการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในศาลชั้นต้น การอบรมหลักสูตร “ผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น” รุ่นที่ ๑๑ (สถาบันพัฒนาข้าราชการตุลาการศาลยุติธรรม, ๒๕๕๕), หน้า ๖.

^{๔๒} สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม, รายงานการศึกษา มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านมลพิษ [ออนไลน์], ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๖. แหล่งที่มา <http://www.oja.go.th/doc/Lists/doc1/DispForm.aspx?ID=401>

ความรู้ทางกฎหมาย ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ ประกอบกัน ทำให้ยากต่อการพิสูจน์

คดีสิ่งแวดล้อมนอกจากจะมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับสิทธิหรือประโยชน์ของเอกชนแล้ว ยังเกี่ยวข้องโดยตรงต่อประโยชน์ส่วนรวมอีกด้วย และบุคคลที่จะเข้ามาเกี่ยวข้องนั้นประกอบไปด้วยบุคคลหลายฝ่าย ทั้งหน่วยงานราชการและเอกชน โดยปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นนั้นอาจเกิดจากความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเอกชน หรือระหว่างเอกชนผู้ก่อให้เกิดมลพิษกับเอกชนซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนเสียหาย หรือเกิดจากการที่หน่วยงานของรัฐหรือเอกชนไม่ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำเหล่านี้สามารถใช้สิทธิในการเรียกร้องค่าเสียหายหรือเรียกร้องให้มีการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นได้ทั้งในทางแพ่งและทางปกครองและอาจดำเนินคดีอาญาได้อีกด้วย ดังนั้นจะเห็นได้ว่าคดีสิ่งแวดล้อมนั้นมีความเกี่ยวข้องกับกฎหมายอยู่หลายฉบับ ซึ่งส่งผลให้สามารถดำเนินคดีทางสิ่งแวดล้อมได้หลายทาง ตามแต่ความมุ่งหมายของผู้ฟ้องคดีว่าต้องการจะดำเนินคดีในรูปแบบใด^{๔๓}

๓.๓ กฎหมายที่เกี่ยวข้องในกรณีโรงงานอุตสาหกรรมก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมในลักษณะต่าง ๆ

เนื่องจากกฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทยนั้นมีจำนวนมาก มิได้มีการรวบรวมไว้เป็นหมวดหมู่ แต่มีลักษณะกระจายออกไปตามแต่ลักษณะของสิ่งแวดล้อมในแต่ละเรื่อง กล่าวคือ มีการออกเป็นพระราชบัญญัติเฉพาะในแต่ละเรื่องซึ่งกฎหมายต้องการจะคุ้มครอง ทำให้กฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทยไม่มีความเป็นเอกภาพ เวลาจะบังคับใช้กฎหมายจำเป็นต้องพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้องทุกฉบับ เพราะสิ่งแวดล้อมในบางเรื่องมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องอยู่หลายฉบับด้วยกัน ในที่นี้จะแยกให้เห็นว่า ในกรณีที่เป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ จะมีกฎหมายฉบับใดบ้างที่เกี่ยวข้องและจำเป็นต้องพิจารณาในการบังคับใช้บ้าง

๓.๓.๑ กรณีก่อให้เกิดปัญหามลพิษทางอากาศ

๑) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕

^{๔๓}วินัย เรื่องศรี, “ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม,” ใน โครงการผลักดันนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม (สถาบันวิจัยและพัฒนาคดี สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๕๐), หน้า ๒๓๔.

๑.๑) คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีอำนาจออกประกาศเพื่อกำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมในเรื่องมาตรฐานคุณภาพอากาศในบรรยากาศโดยทั่วไป^{๔๔}

๑.๒) ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ให้อำนาจรัฐมนตรีที่จะออกประกาศเพื่อกำหนดมาตรฐานในการควบคุมมลพิษได้^{๔๕} และกำหนดประเภทของแหล่งกำเนิดมลพิษที่จะต้องถูกควบคุม^{๔๖} และเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษมีหน้าที่ต้องติดตั้ง หรือจัดให้มีระบบบำบัดอากาศเสียด้วย^{๔๗}

๒) พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕

๒.๑) รัฐมนตรีมีอำนาจออกกฎกระทรวงเพื่อกำหนดมาตรฐานและวิธีการควบคุมการปล่อยของเสีย มลพิษ หรือสิ่งใด ๆ ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเกิดขึ้นจากการประกอบกิจการโรงงานได้^{๔๘} ซึ่งมีกฎกระทรวงที่ออกโดยอาศัยอำนาจดังกล่าว คือ

^{๔๔}พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๒ “เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมในเรื่องต่อไปนี้

(๔) มาตรฐานคุณภาพอากาศในบรรยากาศโดยทั่วไป

การกำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามวรรคหนึ่งจะต้องอาศัยหลักวิชาการ กฎเกณฑ์ และหลักฐานทางวิทยาศาสตร์เป็นพื้นฐาน และจะต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องด้วย”

^{๔๕}พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๕๕ “ให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการควบคุมมลพิษและโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดมาตรฐานควบคุมมลพิษจากแหล่งกำเนิด สำหรับควบคุมการระบายน้ำทิ้ง การปล่อยทิ้งอากาศเสีย การปล่อยทิ้งของเสีย หรือมลพิษอื่นใดจากแหล่งกำเนิดออกสู่สิ่งแวดล้อม เพื่อรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้ได้มาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้”

^{๔๖}พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๖๔ “ให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการควบคุมมลพิษมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดประเภทของแหล่งกำเนิดมลพิษที่จะต้องถูกควบคุมการปล่อยน้ำเสีย หรือของเสียลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ หรือออกสู่สิ่งแวดล้อมนอกเขตที่ตั้งแหล่งกำเนิดมลพิษไม่เกินมาตรฐานควบคุมมลพิษจากแหล่งกำเนิดที่กำหนดตามมาตรา ๕๕ หรือมาตรฐานที่ส่วนราชการใดกำหนดโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายอื่นและมาตรฐานนั้นยังมีผลใช้บังคับตามมาตรา ๕๖ หรือมาตรฐานที่ผู้ว่าราชการจังหวัดกำหนดเป็นพิเศษสำหรับเขตควบคุมมลพิษตามมาตรา ๕๘”

^{๔๗}พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๖๘ “ให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการควบคุมมลพิษมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดประเภทของแหล่งกำเนิดมลพิษที่จะต้องถูกควบคุม การปล่อยอากาศเสีย รัังสี หรือมลพิษอื่นใดที่อยู่ในสภาพเป็นควัน ไอ ก๊าซ เขม่า ฝุ่น ละออง เถ้าถ่าน หรือมลพิษอากาศ ในรูปแบบใดออกสู่บรรยากาศไม่เกินมาตรฐานควบคุมมลพิษจากแหล่งกำเนิดที่กำหนดตามมาตรา ๕๕ หรือมาตรฐานที่ส่วนราชการใดกำหนดโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายอื่นและมาตรฐานนั้นยังมีผลใช้บังคับตามมาตรา ๕๖ หรือมาตรฐานที่ผู้ว่าราชการจังหวัดกำหนดเป็นพิเศษสำหรับเขตควบคุมมลพิษตามมาตรา ๕๘

เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษที่กำหนดตามวรรคหนึ่งมีหน้าที่ต้องติดตั้ง หรือจัดให้มีระบบบำบัดอากาศเสีย อุปกรณ์หรือเครื่องมืออื่นใดสำหรับการควบคุม กำจัด ลด หรือจัดมลพิษซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพอากาศ ตามที่เจ้าพนักงานควบคุมมลพิษกำหนด เว้นแต่จะได้มีระบบ อุปกรณ์หรือเครื่องมือดังกล่าว ซึ่งเจ้าพนักงานควบคุมมลพิษได้ทำการตรวจสอบและทดลองแล้วเห็นว่ายังใช้การได้อยู่แล้ว เพื่อการนี้ เจ้าพนักงานควบคุมมลพิษจะกำหนดให้มีผู้ควบคุมการดำเนินงานระบบบำบัดอากาศเสีย อุปกรณ์ หรือเครื่องมือดังกล่าวด้วยก็ได้”

^{๔๘}พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๘ “เพื่อประโยชน์ในการควบคุมการประกอบกิจการโรงงาน ให้รัฐมนตรีมีอำนาจออกกฎกระทรวง เพื่อให้โรงงานจำพวกใดจำพวกหนึ่ง หรือทุกจำพวกตามมาตรา ๗ ต้องปฏิบัติตามในเรื่องดังต่อไปนี้

(๕) กำหนดมาตรฐานและวิธีการควบคุมการปล่อยของเสีย มลพิษ หรือสิ่งใด ๆ ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเกิดขึ้นจากการประกอบกิจการโรงงาน”

๒.๑.๑) กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

๒.๑.๑.๑) โรงงานจะต้องมีวิธีการในการควบคุมการปล่อยของเสียหรือมลพิษที่อาจมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งต้องจัดให้มีระบบป้องกันสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ^{๔๙}

๒.๑.๑.๒) โรงงานจะระบายอากาศเสียออกสู่ภายนอกไม่ได้ เว้นเสียแต่จะทำให้อากาศที่จะระบายออกมานั้นมีปริมาณของสารเจือปนไม่เกินไปกว่าค่าที่รัฐมนตรีกำหนด แต่ทั้งนี้ต้องไม่ใช้วิธีทำให้เจือจาง (dilution)^{๕๐}

๒.๑.๒) กฎกระทรวง เรื่องกำหนดมาตรฐานและวิธีการตรวจสอบกลิ่นในอากาศจากโรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๘ ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ กำหนดห้ามโรงงานระบายอากาศที่มีกลิ่นออกจากโรงงาน^{๕๑} เว้นแต่จะทำให้ค่าความเข้มข้นของกลิ่นไม่เกินที่กฎกระทรวงกำหนดไว้^{๕๒}

๒.๒) ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๑๔) เรื่องหน้าที่ของผู้รับใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน มีสาระสำคัญ คือ กำหนดให้โรงงานที่มีการใช้เตาหรือเครื่องจักรที่ทำให้เกิดเขม่าควัน จะต้องปล่อยเขม่าควันดังกล่าวออกทางปล่องที่มีความสูงที่เหมาะสม และความดำของเขม่าควันจะต้องไม่เกินไปกว่าอัตราที่ประกาศกำหนด^{๕๓}

๒.๓) ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๓๐) เรื่องหน้าที่ของผู้รับใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน มีสาระสำคัญ คือ ต้องจัดให้มีระบบป้องกันและกำจัดอากาศเสียในห้องเก็บและห้องปฏิบัติงานอันเกี่ยวกับวัตถุมีพิษ วัตถุเคมี วัตถุไวไฟ วัตถุระเบิด หรือวัตถุอื่นที่อาจเป็นอันตราย^{๕๔}

๒.๔) ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่องกำหนดค่าปริมาณของสารเจือปนในอากาศที่ระบายออกจากโรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๙ มีสาระสำคัญ คือ กำหนดค่าของสารเจือปนในอากาศที่จะระบายออกจากโรงงานว่าต้องไม่เกินไปกว่าที่กำหนดในประกาศนี้^{๕๕}

^{๔๙} กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ ข้อ ๑๐, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๑.

^{๕๐} กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ ข้อ ๑๖, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๒.

^{๕๑} กฎกระทรวง เรื่องกำหนดมาตรฐานและวิธีการตรวจสอบกลิ่นในอากาศจากโรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๘ ข้อ ๓, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๓.

^{๕๒} กฎกระทรวง เรื่องกำหนดมาตรฐานและวิธีการตรวจสอบกลิ่นในอากาศจากโรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๘ ข้อ ๔, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๓.

^{๕๓} ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๑๔) เรื่องหน้าที่ของผู้รับใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน ข้อ ๗๗, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๖.

^{๕๔} ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๓๐) เรื่องหน้าที่ของผู้รับใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน ข้อ ๕๑, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๖.

^{๕๕} ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่องกำหนดค่าปริมาณของสารเจือปนในอากาศที่ระบายออกจากโรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๙ ข้อ ๓, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๗-๒๘๘.

๒.๕) ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่องการจัดทำรายงานชนิดและปริมาณสารมลพิษที่ระบายออกจากโรงงาน พ.ศ. ๒๕๕๐ มีสาระสำคัญ คือ กำหนดให้โรงงานที่มีมลพิษทางอากาศ ต้องจัดทำรายงานชนิดและปริมาณสารมลพิษที่ระบายออกจากโรงงาน^{๕๖}

๒.๖) ประกาศกรมโรงงานอุตสาหกรรม เรื่องกำหนดประเภทหรือชนิดของโรงงานที่ต้องจัดทำรายงานชนิดและปริมาณสารมลพิษที่ระบายออกจากโรงงาน พ.ศ. ๒๕๕๓ ซึ่งได้กำหนดประเภทหรือชนิดของโรงงานไว้ตามบัญชีท้ายประกาศ^{๕๗}

๓) พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒

รัฐมนตรีมีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนดระบบการระบายอากาศ การปรับอากาศ และการฟอกอากาศได้^{๕๘} ซึ่งกฎกระทรวงที่ออกโดยอาศัยอำนาจดังกล่าว คือ กฎกระทรวง ฉบับที่ ๓๓ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ กำหนดให้อาคารสูงหรืออาคารขนาดใหญ่พิเศษที่มีส่วนของพื้นที่อาคารต่ำกว่าระดับพื้นดิน ต้องมีระบบระบายอากาศ^{๕๙}

๓.๓.๒ กรณีก่อให้เกิดปัญหามลพิษทางน้ำ

๑) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕

๑.๑) คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีอำนาจออกประกาศเพื่อกำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมในเรื่องมาตรฐานคุณภาพน้ำในแม่น้ำ มาตรฐานคุณภาพน้ำทะเล และมาตรฐานคุณภาพน้ำบาดาล^{๖๐}

^{๕๖} ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่องการจัดทำรายงานชนิดและปริมาณสารมลพิษที่ระบายออกจากโรงงาน พ.ศ. ๒๕๕๐ ข้อ ๒, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๘.

^{๕๗} ประกาศกรมโรงงานอุตสาหกรรม เรื่องกำหนดประเภทหรือชนิดของโรงงานที่ต้องจัดทำรายงานชนิดและปริมาณสารมลพิษที่ระบายออกจากโรงงาน พ.ศ. ๒๕๕๓ ข้อ ๔ และบัญชีท้ายประกาศ, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๙-๒๙๒.

^{๕๘} พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๘ “เพื่อประโยชน์แห่งความมั่นคงแข็งแรง ความปลอดภัย การป้องกันอัคคีภัย การสาธารณสุข การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การผังเมือง การสถาปัตยกรรม และการอำนวยความสะดวกแก่การจราจร ตลอดจนการอื่นที่จำเป็น เพื่อปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ ให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการควบคุมอาคาร มีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนด

(๖) ระบบการจัดการเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของอาคาร เช่น ระบบการจัด แสงสว่าง การระบายอากาศ การปรับอากาศ การฟอกอากาศ การระบายน้ำ การบำบัดน้ำเสีย และการกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล”

^{๕๙} กฎกระทรวง ฉบับที่ ๓๓ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ ข้อ ๗, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ง., หน้า ๒๙๔.

^{๖๐} พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๒ “เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมในเรื่องต่อไปนี้

(๑) มาตรฐานคุณภาพน้ำในแม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง ทะเลสาบ อ่างเก็บน้ำ และแหล่งน้ำสาธารณะอื่น ๆ ที่อยู่ในผืนแผ่นดิน โดยจำแนกตามลักษณะการใช้ประโยชน์บริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำในแต่ละพื้นที่

(๒) มาตรฐานคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งรวมทั้งบริเวณพื้นที่ปากแม่น้ำ

๑.๒) ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ให้อำนาจรัฐมนตรีที่จะออกประกาศเพื่อกำหนดมาตรฐานในการควบคุมมลพิษได้^{๖๑} และกำหนดประเภทของแหล่งกำเนิดมลพิษที่จะต้องถูกควบคุม^{๖๒} ซึ่งมีประกาศที่ออกโดยอาศัยอำนาจดังกล่าว ดังนี้

๑.๒.๑) ประกาศกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๓๙) เรื่อง กำหนดมาตรฐานควบคุมการระบายน้ำทิ้งจากแหล่งกำเนิดประเภทโรงงานอุตสาหกรรมและนิคมอุตสาหกรรม ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ กำหนดมาตรฐานควบคุมการระบายน้ำทิ้ง^{๖๓}

๑.๒.๒) ประกาศกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๓๙) เรื่อง กำหนดประเภทโรงงานอุตสาหกรรมและนิคมอุตสาหกรรมเป็นแหล่งกำเนิดมลพิษที่จะต้องถูกควบคุมการปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะหรือออกสู่สิ่งแวดล้อม ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ การกำหนดให้โรงงานอุตสาหกรรมจำพวกที่ ๒ และจำพวกที่ ๓ และนิคมอุตสาหกรรม เป็นแหล่งกำเนิดมลพิษที่จะต้องถูกควบคุมการปล่อยน้ำเสียให้เป็นไปตามค่ามาตรฐานก่อนที่จะปล่อยออกสู่แหล่งน้ำสาธารณะหรือออกสู่สิ่งแวดล้อม^{๖๔} ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๕๕ แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕

๑.๓) เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษจะต้องติดตั้งหรือจัดให้มีระบบบำบัดน้ำเสีย^{๖๕}

(๓) มาตรฐานคุณภาพน้ำบาดาล”

^{๖๑}พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๕๕ “ให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการควบคุมมลพิษและโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดมาตรฐานควบคุมมลพิษจากแหล่งกำเนิด สำหรับควบคุมการระบายน้ำทิ้ง การปล่อยทิ้งอากาศเสีย การปล่อยทิ้งของเสีย หรือมลพิษอื่นใดจากแหล่งกำเนิดออกสู่สิ่งแวดล้อม เพื่อรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้ได้มาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้”

^{๖๒}พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๖๙ “ให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการควบคุมมลพิษมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดประเภทของแหล่งกำเนิดมลพิษที่จะต้องถูกควบคุมการปล่อยน้ำเสีย หรือของเสียลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ หรือออกสู่สิ่งแวดล้อมนอกเขตที่ตั้งแหล่งกำเนิดมลพิษไม่เกินมาตรฐานควบคุมมลพิษจากแหล่งกำเนิดที่กำหนดตามมาตรา ๕๕ หรือมาตรฐานที่ส่วนราชการใดกำหนดโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายอื่นและมาตรฐานนั้นยังมีผลใช้บังคับตามมาตรา ๕๖ หรือมาตรฐานที่ผู้ว่าราชการจังหวัดกำหนดเป็นพิเศษสำหรับเขตควบคุมมลพิษตามมาตรา ๕๘”

^{๖๓}ประกาศกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๓๙) เรื่อง กำหนดมาตรฐานควบคุมการระบายน้ำทิ้งจากแหล่งกำเนิดประเภทโรงงานอุตสาหกรรมและนิคมอุตสาหกรรม ข้อ ๒ และข้อ ๓, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ข., หน้า ๒๗๘-๒๘๐.

^{๖๔}ประกาศกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๓๙) เรื่อง กำหนดประเภทโรงงานอุตสาหกรรมและนิคมอุตสาหกรรมเป็นแหล่งกำเนิดมลพิษที่จะต้องถูกควบคุมการปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะหรือออกสู่สิ่งแวดล้อม ข้อ ๒ และข้อ ๓, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ข., หน้า ๒๘๐.

^{๖๕}พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๗๐ “เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษที่กำหนดตามมาตรา ๖๙ มีหน้าที่ต้องก่อสร้าง ติดตั้งหรือจัดให้มีระบบบำบัดน้ำเสีย หรือระบบกำจัดของเสีย ตามที่เจ้าพนักงานควบคุมมลพิษกำหนด เพื่อการนี้ เจ้าพนักงานควบคุมมลพิษจะกำหนดให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองมีผู้ควบคุมการดำเนินงานระบบบำบัดน้ำเสีย หรือระบบกำจัดของเสียที่กำหนดให้ทำการก่อสร้าง ติดตั้ง หรือจัดใหม่ขึ้นนั้นด้วยก็ได้”

๑.๔) ในกรณีที่เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษไม่มีระบบบำบัดน้ำเสีย เป็นของตนเอง ย่อมมีหน้าที่ต้องจัดส่งน้ำเสียไปทำการบำบัดโดยระบบบำบัดน้ำเสียรวม โดยต้องเป็น ผู้รับผิดชอบในค่าใช้จ่ายเพื่อการนั้นด้วย^{๖๖}

๒) พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕

๒.๑) รัฐมนตรีมีอำนาจออกกฎกระทรวง เพื่อกำหนดมาตรฐานและวิธีการควบคุม การปล่อยของเสีย มลพิษ หรือสิ่งใด ๆ ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเกิดขึ้นจากการประกอบ กิจการโรงงานได้^{๖๗} ซึ่งมีกฎกระทรวงที่ออกโดยอาศัยอำนาจดังกล่าว คือ กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

๒.๑.๑) โรงงานจะต้องมีวิธีการในการควบคุมการปล่อยของเสียหรือมลพิษ ที่อาจมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งต้องจัดให้มีระบบป้องกันสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ^{๖๘}

๒.๑.๒) โรงงานจะระบายน้ำทิ้งออกสู่ภายนอกไม่ได้ เว้นเสียแต่ว่าจะได้ทำ ให้น้ำทิ้งนั้นมีลักษณะเป็นไปตามที่รัฐมนตรีกำหนด ซึ่งจะต้องไม่ใช่วิธีทำให้เจือจาง (dilution)^{๖๙}

๒.๒) ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๓) ออกตามความใน พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๑๒ เรื่องหน้าที่ของผู้รับใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน ซึ่งมี สาระสำคัญ คือ ผู้ประกอบกิจการโรงงานมีหน้าที่ต้องดูแลรักษาระบบระบายน้ำทิ้งให้อยู่ในสภาพ เรียบร้อย สามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๗๐}

๒.๓) ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๙) เรื่องกำหนด คุณลักษณะของน้ำทิ้งที่ระบายออกจากโรงงาน ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ กำหนดนิยามของคำว่า “น้ำ

^{๖๖}พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๗๒ “ในเขตควบคุมมลพิษใด หรือเขต ท้องที่ใดที่ทางราชการได้จัดให้มีระบบบำบัดน้ำเสียรวม หรือระบบกำจัดของเสียรวมไว้แล้ว ให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิด มลพิษทุกประเภท เว้นแต่เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษที่กำหนดตามมาตรา ๗๐ มีหน้าที่ต้องจัดส่งน้ำเสีย หรือของเสียที่ เกิดจากแหล่งกำเนิดมลพิษของตน ไปทำการบำบัด หรือกำจัดโดยระบบบำบัดน้ำเสียรวม หรือระบบกำจัดของเสียรวม ที่มีอยู่ภายในเขต ควบคุมมลพิษหรือเขตท้องที่นั้น และมีหน้าที่ต้องเสียค่าบริการตามอัตราที่กำหนดโดยพระราชบัญญัตินี้หรือโดยกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง เว้นแต่แหล่งกำเนิดมลพิษนั้น มีระบบบำบัดน้ำเสีย หรือระบบกำจัดของเสียของตนเองอยู่แล้ว และสามารถทำการบำบัดน้ำเสีย หรือ กำจัดของเสียได้ตามมาตรฐานที่กำหนดตามพระราชบัญญัตินี้”

^{๖๗}พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๘ “เพื่อประโยชน์ในการควบคุมการประกอบกิจการโรงงาน ให้รัฐมนตรีมี อำนาจออกกฎกระทรวง เพื่อให้โรงงานจำพวกใดจำพวกหนึ่ง หรือทุกจำพวกตามมาตรา ๗ ต้องปฏิบัติตามในเรื่องดังต่อไปนี้

(๕) กำหนดมาตรฐานและวิธีการควบคุมการปล่อยของเสีย มลพิษ หรือสิ่งใด ๆ ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเกิดขึ้นจาก การประกอบกิจการโรงงาน”

^{๖๘}กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ ข้อ ๑๐, ดูเพิ่มเติมที่ ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๑.

^{๖๙}กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ ข้อ ๑๔, ดูเพิ่มเติมที่ ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๒.

^{๗๐}ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๓) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๑๒ เรื่อง หน้าที่ของผู้รับใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน ข้อ ๒๑, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๓.

ทิ้ง”^{๗๑} ซึ่งน้ำทิ้งที่จะปล่อยออกสู่ภายนอกได้นั้น จะต้องมีคุณสมบัติเป็นไปตามมาตรฐานควบคุมการระบายน้ำทิ้งที่กำหนดไว้ในประกาศนี้^{๗๒}

๒.๔) ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่องการจัดทำรายงานชนิดและปริมาณสารมลพิษที่ระบายออกจากโรงงาน พ.ศ. ๒๕๕๐ ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ กำหนดให้โรงงานที่มีมลพิษทางน้ำ ต้องจัดทำรายงานชนิดและปริมาณสารมลพิษที่ระบายออกจากโรงงาน^{๗๓}

๒.๕) ประกาศกรมโรงงานอุตสาหกรรม เรื่องกำหนดประเภทหรือชนิดของโรงงานที่ต้องจัดทำรายงานชนิดและปริมาณสารมลพิษที่ระบายออกจากโรงงาน พ.ศ. ๒๕๕๓ ซึ่งได้กำหนดประเภทหรือชนิดของโรงงานไว้ตามบัญชีท้ายประกาศ^{๗๔}

๓) พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒

รัฐมนตรีมีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนดระบบการระบายน้ำ การบำบัดน้ำเสียได้^{๗๕} ซึ่งกฎกระทรวงที่ออกโดยอาศัยอำนาจดังกล่าว คือ กฎกระทรวง ฉบับที่ ๓๓ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

๓.๑) กำหนดให้อาคารสูงหรืออาคารขนาดใหญ่พิเศษที่มีส่วนของพื้นที่อาคารต่ำกว่าระดับพื้นดิน ต้องมีระบบบำบัดน้ำเสียและระบบระบายน้ำทิ้ง^{๗๖}

๓.๒) กำหนดให้ระบบบำบัดน้ำเสียนั้นจะต้องไม่ก่อให้เกิดเสียง กลิ่น ฟอง กาก หรือสิ่งอื่นใด จนถึงขนาดที่อาจเกิดอันตรายต่อสุขภาพ ชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สิน หรือส่งผลกระทบต่อการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม หรือสร้างความเดือดร้อนรำคาญแก่ประชาชนผู้อยู่อาศัยใกล้เคียง^{๗๗}

^{๗๑} ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๙) เรื่องกำหนดคุณลักษณะของน้ำทิ้งที่ระบายออกจากโรงงาน ข้อ ๑, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๓.

^{๗๒} ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๙) เรื่องกำหนดคุณลักษณะของน้ำทิ้งที่ระบายออกจากโรงงาน ข้อ ๒, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๓-๒๘๖.

^{๗๓} ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่องการจัดทำรายงานชนิดและปริมาณสารมลพิษที่ระบายออกจากโรงงาน พ.ศ. ๒๕๕๐ ข้อ ๒, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๙.

^{๗๔} ประกาศกรมโรงงานอุตสาหกรรม เรื่องกำหนดประเภทหรือชนิดของโรงงานที่ต้องจัดทำรายงานชนิดและปริมาณสารมลพิษที่ระบายออกจากโรงงาน พ.ศ. ๒๕๕๓ ข้อ ๔ และบัญชีท้ายประกาศ, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๙-๒๙๒.

^{๗๕} พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๘ “เพื่อประโยชน์แห่งความมั่นคงแข็งแรง ความปลอดภัย การป้องกันอัคคีภัย การสาธารณสุข การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การผังเมือง การสถาปัตยกรรม และการอำนวยความสะดวกแก่การจราจร ตลอดจนการอื่นที่จำเป็น เพื่อปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ ให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการควบคุมอาคาร มีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนด

(๖) ระบบการจัดการเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของอาคาร เช่น ระบบการจัด แสงสว่าง การระบายอากาศ การปรับอากาศ การพอกอากาศ การระบายน้ำ การบำบัดน้ำเสีย และการกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล”

^{๗๖} กฎกระทรวง ฉบับที่ ๓๓ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ ข้อ ๗, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ง., หน้า ๒๙๔.

^{๗๗} กฎกระทรวง ฉบับที่ ๓๓ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ ข้อ ๓๒, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ง., หน้า ๒๙๔.

๔) พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕

มีบทบัญญัติห้ามมิให้ผู้ใดเทหรือทิ้งน้ำโสโครก หรือสิ่งอื่นใดลงบนถนนหรือในทาง
น้ำ^{๗๘}

๕) พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕

มีบทบัญญัติที่กำหนดให้กรณีต่อไปนี้ถือว่าเป็นเหตุรำคาญ คือ แหล่งน้ำ ทางระบาย
น้ำ ที่อาบน้ำที่ตั้งอยู่ในที่ไม่เหมาะสม มีการสะสมหรือหมักหมม หรือมีการเททิ้งสิ่งใด อันเป็นเหตุให้มี
กลิ่นเหม็น หรือน่าจะเป็นที่เพาะพันธุ์เชื้อโรค หรืออาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ^{๗๙}

๖) ประมวลกฎหมายอาญา

๖.๑) การทำให้เกิดข้อขัดข้องแก่การใช้น้ำซึ่งเป็นสาธารณูปโภค ซึ่งเป็นการกระทำที่
อาจก่อให้เกิดอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่น^{๘๐}

๖.๒) การเอาของมีพิษหรือสิ่งใดที่น่าจะเป็นอันตรายแก่สุขภาพใส่ลงในน้ำที่จัดไว้เพื่อ
ประชาชนบริโภค^{๘๑}

๖.๓) การทำให้น้ำอันมีไว้เพื่อให้ประชาชนใช้สอยเกิดความสกปรก^{๘๒}

๓.๓.๓ กรณีก่อให้เกิดปัญหาขยะและสิ่งปฏิกูล

๑) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕

^{๗๘} พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๓ “ห้ามมิให้ผู้ใด
เท หรือทิ้งสิ่งปฏิกูล มูลฝอย น้ำโสโครก หรือสิ่งอื่นใดลงบนถนนหรือในทางน้ำ”

^{๗๙} พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๒๕ “ในกรณีที่มีเหตุอันอาจก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อยู่อาศัยใน
บริเวณใกล้เคียง หรือผู้ที่ต้องประสบกับเหตุนั้นดังต่อไปนี้ ให้ถือว่าเป็นเหตุรำคาญ

(๑) แหล่งน้ำ ทางระบายน้ำ ที่อาบน้ำ ส้วมหรือที่ใส่มูลหรือเถ้า หรือสถานที่อื่นใด ซึ่งอยู่ในทำเลไม่เหมาะสม สกปรก มีการ
สะสมหรือหมักหมมสิ่งของ มีการเททิ้งสิ่งใด เป็นเหตุให้มีกลิ่นเหม็น หรือละอองเป็นพิษ หรือเป็นหรือน่าจะเป็นที่เพาะพันธุ์พาหะนำโรค
หรือก่อให้เกิดความเสื่อม หรืออาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ”

^{๘๐} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๒๘ “ผู้ใดกระทำความผิดประการใด ๆ เพื่อให้เกิดอุทกภัย หรือเพื่อให้เกิดข้อขัดข้องแก่การใ
่น้ำซึ่งเป็นสาธารณูปโภค ถ้าการกระทำนั้นน่าจะเป็นอันตรายแก่บุคคลอื่นหรือทรัพย์สินของผู้อื่น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับ
ไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการกระทำผิดดังกล่าวในวรรคแรกเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่บุคคลอื่นหรือทรัพย์สินของผู้อื่น ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุก
ตั้งแต่หกเดือนถึงเจ็ดปี และปรับตั้งแต่หนึ่งพันบาทถึงหนึ่งหมื่นสี่พันบาท”

^{๘๑} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๓๗ “ผู้ใดเอาของที่มีพิษหรือสิ่งอื่นที่น่าจะเป็นอันตรายแก่สุขภาพเจือลงในอาหาร หรือ
ในน้ำซึ่งอยู่ในบ่อ สระหรือที่ซึ่งน้ำใด ๆ และอาหารหรือน้ำนั้นได้มีอยู่หรือจัดไว้เพื่อประชาชนบริโภค ต้อง ระวางโทษจำคุกตั้งแต่หกเดือน
ถึงสิบปี และปรับตั้งแต่หนึ่งพันบาท ถึงสองหมื่นบาท”

^{๘๒} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๘๐ “ผู้ใดทำให้เกิดปฏิกูลแก่บ่อน้ำในบ่อ สระหรือที่ซึ่งน้ำ อันมีไว้สำหรับประชาชนใช้สอย
ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

ให้อำนาจรัฐมนตรีที่จะออกประกาศเพื่อกำหนดมาตรฐานในการควบคุมมลพิษได้^{๘๓} และกำหนดประเภทของแหล่งกำเนิดมลพิษที่จะต้องถูกควบคุม^{๘๔}

๒) พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕

๒.๑) รัฐมนตรีมีอำนาจออกกฎกระทรวง เพื่อกำหนดมาตรฐานและวิธีการควบคุม การปล่อยของเสีย มลพิษ หรือสิ่งใด ๆ ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเกิดขึ้นจากการประกอบ กิจการโรงงานได้^{๘๕} ซึ่งมีกฎกระทรวงที่ออกโดยอาศัยอำนาจดังกล่าว คือ กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ กำหนดให้โรงงาน จะต้องมีการกำจัดขยะหรือสิ่งปฏิกูล ตลอดจนกำหนดวิธีการกำจัดสิ่งปฏิกูลหรือวัสดุที่ไม่ใช่แล้ว^{๘๖}

๒.๒) ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๓) ออกตามความใน พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๑๒ เรื่องหน้าที่ของผู้รับใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน มี สาระสำคัญ คือ กำหนดให้โรงงานต้องรักษาความสะอาดให้ปราศจากสิ่งปฏิกูล และต้องมีที่กำจัดสิ่ง ปฏิกูลด้วย^{๘๗}

๒.๓) ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่องการกำจัดสิ่งปฏิกูลหรือวัสดุที่ไม่ใช่แล้ว พ.ศ. ๒๕๔๘ มีสาระสำคัญ ดังนี้

๒.๓.๑) ห้ามไม่ให้โรงงานเก็บสิ่งปฏิกูลหรือวัสดุที่ไม่ใช่แล้ว ไว้ภายในโรงงาน เกินระยะเวลา ๙๐ วัน^{๘๘}

^{๘๓}พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๕๕ “ให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของ คณะกรรมการควบคุมมลพิษและโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดมาตรฐานควบคุมมลพิษจากแหล่งกำเนิด สำหรับควบคุมการระบายน้ำทิ้ง การปล่อยทิ้งอากาศเสีย การปล่อยทิ้งของเสีย หรือ มลพิษอื่นใดจากแหล่งกำเนิดออกสู่สิ่งแวดล้อม เพื่อรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้ได้มาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม ตามที่กำหนดไว้ใน พระราชบัญญัตินี้”

^{๘๔}พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๖๙ “ให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของ คณะกรรมการควบคุมมลพิษมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดประเภทของแหล่งกำเนิดมลพิษที่จะต้องถูกควบคุมการ ปล่อยน้ำเสีย หรือของเสียลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ หรือออกสู่สิ่งแวดล้อมนอกเขตที่ตั้งแหล่งกำเนิดมลพิษไม่เกินมาตรฐานควบคุมมลพิษ จากแหล่งกำเนิดที่กำหนดตามมาตรา ๕๕ หรือมาตรฐานที่ส่วนราชการใดกำหนดโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายอื่นและมาตรฐานนั้นยังมี ผลใช้บังคับตามมาตรา ๕๖ หรือมาตรฐานที่ผู้ว่าราชการจังหวัดกำหนดเป็นพิเศษสำหรับเขตควบคุมมลพิษตามมาตรา ๕๘”

^{๘๕}พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๘ “เพื่อประโยชน์ในการควบคุมการประกอบกิจการโรงงาน ให้รัฐมนตรีมี อำนาจออกกฎกระทรวง เพื่อให้โรงงานจำพวกใดจำพวกหนึ่ง หรือทุกจำพวกตามมาตรา ๗ ต้องปฏิบัติตามในเรื่องดังต่อไปนี้

(๕) กำหนดมาตรฐานและวิธีการควบคุมการปล่อยของเสีย มลพิษ หรือสิ่งใด ๆ ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเกิดขึ้นจาก การประกอบกิจการโรงงาน”

^{๘๖}กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ ข้อ ๑๓, ดูเพิ่มเติมที่ ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๑-๒๘๒.

^{๘๗}ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๓) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๑๒ เรื่อง หน้าที่ของผู้รับใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน ข้อ ๑๙, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๓.

^{๘๘}ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่องการกำจัดสิ่งปฏิกูลหรือวัสดุที่ไม่ใช่แล้ว พ.ศ. ๒๕๔๘ ข้อ ๖, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า ๒๙๓.

๒.๓.๒) ห้ามมิให้นำสิ่งปฏิภูลหรือวัสดุที่ไม่ใช้แล้วออกนอกบริเวณโรงงาน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมโรงงานอุตสาหกรรม^{๘๙}

๓) พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕

๓.๑) ห้ามมิให้ทิ้งสิ่งปฏิภูลหรือมูลฝอยลงบนที่สาธารณะ หรือปล่อยให้สิ่งปฏิภูลหรือมูลฝอยอยู่ในสภาพที่ประชาชนอาจเห็นได้^{๙๐}

๓.๒) ห้ามมิให้ทิ้งสิ่งปฏิภูล มูลฝอยลงบนถนนหรือในทางน้ำ^{๙๑}

๔) พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕

กำหนดห้ามมิให้มีการทิ้งสิ่งปฏิภูลหรือมูลฝอยในที่อื่น นอกจากที่ที่ทางราชการส่วนท้องถิ่นจัดไว้ให้ กำหนดวิธีการในการเก็บ ขน และกำจัดสิ่งปฏิภูลหรือมูลฝอย^{๙๒}

๓.๓.๔ กรณีก่อให้เกิดปัญหามลพิษทางเสียง

๑) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕

ให้อำนาจรัฐมนตรีที่จะออกประกาศเพื่อกำหนดให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษที่ก่อให้เกิดเสียงหรือความสั่นสะเทือนมีหน้าที่ต้องติดตั้งหรือจัดให้มีอุปกรณ์เพื่อ

^{๘๙} ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่องการกำจัดสิ่งปฏิภูลหรือวัสดุที่ไม่ใช้แล้ว พ.ศ. ๒๕๔๘ ข้อ ๙, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า ๒๙๓.

^{๙๐} พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๒ “ห้ามมิให้ผู้ใด

(๑) ทิ้งสิ่งปฏิภูลหรือมูลฝอยลงบนที่สาธารณะ

(๒) ปล่อยให้มูลฝอยหรือสิ่งปฏิภูลหรือมูลฝอยในที่ดินของตนในสภาพที่ประชาชนอาจเห็นได้จากที่สาธารณะ”

^{๙๑} พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๓ “ห้ามมิให้ผู้ใด เทหรือทิ้งสิ่งปฏิภูล มูลฝอย น้ำโสโครก หรือสิ่งอื่นใดลงบนถนนหรือในทางน้ำ”

^{๙๒} พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๒๐ “เพื่อประโยชน์ในการรักษาความสะอาดและการจัดระเบียบในการเก็บ ขนและกำจัดสิ่งปฏิภูลหรือมูลฝอย ให้ราชการส่วนท้องถิ่นมีอำนาจออกข้อกำหนดของท้องถิ่นดังต่อไปนี้

(๑) ห้ามการถ่าย เท ทิ้ง หรือทำให้มีขึ้นในที่หรือทางสาธารณะ ซึ่งสิ่งปฏิภูลหรือมูลฝอย นอกจากในที่ที่ราชการส่วนท้องถิ่นจัดไว้ให้

(๒) กำหนดให้มีที่รองรับสิ่งปฏิภูลหรือมูลฝอยตามที่หรือทางสาธารณะและสถานที่เอกชน

(๓) กำหนดวิธีการเก็บ ขน และกำจัดสิ่งปฏิภูลหรือมูลฝอย หรือให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคารหรือสถานที่ใด ๆ ปฏิบัติให้ถูกต้องด้วยสัญลักษณ์ ตามสภาพหรือลักษณะการใช้อาคารหรือสถานที่นั้น ๆ

(๔) กำหนดอัตราค่าธรรมเนียมการให้บริการของราชการส่วนท้องถิ่นในการเก็บและขนสิ่งปฏิภูลหรือมูลฝอย ไม่เกินอัตราตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

(๕) กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการเก็บ ขน และกำจัดสิ่งปฏิภูลหรือมูลฝอย เพื่อให้ผู้รับใบอนุญาตตามมาตรา ๑๙ ปฏิบัติ ตลอดจนกำหนดอัตราค่าบริการขั้นสูง ตามลักษณะการให้บริการที่ผู้รับใบอนุญาตตามมาตรา ๑๙ จะพึงเก็บได้

(๖) กำหนดการอื่นใดที่จำเป็นเพื่อออกด้วยสัญลักษณ์”

ควบคุม ลด หรือกำจัดมลพิษทางเสียงดังกล่าว^{๙๓}

๒) พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕

๒.๑) รัฐมนตรีมีอำนาจออกกฎกระทรวง เพื่อกำหนดมาตรฐานและวิธีการควบคุม การปล่อยของเสีย มลพิษ หรือสิ่งใด ๆ ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเกิดขึ้นจากการประกอบ กิจการโรงงานได้^{๙๔} ซึ่งมีกฎกระทรวงที่ออกโดยอาศัยอำนาจดังกล่าว คือ กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

๒.๑.๑) กำหนดให้โรงงานต้องใช้เครื่องจักร เครื่องอุปกรณ์ที่ไม่ก่อให้เกิด ความสั่นสะเทือนเสียงที่จะเป็นการรบกวนบุคคลที่อยู่อาศัยใกล้เคียงบริเวณโรงงาน^{๙๕}

๒.๑.๒) การประกอบกิจการของโรงงานต้องไม่ก่อให้เกิดเสียงดังเกินไปกว่า ค่ามาตรฐานที่กำหนดไว้^{๙๖}

๒.๒) ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่องกำหนดค่าระดับเสียงการรบกวนและ ระดับเสียงที่เกิดจากการประกอบกิจการโรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๘ ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ กำหนดค่าระดับ การรบกวนที่เกิดจากการประกอบกิจการโรงงานต้องไม่เกิน ๑๐ เดซิเบลเอ^{๙๗} กำหนดค่าระดับเสียง

^{๙๓} พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๖๘ “ให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของ คณะกรรมการควบคุมมลพิษมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดประเภทของแหล่งกำเนิดมลพิษที่จะต้องถูกควบคุม การ ปล่อยอากาศเสีย รั้วสี หรือมลพิษอื่นใดที่อยู่ในสภาพเป็นควัน ไอ ก๊าซ เขม่า ฝุ่น ละออง เถ้าถ่าน หรือมลพิษอากาศ ในรูปแบบใดออกสู่ บรรยากาศไม่เกินมาตรฐานควบคุมมลพิษจากแหล่งกำเนิดที่กำหนดตามมาตรา ๕๕ หรือมาตรฐานที่ส่วนราชการใดกำหนดโดยอาศัย อำนาจตามกฎหมายอื่นและมาตรฐานนั้นยังมีผลใช้บังคับตามมาตรา ๕๖ หรือมาตรฐานที่ผู้ว่าราชการจังหวัดกำหนดเป็นพิเศษสำหรับ เขตควบคุมมลพิษตามมาตรา ๕๘

เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษที่กำหนดตามวรรคหนึ่งมีหน้าที่ต้องติดตั้ง หรือจัดให้มีระบบบำบัดอากาศเสีย อุปกรณ์หรือเครื่องมืออื่นใดสำหรับการควบคุม กำจัด ลด หรือกำจัดมลพิษซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพอากาศ ตามที่เจ้าพนักงาน ควบคุมมลพิษกำหนด เว้นแต่จะได้มีระบบ อุปกรณ์หรือเครื่องมือดังกล่าว ซึ่งเจ้าพนักงานควบคุมมลพิษได้ทำการตรวจสอบและ ทดลองแล้วเห็นว่ายังใช้การได้อยู่แล้ว เพื่อการนี้ เจ้าพนักงานควบคุมมลพิษจะกำหนดให้มีผู้ควบคุมการดำเนินงานระบบบำบัดอากาศ เสีย อุปกรณ์ หรือเครื่องมือดังกล่าวด้วยก็ได้

ให้นำความในวรรคหนึ่งและวรรคสองมาใช้บังคับกับแหล่งกำเนิดมลพิษที่ปล่อย หรือก่อให้เกิดเสียง หรือความสั่นสะเทือน เกินกว่าระดับมาตรฐานควบคุมมลพิษจากแหล่งกำเนิดที่กำหนดตามมาตรา ๕๕ หรือมาตรฐานที่ส่วนราชการใดกำหนด โดยอาศัย อำนาจตามกฎหมายอื่นและมาตรฐานนั้นยังมีผลใช้บังคับตามมาตรา ๕๖ หรือมาตรฐานที่ผู้ว่าราชการจังหวัดกำหนดเป็นพิเศษสำหรับ เขตควบคุมมลพิษตามมาตรา ๕๘ ด้วยโดยอนุโลม”

^{๙๔} พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๘ “เพื่อประโยชน์ในการควบคุมการประกอบกิจการโรงงาน ให้รัฐมนตรีมี อำนาจออกกฎกระทรวง เพื่อให้โรงงานจำพวกใดจำพวกหนึ่ง หรือทุกจำพวกตามมาตรา ๗ ต้องปฏิบัติตามในเรื่องดังต่อไปนี้

(๕) กำหนดมาตรฐานและวิธีการควบคุมการปล่อยของเสีย มลพิษ หรือสิ่งใด ๆ ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเกิดขึ้นจาก การประกอบกิจการโรงงาน”

^{๙๕} กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ ข้อ ๖, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๑.

^{๙๖} กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ ข้อ ๑๗, ดูเพิ่มเติมที่ ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๒.

^{๙๗} ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่องกำหนดค่าระดับเสียงการรบกวนและระดับเสียงที่เกิดจากการประกอบกิจการโรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๘ ข้อ ๒, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๘.

เฉลี่ยที่เกิดจากการประกอบกิจการโรงงานต้องไม่เกิน ๗๐ เดซิเบลเอ^{๙๘} กำหนดค่าระดับเสียงสูงสุดที่เกิดจากการประกอบกิจการโรงงานต้องไม่เกิน ๑๑๕ เดซิเบลเอ^{๙๙}

๒.๓) ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๑๔) เรื่องหน้าที่ของผู้รับใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน มีสาระสำคัญ คือ กำหนดให้โรงงานต้องทำการกำจัดเสียง ความสั่นสะเทือนที่เกิดขึ้นจากการประกอบกิจการโรงงาน มิให้เป็นที่เกิดอันตรายหรือเป็นอันตรายแก่สุขภาพของบุคคลที่อยู่อาศัยในบริเวณใกล้เคียงโรงงาน^{๑๐๐}

๓) ประมวลกฎหมายอาญา

มีบทบัญญัติกำหนดห้ามมิให้ผู้ใดส่งเสียง หรือทำให้เกิดเสียงดังอื้ออึงโดยไม่มีเหตุอันสมควร จนทำให้ประชาชนตกใจหรือได้รับความเดือดร้อน^{๑๐๑}

๓.๓.๕ กรณีก่อให้เกิดเหตุรำคาญ

๑) พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕

รัฐมนตรีมีอำนาจออกกฎกระทรวง เพื่อกำหนดมาตรฐานและวิธีการควบคุมการปล่อยของเสีย มลพิษ หรือสิ่งใด ๆ ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการประกอบกิจการโรงงานได้^{๑๐๒} ซึ่งมีกฎกระทรวงที่ออกโดยอาศัยอำนาจดังกล่าว คือ กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ โรงงานจะต้องตั้งในบริเวณที่กำหนดในกฎกระทรวง โดยไม่ก่อให้เกิดอันตราย เหตุรำคาญ หรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่น^{๑๐๓}

^{๙๘} ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่องกำหนดค่าระดับเสียงการรบกวนและระดับเสียงที่เกิดจากการประกอบกิจการโรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๘ ข้อ ๓, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๘.

^{๙๙} ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่องกำหนดค่าระดับเสียงการรบกวนและระดับเสียงที่เกิดจากการประกอบกิจการโรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๘ ข้อ ๔, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๘.

^{๑๐๐} ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๑๔) เรื่องหน้าที่ของผู้รับใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน ข้อ ๗๕, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๖.

^{๑๐๑} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๗๐ “ผู้ใดส่งเสียง ทำให้เกิดเสียงหรือกระทำความอื้ออึงโดยไม่มีเหตุอันสมควร จนทำให้ประชาชนตกใจหรือเดือดร้อน ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งร้อยบาท”

^{๑๐๒} พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๘ “เพื่อประโยชน์ในการควบคุมการประกอบกิจการโรงงาน ให้รัฐมนตรีมีอำนาจออกกฎกระทรวง เพื่อให้โรงงานจำพวกใดจำพวกหนึ่ง หรือทุกจำพวกตามมาตรา ๗ ต้องปฏิบัติตามในเรื่องดังต่อไปนี้

(๕) กำหนดมาตรฐานและวิธีการควบคุมการปล่อยของเสีย มลพิษ หรือสิ่งใด ๆ ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเกิดขึ้นจากการประกอบกิจการโรงงาน”

^{๑๐๓} กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ ข้อ ๔, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๑.

๒) พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒

รัฐมนตรีมีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนดกิจการอื่นเพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติ^{๑๐๔} ซึ่งกฎกระทรวงที่ออกโดยอาศัยอำนาจดังกล่าว คือ กฎกระทรวง ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๒๖) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ มีสาระสำคัญ คือ กำหนดให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคารประเภทควบคุมการใช้ ต้องใช้อาคารโดยไม่ก่อให้เกิดเหตุรำคาญหรือก่อให้เกิดภัยอันตรายต่อสุขภาพ ชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินของผู้อื่น^{๑๐๕}

๓) พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕

มีบทบัญญัติที่กำหนดว่ากรณีใดบ้างที่ถือว่าเป็นเหตุรำคาญ^{๑๐๖} ซึ่งเจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจที่จะห้ามมิให้ผู้ใดก่อเหตุรำคาญ รวมทั้งมีอำนาจที่จะระงับเหตุรำคาญนั้นด้วย^{๑๐๗} และในกรณีที่มีเหตุรำคาญเกิดขึ้นในสถานที่เอกชน เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจที่จะออกคำสั่งเป็นหนังสือให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองสถานที่นั้นระงับเหตุรำคาญได้ภายในเวลาอันสมควร ซึ่งหากไม่ปฏิบัติตามเจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจระงับเหตุรำคาญนั้น และอาจจัดการตามความจำเป็นเพื่อป้องกันมิให้มีเหตุรำคาญเกิดขึ้นอีกได้^{๑๐๘}

^{๑๐๔} พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๕ “ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจออกกฎกระทรวง

(๓) กำหนดกิจการอื่นเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้”

^{๑๐๕} กฎกระทรวง ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๒๖) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ ข้อ ๓๕, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ง., หน้า ๒๙๔.

^{๑๐๖} พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๒๕ “ในกรณีที่มีเหตุอันอาจก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อยู่อาศัยในบริเวณใกล้เคียง หรือผู้ที่ต้องประสบกับเหตุนั้นดังต่อไปนี้ ให้ถือว่าเป็นเหตุรำคาญ

(๑) แหล่งน้ำ ทางระบายน้ำ ที่อบน้ำ ส้วมหรือที่ใส่มูลหรือเถ้า หรือสถานที่อื่นใด ซึ่งอยู่ในทำเลไม่เหมาะสม สกปรก มีการสะสมหรือหมักหมมสิ่งของ มีการเททิ้งสิ่งใด เป็นเหตุให้มีกลิ่นเหม็น หรือละอองเป็นพิษ หรือเป็นหรือน่าจะเป็นที่เพาะพันธุ์พาหะนำโรคหรือก่อให้เกิดความเสื่อม หรืออาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ

(๒) การเลี้ยงสัตว์ในที่หรือโดยวิธีใด หรือมีจำนวนเกินสมควรจนเป็นเหตุให้เสื่อมหรืออาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ

(๓) อาคารอันเป็นที่อยู่ของคนหรือสัตว์ โรงงานหรือสถานที่ประกอบการใดไม่มีการระบายอากาศ การระบายน้ำ การกำจัดสิ่งปฏิกูล หรือการควบคุมสารเป็นพิษ หรือมีแต่ไม่มีการควบคุมให้ปราศจากกลิ่นเหม็น หรือละอองสารเป็นพิษอย่างพอเพียง จนเป็นเหตุให้เสื่อมหรืออาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ

(๔) การกระทำใด ๆ อันเป็นเหตุให้เกิดกลิ่น แสง รังสี เสียง ความร้อน สิ่งมีพิษ ความสั่นสะเทือน ฝุ่น ละออง เขม่า เถ้า หรือกรณีอื่นใด จนเป็นเหตุให้เสื่อมหรืออาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ

(๕) เหตุอื่นใดที่รัฐมนตรีกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา”

^{๑๐๗} พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๒๖ “ให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจห้ามผู้หนึ่งผู้ใดมิให้ก่อเหตุรำคาญในที่หรือทางสาธารณะหรือสถานที่เอกชน รวมทั้งการระงับเหตุรำคาญด้วย ตลอดทั้งการดูแล ปรับปรุง บำรุงรักษาบรรดาถนน ทางบก ทางน้ำ รางระบายน้ำ คู คลอง และสถานที่ต่าง ๆ ในเขตของตนให้ปราศจากเหตุรำคาญ ในกรณีนี้ ให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจออกคำสั่งเป็นหนังสือ เพื่อบังคับ กำจัด และควบคุมเหตุรำคาญต่าง ๆ ได้”

^{๑๐๘} พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๒๘ “ในกรณีที่มีเหตุรำคาญเกิดขึ้นในสถานที่เอกชน ให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจออกคำสั่งเป็นหนังสือให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองสถานที่นั้นระงับเหตุรำคาญภายในเวลาอันสมควรตามที่ระบุไว้ในคำสั่ง และถ้าเห็นว่าสมควรจะให้กระทำโดยวิธีใดเพื่อบังคับเหตุรำคาญนั้น หรือสมควรกำหนดวิธีการเพื่อป้องกันมิให้มีเหตุรำคาญเกิดขึ้นในอนาคตให้ระบุไว้ในคำสั่งได้

๓.๔ ความรับผิดชอบทางอาญาในการกระทำต่อสิ่งแวดล้อม

การกระทำความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมีลักษณะเป็นการกระทำที่ต้องห้ามตามกฎหมายข้อกำหนด หรือมาตรฐานต่าง ๆ เกี่ยวกับการควบคุมมลพิษสิ่งแวดล้อมหรือคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ซึ่งลักษณะของการกระทำความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมีลักษณะที่สำคัญอยู่สองประการ คือ การจงใจกระทำผิด (Deliberate) และการกระทำผิดโดยอุบัติเหตุ (Accident) ซึ่งการก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมที่จะจัดว่าเป็นอาชญากรรมนั้น จะต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นมีเจตนาชั่วร้าย (Mens Rea) หรือสมควรที่จะต้องรับผิดชอบ (Guilt)^{๑๐๙}

เดิมทีมีแนวคิดที่ว่ากฎหมายสิ่งแวดล้อมที่เป็นความผิดทางอาญา (Environmental Crime) เป็นกฎหมายเทคนิค กล่าวคือ เป็นความผิดทางอาญาเพราะกฎหมายกำหนดให้เป็นความผิด (Mala prohibita) หาใช่เป็นความผิดโดยสภาพของการกระทำนั้นเอง มิใช่ความผิดเพราะมีเจตนาชั่วร้าย (Mens Rea) ทำให้กฎหมายสิ่งแวดล้อมที่ออกมาใช้บังคับนั้นได้กำหนดสภาพบังคับทางอาญาในความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมด้วยการมุ่งเน้นการบังคับโทษปรับเป็นสำคัญ ด้วยการปรับในอัตราที่สูงแทนการลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิด เพราะเห็นว่าผู้กระทำความผิดนั้นไม่ใช่อาชญากรโดยสันดานแต่ได้กระทำความผิดลงไปเพราะต้องการที่จะหลีกเลี่ยงภาระค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการดูแลบำบัดรักษาสิ่งแวดล้อมเสียมากกว่า จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องนำเอาตัวผู้กระทำความผิดส่งเข้าคุกเพื่อบำบัดแก้ไขฟื้นฟูสภาพจิตใจ กฎหมายเพียงแต่มุ่งหวังที่จะให้ผู้กระทำความผิดนั้นรู้สึกสำนึกและไม่กล้าที่จะกระทำความผิดอีก จึงกำหนดโทษปรับเอาไว้ในอัตราที่สูงแทน^{๑๑๐}

ผศ.ดร.คณินิจ ศรีบัวเอี่ยม เห็นว่า กฎหมายสิ่งแวดล้อมที่มีการกำหนดโทษทางอาญาไว้นั้น เป็นความผิดทางอาญาเพราะกฎหมายบัญญัติไว้ว่าเป็นความผิด (Mala prohibita) ดังนั้น การกระทำที่จะเป็นความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้น จึงควรเป็นความผิดที่ไม่ต้องการเจตนา^{๑๑๑} ซึ่งถ้าหากมีการ

ในกรณีที่ไม่มีกรปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานท้องถิ่นตามวรรคหนึ่ง ให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจจับเหตุร้ายอาญานั้น และอาจจัดการตามความจำเป็น เพื่อป้องกันมิให้มีเหตุร้ายอาญเกิดขึ้นอีก และถ้าเหตุร้ายอาญเกิดขึ้นจากการกระทำ การละเลย หรือการยินยอมของเจ้าของหรือผู้ครอบครองสถานนั้น เจ้าของหรือผู้ครอบครองสถานดังกล่าวต้องเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายสำหรับกรนั้น

ในกรณีที่ปรากฏแก่เจ้าพนักงานท้องถิ่นว่า เหตุร้ายอาญที่เกิดขึ้นในสถานที่เอกชน อาจเกิดอันตรายอย่างร้ายแรงต่อสุขภาพ หรือมีผลกระทบต่อสภาวะความเป็นอยู่ที่เหมาะสมกับการดำรงชีพของประชาชน เจ้าพนักงานท้องถิ่นจะออกคำสั่งเป็นหนังสือ ห้ามมิให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองใช้ หรือยินยอมให้บุคคลใดใช้สถานทีนั้นทั้งหมดหรือบางส่วน จนกว่าจะเป็นที่พอใจแก่เจ้าพนักงานท้องถิ่นว่าได้มีการระงับเหตุร้ายอาญนั้นแล้วก็ได้”

^{๑๐๙} สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม, รายงานการศึกษา มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านมลพิษ [ออนไลน์], ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๖. แหล่งที่มา <http://www.oja.go.th/doc/Lists/doc1/DispForm.aspx?ID=401>

^{๑๑๐} ณรงค์ ใจหาญ, “บทบาททนายความกับการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม,” ใน คำบรรยายประกอบการฝึกอบรมวิชาว่าความ เล่มที่ ๓, หน้า ๒๐๒-๒๐๓.

^{๑๑๑} คณินิจ ศรีบัวเอี่ยม, “การเข้าถึงความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม (Access to Environmental Justice) : จาก “หลักการ” สู่ “กระบวนการ” การบริหารจัดการและอำนวยการความยุติธรรม,” ใน เอกสารการบรรยายทางวิชาการเรื่อง กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม : ประสบการณ์ของญี่ปุ่นและไทย, (กรุงเทพฯ : พี.เพรส, ๒๕๕๓), หน้า ๓๘๙.

กระทำที่เป็นไปดังที่กฎหมายบัญญัติเอาไว้ว่าเป็นความผิดแล้ว ผู้กระทำก็จำต้องรับโทษตามกฎหมาย แม้ว่าตนนั้นจะมีเจตนาที่จะกระทำการดังกล่าวก็ตาม

ในปัจจุบันนี้พบว่าผู้กระทำความผิดทางสิ่งแวดล้อมนั้นมักจะมีเจตนาที่ชั่วร้ายในการกระทำความผิด โดยมุ่งหวังผลประโยชน์หรือผลกำไรเป็นสำคัญโดยมิได้คำนึงถึงความเสียหายที่จะเกิดจากการกระทำนั้น จึงมีลักษณะของการกระทำที่เป็นความผิดในตัวของมันเอง (Mala in se)^{๑๑๒} ดังนั้นความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมจึงมิได้ทั้งกรณีที่เป็นความผิดเพราะกฎหมายกำหนดไว้ว่าการกระทำนั้นเป็นความผิด และในกรณีที่เป็นการผิดเพราะเกิดจากเจตนาชั่วร้ายที่จะกระทำความผิดนั้น ส่วนการกระทำโดยประมาทหรือกรณีที่กฎหมายไม่ต้องการเจตนาเป็นข้อยกเว้นในการกำหนดความรับผิดทางอาญา

เหตุที่กฎหมายกำหนดให้การกระทำต่อสิ่งแวดล้อมบางกรณีเป็นความผิดทางอาญานั้น เนื่องจากในปัจจุบันนี้ปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและปัญหาการก่อให้เกิดมลพิษแก่สิ่งแวดล้อมนั้นเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากและแพร่ขยายเป็นวงกว้าง เป็นปัญหาที่สร้างความเสียหายให้แก่สภาพแวดล้อมเป็นอย่างมาก จึงต้องบัญญัติกฎหมายขึ้นมาเพื่อควบคุมและป้องกันมิให้ประชาชนกระทำการที่เป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันเป็นสมบัติร่วมกันของทุกคน โดยกำหนดให้เป็นความผิดทางอาญา มีสภาพบังคับคือการลงโทษแก่บุคคลที่ฝ่าฝืนต่อกฎหมาย เพื่อเป็นการข่มขู่ยับยั้งมิให้บุคคลกระทำความผิดขึ้น โดยใช้มาตรการทางอาญา คือ การลงโทษจำคุก ปรับ และริบทรัพย์สิน ซึ่งโทษที่กำหนดไว้นั้นจะแปรผันตามความร้ายแรงของการกระทำผิดที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้น แต่ทั้งนี้จะไม่มิโทษถึงขั้นจำคุกตลอดชีวิตหรือประหารชีวิต ซึ่งในการบังคับใช้โทษนั้นจะนิยมใช้โทษปรับเป็นสำคัญ เพราะต้องการลงโทษเพื่อยับยั้งมิให้กระทำความผิดอีก ด้วยการลงโทษปรับที่มีจำนวนค่าปรับสูง แต่ถ้าหากเป็นกรณีที่เป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติที่ร้ายแรง จึงจะนำโทษจำคุกมาใช้บังคับ^{๑๑๓} สำหรับการกระทำใดที่จะกำหนดให้เป็นความผิดทางอาญาในกฎหมายสิ่งแวดล้อมนั้นนอกจากจะคำนึงถึงพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความไม่ปลอดภัยต่อความเป็นอยู่ที่ดีของสภาพแวดล้อมแล้ว ยังกำหนดให้การฝ่าฝืนมาตรการทางกฎหมายหรือคำสั่งที่เจ้าพนักงานตามกฎหมายเป็นผู้ออกเพื่อบังคับให้เป็นไปตามมาตรการในการควบคุมหรือป้องกันมลพิษเป็นความผิดทางอาญา และนอกจากนี้ยังรวมถึงการกำหนดความรับผิดที่มีลักษณะเป็นการบังคับให้ประชาชนมีหน้าที่พิทักษ์และร่วมมือกับเจ้าพนักงานในการรักษาและป้องกันมลพิษอีกด้วย^{๑๑๔}

^{๑๑๒} สุนทรียา เหมือนพะวงศ์, กระบวนการยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมไทย:เส้นทางยังอีกไกลกว่าจะไปถึงฝัน [ออนไลน์], ๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๔. แหล่งที่มา www.slideshare.net/greenklasse/ss-2911702

^{๑๑๓} ณรงค์ ใจหาญ, “สภาพบังคับในกฎหมายสิ่งแวดล้อม,” ใน รพี ๔๗ “มองกฎหมายหลากหลาย”, คณะกรรมการเนติบัณฑิตไทย สมัยที่ ๕๖. (สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, ๒๕๔๗), หน้า ๘๑-๘๒.

^{๑๑๔} ณรงค์ ใจหาญ, “การประสานความร่วมมือในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ก่อมลพิษ,” (งานวิจัย หลักสูตร “ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.)” รุ่นที่ ๖, วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘.

ลักษณะของความผิดตามกฎหมายสิ่งแวดล้อม อาจพิจารณาได้ดังนี้^{๑๑๕}

๑. ความผิดที่กำหนดขึ้นในกฎหมายสิ่งแวดล้อม มุ่งประสงค์จะป้องกันมิให้มีการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม หรือมีพฤติกรรมที่น่าจะก่อให้เกิดอันตราย หรือก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมเป็นพิษมากขึ้น กล่าวคือ กฎหมายกำหนดความรับผิดทางอาญาสำหรับการกระทำที่อาจก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมหรือมลพิษขึ้น แม้ว่าจะยังไม่เกิดผลจากการกระทำเช่นนั้นก็ตาม ฉะนั้นความผิดในลักษณะนี้จึงเป็นความผิดที่ไม่ต้องการผล กล่าวคือ ไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงผลของการกระทำว่าได้ก่อให้เกิดความเสียหายแล้วหรือไม่ แต่ถ้าน่าจะเป็นอันตรายก็เป็นความผิดแล้ว โดยรูปแบบของการกำหนดความรับผิดทางอาญาจึงมีลักษณะดังต่อไปนี้^{๑๑๖}

๑) ความผิดที่ฝ่าฝืนข้อห้ามซึ่งกำหนดพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดมลพิษโดยตรง เช่น การทิ้งหรือระบายของเสียหรืออากาศเสียออกสู่สาธารณะ เป็นต้น

๒) ความผิดที่ฝ่าฝืนข้อห้ามหรือข้อกำหนดที่เป็นหลักเกณฑ์ หรือคำสั่ง หรือเงื่อนไขในใบอนุญาต ซึ่งกำหนดรายละเอียดที่เกี่ยวกับมาตรการการควบคุมมลพิษตามที่กฎหมายแม่บทกำหนด เช่น การฝ่าฝืนหลักเกณฑ์ดังที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง ประกาศกระทรวง เป็นต้น เหตุที่กฎหมายกำหนดให้การกระทำในลักษณะดังกล่าวนี้เป็นความผิด เนื่องมาจากการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้นั้นเป็นการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายที่มุ่งจะคุ้มครองความปลอดภัยสาธารณะ จึงถือได้ว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นการกระทำความผิด

๓) ความผิดที่เกิดจากการละเลยไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ที่กฎหมายกำหนด เช่น หน้าที่ของเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษที่จะต้องส่งน้ำเสียหรือของเสียไปบำบัดในระบบบำบัดน้ำเสียรวม หากเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษดังกล่าวไม่ดำเนินการยอมเป็นความผิด

๔) ความผิดอันเกิดจากการกระทำของบุคคลอื่น ซึ่งความรับผิดในลักษณะนี้โดยหลักแล้วถือว่าขัดต่อหลักความรับผิดในทางอาญา ที่บุคคลจะต้องรับผิดในการกระทำของตนเองเป็นการเฉพาะตัว แต่เหตุที่กฎหมายสิ่งแวดล้อมได้บัญญัติถึงความรับผิดจากการกระทำของบุคคลอื่นเอาไว้ นั้นเป็นเพราะการกระทำความผิดของนิติบุคคล ไม่ว่าจะป็นโรงงานอุตสาหกรรม หรือสถานประกอบการอื่น ๆ นั้น ก็ล้วนเกิดมาจากการคิดและตัดสินใจของบุคคลที่เป็นผู้แทนนิติบุคคลดังกล่าวแทบทั้งสิ้น จึงถือได้ว่าบุคคลเหล่านี้เองก็มีส่วนร่วมในการกระทำความผิด ดังนั้นกฎหมายจึงบัญญัติให้บุคคลเหล่านี้จำต้องร่วมรับผิดด้วย เช่น ผู้จัดการหรือกรรมการจะต้องร่วมรับผิดกับนิติบุคคลที่ก่อให้เกิดมลพิษหรือกระทำการอันฝ่าฝืนต่อกฎหมายสิ่งแวดล้อม เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้รู้เห็นหรือยินยอมด้วย^{๑๑๗}

^{๑๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔-๒๕.

^{๑๑๖} ณรงค์ ใจหาญ, “ความผิดและการดำเนินคดีอาญากับผู้ก่อมลพิษ,” วารสารนิติศาสตร์ ๓๑, ๔ (ธันวาคม, ๒๕๔๔) : ๗๕๘-๗๖๑.

^{๑๑๗} พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๖๓ “ในกรณีที่ห้างหุ้นส่วน บริษัท หรือนิติบุคคลอื่นกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ กรรมการ ผู้จัดการหรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการกระทำอันเป็นความผิดนั้น ต้องระวางโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าการกระทำนั้นได้กระทำโดยตนมิได้รู้เห็นหรือยินยอมด้วย”

๕) ความผิดของเจ้าพนักงานที่มีหน้าที่บังคับการให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ แต่ ละเลยไม่บังคับใช้กฎหมาย โดยกฎหมายสิ่งแวดล้อมบางฉบับได้กำหนดความรับผิดแก่เจ้าพนักงานที่ ละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ โดยให้ความรับผิดเช่นเดียวกับผู้ก่อมลพิษ ทั้งนี้เพราะต้องการที่จะให้เจ้า พนักงานผู้บังคับใช้กฎหมายมีความเข้มงวดในการบังคับใช้กฎหมายให้มากยิ่งขึ้นและให้ความสำคัญต่อ การปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมาย เช่น เจ้าพนักงานเมื่อได้รับแจ้งจากประชาชนว่ามีการกระทำ ความผิดเกิดขึ้นแต่ไม่ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของตน ย่อมต้องระวางโทษเช่นเดียวกับผู้กระทำ ความผิด^{๑๑๘}

๒. ความผิดตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมมุ่งเน้นการลงโทษเพื่อให้ผู้กระทำความผิดเกิดความหลาบ จำและไม่กล้าที่จะกระทำผิดซ้ำอีก แต่ทั้งนี้โทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นอาจจะแตกต่างกัน ออกไป เพราะผู้กระทำความผิดกฎหมายสิ่งแวดล้อมนั้นมีหลากหลายรูปแบบ คือ ถ้าเป็น ภาคอุตสาหกรรม หรือผู้ประกอบการอื่น ๆ ก็จะเป็นผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ส่วนผู้กระทำความผิดที่ เป็นประชาชนหรือภาคเกษตรกรรมก็จะมีฐานะปานกลางถึงยากจน ดังนั้นในการจะกำหนดโทษก็ จำต้องพิจารณาว่าผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลจำพวกใดด้วย กล่าวคือ ถ้าหากเป็นผู้ที่มีฐานะดี การ ลงโทษปรับในอัตราที่สูงย่อมทำให้บุคคลจำพวกนี้เกิดความเกรงกลัว เพราะการลงโทษดังกล่าวส่งผล กระทบต่อสถานะทางเศรษฐกิจของเขา แต่ถ้าหากว่านำการลงโทษปรับในอัตราอย่างสูงดังกล่าวมา ลงโทษบุคคลที่มีฐานะยากจนที่ไม่มีเงินมาชำระค่าปรับได้ การลงโทษดังกล่าวจะยิ่งสร้างความลำบาก ให้แก่ผู้กระทำความผิดมากกว่าเดิม เพราะเดิมทีกฎหมายต้องการที่จะได้ค่าปรับ แต่ในเมื่อผู้กระทำ ความผิดไม่มีความสามารถเพียงพอที่จะหาเงินมาชำระค่าปรับได้ ทำให้ตนจำต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งนั่นไม่ใช่ความต้องการของกฎหมาย ดังนั้นในการจะพิจารณาลงโทษบุคคลก็ควรที่จะต้องคำนึงด้วย ว่าบุคคลแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ใช่ว่ากระทำความผิดอย่างเดียวกันจำเป็นต้องได้รับโทษเช่นเดียวกัน เสมอไป ขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ ประกอบด้วย

๓. ความผิดตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมนั้นมีความซ้ำซ้อนกันของกฎหมาย กล่าวคือ การกระทำที่ เป็นความผิดตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมฉบับหนึ่ง อาจเป็นความผิดตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมอีกฉบับ หนึ่งได้ด้วย ซึ่งส่งผลให้เจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมายจำต้องพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้องทุกฉบับว่า การกระทำเช่นนั้นเป็นความผิดตามกฎหมายใดบ้าง และทำการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อพิสูจน์ความผิดให้ได้ในแต่ละความผิดที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นการสร้างความยากลำบากในการบังคับใช้ กฎหมายให้แก่เจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างมาก เพราะกฎหมายสิ่งแวดล้อมมีอยู่เป็นจำนวนมาก และไม่มีความเป็นเอกภาพกัน ทำให้อาจเกิดความสับสนในการบังคับใช้กฎหมายได้

^{๑๑๘} พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๕๙ “พนักงานสอบสวน เจ้าพนักงานท้องถิ่น หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๕๑ ต้องระวางโทษเช่นเดียวกับผู้กระทำความผิดตามที่มีการแจ้ง ความนั้น”

ความผิดต่อสิ่งแวดล้อมถือว่าเป็นอาชญากรรมอย่างหนึ่ง เนื่องจากลักษณะของการกระทำ ความผิดนั้นมีความร้ายแรง ก่อให้เกิดความเสียหายทั้งต่อสภาพแวดล้อมและประชาชน ซึ่งความผิดต่อ สิ่งแวดล้อมนี้ไม่ใช่ความผิดที่มีผลกระทบกระเทือนต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นความผิดที่มี ผลกระทบกระเทือนต่อประโยชน์สาธารณะ^{๑๑๙} ด้วยเหตุนี้จึงได้กำหนดให้การกระทำ ความผิดเกี่ยวกับ สิ่งแวดล้อมเป็นความผิดอาญา โดยที่ผู้กระทำความผิดในคดีสิ่งแวดล้อมนี้อาจเป็นผู้ประกอบธุรกิจที่มุ่ง แสวงหาผลประโยชน์จากธุรกิจของตนเป็นสำคัญ โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่จะตามมา จากการดำเนินธุรกิจของตน จึงกล่าวได้ว่าความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมจัดว่าอยู่ในประเภทของ อาชญากรรมทางธุรกิจประเภทหนึ่ง^{๑๒๐} เนื่องจากวัตถุประสงค์หลักของการประกอบธุรกิจนั้นก็คือการ แสวงหากำไรให้ได้มากที่สุด ดังนั้นผู้ประกอบธุรกิจจึงยอมทำทุกวิถีทางเพื่อให้ตนได้รับผลประโยชน์ ตอบแทนที่มากที่สุด แม้ว่าจะต้องเสี่ยงที่จะถูกดำเนินคดีตามกฎหมายก็ตาม ทั้งนี้การที่ผู้กระทำความ ผิดเหล่านั้นตัดสินใจที่จะกระทำความผิดนั้น เนื่องมาจากผู้กระทำความผิดได้พิจารณาชั่งน้ำหนัก ระหว่างโอกาสที่ตนจะถูกดำเนินคดีหรือต้องรับโทษตามกฎหมายกับผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับแล้ว เห็นว่าผลประโยชน์ที่จะได้รับนั้นมีมากกว่า จึงเลือกที่จะกระทำความผิดแทน

ด้วยเหตุนี้จึงเห็นว่ากรกระทำของโรงงานอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นเป็น การกระทำที่จัดได้ว่าเป็นอาชญากรรมอย่างหนึ่ง เพราะเป็นการกระทำความผิดที่สร้างความเสียหาย และส่งผลกระทบต่อบุคคลเป็นจำนวนมาก จึงเป็นการกระทำที่กฎหมายสมควรกำหนดไว้ว่าเป็น ความผิด ซึ่งการจะพิจารณาถึงความรับผิดชอบทางอาญาในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นก็จำเป็นที่จะต้องพิจารณาถึง หลักความรับผิดชอบทางอาญาโดยทั่วไปด้วย เพราะกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่กำหนดความผิดและโทษนั้นก็ ถือว่าเป็นกฎหมายอาญาอย่างหนึ่งเช่นกัน กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น บุคคลที่กระทำ ความผิดย่อมที่จะถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย โดยการจะพิจารณาว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิด หรือไม่ จำต้องพิจารณาเสียก่อนว่าการกระทำเช่นนั้นมียุทธศาสตร์บัญญัติเอาไว้ว่าเป็นความผิดหรือไม่ ได้กระทำในขณะที่กฎหมายนั้นมีผลใช้บังคับหรือไม่ จากนั้นจึงจะพิจารณาต่อไปว่าบุคคลนั้นเป็น ผู้กระทำความผิดหรือไม่ ในส่วนของการกระทำที่กฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิดนั้นจะต้องพิจารณา จากกฎหมายสารบัญญัติที่กำหนดว่าการกระทำอย่างไรที่กฎหมายกำหนดให้เป็นความผิด โดย กฎหมายนั้นจะต้องกำหนดโทษสำหรับความผิดดังกล่าวไว้ด้วย ถ้าหากไม่มีกฎหมายกำหนดไว้ว่า การกระทำนั้นเป็นความผิด บุคคลนั้นก็ไม่ต้องรับโทษ เป็นไปตามหลักที่ว่า “ไม่มีความผิด ไม่มีโทษ ถ้าไม่มีกฎหมาย” (Nullum crimen nulla poena sine lege) แต่ถ้าหากการกระทำเช่นนั้นเป็น ความผิดตามกฎหมายแล้วก็ต้องพิจารณาต่อไปว่า บุคคลนั้นได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ โดยในการ

^{๑๑๙} อัญชัญ พงษ์ประดิษฐ์, “บทบาทของประชาชนในการดำเนินคดีอาญาความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม,” (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทระดับนิติศาสตรมหาวิทาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒.

^{๑๒๐} Silberman JD, “Does Environmental Deterrence Work? Evidence and Experience Say Yes, But We Need to Understand How and Why” In (2000) 30 Environmental Law Reporter 10523.

พิจารณานั้นจะต้องดูจากการกระทำและเจตนาของบุคคลนั้น ซึ่งโดยหลักแล้วบุคคลจะต้องรับผิดชอบในทางอาญาก็ต่อเมื่อได้กระทำโดยเจตนา หมายความว่า กระทำโดยรู้สำนึก และในขณะเดียวกัน ผู้กระทำประสงค์ต่อผลหรือย่อมนิ่งเห็นผลของการกระทำนั้น ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๙ แต่ในบางกรณีบุคคลอาจจะต้องรับผิดชอบแม้ว่าจะมิได้กระทำโดยเจตนา แต่กระทำโดยประมาท ในกรณีที่มีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ต้องรับผิดชอบแม้ว่าจะมิได้กระทำโดยประมาท หรือในบางกรณี แม้มิได้เจตนาและมีได้ประมาท แต่ผู้กระทำก็ยังคงต้องรับผิดชอบ หากว่ากฎหมายบัญญัติให้ต้องรับผิดชอบเอาไว้ ซึ่งในการพิจารณาถึงเจตนาของผู้กระทำนั้น มีหลักอยู่ว่า “กรรมเป็นเครื่องชี้เจตนา” (Acta exteriora indicant interior secreta) หมายความว่า การจะพิจารณาว่าผู้กระทำนั้นได้มีเจตนาที่จะกระทำความผิดหรือไม่นั้น ให้พิจารณาจากการกระทำที่แสดงออกมา เนื่องจากเจตนาของผู้กระทำนั้นเป็นเรื่องภายในจิตใจ ซึ่งยากแท้ที่จะหยั่งรู้ได้ ดังนั้นในการพิจารณาถึงความรับผิดชอบในทางอาญาของบุคคล จึงถือหลักว่า “การกระทำที่แสดงออกมามีลักษณะเป็นเครื่องชี้ถึงสภาพจิตใจของผู้กระทำ”^{๑๒๑} ซึ่งเมื่อบุคคลได้กระทำโดยมีเจตนาแล้วและการกระทำเช่นนั้นเป็นความผิดตามที่กฎหมายกำหนดไว้ บุคคลนั้นย่อมที่จะต้องรับโทษตามที่กฎหมายบัญญัติเอาไว้

๓.๕ ความรับผิดชอบทางอาญาของโรงงานอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม

ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนี้ส่วนมากแล้วก็ล้วนมาจากน้ำมือของมนุษย์ที่เป็นผู้ทำลายสิ่งแวดล้อม ซึ่งสาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งในการเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นมาจากโรงงานอุตสาหกรรม เพราะโรงงานอุตสาหกรรมนั้นจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นจำนวนมาก โดยนำมาใช้เป็นวัตถุดิบป้อนเข้าสู่กระบวนการผลิตของโรงงานอุตสาหกรรม ส่งผลให้มีการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้โดยไม่ได้มีการคำนึงว่าทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นจะหมดสิ้นไปหรือไม่ และบางครั้งก็อาจจะไม่ได้ทำการทดแทนทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นที่ตนได้นำเอามาใช้ประโยชน์ จนก่อให้เกิดการร่อยหรอของทรัพยากรธรรมชาติ และนอกจากนี้กระบวนการผลิตของโรงงานอุตสาหกรรมนั้นได้สร้างมลพิษให้แก่สิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก และบ่อยครั้งก็มักจะพบว่าโรงงานอุตสาหกรรมเหล่านี้ไม่ยอมที่จะทำการบำบัดแก้ไขบรรดาของเสียที่ได้มาจากกระบวนการผลิตในภาคอุตสาหกรรม ไม่ว่าจะเป็นน้ำเสีย อากาศเสีย หรือของเสียอันตรายต่าง ๆ ซึ่งสาเหตุเป็นเพราะโรงงานอุตสาหกรรมเหล่านี้เกรงว่าตนจะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดำเนินการบำบัดของเสียเหล่านั้น จึงเลือกที่จะปล่อยของเสียเหล่านั้นออกสู่สภาวะแวดล้อม ส่งผลให้เกิดมลพิษในด้านต่าง ๆ

^{๑๒๑} เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค ๑ (กรุงเทพฯ : จีระการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๕๔-๑๕๕.

ตามมาอย่างมากมาย ซึ่งการกระทำดังกล่าวนี้ได้สร้างความเสียหายให้แก่บุคคลเป็นจำนวนมาก โดยสามารถพิจารณาได้ดังนี้^{๑๒๒}

๑. การก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมของโรงงานอุตสาหกรรมเป็นพฤติกรรมที่ขัดแย้งอย่างรุนแรงต่อบรรทัดฐานความประพฤติของคนในสังคม เพราะการกระทำเช่นนั้นเป็นการล่วงละเมิดต่อสิทธิในสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ ซึ่งถือว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ได้รับการรับรองและคุ้มครองว่า มนุษย์จะดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ดังที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๖๗^{๑๒๓} ได้บัญญัติรับรองไว้ ดังนั้นเมื่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ถูกทำลายลงไป มนุษย์ย่อมที่จะได้รับความเดือดร้อนเสียหายจากการกระทำดังกล่าว และย่อมมีสิทธิที่จะดำเนินการกับผู้ก่อให้เกิดปัญหาเช่นนั้นได้

๒. การก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมของโรงงานอุตสาหกรรมเป็นพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดอันตรายหรือสร้างความเสียหายอย่างร้ายแรงให้แก่สังคม นอกเหนือไปจากการก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิตร่างกาย อนามัย หรือทรัพย์สินของประชาชน และนอกจากนี้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นนั้นอาจไม่ได้ส่งผลกระทบต่อจำกัดอยู่แค่ในบริเวณใดบริเวณหนึ่งเท่านั้น แต่อาจจะก่อให้เกิดความเสียหายขยายเป็นวงกว้าง และอาจส่งผลกระทบต่อประเทศอื่นที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงด้วย จึงทำให้ปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นในบางครั้งก็ไม่ใช่แค่เพียงปัญหาภายในประเทศเท่านั้น แต่ได้กลายมาเป็นปัญหาในทางระหว่างประเทศ ที่จำต้องอาศัยความร่วมมือกันของประเทศต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น จึงเห็นได้ว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่มีความร้ายแรงและสร้างความเสียหายอย่างใหญ่หลวง

โรงงานอุตสาหกรรมเป็นแหล่งกำเนิดมลพิษประเภทหนึ่งที่สำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นมลพิษทางอากาศ น้ำ ขยะมูลฝอย เสียง และอื่น ๆ ซึ่งมีกฎหมายหลายฉบับที่เกี่ยวข้องและสามารถบังคับได้ ทั้งนี้ในกฎหมายแต่ละฉบับนั้น ได้กำหนดไว้ทั้งมาตรการทางแพ่ง มาตรการทางอาญา และมาตรการทางปกครอง ที่จะนำมาใช้บังคับกับโรงงานอุตสาหกรรม แต่อย่างไรก็ดีในที่นี่ขอจำกัดการศึกษาไว้แต่เฉพาะมาตรการทางอาญาเท่านั้น สำหรับกรณีใดบ้างที่เป็นความผิดทางอาญาตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมนั้นจำเป็นต้องศึกษาจากกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องในแต่ละฉบับว่าได้กำหนดไว้เช่นไร ซึ่งความผิดทางอาญาตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมนี้มีอยู่เป็นจำนวนมาก

^{๑๒๒}ธนาวุฒิ วงศ์อนันต์, “การนำมาตราการคุมประพฤตินิติบุคคลมาใช้กับคดีมลพิษที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๘), หน้า ๒๒-๒๓.

^{๑๒๓}รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๖๗ “สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครองส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม”

มาก ในที่นี้จะขอศึกษาแต่เฉพาะในกรณีความผิดทางอาญาที่เป็นการก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม โดย
โรงงานอุตสาหกรรมตามกฎหมายในแต่ละฉบับเท่านั้น

๓.๕.๑ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็น
กฎหมายแม่บทที่ใช้ในการคุ้มครองและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยรวม มี
วัตถุประสงค์ที่จะจัดระบบบริหารงานด้านสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ประชาชนและองค์กรเอกชนเข้ามามี
ส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ตลอดจนกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ที่ก่อให้เกิดมลพิษ
โดยมีการกำหนดความรับผิดทางอาญาของโรงงานอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการก่อให้เกิดปัญหา
สิ่งแวดล้อมไว้ในกรณีดังต่อไปนี้

๑) กรณีไม่ปฏิบัติตามหรือขัดขวางการกระทำตามคำสั่งของนายกรัฐมนตรี ในกรณีที่มี
เหตุฉุกเฉินหรือเหตุอันตรายต่อสาธารณชนอันเนื่องมาจากภัยธรรมชาติหรือภาวะมลพิษที่เกิดจาก
การแพร่กระจายของมลพิษเกิดขึ้น^{๑๒๔} ซึ่งผู้ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามนี้ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี
หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ^{๑๒๕}

๒) กรณีเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษผู้ใดไม่จัดส่งน้ำเสีย หรือของเสียที่
เกิดจากการดำเนินกิจการของตนไปทำการบำบัดหรือกำจัดโดยระบบบำบัดน้ำเสียรวมหรือระบบกำจัด
ของเสียรวมที่ทางราชการจัดไว้ให้^{๑๒๖} หรือในเขตท้องที่ใดที่ทางราชการได้จัดให้มีระบบบำบัดน้ำเสีย

^{๑๒๔}พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๙ “เมื่อมีเหตุฉุกเฉินหรือ
เหตุอันตรายต่อสาธารณชนอันเนื่องมาจากภัยธรรมชาติหรือภาวะมลพิษที่เกิดจากการแพร่กระจายของมลพิษ ซึ่งหากปล่อยไว้เช่นนั้น
จะเป็นอันตรายอย่างร้ายแรงต่อชีวิต ร่างกาย หรือสุขภาพอนามัยของประชาชน หรือก่อความเสียหายต่อทรัพย์สินของประชาชนหรือ
ของรัฐเป็นอันมาก ให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งตามที่เห็นสมควรให้ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือบุคคลใด รวมทั้งบุคคลซึ่งได้รับหรือ
อาจได้รับอันตรายหรือความเสียหายดังกล่าว กระทำหรือร่วมกันกระทำการใด ๆ อันจะมีผลเป็นการควบคุม ระวัง หรือบรรเทาผลร้าย
จากอันตรายและความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นได้อย่างทันที่ ในกรณีที่ทราบว่าคุณคนใดเป็นผู้ก่อให้เกิดภาวะมลพิษดังกล่าว ให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งบุคคลนั้นไม่ให้กระทำการใดอันจะมีผลเป็นการเพิ่มความรุนแรงแก่ภาวะมลพิษในระหว่างที่มีเหตุอันตราย
ดังกล่าวด้วย

อำนาจในการสั่งตามวรรคหนึ่ง นายกรัฐมนตรีจะมอบอำนาจให้ผู้ว่าราชการจังหวัดปฏิบัติราชการภายในเขต
จังหวัดแทนนายกรัฐมนตรีได้ โดยให้ทำเป็นคำสั่งและประกาศในราชกิจจานุเบกษา

เมื่อนายกรัฐมนตรีได้สั่งตามวรรคหนึ่ง หรือผู้ว่าราชการจังหวัดในการปฏิบัติราชการแทนนายกรัฐมนตรีได้สั่งตาม
วรรคสองแล้ว ให้ประกาศคำสั่งดังกล่าวในราชกิจจานุเบกษาโดยมิชักช้า”

^{๑๒๕}พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๙๘ “ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่
ปฏิบัติตามคำสั่งที่ออกตามมาตรา ๙ หรือขัดขวางการกระทำใด ๆ ตามคำสั่งดังกล่าว ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกิน
หนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในกรณีที่ผู้ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งดังกล่าวหรือขัดขวางการกระทำใด ๆ ตามคำสั่งดังกล่าว เป็นผู้ซึ่ง
ก่อให้เกิดอันตราย หรือความเสียหายจากภาวะมลพิษ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินห้าแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

^{๑๒๖}พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๗๑ “ในเขตควบคุม
มลพิษใดหรือเขตท้องที่ใดที่ทางราชการได้จัดให้มีระบบบำบัดน้ำเสียรวมหรือระบบกำจัดของเสียรวมไว้แล้ว ให้เจ้าของหรือผู้ครอบครอง
แหล่งกำเนิดมลพิษตามมาตรา ๗๐ วรรคหนึ่ง ซึ่งยังมีได้ทำการก่อสร้าง ติดตั้ง หรือจัดให้มีระบบบำบัดน้ำเสียหรือระบบกำจัดของเสีย

รวมหรือระบบกำจัดของเสียรวมไว้แล้ว หากเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษไม่จัดส่งน้ำเสีย หรือของเสียของตนไปทำการบำบัดหรือกำจัด^{๑๒๗} หรือในเขตท้องที่ใดที่ทางราชการยังมิได้จัดให้มีระบบบำบัดน้ำเสียรวมหรือระบบกำจัดของเสียรวม แต่มีผู้ได้รับใบอนุญาตรับจ้างให้บริการดังกล่าวอยู่ในเขตท้องที่นั้น แต่เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษไม่จัดส่งน้ำเสียหรือของเสียไปทำการบำบัดหรือกำจัด^{๑๒๘} หรือในเขตท้องที่ใดที่ทางราชการยังมิได้จัดให้มีระบบบำบัดน้ำเสียรวมหรือระบบกำจัดของเสียรวม และไม่มีผู้ได้รับใบอนุญาตรับจ้างให้บริการดังกล่าวอยู่ในเขตท้องที่นั้น เจ้าพนักงานอาจกำหนดวิธีการชั่วคราวให้ดำเนินการได้ แต่เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานนั้น^{๑๒๙} หรือเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษไม่ปฏิบัติตามกฎกระทรวงที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามมาตรา ๘๐ ซึ่งผู้ฝ่าฝืนการกระทำดังกล่าวนี้จะต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ^{๑๓๐}

ตามที่เจ้าพนักงานควบคุมมลพิษกำหนด หรือไม่ประสงค์ที่จะทำการก่อสร้างหรือจัดให้มีระบบบำบัดน้ำเสียหรือระบบกำจัดของเสียตามที่เจ้าพนักงานควบคุมมลพิษกำหนดดังกล่าว มีหน้าที่ต้องจัดส่งน้ำเสียหรือของเสียที่เกิดจากการดำเนินกิจการของตนไปทำการบำบัดหรือกำจัดโดยระบบบำบัดน้ำเสียรวมหรือระบบกำจัดของเสียรวมที่มีอยู่ภายในเขตควบคุมมลพิษหรือเขตท้องที่นั้น และมีหน้าที่ต้องเสียค่าบริการตามที่กำหนดโดยพระราชบัญญัตินี้หรือโดยกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง”

^{๑๒๗}พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๗๒ “ในเขตควบคุมมลพิษใดหรือเขตท้องที่ใดที่ทางราชการได้จัดให้มีระบบบำบัดน้ำเสียรวมหรือระบบกำจัดของเสียรวมไว้แล้ว ให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษทุกประเภท เว้นแต่เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษที่กำหนดตามมาตรา ๗๐ มีหน้าที่ต้องจัดส่งน้ำเสียหรือของเสียที่เกิดจากแหล่งกำเนิดมลพิษของตนไปทำการบำบัดหรือกำจัดโดยระบบบำบัดน้ำเสียรวมหรือระบบกำจัดของเสียรวมที่มีอยู่ภายในเขตควบคุมมลพิษหรือเขตท้องที่นั้น และมีหน้าที่ต้องเสียค่าบริการตามที่กำหนดโดยพระราชบัญญัตินี้หรือโดยกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง เว้นแต่แหล่งกำเนิดมลพิษนั้น มีระบบบำบัดน้ำเสียหรือระบบกำจัดของเสียของตนเองอยู่แล้ว และสามารถทำการบำบัดน้ำเสียหรือกำจัดของเสียได้ตามมาตรฐานที่กำหนดตามพระราชบัญญัตินี้”

^{๑๒๘}พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๗๔ “ในเขตควบคุมมลพิษใดหรือในเขตท้องที่ใดที่ทางราชการยังมิได้จัดให้มีระบบบำบัดน้ำเสียรวมหรือระบบกำจัดของเสียรวม แต่มีผู้ได้รับใบอนุญาตรับจ้างให้บริการบำบัดน้ำเสียหรือกำจัดของเสียอยู่ในเขตควบคุมมลพิษหรือเขตท้องที่นั้น ให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษตามมาตรา ๗๑ และมาตรา ๗๒ จัดส่งน้ำเสียหรือของเสียจากแหล่งกำเนิดของตนไปให้ผู้รับจ้างให้บริการทำการบำบัดหรือกำจัดตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่เจ้าพนักงานท้องถิ่นกำหนดโดยคำแนะนำของเจ้าพนักงานควบคุมมลพิษ”

^{๑๒๙}พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๗๕ “ในเขตควบคุมมลพิษใด หรือเขตท้องที่ใดที่ทางราชการยังมิได้จัดให้มีระบบบำบัดน้ำเสียรวมหรือระบบกำจัดของเสียรวมและไม่มีผู้ได้รับใบอนุญาตรับจ้างให้บริการบำบัดน้ำเสียหรือกำจัดของเสียอยู่ในเขตควบคุมมลพิษหรือเขตท้องที่นั้น เจ้าพนักงานท้องถิ่นโดยคำแนะนำของเจ้าพนักงานควบคุมมลพิษอาจกำหนดวิธีการชั่วคราว สำหรับการบำบัดน้ำเสียหรือกำจัดของเสียซึ่งเกิดจากแหล่งกำเนิดมลพิษตามมาตรา ๗๑ และมาตรา ๗๒ ได้ตามที่จำเป็นจนกว่าจะได้มีการก่อสร้างติดตั้ง และเปิดดำเนินการระบบบำบัดน้ำเสียรวม หรือระบบกำจัดของเสียรวมในเขตควบคุมมลพิษหรือเขตท้องที่นั้น”

^{๑๓๐}พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๐๔ “เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษผู้ใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๗๑ หรือผู้ใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๗๒ หรือข้อกำหนดของเจ้าพนักงานท้องถิ่นตามมาตรา ๗๔ หรือมาตรา ๗๕ วรรคหนึ่ง หรือกฎกระทรวงที่ออกตามมาตรา ๘๐ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปีหรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

๓) กรณีเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษไม่จัดเก็บสถิติและไม่จัดทำรายงานสรุปผลการทำงานของระบบบำบัดน้ำเสียหรือระบบกำจัดของเสียของตน^{๑๓๑} ซึ่งผู้ฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ^{๑๓๒}

๔) หากผู้ที่กระทำความผิดเป็นนิติบุคคลแล้ว บรรดาผู้แทนนิติบุคคลนั้น จะต้องร่วมกันรับผิดชอบในการกระทำที่เกิดขึ้นด้วย เว้นเสียแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนนั้น มิได้มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดเช่นนั้น^{๑๓๓}

๓.๕.๒ พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕

เนื่องมาจากพระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นกฎหมายที่ใช้ควบคุมดูแลแหล่งกำเนิดมลพิษประเภทโรงงานเป็นการเฉพาะ ทำให้มาตรการที่นำมาใช้ในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายฉบับนี้มักจะเป็นมาตรการในเชิงของการป้องกันและกักควบคุมมลพิษทุกประเภทที่เกิดจากการประกอบกิจการของโรงงาน มิให้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือก่อให้เกิดความเสียหายหรือเดือดร้อนรำคาญแก่ประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงกับโรงงาน^{๑๓๔} พระราชบัญญัติโรงงานมีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมดูแลการประกอบกิจการของโรงงานอุตสาหกรรม โดยให้อำนาจรัฐมนตรีออกกฎกระทรวง เพื่อป้องกันเหตุเดือดร้อนรำคาญ ความเสียหาย หรืออันตรายอันอาจเกิดขึ้นจากการ

^{๑๓๑}พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๘๐ “เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษ ซึ่งมีระบบบำบัดอากาศเสีย อุปกรณ์ หรือเครื่องมือสำหรับควบคุมการปล่อยทิ้งอากาศเสียหรือมลพิษอื่น ระบบบำบัดน้ำเสีย หรือระบบกำจัดของเสีย ตามมาตรา ๖๘ หรือมาตรา ๗๐ เป็นของตนเอง มีหน้าที่ต้องเก็บสถิติและข้อมูลซึ่งแสดงผลการทำงานของระบบหรืออุปกรณ์ และเครื่องมือดังกล่าวในแต่ละวัน และจัดทำบันทึกรายละเอียดเป็นหลักฐานไว้ ณ สถานที่ตั้งแหล่งกำเนิดมลพิษนั้น และจะต้องจัดทำรายงานสรุปผลการทำงานของระบบ หรืออุปกรณ์และเครื่องมือดังกล่าวเสนอต่อเจ้าพนักงานท้องถิ่นแห่งท้องที่ที่แหล่งกำเนิดมลพิษนั้นตั้งอยู่อย่างน้อยเดือนละหนึ่งครั้ง

การเก็บสถิติ ข้อมูล การจัดทำบันทึกรายละเอียดและรายงานให้ทำตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และแบบที่กำหนดในกฎกระทรวง

ในกรณีที่ระบบบำบัดอากาศเสีย ระบบบำบัดน้ำเสีย หรือระบบกำจัดของเสีย หรืออุปกรณ์ และเครื่องมือดังกล่าวในวรรคหนึ่ง จะต้องมีความควบคุมตามที่เจ้าพนักงานควบคุมมลพิษกำหนด ให้ผู้ควบคุมมีหน้าที่ดำเนินการตามที่กำหนดไว้ในวรรคหนึ่งแทนเจ้าของหรือผู้ครอบครอง

ให้ผู้ได้รับใบอนุญาตรับจ้างให้บริการบำบัดน้ำเสียหรือกำจัดของเสียมีหน้าที่ต้องดำเนินการเช่นเดียวกับเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษตามวรรคหนึ่ง”

^{๑๓๒}พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๐๖ “เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษ ผู้ควบคุม หรือผู้รับจ้างให้บริการบำบัดน้ำเสียหรือกำจัดของเสียผู้ใดไม่จัดเก็บสถิติ ข้อมูล หรือไม่ทำบันทึกหรือรายงานตามมาตรา ๘๐ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

^{๑๓๓}พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๑๑ “ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดซึ่งต้องรับโทษตามพระราชบัญญัตินี้เป็นนิติบุคคล กรรมการหรือผู้จัดการของนิติบุคคลนั้น หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น ต้องระวางโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนในการกระทำความผิดนั้น”

^{๑๓๔}สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ร่วมกับ ศูนย์วิจัยกฎหมายและการพัฒนาสิ่งแวดล้อม คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คู่มือการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมด้านสิ่งแวดล้อมของประชาชนสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (๒๕๔๗), หน้า ๑๒๔.

ประกอบกิจการของโรงงานได้ แต่อย่างไรก็ตามการประกอบกิจการของโรงงานนั้น จะถูกควบคุมโดยกฎหมายลำดับรอง คือ กฎกระทรวงและประกาศกระทรวงเป็นสำคัญ โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติโรงงานที่ให้อำนาจในการออกกฎหมายลำดับรองเอาไว้ ตามมาตรา ๘ และมาตรา ๓๒ โดยมีการกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาของโรงงานอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมไว้ในกรณีดังต่อไปนี้

๑) กรณีโรงงานอุตสาหกรรมใดไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย หรือประกอบกิจการที่อาจก่อให้เกิดอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของบุคคลอื่น^{๑๓๕} และกรณีที่เจ้าพนักงานได้มีคำสั่งให้ระงับการกระทำที่ฝ่าฝืน หรือแก้ไข หรือปรับปรุง หรือปฏิบัติให้ถูกต้องแล้ว แต่ยังคงฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามคำสั่งเช่นว่านั้นของเจ้าพนักงาน^{๑๓๖}

๒) กรณีที่โรงงานเกิดอุบัติเหตุแล้วเป็นเหตุให้บุคคลถึงแก่ความตายหรือได้รับบาดเจ็บหรือเป็นเหตุให้โรงงานจำต้องหยุดการประกอบกิจการเป็นเวลากว่า ๗ วัน โรงงานมีหน้าที่ต้องแจ้งให้เจ้าพนักงานทราบ^{๑๓๗} หากละเลยไม่ปฏิบัติย่อมต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองหมื่นบาท^{๑๓๘}

๓) กรณีฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามกฎกระทรวงที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามมาตรา ๘(๑) (๒) (๓) (๔) (๕) และ (๘) แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕^{๑๓๙} ซึ่งมีกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องดังนี้

๓.๑) กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕) อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๖ และมาตรา ๘ (๑) (๒) (๓) (๔) (๕) (๖) และ (๘) แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งสรุปการกระทำความผิดต่อสิ่งแวดล้อมโดยโรงงานอุตสาหกรรมได้ดังนี้

^{๑๓๕}พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๗ “ในกรณีที่พนักงานเจ้าหน้าที่พบว่า ผู้ประกอบกิจการโรงงานผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ หรือการประกอบกิจการโรงงานมีสภาพที่อาจก่อให้เกิดอันตราย ความเสียหาย หรือความเดือดร้อนแก่บุคคลหรือทรัพย์สินที่อยู่ในโรงงานหรือที่อยู่ใกล้เคียงกับโรงงาน ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจสั่งให้ผู้นั้นระงับการกระทำที่ฝ่าฝืน หรือแก้ไข หรือปรับปรุง หรือปฏิบัติให้ถูกต้อง หรือเหมาะสมภายในระยะเวลาที่กำหนดได้”

^{๑๓๖}พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๕๗ “ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งสั่งตามมาตรา ๓๗ วรรคหนึ่ง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และให้ปรับอีกวันละไม่เกินห้าพันบาท ตลอดเวลาที่ยังฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติให้ถูกต้อง”

^{๑๓๗}พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๔ “ในกรณีมีอุบัติเหตุในโรงงานเนื่องจากโรงงานหรือเครื่องจักรของโรงงาน ไม่ว่าจะเป็กรณีของโรงงานจำพวกใด ถ้าอุบัติเหตุหนึ่ง

(๑) เป็นเหตุให้บุคคลถึงแก่ความตาย เจ็บป่วย หรือบาดเจ็บ ซึ่งภายหลังเจ็ดสิบสองชั่วโมงแล้ว ยังไม่สามารถทำงานในหน้าที่เดิมได้ ให้ผู้ประกอบกิจการโรงงานแจ้งเป็นหนังสือให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทราบภายในสามวันนับแต่วันตาย หรือวันครบกำหนดเจ็ดสิบสองชั่วโมง แล้วแต่กรณี

(๒) เป็นเหตุให้โรงงานต้องหยุดดำเนินงานเกินกว่าเจ็ดวัน ให้ผู้ประกอบกิจการโรงงานแจ้งเป็นหนังสือให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทราบภายในสิบวันนับแต่วันเกิดอุบัติเหตุ

เมื่อเกิดอุบัติเหตุในโรงงานใดตามวรรคหนึ่ง ให้พนักงานเจ้าหน้าที่เข้าไปตรวจโรงงานและเครื่องจักรและพิจารณาดำเนินการตามมาตรา ๓๗ หรือมาตรา ๓๙ แล้วแต่กรณี”

^{๑๓๘}พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๕๔ “ผู้ประกอบกิจการโรงงานผู้ใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๓๔ วรรคหนึ่ง ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองหมื่นบาท”

^{๑๓๙}พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๔๕ “ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎกระทรวงที่ออกตามมาตรา ๘(๑) (๒) (๓) (๔) (๕) หรือ (๘) หรือประกาศของรัฐมนตรี้ที่ออกตามกฎกระทรวงดังกล่าว ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองแสนบาท”

๓.๑.๑) โรงงานที่ไม่มีวิธีการในการควบคุมการปล่อยของเสียหรือมลพิษที่อาจมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งไม่มีระบบป้องกันสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ^{๑๔๐}

๓.๑.๒) โรงงานที่ไม่รักษาความสะอาด และไม่จัดให้มีที่รองรับหรือที่กำจัดขยะและสิ่งปฏิกูล ตลอดจนไม่ดำเนินการกำจัดสิ่งปฏิกูลหรือวัสดุที่ไม่ใช้แล้วให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง^{๑๔๑}

๓.๑.๓) โรงงานที่ลักลอบระบายน้ำทิ้งออกสู่ภายนอก โดยไม่ได้ปฏิบัติตามวิธีการที่รัฐมนตรีกำหนดไว้ก่อนที่จะมีการระบายน้ำทิ้ง^{๑๔๒}

๓.๑.๔) โรงงานที่ลักลอบระบายอากาศเสียออกสู่ภายนอก โดยไม่ได้ปฏิบัติตามวิธีการที่รัฐมนตรีกำหนดไว้ โดยอากาศที่ระบายออกมานั้นมีปริมาณของสารปนเปื้อนเกินกว่าค่ามาตรฐานที่กำหนดไว้^{๑๔๓}

๓.๑.๕) การประกอบกิจการของโรงงานที่ก่อให้เกิดเสียงดังเกินไปกว่าค่ามาตรฐานที่กำหนดไว้^{๑๔๔}

๓.๒) กฎกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่องกำหนดมาตรฐานและวิธีการตรวจสอบกลิ่นในอากาศจากโรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๘ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๖ และมาตรา ๘(๕) แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งการกระทำความผิดต่อสิ่งแวดล้อมโดยโรงงานอุตสาหกรรมตามกฎหมายฉบับนี้ คือ กรณีโรงงานระบายอากาศที่มีกลิ่นออกสู่ภายนอก โดยค่าความเข้มข้นของกลิ่นนั้นสูงเกินกว่าค่ามาตรฐานที่กำหนดไว้^{๑๔๕}

๔) กรณีฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามกฎกระทรวงที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามมาตรา ๘(๖) หรือ (๗) แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕^{๑๔๖} กล่าวคือ กฎกระทรวง ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๓๕) อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๖ และมาตรา ๘(๗) แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งสรุปการกระทำความผิดต่อสิ่งแวดล้อมโดยโรงงานอุตสาหกรรมได้ดังนี้

^{๑๔๐} กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ ข้อ ๑๐, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๑.

^{๑๔๑} กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ ข้อ ๑๓, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๑-๒๘๒.

^{๑๔๒} กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ ข้อ ๑๔, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๒.

^{๑๔๓} กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ ข้อ ๑๖, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๒.

^{๑๔๔} กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ ข้อ ๑๗, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๒.

^{๑๔๕} กฎกระทรวง เรื่องกำหนดมาตรฐานและวิธีการตรวจสอบกลิ่นในอากาศจากโรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๘ ข้อ ๓, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๓.

^{๑๔๖} พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๔๖ “ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎกระทรวงที่ออกตามมาตรา ๘(๖) หรือ (๗) หรือประกาศของรัฐมนตรีที่ออกตามกฎกระทรวงดังกล่าว ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองหมื่นบาท”

๔.๑) โรงงานที่มีผลกระทบรุนแรงต่อสิ่งแวดล้อมแล้วไม่จัดทำรายงานข้อมูลการตรวจสอบประสิทธิภาพของระบบป้องกันสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ การวิเคราะห์ปริมาณสารมลพิษในระบบป้องกันสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ และการตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อม^{๑๔๗}

๔.๒) โรงงานที่มีการใช้สารกัมมันตรังสี แล้วไม่จัดทำรายงานข้อมูลเกี่ยวกับชนิดจำนวน แหล่งที่มา วิธีการใช้ และการเก็บรักษาสารกัมมันตรังสี^{๑๔๘}

๔.๓) โรงงานที่มีการผลิต การเก็บ หรือการใช้วัตถุอันตราย แล้วไม่จัดทำข้อมูลความปลอดภัยเกี่ยวกับลักษณะอันตรายตามคุณสมบัติของวัตถุนั้น ๆ^{๑๔๙}

๓.๕.๓ พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕

พระราชบัญญัติการสาธารณสุขมีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมดูแลกิจการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจการสาธารณสุข กำหนดมาตรการกำกับ ดูแล และป้องกันการอนามัยสิ่งแวดล้อม โดยมีการกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาของโรงงานอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมไว้ในกรณีดังต่อไปนี้

๑) กรณีไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของอธิบดีกรมอนามัย หรือขัดขวางการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ ในกรณีที่เกิดหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าจะเกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อสภาวะความเป็นอยู่ที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตของประชาชน ซึ่งเป็นกรณีเร่งด่วน^{๑๕๐} ซึ่งผู้ฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองเดือน หรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ^{๑๕๑}

^{๑๔๗} กฎกระทรวง ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ ข้อ ๔, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๒.

^{๑๔๘} กฎกระทรวง ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ ข้อ ๕, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๒.

^{๑๔๙} กฎกระทรวง ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ ข้อ ๖, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๒.

^{๑๕๐} พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๘ ในกรณีที่เกิดหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าจะเกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อสภาวะความเป็นอยู่ที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตของประชาชน ซึ่งจำเป็นต้องมีการแก้ไขโดยเร่งด่วน ให้อธิบดีกรมอนามัยมีอำนาจออกคำสั่งให้เจ้าของวัตถุหรือบุคคลซึ่งเกี่ยวข้องกับการก่อให้เกิดหรืออาจเกิดความเสียหายดังกล่าวระงับการกระทำหรือให้กระทำการใด ๆ เพื่อแก้ไขหรือป้องกันความเสียหายเช่นว่านั้นได้ตามที่เห็นสมควร

ถ้าบุคคลซึ่งได้รับคำสั่งตามวรรคหนึ่งไม่ปฏิบัติตามคำสั่งภายในระยะเวลาตามสมควร อธิบดีกรมอนามัยจะสั่งให้เจ้าพนักงานสาธารณสุขปฏิบัติการใด ๆ เพื่อแก้ไขหรือป้องกันความเสียหายดังกล่าวนั้นแทนก็ได้ ในกรณีนี้ให้เจ้าพนักงานสาธารณสุขใช้ความระมัดระวังตามสมควรแก่พฤติการณ์ และบุคคลซึ่งได้รับคำสั่งดังกล่าวต้องเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายสำหรับการนั้น

ในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานคร ให้อธิบดีกรมอนามัยแจ้งแก่ผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อสั่งให้นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดปฏิบัติการตามความในวรรคสอง สำหรับในเขตท้องถิ่นที่จังหวัดนั้น"

^{๑๕๑} พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๖๙ "ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของอธิบดีกรมอนามัย ตามมาตรา ๘ วรรคหนึ่ง โดยไม่มีเหตุหรือข้อแก้ตัวอันสมควร หรือขัดขวางการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานสาธารณสุขตามมาตรา ๘ วรรคสอง หรือนายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดตามมาตรา ๘ วรรคสาม ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองเดือน หรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ"

๒) กรณีไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานท้องถิ่น หรือขัดขวางการกระทำของเจ้าพนักงานที่สั่งให้ระงับหรือป้องกัน ในกรณีที่มีเหตุรำคาญเกิดขึ้นในที่หรือทางสาธารณะ และเหตุรำคาญนั้นอาจก่อให้เกิดอันตรายอย่างร้ายแรงต่อสุขภาพ^{๑๕๒} ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินสองพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ^{๑๕๓}

๓) กรณีไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานท้องถิ่น หรือขัดขวางการกระทำของเจ้าพนักงานที่สั่งให้ระงับหรือป้องกัน ในกรณีที่มีเหตุรำคาญเกิดขึ้นในสถานที่เอกชน^{๑๕๔} ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือนหรือปรับไม่เกินสองพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

๔) กรณีที่เจ้าพนักงานพบเห็นว่าผู้ใดไม่ปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมาย ซึ่งอาจก่อให้เกิดอันตรายอย่างร้ายแรงต่อสุขภาพของประชาชน และเจ้าพนักงานได้มีคำสั่งให้ผู้นั้นหยุดดำเนินกิจการแล้ว แต่บุคคลดังกล่าวยังไม่ปฏิบัติตามคำสั่งเช่นนั้น^{๑๕๕} ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่

^{๑๕๒}พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๒๗ “ในกรณีที่มีเหตุรำคาญเกิดขึ้นหรืออาจเกิดขึ้นในที่หรือทางสาธารณะ ให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจออกคำสั่งเป็นหนังสือให้บุคคลซึ่งเป็นต้นเหตุหรือเกี่ยวข้องกับการก่อหรืออาจก่อให้เกิดเหตุรำคาญนั้น ระงับหรือป้องกันเหตุรำคาญภายในเวลาอันสมควร กำหนดวิธีการเพื่อป้องกันมิให้มีเหตุรำคาญเกิดขึ้นอีกในอนาคต ให้ระงับไว้ในคำสั่งได้

ในกรณีที่ปรากฏแก่เจ้าพนักงานท้องถิ่นว่าไม่มีการปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานท้องถิ่น ตามวรรคหนึ่ง และเหตุรำคาญที่เกิดขึ้นอาจเกิดอันตรายอย่างร้ายแรงต่อสุขภาพ ให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นระงับเหตุรำคาญนั้น และอาจจัดการตามความจำเป็นเพื่อป้องกันมิให้เกิดเหตุรำคาญนั้นขึ้นอีกโดยบุคคลซึ่งเป็นต้นเหตุหรือเกี่ยวข้องกับการก่อหรืออาจก่อให้เกิดเหตุรำคาญต้องเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายสำหรับการจัดการนั้น”

^{๑๕๓}พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๗๔ “ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานท้องถิ่น ตามมาตรา ๒๑ มาตรา ๒๒ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง หรือมาตรา ๒๘ วรรคหนึ่งหรือวรรคสาม โดยไม่มีเหตุหรือข้อแก้ตัวอันสมควร หรือขัดขวางการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานท้องถิ่นตามมาตรา ๒๓ มาตรา ๒๗ วรรคสอง หรือมาตรา ๒๘ วรรคสอง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือนหรือปรับไม่เกินสองพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

^{๑๕๔}พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๒๘ “ในกรณีที่มีเหตุรำคาญเกิดขึ้นในสถานที่เอกชน ให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจออกคำสั่งเป็นหนังสือให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองสถานที่นั้นระงับเหตุรำคาญภายในเวลาอันสมควรตามที่ระบุไว้ในคำสั่ง และถ้าเห็นว่าสมควรจะให้กระทำโดยวิธีใดเพื่อระงับเหตุรำคาญนั้น หรือสมควรกำหนดวิธีการเพื่อป้องกันมิให้มีเหตุรำคาญเกิดขึ้นในอนาคตให้ระบุไว้ในคำสั่งได้

ในกรณีที่ไม่มีการปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานท้องถิ่นตามวรรคหนึ่ง ให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจระงับเหตุรำคาญนั้นและอาจจัดการตามความจำเป็นเพื่อป้องกันมิให้มีเหตุรำคาญเกิดขึ้นอีก และถ้าเหตุรำคาญเกิดขึ้นจากการกระทำ การละเลย หรือการยินยอมของเจ้าของหรือผู้ครอบครองสถานที่นั้น เจ้าของหรือผู้ครอบครองสถานที่ดังกล่าวต้องเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายสำหรับการนั้น

ในกรณีที่ปรากฏแก่เจ้าพนักงานท้องถิ่นว่าเหตุรำคาญที่เกิดขึ้นในสถานที่เอกชนอาจเกิดอันตรายอย่างร้ายแรงต่อสุขภาพ หรือมีผลกระทบต่อสภาวะความเป็นอยู่ที่เหมาะสมกับการดำรงชีพของประชาชน เจ้าพนักงานท้องถิ่นจะออกคำสั่งเป็นหนังสือห้ามมิให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองใช้หรือยินยอมให้บุคคลใดใช้สถานที่นั้นทั้งหมดหรือบางส่วน จนกว่าจะเป็นที่พอใจแก่เจ้าพนักงานท้องถิ่นว่าได้มีการระงับเหตุรำคาญนั้นแล้วก็ได้”

^{๑๕๕}พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๔๕ “ในกรณีที่ปรากฏว่าผู้ดำเนินกิจการใด ๆ ตามที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัตินี้ ปฏิบัติไม่ถูกต้องตามพระราชบัญญัตินี้ กฎกระทรวง ข้อกำหนดของท้องถิ่นหรือประกาศที่ออกตามพระราชบัญญัตินี้หรือคำสั่งของเจ้าพนักงานท้องถิ่นที่กำหนดไว้เกี่ยวกับการดำเนินกิจการนั้น ให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจสั่งให้ผู้ดำเนินกิจการนั้นแก้ไขหรือปรับปรุงให้ถูกต้องได้ และถ้าผู้ดำเนินกิจการไม่แก้ไขหรือถ้าการดำเนินกิจการนั้นจะก่อให้เกิดหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าจะเกิดอันตรายอย่างร้ายแรงต่อสุขภาพของประชาชน เจ้าพนักงานท้องถิ่นจะสั่งให้ผู้นั้นหยุดดำเนินกิจการนั้นไว้ทันทีเป็นการชั่วคราวจนกว่าจะเป็นที่พอใจแก่เจ้าพนักงานท้องถิ่นว่าปราศจากอันตรายแล้วก็ได้

คำสั่งของเจ้าพนักงานท้องถิ่นตามวรรคหนึ่ง ให้กำหนดระยะเวลาที่จะต้องปฏิบัติตามคำสั่งไว้ตามสมควร แต่ต้องไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน เว้นแต่เป็นกรณีที่มีคำสั่งให้หยุดดำเนินกิจการทันที และต้องทำเป็นหนังสือแจ้งให้ผู้ดำเนินกิจการซึ่งจะต้องปฏิบัติตาม

เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และปรับอีกไม่เกินวันละห้าพันบาท ตลอดเวลาที่ยังไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง^{๑๕๖}

๕) กรณีเจ้าพนักงานสาธารณสุขพบเห็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง หรือฝ่าฝืนต่อกฎหมาย ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อสภาวะความเป็นอยู่ที่เหมาะสมกับการดำรงชีพของประชาชน หรือจะเป็นอันตรายอย่างร้ายแรงต่อสุขภาพของประชาชนเป็นส่วนรวม และเจ้าพนักงานได้ออกคำสั่งให้แก้ไข หรือระงับเหตุนั้นแล้ว^{๑๕๗} แต่ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานสาธารณสุข หรือขัดขวางการกระทำของเจ้าพนักงานดังกล่าว^{๑๕๘}

๓.๕.๔ พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕

พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมืองมีวัตถุประสงค์ต้องการให้ทุกคนรู้จักช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดเรียบร้อยของบ้านเมือง โดยกำหนดบทลงโทษสำหรับบุคคลที่ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตาม ทั้งนี้มีการกำหนดความรับผิดทางอาญาที่เกี่ยวข้องกับโรงงานอุตสาหกรรมในการก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมไว้ในกรณีดังต่อไปนี้

๑) กรณีทิ้งสิ่งปฏิกูลหรือมูลฝอยลงบนที่สาธารณะ หรือปล่อยให้สิ่งปฏิกูลหรือมูลฝอยอยู่ในที่ดินของตน ซึ่งคนทั่วไปสามารถเห็นได้^{๑๕๙} ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองพันบาท^{๑๖๐}

คำสั่งทราบ ในกรณีที่ไม่พบผู้ดำเนินการหรือผู้ดำเนินการไม่ยอมรับคำสั่งดังกล่าว ให้ส่งคำสั่งโดยทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ หรือปิดคำสั่งนั้นไว้ในที่เปิดเผยเห็นได้ง่าย ณ ภูมิลำเนาหรือสำนักทำการงานของผู้ดำเนินการ และให้ถือว่าผู้นั้นได้ทราบคำสั่งแล้วตั้งแต่วันที่คำสั่งไปถึงหรือวันปิดคำสั่ง แล้วแต่กรณี”

^{๑๕๖}พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๘๐ “ผู้ดำเนินการผู้ใดดำเนินการในระหว่างที่มีคำสั่งของเจ้าพนักงานท้องถิ่นให้หยุดดำเนินการ หรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานท้องถิ่นตามมาตรา ๔๕ มาตรา ๕๒ หรือมาตรา ๖๕ วรรคสอง โดยไม่มีเหตุหรือข้อแก้ตัวอันสมควร ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และปรับอีกไม่เกินวันละห้าพันบาท ตลอดเวลาที่ยังไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง”

^{๑๕๗}พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๔๖ “ในกรณีที่เจ้าพนักงานสาธารณสุขตรวจพบเหตุที่ไม่ถูกต้อง หรือมีการกระทำใด ๆ ที่ฝ่าฝืนต่อบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ หรือข้อกำหนดของท้องถิ่น ให้เจ้าพนักงานสาธารณสุขแจ้งเจ้าพนักงานท้องถิ่นเพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ต่อไปโดยไม่ชักช้า

ในกรณีที่เจ้าพนักงานสาธารณสุขเห็นว่าเหตุตามวรรคหนึ่งจะมีผลกระทบต่อสภาวะความเป็นอยู่ที่เหมาะสมกับการดำรงชีพของประชาชน หรือจะเป็นอันตรายอย่างร้ายแรงต่อสุขภาพของประชาชนเป็นส่วนรวม ซึ่งสมควรจะดำเนินการแก้ไขโดยเร่งด่วน ให้เจ้าพนักงานสาธารณสุขมีอำนาจออกคำสั่งให้ผู้กระทำการไม่ถูกต้องหรือฝ่าฝืนดังกล่าวแก้ไขหรือระงับเหตุนั้น หรือดำเนินการใด ๆ เพื่อแก้ไขหรือระงับเหตุนั้นได้ตามสมควร แล้วให้แจ้งเจ้าพนักงานท้องถิ่นทราบ”

^{๑๕๘}พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๘๑ “ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานสาธารณสุขตามมาตรา ๔๖ วรรคสอง โดยไม่มีเหตุหรือข้อแก้ตัวอันสมควร หรือขัดขวางการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานสาธารณสุข ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองเดือนหรือปรับไม่เกินห้าพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ”

^{๑๕๙}พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๒ “ห้ามมิให้ผู้ใด

(๑) ทิ้งสิ่งปฏิกูลหรือมูลฝอยลงบนที่สาธารณะ

(๒) ปล่อยให้ขยะมูลฝอยในที่ดินของตนในสภาพที่ประชาชนอาจเห็นได้จากที่สาธารณะ”

๒) กรณีเท หรือทิ้งสิ่งปฏิกูล มูลฝอย น้ำโสโครก หรือสิ่งอื่นใดลงบนถนนหรือในทางน้ำ^{๑๖๑} ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท^{๑๖๒}

๓.๕.๕ พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒

พระราชบัญญัติควบคุมอาคารมีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมการก่อสร้าง การตัดแปลง การรื้อถอนและการใช้อาคารทั่วไป ซึ่งได้กำหนดความรับผิดชอบทางอาญาของโรงงานอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมไว้ในกรณีดังต่อไปนี้

๑) กรณีเจ้าของอาคารไม่จัดให้มีผู้ตรวจสอบระบบระบายอากาศ ระบบระบายน้ำ ระบบบำบัดน้ำเสีย^{๑๖๓} ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และยังต้องระวางโทษปรับอีกวันละไม่เกินหนึ่งหมื่นบาทจนกว่าจะได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง^{๑๖๔}

๒) กรณีอุปกรณ์เกี่ยวกับระบบระบายอากาศ ระบบระบายน้ำ ระบบบำบัดน้ำเสีย มีสภาพหรือมีการใช้ที่อาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ ชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินของบุคคลอื่น หรือก่อให้เกิดเหตุรำคาญ หรือกระทบกระเทือนต่อการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และเจ้าพนักงานท้องถิ่นมีคำสั่งห้ามมิให้เจ้าของอาคารใช้อุปกรณ์ดังกล่าว หรือมีคำสั่งให้แก้ไขอุปกรณ์ให้อยู่ในสภาพที่ใช้งาน

^{๑๖๐}พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๕๔ “ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๘ วรรคหนึ่ง มาตรา ๑๕ มาตรา ๒๐ มาตรา ๒๒ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ มาตรา ๒๙ มาตรา ๓๑ มาตรา ๓๒ มาตรา ๓๕ มาตรา ๓๙ มาตรา ๔๐ หรือมาตรา ๔๑ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองพันบาท”

^{๑๖๑}พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๓ “ห้ามมิให้ผู้ใดเท หรือทิ้งสิ่งปฏิกูล มูลฝอย น้ำโสโครก หรือสิ่งอื่นใดลงบนถนนหรือในทางน้ำ”

^{๑๖๒}พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๕๗ “ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๑๓ วรรคหนึ่ง มาตรา ๑๙ มาตรา ๒๓ มาตรา ๓๐ มาตรา ๓๓ วรรคหนึ่ง หรือมาตรา ๓๔ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท”

^{๑๖๓}พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๓๒ ทวิ “เจ้าของอาคาร ดังต่อไปนี้

- (๑) อาคารสูง อาคารขนาดใหญ่พิเศษ
- (๒) อาคารชุมนุมคน

อาคารตามที่กำหนดในกฎกระทรวงต้องจัดให้มีผู้ตรวจสอบด้านวิศวกรรมหรือผู้ตรวจสอบด้านสถาปัตยกรรมแล้วแต่กรณี ทำการตรวจสอบสภาพอาคาร โครงสร้างของตัวอาคาร อุปกรณ์ประกอบต่าง ๆ เกี่ยวกับระบบไฟฟ้า และการจัดแสงสว่าง ระบบการเตือน การป้องกัน และการระงับอัคคีภัย การป้องกันอันตรายเมื่อมีเหตุฉุกเฉินวุ่นวาย ระบบระบายอากาศ ระบบระบายน้ำ ระบบบำบัดน้ำเสีย ระบบเครื่องกล หรือระบบอื่น ๆ ของอาคารที่จำเป็นต่อการป้องกันอันตรายต่าง ๆ ที่มีผลต่อสุขภาพ ชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สิน แล้วรายงานผลการตรวจสอบต่อเจ้าพนักงานท้องถิ่น ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง ให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นพิจารณาผลการตรวจสอบสภาพอาคารตามวรรคหนึ่งโดยมิชักช้าเพื่อพิจารณาออกใบรับรองการตรวจสอบสภาพอาคารหรือดำเนินการตามมาตรา ๔๖ หรือมาตรา ๔๖ ทวิ แล้วแต่กรณีต่อไป”

^{๑๖๔}พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๖๕ ทวิ “ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๓๒ ทวิ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

นอกจากต้องระวางโทษตามวรรคหนึ่งแล้ว ผู้ไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๓๒ ทวิ ยังต้องระวางโทษปรับอีกวันละไม่เกินหนึ่งหมื่นบาทจนกว่าจะได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง”

ได้ แต่เจ้าของอาคารไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานท้องถิ่น^{๑๖๕} ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสามหมื่นบาท และยังต้องระวางโทษปรับอีกวันละไม่เกินห้าพันบาท ตลอดเวลาที่ยังฝ่าฝืนหรือจนกว่าจะได้ปฏิบัติตามให้ถูกต้อง^{๑๖๖}

๓.๕.๖ ประมวลกฎหมายอาญา

กฎหมายอาญามีวัตถุประสงค์ในการป้องกันสังคมให้เกิดความสงบเรียบร้อย โดยกำหนดว่าการกระทำใดเป็นความผิดอาญาและกำหนดโทษของผู้ฝ่าฝืนไว้ ซึ่งประมวลกฎหมายอาญาได้กำหนดความรับผิดทางอาญาของโรงงานอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมไว้ในกรณีดังต่อไปนี้

๑) กรณีทำให้เกิดขัดข้องแก่การใช้น้ำซึ่งเป็นสาธารณูปโภค และการกระทำนั้นน่าจะเป็อันตรายแก่บุคคลอื่นหรือทรัพย์สินของผู้อื่น^{๑๖๗} หากเป็นเหตุให้บุคคลอื่นถึงแก่ความตาย ผู้กระทำก็ต้อง

---

^{๑๖๕} พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๔๖ ทวิ “ในกรณีที่อุปกรณ์ประกอบต่าง ๆ เกี่ยวกับระบบไฟฟ้าและการจัดแสงสว่างระบบการเตือน การป้องกันและการระงับอัคคีภัย การป้องกันอันตรายเมื่อมีเหตุฉุกเฉิน ระบายอากาศ ระบบระบายน้ำ ระบบบำบัดน้ำเสีย ระบบเครื่องกล หรือระบบอื่น ๆ ของอาคารตามมาตรา ๓๒ ทวิ มีสภาพหรือมีการใช้ที่อาจเป็นภัยอันตรายต่อสุขภาพ ชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สิน หรืออาจไม่ปลอดภัยจากอัคคีภัย หรือก่อให้เกิดเหตุรำคาญ หรือกระทบกระเทือนต่อการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจดังนี้

(๑) มีคำสั่งห้ามมิให้เจ้าของอาคารหรือผู้ครอบครองอาคารใช้หรือยินยอมให้บุคคลใดใช้อุปกรณ์ประกอบต่าง ๆ และจัดให้มีเครื่องหมายแสดงการห้ามนั้นไว้ที่อุปกรณ์ หรือบริเวณที่เปิดเผยและเห็นได้ง่ายที่อยู่ใกล้กับอุปกรณ์นั้น

(๒) มีคำสั่งให้เจ้าของอาคารดำเนินการแก้ไขอุปกรณ์ประกอบต่าง ๆ นั้น ให้อยู่ในสภาพที่ปลอดภัยหรือสามารถใช้งานได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด แต่ต้องไม่น้อยกว่าสามสิบวัน ในกรณีมีเหตุอันสมควรเจ้าพนักงานท้องถิ่นจะขยายระยะเวลาดังกล่าวออกไปอีกก็ได้

ในกรณีที่ไม่มีกรปฏิบัติตามคำสั่งตามคำสั่งของเจ้าพนักงานท้องถิ่นตามวรรคหนึ่ง และหากอุปกรณ์ดังกล่าวมีผลทำให้อาคารนั้นมีสภาพหรือการใช้ที่อาจเป็นภัยอันตรายอย่างร้ายแรงต่อสุขภาพชีวิต ร่างกายหรือทรัพย์สิน ให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นสั่งห้ามให้อาคารนั้นทั้งหมดหรือบางส่วนไว้ก่อนก็ได้ และต้องจัดให้มีเครื่องหมายแสดงการห้ามนั้นไว้ที่เปิดเผยและเห็นได้ง่าย ณ บริเวณอาคารหรือบริเวณดังกล่าว”

^{๑๖๖} พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๖๕ จัตวา “ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานท้องถิ่นตามมาตรา ๔๖ ทวิ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสามหมื่นบาท

นอกจากต้องระวางโทษตามวรรคหนึ่งแล้ว ผู้ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๔๖ ทวิ ยังต้องระวางโทษปรับอีกวันละไม่เกินห้าพันบาท ตลอดเวลาที่ยังฝ่าฝืนหรือจนกว่าจะได้ปฏิบัติตามให้ถูกต้อง”

^{๑๖๗} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๒๘ “ผู้ใดกระทำความผิดประการใด ๆ เพื่อให้เกิดอุทกภัย หรือเพื่อให้เกิดขัดข้องแก่การใช้น้ำซึ่งเป็นสาธารณูปโภค ถ้าการกระทำนั้นน่าจะเป็อันตรายแก่บุคคลอื่นหรือทรัพย์สินของผู้อื่น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการกระทำผิดดังกล่าวในวรรคแรกเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่บุคคลอื่นหรือทรัพย์สินของผู้อื่น ผู้กระทำต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หกเดือนถึงเจ็ดปี และปรับตั้งแต่หนึ่งพันบาทถึงหนึ่งหมื่นสี่พันบาท”

รับโทษหนักขึ้น^{๑๖๘} และหากการกระทำเช่นนี้เกิดจากการกระทำโดยประมาท และอาจเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่ชีวิตของบุคคลอื่น^{๑๖๙}

๒) กรณีนำเอาของที่มีพิษหรือสิ่งอื่นที่น่าจะเป็นอันตรายแก่สุขภาพปนเปื้อนลงในน้ำที่จัดไว้เพื่อประชาชนบริโภค^{๑๗๐}

๓) กรณีทำให้เกิดเสียงดังโดยไม่มีเหตุอันสมควร จนทำให้ประชาชนตกใจหรือเดือดร้อน^{๑๗๑}

๔) กรณีทำให้รางระบายน้ำ ร่องน้ำหรือท่อระบายของโสโครกอันเป็นสิ่งสาธารณะเกิดขัดข้องหรือไม่สะดวกต่อการใช้งาน^{๑๗๒}

๕) กรณีทำให้น้ำอันมีไว้สำหรับประชาชนใช้สอยเกิดความสกปรก^{๑๗๓}

นอกเหนือจากความผิดที่เกี่ยวกับการก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยตรง ดังที่ปรากฏในประมวลกฎหมายอาญาและกฎหมายสิ่งแวดล้อมฉบับต่าง ๆ แล้ว การกระทำบางอย่างอาจเข้าข่ายความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ในหมวดความผิดเกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย อนามัย ทรัพย์สินได้ หากว่าการก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นเกิดจากการกระทำโดยเจตนาหรือประมาทเลินเล่อของผู้กระทำ ครอบงำประกอบตามที่กฎหมายกำหนดไว้ และก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเฉพาะ

^{๑๖๘}ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๓๘ “ถ้าการกระทำความผิดตามมาตรา ๒๒๖ ถึงมาตรา ๒๓๗ เป็นเหตุให้บุคคลอื่นถึงแก่ความตาย ผู้กระทำต้องระวางโทษจำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงยี่สิบปี และปรับตั้งแต่หนึ่งหมื่นบาทถึงสี่หมื่นบาท

ถ้าเป็นเหตุให้บุคคลอื่นรับอันตรายสาหัส ผู้กระทำต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี และปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสองหมื่นบาท”

^{๑๖๙}ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๓๙ “ถ้าการกระทำความผิดดังกล่าวในมาตรา ๒๒๖ ถึงมาตรา ๒๓๗ เป็นการกระทำโดยประมาท และใกล้จะเป็นอันตรายแก่ชีวิตของบุคคลอื่น ผู้กระทำต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

^{๑๗๐}ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๓๗ “ผู้ใดเอาของที่มีพิษหรือสิ่งอื่นที่น่าจะเป็นอันตรายแก่สุขภาพเจือลงในอาหาร หรือน้ำซึ่งอยู่ในบ่อ สระหรือที่ขังน้ำใด ๆ และอาหารหรือน้ำนั้นได้มีอยู่หรือจัดไว้เพื่อประชาชนบริโภค ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หกเดือนถึงสิบปี และปรับตั้งแต่หนึ่งพันบาท ถึงสองหมื่นบาท”

^{๑๗๑}ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๗๐ “ผู้ใดส่งเสียง ทำให้เกิดเสียง หรือกระทำความอื้ออึงโดยไม่มีเหตุอันสมควร จนทำให้ประชาชนตกใจหรือเดือดร้อน ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งร้อยบาท”

^{๑๗๒}ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๗๕ “ผู้ใดทำให้รางระบายน้ำ ร่องน้ำหรือท่อระบายของโสโครก อันเป็นสิ่งสาธารณะเกิดขัดข้องหรือไม่สะดวก ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท”

^{๑๗๓}ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๘๐ “ผู้ใดทำให้เกิดปฏิกูลแก่น้ำในบ่อ สระ หรือที่ขังน้ำ อันมีไว้สำหรับประชาชนใช้สอย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

บทที่ ๔

การดำเนินคดีอาญาในกรณีโรงงานอุตสาหกรรมเป็นผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม

ในอดีตยังมีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในประเทศไม่มากนัก ของเสียที่ถูกปล่อยออกมาจากโรงงานอุตสาหกรรมจะถูกกระบวนการทางธรรมชาติกำจัดได้ด้วยตนเอง ไม่จำเป็นที่จะต้องพึ่งพาเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อกำจัดของเสียเหล่านั้น แต่เมื่อประชากรมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ความจำเป็นที่ต้องมีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อผลิตสินค้าออกมาตอบสนองความต้องการของประชาชนนั้นย่อมมีมากขึ้นตามไปด้วย ส่งผลให้มีการปล่อยของเสียออกสู่ธรรมชาติมากขึ้นจนเกินขีดความสามารถของธรรมชาติที่จะรองรับได้ ทำให้ธรรมชาติไม่สามารถกำจัดมลพิษเหล่านั้นออกไปได้โดยวิธีทางธรรมชาติ ก่อให้เกิดเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้นดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้

อย่างไรก็ตามแม้ว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนี้ส่วนหนึ่งจะเป็นผลกระทบที่มาจากกระบวนการผลิตของโรงงานอุตสาหกรรมก็ตาม แต่ทว่ารัฐก็ไม่อาจที่จะใช้มาตรการที่เข้มงวดมากกับโรงงานอุตสาหกรรมเหล่านี้ได้ เพราะจะส่งผลให้โรงงานอุตสาหกรรมบางแห่งไม่อาจทนกับแรงกดดันและมาตรการที่บีบคั้นได้ ทั้งนี้เป็นที่ทราบกันดีว่าค่าใช้จ่ายในการดำเนินการเพื่อติดตั้งอุปกรณ์ในการกำจัดของเสียจากกระบวนการผลิตนั้นมีค่าใช้จ่ายที่สูงมาก เป็นต้นทุนหนึ่งในการผลิต ดังนั้นหากรัฐเข้มงวดให้ทุกโรงงานอุตสาหกรรมต้องติดตั้งอุปกรณ์เพื่อกำจัดของเสีย ก็อาจทำให้โรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็กที่มีทุนในการประกอบกิจการไม่สูงมากนักไม่อาจดำเนินกิจการต่อไปได้ ต้องล้มเลิกการประกอบกิจการไปในที่สุด ซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศตามมาได้ แต่ในทางกลับกันหากภาครัฐละเลยไม่เข้มงวดกับการประกอบกิจการของโรงงานอุตสาหกรรม ผลเสียที่ตามมาคือปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ซึ่งเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อบุคคลในวงกว้าง และเป็นปัญหาที่หากไม่มีการดำเนินการจัดการอย่างดีแล้ว ย่อมยากแก่การที่จะแก้ไขฟื้นฟูสภาพแวดล้อมให้กลับคืนสู่สภาพเดิม จึงมีความจำเป็นที่รัฐต้องพยายามหาทางออกที่ดีที่สุดเพื่อให้เกิดผลดีกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งทางออกหนึ่งนั่นก็คือการออกกฎหมายเพื่อมาควบคุมการประกอบกิจการของโรงงานอุตสาหกรรมนั่นเอง แต่ทว่าก็ยังต้องประสบกับปัญหาตามมา อันเนื่องมาจากการบังคับใช้กฎหมายเหล่านั้นไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ไม่สามารถจัดการกับโรงงานอุตสาหกรรมที่ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามกฎหมายได้อย่างแท้จริง จึงเป็นเหตุที่ทำให้ผู้วิจัยทำการศึกษาวิจัยถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในส่วนของ การดำเนินคดีกับผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เป็นโรงงานอุตสาหกรรมนี้ขึ้น

จากปัญหาที่ว่าในปัจจุบันนี้มีการกระทำความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมกันมากขึ้น แต่ทว่าการดำเนินการบังคับใช้กฎหมายกับผู้กระทำความผิดนั้นยังมีน้อย บ่อยครั้งผู้กระทำความผิดอาจไม่ได้รับการลงโทษอย่างแท้จริง เป็นเพราะปัญหาความยุ่งยากในขั้นตอนการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดเนื่องมาจากผู้เสียหายไม่อาจที่จะพิสูจน์ให้ศาลเห็นถึงการกระทำความผิดของผู้กระทำได้โดยปราศจาก

ข้อสงสัย จนเป็นเหตุให้ศาลจำต้องพิพากษายกฟ้อง ปล่อยตัวผู้กระทำผิดไป ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงแล้วอาจเป็นที่ทราบกันดีว่าผู้รื้อนั้นเป็นผู้ที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมแก่สังคมจริง ๆ เพียงแต่ความยุ่งยากของวิธีพิจารณาคดีบางอย่างที่สร้างภาระอย่างมากมาให้แก่ผู้เสียหาย และไม่เอื้อต่อการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมที่มีความแตกต่างไปจากคดีอาญาโดยทั่วไป จนทำให้การดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดนั้นไม่บรรลุผลอย่างแท้จริง ผู้กระทำความผิดไม่ถูกดำเนินคดี และหวนกลับไปสร้างความเสียหายให้แก่สิ่งแวดล้อมใหม่ ซึ่งในบทนี้จะนำเสนอถึงกระบวนการและขั้นตอนในการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมของไทยว่าเป็นอย่างไร โดยจะทำการศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายของต่างประเทศด้วย คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศญี่ปุ่น และประเทศออสเตรเลีย

๔.๑ การดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไป

๔.๑.๑ ผู้มีสิทธิฟ้องคดีอาญา

บุคคลที่จะมีสิทธิในการฟ้องคดีอาญานั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดให้พนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้^๑ ซึ่งโดยหลักแล้วประเทศไทยยึดถือหลักการดำเนินคดีโดยรัฐ โดยถือว่าภารกิจในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม หรือการปกป้องสาธารณประโยชน์นั้นเป็นภารกิจของรัฐเท่านั้น ดังนั้นเมื่อเกิดการกระทำความผิดขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมและประโยชน์สาธารณะแล้ว ถือว่าเป็นความผิดอาญาแผ่นดิน โดยพนักงานอัยการจะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินคดีเอง^๒ ส่วนการที่กฎหมายให้อำนาจแก่ผู้เสียหายที่จะมีอำนาจในการฟ้องคดีได้นั้นเป็นเพียงแค่อำนาจเว้นเท่านั้น เพราะฉะนั้นผู้ที่มีอำนาจในการพิจารณาว่าจะสั่งฟ้องคดีหรือไม่นั้นจึงเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการเป็นหลัก ส่วนผู้เสียหายที่จะมีอำนาจในการฟ้องคดีนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒(๔) ได้บัญญัติไว้ว่า “ผู้เสียหาย หมายความว่า บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ดังบัญญัติไว้ในมาตรา ๔ , ๕ และ ๖” และนอกจากนี้ ศาลฎีกายังได้วางบรรทัดฐานในการวินิจฉัยว่าบุคคลใดจะเป็นผู้เสียหายหรือไม่นั้นเอาไว้ว่า บุคคลผู้นั้นจะต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยด้วย จากความในมาตรา ๒(๔) นั้น ทำให้สามารถแบ่งประเภทของผู้เสียหายออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

^๑ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๘ บัญญัติว่า “บุคคลเหล่านี้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล

(๑) พนักงานอัยการ

(๒) ผู้เสียหาย”

^๒น้ำแท้ มีบุญสร้าง, “การนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) มาใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย,” บทบัณฑิตย ๖๑, ๑ (๒๕๔๘) : ๓๐.

๑. ผู้เสียหายโดยตรงหรือผู้เสียหายที่แท้จริง

ในการที่จะพิจารณาว่าบุคคลใดเป็นผู้เสียหายโดยตรงหรือผู้เสียหายที่แท้จริงนั้น มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาดังนี้^๓

๑) ต้องมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ซึ่งการจะพิจารณาว่าการกระทำดังกล่าวเป็นความผิดอาญาหรือไม่นั้น จำต้องพิจารณาตามกฎหมายสารบัญญัติที่เป็นกฎหมายอาญาว่าได้กำหนดให้การกระทำนั้นเป็นความผิดตามกฎหมายหรือไม่ หากว่าไม่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นย่อมไม่มีผู้เสียหาย

๒) บุคคลนั้นจะต้องเป็นผู้ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดนั้น โดยความเสียหายที่ได้รับนั้น อาจเป็นความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน เสรีภาพ หรือชื่อเสียงก็ได้ และในความผิดบางประเภทนั้น รัฐเท่านั้นที่จะเป็นผู้เสียหาย ซึ่งการจะพิจารณาว่าบุคคลนั้นได้รับความเสียหายหรือไม่นั้น พothที่จะสรุปไว้ได้ดังนี้^๔

ก. ถ้ามีบทบัญญัติให้ความคุ้มครองแก่บุคคลใดแล้ว เฉพาะแต่บุคคลที่กฎหมายให้ความคุ้มครองนั้นจึงจะเป็นผู้เสียหาย

ข. ถ้ามีบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดให้ความคุ้มครองแก่เจ้าพนักงานของรัฐ หรือกิจการในราชการของรัฐ เมื่อมีการฝ่าฝืนบทบัญญัติดังกล่าว เจ้าพนักงานหรือรัฐเท่านั้นที่จะเป็นผู้เสียหาย เว้นแต่เอกชนคนใดที่ได้รับความเสียหายเป็นพิเศษเนื่องมาจากการกระทำดังกล่าว ก็อาจเป็นผู้เสียหายได้

ค. ถ้ามีบทบัญญัติของกฎหมายใดให้ความคุ้มครองแก่ประโยชน์สาธารณะ การฝ่าฝืนบทบัญญัติเช่นนั้น รัฐเท่านั้นที่จะเป็นผู้เสียหาย แต่ถ้าหากว่าเอกชนคนใดได้รับความเสียหายเป็นพิเศษก็อาจเป็นผู้เสียหายได้ด้วย

ง. ถ้าบทบัญญัติของกฎหมายได้กำหนดหรือจำกัดห้ามการกระทำใด ๆ เพื่อประโยชน์ทางการปกครองของรัฐ การฝ่าฝืนบทบัญญัติเช่นนั้น รัฐเท่านั้นที่เป็นผู้เสียหาย และถึงแม้ว่าจะมีเอกชนใดที่ได้รับความเสียหายเป็นพิเศษ บุคคลนั้นก็ไม่ใช่ผู้เสียหาย

๓) เป็นความเสียหายต่อสิทธิ “สิทธิ” ในที่นี้หมายความถึง สิ่งที่กฎหมายให้การรับรองและคุ้มครอง ซึ่งมีทั้งกรณีสิทธิที่มีอยู่ในตัวบุคคล เช่น สิทธิในชีวิต ร่างกาย และยังหมายความรวมถึงสิทธิในทรัพย์สินอีกด้วย

๔) บุคคลนั้นต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย หมายความว่า บุคคลนั้นจะต้องไม่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดดังกล่าว กล่าวคือ ไม่เป็นผู้ใช้ ผู้สนับสนุนหรือรู้เห็นในการกระทำความผิด

^๓ ประโมทย์ จารุณิล, LW443 การสืบสวนและสอบสวน (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙-๒๑.

^๔ ถาวร เกียรติทับทิว, เอกสารคำสอนวิชากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค ๑ ข้อความเบื้องต้นทั่วไป ภาค ๒ สอบสวน (กรุงเทพฯ : แสงสุทธิการพิมพ์, ๒๕๓๔๔), หน้า ๕-๒๐.

หรือสมัครใจให้เกิดความผิดนั้น^๕ หรือการกระทำนั้นจะต้องไม่มีมูลมาจากการที่ตนเองนั้นมีเจตนาที่จะฝ่าฝืนต่อกฎหมายหรือฝ่าฝืนต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

๒. ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย ได้แก่ บุคคลตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๔^๖ มาตรา ๕^๗ และมาตรา ๖^๘ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งบุคคลที่มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายนั้นกฎหมายได้ให้อำนาจที่จะจัดการในเรื่องดังต่อไปนี้แทนผู้เสียหายได้ ตามความในมาตรา ๓ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กล่าวคือ

- ๑) ร้องทุกข์
- ๒) เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา หรือเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ
- ๓) เป็นโจทก์ฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา
- ๔) ถอนฟ้องคดีอาญาหรือคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา
- ๕) ยอมความในคดีความผิดต่อส่วนตัว”

ทั้งนี้บุคคลที่จะเป็นผู้เสียหายที่มีสิทธิในการฟ้องคดีนั้น อาจเป็นได้ทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล

๔.๑.๒ ผู้ถูกฟ้องคดีหรือบุคคลที่จะต้องรับผิดชอบในทางอาญา

เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายเองหรือประชาชนผู้พบเห็นการกระทำความผิดกล่าว ย่อมสามารถร้องทุกข์กล่าวโทษต่อเจ้าพนักงาน เพื่อให้ดำเนินคดีกับตัวผู้กระทำความผิดได้ ซึ่งเป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจที่จะไปทำการจับกุมตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดี

^๕วิเชียร ดิเรกอุดมศักดิ์ , วิอาญาพิสดาร เล่ม ๑ หลักกฎหมาย และแนวคำพิพากษาฎีกา ตาม ป.วิ.อ. ภาค ๑ และ ๒ (กรุงเทพฯ : แสงจันทร์การพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๖๓.

^๖ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๔ “ในคดีอาญาซึ่งผู้เสียหายเป็นหญิงมีสามี หญิงนั้นมีสิทธิฟ้องคดีได้เอง โดยมีต้องได้รับอนุญาตของสามีก่อน

ภายใต้บังคับแห่งมาตรา ๕(๒) สามีมีสิทธิฟ้องคดีอาญาแทนภริยาได้ ต่อเมื่อได้รับอนุญาตโดยชัดแจ้งจากภริยา”

^๗ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๕ “บุคคลเหล่านี้จัดการแทนผู้เสียหายได้

(๑) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล เฉพาะแต่ในความผิดซึ่งได้กระทำต่อผู้เยาว์ หรือผู้ไร้ความสามารถซึ่งอยู่ในความดูแล

(๒) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยาเฉพาะแต่ในความผิดอาญา ซึ่งผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจะจัดการเองได้

(๓) ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคล เฉพาะความผิดซึ่งกระทำลงแก่นิติบุคคลนั้น”

^๘ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๖ “ในคดีอาญาซึ่งผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรม หรือเป็นผู้วิกลจริตหรือคนไร้ความสามารถไม่มีผู้อนุบาล หรือซึ่งผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลไม่สามารถจะทำการตามหน้าที่โดยเหตุหนึ่งเหตุใด รวมทั้งมีผลประโยชน์ขัดกันกับผู้เยาว์หรือคนไร้ความสามารถนั้น ๆ ญาติของผู้นั้นหรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องอาจร้องต่อศาลขอให้ตั้งเขาเป็นผู้แทนเฉพาะคดีได้

เมื่อได้ไต่สวนแล้วให้ศาลตั้งผู้ร้องหรือบุคคลอื่น ซึ่งยินยอมตามที่เห็นสมควรเป็นผู้แทนเฉพาะคดี เมื่อไม่มีบุคคลใดเป็นผู้แทน ให้ศาลตั้งพนักงานปกครองเป็นผู้แทน

ห้ามมิให้เรียกค่าธรรมเนียมในเรื่องขอตั้งเป็นผู้แทนเฉพาะคดี”

โดยเมื่อรู้ตัวผู้กระทำความผิดแล้ว บุคคลดังกล่าวนั้นย่อมตกอยู่ในฐานะ “ผู้ต้องหา” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒(๒) กล่าวคือ เป็นบุคคลที่ถูกหาว่าได้กระทำความผิด แต่ยังมีได้ถูกฟ้องต่อศาล แต่ถ้าหากว่าพนักงานสอบสวนได้ทำการรวบรวมพยานหลักฐานเสนอคดีไปยังพนักงานอัยการเพื่อให้พิจารณาสั่งฟ้องคดีแล้ว และพนักงานอัยการมีคำสั่งเห็นชอบด้วยให้สั่งฟ้องผู้กระทำความผิดนั้น บุคคลดังกล่าวก็จะมีฐานะเป็น “จำเลย” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒(๓) กล่าวคือ เป็นบุคคลซึ่งถูกตั้งข้อหาว่าได้กระทำความผิดและมีการฟ้องคดีต่อศาลแล้ว

ผู้ต้องหาและจำเลยต่างก็เป็นบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดตามกฎหมายด้วยกันทั้งสิ้น เพียงแต่เรียกชื่อต่างกันโดยพิจารณาจากว่าได้มีการฟ้องบุคคลดังกล่าวเป็นคดีต่อศาลแล้วหรือยัง ทั้งนี้ผู้กระทำความผิดนี้อาจเป็นได้ทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลเช่นเดียวกับการเป็นผู้เสียหาย เนื่องจากในทางกฎหมาย นิติบุคคลมีสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบเช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา ดังนั้นนิติบุคคลจึงมีความรับผิดชอบทางอาญาได้เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา^๙ แม้ว่าในประมวลกฎหมายอาญาของไทยจะไม่มีบทบัญญัติเรื่องความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลเอาไว้อย่างชัดเจนก็ตาม แต่ทว่าศาลฎีกาได้เคยวินิจฉัยไว้ว่า นิติบุคคลมีความรับผิดชอบทางอาญาได้เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา โดยความประสงค์ของนิติบุคคลนั้นจะแสดงออกผ่านทางผู้แทนนิติบุคคล ด้วยเหตุนี้นิติบุคคลจึงย่อมมีการกระทำและสามารถรับผิดชอบในการกระทำของตนได้เช่นกัน^{๑๐}

เนื่องมาจากนิติบุคคลนั้นเป็นเพียงบุคคลที่กฎหมายสมมติขึ้นมา ดังนั้นการที่นิติบุคคลจะดำเนินการใด ๆ นั้นจำต้องกระทำผ่านทางผู้แทนนิติบุคคล ได้แก่ กรรมการผู้มีอำนาจหรือกรรมการผู้จัดการ ซึ่งหากการกระทำของผู้แทนนิติบุคคลดังกล่าวเป็นการกระทำที่อยู่ในขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคล หรือเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์แก่นิติบุคคลนั้นแล้ว และเป็นการกระทำความผิดทางอาญา นิติบุคคลนั้นก็อาจมีความรับผิดชอบทางอาญาได้^{๑๑} แต่ทั้งนี้ในทางทฤษฎีก็ยังไม่เป็นที่ยุติว่าความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลนั้นเกิดขึ้นเมื่อใด โดยมีนักกฎหมายให้ความเห็นในเรื่องดังกล่าวไว้ดังนี้^{๑๒}

ฝ่ายหนึ่ง มีความเห็นว่า นิติบุคคลต้องรับผิดชอบทางอาญาเมื่อผู้ที่ทำหน้าที่บริหารจัดการแทนนิติบุคคลหรือผู้แทนนิติบุคคลนั้น รู้และมีเจตนาที่จะกระทำการอันกฎหมายบัญญัติว่าเป็น

^๙ คณะกรรมการปรับปรุงกฎหมายเพื่อการพัฒนาประเทศ, รายงานการศึกษาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษอาญา [ออนไลน์], ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา www.lawreform.go.th

^{๑๐} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๘๗-๗๘๘/๒๕๐๖

^{๑๑} วิเชียร ติเรกอุดมศักดิ์, วิอาญาพิสดาร เล่ม ๑ หลักกฎหมาย และแนวคำพิพากษาศาลฎีกา ตาม ป.วิ.อ. ภาค ๑ และ ๒, หน้า ๙๒.

^{๑๒} Australian Law Reform Commission, Report 95 on Federal and Administrative Penalties in Australia, December 2002, p. 271-3.

ความผิดทางอาญา (Doctrine of Identification or Directing Mind and Will) กล่าวคือ ผู้แทนนิติบุคคลนั้นรู้สำนึกในการกระทำของตนและตั้งใจที่จะกระทำความผิดทางอาญาขึ้น

อีกฝ่ายหนึ่ง มีความเห็นว่า เนื่องมาจากการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นมีความเกี่ยวข้องกับบุคคลธรรมดาเป็นจำนวนมาก ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวนี้อาจก่อให้เกิดความรับผิดทางอาญาขึ้นได้ ดังนั้นหากนิติบุคคลไม่ได้ดำเนินการตามสมควรเพื่อป้องกันมิให้บุคคลธรรมดาซึ่งทำงานให้กับนิติบุคคลนั้นกระทำความผิดทางอาญา และการกระทำความผิดทางอาญาดังกล่าวก่อให้เกิดประโยชน์แก่นิติบุคคล นิติบุคคลนั้นย่อมต้องรับผิดทางอาญาในผลแห่งการกระทำของบุคคลธรรมดาที่ทำงานให้แก่นิติบุคคลนั้นด้วย โดยมีได้คำหนึ่งว่าผู้แทนนิติบุคคลนั้นจะรู้และมีเจตนากระทำความผิดอาญานั้นด้วยหรือไม่ (Organizational Blame worthiness Doctrine)

นอกจากนิติบุคคลจะต้องรับผิดในกรณีที่มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นแล้ว ผู้แทนนิติบุคคลเองก็อาจมีความรับผิดร่วมกันกับนิติบุคคลได้ เนื่องมาจากนิติบุคคลนั้นไม่มีตัวตน การแสดงเจตนาต่าง ๆ ของนิติบุคคลย่อมต้องกระทำผ่านทางผู้แทนนิติบุคคล ซึ่งผู้แทนนิติบุคคลอาจมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดด้วยการเป็นผู้อนุมัติ อนุญาต ให้ความเห็นชอบ หรือสั่งการให้มีการกระทำความผิดอาญา หรือมีส่วนร่วมในเรื่องดังกล่าว หรือรู้เห็นการกระทำความผิดอาญา แต่กลับไม่หาทางยับยั้งหรือป้องกันการกระทำความผิดนั้น จึงถือว่าผู้แทนนิติบุคคลมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดอาญากับนิติบุคคล จึงต้องรับผิดด้วยเช่นกัน^{๑๓} ดังที่ศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้ในคดีหนึ่งว่า ถ้ากรรมการได้กระทำการในนามของบริษัทและการกระทำนั้นเป็นความผิด กรรมการนั้นต้องร่วมรับผิดเป็นการส่วนตัวกับบริษัทด้วย^{๑๔} จึงอาจสรุปความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลตามกฎหมายของประเทศไทยได้ดังนี้

๑. ในกรณีที่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยตรงให้นิติบุคคลต้องรับผิดทางอาญา กรณีนี้นิติบุคคลก็ย่อมมีความรับผิดหากได้กระทำการใดอันเข้าลักษณะความผิดตามที่กฎหมายบัญญัติไว้^{๑๕}

๒. ในกรณีที่มีกฎหมายบัญญัติให้นิติบุคคลต้องรับผิดในการกระทำของผู้อื่น^{๑๖} เคยมีคำพิพากษาศาลฎีกาวินิจฉัยไว้ว่า นิติบุคคลต้องรับผิดในกิจการที่ผู้แทนนิติบุคคลได้กระทำไปในหน้าที่ของตน แม้ว่าการกระทำดังกล่าวจะเป็นความผิดทางอาญาก็ตาม^{๑๗}

๓. ในกรณีที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยตรงให้นิติบุคคลต้องรับผิดในการกระทำของตนเองหรือผู้อื่นแล้ว นิติบุคคลจะต้องรับผิดทางอาญาก็ต่อเมื่อการกระทำความผิดนั้นได้กระทำไป

^{๑๓} คณะกรรมการปรับปรุงกฎหมายเพื่อการพัฒนาประเทศ, รายงานการศึกษาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษอาญา [ออนไลน์], ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา www.lawreform.go.th

^{๑๔} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๓/๒๕๑๗

^{๑๕} บัญญัติ สุชีวะ, “ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล,” บทบัญญัติ ๓๓ (๒๕๑๙) : ๓.

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน

^{๑๗} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๘๕/๒๕๘๙

ภายใต้การดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของนิติบุคคล โดยที่นิติบุคคลนั้นได้รับประโยชน์จากการกระทำดังกล่าว^{๑๘}

นิติบุคคลอาจมีความรับผิดชอบทางอาญาได้ ซึ่งอาจมีได้ทั้งกรณีที่เกิดจากการกระทำโดยเจตนาและประมาทเลินเล่อ โดยในส่วนของเจตนา นั้น เจตนาของนิติบุคคลย่อมแสดงออกผ่านทางเจตนาของผู้แทนนิติบุคคล ทั้งนี้จำเป็นต้องอยู่ภายใต้ขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลนั้นด้วย ดังนั้นหากผู้แทนนิติบุคคลมีเจตนากระทำความผิดตามกฎหมาย และได้กระทำไปภายในขอบอำนาจหน้าที่ของตนแล้ว นิติบุคคลย่อมต้องรับผิดชอบในการกระทำดังกล่าวด้วย ซึ่งเป็นไปตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๘๗-๗๘๘/๒๕๐๖ กล่าวคือ “เจตนาของนิติบุคคลย่อมแสดงออกทางผู้แทนของนิติบุคคล เมื่อผู้แทนของนิติบุคคลแสดงเจตนาซึ่งอยู่ในอำนาจหน้าที่ของผู้แทนในทางการของการดำเนินกิจการตามวัตถุประสงค์ของนิติบุคคล เจตนานั้นก็ผูกพันนิติบุคคล และต้องถือว่าเป็นเจตนาของนิติบุคคลนั่นเอง ฉะนั้นนิติบุคคลจึงอาจมีเจตนาอันเป็นองค์ประกอบความผิดในทางอาญาและกระทำความผิด รวมทั้งรับโทษทางอาญาได้เท่าที่ลักษณะแห่งโทษจะเปิดช่องให้ลงแก่นิติบุคคลซึ่งต้องพิจารณาตามลักษณะความผิด พฤติการณ์แห่งการกระทำ และอำนาจหน้าที่ของผู้แทนนิติบุคคลประกอบกับวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลเป็นราย ๆ ไป”^{๑๙}

ในกรณีที่เป็นการกระทำความผิดโดยประมาทเลินเล่อ หากพิจารณาตามบทบัญญัติของกฎหมายจะถือได้หรือไม่ว่าความประมาทเลินเล่อของผู้แทนนิติบุคคลคือความประมาทเลินเล่อของนิติบุคคล เพราะกฎหมายไม่ได้บัญญัติเอาไว้ กฎหมายเพียงแต่กำหนดว่าเจตนาของนิติบุคคลย่อมแสดงออกผ่านทางเจตนาของผู้แทนนิติบุคคล จึงไม่อาจถือได้ว่านิติบุคคลต้องรับผิดชอบทางอาญา หากว่าผู้แทนนิติบุคคลได้กระทำการใดด้วยความประมาทเลินเล่อและการกระทำเช่นนั้นเป็นความผิดตามกฎหมาย ซึ่งตามความเห็นของท่านศาสตราจารย์บัญญัติ สุชีวะ เห็นว่า “ความประมาทของผู้แทนนิติบุคคล จะถือว่าเป็นความประสงค์ของนิติบุคคลน่าจะไม่ได้ เพราะการกระทำโดยประมาทนั้นมีใช้การกระทำโดยเจตนาที่จะประสงค์ต่อผลหรือยอมถึงเห็นผล จึงไม่อาจถือได้ว่าเป็นความประสงค์ของนิติบุคคล”^{๒๐} แต่อย่างไรก็ดีศาลฎีกาของไทยกลับมีความเห็นว่านิติบุคคลก็อาจมีความรับผิดชอบตามกฎหมายได้ในการกระทำโดยประมาทได้เช่นกัน ดังที่ปรากฏตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๔๔๖/๒๕๓๗ ซึ่งคดีนี้ ลูกจ้างของจำเลยได้ขับรถบรรทุกกึ่งพ่วงด้วยความประมาท เป็นเหตุให้รถเสียหลัก ถึงกับหลุดออกมาจนเกิดระเบิดเพลิงไหม้ มีคนตายและได้รับบาดเจ็บสาหัส โดยศาลมองว่าความประมาทที่เกิดขึ้นจากอุบัติเหตุในครั้งนี้ มีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการกระทำของจำเลยด้วยที่ไม่ควบคุมดูแล ศาลจึงลงโทษจำเลยในความผิดฐานกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ด้วยการลงโทษปรับแก่นิติบุคคล และลงโทษจำคุกผู้แทนนิติบุคคล โดยศาลเห็นว่านิติบุคคลไม่ได้ใช้ความระมัดระวังตามควรแก่

^{๑๘} บัญญัติ สุชีวะ, “ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล,” บทบัญญัติ ๓๓ (๒๕๑๙) : ๓๓.

^{๑๙} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๘๗-๗๘๘/๒๕๐๖

^{๒๐} บัญญัติ สุชีวะ, “ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล” บทบัญญัติ ๓๓ (๒๕๑๙) : ๕.

วิสัยและพฤติการณ์ ซึ่งศาลได้ถือเอาการกระทำของผู้แทนนิติบุคคลเป็นการกระทำของนิติบุคคล
 นั้นเอง^{๒๑}

สำหรับความผิดที่ไม่ต้องการเจตนา หากว่าการกระทำดังกล่าวได้กระทำไปตาม
 อำนาจหน้าที่ซึ่งอยู่ภายในขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคล และนิติบุคคลนั้นได้รับประโยชน์จากการ
 กระทำดังกล่าว นิติบุคคลก็ย่อมมีความรับผิดชอบทางอาญาในการกระทำนั้นด้วย^{๒๒}

หากพิจารณาจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๗๖ วรรคหนึ่ง บัญญัติ
 ว่า “ถ้าการกระทำตามหน้าที่ของผู้แทนของนิติบุคคล หรือผู้มีอำนาจทำการแทนนิติบุคคล เป็นเหตุให้
 เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น นิติบุคคลนั้นต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายนั้น...”
 จะเห็นได้ว่าความรับผิดในทางแพ่งนั้น กฎหมายยังกำหนดให้แต่เฉพาะนิติบุคคลเท่านั้นที่ต้องรับผิด
 ในกรณีที่เกิดความเสียหายใด ๆ ขึ้น โดยผู้แทนนิติบุคคลนั้นไม่จำเป็นต้องรับผิดเป็นการส่วนตัว หากว่าตน
 นั้นได้กระทำไปภายในขอบวัตถุประสงค์หรือภายในขอบอำนาจของตน ซึ่งในทางอาญาก็เช่นกัน
 ถึงแม้ว่าจะไม่มีบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญาที่กำหนดความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล
 เอาไว้อย่างชัดเจนก็ตาม แต่ทว่าตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๗^{๒๓} จะเห็นได้
 ว่ากฎหมายมีความประสงค์ที่จะดำเนินคดีกับนิติบุคคลเป็นการเฉพาะ ในกรณีที่ปรากฏว่ามีการกระทำ
 ความผิดตามกฎหมายเกิดขึ้น แต่สำหรับผู้แทนนิติบุคคลนั้นกฎหมายมิได้กำหนดให้ต้องร่วมรับผิดกับ
 นิติบุคคลด้วยแต่ประการใด แต่อย่างไรก็ดีต้องถือว่าผู้แทนนิติบุคคลต้องรับผิดชอบทางอาญากับนิติบุคคล
 ด้วยเสมอ เพราะทุกการกระทำของนิติบุคคลย่อมล้วนแสดงออกผ่านทางกรกระทำของผู้แทนนิติ
 บุคคลทั้งสิ้น จึงเท่ากับว่าผู้แทนนิติบุคคลย่อมต้องรู้เห็นหรือมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดนั้นด้วย^{๒๔}
 ดังนั้นกรณีที่ผู้แทนนิติบุคคลได้กระทำการในนามของนิติบุคคลและการกระทำนั้นเป็นความผิดต่อ
 กฎหมาย ผู้แทนนิติบุคคลซึ่งเป็นผู้ลงมือกระทำจะต้องมีความรับผิดชอบเป็นการส่วนตัวด้วย จะอ้างความ
 เป็นผู้แทนนิติบุคคลมาเป็นข้อแก้ตัวเพื่อให้พ้นจากความรับผิดไม่ได้^{๒๕}

ดังนั้นโดยสรุปแล้วบุคคลที่อาจมีความรับผิดทางอาญานั้นจึงอาจเป็นได้ทั้งบุคคล
 ธรรมดาและนิติบุคคล รวมตลอดจนผู้แทนนิติบุคคล โดยผู้แทนนิติบุคคลดังกล่าวจะต้องเป็นผู้ที่มี

^{๒๑} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๔๔๖/๒๕๓๗

^{๒๒} สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๗๖.

^{๒๓} ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๗ “ในการสอบสวน ไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาคดีที่นิติ
 บุคคลเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย ให้ออกหมายเรียกผู้จัดการหรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคลนั้น ให้ไปยังพนักงานสอบสวนหรือศาล แล้วแต่
 กรณี

ถ้าผู้จัดการหรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้นไม่ปฏิบัติตามหมายเรียก จะออกหมายจับผู้นั้นมาก็ได้ แต่ห้ามมิให้ใช้
 บทบัญญัติว่าด้วยปล่อยชั่วคราว ชังหรือจำคุกแก่ผู้จัดการหรือผู้แทนนิติบุคคล ในคดีที่นิติบุคคลนั้นเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย”

^{๒๔} พลีส เทอดไทย, “ความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล ศึกษากรณีคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๑๒/
 ๒๕๕๕,” (การอบรมหลักสูตร “ผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น” รุ่นที่ ๑๐ สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ, ๒๕๕๕), หน้า ๑๔.

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.

อำนาจในการแสดงความประสงค์ของนิติบุคคลได้ด้วย แต่ทั้งนี้ไม่หมายความรวมไปถึงลูกจ้างหรือตัวแทนที่ได้รับการแต่งตั้งจากผู้แทนนิติบุคคลนั้นอีกทอดหนึ่ง^{๒๖}

๔.๑.๓ การร้องทุกข์กล่าวโทษคดีอาญา

การเริ่มต้นคดีอาญานั้นจะเริ่มจากการที่เจ้าพนักงานตำรวจพบเห็นการกระทำความผิดด้วยตนเอง หรืออาจเกิดจากการที่ผู้เสียหายหรือผู้ที่พบเห็นการกระทำความผิดเข้าแจ้งความร้องทุกข์กล่าวโทษต่อเจ้าพนักงาน ซึ่งการร้องทุกข์นั้น หมายความว่า การที่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ว่ามีผู้กระทำความผิดเกิดขึ้น ไม่ว่าจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม ซึ่งกระทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย และการกล่าวหาเช่นนั้นได้กล่าวโดยมีเจตนาที่จะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ ตามมาตรา ๒(๗) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ส่วนการกล่าวโทษนั้น ตามมาตรา ๒(๘) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นการที่บุคคลอื่นซึ่งมิใช่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ว่ามีบุคคลซึ่งจะรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม ได้กระทำความผิดอย่างหนึ่งขึ้น

กระบวนการร้องทุกข์กล่าวโทษนี้จะป็นขั้นตอนที่ทำให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสืบสวนสอบสวนเพื่อหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษต่อไป แม้ว่าโดยปกติแล้วพนักงานสอบสวนจะมีอำนาจในการสอบสวนคดีอาญาได้ทั้งปวงก็ตาม ตามความในมาตรา ๑๒๑ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่ทว่าในบางครั้งเจ้าพนักงานเองก็ไม่ได้อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนเสมอไป การที่จะทราบว่ามีคดีความเกิดขึ้นหรือไม่นั้น จำต้องอาศัยข้อมูลจากการที่ประชาชน ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่ได้รับ ความเสียหายเองโดยตรง หรือบุคคลผู้พบเห็นการกระทำความผิดที่ได้มาแจ้งความกับเจ้าพนักงาน จึงจะทำให้เจ้าพนักงานรับทราบว่ามีกรกระทำความผิดเกิดขึ้น และตนจึงจะลงมือสืบสวนสอบสวนคดีเพื่อรวบรวมหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดต่อไป

ทั้งนี้การร้องทุกข์นั้นจะมีความสำคัญต่อการดำเนินคดีอาญาอันเป็นความผิดอันยอมความได้ เพราะในความผิดอันยอมความได้นั้น พนักงานสอบสวนจะมีอำนาจในการสอบสวนได้ก็ต่อเมื่อมีคำร้องทุกข์ตามระเบียบแล้ว มิเช่นนั้นพนักงานสอบสวนก็จะมีอำนาจในการสอบสวนและพนักงานอัยการก็จะมีอำนาจฟ้อง โดยในความผิดอันยอมความได้นั้น ผู้เสียหายจะต้องดำเนินการร้องทุกข์ภายใน ๓ เดือน นับแต่วันที่รู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด มิเช่นนั้นคดีเป็นอันขาดอายุความ ตามมาตรา ๙๖ แห่งประมวลกฎหมายอาญา

^{๒๖} สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล, หน้า ๗๗.

๔.๑.๔ การจับกุมในคดีอาญา

เนื่องจากการจับนั้นเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพในร่างกายของผู้ถูกจับในลักษณะที่ทำให้เสรีภาพในการเคลื่อนไหวสิ้นสุดลง และผู้ถูกจับต้องถูกนำตัวไปกักขังเพื่อดำเนินคดีตามกฎหมายต่อไป การจับจึงเป็นการใช้อำนาจของรัฐ ดังนั้นเจ้าพนักงานเท่านั้นที่จะทำการจับกุมได้^{๒๗} ราษฎรจะจับราษฎรด้วยกันเองนั้นถือเป็นข้อยกเว้น และการจับนั้นโดยหลักแล้วจะต้องมีหมายจับ จึงจะสามารถทำการจับได้ ซึ่งบุคคลผู้มีอำนาจในการจับแบ่งออกได้เป็น พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ^{๒๘} และราษฎร

ขั้นตอนในการจับกุมของเจ้าพนักงานนั้น แบ่งออกได้เป็น ๖ ขั้นตอนที่สำคัญ คือ

๑. แจ้งแก่ผู้ถูกจับว่าต้องถูกจับ^{๒๙} หมายความว่า ผู้จับมีหน้าที่ที่จะต้องแจ้งแก่ผู้ถูกจับว่าเขาต้องถูกจับ แต่ไม่ถึงกับต้องแจ้งข้อหาด้วย ซึ่งการแจ้งนั้นจะกระทำแต่เฉพาะในกรณีที่เกิดเหตุการณ์ในการจับกุมเปิดโอกาสให้ผู้จับกระทำเช่นนั้นได้ ถ้าเป็นที่เห็นได้ชัดว่า การแจ้งเป็นไปไม่ได้หรือไม่เกิดผล ผู้จับก็ไม่จำเป็นต้องแจ้ง เช่น ในกรณีความผิดซึ่งหน้า ผู้ที่ถูกจับต่อสู้อัตโนมัติให้จับ ผู้จับก็ไม่ต้องแจ้ง จำเป็นที่จะต้องแจ้งก่อนว่าจะต้องถูกจับ^{๓๐}

๒. การใช้วิธีจับ ผู้จับอาจใช้วิธีการในการจับกุมแยกได้เป็น ๒ กรณี คือ

๑) กรณีผู้ถูกจับไม่ขัดขวาง ผู้จับอาจใช้วิธีการสั่งให้ผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจพร้อมกับผู้จับ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๘๓ วรรคหนึ่ง แต่ถ้ากรณีมีความจำเป็น เช่น เกรงว่าผู้ถูกจับจะหลบหนี ก็ให้จับตัวไปได้

๒) กรณีผู้ถูกจับขัดขวาง ให้อำนาจแก่ผู้จับใช้วิธีการที่จำเป็นเพื่อให้การจับได้ผลได้แก่ วิธีการตอบโต้การขัดขวางหรือจะขัดขวางการจับกุม กับวิธีการป้องกันการหลบหนีหรือจะหลบหนีการจับกุม โดยจะต้องกระทำไปโดยเหมาะสมแก่พฤติการณ์ด้วย กล่าวคือ ต้องกระทำไปพอสมควรแก่เหตุตามความจำเป็นเท่านั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๘๓ วรรคสาม^{๓๑}

^{๒๗} เมธา วาติเจริญ, คำบรรยายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเชิงวิเคราะห์และเสนอแนะ (กรุงเทพฯ : สุตรไพศาล, ๒๕๔๗), หน้า ๙๒.

^{๒๘} ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒(๑๖) “พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หมายความว่า เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้อำนาจและหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน ให้รวมทั้งพศติ เจ้าพนักงานกรมสรรพสามิต กรมศุลกากร กรมเจ้าท่า พนักงานตรวจคนเข้าเมือง และเจ้าพนักงานอื่น ๆ ในเมื่อทำการอันเกี่ยวกับการจับกุมปราบปรามผู้กระทำความผิดกฎหมาย ซึ่งตนมีหน้าที่ต้องจับกุมหรือปราบปราม”

^{๒๙} ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๘๓ “ในการจับนั้น เจ้าพนักงานหรือราษฎรซึ่งทำการจับต้องแจ้งแก่ผู้ที่จะถูกจับนั้นว่าเขาต้องถูกจับ”

^{๓๐} พิพัฒน์ จักรางกูร, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (กรุงเทพฯ : นิติบรรณการ, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕๒-๑๕๓.

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๓.

๓. นำตัวผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของพนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ถูกจับ ในกรณีที่ สามารถนำไปที่ทำการของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบได้ในขณะนั้น ก็ให้นำไปที่ทำการของ พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ ซึ่งโดยหลักแล้วพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบก็คือ พนักงานสอบสวน แห่งท้องที่ที่ความผิดอาญาได้เกิดนั่นเอง โดยที่เจ้าพนักงานผู้จับจะแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกจับทราบ และหากมีหมายจับก็จะนำมาแสดงต่อผู้ถูกจับ ทั้งนี้เจ้าพนักงานผู้จับจะต้องแจ้งแก่ผู้ถูกจับด้วยว่า

- ๑) ผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะไม่ให้การหรือให้การก็ได้ และ
- ๒) ถ้อยคำของผู้ถูกจับนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ และ
- ๓) ผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความหรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความ

๔. เมื่อผู้ถูกจับมายังที่ทำการของพนักงานสอบสวนแล้วให้ส่งตัวผู้ถูกจับให้แก่พนักงาน ฝ่ายปกครองหรือตำรวจ จากนั้นให้เจ้าพนักงานผู้จับนั้นแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดเกี่ยวกับเหตุ แห่งการจับให้ผู้ถูกจับทราบ ถ้ามีหมายจับก็ให้แจ้งให้ผู้ถูกจับทราบและอ่านให้ฟังและมอบสำเนา บันทึกรับจับแก่ผู้ถูกจับนั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๘๔(๑) จากนั้นให้ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจแจ้งให้ผู้ถูกจับทราบถึงสิทธิตามมาตรา ๗/๑ รวมทั้งจัดให้ผู้ถูกจับ สามารถติดต่อกับญาติหรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับไว้วางใจ เพื่อทราบถึงการจับกุมและสถานที่ที่ถูกควบคุมได้ใน โอกาสแรก หรือถ้าผู้ถูกจับร้องขอให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจเป็นผู้แจ้ง ก็ให้จัดการตามนั้น โดยเร็วตามมาตรา ๘๔ วรรคสอง และในกรณีที่ผู้ถูกจับได้รับบาดเจ็บ ก็ไม่จำเป็นต้องนำตัวผู้ถูกจับส่งที่ท่า การพนักงานสอบสวนในทันทีก็ได้ โดยอาจนำตัวผู้ถูกจับไปรักษาพยาบาลก่อนได้ ตามมาตรา ๘๔ วรรคสาม^{๓๒}

๕. การควบคุมหรือการปล่อยชั่วคราว เป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจที่ได้รับมอบตัวผู้ถูกจับไว้ โดยมีอำนาจที่จะปล่อยชั่วคราวหรือควบคุมตัวผู้ถูกจับไว้ก็ได้ ตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๘๔/๑ แต่ทั้งนี้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจนั้น จะต้องเป็นพนักงานสอบสวนด้วย จึงจะมีอำนาจปล่อยชั่วคราวได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา มาตรา ๑๐๖(๑)

๖. การค้นหรือยึดสิ่งของของผู้ถูกจับ เจ้าพนักงานผู้จับหรือรับตัวผู้ถูกจับไว้มีอำนาจที่จะ ค้นตัวผู้ถูกจับได้ และสามารถยึดสิ่งของที่ใช้เป็นหลักฐานในคดีได้ ซึ่งการค้นนั้นจะต้องกระทำโดย สุภาพ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๘๕

เมื่อเจ้าพนักงานจับกุมผู้กระทำความผิดมาได้แล้วก็จะส่งต่อให้พนักงานสอบสวนเป็น ผู้ดำเนินการในขั้นตอนต่อไปเพื่อสอบถามปากคำของผู้ต้องหาว่าผู้ต้องหานั้นได้กระทำความผิดจริง ดังที่ได้มีการกล่าวหาหรือไม่

^{๓๒} เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์, คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการดำเนินคดีในขั้นตอนก่อน การพิจารณา (กรุงเทพฯ : จีระการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๓๔๘-๓๔๙.

๔.๑.๕ การสอบสวนคดีอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒(๖) ได้บัญญัติว่า “พนักงานสอบสวนหมายความว่า เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้อำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน” โดยพนักงานสอบสวนนั้นมีอำนาจในการสอบสวนคดีอาญาทั้งปวง เว้นแต่กรณีที่เป็นความผิดต่อส่วนตัว ต้องให้ผู้เสียหายร้องทุกข์เสียก่อน พนักงานสอบสวนจึงจะสามารถทำการสอบสวนได้ ดังนั้นหากเป็นความผิดต่อแผ่นดินแล้ว แม้ว่าจะไม่มีผู้เสียหายหรือบุคคลใดมาร้องทุกข์กล่าวโทษต่อเจ้าพนักงานให้ดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด พนักงานสอบสวนเองก็ยังคงมีอำนาจที่จะสอบสวนคดีนั้นได้ด้วยตนเอง เพราะถือว่ากฎหมายได้ให้อำนาจเอาไว้แล้ว ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๒๑ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การสอบสวน หมายความว่า การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่น ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ ตามความในมาตรา ๒(๑๑) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยการสอบสวนนั้นจะกระทำเมื่อมีความผิดอาญาเกิดขึ้นแล้ว

เขตอำนาจในการสอบสวนนั้นกฎหมายบัญญัติเอาไว้ในมาตรา ๑๘ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ ในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานคร ผู้ที่มีอำนาจในการสอบสวน คือ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอและข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่าชั้นนายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป ส่วนในจังหวัดกรุงเทพมหานคร ผู้ที่มีอำนาจในการสอบสวน คือ ข้าราชการตำรวจชั้นนายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป หรือเทียบเท่าชั้นนายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป ซึ่งเห็นได้ว่าในเขตกรุงเทพมหานครนั้นพนักงานฝ่ายปกครองไม่มีอำนาจในการสอบสวน แต่หลักสำคัญ คือ พนักงานสอบสวนในท้องที่ที่ความผิดได้เกิดขึ้น หรืออ้าง หรือเชื่อว่าเกิดขึ้น หรือผู้ต้องหามีที่อยู่ หรือถูกจับในเขตอำนาจของตน เป็นผู้ที่มีอำนาจในการสอบสวน^{๓๓}

นอกเหนือจากการที่พนักงานสอบสวนจะต้องสอบสวนคดีที่อยู่ในเขตอำนาจของตนแล้ว พนักงานสอบสวนผู้นั้นจะต้องเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบด้วย^{๓๔} ซึ่งพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบจะมีหน้าที่สรุปสำนวนการสอบสวนและทำความเข้าใจพร้อมสำนวนเสนอพนักงานอัยการตามมาตรา ๑๔๐ , ๑๔๑ และ ๑๔๒ โดยพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบนั้นโดยหลักแล้ว คือ พนักงานสอบสวนในท้องที่ที่ความผิดได้เกิดขึ้นเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ แต่มีข้อยกเว้น คือ กรณีมีเหตุ

^{๓๓}วิเชียร ติเรกอุดมศักดิ์, วิอาญาพิสดาร เล่ม ๑ หลักกฎหมาย และแนวคำพิพากษาศาลฎีกา ตาม ป.วิ.อ. ภาค ๑ และ ๒, หน้า ๑๑๑.

^{๓๔}ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๘ วรรคสาม “ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติในมาตรา ๑๔ มาตรา ๒๐ และมาตรา ๒๑ ความผิดอาญาได้เกิดในเขตอำนาจพนักงานสอบสวนคนใด โดยปกติให้เป็นหน้าที่พนักงานสอบสวนผู้นั้นเป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวนความผิดนั้น ๆ เพื่อดำเนินคดี เว้นแต่เมื่อมีเหตุจำเป็นหรือเพื่อความสะดวก จึงให้พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ผู้ต้องหามีที่อยู่หรือถูกจับเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการสอบสวน”

จำเป็นหรือเพื่อความสะดวก จึงจะให้พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ผู้ต้องหาอยู่ที่หรือถูกจับเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการสอบสวน^{๓๕}

สำหรับกรณีที่ความผิดเกิดขึ้นในหลายท้องที่ พนักงานสอบสวนท้องที่ใดจะมีอำนาจสอบสวนและเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบนั้นเป็นไปตามบทบัญญัติในมาตรา ๑๙ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กล่าวคือ “ในกรณีดังต่อไปนี้

(๑) เป็นการไม่แน่ว่าการกระทำผิดอาญาได้กระทำในท้องที่ใดในระหว่างหลายท้องที่
 (๒) เมื่อความผิดส่วนหนึ่งกระทำในท้องที่หนึ่ง แต่อีกส่วนหนึ่งกระทำในอีกท้องที่หนึ่ง
 (๓) เมื่อความผิดนั้นเป็นความผิดต่อเนื่องและกระทำต่อเนื่องกันในท้องที่ต่าง ๆ เกินกว่าท้องที่หนึ่งขึ้นไป

(๔) เมื่อเป็นความผิดซึ่งมีหลายกรรม กระทำลงในท้องที่ต่าง ๆ กัน

(๕) เมื่อความผิดเกิดขึ้นขณะผู้ต้องหากำลังเดินทาง

(๖) เมื่อความผิดเกิดขึ้นขณะผู้เสียหายกำลังเดินทาง

พนักงานสอบสวนในท้องที่หนึ่งท้องที่ใดที่เกี่ยวข้องมีอำนาจสอบสวนได้

ในกรณีข้างต้นพนักงานสอบสวนต่อไปนี้เป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวน

(ก) ถ้าจับผู้ต้องหาได้แล้ว คือ พนักงานสอบสวนซึ่งท้องที่ที่จับได้อยู่ในเขตอำนาจ

(ข) ถ้าจับผู้ต้องหาไม่ได้ คือ พนักงานสอบสวนซึ่งท้องที่ที่พบการกระทำผิดก่อนอยู่ในเขตอำนาจ”

จะเห็นได้ว่าพนักงานสอบสวนที่มีอำนาจในการสอบสวนนั้นอาจมีได้หลายท้องที่ แต่พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบมีได้เพียงท้องที่เดียวเท่านั้น ถ้าการสอบสวนได้กระทำโดยพนักงานสอบสวนที่ไม่ได้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ในมาตรา ๑๘ , ๑๙ หรือ ๒๐ ย่อมเป็นการสอบสวนที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ถือว่าคดีนั้นไม่มีการสอบสวนมาก่อนเลย ส่งผลให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจในการฟ้องคดีดังกล่าว^{๓๖}

ในการสอบสวนนั้นเมื่อผู้ต้องหาถูกเรียกหรือส่งตัวมาหรือเข้าหาพนักงานสอบสวนเอง พนักงานสอบสวนจะต้องแจ้งข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดและแจ้งข้อหาแก่ผู้ต้องหา ทั้งนี้ในการแจ้งข้อหา นั้นพนักงานสอบสวนจะต้องมีหลักฐานตามสมควรว่า ผู้นั้นได้กระทำความผิดตามข้อหา นั้น จะกล่าวหาผู้ใดล่อย ๆ โดยไม่มีหลักฐานตามสมควรไม่ได้ ตามความในมาตรา ๑๓๔ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา^{๓๗} โดยในการสอบสวนนั้นกฎหมายกำหนดให้เริ่มการสอบสวนโดยมิชักช้า และให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน

^{๓๕} วิเชียร ดิเรกอุดมศักดิ์, วิอาญาพิศดาร เล่ม ๑ หลักกฎหมาย และแนวคำพิพากษาฎีกา ตาม ป.วิ.อ. ภาค ๑ และ ๒, หน้า ๑๑๗.

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๓.

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๙๒.

ทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อให้ทราบถึงข้อเท็จจริงและพฤติการณ์แห่งการกระทำผิด และเพื่อให้รู้ตัวผู้กระทำผิด และพิสูจน์ให้เห็นถึงความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา ตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๓๑ กำหนดไว้

สำหรับการสอบสวนในกรณีที่มีนิติบุคคลเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น ได้มีบัญญัติไว้ในมาตรา ๗ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กล่าวคือ “ในการสอบสวน ได้สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาคดีที่มีนิติบุคคลเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย ให้ออกหมายเรียกผู้จัดการหรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคลนั้น ให้ไปยังพนักงานสอบสวนหรือศาล แล้วแต่กรณี

ถ้าผู้จัดการหรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้นไม่ปฏิบัติตามหมายเรียก จะออกหมายจับผู้นั้นมาก็ได้ แต่ห้ามมิให้ใช้บทบัญญัติว่าด้วยปล่อยชั่วคราว ชังหรือจำคุกแก่ผู้จัดการ หรือผู้แทนนิติบุคคล ในคดีที่มีนิติบุคคลนั้นเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย”

ในชั้นสอบสวนนั้นนิติบุคคลไม่จำเป็นต้องปรากฏตัวต่อหน้าพนักงานสอบสวน นิติบุคคลอาจมอบอำนาจให้บุคคลอื่นกระทำการแทนได้^{๓๘} การสอบสวนในกรณีที่มีนิติบุคคลถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญานั้น พนักงานสอบสวนจะออกหมายเรียกผู้แทนนิติบุคคลมาทำการสอบสวนแล้วก็จะปล่อยตัวไปโดยไม่ต้องมีการประกันใด ๆ เพราะมาตรา ๗ วรรคสอง ห้ามมิให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการปล่อยชั่วคราว ชัง หรือจำคุกมาใช้แก่ผู้จัดการหรือผู้แทนนิติบุคคล ดังนั้นเมื่อจับตัวผู้จัดการหรือผู้แทนนิติบุคคลมาได้แล้ว พนักงานสอบสวนจะต้องรีบสอบปากคำ แล้วจึงปล่อยตัวไป ไม่มีอำนาจที่จะควบคุมตัวไว้ได้ ดังนั้นจึงไม่ต้องมีการประกันตัวใด ๆ จากนั้นก็จะนัดหมายผู้แทนนิติบุคคลนั้นไปพบกับพนักงานอัยการ เพื่อดำเนินการในชั้นต่อไป ซึ่งการดำเนินคดีกับนิติบุคคลนั้นไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการในชั้นสอบสวนหรือในชั้นศาล พนักงานสอบสวนหรือศาลสามารถที่จะออกหมายเรียกผู้จัดการหรือผู้แทนนิติบุคคลนั้นให้ไปยังพนักงานสอบสวนหรือศาลได้ ถ้าไม่ไปพบก็อาจออกหมายจับผู้นั้นได้^{๓๙} ทั้งนี้พนักงานสอบสวนนั้นจำเป็นต้องทำการสอบสวนผู้แทนนิติบุคคลที่มีอำนาจทำการแทนนิติบุคคลเท่านั้น หากพนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนกรรมการที่ไม่มีอำนาจกระทำการแทนนิติบุคคล ย่อมถือว่าการสอบสวนนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย

อย่างที่ได้อ้างมาแล้วว่าการสอบสวนนั้นเป็นกระบวนการที่สำคัญที่จะส่งผลต่ออำนาจในการฟ้องคดีของพนักงานอัยการ ดังนั้นการสอบสวนดังกล่าวจะต้องเป็นการสอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมายด้วย พนักงานอัยการจึงจะมีอำนาจฟ้อง หากในคดีความผิดใดแม้ว่าจะได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นมาแล้วก็ตาม แต่ปรากฏว่าเป็นการสอบสวนที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายแล้ว ผลที่ตามมาคือพนักงานอัยการย่อมไม่มีอำนาจที่จะฟ้องคดีในความผิดนั้นได้ เพราะการสอบสวนที่ไม่ชอบด้วย

^{๓๘} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๒๐๕/๒๕๕๑

^{๓๙} วิเชียร ติเรกอุดมศักดิ์, วิ.อาญาพิสดาร เล่ม ๑ หลักกฎหมาย และแนวคำพิพากษาศาลฎีกา ตาม ป.วิ.อ. ภาค ๑ และ ๒, หน้า ๙๒.

กฎหมาย มีผลเท่ากับว่าคดีนั้นไม่มีการสอบสวนมาก่อนเลย ดังนั้นสิ่งสำคัญในการดำเนินคดีของพนักงานสอบสวนก็คือ จะต้องเป็นการสอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมาย

๔.๑.๖ การฟ้องคดีอาญา

เนื่องจากประเทศไทยเรานั้นยึดหลักการดำเนินคดีโดยรัฐ จึงถือว่าหน้าที่ในการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยเป็นหน้าที่ของรัฐ ดังนั้นเมื่อมีการฝ่าฝืนต่อกฎหมาย สร้างความไม่สงบเรียบร้อยขึ้นในสังคม จึงเป็นหน้าที่ที่รัฐจะต้องเข้ามาดำเนินการในเรื่องดังกล่าว ด้วยการจับกุมผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีตามกฎหมาย ซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐที่กฎหมายมอบหมายให้ทำหน้าที่ในการพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องคดีนั้นก็คือพนักงานอัยการ พนักงานอัยการจะเป็นผู้ที่กลั่นกรองคดีที่ได้รับมาจากพนักงานสอบสวนอีกทีหนึ่งเพื่อพิจารณาว่าจะสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา โดยที่พนักงานอัยการนั้นไม่มีอำนาจที่จะสั่งฟ้องคดีได้เลย ถ้าหากไม่ผ่านการสอบสวนมาก่อน หากได้ฟ้องคดีไป ฟ้องนั้นย่อมไม่ชอบด้วยกฎหมาย ดังที่มาตรา ๑๒๐ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติว่า “ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีใดต่อศาล โดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน” หรือในกรณี que เห็นว่าสำนวนที่พนักงานสอบสวนได้เสนอมานั้นยังไม่มี ความชัดเจนว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดจริงหรือไม่นั้น พนักงานอัยการก็มีอำนาจที่จะสั่งให้มีการสอบสวนเพิ่มเติมได้

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๔๓ ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อพนักงานอัยการได้รับความเห็นและสำนวนการสอบสวนมาจากพนักงานสอบสวนแล้ว ให้พนักงานอัยการปฏิบัติดังต่อไปนี้

๑. ในกรณีที่มีความเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง ให้ออกคำสั่งไม่ฟ้อง แต่ถ้าไม่เห็นชอบด้วย ก็ให้สั่งฟ้องและแจ้งให้พนักงานสอบสวนส่งผู้ต้องหามาเพื่อฟ้องต่อไป

๒. ในกรณีมีความเห็นควรสั่งฟ้อง ให้ออกคำสั่งฟ้องและฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ถ้าไม่เห็นชอบด้วย ก็ให้สั่งไม่ฟ้อง

ซึ่งในกรณีดังกล่าวข้างต้นนี้ พนักงานอัยการมีอำนาจดังนี้

๑. สั่งตามที่เห็นควร ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติม หรือส่งพยานคนใดมาให้ซักถามเพื่อส่งต่อไป เป็นการแสดงให้เห็นถึงอำนาจของพนักงานอัยการในการกลั่นกรองคดีที่ส่งมาจากพนักงานสอบสวน โดยหากเห็นว่าพยานหลักฐานนั้นไม่เพียงพอแก่การดำเนินคดีแก่ผู้ถูกกล่าวหา พนักงานอัยการก็สามารถที่จะสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมได้ แม้ว่าตนเองนั้นจะไม่มีอำนาจในการสอบสวนเองก็ตาม^{๕๐}

^{๕๐}วรเทพ ไกรนุกูล, “ปัญหากระบวนการดำเนินคดีอาญากับผู้แทนนิติบุคคลในความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔), หน้า ๕๐.

๒. วินิจฉัยว่าควรปล่อยผู้ต้องหา ปล่อยชั่วคราว ควบคุมไว้ หรือขอให้ศาลชั่ง แล้วแต่กรณี และจัดการหรือสั่งการให้เป็นไปตามนั้น

อย่างไรก็ดีกฎหมายก็เปิดช่องให้ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีเองได้ โดยในกรณีนี้โจทก์จะต้องนำสืบให้ได้ว่าคดีของตนมีมูลจริง ศาลจึงจะประทับฟ้องของโจทก์ไว้พิจารณา

ผู้ที่เป็นโจทก์ในการฟ้องคดีสามารถที่ยื่นฟ้องคดีต่อศาลใดศาลหนึ่งดังต่อไปนี้ได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๒ คือ

๑. ศาลที่ความผิดอาญานั้นเกิดขึ้น อ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิดขึ้นในเขตศาลนั้น
๒. ศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลนั้น
๓. จำเลยถูกจับในเขตศาลใดก็ฟ้องที่เขตศาลนั้น
๔. จำเลยถูกสอบสวนที่เขตศาลใดก็ฟ้องที่เขตศาลนั้น

๔.๑.๗ การพิจารณาคดีอาญา

เนื่องจากตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ บัญญัติว่า “การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น” ดังนั้นกระบวนการพิจารณาคดีของศาลจำต้องกระทำต่อหน้าจำเลย ซึ่งในกรณีที่จำเลยเป็นนิติบุคคลย่อมหมายความว่า นิติบุคคลหรือผู้แทนนิติบุคคลนั่นเอง หากไม่มีตัวผู้แทนนิติบุคคลมาปรากฏต่อหน้าศาล การพิจารณาคดีก็ไม่ว่าจะกระทำได้

ในการดำเนินคดีอาญานั้นมีหลักในการดำเนินคดีอยู่ว่า โจทก์จะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นโดยปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง เพราะถือหลักว่าในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ซึ่งเป็นสิทธิในกระบวนการยุติธรรมที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๓๙ ได้บัญญัติรับรองเอาไว้ ดังนั้นโจทก์จึงย่อมมีภาระหน้าที่ในการนำพยานหลักฐานมาแสดงต่อศาลเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลย ซึ่งฝ่ายโจทก์นั้นจะต้องเป็นผู้ที่นำพยานหลักฐานเข้าสืบก่อนเสมอ หากโจทก์ไม่สามารถแสดงให้ศาลเห็นว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริง หรือหากศาลสงสัยว่าจำเลยนั้นมิได้กระทำความผิด ศาลก็จะยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้แก่จำเลย โดยศาลจะสั่งยกฟ้องโจทก์ ดังนั้นสิ่งสำคัญในกระบวนการพิจารณาในชั้นนี้ คือ การนำสืบพยานหลักฐานของฝ่ายโจทก์ ทั้งนี้ศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีตามพยานหลักฐานที่มีการนำเข้า

สู่สำนวนคดีของศาลเท่านั้น ศาลจะนำข้อเท็จจริงนอกสำนวนมาพิจารณาไม่ได้^{๔๑} ซึ่งพยานหลักฐานในคดีอาญานั้นแบ่งออกได้เป็น ๓ ประเภท คือ^{๔๒}

๑. พยานบุคคล หมายถึง ถ้อยคำของบุคคลผู้เบิกความต่อหน้าศาลในฐานะพยาน
๒. พยานเอกสาร หมายถึง เอกสารซึ่งแสดงข้อความเพื่อให้ศาลเป็นผู้ตรวจดูข้อความนั้นด้วยตนเอง

๓. พยานวัตถุ หมายถึง สิ่งใด ๆ ที่นำมาแสดงต่อศาลเพื่อให้ศาลตรวจดู รวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่เสนอต่อศาลเพื่อให้ศาลได้รับรู้ถึงสภาพความมีอยู่หรือความเป็นไปของสิ่งนั้น

สำหรับพยานผู้เชี่ยวชาญนั้นโดยหลักแล้วถือว่าเป็นพยานความเห็นซึ่งรับฟังไม่ได้ แต่อย่างไรก็ดีกฎหมายพยานของไทยมีการยอมรับให้มีการนำสืบพยานผู้เชี่ยวชาญได้ แต่ทว่าศาลไม่จำเป็นต้องเชื่อตามความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญเสมอไป^{๔๓}

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๔๓ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ผู้ใดโดยอาชีพหรือมิใช่ก็ตาม มีความชำนาญพิเศษในการใด ๆ เช่น ในทางวิทยาศาสตร์ ศิลปะ ฝีมือพาณิชยกรรม การแพทย์หรือกฎหมายต่างประเทศ และซึ่งความเห็นของเขานั้นอาจมีประโยชน์ในการวินิจฉัยคดี ในการสอบสวน ใต้วงมุลฟ้องหรือพิจารณา อาจเป็นพยานในเรื่องต่าง ๆ เป็นต้นว่า ตรวจร่างกายหรือจิตของผู้เสียหาย ผู้ต้องหาหรือจำเลย ตรวจลายมือ ทำการทดลอง หรือกิจการอย่างอื่น ๆ”

ทั้งนี้พยานผู้เชี่ยวชาญนั้นจะต้องเป็นพยานที่ทำการตรวจพิสูจน์หรือมีส่วนร่วมในการตรวจพิสูจน์ด้วย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๕ ประกอบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๙๕ บัญญัติว่า “ห้ามมิให้ยอมรับฟังพยานบุคคลใดเว้นแต่บุคคลนั้น

(๑) สามารถเข้าใจและตอบคำถามได้ และ

(๒) เป็นผู้ที่ได้เห็น ได้ยิน หรือทราบข้อความเกี่ยวในเรื่องที่จะให้การเป็นพยานนั้นมาด้วยตนเองโดยตรง...”

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๐๔ “ให้ศาลมีอำนาจเต็มที่ในอันที่จะวินิจฉัยว่าพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาสืบนั้น จะเป็นอันเพียงพอให้เชื่อฟังเป็นยุติได้หรือไม่แล้วพิพากษาคดีไปตามนั้น” ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวมีการนำไปใช้กับคดีอาญาด้วย เนื่องจาก

^{๔๑} ภัทรศักดิ์ วรรณแสง, “พยานผู้เชี่ยวชาญทั่วไปและพยานผู้เชี่ยวชาญในคดีสิ่งแวดล้อม,” ใน สองปีสถาบันวิจัยและพัฒนาคดี สองปีนิติศาสตร์เสวนา นิติศาสตร์เสวนาเรื่อง “การรับข้อพิพาททางสิ่งแวดล้อมตามระบบกฎหมายต่างประเทศ” (สถาบันวิจัยและพัฒนาคดี, ๒๕๕๑), หน้า ๖๘.

^{๔๒} มูลนิธิศูนย์กฎหมายสิ่งแวดล้อม-ประเทศไทย, คู่มือกฎหมายสิ่งแวดล้อมสำหรับประชาชน สิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายสิ่งแวดล้อม การร้องทุกข์ปัญหาสิ่งแวดล้อม และการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม (ส่วนผลิตสื่อและเผยแพร่ กองส่งเสริมและเผยแพร่ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๘), หน้า ๕๑-๕๓.

^{๔๓} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๑๒๖/๒๕๔๑

กฎหมายไม่ต้องการวางหลักเกณฑ์ไว้เป็นการตายตัว จึงให้อำนาจศาลที่จะใช้ดุลพินิจในการวินิจฉัยพยานหลักฐานได้อย่างเต็มที่ แต่อย่างไรก็ดีก็มีหลักเกณฑ์ที่จะใช้ในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานอยู่เหมือนกัน ดังนี้^{๔๔}

๑. เรื่องหน้าที่นำสืบ โดยหลักแล้วคู่ความฝ่ายใดมีหน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงใด แต่ไม่นำพยานหลักฐานมาสืบ หรือนำพยานหลักฐานมาสืบได้ไม่สมตามมาตรฐาน ย่อมต้องเป็นฝ่ายแพ้ในประเด็นนั้น

๒. เรื่องมาตรฐานการพิสูจน์ ศาลจะพิเคราะห์ว่าพยานหลักฐานของฝ่ายที่มีหน้าที่นำสืบในประเด็นนั้นมีน้ำหนักได้ในระดับเดียวกันหรือสูงกว่ามาตรฐานการพิสูจน์หรือไม่ หากไม่ได้ระดับตามมาตรฐานการพิสูจน์ ศาลก็จะวินิจฉัยข้อเท็จจริงให้เป็นโทษแก่ฝ่ายที่มีหน้าที่นำสืบในประเด็นนี้ได้เลย โดยไม่จำเป็นต้องวินิจฉัยน้ำหนักพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่ง สำหรับในคดีอาญา โจทก์มีหน้าที่ต้องนำสืบให้ศาลเห็นโดยปราศจากข้อสงสัย หากนำสืบไม่ได้แล้ว ศาลย่อมยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้แก่จำเลย ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๒๗

๓. เรื่องพยานหลักฐานที่มีน้ำหนักไม่มั่นคง พยานหลักฐานดังกล่าวนี้แม้ศาลจะรับฟังได้ แต่ก็มีน้ำหนักที่ไม่มั่นคง ดังนั้นศาลจึงต้องรับฟังด้วยความระมัดระวัง ไม่ควรรับฟังพยานหลักฐานดังกล่าวเพียงอย่างเดียวแล้วตัดสิน แต่ควรรับฟังพยานหลักฐานอื่น ๆ ประกอบด้วย

๔. เรื่องหลักการอนุมานข้อเท็จจริงที่เป็นผลร้ายต่อคู่ความฝ่ายที่มีพฤติการณ์ส่อพิรุช โดยหลักแล้วศาลจะไม่อนุมานข้อเท็จจริงให้เป็นผลร้ายแก่จำเลย แต่ในบางกรณีหากคู่ความฝ่ายหนึ่งมีพฤติการณ์ที่ส่อไปในทางพิรุช ศาลอาจอนุมานข้อเท็จจริงให้เป็นไปในทางที่เป็นผลร้ายแก่รูปคดีของคู่ความฝ่ายนั้นได้

เมื่อเสร็จสิ้นการสืบพยานแล้ว ศาลจะต้องวินิจฉัยชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๒๗ บัญญัติว่า “ให้ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวง อย่าพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำผิดจริงและจำเลยเป็นผู้กระทำผิดนั้น

วรรคสอง เมื่อมีเหตุสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย” กล่าวคือ ศาลจะพิจารณาพยานหลักฐานของโจทก์ก่อนว่ามีน้ำหนักพอที่จะฟังลงโทษจำเลยได้หรือไม่ หากว่าศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าไม่มีน้ำหนัก ศาลก็จะยกฟ้องโจทก์ แต่ถ้าพยานหลักฐานของโจทก์มีน้ำหนักที่รับฟังได้ ศาลจะพิจารณาพยานหลักฐานของฝ่ายจำเลยว่ามีน้ำหนักที่จะมาหักล้างพยานหลักฐานของฝ่ายโจทก์ได้หรือไม่ หากรับฟังหักล้างได้ ศาลก็จะยกฟ้อง แต่

^{๔๔} ตำรงค์วิทย์ รัตนพวงค์, การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน [ออนไลน์], ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๕. แหล่งที่มา <http://okmart.igetweb.com/index.php?mo=59&action=page&id=296354>

ถ้าไม่มีน้ำหนัก ศาลจึงจะพิพากษาลงโทษจำเลย^{๔๕} ดังนั้นคำพิพากษาของศาลในคดีอาญาจึงมีอยู่ ๒ ประเภท คือ^{๔๖}

๑. ยกฟ้อง ในกรณีที่ศาลได้รับฟังพยานหลักฐานในคดีแล้วเห็นว่าเข้าเหตุลักษณะใดลักษณะหนึ่งดังต่อไปนี้ ให้ศาลมีคำสั่งยกฟ้องโจทก์ปล่อยตัวจำเลยไป ตามมาตรา ๑๘๕ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คือ

๑) จำเลยไม่ได้กระทำความผิด หมายความว่า ตามทางพิจารณาแล้วได้ความว่า จำเลยไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดตามฟ้อง หรือไม่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น

๒) การกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด กล่าวคือ จากพยานหลักฐานที่นำสืบนั้นแสดงให้เห็นว่าจำเลยได้กระทำการดังที่กล่าวมาในฟ้องจริง แต่ทว่ากระทำความผิดตามกฎหมาย

๓) จำเลยกระทำความผิดแต่ทว่ามีเหตุตามกฎหมายที่ทำให้จำเลยไม่ต้องรับโทษ หมายความว่า จากการนำสืบพยานหลักฐานปรากฏว่าการกระทำความผิดดังกล่าวของจำเลยเป็นความผิดตามกฎหมายจริง และจำเลยเป็นผู้กระทำการเช่นนั้นจริง แต่ทว่ามีกฎหมายบัญญัติยกเว้นโทษไว้ให้ จึงทำให้จำเลยไม่ต้องรับโทษสำหรับความผิดดังกล่าว

๔) คดีขาดอายุความ อายุความในคดีอาญากำหนดไว้ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๙๕ หากมีการฟ้องคดีล่วงพ้นกำหนดเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ ย่อมเป็นเหตุให้ศาลยกฟ้องได้

๒. พิพากษาลงโทษจำเลย เมื่อศาลพิจารณาจากคำฟ้องและพยานหลักฐานที่ทั้งสองฝ่ายนำสืบกันในศาลแล้วเห็นว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง และไม่มีกฎหมายกำหนดเหตุยกเว้นความผิดหรือเหตุยกเว้นโทษเอาไว้ ศาลก็ย่อมจะมีอำนาจพิพากษาลงโทษจำเลยได้

๔.๒ การดำเนินคดีอาญากับโรงงานอุตสาหกรรมผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม

เนื่องจากการกระทำความผิดต่อสิ่งแวดล้อมนั้นได้สร้างความเสียหายให้แก่คนเป็นจำนวนมาก อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันเป็นสมบัติร่วมกันของคนในชาติ การกระทำความผิดดังกล่าวจึงถือได้ว่าเป็นการกระทำที่มีความร้ายแรงอยู่ในตัวและสมควรต้องมีบทลงโทษเพื่อจัดการกับบุคคลผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม จึงเป็นเหตุให้มีการกำหนดให้การ

^{๔๕} ภัทรศักดิ์ วรรณแสง, “พยานผู้เชี่ยวชาญทั่วไปและพยานผู้เชี่ยวชาญในคดีสิ่งแวดล้อม,” ใน สองปีสถาบันวิจัยและพัฒนาคดี สองปีนิติศาสตร์เสนา นิตศาสตร์เสนาเรื่อง “การระงับข้อพิพาททางสิ่งแวดล้อมตามระบบกฎหมายต่างประเทศ”, หน้า ๖๙.

^{๔๖} มูลนิธิศูนย์กฎหมายสิ่งแวดล้อม-ประเทศไทย, คู่มือกฎหมายสิ่งแวดล้อมสำหรับประชาชน สิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายสิ่งแวดล้อม การร้องทุกข์ปัญหาสิ่งแวดล้อม และการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม, หน้า ๕๓-๕๔.

กระทำอันมีลักษณะเป็นการก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมบางลักษณะเป็นความผิดตามกฎหมาย และมีการดำเนินคดีกับผู้ที่กระทำผิดตามขั้นตอนของกฎหมายเช่นเดียวกับบุคคลที่กระทำผิดอาญาโดยทั่วไป ทั้งนี้การดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมและปราบปรามการกระทำผิด โดยมุ่งให้เกิดความเกรงกลัว และไม่กล้าที่จะกระทำผิดซ้ำอีก^{๔๗}

เดิมที่การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมนั้นจะอาศัยหลักความเดือดร้อนรำคาญ (Nuisance)^{๔๘} เป็นเหตุแห่งการฟ้องคดี ซึ่งหลักความเดือดร้อนรำคาญนี้เป็นเรื่องการก่อให้เกิดความเสียหายอันเป็นเหตุให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญระหว่างบุคคลที่อยู่อาศัยใกล้ชิดกัน^{๔๙} มีแนวคิดว่าหากมีการกระทำที่ก่อให้เกิดเหตุเดือดร้อนรำคาญแล้ว ไม่ว่าจะกระทำต่อเอกชนหรือสาธารณชนก็ตาม ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนเสียหายย่อมมีสิทธิที่จะได้รับชดเชยค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้น^{๕๐} ซึ่งการพิจารณานั้นต้องนำสภาพและตำแหน่งที่อยู่แห่งอสังหาริมทรัพย์นั้นมาพิจารณาประกอบด้วย โดยความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นนั้นจะต้องเป็นการก่อการรบกวนโดยปราศจากเหตุผลอันสมควรและเป็นกรณีที่สามารถชดเชยได้^{๕๑} โดยจะต้องมีการชั่งน้ำหนัก หากน้ำหนักของความเสียหายมีมากกว่าประโยชน์ที่จะได้รับจากการกระทำของผู้ก่อเหตุแล้ว ย่อมถือได้ว่าการกระทำนั้นเป็นเหตุเดือดร้อนรำคาญ^{๕๒} ดังตัวอย่างคำพิพากษาต่อไปนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๐๑/๒๔๗๘ นิวแชนซ์ความผิดฐานทำให้เป็นที่เดือดร้อนรำคาญนั้น จะต้องเป็นการรบกวนถึงขนาดและแล้วแต่กรณีเป็นเรื่อง ๆ ไป เพียงแต่ทำให้เสียงดังและมีความกระเทือนอยู่บ้าง ไม่ถือว่าเป็นการเดือดร้อนรำคาญเสมอไป^{๕๓}

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๖๘/๒๔๖๕ บ้านโจทก์ตั้งอยู่ในตำบลที่ไม่เคยมีผู้ใดตั้งโรงสี จำเลยตั้งโรงสีข้าวใช้เครื่องไอน้ำติดกับบ้านโจทก์ เป็นเหตุให้เถ้าแกลบที่ออกจากปล่องไฟโรงสีข้าวของจำเลยไปตกในห้องเรือนโจทก์ ทำให้เสื้อผ้าสกปรก และลงในอาหารที่นำมาตากที่ระเบียง และเถ้าได้จับหลังคาทำให้ใช้น้ำฝนไม่ได้ ทำให้ต้นไม้เสียหาย ศาลฎีกาตัดสินว่า การกระทำของจำเลยนี้ทำให้โจทก์ได้รับ

^{๔๗} เตือนเด่น นาคสีหราช, “บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย,” บทบัญญัติ ๖๖, ๓ (กันยายน, ๒๕๕๓) : ๑๒๑.

^{๔๘} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๓๗ “บุคคลใดใช้สิทธิของตนเป็นเหตุให้เจ้าของอสังหาริมทรัพย์ได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อนเกินที่ควรคิดหรือคาดหมายได้ว่าจะเป็นไปตามปกติและเหตุอันควร ในเมื่อเอาสภาพและตำแหน่งที่อยู่แห่งทรัพย์สินมาคำนึงประกอบไซ้ ท่านว่าเจ้าของอสังหาริมทรัพย์มีสิทธิจะปฏิบัติการเพื่อยังความเสียหายหรือเดือดร้อนให้สิ้นไป ทั้งนี้ไม่ลบล้างสิทธิที่จะเรียกเอาค่าทดแทน”

^{๔๙} อานาจ วงศ์บัณฑิต, กฎหมายสิ่งแวดล้อม (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๕๐), หน้า ๕๒๙.

^{๕๐} วรากร ขวลา, “พยานหลักฐานคดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๓.

^{๕๑} น้ำแท้ มีบุญสร้าง, “การนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) มาใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย,” บทบัญญัติ ๖๑, ๑ (๒๕๔๘) : ๖๒.

^{๕๒} วรากร ขวลา, “พยานหลักฐานคดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๕.

^{๕๓} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๐๑/๒๔๗๘

ความเดือนร้อนรำคาญ ซึ่งทำให้ร่างกายปราศจากความสุขสำราญ และเป็นการเสียหายต่อทรัพย์สินสมบัติของโจทก์อีกส่วนหนึ่งด้วย การกระทำของจำเลยนี้เป็นความผิดฐานก่อความรำคาญนิวแชนซ์โดยตรง^{๕๔}

การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมที่อาศัยหลักการฟ้องคดีด้วยเหตุเดือดร้อนรำคาญนั้น เป็นเรื่องของการดำเนินคดีในทางแพ่ง ซึ่งไม่จำเป็นต้องแสดงให้เห็นว่าการใช้สิทธิของบุคคลที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่เจ้าของอสังหาริมทรัพย์นั้นจะได้กระทำโดยเจตนาหรือประมาทเลินเล่อ คงพิจารณาแต่เพียงว่าการใช้สิทธิของบุคคลนั้น ได้ก่อให้เกิดความเสียหายหรือเดือดร้อนเกินสมควรหรือไม่^{๕๕} ส่วนการดำเนินคดีทางอาญานั้นย่อมมีขั้นตอนและกระบวนการพิจารณาที่แตกต่างกันออกไป ดังที่จะได้กล่าวต่อไป

๔.๒.๑ การดำเนินคดีอาญากับผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย

เนื่องจากประเทศไทยเรานั้นไม่มีการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมเพื่อทำหน้าที่ในการพิจารณาคดีที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นการเฉพาะ แต่ได้แยกการดำเนินคดีที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมออกตามลักษณะของคดี โดยแบ่งเป็น คดีแพ่ง คดีอาญา และคดีปกครอง เป็นเหตุให้ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมมีความคาบเกี่ยวกันระหว่างศาลยุติธรรมและศาลปกครอง ซึ่งการจะฟ้องร้องดำเนินคดีนั้นก็จำเป็นต้องดำเนินการตามกระบวนการและขั้นตอนของแต่ละศาลแยกต่างหากจากกัน ส่งผลให้กฎหมายวิธีพิจารณาคดีที่จะนำมาใช้บังคับแก่คดีนั้น ย่อมแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับว่าฟ้องเป็นคดีประเภทใด ซึ่งผลของการแยกกระบวนการพิจารณาคดีดังกล่าวนี้อาจทำให้ผลของคำพิพากษาของศาลที่ตัดสินออกมาอาจมีความขัดแย้งกันได้ แม้ว่าจะเป็นการฟ้องคดีที่มีมูลเหตุแห่งคดีมาจากเรื่องเดียวกันก็ตาม เพราะถือว่าคำพิพากษาของแต่ละศาลเป็นเอกเทศจากกัน ศาลอื่นไม่จำเป็นต้องถือตามคำพิพากษาของอีกศาลหนึ่ง ซึ่งคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมเป็นคดีที่จะต้องเข้าสู่การพิจารณาของศาลยุติธรรมที่มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญา แต่จะต้องฟ้องต่อศาลใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับเขตอำนาจของศาลนั้น ๆ ว่าคดีดังกล่าวอยู่ในเขตอำนาจของศาลใด ศาลนั้นก็จะเป็นผู้ที่มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีดังกล่าว

คดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม ได้แก่ คดีที่มีการกระทำความผิดอาญาต่าง ๆ เกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรธรรมชาติและมลพิษ โดยการฟ้องคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นมีวัตถุประสงค์ดังนี้^{๕๖}

๑. เพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษตามที่กฎหมายกำหนด

^{๕๔} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๖๘/๒๕๖๕

^{๕๕} อำนาจ วงศ์บัณฑิต, กฎหมายสิ่งแวดล้อม, หน้า ๕๓๔.

^{๕๖} ชัชชม อรรถกัญญา, กระบวนการและขั้นตอนในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม [ออนไลน์], ๒๐ กันยายน ๒๕๕๕. แหล่งที่มา

๒. เพื่อเป็นการป้องปรามไม่ให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำอีก อันเป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม

เนื่องมาจากคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นมีลักษณะที่แตกต่างไปจากคดีอาญาโดยทั่วไป ดังนั้นแม้จะมีการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลยุติธรรมเหมือนดังเช่นคดีอาญาโดยทั่วไปก็ตาม เป็นเหตุให้จำเป็นต้องนำเอาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งเป็นกฎหมายที่วางหลักเกณฑ์ขั้นตอนในการดำเนินคดีอาญามาใช้บังคับกับคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมด้วย แต่ทว่าการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นยังคงต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ตามที่กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นกฎหมายเฉพาะกำหนดไว้ด้วย หมายความว่าหากไม่มีกฎหมายเฉพาะกำหนดหลักเกณฑ์หรือขั้นตอนในการดำเนินคดีที่แตกต่างออกไปจากที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดเอาไว้ ก็ให้คงปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ดังที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่ถ้าหากกฎหมายเฉพาะมีการบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น จึงจะนำเอาหลักเกณฑ์ตามกฎหมายเฉพาะนั้น ๆ มาใช้บังคับ ดังนั้นโดยหลักแล้วขั้นตอนในการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมจึงมีหลักเกณฑ์เช่นเดียวกับการดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไป ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในส่วนของการดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไป ดังนั้นในที่นี้จึงจะขอกกล่าวแต่เฉพาะขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมในส่วนที่มีความแตกต่างไปจากการดำเนินคดีอาญาตามปกติ

โดยหลักแล้วการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นเรื่องระหว่างรัฐกับบุคคลผู้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม เนื่องจากรัฐทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม รัฐจึงเป็นผู้เสียหายที่จะมีสิทธิในการดำเนินคดีกับผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม แต่อย่างไรก็ดีประเทศไทยเรานั้นมีกฎหมายสิ่งแวดล้อมบางฉบับที่เปิดโอกาสให้เอกชนสามารถเป็นผู้เสียหายที่จะดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมด้วยเช่นกัน โดยสิทธิในการดำเนินคดีนั้น จะอยู่ภายใต้เงื่อนไขต่าง ๆ ที่กฎหมายกำหนดไว้^{๕๗}

การดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นจะเริ่มต้นด้วยการที่ผู้เสียหายเข้าแจ้งความร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานเพื่อให้มีการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด หรือในกรณีของผู้ที่พบเห็นการกระทำความผิดนั้นก็สามารถกล่าวโทษว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นต่อเจ้าพนักงานได้ ซึ่งสิทธิในการร้องเรียนกล่าวโทษดังกล่าวนี้ได้รับการรับรองไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๖ กล่าวคือ “เพื่อประโยชน์ในการร่วมกันส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของชาติ บุคคลอาจมีสิทธิและหน้าที่ดังต่อไปนี้

^{๕๗} อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, กฎหมายว่าด้วยความเสียหายทางสิ่งแวดล้อม ความรับผิดทางแพ่ง การชดเชยเยียวยา และการระงับข้อพิพาท (กรุงเทพฯ : แอคทีฟ พรินท์, ๒๕๕๔), หน้า ๑๓๔.

(๓) การร้องเรียนกล่าวโทษผู้กระทำความผิดต่อเจ้าพนักงาน ในกรณีที่ได้พบเห็นการกระทำใด ๆ อันเป็นการละเมิดหรือฝ่าฝืนกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมมลพิษ หรือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ”

ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๖ ได้ให้สิทธิแก่ประชาชนในการร้องเรียนกล่าวโทษผู้ที่กระทำความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมได้ โดยมีสิทธิที่จะกล่าวหาต่อเจ้าพนักงานว่าพบเห็นบุคคลใดกระทำความผิด ไม่ว่าจะรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม เพื่อเป็นช่องทางให้เจ้าพนักงานนำตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีตามกฎหมายต่อไป ทั้งนี้เจ้าพนักงานในที่นี้หมายความถึง เจ้าพนักงานตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๔ ซึ่งก็คือเจ้าพนักงานควบคุมมลพิษ สำหรับบุคคลที่จะมีสิทธิร้องเรียนกล่าวโทษนั้น อาจเป็นได้ทั้งบุคคลธรรมดา นิติบุคคล ตลอดจนองค์กรเอกชน หากพบเห็นการกระทำผิดต่อกฎหมายสิ่งแวดล้อม แต่อย่างไรก็ดี พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มิได้บัญญัติให้สิทธิบุคคลดังกล่าวมีอำนาจที่จะฟ้องคดีได้เหมือนอย่างเช่นผู้เสียหายไม่ คงมีแต่เพียงสิทธิในการร้องเรียนกล่าวโทษเท่านั้น^{๕๘} นอกจากนี้เจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมายตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมแต่ละฉบับยังมีอำนาจในการตรวจตราให้เป็นไปตามกฎหมายนั้น ๆ และหากเจ้าพนักงานดังกล่าวพบเห็นการกระทำความผิด เจ้าพนักงานนั้นย่อมสามารถดำเนินการกล่าวโทษต่อเจ้าพนักงานตำรวจเพื่อดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้เช่นกัน^{๕๙}

ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการประสานงานเพื่อบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๕๐ ข้อ ๑๗ บัญญัติไว้ว่า “เพื่อประโยชน์ในการเร่งรัดติดตามการดำเนินคดีในชั้นสอบสวนคดีอาญา ให้เป็นไปโดยรวดเร็วและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เมื่อมีการกระทำผิดกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมขึ้น ให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(๑) ในกรณีที่ปรากฏว่ามีการกระทำความผิดกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และไม่ปรากฏผู้ร้องทุกข์หรือกล่าวโทษตามกฎหมายภายในเจ็ดวัน ให้กรมควบคุมมลพิษดำเนินการกล่าวโทษตามกฎหมายโดยไม่ชักช้า”

หมายความว่าในคดีที่ไม่มีผู้เสียหายแจ้งความร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานตำรวจ แต่ปรากฏว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจริง ให้กรมควบคุมมลพิษเป็นผู้ดำเนินการกล่าวโทษต่อเจ้าพนักงานตำรวจเพื่อให้ดำเนินคดีตามกฎหมายต่อไป เท่ากับว่าคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมทุกคดี หากไม่มีผู้เสียหายดำเนินคดี กรมควบคุมมลพิษจะทำหน้าที่ดังกล่าวเอง

^{๕๘} เตือนเด่น นาคสีหราช, “บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย,” บทบัญญัติ ๖๖, ๓ (กันยายน, ๒๕๕๓) : ๑๒๔-๑๒๕.

^{๕๙} อัญชัญ พงษ์ประดิษฐ์, “บทบาทของประชาชนในการดำเนินคดีอาญาความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๔๐.

อย่างไรก็ดีการร้องเรียนกล่าวโทษนี้มีได้เป็นหลักประกันว่าเจ้าพนักงานจะดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดเสมอไป เพราะเจ้าพนักงานจะดำเนินคดีทางกฎหมายกับผู้กระทำความผิดหรือไม่ นั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ทั้งนี้เนื่องมาจากผู้ที่มาร้องเรียนกล่าวโทษนั้นมิใช่ผู้เสียหายที่แท้จริง แตกต่างไปจากกรณีที่ผู้เสียหายเป็นคนมาแจ้งความร้องทุกข์กับเจ้าพนักงานเพื่อให้ดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดด้วยตนเอง ในกรณีดังกล่าวนี้ย่อมเป็นการแน่ชัดว่าจะต้องมีการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดไม่ว่าโดยทางเจ้าพนักงานเป็นผู้ดำเนินคดีแทนหรือกรณีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีเอง

ปัญหาที่พบในขั้นตอนการร้องทุกข์กล่าวโทษ คือ เนื่องจากคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม มักมีความเกี่ยวข้องกับการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ เป็นต้นว่าการกล่าวหาว่าโรงงานอุตสาหกรรมปล่อยน้ำเสียเกินกว่าค่ามาตรฐานที่กฎหมายกำหนดไว้ ในกรณีนี้การจะกล่าวหาเช่นนั้นได้ ผู้กล่าวหาจำต้องทราบข้อเท็จจริงในเบื้องต้นเสียก่อนว่าน้ำที่ปล่อยออกมาจากโรงงานอุตสาหกรรมนั้นเป็นน้ำเสียหรือไม่ และปล่อยออกมาเกินกว่าค่ามาตรฐานที่กฎหมายกำหนดไว้อย่างไร ซึ่งการจะพิสูจน์ในเรื่องดังกล่าวนี้มีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยการตรวจพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ ไม่สามารถเห็นได้โดยประจักษ์ จึงเป็นเหตุให้ผู้ที่จะแจ้งเหตุไม่อาจที่จะแจ้งเหตุเช่นนี้ได้อย่างชัดเจน คงทำได้แต่เพียงแจ้งฐานความผิดที่เกี่ยวกับเรื่องเหตุเดือดร้อนรำคาญ หรือการกระทำที่สามารถเห็นได้โดยชัดเจนเท่านั้น^{๖๐}

หลังจากที่ได้มีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษแล้ว จะเป็นอำนาจของเจ้าพนักงานที่จะดำเนินการกับผู้กระทำความผิดต่อไป เข้าสู่กระบวนการสืบสวนสอบสวนเพื่อรวบรวมพยานหลักฐาน และนำตัวผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม สำหรับอำนาจในการจับกุมผู้กระทำความผิดนั้น โดยปกติแล้วถ้าเป็นการกระทำความผิดอาญาโดยทั่วไปจะเป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจและการจับนั้นจำเป็นต้องมีหมายจับด้วย แต่สำหรับกรณีที่เป็นการกระทำความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น กฎหมายสิ่งแวดล้อมบางฉบับจะบัญญัติให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมแต่ละฉบับนั้นเป็นผู้ที่มีอำนาจในการจับกุมบุคคลผู้กระทำความผิดได้^{๖๑} ซึ่งการจับตามกฎหมายเฉพาะเป็นกรณีที่กฎหมายให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานตามกฎหมายเฉพาะสามารถทำการจับกุมได้โดยไม่ต้องขอหมายจับจากศาลก่อน^{๖๒} ดังเช่นตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๖ “เมื่อปรากฏว่าบุคคลใดกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่ากระทำการเช่นนั้น ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งแต่งตั้งจากข้าราชการไม่ต่ำกว่าระดับ ๔ มีอำนาจจับกุมผู้นั้นเพื่อส่งพนักงานสอบสวนดำเนินการต่อไปตามกฎหมาย” ซึ่งอาจสรุปได้ว่าเหตุในการจับกุมตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ นั้น มีด้วยกัน ๒ เหตุ คือ

^{๖๐} ณรงค์ โจทย์หาญ, “การประสานความร่วมมือในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ก่อมลพิษ,” (งานวิจัยหลักสูตร “ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.)” รุ่นที่ ๖, วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๔๑.

^{๖๑} ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก จ.- ซ., หน้า ๒๙๘-๓๐๓.

^{๖๒} เกียรติก้อง กิจการเจริญดี, การกำหนดให้เจ้าพนักงานตามกฎหมายเฉพาะเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา [ออนไลน์], ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖. แหล่งที่มา www.krisdika.go.th

๑) เมื่อมีการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ กล่าวคือ เป็นกรณีที่พบเห็นว่า มีผู้ใดที่กระทำความผิดโดยชัดแจ้ง เทียบเคียงได้กับการกระทำความผิดซึ่งหน้าตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งกรณีนี้พนักงานเจ้าหน้าที่สามารถจับกุมได้ทันที^{๖๓}

๒) เมื่อมีเหตุอันควรสงสัยว่า กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นกรณีที่พบเหตุอันควรสงสัยว่าได้กระทำความผิด ซึ่งกรณีนี้ต้องพิจารณาพฤติการณ์ในแต่ละเรื่องว่ามีเหตุอันควรสงสัยหรือไม่^{๖๔}

โดยบุคคลที่มีอำนาจในการจับกุม คือ พนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งแต่งตั้งจากข้าราชการไม่ต่ำกว่าระดับ ๔ หากเป็นเจ้าพนักงานทั่วไปที่ไม่ได้รับการแต่งตั้ง ย่อมไม่มีอำนาจจับกุม สำหรับวิธีการจับกุมนั้นก็จะเป็นไปตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดไว้ ทั้งนี้การใช้อำนาจของเจ้าพนักงานตามกฎหมายเฉพาะในการจับกุมจะสามารถกระทำได้แต่เฉพาะกับผู้กระทำความผิดตามกฎหมายเฉพาะฉบับนั้นเท่านั้น ไม่สามารถจับกุมในเรื่องอื่น ๆ ได้^{๖๕} และเมื่อทำการจับกุมแล้ว จะต้องรีบส่งให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้ดำเนินการตามกฎหมายต่อไป

เจ้าพนักงานตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นเจ้าพนักงานควบคุมมลพิษ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เจ้าพนักงานกรมโรงงานอุตสาหกรรม หรือเจ้าพนักงานอื่น ๆ ตามที่กฎหมายกำหนด ต่างก็มีอำนาจในการตรวจตราเพื่อให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย หากพบเห็นว่ามีกระทำความผิดหรือไม่ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เจ้าพนักงานดังกล่าวย่อมมีอำนาจที่จะสั่งให้บุคคลนั้นกระทำการแก้ไขเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายได้ และนอกจากนี้กฎหมายยังให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานเหล่านี้ที่จะจับกุมบุคคลผู้ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมายได้ด้วย เว้นแต่กรณีตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งกำหนดให้เจ้าพนักงานควบคุมมลพิษมีอำนาจและหน้าที่ในการเข้าตรวจสอบและออกคำสั่งกับเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษให้ปฏิบัติตามกฎหมาย แต่สำหรับแหล่งกำเนิดมลพิษที่เป็นโรงงานอุตสาหกรรมนั้น เจ้าพนักงานควบคุมมลพิษไม่สามารถเข้าไปดำเนินการได้ในทันที จำต้องแจ้งให้กรมโรงงานอุตสาหกรรมเป็นผู้ดำเนินการเสียก่อน หากเจ้าพนักงานตามกฎหมายโรงงานไม่ดำเนินการ กรมควบคุมมลพิษจึงจะมีอำนาจดำเนินการได้ จึงก่อให้เกิดความล่าช้าในการบังคับใช้กฎหมาย และไม่สามารถดำเนินการควบคุมปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นได้อย่างทันที่ อันเนื่องมาจากมีหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมายซ้ำซ้อนกันอยู่ แต่อย่างไรก็ดีเจ้าพนักงานควบคุมมลพิษนั้นไม่มีอำนาจที่จะทำการจับกุมบุคคลผู้กระทำความผิดตามกฎหมายได้ ดังนั้นเมื่อพบเห็นการกระทำความผิดตามกฎหมาย เจ้าพนักงานควบคุม

^{๖๓} วุฑูรย์ สิมะโชคดี, กฎหมายอุตสาหกรรมและกฎหมายโรงงาน ว่าด้วย พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๗ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๓๗), หน้า ๑๓๑.

^{๖๔} เรื่องเดียวกัน

^{๖๕} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๔๒/๒๔๘๒

มลพิษมีหน้าที่ต้องแจ้งให้พนักงานสอบสวนทราบเพื่อดำเนินการตามกฎหมายต่อไป เจ้าพนักงานควบคุมมลพิษไม่สามารถที่จะจับกุมผู้กระทำความผิดได้เอง

ดังนั้นในกรณีที่เจ้าพนักงานตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมพบเห็นว่ามีผู้กระทำความผิดหรือไม่ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เจ้าพนักงานดังกล่าวย่อมมีอำนาจที่จะสั่งให้บุคคลนั้นกระทำการแก้ไขเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมาย หากไม่ดำเนินการเจ้าพนักงานมีอำนาจที่จะจับกุมผู้กระทำความผิดนั้นได้ แล้วจึงจะส่งเรื่องต่อไปยังพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินคดีต่อไป^{๖๖} ยกเว้นเจ้าพนักงานควบคุมมลพิษที่ไม่มีอำนาจที่จะดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้เองโดยตรง เป็นเหตุให้ในบางครั้ง แม้ว่าเจ้าพนักงานจะได้เข้าไปทำการตรวจสอบการปฏิบัติตามกฎหมายของโรงงานอุตสาหกรรมหรือแหล่งกำเนิดมลพิษประเภทอื่นแต่ละแห่ง แล้วพบเห็นการกระทำความผิด ก็ไม่อาจที่จะจับกุมผู้กระทำความผิดหรือเก็บรวบรวมพยานหลักฐานได้อย่างเต็มที่ เพราะอำนาจที่กฎหมายให้ไว้แก่เจ้าพนักงานในการเข้าไปตรวจตราเพื่อบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายนั้น หากใช้อำนาจในการค้นคว้าที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๘๒ และมาตรา ๘๓ ไม่ จึงทำให้ไม่มีอำนาจอย่างเต็มที่ที่จะเก็บรวบรวมพยานหลักฐานที่พบเห็นเพื่อนำมาใช้เป็นหลักฐานในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้ นอกจากนี้การที่เจ้าพนักงานไม่มีอำนาจที่จะจับกุมหรือดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้โดยตรงยังส่งผลให้การเก็บรวบรวมพยานหลักฐานในภายหลังของพนักงานสอบสวนเป็นไปด้วยความยากลำบาก เพราะกว่าจะมีการแจ้งให้พนักงานสอบสวนหรือตำรวจรับทราบถึงการกระทำความผิดที่เกิดขึ้น พยานหลักฐานก็อาจถูกทำลายไปหมดแล้ว ทำให้ยากต่อการแสวงหาพยานหลักฐานที่จะใช้ในการพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำความผิด

อำนาจสอบสวนในความผิดตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมนั้น ยังคงเป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนซึ่งก็คือ เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน เจ้าพนักงานตามกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมไม่มีอำนาจที่จะทำการสอบสวนได้ จะต้องส่งเรื่องไปให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้ดำเนินการในเรื่องดังกล่าวนี้เอง โดยพนักงานสอบสวนจะเป็นผู้ทำการรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ เพื่อใช้ในการดำเนินคดีตามกฎหมายต่อไป อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีกฎหมายใดที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานใดเป็นพนักงานสอบสวนตามกฎหมายเฉพาะก็ตาม แต่ก็ไม่ใช่การตัดอำนาจของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา^{๖๗}

ในปัจจุบันนี้มีการกำหนดให้คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็นคดีพิเศษที่อยู่ในอำนาจของกรมสอบสวนคดีพิเศษ (DSI) ตามที่ระบุไว้ในบัญชีท้ายพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. ๒๕๔๗ ซึ่งคดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการ

^{๖๖} ณรงค์ ใจหาญ, “การประสานความร่วมมือในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ก่อมลพิษ,” (งานวิจัยหลักสูตร “ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.)” รุ่นที่ ๖, วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๓๙.

^{๖๗} จิตติ เจริญจำ, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม ๑ (กรุงเทพฯ : ประยูรวงศ์, ๒๕๓๑), หน้า ๒๐-๒๒.

ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม มาตรา ๙๘ และมาตรา ๙๙ จะอยู่ในอำนาจของกรมสอบสวนคดีพิเศษ สำนักคดีคุ้มครองผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม ตามความในมาตรา ๒๑(๑) แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. ๒๕๔๗ และประกาศ กคพ. (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๕๔ เรื่องการกำหนดรายละเอียดของลักษณะของการกระทำความผิดตามมาตรา ๒๑ วรรคหนึ่ง (๑) แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. ๒๕๔๗ เนื่องจากคดีสิ่งแวดล้อมดังกล่าวข้างต้นนี้ถือว่าเป็นคดีพิเศษที่มีความซับซ้อน ดังนั้นตามมาตรา ๓๒ แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. ๒๕๔๗ จึงกำหนดให้ในบางคดี พนักงานอัยการอาจเข้าร่วมในการสอบสวนกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษได้ เพื่อให้การสอบสวนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

โดยความผิดตามมาตรา ๙๘^{๖๘} คือ การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของนายกรัฐมนตรีที่ออกในกรณีที่มีเหตุฉุกเฉินหรือเหตุอันตรายต่อสาธารณสุขอันเนื่องมาจากภัยธรรมชาติหรือภาวะมลพิษที่เกิดจากการแพร่กระจายของมลพิษ ซึ่งอาจเป็นอันตรายอย่างร้ายแรงต่อชีวิตร่างกายหรือสุขภาพอนามัยของประชาชนหรือก่อความเสียหายต่อทรัพย์สินของประชาชนหรือของรัฐ^{๖๙} และกรณีความผิดตามมาตรา ๙๙^{๗๐} คือ การบุกรุกหรือครอบครองที่ดินของรัฐโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือทำลาย ทำให้สูญหายหรือเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติ หรือก่อให้เกิดมลพิษอันมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม

แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีข้อจำกัดเพราะคดีที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้นมิได้มีกำหนดไว้แต่เฉพาะในกฎหมายส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเท่านั้น ยังมีกฎหมายสิ่งแวดล้อมอยู่อีกหลายฉบับที่กำหนดให้การกระทำความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นความผิดทางอาญา แต่ทว่ากลับไม่อยู่ในอำนาจการสอบสวนของกรมสอบสวนคดีพิเศษที่ตั้งขึ้นมาเพื่อดำเนินการสอบสวนคดีที่มีความพิเศษซับซ้อนมากกว่าคดีอาญาโดยทั่วไป จึงเป็นข้อบกพร่องหนึ่งที่ทำให้การดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม

^{๖๘}พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๙๘ “ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งที่ออกตามมาตรา ๙ หรือขัดขวางการกระทำใด ๆ ที่ออกตามคำสั่งดังกล่าว ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในกรณีที่ผู้ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามคำสั่งดังกล่าวหรือขัดขวางการกระทำใด ๆ ตามคำสั่งดังกล่าว เป็นผู้ซึ่งก่อให้เกิดอันตรายหรือความเสียหายจากภาวะมลพิษ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินห้าแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

^{๖๙}พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๙ “เมื่อมีเหตุฉุกเฉินหรือเหตุอันตรายต่อสาธารณสุขอันเนื่องมาจากภัยธรรมชาติหรือภาวะมลพิษที่เกิดจากการแพร่กระจายของมลพิษซึ่งหากปล่อยไว้เช่นนั้นจะเป็นอันตรายอย่างร้ายแรงต่อชีวิตร่างกายหรือสุขภาพอนามัยของประชาชนหรือก่อความเสียหายต่อทรัพย์สินของประชาชนหรือของรัฐเป็นอันมาก ให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งตามที่เห็นสมควรให้ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจหรือบุคคลใดรวมทั้งบุคคลซึ่งได้รับหรืออาจได้รับอันตรายหรือความเสียหายดังกล่าวกระทำหรือร่วมกันกระทำการใด ๆ อันจะมีผลเป็นการควบคุม ระวัง หรือบรรเทาผลร้ายจากอันตรายและความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นได้อย่างทันที่ ในกรณีที่ทราบว่าคุณคนใดเป็นผู้ก่อให้เกิดภาวะมลพิษดังกล่าว ให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งบุคคลนั้นไม่ให้กระทำการใดอันจะมีผลเป็นการเพิ่มความรุนแรงแก่ภาวะมลพิษในระหว่างที่มีเหตุอันตรายดังกล่าวด้วย”

^{๗๐}พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๙๙ “ผู้ใดบุกรุกหรือครอบครองที่ดินของรัฐโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือเข้าไปกระทำด้วยประการใด ๆ อันเป็นการทำลาย ทำให้สูญหายหรือเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติหรือศิลปกรรมอันควรแก่การอนุรักษ์หรือก่อให้เกิดมลพิษอันมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมที่กำหนดตามมาตรา ๔๓ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินห้าแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เพราะอำนาจในการสอบสวนยังคงเป็นของพนักงานสอบสวนซึ่งอาจไม่มีความรู้ความชำนาญในเรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมดีพอ ทำให้การรวบรวมพยานหลักฐานในคดีอาจเกิดความผิดพลาดได้ง่าย เพราะพนักงานสอบสวนโดยมากแล้วมักจะมีอคติเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไปเสียมากกว่า จึงอาจทำให้เจ้าพนักงานไม่สามารถดำเนินการตามหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพนัก

เนื่องมาจากความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมบางครั้งมีความเกี่ยวเนื่องกับหลายพื้นที่ด้วยกัน เพราะความเสียหายที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อในวงกว้าง หรือในบางครั้งมีการกระทำผิดในพื้นที่หนึ่ง แต่ไปปรากฏความเสียหายขึ้นในอีกพื้นที่หนึ่ง เช่น กรณีแม่น้ำท่าจีนเน่าเสียอันเนื่องมาจากการปล่อยน้ำเสียของโรงงานอุตสาหกรรมและฟาร์มสุกรในจังหวัดนครปฐม ส่งผลให้ประชาชนที่ทำการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในจังหวัดนครปฐมและจังหวัดสมุทรสาครได้รับผลกระทบ^{๗๑} จากเหตุดังกล่าวนี้เองนำมาซึ่งปัญหาในการที่จะต้องพิจารณาว่าการกระทำผิดนั้นจะถือว่าพนักงานสอบสวนในพื้นที่ใดที่จะเป็นพนักงานสอบสวนที่มีอำนาจและเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในการกระทำผิดที่เกิดขึ้น

ปัญหาที่พบในเรื่องของการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน คือ เนื่องมาจากในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้น การกระทำผิดส่วนมากแล้วมักจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมลพิษ ซึ่งจำเป็นที่จะต้องอาศัยความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อนำไปใช้ในการพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำ จึงมีความจำเป็นที่เจ้าพนักงานผู้ที่มีอำนาจในการสอบสวนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานอย่างถูกวิธี ซึ่งพยานหลักฐานในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นมักจะเป็นพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ กล่าวคือ เป็นพยานหลักฐานที่เกิดขึ้นด้วยการวิเคราะห์หรือวิจัยผ่านกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ โดยพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์นี้ได้รับการยอมรับว่า เป็นพยานหลักฐานที่มีความถูกต้องแม่นยำในผลการตรวจพิสูจน์ และมีคุณค่าในการนำมาใช้อ้างเป็นพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดี^{๗๒} ดังนั้นเจ้าพนักงานจำเป็นต้องมีความรู้ในด้านเทคนิคทางวิทยาศาสตร์นอกเหนือไปจากความรู้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่ทว่าโดยปกติแล้วพนักงานสอบสวนมักจะไม่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการสอบสวนคดีอาญาโดยทั่วไป แต่สำหรับคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นยังคงขาดประสบการณ์และความเชี่ยวชาญในการสอบสวนคดีอยู่ จึงเป็นจุดบกพร่องที่ทำให้การรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดนั้นไม่มีประสิทธิภาพ

^{๗๑} กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, บันทึกสนับดาล รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๓๙ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์วิบูลย์การปก, ๒๕๓๙), หน้า ๑-๔ - ๑-๕.

^{๗๒} ชนิตา เลิศสิทธิกุล, “การพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีอาญาโดยพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ : วิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ปรับปรุงกฎหมายพยานหลักฐาน),” (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๔๗-๔๘.

เท่าที่ควร^{๗๓} เพราะการที่ไม่สามารถเก็บรวบรวมพยานหลักฐานได้ ย่อมเท่ากับไม่มีหลักฐานใดที่จะมาสนับสนุนข้อกล่าวอ้าง และเป็นเหตุให้พนักงานอัยการไม่สามารถดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้ เนื่องจากไม่มีมูลพอที่จะพิจารณาสั่งฟ้องในเรื่องดังกล่าว เพราะพยานหลักฐานในเบื้องต้นที่จะใช้ในการวินิจฉัยว่าได้กระทำความผิดจริงดังที่พนักงานสอบสวนได้ตั้งข้อหาไว้นั้น มีไม่เพียงพอที่จะทำให้รับฟังเช่นนั้นได้ จึงเป็นเหตุให้ในท้ายที่สุดแล้วพนักงานอัยการก็ไม่สามารถดำเนินคดีกับผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ อันเป็นผลที่สืบเนื่องมาจากการที่พนักงานสอบสวนไม่สามารถรวบรวมพยานหลักฐานที่จะใช้ในการพิสูจน์ความผิดได้นั่นเอง

จากการที่พนักงานสอบสวนขาดความรู้ความชำนาญทางด้านเทคนิควิทยาศาสตร์ขาดทักษะในการเก็บตัวอย่างที่ต้องนำไปตรวจพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ในห้องทดลอง ทำให้ในทางปฏิบัติแล้วพนักงานสอบสวนจึงมักต้องขอความร่วมมือจากเจ้าพนักงานที่บังคับการตามกฎหมายแต่ละฉบับ ไม่ว่าจะเป็นเจ้าพนักงานควบคุมมลพิษ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข หรือแม้กระทั่งเจ้าหน้าที่กรมโรงงานอุตสาหกรรม ให้เป็นผู้ทำหน้าที่เก็บรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ เพื่อนำมาตรวจพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ต่อไป^{๗๔} เนื่องจากเจ้าพนักงานเหล่านี้จะมีความเชี่ยวชาญมากกว่า

นอกจากนี้พยานหลักฐานในคดีอาญาสิ่งแวดล้อมอาจอยู่ในความครอบครองของทางฝ่ายผู้กระทำความผิด เป็นเหตุให้ผู้เสียหายหรือเจ้าหน้าที่จะเข้าไปเก็บรวบรวมพยานหลักฐานเหล่านั้นไม่สามารถกระทำได้โดยสะดวกนัก หากว่าไม่ได้รับความยินยอมหรือความร่วมมือจากทางฝ่ายผู้กระทำความผิดแล้ว โอกาสที่จะเข้าไปแสวงหาพยานหลักฐานจึงเป็นไปได้ไม่จำเป็นต้องอาศัยอำนาจในการค้นของเจ้าพนักงานตำรวจหรือพนักงานสอบสวนเป็นเครื่องมือในการแสวงหาพยานหลักฐานมาเพื่อพิสูจน์ความผิดต่อไป ซึ่งตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการประสานงานเพื่อบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๕๐ ข้อ ๑๔ บัญญัติว่า “เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อม หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องอาจขอความร่วมมือจากผู้เสียหาย องค์กรเอกชน หรือบุคคลใดเพื่อ

(๑) สืบเสาะหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดอาญาตามกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

(๒) ค้นหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานในการดำเนินคดีแพ่งหรือคดีอื่น ๆ”

อีกปัญหาหนึ่งในการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน คือ เนื่องจากความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมิได้มีการบัญญัติรวบรวมไว้ที่เดียวกัน แต่จะกระจายอยู่ตามพระราชบัญญัติต่าง ๆ เป็นเหตุให้เกิดความยุ่งยากในการบังคับใช้กฎหมาย เพราะในการจะพิจารณา

^{๗๓} ฐิติพร กุหลาบเพชรทอง, “สิทธิในการดำเนินคดีอาญาขององค์กรเอกชน ศึกษาเฉพาะคดีสิ่งแวดล้อม,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๐.

^{๗๔} ณรงค์ ใจหาญ, “การประสานความร่วมมือในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ก่อมลพิษ,” (งานวิจัยหลักสูตร “ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.)” รุ่นที่ ๖, วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๔๐.

ความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมความผิดหนึ่งนั้น จำเป็นที่พนักงานสอบสวนจะต้องพิจารณากฎหมายสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องทุกฉบับ ทำให้เกิดความยากลำบากแก่การนำกฎหมายมาปรับใช้กับความผิดที่เกิดขึ้นเป็นอย่างมาก เพราะความผิดหนึ่ง ๆ อาจมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องด้วยกันอยู่หลายฉบับ และการที่จะต้องให้พนักงานสอบสวนพิจารณากฎหมายทุกฉบับให้ครอบคลุมความผิดที่เกิดขึ้นนั้น จึงกระทำได้อย่างยาก เป็นเหตุให้การบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมไม่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสาเหตุหนึ่งนั้นมาจากตัวกฎหมายเองที่ขาดความเป็นเอกภาพ ส่งผลให้ผู้บังคับใช้กฎหมายไม่สามารถนำเอากฎหมายเหล่านั้นมาใช้บังคับได้อย่างแท้จริง อีกสาเหตุหนึ่งนั้นมาจากตัวผู้บังคับใช้กฎหมายที่ขาดความรู้และความรอบคอบในการใช้กฎหมาย เพราะเป็นที่ทราบกันดีว่าพนักงานสอบสวนมักจะมี ความเชี่ยวชาญกับการดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไป แต่ทว่าสำหรับคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นเรื่องที่พนักงานสอบสวนยังขาดความเชี่ยวชาญในด้านนี้ จึงปฏิเสธไม่ได้ว่าความรู้ของเจ้าพนักงานในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นยังไม่มีศักยภาพที่เพียงพอ จึงเป็นเหตุให้การที่พนักงานสอบสวนจะพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเพื่อนำมาปรับใช้กับความผิดที่เกิดขึ้นได้อย่างครอบคลุมและทั่วถึงนั้นจึงเป็นไปได้ยาก เพราะความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมมักจะเป็นความผิดที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายหลายฉบับ หรือมีลักษณะเป็นการกระทำความผิดกรรมเดียว ผิดต่อกฎหมายหลายบท ดังนั้นการที่จะให้พนักงานสอบสวนพิจารณาองค์ประกอบของความผิดและพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งหมดจึงไม่ใช่เรื่องที่จะกระทำได้อย่างง่าย ปัญหาในส่วนนี้เป็นอุปสรรคหนึ่งที่ทำให้การพิจารณาคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมไม่สัมฤทธิ์ผลอย่างแท้จริง

จากปัญหาความไม่เป็นเอกภาพของกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลให้การจะบังคับใช้กฎหมายกับความผิดที่เกิดขึ้นนั้นเป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก เพราะพนักงานสอบสวนจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ในกฎหมายสิ่งแวดล้อมทั้งหมดและจะต้องมีความรอบคอบต่อการนำกฎหมายเหล่านั้นมาปรับใช้กับความผิด เพราะความผิดหนึ่ง ๆ อาจมีความเกี่ยวพันกับกฎหมายอยู่หลายฉบับ จึงเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องพิจารณาในเรื่องนี้ด้วยความรอบคอบเพื่อที่จะตั้งข้อหาดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้อย่างถูกต้อง เนื่องจากเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่เมื่อได้รับแจ้งว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้ว จำเป็นที่จะต้องพิจารณาว่าลักษณะของการกระทำเช่นว่านั้นเข้าข่ายการกระทำความผิดฐานใด เกี่ยวข้องกับกฎหมายฉบับใด จะได้บังคับใช้กฎหมายได้อย่างถูกต้อง และส่งผลดีต่อการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดตามฐานความผิดที่ได้แจ้งข้อหาไว้ แต่ด้วยความที่กฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทยเรานั้นยังขาดความชัดเจนและกระจัดกระจายไม่เป็นหมวดหมู่ อันเป็นอุปสรรคต่อการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าพนักงานเป็นอย่างยิ่ง พนักงานสอบสวนในบางครั้งก็ไม่อาจที่จะตั้งข้อหาได้อย่างครอบคลุมทุกกฎหมายที่เกี่ยวข้องได้

เนื่องจากความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมมักเป็นความผิดกรรมเดียว ผิดต่อกฎหมายหลายบท จึงเป็นเหตุให้ภาระในการรวบรวมพยานหลักฐานตกอยู่กับพนักงานสอบสวน เพราะพนักงานสอบสวนจำเป็นที่จะต้องแสวงหาและรวบรวมบรรดาพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ

ความผิดทั้งหมดตามที่ได้ตั้งข้อหาไว้ในตอนต้น นับว่าเป็นปัญหาหนึ่งที่สร้างภาระให้แก่ทางพนักงานสอบสวนเป็นอย่างมาก เพราะกฎหมายสิ่งแวดล้อมมักจะมีการบัญญัติซ้ำซ้อนกันอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้ง ๆ ที่เป็นเรื่องเดียวกัน แต่กลับบัญญัติไว้ในกฎหมายหลายฉบับ การที่จะต้องให้พนักงานสอบสวนพิจารณากฎหมายทุกฉบับที่เกี่ยวข้อง เป็นเรื่องที่ทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินคดีเป็นอย่างมาก และเกิดความซ้ำซ้อนในการดำเนินงาน

เนื่องด้วยความเสียหายอันเกิดจากการกระทำความผิดสิ่งแวดล้อมไม่สามารถเห็นได้โดยชัดแจ้ง จึงเป็นเหตุให้ไม่สามารถสรุปความเสียหายที่เกิดขึ้นได้อย่างทันทีว่าเป็นผลอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดนั้นหรือไม่ จำเป็นที่จะต้องอาศัยความรู้ความชำนาญจากผู้เชี่ยวชาญโดยเฉพาะ ต้องมีการตรวจสอบทางวิทยาศาสตร์เพื่อพิสูจน์ความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยพยานหลักฐานที่สำคัญในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมไม่ใช่ประจักษ์พยานเหมือนอย่างเช่นคดีอาญาโดยทั่วไป แต่เป็นพยานวัตถุ พยานเอกสาร ตลอดจนพยานผู้เชี่ยวชาญเป็นสำคัญ เพราะว่าการกระทำความผิดส่วนมากแล้วมักจะ เป็นเรื่องการก่อให้เกิดมลพิษ การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานที่กฎหมายกำหนดไว้ ทำให้ พยานหลักฐานที่จะใช้ในการพิสูจน์ความผิดนั้น มักจำต้องอาศัยการพิสูจน์ทดลองทางวิทยาศาสตร์ เพื่ออธิบายถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นว่า เป็นผลอันเนื่องมาจากการกระทำดังกล่าวหรือไม่ ซึ่ง พยานหลักฐานเช่นว่านั้นเรียกว่า พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งการจะนำเสนอพยานหลักฐาน ทางวิทยาศาสตร์ต่อศาลนั้นจะกระทำผ่านทางพยานผู้เชี่ยวชาญ ทั้งนี้ขั้นตอนในการพิสูจน์ความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมนั้น คือ การพิสูจน์ว่ามีความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้น การพิสูจน์ความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อคน และการเชื่อมโยงข้อมูลสิ่งแวดล้อมกับความผิดปกติที่เกิดขึ้นในคน^{๗๕} จึงเห็นได้ว่าพยานหลักฐานที่สำคัญในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมจึงมักจะเป็นการใช้ความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ เป็นส่วนใหญ่ หากำหนดพยานบุคคลผู้พบเห็นการกระทำความผิดมาเป็นพยานสำคัญในการพิสูจน์ ความผิดของผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมไม่ ทั้งนี้เป็นเพราะการกระทำความผิดสิ่งแวดล้อมโดย ส่วนมากแล้ว ผู้กระทำความผิดมักจะแอบลักลอบกระทำ ทำให้ยากต่อการที่จะหาบุคคลที่พบเห็นการ กระทำความผิดอย่างแท้จริงมาเป็นพยานได้^{๗๖} จึงเป็นเหตุให้ต้องอาศัยพยานวัตถุและพยาน ผู้เชี่ยวชาญเป็นเครื่องพิสูจน์การกระทำความผิดดังกล่าวแทน โดยพยานผู้เชี่ยวชาญที่จะรับฟังได้นั้น

^{๗๕} “รายงานการสัมมนาเวทีวิชาการระดมสมอง เรื่อง “การพิสูจน์ความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม : การพิสูจน์ ความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อคนในคดีสิ่งแวดล้อม (Environmental Health)” วันอังคารที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐ (ช่วงเช้า)” ใน โครงการผลักดันนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม (สถาบันวิจัยและพัฒนาคดี สำนักงานศาลยุติธรรม), หน้า ๑๗-๑๘.

^{๗๖} ณรงค์ ใจหาญ, “การประสานความร่วมมือในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ก่อมลพิษ,” (งานวิจัยหลักสูตร “ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.)” รุ่นที่ ๖, วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๑.

ต้องปรากฏว่า พยานหลักฐานนั้นเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงอันเป็นประเด็นแห่งคดี และพยานหลักฐานนั้นจะต้องได้มาโดยชอบด้วยกฎหมาย^{๗๗}

เมื่อมีการรวบรวมพยานหลักฐานเสร็จแล้ว พนักงานสอบสวนก็จะส่งเรื่องต่อไปยังพนักงานอัยการเพื่อทำการฟ้องคดีต่อไป แต่อย่างไรก็ดีการฟ้องคดีของพนักงานอัยการนั้น ไม่เป็นการตัดสิทธิของผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีดังกล่าวด้วยตนเอง ในกรณีที่กฎหมายให้สิทธิแก่เอกชนในการเป็นผู้เสียหายได้ ดังนั้นบุคคลที่จะมีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนี้ จึงอาจเป็นได้ทั้งพนักงานอัยการที่ฟ้องคดีแทนรัฐ ในกรณีที่รัฐเป็นผู้เสียหายหรือฟ้องคดีแทนผู้เสียหายในกรณีที่ผู้เสียหายได้ร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานเพื่อให้ดำเนินคดีอาญาแทนตน และอีกกรณีหนึ่งคือกรณีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีเอง โดยโจทก์จะทำการยื่นฟ้องคดีต่อศาลว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้น และมีผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดดังกล่าว โดยผู้ฟ้องคดีมีความประสงค์ที่จะให้ผู้กระทำความผิดนั้นได้รับโทษจากนั้นศาลก็จะทำการไต่สวนมูลฟ้องและกำหนดวันสืบพยานเพื่อพิจารณาคดีต่อไป เนื่องจากประเทศไทยใช้หลักการดำเนินคดีโดยรัฐเป็นหลัก กล่าวคือ การกระทำความผิดทางอาญานั้นถือว่าเป็นการกระทำที่มีผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องเข้ามาจัดการควบคุมการกระทำความผิดดังกล่าว เข้ามามีบทบาทในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด โดยมีพนักงานอัยการเป็นผู้แทนในการดำเนินคดี สำหรับการกระทำความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมก็เช่นเดียวกัน กฎหมายมีวัตถุประสงค์ที่จะคุ้มครองประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ ในฐานะที่รัฐเป็นผู้ดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้แทนประชาชนทุกคน เมื่อปรากฏว่ามีการกระทำความผิดต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขึ้น จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องเข้ามาดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมนั้น^{๗๘} ประชาชนโดยทั่วไปย่อมไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้ เว้นเสียแต่ว่าจะได้รับความเสียหายเป็นกรณีพิเศษ^{๗๙} ทั้งนี้หากว่าบุคคลใดได้รับความเสียหายโดยตรงอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดนั้น บุคคลดังกล่าวก็ย่อมอยู่ในฐานะผู้เสียหาย อันจะมีสิทธิฟ้องคดีเพื่อดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้เช่นกัน กล่าวคือ หากการกระทำความผิดต่อสิ่งแวดล้อมนั้นได้ส่งผลกระทบต่อชีวิต ร่างกาย อนามัย หรือทรัพย์สินของบุคคลใด บุคคลนั้นก็ย่อมมีสิทธิฟ้องคดีได้ในฐานะผู้เสียหายสำหรับความผิดต่อชีวิต ร่างกาย อนามัย หรือทรัพย์สินตามที่กฎหมายกำหนดไว้แล้วแต่กรณี

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้บัญญัติรับรองถึงสิทธิในการดำรงอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีของมนุษย์เอาไว้ ดังที่ปรากฏในมาตรา ๘๕ กล่าวคือ “รัฐต้องดำเนินการ

^{๗๗}ชนิดา เลิศสิทธิกุล, “การพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีอาญาโดยพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ : วิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ปรับปรุงกฎหมายพยานหลักฐาน),” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๕๐-๕๑.

^{๗๘}เดือนเด่น นาคสีหราช, “บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย,” *บทบัญญัติ* ๖๖, ๓ (กันยายน, ๒๕๕๓) : ๑๒๖-๑๒๗.

^{๗๙}คณิง ภาไชย, *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม ๑* (กรุงเทพฯ : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕), หน้า ๒๗.

ส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุมและกำจัดภาวะมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยประชาชน ชุมชนท้องถิ่น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการดำเนินงาน” จากบทบัญญัติดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นหากมีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขึ้น บุคคลเหล่านี้ย่อมมีสิทธิที่จะหวงแหนและรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตนได้

แต่อย่างไรก็ดีรัฐธรรมนูญนั้นก็มิได้ให้สิทธิแก่ประชาชนในการจะฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมไว้โดยตรง บัญญัติแต่เพียงให้สิทธิแก่ประชาชนในการที่จะฟ้องร้องให้หน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรอื่นของรัฐปฏิบัติตามหน้าที่เท่านั้น ตามบทบัญญัติในมาตรา ๖๗ วรรคสาม^{๕๐} จึงต้องพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นสำคัญว่าบุคคลจำพวกใดที่จะมีสิทธิในการฟ้องคดีได้บ้าง ซึ่งการจะกำหนดว่าบุคคลหรือหน่วยงานใดที่จะมีสิทธิในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดนั้นจะต้องพิจารณาจากกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องด้วยว่ากำหนดไว้เช่นไร โดยทั่วไปแล้วการกระทำความผิดกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น ถ้าเป็นการกระทำต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมย่อมถือว่าเป็นความผิดต่อแผ่นดิน ซึ่งรัฐเท่านั้นที่ เป็นผู้เสียหาย จึงเป็นเรื่องที่รัฐเท่านั้นที่จะมีอำนาจในการดำเนินคดีอาญาต่อผู้ที่กระทำความผิดได้ สำหรับประชาชนนั้นแม้จะเป็นผู้ที่พบเห็นการกระทำความผิด หรือแม้กระทั่งเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำดังกล่าวโดยตรงก็ตาม ก็ไม่สามารถฟ้องคดีได้เอง จำต้องแจ้งความต่อเจ้าพนักงานเพื่อให้เจ้าพนักงานดำเนินการตามกฎหมายต่อไป^{๕๑} แต่อย่างไรก็ตามในกฎหมายบางฉบับก็ได้บัญญัติให้ประชาชนโดยทั่วไปที่เป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายหรืออาจจะได้รับความเสียหายจากการกระทำของผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม สามารถที่จะใช้สิทธิดำเนินคดีอาญาได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องกระทำความผ่านทางเจ้าพนักงานแต่อย่างใด จึงอาจสรุปได้ว่าผู้เสียหายที่จะมีสิทธิในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้นอาจแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ^{๕๒}

ประเภทแรก กรณีที่รัฐเป็นผู้เสียหาย ซึ่งอาจแบ่งออกเป็น ๒ กรณี คือ

^{๕๐} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๖๗ วรรคสาม “สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคล เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบัญญัตินี้ย่อมได้รับความคุ้มครอง”

^{๕๑} สมชาย หอมลออ, “กฎหมายสิ่งแวดล้อม,” ใน คำบรรยายประกอบการฝึกอบรมวิชาว่าความ เล่มที่ ๓ (สำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสหภาพนิเทศศาสตร์), หน้า ๑๘๗.

^{๕๒} สุนีย์ มัลลิกะมาสย์, “แนวทางใหม่ในการระงับข้อพิพาทสิ่งแวดล้อม,” วารสารกฎหมายจุฬา ๑๗ (มกราคม ๒๕๔๐) : ๖๕-๖๖.

๑. กรณีที่การกระทำความผิดที่เกิดขึ้นนั้นเป็นความผิดอาญาแผ่นดิน ซึ่งไม่เพียงแต่ผู้ที่ได้รับผลกระทบเท่านั้นที่จะเป็นผู้เสียหาย รัฐเองก็ถือว่าเป็นผู้เสียหายด้วยเช่นกัน เนื่องมาจากการกระทำความผิดดังกล่าวส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน

๒. กรณีที่รัฐเท่านั้นเป็นผู้เสียหายที่จะมีสิทธิในการดำเนินคดีกับผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ เนื่องมาจากเป็นการกระทำความผิดที่ฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติของกฎหมายที่กำหนดให้รัฐเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายฉบับนั้น รัฐจึงเป็นผู้เสียหายโดยตรง เช่น ความผิดตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๘๗ กล่าวคือ เป็นกรณีที่มีการทำลายหรือทำให้สูญหายหรือเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติ รัฐเท่านั้นที่มีอำนาจในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด เอกชนไม่มีอำนาจดังกล่าว จะเห็นได้ว่าในกรณีที่ความเสียหายนั้นเกิดขึ้นแก่ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ในกรณีนี้ถือว่ารัฐเท่านั้นที่จะเป็นผู้เสียหายมีอำนาจในการฟ้องคดี^{๘๓}

โดยที่พนักงานอัยการเป็นผู้ที่มีอำนาจในการฟ้องคดีในความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่เป็นความผิดต่อรัฐแต่เพียงผู้เดียว หน่วยงานอื่นของรัฐแม้จะมีหน้าที่บังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมในแต่ละฉบับ ก็ไม่มีอำนาจที่จะฟ้องคดีได้

ประเภทที่สอง กรณีที่ประชาชนเป็นผู้เสียหาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒(๔)^{๘๔} ในคดีสิ่งแวดล้อมที่เป็นความผิดทางอาญานั้น หากผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมได้กระทำการจนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย หรือทรัพย์สินของผู้อื่นแล้ว บุคคลที่ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำนั้นย่อมมีสิทธิที่จะดำเนินคดีอาญาต่อผู้ที่กระทำผิดได้ ตามที่ประมวลกฎหมายอาญาหรือตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ได้กำหนดให้อำนาจไว้

โดยสรุปแล้วต้องพิจารณาก่อนว่าความผิดดังกล่าวเป็นความผิดต่อรัฐหรือเป็นความผิดต่อเอกชน เพราะโดยหลักแล้วความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมมักจะเป็นความผิดต่อรัฐ ซึ่งรัฐเท่านั้นที่จะเป็นผู้เสียหายและมีสิทธิฟ้องคดีได้ แต่สำหรับเอกชนนั้นจะไม่มีสิทธิฟ้องคดี เว้นเสียแต่ว่าจะได้รับความเสียหายเป็นกรณีพิเศษ^{๘๕} แต่ถ้าหากความผิดนั้นเป็นความผิดต่อเอกชน ประชาชนที่เป็นผู้ได้รับความเสียหายย่อมมีสิทธิฟ้องคดีนั้นได้

ทั้งนี้ผู้เสียหายที่จะมีสิทธิฟ้องคดีได้นั้นจะต้องเป็นผู้เสียหายโดยตรงหรือผู้เสียหายที่แท้จริงด้วย แม้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะมีได้บัญญัติเอาไว้ว่า ผู้เสียหายในคดีอาญาจะต้องเป็นผู้เสียหายโดยตรงก็ตาม แต่ศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้เป็นบรรทัดฐานว่า ผู้เสียหายที่จะ

^{๘๓} มนตรี ศรีเอี่ยมสะอาด, การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม งานเอกสารวิชาการ หลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ ๑๐ วิทยาลัยการยุติธรรม (สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๕๐), หน้า ๕๐.

^{๘๔} ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒(๔) “ผู้เสียหาย หมายความว่า บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ดังบัญญัติไว้ในมาตรา ๔, ๕ และ ๖”

^{๘๕} น้ำแท้ มีบุญสร้าง, “การนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) มาใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย,” บทบัณฑิตย ๖๑, ๑ (๒๕๔๘) : ๒๕-๒๖.

มีอำนาจฟ้องจะต้องเป็นผู้เสียหายโดยตรง^{๘๖} ซึ่งการวินิจฉัยไว้เช่นนั้นได้ก่อให้เกิดปัญหาแก่การบังคับใช้กฎหมายในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก เพราะเป็นการจำกัดอำนาจฟ้องของประชาชนไว้แคบจนเกินไป ในบางครั้งความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นแม้ว่าจะไม่ได้ส่งผลกระทบต่อโดยตรงต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่ก็ส่งผลกระทบต่อในทางอ้อม แต่บุคคลนั้นก็กลับไม่มีอำนาจที่จะฟ้องคดีได้ เพราะคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมในเรื่องที่เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น โดยหลักแล้วถือว่ารัฐเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหาย รัฐเท่านั้นที่จะมีอำนาจฟ้องคดีดังกล่าวได้ ประชาชนไม่สามารถฟ้องคดีได้ เนื่องจากไม่ใช่ผู้เสียหายโดยตรง แม้ว่าในความเป็นจริงอาจจะได้รับผลกระทบจากความเสียหายที่เกิดขึ้นอยู่บ้างก็ตาม^{๘๗} นอกจากนี้การที่จะถือว่าเป็นผู้เสียหายนั้นจะต้องไม่ปรากฏว่าเป็นผู้ที่เข้าไปหาแหล่งมลพิษหรือเหตุเดือดร้อนรำคาญนั้นเองด้วย ดังที่เคยมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๖๓๔/๒๕๓๖ วินิจฉัยไว้ว่า ผู้ที่เข้าไปหาแหล่งมลพิษหรือเหตุเดือดร้อนรำคาญเอง ไม่อาจจะฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนหรือให้ระงับการกระทำนั้นได้^{๘๘}

แต่อย่างไรก็ดีกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมบางฉบับได้มีการขยายขอบเขตของคำว่าผู้เสียหายให้กว้างขึ้น เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามาใช้สิทธิในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้มากยิ่งขึ้น โดยไม่ได้จำกัดแต่เฉพาะบุคคลที่เป็นผู้เสียหายโดยตรงเท่านั้นที่จะสามารถใช้สิทธิในการฟ้องร้องดำเนินคดีได้ แต่ขยายความรวมถึงบุคคลที่แม้จะยังไม่ได้รับความเสียหายจากการกระทำนั้น แต่ทว่าอาจจะได้รับความเสียหาย หรือบุคคลที่พบเห็นการกระทำความผิดก็สามารถที่จะเป็นผู้เสียหายในคดีได้ ดังที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๖๔ กล่าวคือ “ในกรณีที่มีการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ถือว่าบุคคลผู้ที่อาศัยอยู่ใกล้ชิดหรือติดต่อกับโรงงานที่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น หรือบุคคลซึ่งความเป็นอยู่ถูกระทบกระเทือน เนื่องจากการกระทำความผิดเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญา” หมายความว่าเมื่อมีการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติโรงงานเกิดขึ้น บุคคลที่อยู่อาศัยใกล้ชิดหรือติดต่อกับโรงงาน หรือเป็นบุคคลที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำผิดดังกล่าว ย่อมอยู่ในฐานะเป็นผู้เสียหาย มีสิทธิที่จะร้องทุกข์และฟ้องคดีตามกฎหมายได้ ซึ่งการกำหนดหลักเกณฑ์การเป็นผู้เสียหายให้กว้างขึ้นเช่นว่านี้จะมีประโยชน์ในการฟ้องร้องดำเนินคดี เพราะในการกระทำความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น มักจะมีลักษณะที่เป็นการค่อย ๆ สะสมความเสียหายเอาไว้ จะไม่ปรากฏความเสียหายออกมาในทีเดียว แต่จะมีลักษณะค่อย ๆ แสดงความเสียหายให้ปรากฏ ซึ่งจำเป็นที่จะต้องอาศัยเวลาในการแสดงความเสียหาย ดังนั้นการที่จะต้องรอให้เกิดความเสียหายขึ้นเสียก่อน จึงจะถือว่าเป็นผู้เสียหายที่จะมีอำนาจในการฟ้องคดีนั้น ดูจะเป็นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ ประชาชนต้องได้รับความเดือดร้อน

^{๘๖} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๙๖๘/๒๔๗๙

^{๘๗} พันัส ทศนิยานนท์, “กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ,” วารสารสิ่งแวดล้อม สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (กันยายน, ๒๕๒๙) : ๕๐.

^{๘๘} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๖๓๔/๒๕๓๖

จากการกระทำเหล่านั้นเสียก่อนจึงจะใช้สิทธิฟ้องคดีได้ ซึ่งไม่เหมาะสมต่อสภาพความเป็นจริงที่ประชาชนจะต้องเอาชีวิตของตนมาเสี่ยงกับการกระทำของบรรดาโรงงานอุตสาหกรรมทั้งหลายที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ควรที่จะให้ประชาชนได้มีสิทธิที่จะป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายขึ้น ด้วยการฟ้องคดีเพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งจัดการกับผู้ก่อให้เกิดความเสียหายเหล่านั้นแทนการที่จะรอให้เกิดความเสียหายขึ้นก่อนจนยากแก่การควบคุมในภายหลัง

กฎหมายบางฉบับยังขยายความของคำว่าผู้เสียหายไว้กว้างขึ้นไปอีก ดังเช่นตามพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๕๑ บัญญัติว่า “ในกรณีที่มีผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ประชาชนผู้พบเห็นอาจแจ้งความต่อพนักงานสอบสวน เจ้าพนักงานท้องถิ่น หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ เพื่อให้พนักงานสอบสวน เจ้าพนักงานท้องถิ่น หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่โดยไม่ชักช้า และให้ถือว่าประชาชนผู้พบเห็นการกระทำความผิดดังกล่าวเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา” หมายความว่า ประชาชนโดยทั่วไปที่พบเห็นการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ถือว่าเป็นผู้เสียหายที่จะมีสิทธิร้องทุกข์และฟ้องคดีได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่าตามพระราชบัญญัตินี้ได้ขยายนิยามของคำว่าผู้เสียหายออกไปกว้าง มากยิ่งกว่าผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติโรงงานเสียอีก โดยผู้เสียหายตามพระราชบัญญัตินี้ หมายถึง ใครก็ได้ที่พบเห็นการกระทำความผิดก็ย่อมมีสิทธิที่จะดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้ในฐานะผู้เสียหาย ซึ่งแตกต่างจากตามพระราชบัญญัติโรงงานที่ยังจำกัดไว้แต่เพียงบุคคลที่อาศัยอยู่ใกล้ชิดกับโรงงานหรือเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบเท่านั้น การที่กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมีการขยายสิทธิของความเป็นผู้เสียหายให้กว้างขึ้นนั้น ถือเป็นนิมิตหมายที่ดีของกฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทยที่จะมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น มิได้จำกัดแต่เพียงผู้เสียหายโดยตรงเท่านั้นที่จะสามารถฟ้องคดีได้ แต่อย่างไรก็ดี ยังคงมีกฎหมายสิ่งแวดล้อมอยู่อีกจำนวนมากที่ยังมิได้มีบทบัญญัติในเรื่องเช่นว่านี้ จึงเกิดปัญหาในเรื่องผู้เสียหายที่จะมีอำนาจฟ้องตามมา

ปัญหาเรื่องการเป็นผู้เสียหายอีกประการหนึ่ง คือ เนื่องจากความเสียหายที่ได้รับในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นอาจไม่ได้ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในทันที แต่เกิดจากการสะสมเป็นเวลานานจนกว่าจะแสดงอาการให้เห็น ดังนั้นการจะพิสูจน์ว่าสาเหตุแห่งความเสียหายนั้นมาจากการกระทำของบุคคลใดจึงมีความยุ่งยาก และหากเป็นกรณีที่อยู่ในระหว่างการสะสมสารพิษ ยิ่งพิสูจน์ได้ลำบากยิ่งขึ้นว่าบุคคลนั้นได้รับความเสียหายจริงหรือไม่ เพราะความเสียหายยังไม่ปรากฏให้เห็น^{๘๘} จึงเป็นปัญหาในการวินิจฉัยว่าบุคคลดังกล่าวจะถือว่าเป็นผู้เสียหายในทางอาญาหรือไม่ ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดนิยามของคำว่าผู้เสียหายเอาไว้ว่าจะต้องเป็นบุคคลที่ได้รับ

^{๘๘} น้ำแท้ มีบุญสร้าง, “การนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) มาใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย,” *บทบัญญัติ* ๖๑, ๑ (๒๕๔๘) : ๓๓.

ความเสียหายโดยตรงอันเนื่องมาจากการกระทำความผิด ดังนั้นหากความเสียหายยังไม่ปรากฏขึ้นก็ยังไม่อาจถือได้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้เสียหาย ซึ่งแตกต่างไปจากหลักการพิจารณาความเป็นผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๔๒ ที่ผู้ที่มีสิทธิฟ้องคดีอาจเป็นผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนเสียหายหรืออาจได้รับความเดือดร้อนเสียหายก็ได้ อย่างไรก็ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการประสานงานเพื่อบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๕๐ ข้อ ๔ บัญญัติไว้ว่า “ผู้เสียหาย หมายความว่า ผู้ได้รับความเสียหายไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมจากการกระทำความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และให้หมายความรวมถึงผู้ที่ได้รับความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัย โดยผลของสารที่สะสมอยู่ในร่างกายซึ่งต้องใช้เวลาในการแสดงอาการ และความเสียหายนั้นสามารถพิสูจน์ได้ตามหลักวิชาการ” ซึ่งตามระเบียบดังกล่าวนี้ก็ได้ให้นิยามความหมายของคำว่าผู้เสียหายไว้กว้างขวางและมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

สำหรับองค์กรเอกชนนั้น แม้ว่าตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ จะได้บัญญัติรับรองสิทธิต่าง ๆ ขององค์กรเอกชนเอาไว้หลายประการด้วยกันก็ตาม เช่น สิทธิในการได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐ สิทธิในการได้รับเงินอุดหนุน สิทธิในการร้องเรียนกล่าวโทษ สิทธิในการเป็นผู้แทนในคดีที่มีการฟ้องร้องต่อศาลเพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหาย เป็นต้น แต่ทว่ากฎหมายนั้นมิได้บัญญัติให้สิทธิแก่องค์กรเอกชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมแต่อย่างใด^{๙๐}

นอกจากนี้สิ่งที่ควรจะต้องคำนึงถึงในการฟ้องคดีสิ่งแวดล้อม คือ เรื่องอายุความในการฟ้องคดี เนื่องมาจากคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม กฎหมายเฉพาะแต่ละฉบับไม่ได้มีการกำหนดอายุความในการฟ้องคดีเอาไว้ จึงจำต้องใช้บทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๙๕ บังคับแทน แต่ด้วยสภาพของคดีสิ่งแวดล้อมที่การจะปรากฏให้เห็นถึงความเสียหายนั้นมักจะใช้ระยะเวลาานาน ซึ่งกว่าจะรู้ตัวว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้น บางครั้งก็อาจจะล่วงเลยเวลาในการที่จะใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีกับบุคคลผู้กระทำความผิดได้แล้ว เพราะคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมส่วนมากแล้วกฎหมายมักจะกำหนดโทษไว้ไม่สูงมากนัก เป็นเหตุให้อายุความที่จะฟ้องคดีย่อมสั้นตามไปด้วย ทำให้ในบางครั้งเมื่อเกิดความเสียหายทางสิ่งแวดล้อมขึ้น ผู้เสียหายกลับไม่มีสิทธิที่จะฟ้องร้องดำเนินคดีเพื่อเอาผิดกับบุคคลดังกล่าวนี้ได้ ดังนั้นการที่บุคคลใดจะมีสิทธิในการฟ้องคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมหรือไม่ นั้น นอกจากจะต้องพิจารณาว่าเป็นผู้เสียหายตามที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่แล้ว ยังต้องพิจารณาถึงอายุความที่จะใช้สิทธิในการฟ้องคดีอีกด้วย ซึ่งบทบัญญัติเรื่องอายุความนี้เป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องด้วย

^{๙๐} เตือนเด่น นาคสีหราช, “บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย,” บทบัญญัติ ๖๖, ๓ (กันยายน, ๒๕๕๓) : ๑๒๙.

ความสงบเรียบร้อยของประชาชน แม้คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะมีได้กล่าวอ้าง ศาลเองก็มีอำนาจที่จะยกขึ้นวินิจฉัยได้เอง

ในส่วนของผู้บุคคลที่จะต้องรับผิดชอบในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้น ส่วนมากแล้วผู้ที่กระทำความผิดก็มักจะเป็นโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งเป็นนิติบุคคล แม่วนิติบุคคลจะเป็นเพียงบุคคลที่กฎหมายสมมติขึ้น แต่อย่างไรก็ดีกฎหมายก็มีการบัญญัติให้นิติบุคคลต้องรับผิดชอบ หากได้กระทำการอันกฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิด และจำต้องรับโทษเช่นเดียวกับกรณีที่บุคคลธรรมดาเป็นผู้กระทำความผิด เพียงแต่ด้วยสภาพของนิติบุคคลที่แตกต่างไปจากบุคคลธรรมดา จึงเป็นเหตุให้โทษที่จะสามารถลงแก่นิติบุคคลได้นั้น จึงมีแค่โทษปรับและริบทรัพย์สินเท่านั้น โดยนิติบุคคลจะมีความรับผิดชอบทางอาญาหรือไม่นั้น ต้องดูจากเจตนาในการกระทำความผิดเป็นสำคัญ ด้วยเหตุที่นิติบุคคลไม่มีชีวิตจิตใจ ไม่สามารถกระทำการใด ๆ ได้ด้วยตนเอง ดังนั้นเจตนาของนิติบุคคลจึงแสดงออกผ่านทางผู้แทนนิติบุคคล โดยถือว่าเจตนาของผู้แทนนิติบุคคลคือเจตนาของนิติบุคคล หากว่าเจตนาที่แสดงออกมานั้นได้กระทำอยู่ภายในอำนาจหน้าที่และอยู่ในขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคล เจตนาที่ย่อมผูกพันนิติบุคคล และต้องถือว่าเป็นเจตนาของนิติบุคคลนั่นเอง ดังนั้นผู้แทนนิติบุคคลจึงมักต้องร่วมรับผิดชอบกับนิติบุคคลด้วยเสมอ เพราะถือได้ว่าผู้แทนนิติบุคคลนั้นมีส่วนร่วมในการกระทำความผิด แต่ถ้าหากว่าการกระทำความผิดนั้นไม่ได้กระทำไปภายใต้ขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลดังกล่าวแล้ว แม้ว่าการกระทำเช่นนั้นจะเป็นการกระทำของผู้แทนนิติบุคคลก็ตาม นิติบุคคลก็หาจำต้องร่วมรับผิดชอบในการกระทำความผิดดังกล่าวด้วยไม่ ในกรณีนี้ผู้แทนนิติบุคคลจำต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนตัว^{๙๑}

แต่อย่างไรก็ดีกฎหมายสิ่งแวดล้อมบางฉบับมีการกำหนดให้ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดนั้นเป็นนิติบุคคล ให้กรรมการผู้จัดการ หุ่นส่วนผู้จัดการ ผู้แทนนิติบุคคล หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินการของนิติบุคคลนั้น ต้องรับโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นหรือยินยอมในการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้น เช่น ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๑๑^{๙๒} , พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๖๓^{๙๓} นอกจากนี้กฎหมายยังกำหนดให้บุคคล

^{๙๑} บัญญัติ สุชีวะ, “ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล,” บทบัณฑิตย ๓๓ (๒๕๑๙) : ๔.

^{๙๒} พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๑๑ “ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดซึ่งต้องรับโทษตามพระราชบัญญัตินี้เป็นนิติบุคคล กรรมการ หรือผู้จัดการของนิติบุคคลนั้น หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น ต้องระวางโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนในการกระทำความผิดนั้น”

^{๙๓} พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๖๓ “ในกรณีที่ห้างหุ้นส่วนบริษัทหรือนิติบุคคลอื่นกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ กรรมการผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการกระทำอันเป็นความผิดนั้น ต้องระวางโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่ากระทำความผิดนั้นได้กระทำโดยตนมิได้รู้เห็นหรือยินยอมด้วย”

อื่นที่อาจมีส่วนเกี่ยวข้องกับนิติบุคคลผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นจำเป็นต้องร่วมรับผิดชอบด้วยกัน เช่น ตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๖๑^{๙๔}

การที่กฎหมายกำหนดความรับผิดชอบของผู้แทนนิติบุคคลไว้เช่นนั้นเท่ากับว่าเป็นบทสันนิษฐานของกฎหมายว่าผู้แทนนิติบุคคลหรือบุคคลซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินการของนิติบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิดเช่นเดียวกับนิติบุคคล โดยโจทก์ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ว่าผู้แทนนิติบุคคลกระทำความผิดจริงหรือไม่ ใช้อะไรอีก แต่จะให้ภาระการพิสูจน์ตกอยู่กับจำเลยที่จะต้องพิสูจน์ว่าตนนั้นได้กระทำความผิด ซึ่งการที่กฎหมายกำหนดข้อสันนิษฐานไว้เช่นนี้จะช่วยลดภาระในการพิสูจน์ให้แก่ทางโจทก์ได้มากขึ้น โดยหากโจทก์พิสูจน์ได้ว่านิติบุคคลกระทำความผิดแล้ว ก็เท่ากับพิสูจน์ได้ว่าผู้แทนนิติบุคคลนั้นกระทำความผิดด้วยเช่นกัน แต่ทั้งนี้กฎหมายก็เปิดช่องที่จะให้ผู้แทนนิติบุคคลสามารถพิสูจน์ได้ว่าตนเองไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด เพราะบางกรณีนิติบุคคลนั้นอาจมีผู้แทนนิติบุคคลหลายคนและผู้แทนนิติบุคคลบางคนไม่ได้มีส่วนร่วมหรือรู้เห็นในการกระทำความผิดดังกล่าว ก็สามารถที่จะพิสูจน์ตนเองเพื่อไม่ต้องร่วมรับผิดชอบได้^{๙๕}

โดยปกติแล้วบุคคลจำเป็นต้องรับผิดชอบทางอาญาก็ต่อเมื่อได้กระทำความผิดโดยเจตนาหรือกระทำโดยประมาทในกรณีที่มีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ต้องรับผิดชอบ หรือต้องรับผิดชอบแม้ว่าจะไม่ได้กระทำโดยเจตนาก็ตาม ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๙ ดังนั้นในกรณีความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล หากผู้แทนนิติบุคคลกระทำความผิดโดยเจตนาและกระทำภายในขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคล นิติบุคคลนั้นย่อมต้องรับผิดชอบในการกระทำความผิดดังกล่าวด้วย ดังที่ได้อธิบายมาแล้วในตอนต้น สำหรับความผิดที่กระทำโดยไม่มีเจตนา นั้น หากผู้แทนนิติบุคคลได้กระทำไปตามอำนาจหน้าที่และภายในขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลแล้ว รวมทั้งนิติบุคคลได้รับประโยชน์อันเนื่องมาจากการกระทำความผิดดังกล่าว ในกรณีนี้นิติบุคคลย่อมต้องรับผิดชอบทางอาญาสำหรับการกระทำความผิดดังกล่าวนี้ด้วยเช่นกัน^{๙๖} แต่ปัญหาที่ตามมาคือ จะพิสูจน์เจตนาของนิติบุคคลได้อย่างไร เพราะลำพังการพิสูจน์ให้เห็นถึงเจตนาของบุคคลธรรมดาก็เป็นเรื่องยากแล้ว เนื่องจากเจตนาเป็นเรื่องภายในจิตใจ ยากแท้ที่จะหยั่งถึง คงต้องพิจารณาจากการกระทำที่แสดงออกมา ดังที่กล่าวไว้ว่า “กรรมเป็นเครื่องชี้เจตนา” นั้นเอง แต่สำหรับกรณีที่นิติบุคคลเป็นผู้กระทำความผิดนั้นย่อมมีความซับซ้อนมากขึ้น เนื่องจากนิติบุคคลเป็นเพียงบุคคลสมมติ ไม่มีชีวิตจิตใจ การจะพิสูจน์ถึงเจตนาของนิติบุคคลย่อมหมายถึงการพิสูจน์เจตนาของผู้แทนนิติบุคคลซึ่งเป็นผู้ที่ทำการ

^{๙๔}พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๖๑ “ในกรณีที่ผู้ประกอบกิจการโรงงานกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ถือว่าสถาปนิกหรือวิศวกรที่ทำงานในโรงงานและมีหน้าที่รับผิดชอบในการงานส่วนที่มีกรณีการกระทำความผิดนั้นเกิดขึ้น มีส่วนร่วมหรือรู้เห็นในการกระทำความผิดกับผู้ประกอบกิจการโรงงาน และต้องรับโทษเช่นเดียวกับผู้ประกอบกิจการโรงงาน เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้รู้เห็นหรือยินยอมต่อกับการกระทำความผิดนั้น”

^{๙๕}พลีส เทอดไทย, “ความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล ศึกษากรณีคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๑๒/๒๕๕๕,” (การอบรมหลักสูตร “ผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น” รุ่นที่ ๑๐ สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ, ๒๕๕๕), หน้า๑๒.

^{๙๖}บัญญัติ สุชีวะ, “ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล,” *บทบัญญัติ* ๓๓ (๒๕๑๙) : ๕.

แทนนิติบุคคลนั่นเอง ดังตัวอย่างกรณีของโรงงานผลิตเยื่อกระดาษฟินิกซ์ ที่พบว่ามีการรั่วไหลของกากน้ำตาจากโรงงานดังกล่าวลงสู่ลำน้ำพอง จนเป็นเหตุให้ลำน้ำพองเกิดการเน่าเสีย ซึ่งการกระทำดังกล่าวนั้นเป็นความผิดทั้งตามพระราชบัญญัติโรงงาน พระราชบัญญัติการประมง และ ประมวลกฎหมายอาญา แต่ทว่าอัยการสูงสุดกลับมีความเห็นสั่งไม่ฟ้องคดีดังกล่าว เนื่องจากเห็นว่าโรงงานฟินิกซ์ไม่มีเจตนาที่จะก่อให้เกิดความเสียหายแก่แม่น้ำ และไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นมีสาเหตุมาจากการกระทำของโรงงานฟินิกซ์ ดังนั้นคดีนี้อัยการสูงสุดจึงสั่งไม่ฟ้อง^{๙๗}

กฎหมายสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันนี้มักมีการกำหนดความรับผิดของนิติบุคคลเอาไว้ด้วยการบัญญัติรับรองว่ามีการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมกับนิติบุคคลได้ แต่ทว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากลับไม่มีการบัญญัติหลักเกณฑ์ที่รองรับการดำเนินคดีอาญาแก่นิติบุคคลที่ชัดเจนเอาไว้ ที่ปรากฏก็มีเพียงมาตราเดียว คือ มาตรา ๗ ซึ่งไม่เพียงพอแก่การดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมที่ผู้กระทำความผิดโดยส่วนมากแล้วเป็นนิติบุคคล จากช่องว่างดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดปัญหาในการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมตามมา

ในส่วนของการพิจารณาคดีในชั้นศาลนั้นก็ยังคงมีหลักเกณฑ์และขั้นตอนเช่นเดียวกับการดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการรับฟังพยานหลักฐาน การทำคำพิพากษา เนื่องจากไม่มีกฎหมายสิ่งแวดล้อมบัญญัติยกเว้นไว้เป็นอย่างอื่น จึงต้องดำเนินการเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม โจทก์เป็นฝ่ายที่มีหน้าที่ต้องนำพยานหลักฐานเข้าสืบก่อนเสมอ ซึ่งจากที่ได้กล่าวมาแล้วว่ามีปัญหาและอุปสรรคเป็นอย่างมากต่อการรวบรวมพยานหลักฐาน ทำให้สร้างความยากลำบากแก่ทางโจทก์ในการจะพิสูจน์ความผิดของจำเลยเป็นอย่างยิ่ง พยานหลักฐานบางอย่างก็อยู่ในความครอบครองหรืออยู่ในความรู้เห็นของทางฝ่ายจำเลย หากไม่มีการเปิดเผยข้อมูลเหล่านั้น โจทก์เองก็ไม่สามารถที่จะล้างข้อมูลความลับดังกล่าวนี้ได้เอง ซึ่งหากโจทก์ไม่สามารถแสดงให้ศาลเห็นว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดแล้ว คดีของโจทก์ก็มีโอกาสที่จะแพ้ได้และผู้กระทำความผิดย่อมจะไม่ถูกลงโทษตามกฎหมาย ซึ่งในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยยังไม่มีบทบัญญัติในลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อการนำสืบหรือพิสูจน์ความผิดของโจทก์เท่าใดนัก ไม่เหมือนดังเช่นในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๕๑ ซึ่งกำหนดให้ในกรณีที่ข้อเท็จจริงใดอยู่ในความรู้เห็นของผู้ประกอบธุรกิจ ให้ผู้ประกอบธุรกิจมีภาระการพิสูจน์ในเรื่องดังกล่าว ซึ่งบทบัญญัติในลักษณะนี้จะช่วยลดภาระในการพิสูจน์ของโจทก์ลงได้มาก ส่วนการพิจารณาคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นก็ยังมีลักษณะเช่นเดียวกับการพิจารณาคดีอาญาโดยทั่วไป เนื่องจากไม่มีศาลสิ่งแวดล้อม ดังนั้นองค์คณะที่พิจารณาคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมจึงเป็นองค์คณะผู้พิพากษาโดยทั่วไปนั่นเอง ซึ่งหลักเกณฑ์การพิจารณาคดีและการทำคำพิพากษาก็เป็นไปเช่นเดียวกับคดีอาญา

^{๙๗} เนติธร เนติคานนท์, “ปัญหาสิทธิผู้เสียหายในกรณีสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ,” (การศึกษาระเบียบวิธีพิจารณาความอาญาฉบับที่ ๑๕๖), หน้า ๙๕.

๔.๒.๑.๑ คำพิพากษาคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมของประเทศไทย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๙๗/๒๕๗๖ เป็นกรณีเจ้าของเหมืองแร่ไขนํ้าลํ้าแร่ปล่อยมลพิษลงคลองสาธารณะ ถือว่ากระทำความผิดตามพระราชบัญญัติการทำเหมืองแร่ พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๖๔^{๙๘}

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๒๗๙/๒๕๓๓ ข้อเท็จจริงคือจำเลยได้รับอนุญาตให้ตั้งโรงงานและประกอบกิจการโรงงานหลอมหล่อโลหะ ได้ก่อเหตุเดือดร้อนรำคาญ เนื่องจากการประกอบกิจการของโรงงานได้ส่งกลิ่นเหม็นและเขม่าควันรบกวนชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียง ซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพได้ เจ้าพนักงานตามพระราชบัญญัติโรงงานจึงได้มีคำสั่งให้จำเลยหยุดประกอบกิจการโรงงานในส่วนหลอมโลหะทั้งหมด แต่จำเลยยังคงฝ่าฝืน ไม่หยุดประกอบกิจการโรงงาน จึงมีความผิดตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๑๒ มาตรา ๓๖ , มาตรา ๔๘ พระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๑๘ มาตรา ๑๓^{๙๙}

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๓๘/๒๕๓๘ บริษัท ไทยเซ็นทรัลเคมี จำกัด (มหาชน) ได้เททิ้ง ปล่อยสิ่งปฏิกูล น้ำมัน เคมีภัณฑ์ และไขมันปนกับน้ำมัน ลงในแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นเหตุให้เกิดความสกปรกและเป็นพิษต่อสิ่งมีชีวิตหรือต่อสิ่งแวดล้อม อันเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติการเดินเรือในนํ้าไทย พ.ศ. ๒๕๕๖ มาตรา ๑๑๙ , ๑๑๙ ทวิ , ๒๐๔^{๑๐๐}

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๘๐/๒๕๒๔ ข้อเท็จจริงคือโรงงานทอและฟอกย้อมผ้าเจริญสวัสดิ์ไทยเทียมยัด จำกัด และกรรมการผู้มีอำนาจลงชื่อแทนบริษัท ได้ระบายน้ำทิ้งจากโรงงานลงในแม่น้ำท่าจีน อันเป็นการฝ่าฝืนประกาศของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม การกระทำดังกล่าวเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๑๒ มาตรา ๓๙(๖) , ๕๐^{๑๐๑}

๔.๒.๑.๒ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไป

ในปัจจุบันนี้พบว่า การดำเนินกระบวนการยุติธรรมในชั้นศาลในเรื่องที่เกี่ยวกับคดีสิ่งแวดล้อมนั้น มักจะมีการดำเนินคดีในทางแพ่งและในทางปกครองเสียเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากจากศาลทั้งสองระบบดังกล่าวนี้ได้มีการจัดตั้งแผนกคดีสิ่งแวดล้อมขึ้นเป็นการเฉพาะ เพื่อทำหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีสิ่งแวดล้อมที่มีการยื่นฟ้องคดีเข้ามา โดยศาลแพ่งแผนกคดี

^{๙๘} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๙๗/๒๕๗๖

^{๙๙} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๒๗๙/๒๕๓๓

^{๑๐๐} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๓๘/๒๕๓๘

^{๑๐๑} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๘๐/๒๕๒๔

สิ่งแวดล้อมนั้นได้มีการจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๕๔ และศาลปกครองแผนกคดีสิ่งแวดล้อมได้มีการจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๕๔ ทำให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นว่าจะได้รับความยุติธรรม เพราะผู้พิพากษาน่าจะมีความเชี่ยวชาญในการพิจารณาพิพากษาคดีมากกว่าการจะให้คดีอยู่ในการพิจารณาพิพากษาของศาลยุติธรรมโดยทั่วไป ซึ่งแตกต่างจากคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมที่เมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้นแล้ว คู่กรณีจะต้องนำความไปฟ้องร้องดำเนินคดีต่อศาลยุติธรรมที่มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญา โดยที่ในปัจจุบันนี้ยังไม่มีการจัดตั้งศาลอาญาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมขึ้นเป็นการเฉพาะเพื่อพิจารณาคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม คงมีก็แต่เพียงศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ในระดับศาลชั้นต้นนั้นยังไม่มีการจัดตั้งขึ้นเป็นการเฉพาะ ส่งผลให้เมื่อมีการฟ้องคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม คดีดังกล่าวนั้นจะได้รับการพิจารณาพิพากษาจากผู้พิพากษาในศาลชั้นต้นโดยทั่วไป ซึ่งอาจจะไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิ่งแวดล้อมมากนัก ทำให้การวินิจฉัยคดีอาจจะไม่ได้คำนึงถึงแนวคิดทางสิ่งแวดล้อมที่เป็นหลักพื้นฐานของข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นและไม่ได้คำนึงถึงเจตนารมณ์ที่แท้จริงของกฎหมายสิ่งแวดล้อมแต่ละฉบับ ซึ่งย่อมส่งผลให้คำพิพากษาที่ออกมาอาจไม่สามารถตอบสนองความยุติธรรมให้แก่สังคมได้อย่างแท้จริง

จากเหตุที่เมื่อมีคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้น จำต้องนำคดีดังกล่าวนั้นเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาด้วยการฟ้องร้องคดีต่อศาลยุติธรรม ส่งผลให้กระบวนการดำเนินคดีนั้นจำเป็นต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติเอาไว้ เนื่องจากประเทศไทยยังไม่มีการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมขึ้นเป็นการเฉพาะ เพื่อทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีสิ่งแวดล้อมทั้งปวงที่เกิดขึ้น จึงทำให้ยังไม่มีกฎหมายวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้สำหรับกำหนดหลักเกณฑ์ขั้นตอนในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะ แต่กลับให้นำเอากฎหมายวิธีพิจารณาคดีของศาลต่าง ๆ มาใช้ในการกำหนดหลักเกณฑ์และขั้นตอนในการดำเนินคดี กล่าวคือ หากคดีสิ่งแวดล้อมนั้นได้มีการฟ้องร้องเป็นคดีแพ่ง คดีดังกล่าวก็จะได้รับการพิจารณาโดยศาลแพ่งแผนกคดีสิ่งแวดล้อม โดยจะมีการนำเอาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับ หรือแม้กระทั่งการฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมเป็นคดีปกครอง ก็จะทำเอาพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครองมาใช้บังคับ ในทางอาญาก็เช่นเดียวกันเมื่อมีการฟ้องร้องเป็นคดีต่อศาลแล้ว ทั้งศาลและคู่ความทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องก็จำเป็นต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดเอาไว้ ซึ่งพบว่าการนำเอาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับกับการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมนั้นเกิดปัญหาข้อขัดข้องอยู่หลายประการ ส่งผลให้ไม่สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่คู่ความทุกฝ่ายได้อย่างแท้จริง จึงจะขอเสนอถึงปัญหาและข้อขัดข้องในการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไป ทั้งปัญหาในด้านเทคนิคและปัญหาที่เกิดจากบทบัญญัติของกฎหมายซึ่งพอที่จะกล่าวโดยสรุปได้ดังต่อไปนี้

๔.๒.๑.๒.๑ ปัญหาเนื่องมาจากตัวบทกฎหมาย

กฎหมายสิ่งแวดล้อมหลายฉบับมักกำหนดอัตราโทษไว้ต่ำ บางกรณีก็สามารถทำการเปรียบเทียบปรับได้ จึงเป็นเหตุให้คดีอาญาเป็นอันเลิกกัน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๓๗ จึงมักพบว่าคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นโดยส่วนมากแล้ว ผู้กระทำความผิดมักจะไม่ถูกดำเนินคดีอย่างจริงจัง หรือแม้จะถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย แต่โทษที่ได้รับก็ต่ำไปจนไม่สามารถทำให้ผู้กระทำความผิดเกิดความสำนึกหรือเข็ดหลาบในการกระทำความผิด และกล้าที่จะกระทำความผิดซ้ำอีกหากว่าผลประโยชน์ตอบแทนที่จะได้รับนั้นมีมูลค่าที่สูงกว่ามากเมื่อเปรียบเทียบกับโทษที่จะได้รับตามกฎหมาย^{๑๐๒}

๔.๒.๑.๒.๒ ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อม

สาเหตุที่ทำให้การบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมไม่มีประสิทธิภาพนั้น อาจเนื่องมาจาก

๑. การขาดความพร้อมในด้านกฎหมาย การที่ยังไม่มีกฎหมายที่เหมาะสมทั้งกฎหมายสารบัญญัติและกฎหมายวิธีสบัญญัติในการใช้บังคับ ส่งผลให้เกิดปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายตามมา ตลอดจนส่งผลต่อการดำเนินคดีทางสิ่งแวดล้อมด้วย

๒. การที่มีกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเฉพาะเรื่องอยู่เป็นจำนวนมาก และกระจัดกระจายไม่เป็นระบบเดียวกัน ส่งผลให้เกิดการขาดเอกภาพในการบังคับใช้กฎหมายเนื่องมาจากการตรากฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมออกมาใช้บังคับนั้น เป็นการออกกฎหมายมาเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมเฉพาะด้านและเฉพาะกรณีเท่านั้น หมายความว่า ไม่ได้มีการวางระบบของกฎหมายสิ่งแวดล้อมมาเสียตั้งแต่แรก แต่เมื่อเกิดปัญหาขึ้นจึงคิดหาทางแก้ไขด้วยการออกกฎหมายมาใช้บังคับในแต่ละกรณีไป ส่งผลให้กฎหมายสิ่งแวดล้อมแต่ละฉบับเป็นเอกเทศจากกัน ไม่มีความเป็นเอกภาพในการบังคับใช้ ส่งผลต่อการบริหารจัดการทางสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพ เนื่องจากการจะแก้ไขปัญหาลingkunganนั้นไม่อาจที่จะพิจารณาแต่เพียงกฎหมายฉบับใดฉบับหนึ่งได้ แต่ต้องมองอย่างเป็นระบบ ซึ่งปัญหาในส่วนนี้ยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญต่อการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน^{๑๐๓} เช่น กรณีโรงงานอุตสาหกรรมก่อให้เกิดปัญหามลพิษ การจะพิจารณาถึงความรับผิดชอบของโรงงานอุตสาหกรรมนั้นจำเป็นต้องพิจารณาทั้งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

^{๑๐๒}มนตรี ศรีเยี่ยมสะอาด, การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม งานเอกสารวิชาการหลักสูตรผู้บริหารกระบวนกรยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ ๑๐ วิทยาลัยการยุติธรรม, หน้า ๑๔.

^{๑๐๓}ณรงค์ ใจหาญ, “สภาพบังคับในกฎหมายสิ่งแวดล้อม,” ใน รพี’๔๗ “มองกฎหมายหลกมม”, คณะกรรมการเนติบัณฑิต สมัยที่ ๕๖. (สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, ๒๕๔๗), หน้า ๘๔-๘๕.

แห่งชาติ พระราชบัญญัติโรงงาน พระราชบัญญัติการสาธารณสุข ตลอดจนพระราชบัญญัติอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย เพราะในเรื่องหนึ่ง ๆ นั้นอาจมีกฎหมายที่จะต้องนำมาปรับใช้อยู่หลายฉบับด้วยกัน

๓. การกระทำความผิดบางอย่างอาจเป็นความผิดต่อกฎหมายสิ่งแวดล้อมหลายฉบับ ดังนั้นเจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมายจำเป็นที่จะต้องทราบถึงกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะสามารถดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้อย่างครบถ้วน แม้ว่าการกระทำความผิดครั้งหนึ่งนั้นจะสามารถลงโทษได้แค่เพียงครั้งเดียวก็ตาม แต่อย่างไรก็ดีเมื่อการกระทำความผิดดังกล่าวเป็นความผิดต่อกฎหมายสิ่งแวดล้อมหลายฉบับด้วยกัน ย่อมสามารถที่จะลงโทษผู้กระทำความผิดได้ตามกฎหมายที่กำหนดโทษสำหรับการกระทำความผิดดังกล่าวไว้สูงสุด เป็นไปตามหลักในประมวลกฎหมายอาญาที่ว่า กรณีที่เป็นความผิดกรรมเดียวแต่ผิดต่อกฎหมายหลายบทนั้น ให้ลงโทษผู้กระทำความผิดตามบทบัญญัติของกฎหมายที่กำหนดโทษไว้หนักสุด ดังนั้นหากเจ้าพนักงานไม่รู้ว่ามีกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องก็ฉบับแล้ว ผลก็คือ เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น เจ้าพนักงานอาจดำเนินคดีไปแต่เฉพาะฐานความผิดตามกฎหมายที่ตนทราบเท่านั้น โดยไม่ได้พิจารณาให้รอบคอบเสียก่อนว่ามีกฎหมายอื่นอีกที่บัญญัติให้การกระทำเช่นนั้นเป็นความผิดและอาจกำหนดโทษไว้สูงกว่า เป็นเหตุให้เมื่อมีการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดไปแล้ว แม้จะปรากฏว่ามีกฎหมายฉบับอื่นกำหนดโทษไว้หนักกว่า ก็ไม่อาจที่จะลงโทษผู้กระทำความผิดนั้นได้อีก เป็นไปตามหลักกฎหมายที่ว่า บุคคลจะต้องไม่ถูกดำเนินคดีสองครั้งในการกระทำความผิดเดียวกัน (Double Jeopardy)^{๑๐๔}

๔. การที่ให้อำนาจหน่วยงานแต่ละหน่วยงานในการออกกฎหมายลำดับรองมาใช้บังคับนั้นอาจจะทำให้กฎเกณฑ์ในการควบคุมสิ่งแวดล้อมในเรื่องเดียวกันนั้นอาจมีมาตรฐานแตกต่างกันออกไปได้ เพราะกฎหมายที่ให้อำนาจในการออกกฎหมายลำดับรองนั้นอาจจะมีมาจากคนละฉบับกัน แต่ทว่าเป็นกฎหมายที่เป็นเรื่องสิ่งแวดล้อมในด้านเดียวกัน จึงก่อให้เกิดความสับสนต่อการบังคับใช้กฎหมาย นอกจากนี้ยังมีปัญหาในทางปฏิบัติว่า เจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมายนั้นอาจจะไม่ทราบถึงความมีอยู่ของกฎหมายในลำดับรอง หรือไม่ทราบว่ามีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงกฎหมายลำดับรองในบางเรื่องไปแล้ว โดยมีหลักเกณฑ์ใหม่มาแทนที่ซึ่งอาจมีมาตรฐานที่สูงกว่าหลักเกณฑ์เดิม แต่เพราะความไม่รู้ของเจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมายจึงยังคงยึดถือตามหลักเกณฑ์เดิม ทำให้เจ้าพนักงานมิได้ดำเนินการให้เป็นไปตามที่กฎหมายลำดับรองได้กำหนดเอาไว้^{๑๐๕} จากการเจ้าพนักงานไม่รู้ถึงรายละเอียดของกฎหมายลำดับรอง จึงไม่สามารถที่จะติดตามตรวจสอบได้ว่าโรงงานอุตสาหกรรมได้ปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายลำดับรองกำหนดเอาไว้หรือไม่ ซึ่งอาจส่งผลให้โรงงานอุตสาหกรรมสามารถใช้ช่องว่างดังกล่าวนี้ในการก่อให้เกิดความเสียหายแก่

^{๑๐๔} ชัชชม อรรถภิญญ์, “การบังคับใช้กฎหมาย : ประเด็นที่ยังต้องปรับปรุงในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมของไทย,” ตุลพาท ๑, ๔๓ (มกราคม - มีนาคม ๒๕๓๙) : ๙๐-๙๑.

^{๑๐๕} ณรงค์ ไจหาญ, “สภาพบังคับในกฎหมายสิ่งแวดล้อม,” ใน รพี’๔๗ “มองกฎหมายหลากมุม”, คณะกรรมการเนติบัณฑิต สมัยที่ ๕๖., หน้า ๘๕.

สิ่งแวดล้อมได้ กล่าวคือ โรงงานอุตสาหกรรมอาจมิได้ปฏิบัติให้เป็นไปตามที่กฎหมายลำดับรองใหม่ กำหนดไว้ แต่ยังคงปฏิบัติตามหลักเกณฑ์เดิมที่ถูกยกเลิกไปแล้ว ซึ่งถ้าหากเจ้าพนักงานไม่ทราบถึงความเปลี่ยนแปลงของกฎหมาย ก็จะไม่มีการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดนั้น

๕. ปัญหาเรื่องบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการบังคับใช้กฎหมายยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อม ตลอดจนมีทัศนคติในเรื่องสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน ซึ่งย่อมส่งผลต่อการใช้บังคับกฎหมายที่อาจจะเป็นไปได้คนละทิศทาง ไม่สอดคล้องไปในแนวทางเดียวกัน

๖. การไม่ประสานงานกันระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบตามกฎหมาย แต่ละฉบับ จากการที่มีหน่วยงานจำนวนมากที่รับผิดชอบดูแลในเรื่องสิ่งแวดล้อม ภายใต้กฎหมายที่ให้อำนาจไว้แตกต่างกันนั้น ทำให้เกิดปัญหาในการบริหารจัดการและการกำหนดนโยบายที่ใช้ในการควบคุมมลพิษที่แตกต่างกันออกไป ไม่มีการประสานงานระหว่างกันเพื่อดำเนินการออกนโยบายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน^{๑๖} และจากการที่กฎหมายสิ่งแวดล้อมไม่มีความเป็นเอกภาพ โดยกฎหมายในแต่ละฉบับก็จะกำหนดอำนาจหน้าที่แก่เจ้าพนักงานตามกฎหมายนั้นไว้ตามแหล่งกำเนิดมลพิษ แต่ในบางครั้งพบว่าเกิดความซ้ำซ้อนกันในอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานในการควบคุมแหล่งกำเนิดมลพิษเดียวกัน หรือในบางกรณีกลับไม่มีเจ้าพนักงานของหน่วยงานใดที่เข้ามารับผิดชอบ จากเหตุดังกล่าวนี้จะส่งผลการบังคับใช้กฎหมาย เพราะเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องจะต่างพากันปิดความรับผิดชอบ โดยต่างอ้างว่าอยู่ในความรับผิดชอบของอีกหน่วยงานหนึ่ง ทำให้ไม่มีหน่วยงานใดที่จะเข้ามารับผิดชอบต่อในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดอย่างจริงจัง หรือในบางเรื่องกฎหมายจำกัดอำนาจของเจ้าพนักงานเอาไว้ โดยกำหนดให้เป็นอำนาจของเจ้าพนักงานหน่วยงานหนึ่งที่ต้องเข้ามารับผิดชอบต่อเสียก่อน แต่ถ้าหากไม่มาดำเนินการแล้วจึงจะให้เจ้าพนักงานอีกหน่วยงานหนึ่งเข้ามามีอำนาจในการจัดการแทน ซึ่งในจุดนี้อาจจะทำให้เกิดการปิดความรับผิดชอบของเจ้าพนักงานได้ง่ายขึ้น เพราะถ้าตนไม่ดำเนินการเสียแล้ว อย่งไรเสียอีกหน่วยงานหนึ่งก็ต้องเข้ามาดำเนินการแทนอยู่ดี ทำให้เจ้าพนักงานไม่บังคับใช้กฎหมายกันอย่างจริงจัง ทำให้ผู้กระทำผิดได้ใจและกล้าที่จะกระทำความผิดโดยไม่เกรงกลัวต่อการจะถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย

๗. ปัญหาการขาดการกระจายอำนาจในการบังคับใช้กฎหมาย เนื่องจากกฎหมายสิ่งแวดล้อมบางฉบับแม้ว่าจะกำหนดให้การกระทำบางอย่างเป็นความผิด แต่หากกฎหมายกลับไม่ได้ให้อำนาจในการดำเนินคดีแก่เจ้าพนักงานที่เป็นผู้บังคับใช้กฎหมายฉบับนั้น เป็นเหตุให้เจ้าพนักงานดังกล่าวไม่มีอำนาจที่จะจับกุมผู้ที่กระทำความผิดได้ ต้องปล่อยให้เจ้าหน้าที่ของ

^{๑๖}ณรงค์ ใจหาญ , “สภาพบังคับในกฎหมายสิ่งแวดล้อม,” ใน *รพี’๔๗ “มองกฎหมาย หลากมุม”*, คณะกรรมการเนติบัณฑิต สมัยที่ ๕๖., หน้า ๘๖-๘๗.

เจ้าพนักงานตำรวจเท่านั้น^{๑๐๗} เช่น ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ ไม่มีบทบัญญัติที่ให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานควบคุมมลพิษในอันที่จะทำการจับกุมผู้กระทำความผิดได้ จึงเห็นได้ว่ากฎหมายสิ่งแวดล้อมยังขาดการกระจายอำนาจในการจับกุมดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดไปให้แก่เจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมายเฉพาะแต่ละฉบับ เป็นเหตุให้การบังคับใช้กฎหมายไม่เป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

๔.๒.๑.๒.๓ ปัญหาข้อขัดข้องในการฟ้องคดี

เนื่องมาจากการกระทำที่เป็นความผิดตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นความผิดที่ส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยของประชาชน ซึ่งโดยหลักแล้ว รัฐจะเป็นผู้ที่ดำเนินคดีอาญาแก่บุคคลผู้ฝ่าฝืนกฎหมายดังกล่าวด้วยตนเอง สำหรับเอกชนซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายหรือประชาชนโดยทั่วไปนั้นไม่มีสิทธิที่จะฟ้องคดีอาญาดังกล่าวได้ เว้นแต่จะได้รับความเสียหายเป็นกรณีพิเศษ^{๑๐๘} แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมบางฉบับได้เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินคดีมากขึ้น ด้วยการกำหนดให้เป็นผู้เสียหายที่จะมีสิทธิฟ้องคดีได้ แม้ว่าจะมิได้เป็นผู้เสียหายโดยตรงก็ตาม แต่ถึงกระนั้นก็ตามก็ยังพบว่าในการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นยังประสบปัญหาในบางประการ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

๑. ความสับสนในเรื่องเขตอำนาจศาล เนื่องมาจากกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมนั้นมีการกำหนดมาตรการในการบังคับใช้กฎหมายไว้ทั้งในทางแพ่ง ทางอาญา และทางปกครอง ส่งผลให้เมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้น ผู้ที่ได้รับผลกระทบไม่รู้ว่าตนควรจะใช้สิทธิฟ้องคดีต่อศาลใด ซึ่งการยื่นฟ้องคดีต่อศาลใดนั้น จะส่งผลต่อการนำเอากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้ด้วย ซึ่งมีความแตกต่างกันไปในแต่ละศาล ในปัจจุบันนี้พบว่าคดีสิ่งแวดล้อมนั้นกระจัดกระจายอยู่ในหลายศาล^{๑๐๙} ซึ่งการที่คดีสิ่งแวดล้อมถูกพิจารณาในศาลที่แตกต่างกันออกไปนั้น ย่อมส่งผลให้คำพิพากษาของแต่ละศาลอาจไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และก่อให้เกิดการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีที่ซ้ำซ้อนกันอีกด้วย

๒. อำนาจในการฟ้องคดี เนื่องจากกฎหมายยังไม่ให้สิทธิแก่ประชาชนมากพอในการที่จะใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีทางศาล โดยหลักแล้วคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นความผิดต่อแผ่นดินที่รัฐเท่านั้นจะเป็นผู้ที่มีอำนาจในการดำเนินคดี เว้นแต่เอกชนจะเป็นผู้ที่ได้รับความ

^{๑๐๗} ชัชชม อรรถกัญญ์, “การบังคับใช้กฎหมาย : ประเด็นที่ยังต้องปรับปรุงในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมของไทย,” ตุลาคม ๑, ๔๓ (มกราคม - มีนาคม ๒๕๓๙) : ๙๒.

^{๑๐๘} คณิง ภาไชย, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม ๑, หน้า ๒๗.

^{๑๐๙} วินัย เรืองศรี, “ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม,” ในโครงการผลักดันนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม (สถาบันวิจัยและพัฒนาสังคม สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๕๐), หน้า ๒๔๑.

เสียหายเป็นพิเศษ แต่ถ้าหากการกระทำความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้นได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย หรือทรัพย์สินของบุคคลใด บุคคลนั้นก็อาจเป็นผู้เสียหายในความผิดนั้นได้เช่นกัน ซึ่งการจะเป็นผู้เสียหายที่จะมีสิทธิในการฟ้องคดีได้นั้น จะต้องพิจารณาตามหลักเกณฑ์ที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดเอาไว้ กล่าวคือ ต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายโดยตรงเท่านั้น แต่ความผิดทางสิ่งแวดล้อมนั้นไม่เหมือนกับการกระทำความผิดอาญาโดยทั่วไปที่จะปรากฏผลจากการกระทำให้เห็นอย่างชัดเจน แต่จะมีลักษณะที่ค่อย ๆ ปรากฏความเสียหายขึ้น ทำให้บุคคลที่อาจจะได้รับผลกระทบจากการกระทำนั้นไม่อาจที่จะเรียกร้องเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนเองได้ เพราะในขณะนั้นยังไม่ปรากฏความเสียหายขึ้น จึงไม่ใช่ผู้เสียหายที่จะมีอำนาจฟ้องคดีได้

๓. อายุความในการฟ้องคดี เนื่องมาจากคดีสิ่งแวดล้อมนั้นไม่ใช่ความผิดที่จะปรากฏความเสียหายให้เห็นโดยชัดเจน กว่าที่ความเสียหายจะปรากฏนั้นจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาาน โดยอายุความในการฟ้องคดีอาญานั้นจำเป็นต้องพิจารณาตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๙๕ และมาตรา ๙๖ ซึ่งความผิดตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมมักจะมียุทธวิธีที่ไม่สูงมากนักส่งผลให้กำหนดอายุความในการฟ้องคดีสั้นลงตามไปด้วย เป็นเหตุให้ผู้เสียหายไม่สามารถฟ้องคดีได้ทันภายในกำหนดอายุความตามที่กฎหมายกำหนดไว้

๔.๒.๑.๒.๔ ปัญหาข้อขัดข้องในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาล

ปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นการดำเนินคดีในศาลสำหรับคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นอาจมีได้ดังนี้

๑. แม้ว่าการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยจะมีการแยกการดำเนินคดีออกเป็นคดีแพ่ง คดีอาญา และคดีปกครองก็ตาม แต่ทว่าโดยลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นการกระทำที่สร้างผลกระทบต่อทั้งธรรมชาติและบุคคลเป็นจำนวนมาก ไม่ใช่การกระทำที่สร้างความเสียหายให้แก่เฉพาะบุคคลหนึ่งบุคคลใดเท่านั้น นอกจากนี้การเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นอาจไม่ได้เกิดมาจากการกระทำของเอกชน แต่เกิดจากความละเลยของเจ้าพนักงานในการบังคับใช้กฎหมาย ดังนั้นการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมนั้นจึงมีความเชื่อมโยงกันทั้งคดีแพ่ง คดีอาญา และคดีปกครอง ไม่อาจที่จะแยกออกจากกันได้ชัดเจน ซึ่งการแยกการดำเนินคดีนั้นอาจทำให้คำพิพากษาของศาลแตกต่างกันออกไป ไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกันได้ ทั้ง ๆ ที่มูลเหตุในการฟ้องคดีนั้นมาจากเรื่องเดียวกัน และนอกจากนี้การแยกดำเนินคดีในแต่ละศาลนั้นยังก่อให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินคดีอีกด้วย เพราะต้องดำเนินการในหลายศาล^{๑๑๐}

^{๑๑๐}ณรงค์ ใจหาญ, “สภาพบังคับในกฎหมายสิ่งแวดล้อม,” ใน รพี'๔๗ “มองกฎหมาย หลากมุม”, คณะกรรมการเนติบัณฑิต สมัยที่ ๕๖., หน้า ๘๘.

๒. การดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นยังคงต้องยึดหลักการดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไปด้วย โดยโจทก์มีภาระในการพิสูจน์ให้ศาลเห็นจนสิ้นสงสัยว่าจำเลยนั้นเป็นผู้กระทำความผิดจริง ซึ่งปัญหาที่ตามมาคือ การพิสูจน์ให้เห็นถึงองค์ประกอบภายในของการกระทำความผิด ในเรื่องของเจตนาหรือประมาทนั้นเป็นเรื่องยากในการที่จะพิสูจน์ เพราะลักษณะของการกระทำความผิดทางสิ่งแวดล้อมมีสภาพที่แตกต่างออกไปจากการกระทำผิดทางอาญาโดยทั่วไปที่สามารถพิจารณาจากการกระทำที่แสดงออกมาได้ชัดเจนกว่า ซึ่งปัญหาในเรื่องนี้สร้างภาระให้แก่โจทก์อยู่มากเพราะการกระทำผิดทางสิ่งแวดล้อมนั้นมักจะไม่มีใครพบเห็นการกระทำความผิด และในบางครั้งก็ไม่อาจที่จะพิสูจน์ยืนยันได้แน่ชัดว่าผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นผู้ใดแน่ ในกรณีที่มีผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมอยู่หลายรายในบริเวณที่เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้น^{๑๑๑}

๓. การพิสูจน์ความผิดของผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นกระทำได้ยากลำบาก เนื่องจากบรรดาพยานหลักฐานส่วนมากแล้วมักจะอยู่ในความครอบครองของผู้กระทำผิดการที่โจทก์ซึ่งเป็นผู้เสียหายนั้นจะแสวงหาพยานหลักฐานต่าง ๆ เพื่อมาเอาผิดกับผู้กระทำผิดเหล่านี้จึงทำได้ยากลำบาก และหากผู้กระทำผิดไม่ให้ความร่วมมือในการแสวงหาพยานหลักฐานดังกล่าวหรือทำลายพยานหลักฐานเหล่านั้นแล้ว ก็จะทำให้สร้างภาระให้แก่ฝ่ายโจทก์เป็นอย่างมาก^{๑๑๒} นอกจากนี้การกระทำความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้นมักจะต้องอาศัยความรู้ทางวิทยาศาสตร์ด้วย มีการตรวจพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นภาระของโจทก์ที่จะต้องออกค่าใช้จ่ายในส่วนนี้^{๑๑๓}

๔. คดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้น กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมิได้มีการกำหนดอำนาจให้แก่เจ้าพนักงานตามกฎหมายเฉพาะเอาไว้ให้มีอำนาจในการสอบสวน ส่งผลให้อำนาจในการสอบสวนความผิดที่เกิดขึ้นนั้นเป็นอำนาจของพนักงานสอบสวนในคดีอาญาโดยทั่วไป ซึ่งอาจจะไม่มีความรู้ในเรื่องทางเทคนิคทางวิทยาศาสตร์อย่างเพียงพอ เพราะในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นมักจะต้องอาศัยความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานด้วย เพื่อนำไปพิสูจน์ในทางวิทยาศาสตร์ อันจะนำมาใช้ประกอบแก่การวินิจฉัยข้อเท็จจริงในคดีด้วย

๕. ปัญหาเรื่องกระบวนการพิจารณาคดียังมีความล่าช้า ไม่สะดวก รวดเร็ว และไม่ประหยัด ทำให้ข้อพิพาทที่เกิดขึ้นไม่สามารถจบลงได้โดยเร็ว เนื่องจากการดำเนินคดีในชั้นศาลนั้น มีกระบวนการและขั้นตอนที่ยุ่งยากและสลับซับซ้อน ใช้เวลาในการดำเนินคดีนานพอสมควร เป็นเหตุให้คู่ความไม่สามารถระงับข้อขัดแย้งและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างทันท่วงทีกว่าจะมีคำพิพากษาตัดสินออกมา บางครั้งความเสียหายทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นนั้นอาจจะยากเกิน

^{๑๑๑}ณรงค์ ใจหาญ, “การประสานความร่วมมือในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ก่อมลพิษ,” วารสารนิติศาสตร์ ๓๓, ๒ (มิถุนายน ๒๕๔๖) : ๓๔๒.

^{๑๑๒}น้ำแท้ มีบุญสร้าง, “การนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) มาใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย,” บทบัญญัติ ๖๑, ๑ (๒๕๔๘) : ๔๑.

^{๑๑๓}ณรงค์ ใจหาญ, “ความผิดและการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ก่อมลพิษ,” วารสารนิติศาสตร์ ๓๑, ๔ (ธันวาคม, ๒๕๔๔) : ๗๗๑.

กว่าที่จะเยียวยาให้กลับคืนสภาพปกติได้แล้ว ส่งผลให้การดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมมีความล่าช้า ไม่สามารถบังคับได้อย่างทันท่วงทีต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น^{๑๑๔} นอกจากนี้กระบวนการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมยังสร้างภาระให้แก่คู่ความในการดำเนินคดี เนื่องจากมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี ซึ่งโดยส่วนมากแล้วผู้เสียหายที่ฟ้องคดีนั้น มักจะเป็นบุคคลที่อยู่ในฐานะทางเศรษฐกิจที่ต่ำกว่าฝ่ายผู้กระทำผิดที่เป็นโรงงานอุตสาหกรรม ดังนั้นการที่จะใช้สิทธิกระบวนการยุติธรรมแล้วต้องมีภาระค่าใช้จ่ายจำนวนมากนั้น เป็นการเพิ่มภาระให้แก่ประชาชนผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนเสียหายอีกทางหนึ่ง ทั้ง ๆ ที่ผู้เสียหายเหล่านั้นเป็นบุคคลที่มาเรียกร้องความยุติธรรมให้แก่ตนเอง กลับถูกกระบวนการยุติธรรมซ้ำเติม จนในบางครั้งผู้เสียหายเหล่านี้เลือกที่จะไม่ฟ้องคดีแทน

๖. ปัญหาเรื่องกระบวนการค้นหาความจริงของศาลยังไม่มีประสิทธิภาพพอ เนื่องมาจากการดำเนินคดีในศาลนั้นใช้ระบบกล่าวหา โดยคู่ความมีหน้าที่ในการนำพยานหลักฐานมาสืบพิสูจน์ให้ศาลเห็น ซึ่งศาลจะรับฟังพยานหลักฐานแล้วชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานเหล่านั้นว่า ศาลควรจะเชื่อคู่ความฝ่ายไหนดี โดยที่ศาลเองนั้นไม่มีหน้าที่ในการลงไปสืบหาพยานหลักฐานด้วยตนเอง มีหน้าที่แค่เพียงพิจารณาพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาเสนอต่อศาลเท่านั้น ซึ่งกระบวนการดำเนินคดีในระบบดังกล่าวนี้แม้ว่าจะเป็นหลักประกันความเป็นกลางของศาล แต่อาจทำให้ศาลไม่ได้ข้อเท็จจริงอย่างเพียงพอในการที่จะวินิจฉัยปัญหาที่เกิดขึ้นได้

๗. เนื่องจากความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้นกฎหมายมักจะกำหนดโทษไว้ไม่สูง ซึ่งในกรณีที่กฎหมายกำหนดโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน ๓ ปี หรือปรับไม่เกิน ๖๐,๐๐๐ บาท เมื่อศาลชั้นต้นตัดสินแล้ว คู่ความไม่สามารถที่จะอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงในคดีนั้นได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๙๓ ทวิ เป็นเหตุให้คดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมจำนวนมากต้องยุติลงแค่เพียงศาลชั้นต้นเท่านั้น^{๑๑๕}

ด้วยปัญหาและข้อขัดข้องทั้งหลายดังที่กล่าวมานี้ส่งผลให้การดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดในทางสิ่งแวดล้อมนั้นมักไม่ประสบความสำเร็จ เพราะการบังคับใช้กฎหมายยังไม่มีประสิทธิภาพ และไม่อาจที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่คู่กรณีทุกฝ่ายได้อย่างแท้จริง จึงควรที่จะต้องทำการแก้ไขกฎหมายให้มีความเหมาะสมและเอื้อต่อการดำเนินคดีให้มากยิ่งขึ้น โดยจะทำการศึกษาเปรียบเทียบถึงขั้นตอนในการดำเนินคดีอาญาของต่างประเทศว่าเป็นอย่างไร ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาและข้อขัดข้องในการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมของไทยได้เป็นอย่างดี

^{๑๑๔}วินัย เรืองศรี, “ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม,” ใน โครงการผลักดันนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม, หน้า ๒๔๑.

^{๑๑๕}ชัชชม อรรถภิญญ์, “การบังคับใช้กฎหมาย : ประเด็นที่ยังต้องปรับปรุงในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมของไทย,” อุลพาท ๑, ๔๓ (มกราคม - มีนาคม ๒๕๓๙) : ๙๑-๙๒.

๔.๒.๒ การดำเนินคดีอาญากับผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมในต่างประเทศ

๔.๒.๒.๑ ประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่มีรูปแบบการปกครองแบบสหพันธรัฐ มีรัฐบาลกลางและรัฐบาลมลรัฐ ซึ่งในแต่ละมลรัฐจะมีระบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมเป็นของตัวเอง^{๑๑๖} โดยประเทศสหรัฐอเมริกาได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่มีกฎหมายสิ่งแวดล้อมและมีการบังคับใช้กฎหมายที่มีประสิทธิภาพสูงประเทศหนึ่ง จึงเป็นประเทศที่น่าศึกษาถึงกระบวนการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม เพื่อนำมาปรับใช้กับกระบวนการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมของไทยเรา

รัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาไม่ได้มีบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองสิทธิในสิ่งแวดล้อมไว้โดยตรง แต่อย่างไรก็ดีศาลฎีกาของสหรัฐอเมริกาก็ได้ตีความขยายสิทธิตามรัฐธรรมนูญว่าครอบคลุมไปถึงสิทธิในสิ่งแวดล้อมด้วย ซึ่งได้แก่ สิทธิที่จะอยู่ในสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติที่รื่นรมย์ และสิทธิที่จะอยู่อาศัยในสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย^{๑๑๗} ถึงแม้ว่าประเทศสหรัฐอเมริกาจะเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว มีความพร้อมสมบูรณ์ในทุก ๆ ด้าน แต่ทว่าประเทศสหรัฐอเมริกาก็ยังคงต้องเผชิญกับปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เช่นเดียวกับประเทศกำลังพัฒนาประเทศอื่น ๆ เพราะเดิมทีประเทศสหรัฐอเมริกามุ่งเน้นให้ผู้ประกอบกิจการอุตสาหกรรมจัดให้มีมาตรการที่จำเป็นในการควบคุมมลพิษทางสิ่งแวดล้อมโดยอาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่แทนการใช้มาตรการทางกฎหมายในการควบคุม^{๑๑๘} แต่ทว่าก็ไม่สามารถจัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่แม้กระนั้นคนในประเทศสหรัฐอเมริกาก็มิได้ยอมให้เกิดปัญหาเช่นนั้นโดยไม่จัดการแต่อย่างใด เพราะอย่างที่ทราบกันดีว่าประชาชนสหรัฐอเมริกาต่างตระหนักถึงสิทธิตามกฎหมายของตนที่ได้รับความคุ้มครองเป็นอย่างดี โดยในเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมนี้ก็เป็นการกระทบกระเทือนต่อสิทธิในการดำรงอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี สะอาด ปราศจากมลพิษ และมีความอุดมสมบูรณ์ จึงทำให้เกิดการเรียกร้องสิทธิของประชาชนเกิดขึ้น จนกระทั่งมีการออกกฎหมายนโยบายสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (The National Environmental Policy Act 1969) ขึ้นมา เพื่อรองรับสิทธิของประชาชนที่จะอาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อม

^{๑๑๖} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, *ประมวลสาระชุดวิชาการบริหารงานยุติธรรมเปรียบเทียบขั้นสูง = Advanced comparative criminal justice administration* หน้าที่ ๑๑-๑๕ (นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๕), หน้า ๑๒-๒๒.

^{๑๑๗} ยูทิสต์ คีอรัม, “การมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการใช้สิทธิฟ้องคดีสิ่งแวดล้อม,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๙๐.

^{๑๑๘} ทรงพล พลเยี่ยม, “มาตรการทางอาญากับปัญหาการก่อให้เกิดมลพิษของโรงงานอุตสาหกรรม,” *ตุลพาห* ๑, ๔๓ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๓๙) : ๑๓๔.

ที่ดี^{๑๑๙} สำหรับความผิดทางสิ่งแวดล้อมนั้นจะบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติแต่ละฉบับแบ่งแยกตามประเภทของมลพิษ

ประเทศสหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญในการป้องกันและปราบปรามการกระทำผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม จึงมีการใช้มาตรการทางอาญาบังคับกันอย่างจริงจัง และมีบทลงโทษที่สูง เพื่อให้ผู้กระทำความผิดเกิดความเกรงกลัวและไม่กล้าที่จะกระทำความผิด โดยในบางฐานความผิดนั้นอาจมีระวางโทษจำคุกถึง ๕๐ ปี และในส่วนของโทษปรับนั้นจะมีตั้งแต่ ๒,๕๐๐ ถึง ๑,๐๐๐,๐๐๐ เหรียญสหรัฐอเมริกา^{๑๒๐} ตัวอย่างเช่น กฎหมายมลรัฐ Illinois หากกระทำความผิดโดยเจตนาทิ้งสารอันตราย ผู้กระทำอาจจำต้องถูกลงโทษปรับถึง ๕๐๐,๐๐๐ เหรียญสหรัฐอเมริกาต่อวัน และจำคุก ๗ ปี เป็นต้น^{๑๒๑}

เนื่องจากคดีสิ่งแวดล้อม ผู้กระทำความผิดส่วนมากมักจะเป็นโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคล ดังนั้นกฎหมายสิ่งแวดล้อมของสหรัฐอเมริกาจึงได้กำหนดความรับผิดทางอาญาแก่นิติบุคคลเอาไว้ด้วย โดยประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีหลักเกณฑ์ที่กำหนดความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลเอาไว้เรียกว่า หลัก Respondeat Superior กล่าวคือ นิติบุคคลจะต้องรับผิดทางอาญาในการกระทำของตัวแทนหรือลูกจ้าง ที่กระทำในนามของนิติบุคคลและกระทำไปเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคล โดยการกระทำนั้นอยู่ภายในขอบเขตแห่งงานที่จ้าง^{๑๒๒} นอกจากนี้ตาม Model Penal Code ได้กำหนดความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลไว้ ๓ กรณี คือ^{๑๒๓}

๑. ความผิดอาญานั้นกระทำโดยพนักงานของนิติบุคคลในนามของนิติบุคคล และภายในขอบอำนาจหน้าที่ของพนักงานนั้น เว้นแต่กฎหมายบัญญัติให้เป็นความผิดเฉพาะตัวของพนักงาน หรือ

๒. การละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่ของนิติบุคคล หรือ

^{๑๑๙} สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, เอกสารเพื่อประกอบการพิจารณากฎหมายของสมาชิกวุฒิสภา เล่มที่ ๒ เรื่อง พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. .... : กรณีศึกษากฎหมายนโยบายสิ่งแวดล้อมแห่งชาติของประเทศสหรัฐอเมริกา และกฎหมายสิ่งแวดล้อมพื้นฐานของประเทศญี่ปุ่น (สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๕), หน้า ๓๒-๓๔.

^{๑๒๐} Yinyi Situ and David Emmons, *Environmental Crime : The Criminal Justice System's Role in Protecting the Environment* (London : Sage Publication, 2000), pp. 11-12.

^{๑๒๑} ณรงค์ ใจหาญ, “การประสานความร่วมมือในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ก่อมลพิษ,” (งานวิจัยหลักสูตร “ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.)” รุ่นที่ ๖, วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๓๒.

^{๑๒๒} สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วิวัฒน์กุล, “ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล : การศึกษาทางกฎหมายเปรียบเทียบโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับประเทศไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๗), หน้า ๕๘-๕๙

^{๑๒๓} คณะกรรมการปรับปรุงกฎหมายเพื่อการพัฒนาประเทศ, *รายงานการศึกษาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษอาญา* [ออนไลน์], ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา www.lawreform.go.th

๓. การกระทำความผิดนั้นเป็นการกระทำตามที่ได้รับมอบหมาย หรือตามความประสงค์หรือกระทำโดยหรือได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการหรือพนักงานระดับสูง ซึ่งกระทำในนามของนิติบุคคล และภายในขอบอำนาจหน้าที่ของพนักงานนั้น

นอกจากนี้สหรัฐอเมริกายังมีการออกกฎหมายหลายฉบับที่กำหนดความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลเอาไว้ ในกรณีที่ผู้แทนนิติบุคคลดังกล่าวได้รู้เห็นหรือทราบถึงการกระทำความผิดอาญานั้น หมายความว่า นอกจากนิติบุคคลจะต้องรับผิดแล้ว ผู้แทนนิติบุคคลก็ยังคงร่วมรับผิดในการกระทำความผิดอาญานั้นด้วย^{๑๒๔}

ในการจะวินิจฉัยว่านิติบุคคลควรจะถูกลงโทษหรือไม่นั้น ศาลของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาจะพิจารณาจาก^{๑๒๕}

๑. นิติบุคคลมีขอบเขตในการควบคุมการกระทำที่ผิดกฎหมายของผู้แทนนิติบุคคลเพียงใด หรือมีการปฏิบัติตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมเพียงใด

๒. นิติบุคคลต้องร่วมรับผิดชอบต่อการฝ่าฝืนกฎหมายสิ่งแวดล้อมของบรรดาลูกจ้างของตนและรวมถึงกรณีที่นิติบุคคลสามารถจัดทำมาตรการในการป้องกันการฝ่าฝืนกฎหมายได้แต่ไม่ดำเนินการ นิติบุคคลนั้นย่อมต้องรับผิดชอบด้วย

๓. นิติบุคคลต้องร่วมรับผิดชอบต่อการฝ่าฝืนกฎหมายสิ่งแวดล้อมของผู้แทนนิติบุคคลที่ได้กระทำการภายในขอบอำนาจ

๔. นิติบุคคลต้องร่วมรับผิดชอบหากว่าการกระทำของลูกจ้างนั้นเป็นเหตุให้นิติบุคคลได้รับผลประโยชน์จากการฝ่าฝืนกฎหมายสิ่งแวดล้อม แม้ว่านิติบุคคลนั้นจะมีได้ให้ผู้แทนนิติบุคคลทำการฝ่าฝืนต่อกฎหมายก็ตาม โดยไม่คำนึงว่านิติบุคคลจะรู้หรือไม่ถึงการกระทำความผิดดังกล่าว หากได้ความว่าลูกจ้างรู้ว่าการกระทำนั้นเป็นความผิด แม้ว่าลูกจ้างจะไม่ว่าการกระทำนั้นเป็นเหตุให้นิติบุคคลได้รับประโยชน์ก็ตาม ก็ไม่ทำให้นิติบุคคลหลุดพ้นจากความรับผิดชอบแต่อย่างใด^{๑๒๖}

ตัวอย่างปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม เช่น บริษัท Hooker Chemical ได้มีการตั้งโรงงานในพื้นที่บริเวณชุมชน Love Canal มลรัฐนิวยอร์ก โดยมีการใช้พื้นที่ดังกล่าวเพื่อเป็นที่ฝังกลบขยะและสารเคมีทั้งหลายของโรงงาน ซึ่งต่อมาพื้นที่เหล่านั้นได้ถูกพัฒนาเป็นหมู่บ้านขึ้น และปรากฏว่าสารเคมีที่ถูกฝังกลบไว้นั้นเกิดการรั่วไหลเข้าสู่แหล่งชุมชน เป็นเหตุให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าวเกิดการเจ็บป่วย ซึ่งในที่สุดรัฐบาลก็ได้ประกาศให้พื้นที่

^{๑๒๔} เรื่องเดียวกัน

^{๑๒๕} เอกชัย ฤทธิรักษ์, “อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม : ศึกษากรณีโรงงานอุตสาหกรรม,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๘๙.

^{๑๒๖} Jeffrey Glekel, *Corporate Defendant in Criminal Litigation* (New York : Matthew Bender, 1989), p.39.

ดังกล่าวเป็นพื้นที่อันตรายมีคำสั่งให้อพยพชาวบ้านออกจากหมู่บ้านดังกล่าว และนอกจากนี้รัฐบาลยังต้องใช้งบประมาณจำนวนมหาศาลเพื่อฟื้นฟูพื้นที่บริเวณดังกล่าวให้กลับคืนสู่สภาพเดิม^{๑๒๗}

หรือกรณีของบริษัท Allied Chemical ที่พบว่ามีการใช้สารพิษ kepone ซึ่งเป็นสารประกอบคลอรีน มีลักษณะเป็นผงสีเทาขาวซึ่งใช้ในกับดักมดและยาฆ่าวัชพืช ซึ่งสารพิษดังกล่าวนี้ได้ถูกห้ามใช้ในสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1975 โดยในปีเดียวกันนี้เองรัฐเวอร์จิเนียได้สั่งปิดโรงงานของบริษัท Allied Chemical ซึ่งผลิตสาร kepone ที่ตั้งอยู่บริเวณใกล้กับแม่น้ำเจมส์ เนื่องจากพบว่าสาร kepone ดังกล่าวเป็นเหตุให้คนงานมีอาการเจ็บป่วย ปวดศีรษะ พุดไม่ชัด กล้ามเนื้อกระตุก ความจำสั้นลง ส่งผลกระทบต่ออาการมองเห็น การสืบพันธุ์ โตและดับถูกทำลาย และเป็นสาเหตุของโรคมะเร็ง และจากการสอบสวนของพนักงานสอบสวนพบว่า โรงงานดังกล่าวได้กระทำผิดกฎหมาย ด้วยการปล่อยสาร kepone ลงสู่แม่น้ำเจมส์ ซึ่งส่งผลให้แม่น้ำเจมส์ได้รับการปนเปื้อนอย่างรุนแรง^{๑๒๘} ต่อมาในปี ค.ศ. 1977 ผู้พิพากษา (U.S. District Judge) ได้สั่งปรับบริษัท Allied Chemical เป็นเงินจำนวน ๑๓.๒ ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา และรัฐเวอร์จิเนียได้เรียกเก็บเงินจำนวน ๕.๒๕ ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกาจากบริษัทดังกล่าว เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการทำมาความสะอาดสิ่งแวดล้อม คือ แม่น้ำเจมส์และแหล่งปนเปื้อนอื่นที่เกี่ยวข้อง^{๑๒๙} ซึ่งนักสิ่งแวดล้อมได้มีการคาดการณ์ไว้ว่าแม่น้ำเจมส์จำเป็นต้องใช้เวลากว่าร้อยปีเพื่อทำความสะอาดตัวเอง แต่อย่างไรก็ดีคณะกรรมการสุขภาพของรัฐเวอร์จิเนียได้กล่าวว่า ในปี ค.ศ. 1988 ระดับสาร kepone ในแม่น้ำเจมส์จะเหลือเพียงเล็กน้อยและจะสามารถเปิดแม่น้ำเจมส์เพื่อใช้ในการประมงได้ตามปกติ^{๑๓๐}

ตัวอย่างอีกคดีหนึ่งเกิดขึ้นเมื่อเดือนมีนาคม ค.ศ. 2001 เรือขนส่งสินค้าของบริษัท เอฟเวอร์กรีน อินเตอร์เนชันแนล จำกัด ได้ขนส่งสินค้าไปยังประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ได้ทำการลักลอบปล่อยน้ำมันที่ใช้แล้วลงสู่แม่น้ำโคลัมเบียและทะเลด้านชายฝั่งตะวันตกของสหรัฐอเมริกาในมลรัฐวอชิงตัน ซึ่งคดีดังกล่าวนี้ได้มีการสอบสวนความผิด และในที่สุดบริษัท เอฟเวอร์กรีน อินเตอร์เนชันแนล จำกัด ได้ถูกลงโทษปรับเป็นเงินจำนวน ๒๕ ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ซึ่งคดีนี้ถือได้ว่าเป็นการลงโทษปรับในกรณีที่มีการปล่อยของเสียทางเรือที่ทำให้เกิดมลพิษแก่แหล่งน้ำ^{๑๓๑} ซึ่งเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่านิติบุคคลก็อาจมีความรับผิดชอบในทางอาญาได้เช่นกัน

คดี Woodrow STERLING , et al V. VELSCOL CHEMICAL CORPORATION เป็นกรณีที่เรียกร้องให้บริษัทสารเคมี VELSCOL ชดใช้ค่าเสียหายที่เกิดแก่บุคคล

^{๑๒๗}วินัย เรืองศรี, การประเมินมูลค่าสิ่งแวดล้อม : ประสบการณ์จากศาลยุติธรรมสหรัฐอเมริกา [ออนไลน์], ๒๗ สิงหาคม ๒๕๕๖. แหล่งที่มา <http://www.supremecourt.or.th>

^{๑๒๘}Lawrence M. Salinger, "Kepone Scandal," In *Encyclopedia of white-collar & corporate crime* (the United States of America , 2005) Vol.2, p.479.

^{๑๒๙}Ibid, pp.479-480.

^{๑๓๐}Ibid, p.480.

^{๑๓๑}บัญญัติ สุขศรีงาม, การใช้มาตรการทางกฎหมายลงโทษผู้ทำให้เกิดมลพิษของสิ่งแวดล้อม [ออนไลน์], ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา http://www.uniserv.buu.ac.th/forum2/topic.asp?TOPIC_ID=2100

และทรัพย์สินของบุคคลที่อยู่อาศัยบริเวณใกล้เคียงกับหลุมฝังกลบของเสียสารเคมีของบริษัท VELSICOL ที่เกิดการรั่วไหลจนเป็นเหตุให้สารเคมีเหล่านั้นเข้าไปเจือปนกับน้ำใต้ดินที่ใช้ในการอุปโภคบริโภคของชาวบ้านในบริเวณใกล้เคียง ซึ่งศาลก็ได้ตัดสินให้บริษัทสารเคมีดังกล่าวต้องชดเชยค่าเสียหายให้แก่ชาวบ้าน^{๑๓๒} นอกจากนี้ศาลในคดีนี้ยังได้วางหลักเรื่องความรับผิดของนิติบุคคลเอาไว้ว่า นิติบุคคลต้องรับผิดเนื่องจากนิติบุคคลมีหน้าที่ในการควบคุมการดำเนินการของบริษัทซึ่งรู้อยู่แล้วว่ามีสารฝังกลบสารเคมีไว้ แต่กลับละเลยที่จะหยุดฝังสารเคมีดังกล่าวโดยไม่คำนึงถึงสุขภาพและความปลอดภัยของชาวบ้านที่อยู่บริเวณใกล้เคียง ดังนั้นนิติบุคคลจึงต้องรับผิดในความเสียหายเหล่านั้นที่เกิดขึ้น^{๑๓๓} แม้ว่าคดีดังกล่าวนี้จะเป็นการฟ้องเรียกร้องทางแพ่งก็ตาม แต่ก็เป็นตัวอย่งที่ชี้ให้เห็นถึงการกระทำของนิติบุคคลที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี

ปัญหาที่พบในการดำเนินคดีอาญากับนิติบุคคลของประเทศสหรัฐอเมริกา คือ การพิสูจน์ว่านิติบุคคลนั้นกระทำความผิดจริงหรือไม่นั้นเป็นเรื่องที่กระทำได้ยาก และการกำหนดให้นิติบุคคลต้องมารับผิดในการกระทำของลูกจ้างด้วยนั้นสร้างภาระให้แก่นิติบุคคลเป็นอย่างมาก เนื่องจากนิติบุคคลเองไม่อาจที่จะควบคุมป้องกันการกระทำของลูกจ้างได้อย่างทั่วถึง^{๑๓๔}

การเริ่มต้นคดีสิ่งแวดล้อมจะเกิดขึ้นเมื่อผู้เสียหายพบเห็นบุคคลกระทำความผิดและได้แจ้งความต่อเจ้าพนักงานตำรวจ จากนั้นเจ้าพนักงานตำรวจจะทำการสืบสวนสอบสวนในเบื้องต้นก่อน เพื่อจัดทำรายงานการสอบสวนแล้วเข้าพบพนักงานอัยการ โดยพนักงานอัยการจะพิจารณาว่าคดีดังกล่าวมีมูลเหตุและมีพยานหลักฐานเพียงพอหรือไม่ หากเห็นว่ามีมูล พนักงานอัยการก็จะลงชื่อรับรองคำร้องขอออกหมายจับ จากนั้นเจ้าพนักงานตำรวจก็ต้องดำเนินการเพื่อขอหมายจับจากศาล และเมื่อได้หมายจับแล้วจึงจะสามารถทำการจับกุมผู้กระทำความผิด เพื่อดำเนินคดีตามกฎหมายในขั้นตอนต่อไปได้^{๑๓๕} สำหรับหน่วยงานที่จะเข้ามามีบทบาทในการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้น คือ กระทรวงพิทักษ์สิ่งแวดล้อมของสหรัฐอเมริกา (U.S. Environmental Protection Agency : U.S. EPA) เป็นหน่วยงานของรัฐที่เกิดจากการจัดตั้งขึ้นโดยคำแนะนำของประธานาธิบดี ทำหน้าที่ในการควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของหน่วยงานรัฐให้เป็นไปตามนโยบายสิ่งแวดล้อม บริหารจัดการเกี่ยวกับการคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อมทุกชนิด^{๑๓๖} มีหน้าที่

^{๑๓๒} “กรอบกฎหมายของสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรปในส่วนที่เกี่ยวกับการใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ในการประเมินมูลค่าความเสียหายทางด้านสิ่งแวดล้อม” ใน รายงานชั้นกลาง : แนวทางการประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจจากผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อสนับสนุนกระบวนการยุติธรรม, หน้า ๕-๒.

^{๑๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕-๒ – ๕-๓.

^{๑๓๔} Jeffrey Glekel, *Corporate Defendant in Criminal Litigation*, p. 40.

^{๑๓๕} น้ำแท้ มีบุญสร้าง, *กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเปรียบเทียบ* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุทรไพศาล, ๒๕๕๔), หน้า ๗-๘.

^{๑๓๖} ชนนันท์ ศรีทองสุข, ฐานัญญา หนูมาศ, อรุณี อภิธนพงศ์ และพงศ์เทพ จารุสุสินธ์, *สิทธิที่จะมีส่วนร่วมของประชาชนตามมาตรา ๕๖ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย* [ออนไลน์], ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖. แหล่งที่มา <http://www.lawreform.go.th/>

แก้ไขปัญหามลภาวะในสิ่งแวดล้อมและกำหนดแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นภายใต้การกำกับดูแลและสั่งการของรัฐบาลกลาง^{๑๓๗} และเป็นหน่วยงานหลักที่ดูแลการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดตามกฎหมายสิ่งแวดล้อม ทำหน้าที่ในการออกใบอนุญาตเกี่ยวกับการปล่อยหรือทิ้งมลพิษ ตลอดจนมีอำนาจในการบังคับคดีแพ่ง คดีอาญาและคดีปกครองที่เกี่ยวข้องกับคดีสิ่งแวดล้อม โดยได้มีการจัดตั้งแผนกเฉพาะขึ้นเพื่อดูแลด้านคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม^{๑๓๘} รวมถึงมีหน้าที่ในการสืบสวนคดีสิ่งแวดล้อม และสามารถจับกุมและตรวจค้นได้ อย่างไรก็ตามการจับและการค้นนั้นจะกระทำต่อเมื่อมีหมายจับ หมายค้น และจะต้องมีเหตุอันน่าเชื่อถือและมีการสาบานให้ถ้อยคำรับรองด้วย จึงจะชอบด้วยกฎหมาย นอกจากนี้ประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการจัดตั้งสำนักงานคดีอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมขึ้นในสำนักงานอัยการ เรียกว่า The Environmental Crimes Unit (ECU) ซึ่งมีอำนาจในการสอบสวนและดำเนินคดีอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นความผิดตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับขยะและสารพิษ การรั่วไหลของน้ำมัน มลพิษทางอากาศ มลพิษทางน้ำ การทำเหมืองแร่ การทำป่าไม้ เป็นต้น^{๑๓๙} โดยจะเป็นหน่วยงานที่ดำเนินการประสานงานกับ U.S. EPA

กฎหมายสิ่งแวดล้อมของสหรัฐอเมริกาแต่ละฉบับมักจะมีการกำหนดเจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมายนั้น ๆ เอาไว้ ซึ่งเจ้าพนักงานดังกล่าวมีหน้าที่ในการตรวจตราและบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมาย หากเจ้าพนักงานดังกล่าวพบว่าการกระทำความผิดเกิดขึ้น ก็ย่อมมีหน้าที่ที่จะต้องแจ้งให้เจ้าพนักงานตำรวจรับทราบเพื่อดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด หรือในกรณีที่ U.S. EPA เป็นผู้ตรวจสอบพบถึงการกระทำความผิดหรือฝ่าฝืนต่อกฎหมายย่อมมีหน้าที่ที่จะต้องพิจารณาว่าควรส่งเรื่องให้กระทรวงยุติธรรมของสหรัฐอเมริกา (DOJ) ฟ้องคดีหรือไม่ ซึ่งนอกเหนือจากหน้าที่ในการจะต้องแจ้งให้เจ้าพนักงานตำรวจหรือกระทรวงยุติธรรมของสหรัฐอเมริกา (DOJ) รับทราบถึงการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นแล้ว เจ้าพนักงานเหล่านั้นยังมีหน้าที่ให้ข้อมูลแก่เจ้าพนักงานตำรวจอันจะเป็นประโยชน์แก่การดำเนินคดี ตลอดจนมีหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดและดูแลรักษาพยานหลักฐานดังกล่าว^{๑๔๐}

การดำเนินคดีอาญาในประเทศสหรัฐอเมริกานั้นเป็นอำนาจของรัฐโดยตรง ผู้เสียหายไม่สามารถฟ้องคดีได้ด้วยตนเอง ทำได้เพียงร้องทุกข์กล่าวโทษต่อเจ้าพนักงานตำรวจเพื่อให้

^{๑๓๗} “กรอบกฎหมายของสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรปในส่วนที่เกี่ยวกับการใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ในการประเมินมูลค่าความเสียหายทางด้านสิ่งแวดล้อม” ใน รายงานชิ้นกลาง : แนวทางการประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจจากผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อสนับสนุนกระบวนการยุติธรรม, หน้า ๕-๓.

^{๑๓๘} ณรงค์ ใจหาญ, “การประสานความร่วมมือในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ก่อมลพิษ,” (งานวิจัยหลักสูตร “ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.)” รุ่นที่ ๖, วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๓๑.

^{๑๓๙} นิตลิต ระเบียบธรรม, กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม [ออนไลน์], ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา <http://www.region8-appeal.ago.go.th/text/Environmental.html>

^{๑๔๐} ณรงค์ ใจหาญ, “การประสานความร่วมมือในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ก่อมลพิษ,” (งานวิจัยหลักสูตร “ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.)” รุ่นที่ ๖, วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๓๕-๓๖.

ดำเนินคดีตามกฎหมายต่อไป โดยการดำเนินคดีกับผู้ที่เกี่ยวข้องที่กระทำความผิดตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมของสหรัฐอเมริกาในระดับรัฐบาลกลางจะเริ่มจาก U.S. EPA จะเป็นผู้ที่ทำการพิจารณาว่าการกระทำใดเป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนต่อกฎหมายสิ่งแวดล้อม และหากเป็นความผิดทางอาญาแล้วก็จะดำเนินการส่งเรื่องต่อไปยังกระทรวงยุติธรรมของสหรัฐอเมริกา (Department of Justice : DOJ) DOJ จะเป็นผู้พิจารณาว่าเรื่องดังกล่าวสมควรที่จะฟ้องคดีต่อศาลหรือไม่ ถ้าหากเห็นว่าควรฟ้องก็จะส่งฟ้องคดีต่อศาล โดย DOJ จะทำหน้าที่เสมือนว่าเป็นทนายความให้แก่ U.S. EPA จะเห็นได้ว่าหน่วยงานที่มีบทบาทในการตัดสินใจว่าคดีสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นนั้นควรจะใช้มาตรการทางอาญาหรือไม่อย่างไรนั้นเป็นอำนาจร่วมกันของ กระทรวงพิทักษ์สิ่งแวดล้อมของสหรัฐอเมริกา (U.S. EPA) และกระทรวงยุติธรรม (DOJ)^{๑๔๑}

ในส่วนของ U.S. EPA นั้น การจะใช้มาตรการทางอาญาหรือไม่นั้นจะพิจารณาจากปัจจัยเหล่านี้ได้แก่^{๑๔๒}

๑. การกระทำนั้นก่อให้เกิดความเสียหายหรือปนเปื้อนแก่สิ่งแวดล้อมมากน้อยแค่ไหน
๒. การกระทำความผิดมีผลกระทบต่อควบคุมของ U.S. EPA มากน้อยเพียงใด
๓. ผู้กระทำความผิดมีประวัติการกระทำความผิดหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมายหรือไม่

ในส่วนของกระทรวงยุติธรรมนั้น จะตัดสินใจดำเนินคดีแพ่งหรืออาญากับผู้กระทำความผิดอย่างไรนั้นจะพิจารณาจากปัจจัยดังนี้^{๑๔๓}

๑. ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการปล่อยหรือทิ้งของเสียอันตรายที่ผิดกฎหมาย
๒. ผู้ต้องหามีเจตนาที่จะไม่ยื่นคำขออนุญาตและไม่จัดทำรายงานเสนอต่อรัฐหรือไม่
๓. มีการกระทำที่เป็นการปิดบังหรือซ่อนเร้นการฝ่าฝืนกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมหรือไม่
๔. ความเป็นไปได้ที่จะถูกตัดสินว่าได้กระทำความผิด
๕. ประวัติการกระทำความผิด

^{๑๔๑}เอกชัย ฤทธิภักดี, “อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม : ศึกษากรณีโรงงานอุตสาหกรรม,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๙๕.

^{๑๔๒}ShahzadHeyat , et al, “Environmental Crimes,” *American Criminal Law Review* 31 (1994) : 477.

^{๑๔๓}Kenneth M.Mackenthun and J.I.Bregum, *Environmental Regulations Handbook* (U.S.A. : Lewis, 1991), p.218.

๖. ผู้ต้องหาจะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนทางเศรษฐกิจจากการฝ่าฝืนกฎหมายหรือไม่

U.S. EPA นั้นจะเข้ามามีบทบาทอีกครั้งในฐานะพยาน เป็นผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคดีต่อศาล เนื่องจาก U.S. EPA เป็นผู้รวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ดังนั้นเจ้าพนักงานของ U.S. EPA จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านเทคนิคทางวิทยาศาสตร์ประกอบกับความรู้ทางกฎหมายด้วย ซึ่งประเทศสหรัฐอเมริกาได้ตระหนักในส่วนนี้เป็นอย่างดี จึงได้มีการจัดอบรมหลักสูตรให้ความรู้แก่เจ้าพนักงานของ U.S. EPA เพื่อให้มีความรู้และสามารถสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานในคดีสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๔๔} ทั้งนี้ในคดีสิ่งแวดล้อมบางคดีจะมีการประสานความร่วมมือกันระหว่าง FBI กับ U.S. EPA เพื่อทำการสอบสวนร่วมกันในความผิดที่เกิดขึ้น เช่น คดีเกี่ยวกับการทิ้งขยะอันตราย^{๑๔๕} โดยหน่วยสืบสวนสอบสวนกลางสหรัฐอเมริกา (FBI) ได้มีการทำความตกลงให้ความร่วมมือในการสอบสวนคดีสิ่งแวดล้อมกับ U.S. EPA โดยถือว่าความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมเป็นความผิดที่จะได้รับการพิจารณาให้ได้รับความช่วยเหลือในการสอบสวนเป็นลำดับต้น^{๑๔๖}

สำหรับในระดับมลรัฐการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมกับผู้กระทำความผิด มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังนี้ ในการสืบสวนสอบสวนนั้นจะเป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจของมลรัฐ ซึ่งเป็นเจ้าพนักงานตำรวจที่มีอำนาจในการดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไปด้วย แต่ทว่าเจ้าพนักงานตำรวจของมลรัฐจะได้รับการฝึกอบรมในการบังคับใช้กฎหมายจาก U.S. EPA หรือ FBI ทำให้เจ้าพนักงานตำรวจสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยในการรวบรวมพยานหลักฐานของเจ้าพนักงานตำรวจนั้น อาจมีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และอาจมีการประสานความร่วมมือกันระหว่างมลรัฐอีกด้วยเพื่อให้การสอบสวนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อเจ้าพนักงานตำรวจทำการรวบรวมพยานหลักฐานเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะส่งเรื่องต่อไปยังพนักงานอัยการประจำมลรัฐ เพื่อพิจารณาสั่งฟ้องคดีดังกล่าว ทั้งนี้ในแต่ละหน่วยงานจะมีการจัดตั้งแผนกคดีอาญาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมขึ้นเป็นการเฉพาะ เพื่อรับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมโดยตรง^{๑๔๗} สำหรับในระดับท้องถิ่นนั้น มีขั้นตอนการดำเนินคดีที่คล้ายกับในระดับมลรัฐ อย่างไรก็ตาม

^{๑๔๔}Yingyi Situ and David Emmons, *Environmental Crime : The Criminal Justice System's Role in Protecting the Environment*, pp. 124-126.

^{๑๔๕}ณรงค์ ใจหาญ, “การประสานความร่วมมือในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ก่อมลพิษ,” (งานวิจัยหลักสูตร “ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.)” รุ่นที่ ๖, วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๓๓.

^{๑๔๖}Yingyi Situ and David Emmons, *Environmental Crime : The Criminal Justice System's Role in Protecting the Environment*, p. 13.

^{๑๔๗}ณรงค์ ใจหาญ, “การประสานความร่วมมือในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ก่อมลพิษ,” (งานวิจัยหลักสูตร “ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.)” รุ่นที่ ๖, วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๓๔-๓๕.

การกระทำความผิดอาญาไม่ว่าจะเป็นความผิดต่อกฎหมายระดับมลรัฐหรือในระดับท้องถิ่น การดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดนั้นก็มักจะดำเนินการโดยท้องถิ่นเป็นหลัก^{๑๔๘} โดยในส่วนของ การดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่นนั้น แต่ละท้องถิ่นจะมีเจ้าพนักงานที่รับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมเป็นการเฉพาะแยกต่างหากจากกันในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเจ้าพนักงานดังกล่าวนี้ได้แก่ ตำรวจหรือนายอำเภอ พนักงานอัยการ หรือ EPA ประจำท้องถิ่นนั้น ๆ^{๑๔๙} โดยเจ้าพนักงานตำรวจจะเป็นผู้รับผิดชอบในการสืบสวนสอบสวน และพนักงานอัยการจะเป็นผู้รับผิดชอบในการฟ้องคดี

จะเห็นได้ว่าประเทศสหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมทั้งเจ้าพนักงานตำรวจ พนักงานอัยการ หน่วยสืบสวนสอบสวนกลางสหรัฐอเมริกา (FBI) ให้มีความรู้ความชำนาญในการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นความรู้ทางกฎหมายและความรู้ทางเทคนิควิทยาศาสตร์ ด้วยการจัดตั้งแผนกพิเศษขึ้นเพื่อรับผิดชอบคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมเป็นการเฉพาะ เพื่อให้สามารถดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น^{๑๕๐}

ทั้งนี้เพื่อให้ภาระหน้าที่ของเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมเกิดความชัดเจน จึงมีการออกแนวทางในการประสานความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานขึ้น เพื่อให้ทราบว่าในหน้าที่หนึ่ง ๆ นั้นใครที่ผู้รับผิดชอบบ้าง ซึ่งจะทำให้การดำเนินคดีเกิดความรวดเร็ว ไม่ทำงานซ้ำซ้อนกัน และเกิดความชัดเจนในอำนาจหน้าที่ ทำให้เจ้าพนักงานสามารถปฏิบัติตามกฎหมายและใช้อำนาจหน้าที่ของตนได้อย่างถูกต้อง ซึ่งรูปแบบของการประสานความร่วมมือของสหรัฐอเมริกาที่ใช้กันนั้นมีอยู่ ๒ รูปแบบ คือ

๑. The Alameda Model ของมลรัฐ California มีการกำหนดแนวทางในการประสานงานกันของหน่วยงานต่าง ๆ เอาไว้ ดังนี้ “ตำรวจมีหน้าที่พิจารณาว่าการกระทำใดที่จะถือว่าเป็นความผิดตามกฎหมายอาญาหรือกฎหมายแพ่ง มีหน้าที่ในการเรียกพยานและสอบปากคำพยาน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐาน ส่วนเจ้าหน้าที่ดับเพลิงและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจะเข้าไปร่วมกันตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุในกรณีที่ต้องมีการรวบรวมพยานหลักฐานทางเคมี มีส่วนช่วยในการตรวจหาพยานเอกสารและเก็บตัวอย่างเพื่อนำไปตรวจสอบต่อไป ส่วนเจ้าหน้าที่ทางด้านสารพิษหรือสารอันตรายจะรับผิดชอบในการเก็บตัวอย่างและตรวจสอบสารอันตรายดังกล่าว

^{๑๔๘} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ประมวลสารชุดวิชาการบริหารงานยุติธรรมเปรียบเทียบขั้นสูง = *Advanced comparative criminal justice administration* หน้าที่ ๖-๑๐ (นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๕), หน้า ๙-๓๔.

^{๑๔๙} Epstein J. and Hammett T.M., *Law Enforcement response to Environmental Crime* (Washington D.C. : National Institute of Justice, 1995), p. 129.

^{๑๕๐} ณรงค์ ใจหาญ, “การประสานความร่วมมือในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ก่อมลพิษ,” (งานวิจัยหลักสูตร “ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.)” รุ่นที่ ๖, วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๒.

รวมทั้งมีส่วนช่วยเจ้าพนักงานตำรวจ เจ้าหน้าที่ดับเพลิง และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในการตั้งคำถามทางเทคนิค และมีส่วนช่วยพนักงานอัยการในการเตรียมคดีด้วย”^{๑๕๑}

๒. The Los Angeles Model ได้กำหนดแนวทางในการประสานงานไว้ดังนี้ “เจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะรับผิดชอบในการสืบสวนสอบสวน ส่วนเจ้าหน้าที่ทางด้านเทคนิคจะรับผิดชอบในการประเมินความเสี่ยงของมลพิษและการรวบรวมพยานหลักฐานโดยการเก็บตัวอย่างจากสถานที่เกิดเหตุ ส่วนเจ้าหน้าที่ห้องทดลองจะทำหน้าที่ในการตรวจสอบตัวอย่างที่เก็บมา ทำการเก็บรักษาวัตถุพยานเพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานในคดี และจัดหาพยานผู้เชี่ยวชาญเพื่อมาเบิกความต่อศาล”^{๑๕๒} ตามรูปแบบความร่วมมือ The Los Angeles Model เจ้าพนักงานที่บังคับใช้กฎหมายแต่ละฉบับจะเป็นผู้ที่จัดหาพยานผู้เชี่ยวชาญเพื่อนำเสนอข้อเท็จจริงในชั้นพิจารณา ตลอดจนมีหน้าที่ในการเก็บรักษาพยานหลักฐานทั้งหลายและทำการตรวจพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ จึงทำให้การนำเสนอพยานหลักฐานต่าง ๆ มีความน่าเชื่อถือและเป็นประโยชน์แก่การวินิจฉัยคดีของศาลเป็นอย่างมาก^{๑๕๓}

ถึงแม้ว่าโดยหลักแล้วประเทศสหรัฐอเมริกาจะให้อำนาจในการฟ้องคดีเป็นของรัฐก็ตาม แต่อย่างไรก็ดีกฎหมายได้เปิดช่องให้ประชาชนสามารถฟ้องคดีด้วยตนเองได้ ซึ่งกฎหมายสิ่งแวดล้อมของสหรัฐอเมริกาโดยส่วนมากมักกำหนดหลัก Citizen Suits เอาไว้ โดยกำหนดให้บุคคลที่ประโยชน์ของตนได้รับผลกระทบหรืออาจได้รับผลกระทบที่ส่งผลกระทบต่อประโยชน์สาธารณะมีอำนาจฟ้องคดีได้^{๑๕๔} แม้ว่าบุคคลดังกล่าวนั้นจะมีได้เป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายโดยตรงอันเนื่องมาจากการกระทำผิดตามกฎหมายก็ตาม^{๑๕๕} ซึ่งโดยส่วนมากแล้วการฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมของสหรัฐอเมริกานั้นมักจะเป็นกรณีที่ฟ้องโดยประชาชนเสียเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้ตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมของสหรัฐอเมริกาได้อนุญาตให้ประชาชนฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมได้ ๒ ประเภท คือ^{๑๕๖}

๑. ประชาชนมีสิทธิฟ้องผู้บริหารกระทรวงพิทักษ์สิ่งแวดล้อมของสหรัฐอเมริกา (U.S. EPA) อันเนื่องมาจากความบกพร่องในการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย หรือไม่กระทำการภายในกำหนดเวลา

^{๑๕๑}Hammett, T. and Epstein, J., Prosecuting Environmental Crime : Los Angeles County (Program Focus) (Washington D.C. : National Institute of Justice, 1993), p. 33.

^{๑๕๒}Ibid, p. 3.

^{๑๕๓}ณรงค์ ใจหาญ, “การประสานความร่วมมือในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ก่อมลพิษ,” (งานวิจัยหลักสูตร “ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.)” รุ่นที่ ๖, วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๔๔-๔๕.

^{๑๕๔}Jeffery G. Miller, Citizen Suits : Private Enforcement of Federal Pollution Control Laws (United States of America : Wiley Law Publications, 1988), p. 17.

^{๑๕๕}Barton H. Thompson, Jr., “The Continuing Innovation of Citizen Enforcement,” University of Illinois Law Review (2000) : 197.

^{๑๕๖}คมวิชร เอียงอ่อง, “การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศสหรัฐอเมริกา,” วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์ ๒, ๕ (มิ.ย.- ก.ค. ๒๕๕๑) : ๘๑-๘๒.

๒. ประชาชนสามารถฟ้องดำเนินคดีผู้ก่อมลพิษ หรือผู้ที่กระทำการฝ่าฝืนกฎหมายสิ่งแวดล้อมได้

สำหรับหลักเกณฑ์ในการฟ้องคดีนี้มีข้อที่จะต้องพิจารณาดังต่อไปนี้^{๑๕๗}

๑. ต้องมีความเสียหายเกิดขึ้น (Injury) กล่าวคือ โจทก์จะต้องได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำละเมิดหรือการกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนต่อกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองสิทธิของประชาชน

๒. ต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล (Causation) กล่าวคือ จะต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างความเสียหายที่เกิดขึ้นกับการกระทำที่เป็นเหตุแห่งการฟ้องคดี

๓. ต้องเป็นเรื่องที่ศาลอาจเยียวยาให้ได้ (Redress ability) กล่าวคือ คำขอตามคำฟ้องต้องเป็นสิ่งที่ศาลสามารถจะเยียวยาให้ได้

แต่ทั้งนี้มิเ็นเงื่อนไขว่าประชาชนจะฟ้องคดีได้ต่อเมื่อได้แจ้งให้เจ้าพนักงานของรัฐหรือผู้กระทำความผิดทราบแล้วว่าจะดำเนินการฟ้องคดีต่อศาล โดยหากพ้นระยะเวลา ๖๐ วันนับจากวันที่ได้มีการแจ้งดังกล่าวแล้ว ไม่ปรากฏว่าเจ้าพนักงานของรัฐได้ดำเนินการใด ๆ ตามกฎหมายกับผู้กระทำความผิด ประชาชนจึงจะมีอำนาจในการฟ้องคดีต่อศาลได้^{๑๕๘}

คดีต่อไปนี้เป็นตัวอย่งที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้เสียหายที่อาจใช้สิทธิในการฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมต่อศาลได้

คดี Duke Power Co. v. Carolina Environmental Study Group, Inc. ในคดีนี้โจทก์ได้อ้างว่ากฎหมาย Price Anderson Act ขัดต่อรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา เนื่องจากกฎหมายดังกล่าวได้จำกัดความรับผิดชอบของโรงงานนิวเคลียร์ในความเสียหายที่อาจเกิดจากอุบัติเหตุในแต่ละครั้งไว้ โดยโจทก์อ้างว่าหากไม่มีข้อจำกัดดังกล่าวนี้ ก็จะไม่มีการสร้างเตาปฏิกรณ์ขึ้นซึ่งหากเกิดความเสียหายขึ้นแล้วปรากฏว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นสูงเกินกว่าจำนวนที่กฎหมายจำกัดเอาไว้ ผู้เสียหายก็ไม่สามารถเรียกร้องค่าเสียหายในส่วนนี้ได้ จึงเป็นการนำเอาทรัพย์สินของประชาชนไปโดยที่ไม่มีการจ่ายค่าตอบแทนจึงขัดต่อรัฐธรรมนูญ ซึ่งในคดีนี้ศาลเองก็มีความเห็นว่า มีความเป็นไปได้ว่า ถ้าไม่มีบทบัญญัติที่จำกัดความรับผิดชอบดังกล่าวเอาไว้ ก็คงไม่มีการสร้างเตาปฏิกรณ์ขึ้น ดังนั้นโจทก์จึงย่อมมีอำนาจฟ้องคดีนี้^{๑๕๙}

^{๑๕๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๖-๗๗.

^{๑๕๘} Barton H. Thompson, Jr., "The Continuing Innovation of Citizen Enforcement," *University of Illinois Law Review* (2000) : 193.

^{๑๕๙} *Duke Power Co. v. Carolina Environmental Study Group, Inc.*, 438 U.S.59, 98 S. Ct. 2630, 57 L. Ed. 2d 595 (S. Ct. 1978)

คดี Friend of the Earth Inc. v. Laidlaw Environmental Services (TOC) Inc. ข้อเท็จจริงในคดีนี้คือ น้ำเสียที่ถูกปล่อยออกจากโรงงานของจำเลยภายหลังจากที่มีการบำบัดแล้วยังคงมีปริมาณของสารปรอทสูงเกินกว่าที่ได้รับอนุญาตไว้ในระบบการกำจัดมลพิษที่มีการปลดปล่อยแห่งชาติ (National Pollution Discharged Elimination System) โดยในคดีนี้ศาลฎีกาได้วางบรรทัดฐานในประเด็นเรื่องอำนาจฟ้องไว้ดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง โจทก์ได้รับความเสียหายตามความเป็นจริง หรือมีลักษณะเป็นภัยคุกคาม

ประเด็นที่สอง ความเสียหายดังกล่าวนั้นสมควรที่จะนำมาฟ้องร้องจำเลย

ประเด็นที่สาม ความเสียหายนั้นสามารถเยียวยาโดยคำพิพากษาได้

ทั้งนี้โจทก์ในคดีสิ่งแวดล้อมไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ว่า การที่โรงงานได้ปลดปล่อยน้ำเสียออกมานั้นได้ก่อให้เกิดมลพิษที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยและสิ่งแวดล้อมหรือไม่ เพียงแต่ต้องแสดงให้เห็นว่า การกระทำดังกล่าวนั้นทำให้โจทก์ไม่สามารถใช้แหล่งน้ำนั้นได้ตามปกติ^{๑๖๐}

คดีสิ่งแวดล้อมโดยส่วนมากแล้ว บุคคลที่ได้รับอันตรายจากสารพิษที่เกิดจากการรั่วไหลจากแหล่งกำเนิดมลพิษนั้นจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาอันยาวนานกว่าจะปรากฏอาการให้เห็น แต่อย่างไรก็ตามก็ยังไม่สามารถยืนยันความเสียหายที่เกิดขึ้นได้อย่างแน่ชัดว่ามาจากการรั่วไหลของแหล่งกำเนิดมลพิษนั้น ๆ ส่งผลให้เกิดปัญหาในการฟ้องคดีตามมาว่า บุคคลดังกล่าวจะถือว่าเป็นผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีได้หรือไม่ ซึ่งในเรื่องนี้มีคำพิพากษาในคดี School Asbestos ได้ตัดสินเอาไว้กล่าวคือ ศาลอุทธรณ์ภาค ๓ ได้มีคำสั่งยืนตามคำสั่งอนุญาตของศาลชั้นต้นในคดีที่โรงเรียนหลายแห่งได้ยื่นฟ้องขอให้มีการนำแร่ใยหินออกไปจากบริเวณโรงเรียน และเรียกให้จำเลยชดเชยค่าใช้จ่ายในการตรวจสอบ ซึ่งในคดีนี้มีประเด็นคือ ยังไม่ปรากฏว่ามีอาการเจ็บป่วยเกิดขึ้น แต่ศาลก็ยังคงอนุญาตให้ดำเนินคดีได้ โดยเห็นว่าแม้จะยังไม่ปรากฏอาการของโรค แต่ก็ถือว่าผู้เสียหายได้รับอันตรายในระดับเซลล์แล้ว^{๑๖๑}

ดังนั้นบุคคลที่มีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นโดยหลักแล้วคือ พนักงานอัยการและกระทรวงยุติธรรม แต่ก็มีบางกรณีที่ถูกกฎหมายเปิดโอกาสให้ประชาชนโดยทั่วไปสามารถฟ้องคดีได้เช่นกัน นอกจากนี้องค์กรพัฒนาเอกชนยังเข้ามามีบทบาทในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมด้วย โดยเป็นหน่วยงานที่คอยสนับสนุนการเรียกร้องทางด้านสิ่งแวดล้อม และมีบทบาทในฐานะเป็นผู้ฟ้องคดีได้ด้วยตนเอง^{๑๖๒}

^{๑๖๐} คมวัชร เอียงอ่อง, “การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศสหรัฐอเมริกา,” วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์ ๒, ๕ (มี.ย.- ก.ค. ๒๕๕๑) : ๘๑.

^{๑๖๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๖.

^{๑๖๒} กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, “บทบาทอัยการในการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม,” วารสารอัยการ (๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๓๗) : ๑๑.

ประเภทการฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมของสหรัฐอเมริกาที่อาจแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ^{๑๖๓}

๑. การฟ้องตามคอมมอนลอว์ (Common law claim) เป็นการฟ้องคดีละเมิดโดยทั่วไป เช่น การฟ้องบุกรุก (Trespass) เหตุเดือดร้อนรำคาญ (Nuisance) ความรับผิดโดยเด็ดขาด (Strict Liability) การกระทำละเมิดโดยประมาท (Negligence) การคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ (Public Trust Doctrine) เป็นต้น

๒. การฟ้องคดีตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่ออกเป็นการเฉพาะ ซึ่งมีกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมออกมาอยู่หลายฉบับด้วยกัน เช่น การฟ้องคดีตามกฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบการชดเชยและความรับผิดในสิ่งแวดล้อม (Comprehensive Environmental Response, Compensation and Liability Act of 1980) , การฟ้องคดีตามกฎหมายว่าด้วยอากาศที่สะอาด (Clean Air Act) , การฟ้องคดีตามกฎหมายว่าด้วยน้ำสะอาด (Clean Water Act) เป็นต้น

เนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกาไม่มีการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมขึ้นเป็นการเฉพาะ ยกเว้นในบางมลรัฐที่มีการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อม เช่น มลรัฐเวอร์มอนท์ (Vermont) ดังนั้น การฟ้องร้องและการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมนั้นจึงกระทำกันที่ศาลยุติธรรม^{๑๖๔} ซึ่งระบบศาลของสหรัฐอเมริกานั้นเป็นระบบศาลคู่ (Dual-Court System) กล่าวคือ มีศาลรัฐบาลกลาง (Federal Court) และศาลมลรัฐ (State Court) โดยที่ทั้งศาลรัฐบาลกลางและศาลมลรัฐนั้นก็จะมีการแบ่งแยกย่อยชั้นศาลออกเป็น ศาลมาจิสเตรทส์ (Magistrates Court) ศาลเขต (District Court) ศาลอุทธรณ์ (Appellate Court) และศาลฎีกา (Supreme Court) ไต่เรียงไปตามลำดับ^{๑๖๕} โดยในเขตท้องที่ใดที่มีการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมขึ้น คดีสิ่งแวดล้อมก็จะอยู่ในอำนาจพิจารณาของศาลดังกล่าว ทั้งนี้ศาลสิ่งแวดล้อมนั้นคงเป็นแค่เพียงศาลในระดับท้องถิ่น (County or Municipal Court) เท่านั้น มีเขตอำนาจพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมจำกัดเฉพาะเพียงในระดับท้องถิ่นเท่านั้น ไม่ได้มีเขตอำนาจครอบคลุมคดีสิ่งแวดล้อมทั้งหมด^{๑๖๖} ดังนั้นหากเกิดข้อพิพาททางสิ่งแวดล้อมขึ้น ก็ต้องพิจารณาว่าในเขตท้องที่นั้นมีศาลสิ่งแวดล้อมหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ต้องนำคดีไปฟ้องต่อศาลมลรัฐซึ่งเป็นศาลยุติธรรม เว้นแต่ว่าคดีบางเรื่องจะอยู่ในอำนาจของศาลรัฐบาลกลาง ซึ่งหากมีการฟ้องคดีต่อศาลยุติธรรม กระบวนการทางศาลในการดำเนินคดีย่อมแตกต่างกันเพียงแต่เพียงการดำเนินคดีตามปกติ

^{๑๖๓} คมวัชร เอียงอ่อง, “การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศสหรัฐอเมริกา,” วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์ ๒, ๕ (ม.ย.-ก.ค. ๒๕๕๑) : ๗๕.

^{๑๖๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๘.

^{๑๖๕} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ประมวลสารคดีวิชาการบริหารงานยุติธรรมเปรียบเทียบขั้นสูง = Advanced comparative criminal justice administration หน้าที่ ๖-๑๑, หน้า ๙-๔๓.

^{๑๖๖} ศศิมา บุนนาค และ นวพรพล ไชยศิริ, “ศาลสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์ในการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมของต่างประเทศ,” ใน หลักกฎหมายและวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมของต่างประเทศ (กรุงเทพฯ : พี.เพรส, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑๑.

สำหรับการฟ้องคดีจะต้องฟ้องต่อศาลใดนั้น จะต้องพิจารณาจากเรื่องที่ฟ้องร้องกันหรือเนื้อหาสาระแห่งคดี (Subject matter) เป็นสำคัญ ซึ่งกฎหมายจะกำหนดเอาไว้ว่าเรื่องใดบ้างที่สามารถฟ้องคดีต่อศาลรัฐบาลกลางได้ ซึ่งเรื่องอื่น ๆ ที่ไม่อยู่ในกรอบที่กฎหมายกำหนดไว้ก็ต้องฟ้องคดีต่อศาลมลรัฐ กล่าวคือ ศาลมลรัฐมีเขตอำนาจเหนือทุกคดีที่มีได้อยู่ในเขตอำนาจของศาลรัฐบาลกลาง โดยคดีเกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมนั้น โดยทั่วไปแล้วก็มักจะอยู่ในอำนาจการพิจารณาของศาลมลรัฐ^{๑๖๗}

สำหรับคดีสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในอำนาจการพิจารณาคดีของศาลรัฐบาลกลางนั้น ได้แก่ คดีสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบ การชดเชยและความรับผิดชอบ (Comprehensive Environmental Response, Compensation and Liability Act of 1980) กฎหมายว่าด้วยการรักษาและฟื้นฟูแหล่งทรัพยากร (Resource Conservation and Recovery Act) กฎหมายว่าด้วยอากาศที่สะอาด (Clean Air Act) กฎหมายว่าด้วยน้ำสะอาด (Clean Water Act) นอกจากนี้ยังรวมถึงคดีละเมิดที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะข้ามรัฐ (Inter-states) หรือที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา^{๑๖๘}

ในกรณีที่เขตอำนาจในการพิจารณาคดีของศาลรัฐบาลกลางกับศาลมลรัฐมีความทับซ้อนกันอยู่นั้น กล่าวคือ ทั้งศาลรัฐบาลกลางและศาลมลรัฐต่างก็มีอำนาจในการพิจารณาคดีด้วยกันทั้งสิ้น โจทก์อาจเลือกฟ้องคดีต่อศาลใดก็ได้ แต่ทว่าหากโจทก์เลือกฟ้องคดีต่อศาลมลรัฐ จำเลยมีสิทธิที่จะขอโอนคดีไปพิจารณาที่ศาลรัฐบาลกลางได้^{๑๖๙} เมื่อรู้แล้วว่าศาลใดที่มีอำนาจในการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมแล้ว สิ่งที่จะต้องพิจารณาต่อไปคือเขตศาล ซึ่งพิจารณาจากถิ่นที่อยู่ของจำเลยที่ตั้งของทรัพย์สินที่พิพาท หรือสถานที่มูลคดีเกิดขึ้น

คดีสิ่งแวดล้อมในบางคดีจะต้องมีลูกขุนเข้าร่วมในการพิจารณาคดีร่วมกับผู้พิพากษา เนื่องจากคดีสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นความผิดทางอาญา ซึ่งตามรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาได้บัญญัติรับรองสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีโดยลูกขุนเอาไว้ว่า คดีอาญาทุกคดีสามารถถูกพิจารณาโดยคณะลูกขุนได้^{๑๗๐} โดยลูกขุนจะทำหน้าที่ตัดสินในปัญหาข้อเท็จจริงและมีอำนาจพิจารณากำหนดค่าเสียหายรวมทั้งอัตราโทษที่จะลงได้ด้วย ส่วนในปัญหาข้อกฎหมายนั้นจะเป็นหน้าที่ของผู้พิพากษาเป็นผู้ตัดสิน ทั้งนี้คดีสิ่งแวดล้อมโดยส่วนมากแล้วมักจะมุ่งเน้นไปที่การรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม โดยต้องการให้ศาลมีคำสั่งห้าม (Injunction) มิให้จำเลยกระทำการใด ๆ อันเป็นการก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนเป็นสำคัญ โดยมีได้มุ่งหวังที่จะ

^{๑๖๗} คมวัวร์ เอียงอ่อง, “การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศสหรัฐอเมริกา,” วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์ ๒, ๕ (มิ.ย.- ก.ค. ๒๕๕๑) : ๗๐.

^{๑๖๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๑.

^{๑๖๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๑-๗๒.

^{๑๗๐} The U.S. Constitution, Article III, Section 2.

เรียกร้อยค่าเสียหายเป็นหลัก ทำให้ในคดีประเภทนี้ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องใช้ลูกขุนพิจารณาคดีดังกล่าว^{๑๗๑}

เนื่องมาจากคดีสิ่งแวดล้อมเป็นคดีที่จำต้องอาศัยความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นการเฉพาะ ตลอดจนความรู้ความเข้าใจในเรื่องทางเทคนิควิทยาศาสตร์ประกอบกัน ทำให้ผู้พิพากษาที่จะทำหน้าที่พิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นพิเศษ ซึ่งผู้พิพากษาในศาลรัฐบาลกลางจะมาจากการแต่งตั้งของประธานาธิบดีตามคำแนะนำและยินยอมของวุฒิสภา จึงทำให้มีโอกาสที่จะคัดสรรผู้พิพากษาที่มีความเหมาะสมมาดำรงตำแหน่งนี้ได้ ส่วนในศาลมลรัฐนั้นโดยปกติแล้วผู้พิพากษาจะมาจากการเลือกตั้ง แต่ก็มีบางแห่งที่มาจากการแต่งตั้งเช่นกัน^{๑๗๒}

สำหรับหลักเกณฑ์ในการดำเนินคดีอาญากับนิติบุคคลนั้นมีหลักเกณฑ์ที่คล้ายคลึงกับการดำเนินคดีอาญากับบุคคลธรรมดาโดยทั่วไป ซึ่งพิจารณาตามข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา (Federal Rules of Criminal Procedure) และหลักการนำเสนอพยานหลักฐาน (Federal Rules of Evidence)

ตามข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา (Federal Rules of Criminal Procedure) ข้อที่ 11(a) กรณีที่นิติบุคคลไม่ปรากฏตัวต่อศาล ศาลจะเสนอคำกล่าวแก้ว่าไม่ได้กระทำความผิด (plea of not guilty) เข้าสู่การพิจารณาก็ได้ และสามารถดำเนินกระบวนการต่อไปได้ จะเห็นได้ว่าการดำเนินคดีกับนิติบุคคลนั้น นิติบุคคลไม่จำเป็นต้องปรากฏตัวต่อหน้าศาล ศาลก็สามารถพิจารณาคดีต่อไปได้ นอกจากนี้ตามข้อที่ 43(c)(1) นิติบุคคลปรากฏตัวโดยที่ปรึกษา (counsel) ได้ในทุกความประสงค์ ดังนั้นจึงไม่มีความจำเป็นที่นิติบุคคลจะต้องปรากฏตัวต่อศาลด้วยตนเอง สามารถกระทำการแทนโดยที่ปรึกษาได้

ในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล ก็จำต้องพิจารณาถึงพยานหลักฐานต่าง ๆ เพื่อประกอบในการวินิจฉัยคดี ซึ่งตามหลักการนำเสนอพยานหลักฐาน (Federal Rules of Evidence) ข้อ ๔๐๒ บัญญัติว่า “พยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งหมดสามารถรับฟังได้ เว้นแต่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น พยานหลักฐานซึ่งไม่เกี่ยวข้องไม่ให้รับฟัง” สำหรับคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมบางกรณีมีความจำต้องอาศัยการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ร่วมด้วยจึงอาจจำต้องอาศัยความเห็นของผู้เชี่ยวชาญประกอบกับพยานหลักฐานอื่น ๆ โดยศาลสามารถแต่งตั้งพยานผู้เชี่ยวชาญของศาลได้เอง แต่ทั้งนี้ไม่ได้เป็นการจำกัดสิทธิที่คู่ความจะอ้างพยานผู้เชี่ยวชาญของตนเอง^{๑๗๓} ซึ่งตาม Federal Rules of Evidence ข้อ ๗๐๒ บัญญัติว่า “ถ้ากรณีทางวิทยาศาสตร์ ทางเทคนิค หรือความรู้พิเศษใด

^{๑๗๑} คมวัชร เอียงอ่อง, “การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศสหรัฐอเมริกา,” วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์ ๒, ๕ (มี.ย.- ก.ค. ๒๕๕๑) : ๗๓-๗๔.

^{๑๗๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๔-๗๕.

^{๑๗๓} Federal Rules of Evidence Rule 706

อาจช่วยศาลให้เข้าใจพยานหลักฐานหรือกำหนดข้อเท็จจริงที่เป็นประเด็นได้ พยานผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ การฝึกฝน หรือการศึกษาในเรื่องนั้น ๆ อาจเบิกความโดยทำเป็นความเห็นหรือในรูปแบบอื่น” ดังนั้นศาลสามารถรับฟังความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ทางเทคนิค หรือความรู้พิเศษอื่นได้ หากจะช่วยให้ศาลเข้าใจพยานหลักฐานหรือเพื่อกำหนดข้อเท็จจริงที่เป็นประเด็น จะเห็นได้ว่าความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญนี้จะต้องมีความเชื่อมโยงกันระหว่างวิทยาศาสตร์ที่มีความน่าเชื่อถือกับเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรง จึงจะเป็นเงื่อนไขที่จะทำให้ศาลรับฟังพยานผู้เชี่ยวชาญนั้นได้^{๑๗๔} นอกจากนี้พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์จะต้องมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นแห่งคดี และต้องมีคุณค่ามากกว่าอันตรายที่จะได้รับจากการที่ทำให้คณะลูกขุนเกิดความสับสน หรือมีอคติด้วย^{๑๗๕} ทั้งนี้ แม้จะมีการนำพยานผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงในบางเรื่องก็ตาม แต่กฎหมายห้ามมิให้ใช้พยานผู้เชี่ยวชาญในการยืนยันหรือให้ความเห็นเกี่ยวกับสภาวะทางจิตใจหรือสภาพของจำเลยซึ่งเป็นองค์ประกอบความผิดทางอาญา ในกรณีเช่นนี้เป็นเรื่องที่จะต้องพิสูจน์โดยอาศัยข้อเท็จจริงเท่านั้น^{๑๗๖}

ในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมสิ่งหนึ่งที่สำคัญที่ฝ่ายโจทก์จะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็น คือ การพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล เพื่อที่ศาลจะได้พิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดได้ ซึ่งการพิสูจน์ความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นปัญหาที่สำคัญที่โจทก์จะต้องประสบ แต่อย่างไรก็ดีประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการนำเอาหลักความรับผิดชอบโดยเคร่งครัด (Strict Liability) มาใช้เพื่อลดปัญหาในการพิสูจน์ดังกล่าว โดยจำเลยจะต้องรับผิดแม้ว่าจะไม่มีความผิดก็ตาม หากสามารถพิสูจน์ได้ว่าสาเหตุของความเสียหายนั้นมาจากการกระทำของบุคคลใดแล้ว บุคคลนั้นย่อมจำต้องรับผิดในการกระทำดังกล่าวนี้ แม้ว่าบุคคลนั้นจะไม่ได้ประสงค์จะให้เกิดความเสียหายขึ้นเลยก็ตาม^{๑๗๗} แต่อย่างไรก็ดีจำเลยสามารถที่จะยกข้อต่อสู้เพื่อไม่ต้องรับผิดได้ในกรณีที่ตนนั้นได้ใช้ความระมัดระวัง (Reasonable Care) ในการป้องกันการกระทำความผิดอย่างเพียงพอแล้ว^{๑๗๘} ดังตัวอย่างตามกฎหมายว่าด้วยอากาศที่สะอาด (The Clean Air Act) กำหนดว่าโจทก์มีหน้าที่พิสูจน์ความผิดของจำเลยแค่เพียงว่าการกระทำของจำเลยนั้นเป็นการก่อให้เกิดมลพิษขึ้นจริง โดยไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ว่าจำเลยได้กระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนต่อมาตรฐานสิ่งแวดล้อมที่กฎหมายกำหนด

^{๑๗๔} United States v Downing, 753 F 2d 1224, 1242 (CA3 1985)

^{๑๗๕} ชนิดา เลิศสิทธิกุล, “การพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีอาญาโดยพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ : วิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ปรับปรุงกฎหมายพยานหลักฐาน),” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๕๐.

^{๑๗๖} Federal Rules of Evidence Rule 704(b)

^{๑๗๗} Yingyi Situ and David Emmons, *Environmental Crime : The Criminal Justice System’s Role in Protecting the Environment*, pp. 113-114 , 154-157.

^{๑๗๘} เอกชัย ฤทธิภักดี, “อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม : ศึกษากรณีโรงงานอุตสาหกรรม,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๒๐๙.

ไว้หรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมหรือไม่^{๑๗๙} หากโจทก์สามารถพิสูจน์ให้ศาลเห็นได้ว่า จำเลยเป็นผู้ก่อให้เกิดมลพิษขึ้นจริงแล้ว ศาลย่อมสามารถลงโทษจำเลยได้

นอกจากนี้ยังมีการกำหนดให้ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมมีหน้าที่ต้องเปิดเผยข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมของโรงงานอุตสาหกรรมของตน เช่น มีการออกกฎหมาย The Emergency Planning and Emergency Right to Know Act 1986 (EPCRA) โดยกำหนดให้ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมต้องเปิดเผยบัญชีสารมีพิษที่มีการปล่อยออกสู่สิ่งแวดล้อม (Toxic Release Inventory)^{๑๘๐} ซึ่งจะเป็นโยบายที่มุ่งปกป้องผู้เสียหายที่จะได้รับทราบข้อมูลบางอย่างอันจะเป็นประโยชน์แก่คดีของตน

ทั้งนี้ศาลของสหรัฐอเมริกามีแนวทางในการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมอยู่ ๒ ประการด้วยกัน คือ^{๑๘๑}

ประการแรก ศาลพยายามที่จะวางหลักเกณฑ์เพื่อกำหนดความรับผิดของบุคคลในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมโดยที่ไม่พิจารณาในส่วนขององค์ประกอบภายใน (mens rea) โดยมีการนำเอาหลักความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) มาใช้ โดยยึดถือความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำ ความผิดกับความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นหลักในการพิจารณา โดยหากพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นหรือมีสาเหตุมาจากการกระทำของบุคคลใด บุคคลนั้นย่อมมีความรับผิดตามกฎหมาย^{๑๘๒} ซึ่งการนำเอาหลักความรับผิดโดยเคร่งครัดมาใช้เป็นการช่วยลดภาระในการพิสูจน์ความผิดในทางอาญาได้ ส่งผลให้การดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ประการที่สอง ศาลมีแนวทางในการลงโทษผู้ที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วยการพิจารณาให้ได้รับโทษหนักและจะไม่รอการลงโทษสำหรับการกระทำเหล่านั้น โดยกฎหมายสิ่งแวดล้อมของสหรัฐอเมริกาจะกำหนดอัตราโทษที่นิติบุคคลจะได้รับไว้หนักกว่าบุคคลธรรมดาสำหรับการกระทำความผิดอย่างเดียวกัน แต่อย่างไรก็ดีโทษที่นิติบุคคลจะได้รับนั้นย่อมเป็นได้เพียงโทษปรับเท่านั้น แต่จะมีการบังคับโทษปรับในอัตราที่สูงมาก^{๑๘๓}

สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกานั้นมีการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมขึ้นเฉพาะในบางมลรัฐเท่านั้น เช่น มลรัฐเวอร์มอนท์ ซึ่งตามธรรมนูญของมลรัฐเวอร์มอนท์ (The Vermont

^{๑๗๙} Arnold W.Reitze, *Air Pollution Control Law : Complain and Enforcement* (United States : Environmental Law Institute, 2001), pp. 603-604.

^{๑๘๐}มนตรี ศรีเยี่ยมสะอาด, การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม งานเอกสารวิชาการ หลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ ๑๐ วิทยาลัยการยุติธรรม, หน้า ๙.

^{๑๘๑}Yingyi Situ and David Emmons, *Environmental Crime : The Criminal Justice System's Role in Protecting the Environment*, pp. 13-14.

^{๑๘๒}ทรงพล พลเยี่ยม, "มาตรการทางอาญากับปัญหาการก่อให้เกิดมลพิษของโรงงานอุตสาหกรรม," *ตุลพาท* ๑, ๔๓ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๓๙) : ๑๓๗.

^{๑๘๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๖.

Statutes) หมวดที่ ๔ ว่าด้วยศาลยุติธรรม ส่วนที่ ๒๗ ว่าด้วยศาลสิ่งแวดล้อม มีการบัญญัติหลักการที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเอาไว้ ๔ มาตราด้วยกัน คือ^{๑๘๔}

มาตรา ๑๐๐๑ บัญญัติว่าด้วยศาลสิ่งแวดล้อม มีสาระสำคัญดังนี้

-ศาลสิ่งแวดล้อมมีเขตอำนาจทั่วทั้งมลรัฐ
-ศาลสิ่งแวดล้อมประกอบด้วยผู้พิพากษา ๒ คน โดยผู้พิพากษานายเดี่ยวยมีอำนาจในการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม
-เขตอำนาจของศาลสิ่งแวดล้อม ได้แก่ คดีเกี่ยวกับการอนุญาตทางปกครองต่าง ๆ

-การพิจารณาคดีทั้งหลายให้กระทำใน County ที่ที่ดินที่เกิดเหตุ หรือที่ที่มีการละเมิดกฎหมายเป็นหลัก

-การพิจารณาคดีที่มีชื่อเสียงของการสืบพยานหลักฐานสามารถกระทำได้ทางโทรศัพท์หรือทางวิดีโอ เว้นแต่มีการคัดค้านด้วยเหตุผลที่สมควร

-ศาลฎีกามีอำนาจในการออกกฎและพัฒนานิติพิจารณาสิ่งแวดล้อม เพื่อให้อำนาจผู้พิพากษาสามารถทำการประชุมพิจารณาในเรื่องพยานหลักฐาน (pre-trial conferences) ทางโทรศัพท์ได้ หรือการลดกระบวนการ discovery รวมถึงการวางกฎเรื่องการเดินเผชิญสืบ

มาตรา ๑๐๐๒ บัญญัติว่าด้วยวิธีพิจารณาคดี กล่าวไว้ว่า การพิจารณาคดีของศาลสิ่งแวดล้อมจักต้องกระทำด้วยความเป็นกลาง ไม่มีส่วนได้เสีย โดยย่อ และรวดเร็วตามกฎหมายเกณฑ์ที่ศาลฎีกากำหนด

มาตรา ๑๐๐๓ บัญญัติว่าด้วยพยานหลักฐาน

-พยานหลักฐานที่มีลักษณะ Irrelevant immaterial หรือ unduly repetitious evidence ไม่สามารถรับฟังได้ แต่สำหรับคดีสิ่งแวดล้อม กฎหมายจะมีข้อยกเว้นให้ในบางกรณี เช่น การรับฟังบุคคลที่น่าเชื่อถืออย่างมีเหตุผลสมควร , การคัดค้านพยานหลักฐานสามารถกระทำได้ด้วยการทำเป็นบันทึก , การรับฟังสำเนาพยานเอกสารอาจกระทำได้ หากไม่สามารถหาพยานหลักฐานมาได้ เว้นแต่อีกฝ่ายร้องขอให้แสดงต้นฉบับ

-สามารถทำบันทึกที่เป็นรายงาน ข้อมูล แสดงความเห็นเรื่องทางเทคนิคหรือวิทยาศาสตร์ที่อยู่ในความชำนาญพิเศษของพยานเสนอต่อศาลได้ โดยต้องแจ้งให้คู่กรณีอีกฝ่ายทราบก่อนพิจารณาหรือระหว่างพิจารณา และสามารถทำการตรวจสอบได้ในภายหลัง

มาตรา ๑๐๐๔ บัญญัติว่าด้วยการเข้าถึงข้อมูล

^{๑๘๔} สุนทรียา เหมือนพะวงศ์, “ตัวอย่างกฎหมายว่าด้วยศาลสิ่งแวดล้อมในสหรัฐอเมริกา,” ในโครงการผลักดันนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม (สถาบันวิจัยทรัพยากรสิ่งแวดล้อม, หน้า ๒๘๘-๒๙๐).

-คู่ความทุกฝ่ายต้องให้ข้อมูลแก่อีกฝ่ายอย่างครบถ้วน ทั้งเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษร ข้อมูลที่อยู่ในความครอบครองหรือดูแล การศึกษาในทางเทคนิค การตรวจสอบ รายงานแผนที่ แบบแปลน ฯลฯ ที่จำเป็น เพื่อให้ศาลได้ใช้ดุลพินิจอย่างเป็นธรรมในการพิจารณาคดี

-ขั้นตอน discovery หรือการสอบถามต่าง ๆ ที่ดำเนินการในศาล จะต้องกระทำเท่าที่จำเป็นเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการพิจารณาคดี

จะเห็นได้ว่าวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมจะมีความยืดหยุ่นและมุ่งค้นความจริงแห่งคดีให้ได้มากที่สุด โดยศาลพยายามลดหลักเกณฑ์ที่มีความยุ่งยากให้น้อยลง อย่างเช่นการสืบพยานในศาลก็สามารถกระทำโดยทางโทรศัพท์หรือทางวิดีโอได้ เป็นการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ในการบวนการยุติธรรม ทำให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยสะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น กฎเกณฑ์เรื่องการรับฟังพยานหลักฐานนั้นก็ไมเคร่งครัดเหมือนอย่างเช่นคดีทั่วไป มีการผ่อนปรนให้รับฟังพยานหลักฐานบางประเภทได้ รวมถึงมีบทบัญญัติที่ให้คู่ความทุกฝ่ายเกิดความเท่าเทียมกันในกระบวนการยุติธรรม ด้วยการที่ต้องเปิดเผยข้อมูลให้อีกฝ่ายรับทราบ เพื่อให้การพิจารณาคดีเกิดความเป็นธรรมอย่างแท้จริง

โดยสรุปแล้วการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมของสหรัฐอเมริกา นั้น โดยปกติแล้วจะมีกระบวนการพิจารณาที่คล้ายคลึงกับกระบวนการพิจารณาคดีอาญาโดยทั่วไป เว้นแต่ในบางมลรัฐเท่านั้นที่อาจมีการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมขึ้นเป็นการเฉพาะ ทำให้ประเทศสหรัฐอเมริกาประสบกับปัญหาในการดำเนินคดีอยู่บ้าง แต่อย่างไรก็ดีหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมายต่างก็พยายามหาวิธีการเพื่อปรับปรุงและแก้ไขปัญหาข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นนั้น เพื่อให้การดำเนินคดีเป็นไปอย่างยุติธรรมและมีประสิทธิภาพสูงสุด

๔.๒.๒.๒ ประเทศญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ใช้ระบบศาลเดี่ยวเหมือนเช่นประเทศไทยเรา โดยไม่ได้มีการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมขึ้นโดยตรง แต่ทว่ายังคงเป็นประเทศที่การบังคับใช้กฎหมายทางสิ่งแวดล้อมมีประสิทธิภาพสูงประเทศหนึ่ง จึงเป็นประเทศที่น่าศึกษาถึงกระบวนการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม เพื่อนำมาปรับใช้กับกระบวนการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมของไทยเรา

เดิมทีประเทศญี่ปุ่นนั้นเป็นประเทศเกษตรกรรมเฉกเช่นเดียวกับประเทศไทยเรา แต่ในภายหลังประเทศญี่ปุ่นได้มีนโยบายที่จะพัฒนาประเทศไปสู่ความเป็นประเทศอุตสาหกรรม ด้วยการพัฒนาทางด้านการศึกษา ระบบเศรษฐกิจ ระบบการจ้างงาน และระบบการปกครองและกฎหมาย จนในที่สุดประเทศญี่ปุ่นก็ประสบความสำเร็จกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมชั้นนำของโลก แต่อย่างไรก็ตามผลพวงที่เกิดมาจากการพัฒนาดังกล่าวนั้นย่อมมีทั้งผลดีและผลร้ายเกิดตามมาควบคู่กัน ผลดีคือ มีการยกระดับประเทศให้ดีขึ้น มีระบบเศรษฐกิจที่ดี ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ส่วนผลเสียที่ตามมาคือ มีการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้เป็นจำนวนมากเพื่อเป็น

วัตถุประสงค์ในการผลิตทางอุตสาหกรรม เกิดปัญหามลพิษในด้านต่าง ๆ ตามมา ทั้งนี้เป็นเพราะในช่วงแรก ๆ ของการพัฒนานั้น ประเทศญี่ปุ่นยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง ไม่มีการออกกฎหมายมาควบคุม ทำให้ญี่ปุ่นต้องประสบกับปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างหนัก แต่ในท้ายที่สุดแล้ว ประเทศญี่ปุ่นเองก็เกิดความตื่นตัวในเรื่องสิ่งแวดล้อมกันอย่างมากขึ้น หลังจากที่ต้องเผชิญกับปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรงมาแล้ว มีการออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองและป้องกันการเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม จนในที่สุดประเทศญี่ปุ่นก็กลายมาเป็นประเทศที่มีความปลอดภัยจากมลพิษประเทศหนึ่งในปัจจุบันนี้^{๑๘๕} เป็นผู้นำในการควบคุมมลพิษและผู้นำในด้านนวัตกรรมทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งประเทศญี่ปุ่นเองก็ได้ให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศอื่นในเรื่องดังกล่าวนี้เช่นกัน ญี่ปุ่นจึงเป็นประเทศหนึ่งที่เป็นตัวอย่างที่ดีในเรื่องการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ

จากการที่ประเทศญี่ปุ่นมีการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมมากขึ้น ส่งผลให้มีความจำเป็นต้องออกกฎหมายมาควบคุมการดำเนินงานของเหล่าบรรดาโรงงานอุตสาหกรรมทั้งหลายให้ตระหนักและเห็นถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ซึ่งตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมพื้นฐานของญี่ปุ่น (The Basic Environment Law , Law No.91 , 1993) ได้กำหนดความรับผิดชอบของนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนเอาไว้ในมาตรา ๘ โดยกำหนดให้นิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนมีความรับผิดชอบต่อหลักการพื้นฐานว่าด้วยการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สรุปได้ดังต่อไปนี้^{๑๘๖}

๑. การดำเนินมาตรการที่จำเป็นในการป้องกันมลพิษสิ่งแวดล้อม และในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่เหมาะสม

๒. การดำเนินมาตรการที่จำเป็นในการกำจัดของเสียที่เกิดจากผลิตภัณฑ์และสินค้าอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของตนอย่างเหมาะสม

๓. การดำเนินความพยายามที่จะลดภาระแก่สิ่งแวดล้อมอันเป็นผลมาจากการใช้หรือกำจัดผลิตภัณฑ์และสินค้าอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของตน

๔. การดำเนินความพยายามที่จะใช้ทรัพยากร วัสดุและบริการอื่น ๆ ที่สามารถนำกลับมาใช้ได้ อีก อันจะมีส่วนช่วยให้ลดภาระแก่สิ่งแวดล้อมในกิจกรรมของตน

๕. การดำเนินความพยายามโดยสมัครใจที่จะอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและให้ความร่วมมือกับนโยบายที่รัฐหรือองค์กรปกครองท้องถิ่นประกาศใช้

กฎหมายสิ่งแวดล้อมของญี่ปุ่นมีการกำหนดให้นิติบุคคลต้องรับผิดชอบร่วมกับผู้แทนนิติบุคคล หรือลูกจ้างของตนในการกระทำอันเป็นความผิดตามกฎหมายไว้ชัดเจน เช่น ตามกฎหมายว่าด้วยการลงโทษผู้ก่อให้เกิดมลพิษที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ (Law for the Punishment

^{๑๘๕} สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, เอกสารเพื่อประกอบการพิจารณากฎหมายของสมาชิกรัฐสภา เล่มที่ ๒ เรื่อง พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. .... : กรณีศึกษากฎหมายนโยบายสิ่งแวดล้อมแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา และกฎหมายสิ่งแวดล้อมพื้นฐานของประเทศญี่ปุ่น, หน้า ๕๔-๕๖.

^{๑๘๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๗-๖๘.

of Crimes relating to the Environmental Pollution which adversely affects the Health of Persons) , กฎหมายควบคุมมลพิษทางอากาศ (Air Pollution Control Law) , กฎหมายควบคุมมลพิษทางน้ำ (Water Pollution Control Law)

โดยที่ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศแรกที่มีการออกกฎหมายลงโทษผู้ก่อให้เกิดมลพิษ มีชื่อว่า กฎหมายว่าด้วยการลงโทษผู้ก่อให้เกิดมลพิษที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ (Law for the Punishment of Crimes relating to the Environmental Pollution which adversely affects the Health of Persons) มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสุขภาพร่างกายของมนุษย์และอนุรักษ์สภาพนิเวศวิทยาธรรมชาติ^{๑๘๗} ซึ่งโดยส่วนมากแล้วผู้กระทำความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมมักจะเป็นนิติบุคคล สำหรับประเภทของความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นแบ่งออกได้เป็น ๕ ประเภท ดังนี้^{๑๘๘}

๑. การกระทำละเมิดต่อชีวิต ร่างกาย เป็นความผิด
๒. การกระทำการปล่อยมลพิษที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย เป็นความผิด
๓. การกระทำการปล่อยมลพิษโดยฝ่าฝืนต่อกฎหมายหรือโดยไม่ได้รับอนุญาต เป็นความผิด
๔. การกระทำที่ขัดต่อคำสั่งราชการที่ควบคุมมลพิษ เป็นความผิด
๕. การไม่ขออนุญาตจากราชการ หรือแสดงเอกสารเท็จในการขออนุญาต เป็นความผิด

ระดับการกระทำความผิดต่อสิ่งแวดล้อมของญี่ปุ่นแบ่งเป็นสองระดับ คือ การกระทำโดยเจตนาและการกระทำโดยประมาท แต่ทั้งนี้การจะพิจารณาว่าการกระทำอย่างไรเป็นการกระทำโดยเจตนาหรือประมาทนั้น จะมีหลักในการพิจารณาที่ไม่เคร่งครัดเหมือนในกรณีการกระทำความผิดทางอาญาโดยทั่วไป^{๑๘๙} นอกจากนี้ในกฎหมายบางฉบับ เช่น กฎหมายว่าด้วยการลงโทษผู้ก่อให้เกิดมลพิษที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ มีข้อสันนิษฐานการกระทำความผิดไว้ว่า หากมีการปล่อยสารอันตรายจากการประกอบอุตสาหกรรม ซึ่งทำให้เกิดอันตรายแก่ชีวิตหรือสุขภาพของประชาชน แม้อันตรายนั้นเพียงอาจจะเป็นผลจากการปล่อยสารอันตรายดังกล่าว ก็ให้ถือว่าอันตรายที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากการปล่อยสารดังกล่าว^{๑๙๐} ซึ่งแสดงให้เห็นว่า กฎหมายสิ่งแวดล้อมของญี่ปุ่นได้มีการกำหนดขอบเขตความรับผิดทางอาญาเอาไว้กว้าง แม้ในกรณีที่เพียงคาดหมายว่าความเสียหายที่ได้รับนั้นอาจมาจากการกระทำของผู้ประกอบการอุตสาหกรรม แต่กฎหมายก็สันนิษฐานไว้ก่อนว่า

^{๑๘๗}ประกอบ สันตะเสนันท์, “การพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมของประเทศญี่ปุ่น,” วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์ ๑, ๖ (มิถุนายน ๒๕๕๐) : ๕๓.

^{๑๘๘}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔.

^{๑๘๙}ทรงพล พลเยี่ยม, “มาตรการทางอาญากับปัญหาการก่อให้เกิดมลพิษของโรงงานอุตสาหกรรม,” ฎลพท ๑, ๔๓ (มกราคม - มีนาคม ๒๕๓๙) : ๑๓๒.

^{๑๙๐}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๓.

เป็นการกระทำโรงงานนั้น ซึ่งเป็นหน้าที่ของโรงงานอุตสาหกรรมที่ต้องพิสูจน์หักล้างข้อสันนิษฐานของกฎหมายดังกล่าว อย่างไรก็ตามการจะนำเอามาตรการอาญามาบังคับใช้ในเรื่องสิ่งแวดล้อมนั้น จะกระทำก็ต่อเมื่อไม่มีมาตรการในทางแพ่งและทางปกครองมาจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น จึงจะนำกฎหมายอาญามาใช้บังคับ ซึ่งจากสถิติการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมของประเทศญี่ปุ่นพบว่า มีการดำเนินคดีอาญาในเรื่องการทิ้งขยะไม่ถูกต้องมากที่สุด ซึ่งผู้กระทำความผิดส่วนมากมักจะเป็นโรงงานผลิตสินค้า^{๑๙๑}

ตามรัฐธรรมนูญของญี่ปุ่น (The Constitution of Japan) ไม่ได้มีการบัญญัติรับรองสิทธิในสิ่งแวดล้อมไว้โดยตรง แต่อย่างไรก็ดีสามารถตีความได้ว่า สิทธิในสิ่งแวดล้อมเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามที่รัฐธรรมนูญของญี่ปุ่นบัญญัติไว้นั่นเอง^{๑๙๒} โดยบุคคลที่จะมีสิทธิฟ้องคดีได้นั้น จำต้องแสดงให้เห็นว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นและแสดงให้เห็นว่าสิ่งแวดล้อมอาจถูกทำลายหรือทำให้เสียหายได้^{๑๙๓} เนื่องจากจากประเทศญี่ปุ่นนั้นไม่มีการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมขึ้นเป็นการเฉพาะ เพราะรัฐธรรมนูญของญี่ปุ่น (The Constitution of Japan) มาตรา ๗๖ ได้บัญญัติห้ามมิให้จัดตั้งศาลพิเศษอื่นใด ดังนั้นการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมจึงต้องเข้าสู่การพิจารณาของศาลยุติธรรมตามเส้นทางปกติ ซึ่งมีกระบวนการดำเนินคดีแยกเช่นเดียวกับคดีอาญาตามปกติ แต่อย่างไรก็ดีประเทศญี่ปุ่นจะมีคณะกรรมการแก้ไขข้อพิพาททางสิ่งแวดล้อม (Environmental Dispute Coordination Commission : EDCC) ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐ ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนที่จะมีการดำเนินคดีในชั้นศาล ส่งผลให้ปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่ชั้นพิจารณาของศาลนั้นมีจำนวนไม่มากนัก^{๑๙๔} ส่วนคดีสิ่งแวดล้อมที่จะขึ้นสู่การพิจารณาของศาลนั้นจะอยู่ในอำนาจการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรม ทั้งนี้ภายในศาลยุติธรรมเองนั้นไม่ว่าจะเป็นศาลแพ่งหรือศาลอาญาก็ได้มีการจัดตั้งฝ่ายเชี่ยวชาญเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อมขึ้น ดังนั้นกระบวนการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมจึงมีกระบวนการเช่นเดียวกับคดีแพ่งหรือคดีอาญาโดยทั่วไป^{๑๙๕} กล่าวคือ เมื่อปรากฏว่ามีการกระทำความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้น เมื่อผู้เสียหายมาร้องทุกข์กล่าวโทษต่อเจ้าพนักงานตำรวจแล้ว เจ้าพนักงานตำรวจก็จะทำการสืบสวนและจับกุมบุคคลผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีตามกฎหมายต่อไป แต่อย่างไรก็ดี

^{๑๙๑} ลาชิต ไชยอนงค์, “การพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม ประสพการณ์ของศาลญี่ปุ่น,” วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์ ๑, ๕ (พฤษภาคม ๒๕๕๐) : ๙๘-๙๙.

^{๑๙๒} The Constitution of Japan Section 13, Section 25

^{๑๙๓} ยุทธศักดิ์ ตีอร่าม, “การมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการใช้สิทธิฟ้องคดีสิ่งแวดล้อม,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๑๔.

^{๑๙๔} สำนักงานศาลปกครอง, “สรุปการบรรยายพิเศษ เรื่อง กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม : ประสพการณ์ของญี่ปุ่นและไทย ครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๒,” ใน เอกสารการบรรยายทางวิชาการเรื่อง กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม : ประสพการณ์ของญี่ปุ่นและไทย (กรุงเทพฯ : พี.เพรส, ๒๕๕๓), หน้า ๔๐๕.

^{๑๙๕} สำนักงานศาลปกครอง, “ประสพการณ์ของญี่ปุ่นเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางคดีที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษาเกี่ยวกับวิธีการและกระบวนการทางกฎหมาย เรื่อง ผู้มีสิทธิฟ้องคดี ภาระในการพิสูจน์ และการชดเชย ค่าเสียหาย,” ใน เอกสารการบรรยายทางวิชาการเรื่อง กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม : ประสพการณ์ของญี่ปุ่นและไทย (กรุงเทพฯ : พี.เพรส, ๒๕๕๓), หน้า ๒๐๐.

เจ้าพนักงานตำรวจนั้นมีอำนาจที่จะริเริ่มการสอบสวนคดีอาญาได้ทุกประเภทอยู่แล้ว เว้นแต่ในความผิดที่จะฟ้องได้ต่อเมื่อผู้เสียหายได้มีการร้องทุกข์^{๑๙๖} โดยเจ้าพนักงานตำรวจจะจับกุมบุคคลใด ๆ ได้นั้น จำเป็นต้องมีมูลเหตุหรือพยานหลักฐานเพียงพอ และต้องมีหมายจับจากศาลด้วย ยกเว้นการจับในความผิดซึ่งหน้าและการจับในกรณีเร่งด่วนที่ไม่จำเป็นต้องมีหมายจับ^{๑๙๗} และเมื่อทำการจับกุมบุคคลผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดมาแล้ว เจ้าพนักงานตำรวจจะต้องแจ้งข้อหาและแจ้งสิทธิตามกฎหมายให้ผู้ถูกจับทราบ จากนั้นจึงให้ทำการสอบสวนโดยเร็วและส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการภายใน ๔๘ ชั่วโมงนับจากจับตัวผู้ต้องสงสัยมาได้ อย่างไรก็ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของญี่ปุ่นได้ให้อำนาจแก่พนักงานอัยการที่จะเข้าร่วมสอบสวนคดีอาญากับพนักงานสอบสวนได้ด้วย^{๑๙๘} โดยพนักงานอัยการจะพิจารณาในเบื้องต้นก่อนว่ามีความจำเป็นที่จะต้องควบคุมตัวไว้ก่อนฟ้องคดีหรือไม่ หากเห็นว่ามีความจำเป็นก็ต้องยื่นคำร้องต่อศาลภายใน ๒๔ ชั่วโมงนับจากที่ได้รับมอบตัวผู้ถูกจับมาจากเจ้าพนักงานตำรวจ^{๑๙๙}

หลังจากที่การสอบสวนเสร็จสิ้นลงแล้ว พนักงานสอบสวนจะส่งเรื่องต่อไปยังพนักงานอัยการเพื่อพิจารณาว่าจะฟ้องคดีหรือไม่ ซึ่งเรียกว่า *shuukyoku shoban*^{๒๐๐} อย่างไรก็ตามการที่พนักงานสอบสวนจะส่งสำนวนเสนอความเห็นสั่งฟ้องต่อพนักงานอัยการได้นั้น จำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์พอสมควรว่า ผู้ถูกกล่าวหาได้อำนาจความผิดจริง ดังนั้นพนักงานสอบสวนก็จำเป็นต้องรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ เพื่อใช้ในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด ซึ่งในการสอบสวนคดีสิ่งแวดล้อมของประเทศญี่ปุ่นนั้นก็ประสบปัญหาเช่นกัน กล่าวคือ พนักงานสอบสวนไม่สามารถล่วงรู้ถึงกระบวนการภายในของโรงงานอุตสาหกรรมที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดสิ่งแวดล้อมได้ จำต้องอาศัยอำนาจของฝ่ายบริหารให้ช่วยเข้าไปดำเนินการตรวจสอบให้แทน แต่อย่างไรก็ตามบรรดาข้อมูลหลักฐานต่าง ๆ ที่ฝ่ายบริหารรวบรวมมาได้นั้นก็กลับไม่สามารถนำมาใช้อ้างอิงในคดีอาญาได้ เพราะมีกฎหมายบัญญัติห้ามเอาไว้ ทำให้นำมาใช้เป็นพยานหลักฐานในคดีอาญาไม่ได้ หากพนักงานสอบสวนต้องการจะรวบรวมพยานหลักฐานใด ๆ จำเป็นที่จะต้องขอหมายจากศาลเสียก่อนจึงจะกระทำได้ จึงทำให้พนักงานสอบสวนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเต็มที่^{๒๐๑} ประกอบกับการจะรวบรวมพยานหลักฐานคดีสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องอาศัยความรู้ความสามารถทางเทคนิคที่มากกว่า

^{๑๙๖} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, *ประมวลสาระชุดวิชาการบริหารงานยุติธรรมเปรียบเทียบชั้นสูง* = *Advanced comparative criminal justice administration* หนวยที่ ๖-๑๐, หน้า ๗-๑๒.

^{๑๙๗} น้ำแท้ มีบุญสร้าง, *กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเปรียบเทียบ*, หน้า ๗๐.

^{๑๙๘} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, *ประมวลสาระชุดวิชาการบริหารงานยุติธรรมเปรียบเทียบชั้นสูง* = *Advanced comparative criminal justice administration* หนวยที่ ๑๑-๑๕, หน้า ๑๒-๕๖.

^{๑๙๙} น้ำแท้ มีบุญสร้าง, “กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย,” *บทบัณฑิตย* ๖๖ (กันยายน ๒๕๕๓) : ๗๔-๗๕.

^{๒๐๐} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, *ประมวลสาระชุดวิชาการบริหารงานยุติธรรมเปรียบเทียบชั้นสูง* = *Advanced comparative criminal justice administration* หนวยที่ ๖-๑๐, หน้า ๗-๑๒.

^{๒๐๑} ประจบ สนิะเปสนันท์, “การพิจารณาสิ่งแวดล้อมของประเทศญี่ปุ่น,” *วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์* ๑, ๖ (มิถุนายน ๒๕๕๐) : ๕๘.

คดีอาญาโดยทั่วไป แต่พนักงานสอบสวนเองไม่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าว จำเป็นต้องพึ่งพาหรือขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐฝ่ายอื่น ๆ ที่มีความเชี่ยวชาญมากกว่าให้ช่วยดำเนินการแทน^{๒๐๒}

ประเทศญี่ปุ่นใช้ระบบการดำเนินคดีโดยดุลพินิจ หมายความว่า พนักงานอัยการมีอำนาจเด็ดขาดที่จะสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องในคดีใดก็ได้ เป็นดุลพินิจของพนักงานอัยการ โดยการดำเนินคดีอาญาในศาลนั้นจะเริ่มต้นด้วยการที่พนักงานอัยการยื่นคำฟ้องต่อศาล (Filing a charge sheet) ที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีดังกล่าว โดยที่ประเทศญี่ปุ่นนั้นไม่มีการฟ้องคดีอาญาโดยประชาชน กล่าวคือ ไม่อนุญาตให้เอกชนฟ้องคดีอาญาได้เอง อัยการเท่านั้นที่จะมีอำนาจฟ้องคดีประชาชนทำได้เพียงร้องทุกข์เท่านั้น เพื่อป้องกันมิให้มีการแก่งแย่งฟ้องร้องดำเนินคดีกัน^{๒๐๓} ทั้งนี้ พนักงานอัยการของญี่ปุ่นมีอำนาจหน้าที่หลักตามกฎหมายอยู่ ๔ ประการด้วยกัน คือ^{๒๐๔}

๑. สืบสวนสอบสวนคดีอาญา
๒. ฟ้องคดี
๓. ดำเนินคดีในศาล
๔. ควบคุมตรวจสอบการบังคับตามคำพิพากษาคดีอาญา

อย่างไรก็ดีแม้พนักงานอัยการจะมีอำนาจในการสืบสวนสอบสวนได้ก็ตาม แต่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศญี่ปุ่น (The Code of Criminal Procedure) มาตรา ๑๙๑(๑) ไม่ได้บัญญัติเป็นการบังคับให้พนักงานอัยการจะต้องทำการสอบสวนในคดีทุกประเภท แต่ถ้าหากเห็นว่ามีความจำเป็นพนักงานอัยการก็สามารถทำการสอบสวนได้ด้วยตนเองในความผิดทุกประเภท เฉกเช่นเดียวกับเจ้าพนักงานตำรวจที่มีอำนาจหน้าที่หลักคือการจับกุมผู้กระทำความผิด และสืบสวนสอบสวนคดีอาญา นอกจากนี้พนักงานอัยการนั้นยังสามารถทำการจับกุมผู้กระทำความผิดได้ในกรณีที่เป็นการเร่งด่วน (Emergency Arrest) กล่าวคือ เป็นการจับในกรณีเร่งด่วน โดยมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะเชื่อได้ว่าผู้จะถูกจับกุมนั้นได้กระทำความผิดที่มีโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกที่มีอัตราโทษจำคุกมากกว่าสามปีขึ้นไป และเป็นกรณีที่ไม่สามารถขอลาหมายศาลได้ทัน^{๒๐๕}

ดังนั้นคดีอาญาจึงเข้าสู่การพิจารณาของพนักงานอัยการได้สามช่องทางด้วยกัน คือ จากการที่พนักงานสอบสวนได้ทำการส่งสำนวนคดีมาให้พนักงานอัยการพิจารณาสั่งฟ้อง

^{๒๐๒} ลาชิต ไชยอนงค์, “การพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม ประสบการณ์ของศาลญี่ปุ่น,” วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์ ๑, ๕ (พฤษภาคม ๒๕๕๐) : ๙๙.

^{๒๐๓} น้ำแท้ มีบุญสร้าง, “กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย,” บทบัญญัติ ๖๖ (กันยายน ๒๕๕๓) : ๗๙.

^{๒๐๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๓.

^{๒๐๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๔.

หรือจากการร้องทุกข์กล่าวโทษโดยตรงของผู้เสียหาย หรือจากการที่พนักงานอัยการรับรู้การกระทำ ความผิดอาญานั้นด้วยตนเอง^{๒๐๖} และเมื่อพนักงานอัยการเห็นว่าการกระทำผิดที่เกิดขึ้นเข้ากรณี เจื่อนไขในการฟ้อง ครอบงำประกอบแห่งความผิด มีข้อสงสัยว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิด ไม่มี เหตุยกเว้นโทษ และมีความจำเป็นในการฟ้องแล้ว พนักงานอัยการจะสั่งฟ้องคดี คดีก็จะเข้าสู่กระบวนการ พิจารณาของศาล^{๒๐๗}

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นว่าประเทศญี่ปุ่นไม่มีการจัดตั้งศาล สิ่งแวดล้อมขึ้นเป็นการเฉพาะเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีสิ่งแวดล้อม ดังนั้นคดีสิ่งแวดล้อมจะอยู่ใน อำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลยุติธรรม ซึ่งระบบศาลของญี่ปุ่นนั้นแบ่งออกเป็น ศาลชั้นต้น (District Court) ศาลสูง (High Court) และศาลสูงสุด (Supreme Court)^{๒๐๘} ซึ่งโดยปกติแล้วการ ดำเนินคดีก็มักจะเริ่มต้นที่ศาลชั้นต้น โดยที่ศาลชั้นต้นนั้นจะมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาทั้งคดี แพ่งและคดีอาญา ดังนั้นคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมก็ต้องฟ้องคดีต่อศาลชั้นต้น ซึ่งศาลที่จะมีอำนาจ พิจารณาพิพากษาคดีนั้นอาจเป็นศาลในเขตที่การกระทำความผิดเกิดขึ้น หรือศาลที่ตั้งอยู่ในเขตที่ จำเลยมีภูมิลำเนา หรือศาลที่จำเลยมีที่อยู่ในปัจจุบัน^{๒๐๙} โดยกระบวนการพิจารณาจะเริ่มจากการที่ศาล สอบถามชื่อ สกุลของจำเลย จากนั้นพนักงานอัยการจะเริ่มอ่านคำฟ้องให้จำเลยฟัง และมีการแจ้งให้ จำเลยทราบว่า จำเลยมีสิทธิที่จะไม่ให้การ ต่อจากนั้นทนายจำเลยจะแถลงเปิดคดี และเข้าสู่ขั้นตอน ของการสืบพยาน โดยในการสืบพยานนี้ จำเลยจะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ไม่ได้เป็นผู้กระทำ ความผิด พนักงานอัยการมีภาระที่จะต้องพิสูจน์ความผิดของจำเลยให้ศาลเห็นโดยปราศจากข้อสงสัย ตามสมควร ส่วนจำเลยนั้นมีภาระในการนำสืบพยานหรือถามค้านพยานโจทก์ให้ศาลเกิดความสงสัยว่า ตนไม่ได้กระทำความผิดก็เป็นการเพียงพอแล้ว^{๒๑๐} เนื่องจากการฟ้องคดีอาญาของญี่ปุ่นนั้นใช้ระบบ กล่าวหา คู่ความมีหน้าที่ในการนำพยานหลักฐานมาสืบเพื่อพิสูจน์ให้ศาลเห็นตามข้อกล่าวอ้างของตน ดังนั้นเมื่อศาลได้รับคำฟ้องไว้พิจารณาแล้วก็ต้องทำการตรวจพยานหลักฐานเพื่อวินิจฉัยความผิด ซึ่ง กระบวนการดังกล่าวนี้จำเป็นที่จะต้องอาศัยพยานหลักฐานมาประกอบการวินิจฉัย จึงเป็นภาระหน้าที่ ของโจทก์และจำเลยที่จะต้องนำสืบพยานหลักฐานให้ศาลเห็น โดยการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมมีความ จำเป็นต้องใช้ความรู้เฉพาะทางในด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น วิศวกรรมศาสตร์ , เคมี , ชีววิทยา , ธรณีวิทยา เป็นต้น เพื่อใช้ประกอบในการพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและความเสียหายที่ เกิดขึ้น โดยสามารถนำมาใช้อ้างอิงเป็นพยานหลักฐานในชั้นศาลได้ ซึ่งอาจอยู่ในรูปของพยานเอกสาร

^{๒๐๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๔-๗๕.

^{๒๐๗} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ประมวลสาระชุดวิชาการบริหารงานยุติธรรมเปรียบเทียบขั้นสูง = Advanced comparative criminal justice administration หน่วยที่ ๖-๑๐, หน้า ๗-๒๗.

^{๒๐๘} น้ำแท้ มีบุญสร้าง, “กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย,” บทบัญญัติ ๖๖ (กันยายน ๒๕๕๓) : ๘๔-๘๕.

^{๒๐๙} The Code of Criminal Procedure Article 2(1)

^{๒๑๐} น้ำแท้ มีบุญสร้าง, กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเปรียบเทียบ, หน้า ๘๐-๘๑.

เช่น รายงานความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ผลการตรวจสอบมลพิษ เป็นต้น หรืออาจจะอยู่ในรูปของพยานบุคคล โดยผู้เชี่ยวชาญจะมาให้ปากคำต่อศาลในฐานะพยาน^{๒๑๑} โดยในคดีสิ่งแวดล้อม โจทก์และจะมีการนำพยานผู้เชี่ยวชาญของตนมานำสืบ โดยอาจจะมีการนำผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศมาเป็นพยาน ซึ่งทางฝ่ายที่นำผู้เชี่ยวชาญเหล่านี้มาเป็นพยาน จะต้องเป็นผู้ที่รับผิดชอบในบรรดาค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพยานนั่นเอง^{๒๑๒}

โดยการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมนั้นจะต้องพิจารณาจากข้อเท็จจริงและสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และพิจารณาถึงลักษณะของความผิดที่ก่อให้เกิดความเสียหายว่ามีระดับเกินไปกว่าขอบเขตที่ยอมรับได้กันโดยทั่วไปสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมตามปกติหรือไม่ ซึ่งเป็นการพิจารณาตามทฤษฎีว่าด้วยขอบเขตที่ยอมรับได้ (Limit of Endurance Theory)^{๒๑๓} เป็นการชี้แจงน้ำหนักเพื่อหาความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ซึ่งการพิสูจน์ในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นเรื่องที่มีความยุ่งยากเป็นอย่างมากเนื่องจากโจทก์ยังขาดความรู้เฉพาะด้านในการรวบรวมพยานหลักฐานที่จำเป็นต้องอาศัยความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ตลอดจนความรู้สาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทำให้เกิดปัญหาในการจะพิสูจน์ให้ศาลเห็นและเชื่อตามพยานหลักฐานที่ตนนำสืบ นอกจากนี้กระบวนการผลิตของโรงงานอุตสาหกรรมนั้นเป็นเรื่องที่ไม่อาจจะทราบได้ บรรดาข้อมูลหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้นโดยส่วนมากแล้วมักจะอยู่ในความครอบครองของผู้กระทำความผิดที่อาจเป็นโรงงานอุตสาหกรรมหรือสถานประกอบการอื่น ๆ และผู้กระทำความผิดก็ไม่ยอมเปิดเผยข้อมูลเหล่านั้นให้ทราบ รวมถึงไม่ยอมให้เข้าไปเก็บรวบรวมพยานหลักฐานในสถานประกอบการของตน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การที่จะพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำความผิดนั้นจึงเป็นไปด้วยความยากลำบาก^{๒๑๔} ดังนั้นศาลญี่ปุ่นจึงได้มีการวางหลักกฎหมายในการพิสูจน์เอาไว้เพื่อลดภาระให้แก่ผู้ฟ้องคดี ทั้งนี้คดีที่เกิดขึ้นโดยส่วนมากนั้นมักจะเป็นการฟ้องคดีแพ่งเสียเป็นส่วนใหญ่ แต่อย่างไรก็ดีผู้วิจัยเห็นว่าสามารถนำมาปรับใช้กับการดำเนินคดีอาญาได้ จึงขออธิบายไว้ในที่นี้ด้วย โดยมีคดีที่ศาลญี่ปุ่นได้วางหลักในเรื่องภาระการพิสูจน์เอาไว้ดังนี้

^{๒๑๑}สำนักงานศาลปกครอง, “ประสบการณ์ของญี่ปุ่นเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางคดีที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษาเกี่ยวกับวิธีการและกระบวนการทางกฎหมาย เรื่อง ผู้มีสิทธิฟ้องคดี ภาระในการพิสูจน์ และการชดเชย ค่าเสียหาย,” ใน เอกสารการบรรยายทางวิชาการเรื่อง กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม : ประสบการณ์ของญี่ปุ่นและไทย, หน้า ๒๐๑.

^{๒๑๒}สำนักงานศาลปกครอง, “การบรรยายพิเศษ เรื่อง กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม : ประสบการณ์ของญี่ปุ่นและไทย ครั้งที่ ๑ วันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๕๒ บรรยายโดย Prof. Dr. Noriko OKUBO และนายไพโรจน์ มินเด็น,” ใน เอกสารการบรรยายทางวิชาการเรื่อง กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม : ประสบการณ์ของญี่ปุ่นและไทย (กรุงเทพฯ : พี.เพรส, ๒๕๕๓), หน้า ๑๘๔.

^{๒๑๓}สำนักงานศาลปกครอง, “ประสบการณ์ของญี่ปุ่นเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางคดีที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษาเกี่ยวกับวิธีการและกระบวนการทางกฎหมาย เรื่อง ผู้มีสิทธิฟ้องคดี ภาระในการพิสูจน์ และการชดเชย ค่าเสียหาย,” ใน เอกสารการบรรยายทางวิชาการเรื่อง กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม : ประสบการณ์ของญี่ปุ่นและไทย, หน้า ๒๑๔.

^{๒๑๔}Noriko Okubo, “แนวโน้มการฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมของประเทศญี่ปุ่น,” แปลโดย นายชาญวิทย์ ชัยกันย์ กฎหมายใหม่ ๗, ๑๑๐ (สิงหาคม, ๒๕๕๒) : ๓๓.

๑. การพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล

เนื่องจากประเทศญี่ปุ่นยังไม่มีแนวคิดในการออกกฎหมายโดยกำหนดให้โรงงานอุตสาหกรรมซึ่งเป็นฝ่ายจำเลยนั้นมีภาระการพิสูจน์ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล ฉะนั้นภาระการพิสูจน์ดังกล่าวจึงตกอยู่กับฝ่ายโจทก์ที่เป็นผู้เสียหาย ซึ่งการจะพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นเรื่องที่กระทำได้ยาก จึงสร้างความลำบากแก่ทางโจทก์ในการจะพิสูจน์ความผิดของจำเลยได้ ส่งผลให้ทางโจทก์มักจะเป็นฝ่ายที่แพคดี และไม่ได้รับการเยียวยาในความเสียหายที่เกิดขึ้น^{๒๑๕} ในบางคดีที่ต้องมีการพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล ศาลอาจขอให้คณะกรรมการตรวจสอบความเสียหายทางสิ่งแวดล้อมและมลพิษช่วยตรวจสอบสาเหตุของการเกิดมลพิษเพื่อพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลในคดีได้^{๒๑๖} จึงเป็นเหตุให้ศาลต้องวางหลักในเรื่องการพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล เพื่อให้เกิดความยุติธรรมอย่างแท้จริงในการวินิจฉัยคดี ดังที่ได้มีคำวินิจฉัยไว้ในคดีดังต่อไปนี้

ดังที่คำตัดสินของศาลจังหวัดนีกาตะ ในคดี Ono v. Showa Denko , 1971 ได้กล่าวไว้ว่า ในคดีมลพิษนั้น การให้ผู้เสียหายเป็นฝ่ายนำสืบทางวิทยาศาสตร์ย่อมเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสมและก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในแง่ของกฎหมายละเมิด ถ้าอาการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นสามารถอธิบายโดยใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์ได้ว่าสาเหตุเกิดจากอะไร ด้วยการรวบรวมพยานหลักฐานแวดล้อม กรณีดังกล่าวนี้ก็ย่อมที่จะพิสูจน์ในทางกฎหมายได้ แต่ทว่าในกรณีที่ไมอาจพิสูจน์ได้มากไปกว่าข้อเท็จจริงที่ว่าจำเลยเป็นผู้ปล่อยมลพิษแล้ว ถ้าหากโรงงานอุตสาหกรรมไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าตนไม่ใช่ผู้ปล่อยมลพิษ ก็ย่อมต้องถือว่าโรงงานอุตสาหกรรมนั้นเป็นผู้ก่อให้เกิดอาการเจ็บป่วยดังกล่าวนั่นเอง^{๒๑๗}

คำพิพากษาศาลฎีกา ลงวันที่ 24 ตุลาคม ค.ศ. 1975 ได้วินิจฉัยไว้ว่า “การพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลในคดีแพथนั้น ไม่เหมือนกับการพิสูจน์ในสาขาวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ที่จะต้องทำให้เกิดความกระจ่างจนไม่มีข้อสงสัยใด ๆ แต่จะเป็นการพิจารณาโดยอ้างอิงจากประสบการณ์ และประมวลพยานหลักฐานทั้งหมดเข้าด้วยกัน เป็นการพิสูจน์เพื่อให้เกิดการยอมรับว่ามีความเป็นไปได้สูงที่เหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งจะส่งผลให้เกิดผลลัพธ์อย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นได้ ซึ่งผลการพิจารณาเรื่องดังกล่าวจะต้องนำมาซึ่งความมั่นใจในข้อเท็จจริงในระดับที่วิญญูชนยอมรับได้

^{๒๑๕} สำนักงานศาลปกครอง, “ประสบการณ์ของญี่ปุ่นเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางคดีที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษาเกี่ยวกับวิธีการและกระบวนการทางกฎหมาย เรื่อง ผู้มีสิทธิฟ้องคดี ภาระในการพิสูจน์ และการชดเชย ค่าเสียหาย,” ใน เอกสารการบรรยายทางวิชาการเรื่อง กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม : ประสบการณ์ของญี่ปุ่นและไทย, หน้า ๒๐๗.

^{๒๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๒.

^{๒๑๗} Taniguchi Tomohei, “A Commentary on the Legal Theory of the Four Major Pollution Cases,” *Law in Japan : An Annual*, 9, 1976 : 50.

และให้ถือว่าเพียงพอต่อการพิสูจน์เรื่องดังกล่าว”^{๒๑๘} ซึ่งแม้ว่าคำพิพากษาในคดีดังกล่าวจะไม่ใช่คำพิพากษาในคดีสิ่งแวดล้อมโดยตรง แต่ก็สามารถนำมาปรับใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมได้ กล่าวคือ แม้จะไม่สามารถพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลได้โดยตรง แต่ก็อาจพิสูจน์จากพยานหลักฐานแวดล้อมอื่น ๆ นำมาพิจารณาประกอบกันได้^{๒๑๙}

โรงงานอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้น ส่วนมากแล้วมักจะอ้างเรื่องการรักษาความลับของบริษัท โดยจะไม่ยอมเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะ จึงเป็นเรื่องยากที่ผู้เสียหายซึ่งเป็นเพียงชาวบ้านธรรมดาจะเข้าไปในโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อตรวจสอบและรวบรวมข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์^{๒๒๐} ดังนั้นศาลของญี่ปุ่นจึงได้วางหลักในการพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลเอาไว้ในคำพิพากษาคดีต่าง ๆ ดังนี้

คดียกคาอิจิเซ็งสกุคิจิเคง คดีนี้โรงงานปิโตรเคมีของบริษัท Showa Yokkaichi Oil ที่ตั้งอยู่ในเมืองยกคาอิจิ จังหวัดมิเอะ ได้ปล่อยควันพิษออกมา คือ สารซัลเฟอร์ไดออกไซด์และไนโตรเจนไดออกไซด์ เป็นเหตุให้บรรดาชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้น มีอาการไอไม่หยุด มีอาการหอบหืด หายใจไม่สะดวก รวมถึงหลอดลมอักเสบ^{๒๒๑} ซึ่งมีการวิจัยจากมหาวิทยาลัยทอชิงก้าชี้ให้เห็นว่า อาการไอของชาวบ้านที่อาศัยอยู่รอบ ๆ โรงงานนั้นมีเปอร์เซ็นต์สูงกว่าชาวญี่ปุ่นอื่น ๆ ถึง ๑๐ เปอร์เซ็นต์ ชาวบ้านจึงได้มีการยื่นฟ้องเป็นคดีต่อศาลจังหวัดทซุ สาขาเมืองยกคาอิจิ ศาลในคดีนี้ได้วางหลักว่า เมื่อมีโรงงานตั้งอยู่และโรงงานนั้นได้ปล่อยสารซัลเฟอร์ไดออกไซด์และสารนั้นเป็นเหตุให้ประชาชนมีอาการไอไม่หยุดนั้น เป็นการเพียงพอแล้วที่จะทำให้โรงงานดังกล่าวต้องรับผิดชอบ^{๒๒๒} นอกจากนี้ในประเด็นเรื่องการพิสูจน์ความเสียหายทางสุขภาพนั้น พบว่าที่เมืองยกคาอิจิ มีผู้ที่ป่วยเป็นโรคหอบหืดจำนวนมาก ซึ่งการจะพิสูจน์ให้เห็นความเกี่ยวข้องกันของสาเหตุกับความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นกระทำได้ยากลำบาก ศาลในคดีนี้จึงได้นำเอาหลักการทางระบาดวิทยามาใช้ โดยพิจารณาเปรียบเทียบปริมาณผู้ป่วยโรคนี้ก่อนที่จะมีการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมขึ้น เทียบกับปริมาณของผู้ป่วยภายหลังจากที่มีการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมขึ้นแล้ว^{๒๒๓}

^{๒๑๘} สำนักงานศาลปกครอง, “ประสบการณ์ของญี่ปุ่นเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางคดีที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษาเกี่ยวกับวิธีการและกระบวนการทางกฎหมาย เรื่อง ผู้มีสิทธิฟ้องคดี ภาระในการพิสูจน์ และการชดเชย ค่าเสียหาย,” ใน เอกสารการบรรยายทางวิชาการเรื่อง กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม : ประสบการณ์ของญี่ปุ่นและไทย, หน้า ๒๐๗-๒๐๘.

^{๒๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๘.

^{๒๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๙.

^{๒๒๑} ชาญุวิทย์ ชัยกัญย์, “คดีสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของประเทศไทย,” ใน บทเรียนจากคดีสิ่งแวดล้อมในต่างประเทศ (กรุงเทพฯ : พี.เพรส, ๒๕๕๓), หน้า ๖.

^{๒๒๒} ประกอบ สึนะเปสนันท์, “การพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย,” วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์ ๑, ๖ (มิถุนายน ๒๕๕๐) : ๔๒-๔๓.

^{๒๒๓} สำนักงานศาลปกครอง, “การบรรยายพิเศษ เรื่อง กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม : ประสบการณ์ของญี่ปุ่นและไทย ครั้งที่ ๑ วันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๕๒ บรรยายโดย Prof. Dr. Noriko OKUBO และนายไพโรจน์ มินเด็น,” ใน เอกสารการบรรยายทางวิชาการเรื่อง กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม : ประสบการณ์ของญี่ปุ่นและไทย, หน้า ๑๗๖.

คดีนี้ภาวะ มินามาตะ (คดี Ono v. Showa Denko, 1971) เป็นคดีที่ชาวบ้านที่ได้รับสารปรอทอันเนื่องมาจากการบริโภคปลาเข้าไป ซึ่งสาเหตุนั้นมาจากโรงงาน Showa Denko ที่มีการปล่อยสารปรอทลงสู่แม่น้ำอะคาโนะกะวะ คดีนี้ศาลชั้นต้นได้วางหลักการพิสูจน์ก่อนถึงประตูโรงงาน หรือทฤษฎีมิงเซ็งโททสซึขึ้นมา ด้วยการให้ผู้เสียหายนั้นพิสูจน์เพียงว่า สารใดที่เป็นเหตุที่ก่อให้เกิดความเสียหายขึ้น และกระบวนการที่ได้รับสารพิษนั้นเป็นอย่างไร โดยไม่จำเป็นที่จะต้องพิสูจน์ถึงกระบวนการผลิตของโรงงานอุตสาหกรรมว่ามีขั้นตอนใดที่เป็นเหตุให้เกิดความเสียหายดังกล่าวขึ้นและไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ว่าโรงงานอุตสาหกรรมนั้นได้กระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อหรือไม่^{๒๒๔} นอกจากนี้ศาลจังหวัดนีกาตะยังได้วางหลักไว้ว่า ผู้ปล่อยมลพิษจะต้องมีมาตรฐานความระมัดระวังที่สูงที่สุดในการปล่อยของเสีย เนื่องจากอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนได้^{๒๒๕}

นอกจากนี้ศาลจังหวัดนีกาตะ ในคดี Ono v. Showa Denko, 1971 ยังได้ตัดสินเอาไว้ว่า แม้ว่าจะมีการใช้เครื่องจักรที่มีเทคโนโลยีสูงมากขนาดไหนก็ตาม แต่เมื่อมีกรณีที่อาจเกิดอันตรายขึ้นก็มีความจำเป็นต้องหยุดเดินเครื่องจักรทั้งหมดหรือบางส่วน เนื่องจากโดยหลักแล้วการดำเนินกิจการของโรงงานอุตสาหกรรมจำต้องดำเนินไปในลักษณะที่สอดคล้องกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในละแวกนั้น เพราะไม่มีเหตุผลใดที่จะปกป้องผลประโยชน์ทางธุรกิจด้วยการแลกกับสุขภาพและชีวิตของมนุษย์ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของชาวบ้านเหล่านั้น^{๒๒๖} ซึ่งจากคำตัดสินดังกล่าวนี้เองทำให้เห็นว่า ศาลได้คำนึงถึงความเป็นธรรมอยู่เหนือการตัดสินที่ยึดแต่เพียงตัวบทกฎหมาย โดยศาลได้พยายามสร้างหลักกฎหมายขึ้นมาเพื่อปรับใช้กับคดีที่เกิดขึ้น

คดีคุมาโมโตะ มินามาตะ (คดี Watanabe v. Chisso K.K., 1971) สืบเนื่องมาจากที่เมืองมินามาตะซึ่งเป็นเมืองที่ตั้งอยู่บนเกาะคิซุ ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศญี่ปุ่น มีอ่าวมินามาตะซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของทะเลชิรานูอิโบล้อมอยู่ ซึ่งในอดีตดินแดนแถบนี้นับเป็นเขตอุตสาหกรรมประมงที่สำคัญเขตหนึ่งของญี่ปุ่น แต่ต่อมาได้เกิดเหตุการณ์โศกนาฏกรรมที่คร่าชีวิตผู้คน ที่อาศัยอยู่ในเมืองมินามาตะนี้ไปหลายชีวิตด้วยกัน ซึ่งเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นโดยเริ่มจากการที่พบผู้ป่วยที่มีอาการผิดปกติในระบบประสาทส่วนกลาง มีอาการพูดไม่ได้ เดินไม่ได้ และไม่สามารถใช้มือได้เหมือนอย่างเช่นคนปกติ สายตามองได้แคบลง ซึ่งจากการค้นพบดังกล่าวนำไปสู่การจัดตั้งคณะกรรมการแพทย์เฉพาะกิจขึ้นมา เพื่อตรวจสอบหาสาเหตุของโรคดังกล่าว โดยมีข้อสันนิษฐานในเบื้องต้นว่า

^{๒๒๔} ประกอบ สึนะเปสนันท์, “การพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมของประเทศญี่ปุ่น,” วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์ ๑, ๖ (มิถุนายน ๒๕๕๐) : ๔๓.

^{๒๒๕} พิเชษฐ เมลาพันธ์, นิลุบลชัย อิทธิพรวงศ์ และพรทิพย์ อภิสิทธิ์วาสนา, “ตุลาการวิวัฒน์กับคดีมินามาตะในญี่ปุ่น,” ใน กฎหมายสายสังคม ฉบับพิเศษ ๗, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ : สถาบันตุลาการวิวัฒน์กับสุขภาพสังคม ร่วมกับสถาบันส่งเสริมการปฏิรูประบบยุติธรรมและความเป็นธรรมในสังคม, กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑), หน้า ๒๓.

^{๒๒๖} Taniguchi Tomohei, “A Commentary on the Legal Theory of the Four Major Pollution Cases,” Law in Japan : An Annual, 9, 1976 : 43.

อาการผิดปกติที่เกิดขึ้นนี้มีความเกี่ยวข้องกับน้ำเสียที่มีการปล่อยออกมาจากโรงงานของบริษัทชิโสสะ จากผลการตรวจวิเคราะห์น้ำเสียและตะกอนที่เก็บจากจุดระบายและในอ่าวมินามาตะพบว่า มีโลหะหนักปนเปื้อนอยู่หลายชนิดด้วยกัน แต่ทว่ายังไม่สามารถระบุได้แน่ชัดว่าสารพิษตัวไหนที่เป็นสาเหตุของการเกิดโรคดังกล่าว ทั้งนี้เป็นผลมาจากการที่ไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลกระบวนการผลิตของโรงงานอุตสาหกรรมได้ โดยโรงงานดังกล่าวอ้างว่าเป็นข้อมูลความลับที่ไม่สามารถเปิดเผยได้ เป็นเหตุให้ไม่สามารถล่วงรู้ข้อเท็จจริงอันจะเป็นประโยชน์แก่การวินิจฉัยถึงสาเหตุของโรคดังกล่าวได้ จำเป็นที่ต้องอาศัยระยะเวลาานานกว่าจะได้ข้อสรุปอย่างแน่ชัดว่าสาเหตุที่แท้จริงของโรคมินามาตะนี้เกิดจาก methyl mercury ซึ่งเป็นสารประกอบอินทรีย์ของปรอท พบว่ามีการปนเปื้อนอยู่ในน้ำเสียที่โรงงานของบริษัทชิโสสะได้ทำการปล่อยทิ้งลงสู่อ่าวมินามาตะ โดยสารพิษเหล่านั้นได้เข้าไปสะสมอยู่ในสัตว์น้ำ และเมื่อมีการจับสัตว์น้ำดังกล่าวขึ้นมารับประทานก็จะได้รับสารปรอทเข้าสู่ร่างกายไปด้วย^{๒๒๗}

จากการค้นพบในครั้งนี้เป็นผลให้รัฐบาลญี่ปุ่นต้องออกมายอมรับว่าโรคมินามาตะในจังหวัดคุมาโมโตะนี้เกิดจาก methyl mercury ซึ่งเกิดจากการที่โรงงานของบริษัทชิโสสะผลิต acetaldehyde acetic acid และโรคมินามาตะในจังหวัดนีคาตะก็เช่นกัน เกิดจากการที่โรงงานของบริษัทโซวะ เดงโกะคาโนเซะ ปล่อยน้ำเสียที่ปนเปื้อน methyl mercury โดยรัฐบาลได้กล่าวด้วยว่ามลพิษที่เกิดขึ้นนี้จำกัดอยู่แค่เพียงในบริเวณอ่าวมินามาตะเท่านั้น โดยเครื่องบำบัดน้ำเสียของโรงงานสามารถบำบัด methyl mercury ได้ ซึ่งต่อมาก็ไม่พบว่ามีผู้ที่ป่วยเป็นโรคดังกล่าวอีก^{๒๒๘}

คดีโทยามะ คดีนี้เกิดขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1972 ที่เมืองโทยามะ เนื่องจากมีการทำแหล่งเหมืองแร่ที่เมืองดังกล่าว โดยต้นเหตุของสารพิษนั้นเกิดจากการที่โรงงานของบริษัท Mitsui Mining & Smelting Company ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากที่ชุมชนอาศัยอยู่ประมาณ ๑๐๐ กิโลเมตร ข้อเท็จจริงปรากฏว่า แหล่งเหมืองแร่ดังกล่าวได้มีการปล่อยสารแคดเมียมลงสู่ม่านน้ำจิงชู ส่งผลให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนดังกล่าวที่บริโภคปลาที่จับได้จากแม่น้ำนั้นป่วยเป็นโรคอิไต อิไต ซึ่งผู้ป่วยโรคนี้จะมีอาการเมื่อยล้ากระดูก เจ็บปวดตามข้อ ซึ่งเป็นเพราะสารแคดเมียมดังกล่าวจะทำให้กระดูกเปราะและการทำงานของไตล้มเหลว ประชาชนจึงได้ฟ้องคดีต่อศาลจังหวัดโทยามะ ซึ่งศาลจังหวัดโทยามะก็ได้ตัดสินให้ชาวบ้านเป็นฝ่ายชนะคดี และให้บริษัท Mitsui Mining & Smelting Company รับผิดชอบใช้ค่าเสียหายให้แก่ชาวบ้านดังกล่าว และศาลจังหวัดโทยามะยังได้วางหลักไว้ว่าแม้ประชาชนจะไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าผลกระทบเกิดจากเหมืองแร่หรือไม่ เนื่องจากระยะทางจากชุมชนกับแหล่งเหมืองแร่นั้นอยู่ห่างไกลกัน แต่ถ้าพิสูจน์ได้ว่าเป็นโรคดังกล่าวและเหมืองแร่นั้นมีสาร

^{๒๒๗} เพ็ญโฉม ตั้ง, มินามาตะ เรื่องราวที่มากกว่าโรคร้าย [ออนไลน์], ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๕, แหล่งที่มา http://dhtcthai.org/index.php?option=com_topic&task=view&id=47&subtile=4
^{๒๒๘} เรื่องเดียวกัน

แคดเมียมจริงแล้ว ก็เพียงพอที่จะให้เหมืองแร่รับผิดชอบได้แล้ว โดยไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ว่า เหมืองแร่นั้นได้ทำให้เกิดสารแคดเมียมในแม่น้ำหรือไม่^{๒๒๙}

จากคำพิพากษาดังกล่าวข้างต้นนี้แสดงให้เห็นว่า ศาลญี่ปุ่นได้พยายามวางหลักเกณฑ์ในการพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล เพื่อลดภาระในการพิสูจน์ของฝ่ายโจทก์ให้น้อยลง โดยโจทก์ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นจนปราศจากข้อสงสัย เพียงแต่พิสูจน์ให้เห็นว่า ความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นน่าจะมีสาเหตุมาจากการกระทำของจำเลยก็เพียงพอแล้ว

๒. การพิสูจน์การกระทำโดยประมาท

ความประมาทเลินเล่อ หมายถึง “การที่สถานประกอบกิจการละเว้นการดำเนินการมาตรการอันเหมาะสมในการหลีกเลี่ยงมิให้เกิดผลลัพธ์ซึ่งเป็นความเสียหายที่สามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้า”^{๒๓๐} เคยมีคำพิพากษาของศาลวินิจฉัยเรื่องประมาทเลินเล่อเอาไว้ว่า “บริษัทที่ดำเนินกิจการอุตสาหกรรมเคมี หากได้มีการเตรียมการที่เหมาะสมกับลักษณะของกิจการ เพื่อป้องกันมิให้เกิดความเสียหาย ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากการดำเนินกิจการดังกล่าวแล้ว แม้ว่าบางครั้งจะทำความเสียหายแก่ผู้อื่น ก็ให้ถือว่าไม่ต้องรับผิดชอบในการชดเชยความเสียหายนั้น” กล่าวคือ หากผู้ประกอบกิจการได้ดำเนินการป้องกันความเสียหายตามความคาดหมายด้วยมาตรการที่เหมาะสมตามลักษณะของการประกอบกิจการเพื่อป้องกันการเกิดความเสียหายแล้ว ย่อมถือได้ว่าผู้ประกอบกิจการมิได้ประมาทเลินเล่อ^{๒๓๑} ดังนั้นการจะวินิจฉัยว่าเป็นประมาทเลินเล่อหรือไม่นั้นต้องพิจารณาว่าผู้ประกอบกิจการสามารถคาดหมายได้หรือไม่ว่าความเสียหายจะเกิดขึ้นและสามารถหลีกเลี่ยงได้หรือไม่ ซึ่งถ้าหากคาดหมายได้และความเสียหายนั้นสามารถหลีกเลี่ยงได้แล้ว แต่ผู้ประกอบกิจการกลับไม่ดำเนินการใด ๆ เพื่อป้องกันหรือแก้ไขความเสียหายดังกล่าว ย่อมถือว่าผู้ประกอบกิจการนั้นประมาทเลินเล่อ^{๒๓๒}

คดีโอซากาอะรุคาริจิเคง คดีนี้โรงงานได้ปล่อยสารพิษ สร้างความเสียหายให้แก่บรรดาเกษตรกร ศาลได้วางหลักเรื่องความประมาทเอาไว้ดังนี้ โดยพิจารณาว่าโรงงานได้กำหนดมาตรการหรือเครื่องมือมาควบคุมผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นหรือไม่ ถ้าหากไม่มีก็ถือว่าโรงงานประมาท แต่ถ้าโรงงานมีมาตรการป้องกันไว้แล้ว แม้สารพิษจะรั่วไหล โรงงานก็ไม่ต้องรับผิดชอบ^{๒๓๓}

^{๒๒๙} ลาชิต ไชยอนงค์, “การพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม ประสบการณ์ของศาลญี่ปุ่น,” วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์ ๑, ๕ (พฤษภาคม ๒๕๕๐) : ๙๒.

^{๒๓๐} สำนักงานศาลปกครอง, “ประสบการณ์ของญี่ปุ่นเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางคดีที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษาเกี่ยวกับวิธีการและกระบวนการทางกฎหมาย เรื่อง ผู้มีสิทธิฟ้องคดี ภาระในการพิสูจน์ และการชดเชย ค่าเสียหาย,” ใน เอกสารบรรยายทางวิชาการเรื่อง กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม : ประสบการณ์ของญี่ปุ่นและไทย, หน้า ๒๐๖.

^{๒๓๑} Noriko Okubo, “แนวโน้มการฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมของประเทศญี่ปุ่น,” แปลโดย นายชาญวิทย์ ชัยกันย์ กฎหมายใหม่ ๗, ๑๑๐ (สิงหาคม, ๒๕๕๒) : ๓๔.

^{๒๓๒} เรื่องเดียวกัน

^{๒๓๓} ประกอบ สันนะเปลันนท์, “การพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมของประเทศญี่ปุ่น,” วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์ ๑, ๖ (มิถุนายน ๒๕๕๐) : ๔๓.

คดีมินามาตะ คามาโมโตะ (คดี Watanabe v. Chisso K.K., 1971) ศาลจังหวัดคามาโมโตะ ได้นำเอาหลักตรรกวิทยามาใช้ โดยไม่ได้พิจารณาแต่เพียงแค่ตัวบทกฎหมายที่มีอยู่เท่านั้น โดยได้ตัดสินเอาไว้ว่าในคดีมินามาตะนี้ ถ้าหากจะกล่าวได้ว่าฝ่ายจำเลยมิได้ปราศจากความระมัดระวังหรือเล็งเห็นได้ว่าในกระบวนการผลิตสารเคมี acetaldehyde จะก่อให้เกิด methyl mercury แล้ว ย่อมหมายความว่าอันตรายจะตระหนักได้ก็ต่อเมื่อเกิดความสูญเสียขึ้นแก่ชีวิต ร่างกายแล้วเท่านั้น ซึ่งเท่ากับว่าโรงงานอุตสาหกรรมมีความชอบธรรมที่จะปล่อยของเสียอันตรายได้เรื่อยไป จนกว่าจะเกิดภัยอันตรายขึ้นอย่างชัดเจน และไม่สามารถหลีกเลี่ยงอันตรายดังกล่าวได้ แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านในบริเวณนั้นคือหนูทดลอง ซึ่งมันคือความอยุติธรรมที่ชัดเจนนั่นเอง^{๒๓๔} และศาลได้มีคำพิพากษาว่า “โรงงานเคมีเป็นโรงงานที่ดำเนินกิจกรรมการผลิตหลายชนิด ซึ่งในกระบวนการผลิตดังกล่าว มีการใช้วัตถุดิบอันตรายหลายชนิดเป็นวัตถุดิบ จึงมีความเป็นไปได้สูงว่าน้ำทิ้งของโรงงานจะมีสารอันตรายปนเปื้อนอยู่ ฉะนั้นหากในน้ำทิ้งของโรงงานมีสารพิษปนเปื้อนอยู่จริง และมีการปล่อยออกสู่แหล่งน้ำตามธรรมชาติ โรงงานจะต้องศึกษาผลกระทบที่มีต่อสัตว์ พืช และมนุษย์ ตลอดจนตรวจสอบความปลอดภัย และหากพบว่ามียาอันตรายแล้ว โรงงานจะต้องหยุดการดำเนินกิจการทันที และวางมาตรการป้องกันที่จำเป็นอย่างเต็มที่ โดยโรงงานมีหน้าที่ในการใช้ความระมัดระวังอย่างสูงเพื่อป้องกันอันตรายต่อชีวิตและสุขภาพของคนในท้องถิ่น”^{๒๓๕}

เมื่อเข้าตามหลักเกณฑ์ประมาทแล้ว ผู้เสียหายจะต้องพิสูจน์ด้วยการนำเอาทฤษฎีจูนิน เก็งโตะ (Junin Gendo) หรือหลักแค้ไหนเพียงใดที่ประชาชนธรรมดาจะรับได้มาใช้ โดยเปรียบเทียบความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับกับผลประโยชน์ของผู้ก่อความเสียหาย ซึ่งอาจจะพิจารณาจากระดับความเสียหายที่ได้รับ ระดับของการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหาย ผลประโยชน์ของสาธารณะ ประชาชนที่ได้รับผลกระทบมาก่อนหรือหลังการเกิดมลพิษ เป็นต้น ซึ่งถ้าหากพิจารณาแล้วปรากฏว่า ผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้นเกินกว่าที่ประชาชนโดยทั่วไปจะทนรับได้ ถือว่ามีการกระทำละเมิดเกิดขึ้น สามารถฟ้องให้ระงับการกระทำและเรียกค่าเสียหายได้ แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับระดับมลพิษที่เกิดขึ้นด้วย^{๒๓๖}

๓. การพิสูจน์ความเสียหายที่ร่วมกันก่อให้เกิดขึ้น

ตามกฎหมายแพ่งของญี่ปุ่นมีเรื่องประมาทร่วมได้ โดยให้บรรดาโรงงานทั้งหลายที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับความเสียหายที่เกิดขึ้น จำต้องร่วมกันรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายให้แก่

^{๒๓๔} Taniguchi Tomohei, “A Commentary on the Legal Theory of the Four Major Pollution Cases,” *Law in Japan : An Annual*, 9, 1976 : 53.

^{๒๓๕} สำนักงานศาลปกครอง, “ประสบการณ์ของญี่ปุ่นเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางคดีที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษาเกี่ยวกับวิธีการและกระบวนการทางกฎหมาย เรื่อง ผู้มีสิทธิฟ้องคดี ภาระในการพิสูจน์ และการชดเชย ค่าเสียหาย,” ใน *เอกสารการบรรยายทางวิชาการเรื่อง กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม : ประสบการณ์ของญี่ปุ่นและไทย*, หน้า ๒๐๖-๒๐๗.

^{๒๓๖} ประกอบ สันะเปสนันท์, “การพิพากษาคดีสิ่งแวดล้อมของประเทศญี่ปุ่น,” *วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์* ๑, ๖ (มิถุนายน ๒๕๕๐) : ๔๕-๔๖.

ผู้เสียหาย แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับที่ตั้งโรงงานด้วยว่าเป็นแบบเมืองหรือแบบนิคม ซึ่งถ้าหากเป็นโรงงานแบบนิคม ไม่ต้องพิจารณาเลยว่าโรงงานอุตสาหกรรมเหล่านั้นคาดหวังหรือไม่ว่ามลพิษที่ตนเองก่อให้เกิดขึ้นนั้นเมื่อไปรวมตัวกับมลพิษจากโรงงานอื่นแล้วจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อประชาชนอย่างไรเสียก็ต้องร่วมกันรับผิดชอบ แต่ถ้าเป็นโรงงานแบบเมือง จะต้องพิจารณาด้วยว่าโรงงานอุตสาหกรรมนั้นคาดหวังหรือรู้ว่า จะเกิดความเสียหายขึ้นหรือไม่ ถ้าคาดหวังได้จึงจะต้องร่วมรับผิดชอบ^{๒๓๗}

คดีกคาอิจิเป็นกรณีที่นิคมอุตสาหกรรมก่อให้เกิดความเสียหายขึ้น ซึ่งเป็นกรณีที่ไม่สามารถทราบได้อย่างแน่ชัดว่าต้นตอของความเสียหายนั้นเกิดมาจากโรงงานอุตสาหกรรมแห่งใด และความรับผิดชอบในกรณีนี้ควรจะเป็นเช่นใด เป็นเรื่องการกระทำละเมิดแบบกลุ่ม เป็นกรณีที่บุคคลหลายคนได้กระทำความเดือดร้อนต่อผู้อื่น ดังนั้นจะต้องร่วมกันรับผิดชอบเต็มจำนวนความเสียหายที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะความผิดนั้น ตนจะได้กระทำในสัดส่วนที่มากน้อยต่างกันเพียงไร ซึ่งแต่ละบุคคลอาจถูกเรียกให้รับผิดชอบเต็มจำนวนได้^{๒๓๘}

ในคดีนี้ศาลได้แบ่งการกระทำร่วมกันออกเป็น ๒ กรณี คือ การกระทำร่วมกันที่มีความเกี่ยวข้องอย่างมาก กับ การกระทำร่วมกันที่มีความเกี่ยวข้องอย่างเบาบาง โดยหากเป็นการกระทำร่วมกันที่มีความเกี่ยวข้องอย่างมาก ความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้น ทุกโรงงานจะต้องมีความรับผิดชอบร่วมกันทั้งหมด ซึ่งข้อเท็จจริงในคดีนี้ เป็นกรณีของนิคมอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ซึ่งเป็นธุรกิจที่มีความเกี่ยวข้องต่อเนื่องกัน จึงถือว่าเป็นธุรกิจที่มีความเกี่ยวข้องกันอย่างมาก บรรดาโรงงานอุตสาหกรรมทั้งหลายจึงต้องร่วมกันรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้น^{๒๓๙} แม้ว่าการกระทำของโรงงานแต่ละแห่งจะไม่สามารถก่อให้เกิดผลความเสียหายดังกล่าวก็ตาม แต่เมื่อได้รวมกับการกระทำของโรงงานแห่งอื่น ๆ ด้วยแล้ว สามารถก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นได้ โรงงานอุตสาหกรรมเหล่านั้นจำต้องร่วมกันรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้น เป็นการลดภาระการพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลของทางฝ่ายผู้เสียหายให้น้อยลง

ถึงแม้ว่าประเทศญี่ปุ่นจะเป็นประเทศที่อยู่ในระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) ที่ยึดถือตามประมวลกฎหมายเป็นหลักก็ตาม แต่ทว่าศาลยุติธรรมของประเทศญี่ปุ่นกลับมิได้ตัดสินคดีโดยพิจารณาแต่เพียงตัวบทกฎหมายเท่านั้น แต่ได้พยายามสร้างหลักกฎหมายใหม่ขึ้นมาหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการวางนโยบายขึ้นมาเพื่อให้คำตัดสินของศาลนั้นเกิดความเป็นธรรมอย่างสูงสุดแก่ทุกฝ่ายนั่นเอง โดยศาลยุติธรรมของญี่ปุ่นได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการวางนโยบายเกี่ยวกับการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม มีการกำหนดให้โรงงานอุตสาหกรรมต้องรับผิดชอบในกรณีที่เกิดมลพิษอันสืบเนื่องมาจากการ

^{๒๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔-๔๕.

^{๒๓๘} สำนักงานศาลปกครอง, “การบรรยายพิเศษ เรื่อง กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม : ประสบการณ์ของญี่ปุ่นและไทย ครั้งที่ ๑ วันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๕๒ บรรยายโดย Prof. Dr. Noriko OKUBO และนายไพโรจน์ มินเด็น,” ใน เอกสารการบรรยายทางวิชาการเรื่อง กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม : ประสบการณ์ของญี่ปุ่นและไทย, หน้า ๑๗๕.

^{๒๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๖.

ดำเนินงานของโรงงานเหล่านั้น รวมไปถึงการวางนโยบายว่าโรงงานอุตสาหกรรมมีหน้าที่ต้องเปิดเผยข้อมูลทั้งหมดและจะต้องประกอบกิจการด้วยความระมัดระวัง นอกจากนี้ในกรณีที่มีพยานหลักฐานค่อนข้างแน่ชัดว่า มลพิษที่เกิดขึ้นเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดโรคแล้ว แม้ในทางวิทยาศาสตร์จะไม่สามารถพิสูจน์ได้อย่างชัดเจนก็ตาม ก็ถือว่าโรงงานอุตสาหกรรมมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบตามกฎหมายในความเสียหายดังกล่าว^{๒๔๐} จะเห็นได้ว่าศาลมักจะผลักภาระในการพิสูจน์ไปให้แก่ฝ่ายโรงงานอุตสาหกรรมแทน ส่วนโจทก์นั้นเพียงแต่แสดงให้เห็นว่าคดีมีมูลก็เป็นอันเพียงพอแล้ว

นอกจากนี้ประเทศญี่ปุ่นยังมีการนำเอาระบบผู้พิพากษาสมทบ (Saiban-in) มาใช้ในการพิจารณาคดีอาญา อย่างที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้นว่าประเทศญี่ปุ่นนั้นไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนฟ้องคดีอาญาได้เอง เป็นอำนาจของพนักงานอัยการเท่านั้น ดังนั้นการที่นำเอาระบบผู้พิพากษาสมทบมาใช้ในคดีอาญา จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญามากขึ้น โดยระบบผู้พิพากษาสมทบจะนำมาใช้ในคดีสำคัญที่เกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะ เช่น คดีสิ่งแวดล้อมรวมทั้งคดีอาญาร้ายแรงที่มีโทษประหารชีวิต หรือจำคุกไม่จำกัดระยะเวลา หรือจำคุกโดยให้ทำงานหนัก หรือจำคุกเกินกว่า ๑ ปี^{๒๔๑} ซึ่งผู้พิพากษาสมทบจะทำหน้าที่วินิจฉัยข้อเท็จจริง โดยจะร่วมรับฟังคำเบิกความของพยานและตรวจสอบพยานหลักฐานต่าง ๆ และมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาและกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดได้ด้วย^{๒๔๒}

จะเห็นได้ว่าในการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นจะไม่มีบทบาทขององค์กรภาคเอกชน (NGO) เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในชั้นศาล ในฐานะที่เป็นผู้ฟ้องคดีแทนผู้เสียหาย เนื่องมาจาก NGO ของญี่ปุ่นจะทำหน้าที่เสนอแนะนโยบายต่าง ๆ ที่อาจมีผลต่อการพิพากษาคดีของศาลและมีผลต่อการออกกฎหมายใหม่ ๆ ทางด้านสิ่งแวดล้อม แต่ทั้งนี้บทบาทของ NGO ของญี่ปุ่นนั้นจะไม่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกรดำเนินคดีในศาล อย่างมากก็เป็นเพียงพยานผู้เชี่ยวชาญที่ไปให้ความเห็นต่อศาล^{๒๔๓}

แม้ว่าคดีสิ่งแวดล้อมจะเป็นคดีที่มีความยุ่งยากและซับซ้อน ส่งผลให้การพิจารณาคดีจำเป็นต้องใช้ระยะเวลานาน มีการพิสูจน์พยานหลักฐานต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก แต่อย่างไรก็ดีประเทศญี่ปุ่นมีการออกกฎหมายมาเป็นกรอบในการพิจารณาคดีของศาลเพื่อให้เกิดความรวดเร็ว คือ กฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมความรวดเร็วในการพิจารณาคดี ตามมาตรา ๒ วรรคหนึ่ง

^{๒๔๐} พิเชษฐ เมลาณนท์, นิบลชัย อิทธิพรวงศ์ และพรทิพย์ อภิสิทธิ์วาสนา, “ตุลาการวิวัฒน์กับคดีมีนามาตะในญี่ปุ่น,” ใน *กฎหมายสายสัมพันธ์* ฉบับพิเศษ ๗, พิมพ์ครั้งที่ ๒, หน้า ๑๒.

^{๒๔๑} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์, *ประมวลสาระชุดวิชาการบริหารงานยุติธรรมเปรียบเทียบขั้นสูง = Advanced comparative criminal justice administration* หน้าที่ ๖-๑๐, หน้า ๗-๕๑.

^{๒๔๒} น้ำแท้ มีบุญสร้าง, “กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศญี่ปุ่น,” *บทบัญญัติ* ๖๖ (กันยายน ๒๕๕๓) : ๘๖-๘๗.

^{๒๔๓} สำนักงานศาลปกครอง, “การบรรยายพิเศษ เรื่อง กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม : ประสบการณ์ของญี่ปุ่นและไทย ครั้งที่ ๑ วันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๕๒ บรรยายโดย Prof. Dr. Noriko OKUBO และนายไพโรจน์ มินเด็น,” ใน *เอกสารการบรรยายทางวิชาการเรื่อง กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม : ประสบการณ์ของญี่ปุ่นและไทย*, หน้า ๑๘๕.

บัญญัติไว้ว่า “การส่งเสริมความรวดเร็วในการพิจารณาคดี มีวัตถุประสงค์เพื่อการหาข้อยุติในคดีภายในระยะเวลาอันรวดเร็ว โดยในการพิจารณาคดีของศาลชั้นต้นนั้น ให้พิจารณาให้เสร็จสิ้นภายในระยะเวลา ๒ ปี และการพิจารณาคดีของศาลอื่น ๆ ก็ให้เป็นไปตามความเหมาะสมโดยเร็วที่สุด”^{๒๔๔} ทั้งนี้ก็เพื่อให้การพิจารณาคดีในศาลยุติธรรมเป็นไปอย่างรวดเร็ว เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนอย่างแท้จริง

โดยสรุปปัญหาที่พบในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมของญี่ปุ่นมีดังนี้^{๒๔๕}

๑. คู่กรณีที่เกี่ยวข้องกับข้อพิพาททางสิ่งแวดล้อมนั้นมีจำนวนมาก อาจเป็นไปได้ทั้งกรณีที่ถูกก่อให้เกิดความเสียหายมีจำนวนมาก เช่น บรรดาโรงงานในนิคมอุตสาหกรรมที่ปล่อยมลพิษออกมา ซึ่งทำให้เกิดความยากลำบากในการกำหนดขอบเขตความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิด เพราะเป็นการยากที่จะชี้ชัดได้ว่าต้นเหตุของความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นมาจากการกระทำของโรงงานอุตสาหกรรมแห่งใด และอาจเป็นกรณีที่ผู้เสียหายมีจำนวนมาก เพราะปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นนั้นย่อมส่งผลกระทบต่อบุคคลในวงกว้าง มิได้ส่งผลกระทบต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งเท่านั้น จึงเป็นเหตุให้ผู้ได้รับความเสียหายอาจมีจำนวนมาก

๒. การพิสูจน์ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นกระทำได้ยากลำบาก จำเป็นที่ต้องอาศัยการตรวจวิเคราะห์ทางเทคนิค และนอกจากนี้ทางโรงงานอุตสาหกรรมก็มักจะไม่ให้ความร่วมมือในการเข้าไปตรวจหาสาเหตุที่ก่อให้เกิดความเสียหาย ทำให้การที่จะรวบรวมพยานหลักฐานและข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจึงเป็นไปด้วยความยากลำบาก

นอกเหนือจากกระบวนการยุติธรรมเส้นทางปกติแล้ว ญี่ปุ่นได้มีการสร้างทางเลือกในการระงับข้อพิพาทขึ้นมาที่เรียกว่า “การระงับข้อพิพาททางเลือก” (Alternative Dispute Resolution : ADR) เพื่อเป็นทางเลือกให้แก่คู่ความที่ไม่ต้องดำเนินกระบวนการผ่านทางศาลที่อาจจะต้องใช้เวลานานและสิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย โดยการระงับข้อพิพาททางเลือกนี้จะป็นช่องทางหนึ่งในการยุติปัญหาความขัดแย้งทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นด้วยการใช้การเจรจาไกล่เกลี่ยระหว่างทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อหาทางออกให้กับปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งนี้กฎหมายได้เปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามาเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ยหรืออาจจะเป็นรัฐที่เข้ามาทำหน้าที่ดังกล่าว ซึ่งการไกล่เกลี่ยโดยรัฐนี้มีในกรณีของคณะกรรมการแก้ไขข้อพิพาททางสิ่งแวดล้อม (Environmental Dispute

^{๒๔๔} สำนักงานศาลปกครอง, “ประสบการณ์ของญี่ปุ่นเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางคดีที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษาเกี่ยวกับวิธีการและกระบวนการทางกฎหมาย เรื่อง ผู้มีสิทธิฟ้องคดี ภาวะในการพิสูจน์ และการชดเชย ค่าเสียหาย,” ใน เอกสารการบรรยายทางวิชาการเรื่อง กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม : ประสบการณ์ของญี่ปุ่นและไทย, หน้า ๒๐๐.

^{๒๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙๕-๑๙๖.

Coordination Commission : EDCC) และคณะกรรมการตรวจสอบความเสียหายทางสิ่งแวดล้อมและมลพิษ (Pollution Examination Commission : PEC)^{๒๔๖}

จะเห็นได้ว่าแม้ประเทศญี่ปุ่นจะไม่มีศาลสิ่งแวดล้อมและศาลปกครองก็ตาม แต่ศาลยุติธรรมของญี่ปุ่นก็พยายามใช้กระบวนการยุติธรรมที่มีอยู่นั้นในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในเรื่องสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น รวมทั้งพยายามสร้างทางเลือกใหม่ ๆ ในการระงับข้อพิพาททางสิ่งแวดล้อมให้ยุติลงได้ด้วยดี

๔.๒.๒.๓ ประเทศออสเตรเลีย

ออสเตรเลียเป็นประเทศที่ปกครองแบบสหพันธรัฐ เป็นประเทศในกลุ่มคอมมอนลอร์ที่ได้รับอิทธิพลทางกฎหมายมาจากประเทศอังกฤษ ออสเตรเลียเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญในเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก มีการออกกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมาบังคับใช้หลายฉบับด้วยกัน ซึ่งเดิมทีนั้นประเทศออสเตรเลียต้องประสบกับปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากกฎหมายที่ออกมานั้นมีความทับซ้อนกัน ทำให้การบังคับใช้กฎหมายไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร จนเป็นเหตุให้มีการพัฒนาและปรับปรุงกฎหมายใหม่^{๒๔๗} จนในปัจจุบันนี้ประเทศออสเตรเลียได้กลายมาเป็นต้นแบบของการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมของประเทศต่าง ๆ มากมาย

ระบบศาลของออสเตรเลียนั้นมีทั้งในระดับสหพันธรัฐและระดับมลรัฐ โดยศาลสูงสุด คือ High Court of Australia มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีที่เกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญ ส่วนการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมนั้นจะมีการจัดตั้งศาลชำนาญพิเศษขึ้นมาเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีดังกล่าวโดยเฉพาะ โดยจะมีกระบวนการพิจารณาคดีที่แตกต่างไปจากศาลทั่วไป^{๒๔๘}

ประเทศออสเตรเลียได้มีการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมขึ้นเป็นการเฉพาะ โดยแห่งแรกนั้นได้จัดตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1980 ที่มลรัฐนิวเซาท์เวลส์ (New South Wales) มีชื่อว่า ศาลสิ่งแวดล้อมและที่ดินมลรัฐนิวเซาท์เวลส์ (Land and Environmental Court) เป็นศาลชำนาญพิเศษมีฐานะเทียบเท่าศาลฎีกา จัดตั้งขึ้นเพื่อให้เป็นองค์กรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางในการจัดการกับข้อพิพาทที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม มีเขตอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ผังเมืองและที่ดิน^{๒๔๙} ทั้งคดีปกครอง คดีแพ่ง และคดีอาญาที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม แต่สำหรับคดีอาญานั้น ศาล

^{๒๔๖} ชาญวิทย์ ชัยกันย์, “การระงับข้อพิพาททางเลือกตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมและรัฐธรรมนูญญี่ปุ่น,” ใน *หลักกฎหมายและวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมของต่างประเทศ* (กรุงเทพฯ : พี.เพรส, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑๗-๑๒๐.

^{๒๔๗} ยูทศศักดิ์ ตีอร่าม, “การมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการใช้สิทธิฟ้องคดีสิ่งแวดล้อม,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐๙.

^{๒๔๘} วิญญู เรื่องศรี, “ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม,” ใน *โครงการผลักดันนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม*, หน้า ๒๔๓.

^{๒๔๙} Land and Environment Court Act 1979 (NSW) Section 5(1)

จะมีอำนาจในการพิพากษาลงโทษปรับได้ไม่เกิน ๑๐ ล้านดอลลาร์ออสเตรเลีย^{๒๕๐} โดยที่ศาลอื่น ๆ จะไม่มีอำนาจพิจารณาคดีที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลสิ่งแวดล้อมและที่ดินได้^{๒๕๑} กล่าวคือ ศาลสิ่งแวดล้อมและที่ดินมีอำนาจในการพิจารณาอุทธรณ์คดีที่เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามกฎหมาย Land and Environment Court Act 1979 เช่น คดีเรียกร้องสิทธิในทางแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม (civil claims about planning , environmental , land , mining and other legislation) คดีร้องทุกข์ทางอาญาที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม (criminal appeals) คดีตรวจสอบการกระทำทางปกครองของฝ่ายปกครอง และการควบคุมความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครอง (judicial review) เป็นต้น แต่ทั้งนี้ไม่รวมถึงคดีที่เกี่ยวกับกฎหมายคอมมอนลอว์ หรือคดีที่ไม่อยู่ในบังคับของพระราชบัญญัติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เช่น คดีละเมิด คดีบุกรุก เป็นต้น เนื่องจากคดีเหล่านี้จะอยู่ในเขตอำนาจของศาลยุติธรรมโดยทั่วไป^{๒๕๒}

การพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมในศาลสิ่งแวดล้อมและที่ดินมลรัฐนิวเซาท์เวลส์ นั้นจะกระทำโดยผู้พิพากษา ๖ คน และผู้พิพากษาสมทบอีก ๙ คน ซึ่งแต่งตั้งมาจากบุคคลที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ทั้งนี้เพื่อให้การพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมได้กระทำโดยผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในเรื่องสิ่งแวดล้อม^{๒๕๓} โดยส่วนมากแล้วผู้พิพากษาศาลสิ่งแวดล้อมมักจะได้รับการคัดเลือกมาจากนักกฎหมายที่เคยมีผลงานในการต่อสู้เรียกร้องด้านสิ่งแวดล้อม สำหรับผู้พิพากษาสมทบ (Commissioner) จะมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาและพิพากษาคดีอุทธรณ์คำสั่งคณะกรรมการด้านสิ่งแวดล้อมหรือผังเมือง เพื่อให้ศาลวินิจฉัยในเนื้อหาทางเทคนิคของคดี (Merit Appeal) ที่ไม่ใช่การพิจารณาในข้อกฎหมาย โดยผู้พิพากษาสมทบบมีอำนาจที่จะพิจารณาในเรื่องดังกล่าวได้โดยลำพัง^{๒๕๔}

สำหรับประเภทของคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลสิ่งแวดล้อมและที่ดินนั้น ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมและที่ดิน ค.ศ. 1979 (Land and Environment Court Act 1979) ได้กำหนดไว้ ๘ ประเภทด้วยกัน คือ^{๒๕๕}

ประเภทที่ ๑ การอุทธรณ์คำสั่งเกี่ยวกับคำขออนุญาตก่อสร้าง (Environmental Planning and Protection Appeals)

^{๒๕๐} วินัย เรืองศรี, “ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม,” ใน โครงการผลักดันนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม, หน้า ๒๔๔.

^{๒๕๑} Land and Environment Court Act 1979 (NSW) Section 71

^{๒๕๒} ปดิเทพ อยู่ยืนยง, ศาลสิ่งแวดล้อมเปรียบเทียบ : ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย [ออนไลน์], ๑๖ ตุลาคม ๒๕๕๕. แหล่งที่มา <http://www.pub-law.net>

^{๒๕๓} เรื่องเดียวกัน

^{๒๕๔} สุนทรียา เหมือนพะวงศ์, “กระบวนการสร้างความยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม,” ใน โครงการผลักดันนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม (สถาบันวิจัยทรัพยากรสิ่งแวดล้อม (สถาบันวิจัยทรัพยากรสิ่งแวดล้อม) สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๕๐), หน้า ๒๗๘.

^{๒๕๕} Land and Environment Court Act 1979 No.204 Section 16-21C

ประเภทที่ ๒ คดีเกี่ยวกับการอุทธรณ์คำสั่งขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นและการอุทธรณ์คำสั่งอื่น (Local Government and Miscellaneous Appeals and Applications)

ประเภทที่ ๓ คดีเกี่ยวกับการประเมินราคาที่ดินและค่าเวนคืน (Land Tenure , Valuation , Rating and Compensation)

ประเภทที่ ๔ คดีทบทวนคำตัดสินของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและการบังคับในทางแพ่ง (Environmental Planning and Protection and Development Contract Civil Enforcement)

ประเภทที่ ๕ คดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม (Environmental Planning and Protection : Summary Criminal Enforcement) ซึ่งตามมาตรา ๒๑ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมและที่ดิน ค.ศ. 1979 (Land and Environment Court Act 1979) นี้ได้กำหนดให้ศาลสิ่งแวดล้อมและที่ดินมีเขตอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดกฎหมายสิ่งแวดล้อมด้วย

ประเภทที่ ๖ การอุทธรณ์คำพิพากษาคดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดตามกฎหมายสิ่งแวดล้อม (Appeals from convictions relating to environmental offences)

ประเภทที่ ๗ การอุทธรณ์คำพิพากษาในเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดตามกฎหมายสิ่งแวดล้อม (Other appeals relating to environmental offences)

ประเภทที่ ๘ คดีเกี่ยวกับการทำเหมืองแร่ (mining matters)

โดยทั่วไปแล้วผู้เสียหายในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมคือ สังคม มิใช่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง เนื่องจากมองว่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นทรัพย์สินร่วมกันของทุกคน^{๒๕๖} ซึ่งการอ้างสิทธิสาธารณะและการคุ้มครองป้องกันมิให้มีการละเมิดต่อสิทธิของประชาชนนี้ ถือเป็นหน้าที่ของ Attorney General (หัวหน้าฝ่ายกฎหมายของรัฐบาล) เอกชนไม่ใช่ผู้มีส่วนได้เสียเป็นพิเศษที่จะดำเนินคดีได้^{๒๕๗} แต่อย่างไรก็ดีผู้เสียหายอาจเป็นบุคคลใดบุคคลหนึ่งซึ่งได้รับความกระทบกระเทือนต่อสุขภาพร่างกาย ความปลอดภัย ตลอดจนความสะดวกสบาย และยังรวมถึงผู้ที่ถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนบุคคลที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดดังกล่าว^{๒๕๘} โดยบุคคลที่จะมีสิทธิในการ

^{๒๕๖} Selwyn Mews Ltd v Auckland City Council (High Court of New Zealand, Auckland, Randerson J, CRI 2003404159161, 30 April 2004) at[36].

^{๒๕๗} ศศิมา บุนนาค, “คำพิพากษาศาลสูงสุดแห่งออสเตรเลีย (High Court of Australia) เกี่ยวกับหลักสิทธิหรืออำนาจในการฟ้องคดี (Locus Standi),” ใน บทเรียนจากคดีสิ่งแวดล้อมในต่างประเทศ (กรุงเทพฯ : พี.เพรส, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔๗.

^{๒๕๘} McElreaFWM, “The Role of Restorative Justice in RMA Prosecutions” (2004) 12(3) Resource Management Journal 1, pp. 10-11.

ฟ้องคดีได้นั้น ในคดี Boyce v Paddington Borough Council ได้วางหลักไว้ว่า “โจทก์สามารถฟ้องคดีได้โดยไม่ต้องเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการได้ใน ๒ กรณี คือ กรณีแรก เมื่อการละเมิดสิทธิในทางสาธารณะเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลด้วยในเวลาเดียวกัน และกรณีที่สอง เมื่อสิทธิส่วนบุคคลไม่ได้ถูกละเมิด แต่ทว่าในส่วนของสิทธิในทางสาธารณะของโจทก์นั้น โจทก์ได้รับความเสียหายเป็นพิเศษ”^{๒๕๙} จึงอาจสรุปหลักเกณฑ์ของการที่จะมีสิทธิฟ้องคดีได้ดังนี้

๑. สิทธิส่วนบุคคลถูกรบกวน ซึ่งสิทธิส่วนบุคคลดังกล่าวนี้ไม่จำกัดแต่เพียงสิทธิตามกฎหมายเท่านั้น แต่รวมไปถึงสิทธิที่เกิดจากความเป็นธรรมด้วย เป็นการยืนยันถึงหลักการที่ว่าบุคคลซึ่งมีสิทธิส่วนบุคคลย่อมสามารถที่จะใช้สิทธิเหล่านั้นของตนเองได้ โดยไม่ต้องคำนึงว่าตนนั้นจะ“ได้ใช้สิทธิในทางสาธารณะควบคู่กันด้วยหรือไม่”^{๒๖๐}

๒. ได้รับความเสียหายเป็นพิเศษ (Special Damage) หรือมีส่วนได้เสียอย่างเพียงพอในเรื่องที่ร้องขอนั้น ซึ่งการจะพิจารณาว่าโจทก์มีส่วนได้เสียอย่างเพียงพอในเรื่องนั้นหรือไม่ จำเป็นที่จะต้องพิจารณาจากเนื้อหาของเรื่องนั้น ๆ^{๒๖๑} โดยไม่จำเป็นว่าความเสียหายนั้นจะต้องเป็นตัวเงินเท่านั้น และไม่สำคัญว่าความเสียหายนั้นจะมากหรือน้อยเพียงใด และไม่ได้หมายความว่าเฉพาะโจทก์เท่านั้นที่เป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายเป็นพิเศษในคดี แต่อาจมีบุคคลอื่นอีกที่ได้รับความเสียหายเป็นพิเศษเช่นกัน^{๒๖๒} อย่างไรก็ตาม Gibb J. ได้กล่าวเอาไว้ว่า “การมีส่วนได้เสียพิเศษนั้นไม่จำเป็นว่าต้องเป็นเรื่องตัวเงิน แต่ต้องเป็นอะไรที่มากกว่าการคิดเอาเองหรือเป็นเรื่องของความรู้สึก ซึ่งบุคคลหนึ่งจะไม่ถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสีย เว้นเสียแต่ว่าบุคคลนั้นจะได้รับประโยชน์บางอย่างนอกเหนือไปจากความรู้สึกพึงพอใจเมื่อชนะคดี หรือความรู้สึกเสียใจและต้องเสียค่าใช้จ่ายเมื่อต้องแพ้คดี”^{๒๖๓} นอกจากนี้ Mason J. ยังกล่าวว่า “เพียงแค่ว่าความเชื่อหรือความรู้สึกกังวลห่วงใย แม้ว่าจะมีอยู่จริงแต่ก็ไม่เพียงพอที่จะทำให้เกิดอำนาจในการฟ้องคดี”^{๒๖๔}

อย่างไรก็ดีในการนำคดีสิ่งแวดล้อมมาฟ้องต่อศาลนั้นจะมีการลดอุปสรรคในการฟ้องคดี โดยไม่จำกัดอำนาจฟ้อง (Open Standing) เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถฟ้องคดีได้มากขึ้น และยังไม่จำกัดว่าบุคคลที่จะฟ้องคดีได้นั้นจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายโดยตรงเท่านั้น กล่าวคือ บุคคลหนึ่งบุคคลใดย่อมมีสิทธิที่จะนำคดีมาฟ้องต่อศาลสิ่งแวดล้อมและที่ดินได้^{๒๖๕} ซึ่ง

^{๒๕๙} Brian J. Preston, *Standing to Sue at Common Law in Australia*, A paper presented to The Joint Seminar on Legality of Administrative Behaviours and Types of Adjudication, p. 5.

^{๒๖๐} Ibid, p. 6.

^{๒๖๑} Ibid, p. 7.

^{๒๖๒} Ibid, p. 10.

^{๒๖๓} Ibid

^{๒๖๔} Ibid, p. 11.

^{๒๖๕} ชวัลกานต์ เกราะแก้ว, “มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม,” *วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต* : ๓๖.

หลักการดังกล่าวนี้จะมีบัญญัติไว้ในกฎหมายสิ่งแวดล้อมทุกฉบับที่ประกาศใช้ในมลรัฐนิวเซาท์เวลส์ ส่งผลให้บุคคลใด ๆ ย่อมสามารถฟ้องคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมได้ โดยไม่จำกัดแต่เฉพาะบุคคลที่เป็นผู้เสียหายโดยตรงเท่านั้น^{๒๖๖} เป็นหลักการที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินการของฝ่ายปกครองว่าปฏิบัติตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่ ตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของคำสั่งหรือคำตัดสินของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการร้องขอให้บังคับการตามกฎหมาย^{๒๖๗} ดังตัวอย่างในพระราชบัญญัติมาตรการปกป้องสิ่งแวดล้อม ค.ศ. 1997 (The of the Environment Operations Act 1997) มาตรา ๒๑๙ ได้กำหนดให้ประชาชนสามารถดำเนินคดีได้เมื่อได้รับอนุญาตจากศาลสิ่งแวดล้อมและที่ดิน ทั้งนี้ศาลจะอนุญาตให้ประชาชนฟ้องคดีได้ก็ต่อเมื่อประชาชนแสดงให้ศาลเห็นว่าหน่วยงานคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (Environmental Protection Authority : EPA) ไม่ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายหรือไม่ดำเนินการใด ๆ ตามกฎหมายต่อผู้กระทำความผิดภายใน ๙๐ วัน นับจากวันที่ประชาชนดังกล่าวได้มีการร้องขอให้ EPA ดำเนินการตามกฎหมายแล้ว ศาลจึงจะอนุญาตให้ประชาชนนั้นฟ้องคดีได้^{๒๖๘} หรือกรณีตามมาตรา ๒๕๓ บัญญัติว่า “บุคคลใด ๆ อาจฟ้องคดีต่อศาลเพื่อที่จะยับยั้งการกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนหรือจะเป็นผลให้เกิดการฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมายใด ๆ หากการฝ่าฝืนนั้นเป็นผลให้เกิดหรือน่าจะเกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม”^{๒๖๙}

นอกจากหลักการไม่จำกัดอำนาจฟ้องแล้ว ประเทศออสเตรเลียยังมีวิธีการในการลดอุปสรรคในการฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมของประชาชนด้วยการกำหนดค่าขึ้นศาลและค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีในแต่ละคดีตามความเหมาะสม มิได้ใช้หลักเกณฑ์เดียวกับการดำเนินคดีโดยทั่วไป กล่าวคือ ในคดีสิ่งแวดล้อมศาลจะพิจารณาว่าคดีนั้นเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ (Public Interest) หรือไม่ หากเป็นคดีที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะแล้ว ศาลก็จะใช้ดุลพินิจในการกำหนดค่าขึ้นศาลให้ตามความเหมาะสม^{๒๗๐} ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้จะช่วยให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ง่ายขึ้น โดยไม่ต้องรับภาระค่าใช้จ่ายที่มากเกินไปจนเกินสมควร

สำหรับบุคคลที่อาจถูกดำเนินคดีนั้นมิได้ทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคลจะมีความรับผิดชอบหากพิสูจน์ได้ว่าผู้บริหารของนิติบุคคลหรือ

^{๒๖๖} วินัย เรืองศรี, “ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม,” ใน โครงการผลักดันนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม, หน้า ๒๔๕.

^{๒๖๗} สุนทรียา เหมือนพะวงศ์, “กระบวนการสร้างความยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม,” ใน โครงการผลักดันนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม, หน้า ๒๗๓.

^{๒๖๘} The Protection of the Environment Operations Act 1997 Section 219

^{๒๖๙} The Protection of the Environment Operations Act 1997 Section 253

^{๒๗๐} วินัย เรืองศรี, “ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม,” ใน โครงการผลักดันนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม, หน้า ๒๔๖.

ตัวแทนระดับสูงของนิติบุคคลนั้นมีเจตนา (Intentionally) รับรู้ (Knowingly) ไม่ระมัดระวัง (Recklessly) ในการดำเนินการ หรืออนุญาตโดยตรงหรือโดยปริยายในการสั่งการให้กระทำผิด^{๒๗๑}

ตามพระราชบัญญัติมาตรการปกป้องสิ่งแวดล้อม (The Protection of the Environment Operations Act 1997 (NSW)) ได้จำแนกประเภทความผิดสิ่งแวดล้อมออกเป็น ๓ ประเภท^{๒๗๒} คือ

ประเภทแรก คือ ความผิดที่มีความร้ายแรงมากที่สุด ซึ่งจะต้องพิสูจน์องค์ประกอบภายใน (mens rea) ซึ่งถ้าหากการกระทำความผิดนั้นได้กระทำโดยเจตนา อัตราโทษขั้นสูง คือ หรือปรับ ๕ ล้านเหรียญ สำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคล และจำคุก ๗ ปี และ/หรือปรับ ๑ ล้านเหรียญ สำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลธรรมดา ส่วนกรณีที่กระทำโดยประมาท อัตราโทษขั้นสูง คือ ปรับ ๒ ล้านเหรียญ สำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคล และจำคุก ๔ ปี และ/หรือ ปรับ ๕๐๐,๐๐๐ เหรียญ สำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลธรรมดา^{๒๗๓}

ประเภทที่สอง คือ ความผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) ซึ่งมีอัตราโทษขั้นสูง คือ ปรับ ๑ ล้านเหรียญ สำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคล และปรับ ๒๕๐,๐๐๐ เหรียญ สำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลธรรมดา^{๒๗๔}

ประเภทที่สาม คือ ความผิดโดยเด็ดขาด (Absolute Liability)

ความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมโดยส่วนมากมักเป็นความผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) ซึ่งไม่จำเป็นที่จะต้องพิสูจน์ถึงองค์ประกอบภายใน แต่ทว่าเจตนาของผู้กระทำความผิดนั้นจะมีผลต่อการพิจารณาว่าการกระทำความผิดดังกล่าวนั้นเป็นการกระทำความผิดที่ร้ายแรงหรือไม่ ซึ่งจะส่งผลต่อการลงโทษผู้กระทำความผิดนั้น

ในทุก ๆ มลรัฐของออสเตรเลียจะมีหน่วยงานหนึ่งที่เรียกว่า หน่วยงานคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (Environmental Protection Authority : EPA) เป็นหน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่ในการดูแลด้านสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะ ซึ่ง EPA จะมีอำนาจครอบคลุมในเรื่องใดบ้างนั้น ขึ้นอยู่กับกฎหมายที่จัดตั้งกำหนดไว้ เช่น EPA ในมลรัฐนิวเซาท์เวลส์ จัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย Protection of the Environment Administration Act 1991 มีหน้าที่ในการปฏิบัติการตามกฎหมายสิ่งแวดล้อม และมีหน้าที่ต้องจัดทำรายงานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทุก ๆ ๓ ปี เป็นต้น

โดยปกติแล้วการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมจะกระทำโดยเจ้าพนักงานของรัฐ โดยในระดับรัฐบาลกลาง จะมีหัวหน้าอัยการ (Director of Public Prosecution) เป็นผู้

^{๒๗๑} นลินอร ธิปตี, “ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล : ศึกษากรณีกระทำความผิดโดยประมาท,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๗.

^{๒๗๒} The Protection of the Environment Operations Act 1997 (NSW) Section 114

^{๒๗๓} The Protection of the Environment Operations Act 1997 (NSW) Section 119

^{๒๗๔} The Protection of the Environment Operations Act 1997 (NSW) Section 152

ดำเนินคดี และในระดับมลรัฐจะดำเนินคดีโดย Environmental Protection Authority (EPA)^{๒๗๕} ซึ่งการพิจารณาสิ่งฟ้องคดีนั้น จะพิจารณาว่ามีเหตุผลเพียงพอที่จะฟ้องคดีเพื่อรักษาไว้ซึ่งความปลอดภัยและดำเนินคดีกับผู้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญา และการฟ้องคดีนั้นเป็นไปเพื่อรักษาประโยชน์ของสาธารณะ^{๒๗๖}

ทั้งนี้ในการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมในส่วนของคดีอาญานั้นจะต้องกระทำโดยผู้พิพากษาด้วยกันเป็นองค์คณะ^{๒๗๗} ซึ่งผู้พิพากษาศาลสิ่งแวดล้อมและที่ดินนั้นจะแต่งตั้งมาจากผู้พิพากษาศาลสูงหรือทนายความที่ปฏิบัติหน้าที่มาแล้วไม่น้อยกว่า ๗ ปี^{๒๗๘} โดยที่ผู้พิพากษานั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นด้านการบริหารส่วนท้องถิ่น การวางผังเมือง วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม การประเมินมูลค่าที่ดิน สถาปัตยกรรม วิศวกรรม การสำรวจ การก่อสร้าง การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิทธิในที่ดินสำหรับชนเผ่าพื้นเมือง หรือข้อพิพาทเกี่ยวกับชนเผ่าพื้นเมือง^{๒๗๙} เป็นต้น สำหรับการทำความพิพากษาของศาลในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้น นอกจากศาลจะมีอำนาจในการลงโทษผู้กระทำความผิดแล้ว ศาลยังมีอำนาจที่จะสั่งให้ผู้กระทำความผิดดำเนินการเพื่อป้องกัน ควบคุม หรือบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่สิ่งแวดล้อม เพื่อฟื้นฟูสภาพแวดล้อมให้กลับคืนสู่สภาพเดิม^{๒๘๐} หรือมีคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดำเนินการดังกล่าวได้^{๒๘๑}

กระบวนการพิจารณาคดีนั้นจะต้องกระทำโดยเปิดเผย ซึ่งประชาชนโดยทั่วไปสามารถเข้าถึงได้ มีการกำหนดเวลาในการทำความพิพากษาของศาลเอาไว้ เพื่อเป็นหลักประกันว่าคดีจะได้รับการพิจารณาอย่างรวดเร็วตามหลักแห่งความยุติธรรม (dictate of justice) ดังที่ Lord Denning ได้เคยกล่าวไว้ว่า “ความยุติธรรมที่ล่าช้า คือการปฏิเสธความยุติธรรมนั่นเอง”^{๒๘๒} โดยที่คำพิพากษานั้นจะต้องกระทำภายใน ๙๐ วัน นับแต่วันสืบพยาน^{๒๘๓} ซึ่งจะเป็นหลักประกันว่าคุณค่าจะได้รับความเป็นธรรมโดยเร็วนั่นเอง

ในเรื่องของการพิจารณาคดีของศาลสิ่งแวดล้อมในประเทศออสเตรเลียนั้น สิ่งสำคัญก็คือ พยานหลักฐานที่ใช้ในการพิสูจน์ความผิด โดยเฉพาะพยานผู้เชี่ยวชาญ (Expert

^{๒๗๕} Terri Mottershead, *Environmental Law and Enforcement in the Asia Pacific Rim* (Hong Kong : Sweet & Maxwell Asia, 2002), p. 43.

^{๒๗๖} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, *ประมวลสาระชุดวิชาการบริหารงานยุติธรรมเปรียบเทียบขั้นสูง* = *Advanced comparative criminal justice administration* หน้าที่ ๖-๑๐, หน้า ๑๐-๕๐.

^{๒๗๗} Land and Environment Court Act 1979 (NSW) Section 6(1), 7

^{๒๗๘} Land and Environment Court Act 1979 (NSW) Section 8(2)

^{๒๗๙} Land and Environment Court Act 1979 (NSW) Section 12(2)

^{๒๘๐} The Protection of the Environment Operations Act 1997 (NSW) Section 245

^{๒๘๑} The Protection of the Environment Operations Act 1997 (NSW) Section 246-247

^{๒๘๒} *Allen v Sir Alfred McAlpine & Sons Ltd* [1968] 2 QB 229 at 245.

^{๒๘๓} “Land and Environment Court of New South Wales ,” In *Annual Review 2007*, p. 37.

Evidence) เนื่องจากคดีสิ่งแวดล้อมมีลักษณะที่ซับซ้อน ต้องอาศัยความรู้ทางวิทยาศาสตร์ประกอบ เช่น การตรวจสอบมลพิษ จึงเป็นเหตุให้พยานหลักฐานที่สำคัญในคดีสิ่งแวดล้อมก็คือพยานผู้เชี่ยวชาญนั่นเอง ทั้งนี้การที่จะให้คู่ความเป็นฝ่ายจัดหาพยานผู้เชี่ยวชาญด้วยตนเอง ย่อมอาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการดำเนินคดีได้ เพราะพยานผู้เชี่ยวชาญที่คู่ความแต่ละฝ่ายจัดหามาเองนั้น ย่อมมาจากการว่าจ้างของคู่ความ ซึ่งส่งผลให้พยานผู้เชี่ยวชาญนั้นอาจมีความไม่เป็นกลาง เบิกความเข้าข้างคู่ความฝ่ายตน ทำให้ความน่าเชื่อถือของพยานลดน้อยลง และกระทบต่อการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล เพราะศาลจำต้องวินิจฉัยข้อเท็จจริงจากพยานหลักฐานที่แต่ละฝ่ายนำมาสืบ การที่พยานผู้เชี่ยวชาญเบิกความไม่ตรงไปตรงมา ย่อมทำให้การวินิจฉัยของศาลคลาดเคลื่อน ไม่เกิดความยุติธรรมอย่างแท้จริง ดังนั้นในส่วนของคดีสิ่งแวดล้อมที่มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ไม่ใช่เพื่อประโยชน์ของคู่ความเพียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้น ทางศาลสิ่งแวดล้อมและที่ดินจึงได้มีการขึ้นทะเบียนผู้เชี่ยวชาญของศาลเอาไว้ หมายความว่า เมื่อมีกรณีพิพาทเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นที่จำเป็นต้องอาศัยความเห็นของผู้เชี่ยวชาญประกอบนั้น ศาลจะตั้งผู้เชี่ยวชาญในคดีให้ โดยคัดเลือกมาจากทะเบียนผู้เชี่ยวชาญของศาล โดยที่คู่ความทั้งสองฝ่ายต่างตกลงยินยอมด้วย และคู่ความทั้งสองฝ่ายจะต้องร่วมกันออกค่าใช้จ่ายในการดำเนินการดังกล่าวร่วมกัน^{๒๘๔} กล่าวคือ ศาลสิ่งแวดล้อมและที่ดินมีระบบการสืบพยานผู้เชี่ยวชาญ ด้วยการให้พยานผู้เชี่ยวชาญจากสาขาวิชาเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน และการให้พยานผู้เชี่ยวชาญเดี่ยวโดยคู่ความร่วมกัน โดยพยานผู้เชี่ยวชาญนี้จะต้องเป็นบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือ มีความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษ ได้รับการฝึกอบรมศึกษาหรือมีประสบการณ์ในสาขาวิชานั้น ๆ

ทั้งนี้ศาลสิ่งแวดล้อมและที่ดินได้มีการนำเอาวิธีพิจารณาคดีแบบพิเศษมาใช้กับพยานผู้เชี่ยวชาญ ด้วยการให้พยานผู้เชี่ยวชาญทุกคนต้องเข้าสาบานตัวและเบิกความเป็นพยานพร้อมกัน ในกรณีที่มีการอ้างพยานผู้เชี่ยวชาญหลายคนในคดี และก่อนที่จะทำการเริ่มสืบพยาน ศาลจะให้ผู้เชี่ยวชาญทำความเข้าใจเป็นหนังสือเกี่ยวกับประเด็นในคดีเสียก่อน และในประเด็นใดที่ผู้เชี่ยวชาญให้ความเห็นไม่ตรงกัน ศาลก็จะนำมากำหนดเป็นประเด็นในการสืบพยานต่อไป ซึ่งมีข้อดีในแง่ที่ว่า ช่วยประหยัดเวลาในการพิจารณาคดี เพราะจะนำมาพิจารณาแต่เฉพาะประเด็นที่มีข้อโต้แย้งกันอยู่ ส่วนประเด็นใดที่มีความเห็นตรงกันก็ถือเป็นอันยุติตามความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญนั้น ทั้งนี้ในการสืบพยานนั้นพยานผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนจะถูกถามและต้องให้การในแต่ละประเด็นไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งทำให้พยานผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนสามารถให้ความเห็นของตนได้อย่างอิสระเต็มที่โดยไม่ต้องอยู่ภายใต้บังคับของฝ่ายใด นอกจากนี้ศาลเองก็มีอำนาจที่จะแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญได้เอง เพื่อให้เข้ามาช่วยศาลในการค้นหาความจริงในคดี โดยจะเปิดโอกาสให้คู่ความทั้งสองฝ่ายสามารถคัดค้าน

^{๒๘๔} สุนทรียา เหมือนพะวงศ์, ระบบศาลสิ่งแวดล้อมของต่างประเทศสำนักงานศาลยุติธรรม [ออนไลน์], ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๖. แหล่งที่มา <http://www.slideshare.net/greenklasse/ss-2912159>

ผู้เชี่ยวชาญที่ศาลตั้งได้ แต่ทั้งนี้ศาลก็ไม่ได้ตั้งผู้เชี่ยวชาญในทุกคดีเสมอไป แต่จะตั้งเฉพาะในคดีที่มีความยากลำบากในการพิจารณาเท่านั้น^{๒๘๕}

อย่างไรก็ดีศาลสิ่งแวดล้อมและที่ดินจะไม่ผูกมัดให้ต้องเคร่งครัดตามกฎหมายพยานหลักฐาน^{๒๘๖} ดังนั้นการพิจารณาคดีของศาลจึงอาจรับฟังความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญเพื่อประกอบการตัดสินใจคดีได้ โดยเป็นที่ยอมรับกันว่าความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญนั้นสามารถรับฟังได้ ดังคดี Kevin v Minister for the Capital Territory กล่าวไว้ว่า “ข้อเท็จจริงเป็นที่เข้าใจแล้วว่า กฎเกณฑ์พยานหลักฐานที่เกี่ยวกับความเห็นไม่ใช่เรื่องทางเทคนิค แต่เป็นหลักการที่มีเหตุผลที่ตีรองรับอยู่ ซึ่งมีผลผูกพันอย่างเหมาะสมในการยอมรับฟังความเห็นที่เสนอต่อศาล”^{๒๘๗} แต่ทั้งนี้ตามกฎหมายพยานหลักฐานได้วางหลักเกณฑ์ของการรับฟังความเห็นของบุคคลใดเอาไว้ดังนี้^{๒๘๘}

๑. บุคคลนั้นจะต้องมีความรู้พิเศษ
๒. ความรู้พิเศษนั้นจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการฝึกอบรม การศึกษา หรือประสบการณ์ และ
๓. ความเห็นนั้นทั้งหมดหรือในบางส่วนสำคัญจะต้องมาจากความรู้พิเศษ

คดี Makita (Australia) Pty Ltd v Sprowles มีการสรุปหลักการรับฟังพยานผู้เชี่ยวชาญไว้ว่า พยานผู้เชี่ยวชาญจะต้องแสดงให้เห็นถึงการเป็นความรู้พิเศษ ที่มาของการเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาความรู้พิเศษนั้นว่ามาจากการฝึกฝน ศึกษา หรือประสบการณ์ และการให้ความเห็นนั้นเนื้อหาทั้งหมดหรือในบางส่วนสำคัญจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรู้พิเศษของผู้เชี่ยวชาญนั้น ๆ^{๒๘๙}

อย่างไรก็ดีแม้ศาลจะสามารถรับฟังความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญได้ก็ตาม แต่ไม่ได้หมายความว่าพยานผู้เชี่ยวชาญนั้นจะมีน้ำหนักมากกว่าพยานหลักฐานอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญ^{๒๙๐} นอกจากนี้ความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญนี้จะไม่มีความไม่น่าเชื่อถือ ถ้าหากว่าความเห็นนั้นไม่ได้มาจากความรู้หรือประสบการณ์ที่ได้มีการจัดระบบมาอย่างเพียงพอหรือเป็นที่ยอมรับแล้ว เชื่อถือได้^{๒๙๑}

ศาลสิ่งแวดล้อมของออสเตรเลียนอกเหนือจากการวินิจฉัยตามหลักกฎหมายแล้ว ยังมีการนำเอาแนวคิดหลักการอื่น ๆ มาปรับใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมด้วย เพื่อให้การวินิจฉัยคดีเกิดความยุติธรรมอย่างสูงสุด เช่น การนำเอาหลักการเผื่อระวังล่วงหน้า (The Precautionary

^{๒๘๕} เรื่องเดียวกัน

^{๒๘๖} Land and Environment Court Act 1979 (NSW) Section 38(2)

^{๒๘๗} Kevin v Minister for the Capital Territory (1979) 2 ALD 238 at 243 ; 37 FLR 1 at 3

^{๒๘๘} Evidence Act Section 79

^{๒๘๙} Makita (Australia) Pty Ltd v Sprowles [2001] NSWCA 305

^{๒๙๐} Heydon, *Cross on Evidence*, Vol1 (Butterworths, Sydney, 1996), p. 29,010.

^{๒๙๑} Osland v R (1988) 197 CLR 316 at 336 ; 159 ALR 170.

Principle) มาใช้ในคดีสิ่งแวดล้อม ในกรณีที่สถานการณ์มีความไม่แน่นอนทางวิทยาศาสตร์ที่จะพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลของมลพิษที่มีการปล่อยออกมากับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากมลพิษนั้น^{๒๙๒} ซึ่งภาระการพิสูจน์จะตกแก่บรรดาผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่มีแนวโน้มว่าจะเป็นอันตราย เพื่อแสดงว่าการกระทำของพวกเขาเหล่านั้นไม่ก่อหรืออาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม^{๒๙๓} ดังตัวอย่างคดี Greenpeace Australia Ltd v Redbank Power Company Pty Ltd เป็นกรณีที่บริษัท กรีนพีซออสเตรเลีย จำกัด ได้ยื่นอุทธรณ์คำสั่งต่อศาลสิ่งแวดล้อมและที่ดินแห่งมลรัฐนิวเซาท์เวลส์ คัดค้านคำวินิจฉัยของสภา Singleton ที่มีคำสั่งออกใบอนุญาตเพื่อก่อสร้างโรงไฟฟ้าในหุบเขาฮันเตอร์ของมลรัฐนิวเซาท์เวลส์ โดยผู้อุทธรณ์ได้โต้แย้งว่าโครงการดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อทางด้านมลพิษทางอากาศ ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ภาวะเรือนกระจก ซึ่งศาลควรนำหลักการเผื่อระวังล่วงหน้ามาใช้บังคับและไม่ควรออกใบอนุญาตให้ตามคำขอ^{๒๙๔} หรือในคดี Axer Pty Ltd v Environmental Protection Authority ที่มีการนำเอาหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายมาใช้ในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งข้อเท็จจริงในคดี คือ จำเลยเป็นบริษัทประกอบกิจการใช้เครื่องบินฉีดพ่นยาฆ่าแมลงในบริเวณไร่ฝ้าย ปรากฏว่าละอองยาฆ่าแมลงดังกล่าวได้ลอยไปตกในแม่น้ำที่อยู่ในบริเวณนั้น เป็นเหตุให้ปลาที่อาศัยอยู่ในแม่น้ำดังกล่าวตายเป็นจำนวนมาก ผู้พิพากษาได้วินิจฉัยในคดีนี้ไว้ว่าในการจะพิจารณาลงโทษผู้กระทำผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อม ศาลจะต้องพิจารณาถึงความรุนแรงของมลพิษที่เกิดขึ้นและการกำหนดค่าปรับที่เหมาะสมกับคดีนั้น^{๒๙๕} หมายความว่า คดีนี้ศาลต้องการให้ผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมรับผิดชอบในการกระทำของตนเองตามหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย ดังนั้นผู้กระทำความผิดจึงต้องเสียค่าปรับที่เหมาะสมกับการกระทำความผิดที่เกิดขึ้น

เนื่องด้วยศาลสิ่งแวดล้อมและที่ดินเป็นศาลชำนาญพิเศษที่พิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมเป็นการเฉพาะจึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาบุคลากรของศาลให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านสิ่งแวดล้อมด้วย ดังนั้นจึงมีการสนับสนุนให้มีการศึกษาและพัฒนาความรู้แก่บุคลากรในศาลอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดอบรมความชำนาญให้แก่ผู้พิพากษาเป็นครั้งคราว เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และศักยภาพของผู้พิพากษาศาลสิ่งแวดล้อมและที่ดินให้มีความเชี่ยวชาญ^{๒๙๖} ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่การพิจารณาคดีทางสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างยิ่ง

^{๒๙๒}Second North Sea Conference Ministerial Declaration 1987, 27 ILM 834 (1988) Articles VII, XV(i) and XVI(i).

^{๒๙๓}D. Farrier, "Factoring Biodiversity Conservation into Decision-making Processes : The Role of the Precautionary Principle" In R. Harding and E. Fisher (eds) *Perspectives on the Precautionary Principle* (Federal Press : 1999), p. 99.

^{๒๙๔}Greenpeace Australia Ltd v Redbank Power Company Pty Ltd (1994) 86 LGERA 143-149.

^{๒๙๕}Axer Pty Ltd v Environmental Protection Authority (1993) 113 LGERA 357.

^{๒๙๖}"The Judicial education and professional development of judges and commissioners," In *the court's Annual Review 2007*, Ch 6.

นอกจากศาลสิ่งแวดล้อมและที่ดินมลรัฐนิวเซาท์เวลส์แล้วยังมีการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรและการพัฒนา (Environment, Resource and Development Court) ขึ้นในมลรัฐออสเตรเลียใต้ เมื่อปี ค.ศ. 1993 โดยศาลดังกล่าวนี้มีฐานะเสมือนเป็นศาลชั้นต้น (District Court) มีอำนาจในการพิจารณาคดีดังนี้ คือ การพิจารณาพิพากษาคดีอุทธรณ์คำสั่งเจ้าหน้าที่ (Merit Appeal) คำร้องขอให้บังคับการตามกฎหมาย (Application for Civil Enforcement Orders) และคดีอาญา (Criminal Enforcement)^{๒๙๗} โดยคดีที่พิจารณาโดยศาลสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรและการพัฒนาเสร็จแล้ว สามารถอุทธรณ์โดยตรงต่อศาลฎีกา (Supreme Court) ได้^{๒๙๘}

ทั้งนี้ศาลสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรและการพัฒนาจะมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีโทษจำคุกไม่เกิน ๒ ปี หรือปรับไม่เกิน ๑๒๐,๐๐๐ ดอลลาร์ออสเตรเลีย โดยการพิจารณาคดีอาญานั้นจะเป็นหน้าที่ของผู้พิพากษาเท่านั้น แต่สำหรับการพิจารณาคดีอื่น ๆ องค์คณะในการพิจารณาจะประกอบไปด้วยผู้พิพากษา ๑ คน และผู้พิพากษาสมทบ ๒ คน ร่วมกันพิจารณาคดี^{๒๙๙}

ในการฟ้องคดีต่อศาลนั้นไม่ว่าจะเป็นกรณีที่ประชาชนเป็นผู้ฟ้องคดีเองหรือกรณีที่ต้องคัดกรเอกชนเป็นผู้ฟ้องคดี โดยมากแล้วมักจะกระทำผ่านหน่วยงานที่เรียกว่า Environmental Defender's Office (EDO) ซึ่งมีอำนาจหน้าที่เป็นทนายความและที่ปรึกษาในการดำเนินคดี เพื่อให้สามารถฟ้องร้องหรือต่อสู้คดีได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ EDO ยังเป็นหน่วยงานที่มีส่วนช่วยในการพัฒนาระบบการคุ้มครองสิทธิทางสิ่งแวดล้อมของประชาชนอีกทางหนึ่งด้วย^{๓๐๐}

ผู้ที่มีอำนาจในการฟ้องคดีโดยปกติแล้วจะต้องเป็นบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับคดีนั้น เช่น บุคคลที่ได้รับผลกระทบ, เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง แต่อย่างไรก็ดีกฎหมายสิ่งแวดล้อมในบางฉบับได้เปิดโอกาสให้บุคคลโดยทั่วไปมีสิทธิฟ้องคดีได้ เช่น ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (Environmental Protection Act) โดยจะให้ฟ้องคดีได้ในกรณี Civil Enforcement กล่าวคือ เป็นเรื่องที่มีผลกระทบต่อประโยชน์ของส่วนรวม จึงถือว่าทุกคนมีอำนาจในการที่จะฟ้องคดีได้ ทั้งนี้มีเงื่อนไขในการฟ้องคดีอยู่ ๓ ประการด้วยกัน คือ^{๓๐๑}

๑. ต้องมาศาลด้วยเจตนาสุจริต (Bona Fide)
๒. คดีนี้มีโอกาสที่จะชนะคดี (Successful)
๓. เพื่อประโยชน์สาธารณะ (Public Interest)

^{๒๙๗} สุนทรียา เหมือนพะวงศ์, ระบบศาลสิ่งแวดล้อมของต่างประเทศสำนักงานศาลยุติธรรม [ออนไลน์], ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๖. แหล่งที่มา <http://www.slideshare.net/greenklasse/ss-2912159>

^{๒๙๘} วินัย เรืองศรี, “ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม,” ใน โครงการผลักดันนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม, หน้า ๒๕๐.

^{๒๙๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๒.

^{๓๐๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๔.

^{๓๐๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๕.

โดยปกติแล้วบุคคลที่จะเป็นคู่ความในคดีก็คือ โจทก์และจำเลย แต่ทว่ากฎหมายยังอนุญาตให้บุคคลภายนอก (Third Party) สามารถยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นคู่ความในคดีได้ เรียกว่า Joinder โดยถือว่าเป็นคู่ความฝ่ายพิเศษ^{๓๐๒}

สำหรับวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมนั้นจะเริ่มต้นจากการประชุมเริ่มต้นคดีก่อน โดยเป็นกระบวนการที่ให้คู่ความทุกฝ่ายมาพบกันในครั้งแรกเพื่อทำความเข้าใจในเรื่องการฟ้องคดีและกระบวนการพิจารณาคดี และพยายามที่จะเจรจาไกล่เกลี่ย เพื่อให้คู่ความสามารถตกลงกันได้ โดยไม่ต้องมีการต่อสู้คดีกันต่อไป แต่ทั้งนี้เรื่องที่ว่าคู่ความจะสามารถทำความตกลงกันได้นั้นจะต้องไม่ใช่เรื่องที่ขัดต่อประโยชน์สาธารณะ ซึ่งกระบวนการประชุมนี้จะเป็นความลับ หากคู่ความสามารถตกลงกันได้ คดีก็เป็นอันยุติ แต่ถ้าหากไม่สามารถตกลงกันได้ สิ่งที่ได้มาจากการประชุมในครั้งนี้จะไม่สามารถนำไปใช้เพื่ออ้างอิงในชั้นศาลได้ ตลอดจนผู้ที่ทำหน้าที่เป็นประธานในการประชุมครั้งนี้ย่อมไม่อาจที่จะพิจารณาคดีนั้นได้อีกต่อไป^{๓๐๓}

ในการพิจารณาพิพากษาคดีสิ่งแวดล้อมนั้น ศาลจะไม่ได้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายอย่างเคร่งครัดนัก โดยเฉพาะในเรื่องของพยานหลักฐาน เพราะต้องการที่จะแสวงหาความจริงให้ได้มากที่สุด ทั้งนี้ศาลเองก็ได้พัฒนาวิธีการในการค้นหาความจริงรูปแบบใหม่ ๆ ขึ้นมา (Capacity of Innovation) เช่น การคิดค้นวิธีการสืบพยานผู้เชี่ยวชาญจากหลายฝ่ายไปพร้อม ๆ กัน (Concurrent Expert Witness) แต่อย่างไรก็ตามในส่วนของคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้น ศาลก็ยังคงเคร่งครัดในเรื่องของพยานหลักฐานอยู่เช่นเดิม อีกทั้งโจทก์ก็ยังคงต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าจำเลยได้กระทำความผิดอย่างแท้จริงโดยปราศจากข้อสงสัย (Proof Beyond a Reasonable Doubt) ศาลจึงจะพิพากษาลงโทษจำเลยได้^{๓๐๔} อย่างไรก็ตามคดีสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรและการพัฒนา จะไม่ได้ใช้แต่เพียงระบบกล่าวหาเท่านั้น แต่จะนำระบบไต่สวนเข้ามาใช้ด้วยในกรณีที่เหมาะสม โดยในทางปฏิบัติศาลจะให้คู่ความแต่ละฝ่ายนำสืบพยานหลักฐานของฝ่ายตนเองก่อนอย่างเต็มที่ หลังจากนั้นหากศาลเห็นว่ายังมีประเด็นใดที่ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ศาลก็จะถามพยานเองอย่างละเอียดเพื่อให้ได้ความจริงมากที่สุด^{๓๐๕}

แม้ว่าการดำเนินคดีในชั้นศาลจะเป็นเรื่องที่อาจหลีกเลี่ยงได้ โดยการใช้กระบวนการระงับข้อพิพาทเพื่อให้คดีต่าง ๆ สามารถยุติลงได้โดยง่าย ไม่จำเป็นต้องผ่านขั้นตอนการดำเนินคดีที่ยุ่งยากและใช้เวลานาน ซึ่งถ้าหากสามารถใช้กระบวนการระงับข้อพิพาทเพื่อให้คดียุติโดยเร็ว จะก่อให้เกิดผลดีแก่คู่ความทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง แต่อย่างไรก็ดีกระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือคนั้น บางครั้งไม่อาจนำมาใช้กับคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมได้ จึงมีความจำเป็นว่าเหตุใดจึงต้องมี

^{๓๐๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๔.

^{๓๐๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๔-๒๕๕.

^{๓๐๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๖.

^{๓๐๕} เรื่องเดียวกัน

การดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมกับผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงแล้วอาจแก้ไขปัญหามลพิษที่เกิดขึ้นได้ด้วยกระบวนการทางเลือกอื่น ๆ แทนการลงโทษผู้กระทำผิด แต่อย่างไรก็ดีในบางครั้งผู้ที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมนั้นหาได้มีจิตสำนึกหรือตระหนักถึงความเสียหายที่จะเกิดขึ้นตามมาจากการกระทำของตน ซึ่งความเสียหายดังกล่าวนี้ไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งเท่านั้นแต่ยังส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติเสื่อมถอยลงไปด้วย จึงมีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินคดีทางอาญากับผู้กระทำผิดเหล่านั้น เพื่อให้ผู้กระทำ ความผิดเกิดความเกรงกลัวต่อกฎหมาย รู้สำนึกและปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด

บทที่ ๕

บทวิเคราะห์ปัญหากระบวนการวิธีพิจารณาคดีอาญากับโรงงานอุตสาหกรรม ผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม

เนื่องจากคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมมีความสลับซับซ้อนและแตกต่างไปจากคดีอาญาโดยทั่วไป ดังนั้นการที่นำเอากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับกับการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้น ในบางเรื่องก็อาจปรับใช้ด้วยกันได้ แต่ก็มีบางเรื่องที่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญายังบัญญัติไว้ไม่ครอบคลุมและไม่สอดคล้องกับลักษณะของคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะพิเศษ จึงมีความจำเป็นที่ต้องทำการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับ การดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมของต่างประเทศว่า มีประเด็นใดบ้างที่กฎหมายไทยควรรับมาพัฒนาและปรับปรุง เพื่อให้กฎหมายสามารถบังคับใช้ได้อย่างแท้จริงและมีประสิทธิภาพ ซึ่งจากที่ได้ทำการศึกษามาแล้วในบทที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่ากระบวนการพิจารณาคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมของไทยที่ยังเป็นปัญหานั้น มีประเด็นดังต่อไปนี้

๕.๑ ปัญหาเรื่องผู้เสียหายและอำนาจในการฟ้องคดี

๕.๑.๑ บุคคลที่จะเป็นผู้เสียหายจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายโดยตรง

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยยึดหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก ดังนั้นเมื่อพบว่ามีกรกระทำผิดต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันเป็นสมบัติร่วมกันของคนแล้ว รัฐย่อมเป็นผู้เสียหายในกรณีดังกล่าว มีอำนาจในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดแต่เพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น ประชาชนโดยทั่วไปไม่ถือว่าเป็นผู้เสียหายในกรณีนี้ เพราะกฎหมายกำหนดให้รัฐเท่านั้นเป็นผู้เสียหาย แต่อย่างไรก็ดีในบางความผิด ประชาชนอาจเป็นผู้เสียหายที่มีอำนาจฟ้องคดีได้เอง หากว่าเข้าตามเงื่อนไขความเป็นผู้เสียหายดังที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และเป็นกรณีที่กฎหมายให้สิทธิแก่เอกชนที่จะฟ้องคดีได้

เนื่องมาจากการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นต้องยึดตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ส่งผลให้ในการพิจารณาความเป็นผู้เสียหายนั้น ต้องเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วยเช่นกัน กล่าวคือ บุคคลที่จะเป็นผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีได้นั้น จะต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายโดยตรงอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดนั้น ตามมาตรา ๒(๔)^๑ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาในการฟ้องคดีเป็นอย่างมาก เพราะหากพิจารณาตามมาตราดังกล่าว ความเป็นผู้เสียหายที่จะสามารถฟ้องคดีได้นั้นถูกจำกัดเอาไว้แคบมาก

^๑ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒(๔) “ผู้เสียหาย หมายความว่าบุคคลผู้ได้รับความเสียหาย เนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๔, ๕ และ ๖”

จำเป็นที่จะต้องได้รับความเสียหายแล้วจึงจะใช้สิทธิฟ้องคดีได้ แต่ในความเป็นจริงแล้วในกรณีเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้น บางครั้งความเสียหายมิได้ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในทันทีทันใด ตัวอย่างเช่น กรณีปัญหามลพิษทางสิ่งแวดล้อม ความเสียหายจะยังไม่ปรากฏทันที แต่จะอาศัยระยะเวลาในการแสดงความเสียหาย กรณีเช่นนี้จะถือได้หรือไม่ว่าการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้ว ซึ่งในระหว่างนั้นบรรดาสารพิษทั้งหลายก็ได้เข้าสู่ร่างกายของบุคคลไปแล้ว เพียงแต่ยังไม่ปรากฏอาการให้เห็นเท่านั้น แต่ทว่าถ้าพิจารณาตามกฎหมายแล้วพบว่า บุคคลที่ได้รับอันตรายจากสารพิษดังกล่าวกลับยังไม่สามารถใช้สิทธิฟ้องคดีต่อศาลได้ เนื่องมาจากบุคคลนั้นยังไม่ได้รับความเสียหายอย่างแท้จริง เพราะในทางกฎหมายความเสียหายนั้นจะต้องปรากฏให้เห็นโดยชัดแจ้ง จึงจะถือว่าความผิดเกิดขึ้นแล้ว รวมถึงกรณีที่ความเสียหายกำลังจะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้ก็เช่นกัน บุคคลที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบก็ไม่มีอำนาจฟ้องคดีเพื่อยุติการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายนั้นได้ ซึ่งหากต้องรอให้ความเสียหายปรากฏให้เห็นชัดเจนเสียก่อน จึงจะมีอำนาจฟ้องนั้น ย่อมทำให้ไม่อาจแก้ไขเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นได้อย่างทัน่วงที และเป็นการสกัดกั้นมิให้ผู้เสียหายได้ใช้สิทธิอันควรจะเป็นในกระบวนการยุติธรรมอีกด้วย จึงทำให้เห็นถึงปัญหาว่ากฎหมายควรจะกำหนดนิยามของผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมให้มีความชัดเจนและครอบคลุมมากยิ่งขึ้นว่า เมื่อใดที่จะถือว่าได้รับความเสียหายที่จะมีสิทธิดำเนินคดีในฐานะผู้เสียหายได้

จากเหตุที่ว่าความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมมักจำต้องอาศัยระยะเวลากว่าจะปรากฏให้เห็นถึงความเสียหาย ดังนั้นบุคคลใดที่อ้างว่าได้รับความเสียหายจากการกระทำดังกล่าวนั้น ย่อมมีหน้าที่ต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าตนเองนั้นได้รับความเสียหายประการใด จึงจะถือได้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้เสียหายตามกฎหมายที่จะมีอำนาจในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดต่อไป ซึ่งการจะเป็นผู้เสียหายหรือไม่นั้นต้องพิจารณาตามกฎหมายที่ใช้เป็นฐานในการฟ้องคดีว่า กฎหมายดังกล่าวนี้รับรองสิทธิของบุคคลนั้นว่าเป็นผู้เสียหายตามกฎหมายหรือไม่ แต่เนื่องจากการกระทำความผิดตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมอาจมีความเกี่ยวข้องกับกฎหมายด้วยกันหลายฉบับ กล่าวคือ เป็นการกระทำความผิดเดียวผิดต่อกฎหมายหลายบท จึงเกิดปัญหาตามมาว่ากฎหมายสิ่งแวดล้อมฉบับหนึ่งให้อำนาจในการเป็นผู้เสียหายที่สามารถฟ้องคดีได้ แต่ตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมอีกฉบับหนึ่งกลับไม่ให้อำนาจดังกล่าว ส่งผลให้ในบางความผิด ผู้เสียหายมีอำนาจที่จะฟ้องคดีได้แต่เฉพาะในความผิดที่มีบทลงโทษเบา แต่สำหรับความผิดที่มีบทลงโทษหนักนั้น เมื่อกฎหมายไม่ให้อำนาจไว้ ย่อมทำให้ผู้เสียหายไม่สามารถฟ้องคดีได้ ตัวอย่างเช่น กรณีที่โรงงานอุตสาหกรรมทิ้งสิ่งปฏิกูลหรือมูลฝอยลงบนที่สาธารณะหรือปล่อยให้มีสิ่งปฏิกูลหรือมูลฝอยอยู่ในที่ดินของตน อันเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติรักษาความ

สะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๒^๒ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองพันบาท อีกทั้งก็เป็นความผิดตามพระราชบัญญัติโรงงาน มาตรา ๔๕^๓ ประกอบกับกฎกระทรวงฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ข้อ ๑๓^๔ ซึ่งต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองแสนบาท โดยบุคคลที่จะเป็นผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕ นั้นอาจเป็นบุคคลใดก็ได้ที่พบเห็นการกระทำความผิด^๕ แต่ถ้าเป็นกรณีตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ บุคคลนั้นจะต้องอาศัยอยู่ใกล้ชิดหรือติดต่อกับโรงงาน หรือเป็นบุคคลซึ่งความเป็นอยู่ถูกระทบกระเทือน^๖ จึงทำให้ผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕ อาจไม่สามารถใช้สิทธิฟ้องคดีในฐานะผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ นอกจากนี้แม้ว่าบุคคลนั้นอาจจะเป็นผู้เสียหายตามความหมายของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว แต่ทว่าหากกฎหมายสิ่งแวดล้อมไม่ให้อำนาจที่จะเป็นผู้เสียหายที่จะดำเนินคดีได้แล้ว บุคคลดังกล่าวก็ไม่อาจดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดตามกฎหมายได้ เช่น กรณีความผิดตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ ที่รัฐเท่านั้นที่จะเป็นผู้เสียหายและมีอำนาจฟ้องคดีตามกฎหมายฉบับนี้ได้ ส่วนประชาชนนั้นแม้จะได้รับความเสียหาย ก็ไม่อาจที่จะฟ้องคดีได้

ดังที่ทราบกันดีว่าคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากคดีอาญาโดยทั่วไป ความเสียหายที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดนั้นมิได้เกิดแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ แต่มีผลกระทบต่อบุคคลในวงกว้าง ตลอดจนส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันเป็นสมบัติร่วมกันของทุกคน ดังนั้นการที่กำหนดให้แต่เฉพาะรัฐหรือผู้เสียหายโดยตรงเท่านั้นที่มีอำนาจในการฟ้องคดี อาจเป็นการจำกัดสิทธิของบุคคลในการที่จะเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมไว้แคบจนเกินไป เพราะดังที่ได้กล่าวแล้วว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการกระทำ

^๒พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๒ “ห้ามมิให้ผู้ใด

(๑) ทิ้งสิ่งปฏิกูลหรือมูลฝอยลงบนที่สาธารณะ

(๒) ปล่อยปละละเลยให้มีสิ่งปฏิกูลหรือมูลฝอยในที่ดินของตนในสภาพที่ประชาชนอาจเห็นได้จากที่สาธารณะ”

^๓พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๔๕ “ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎกระทรวงที่ออกตามมาตรา ๘ (๑) (๒) (๓) (๔) (๕) หรือ (๘) หรือประกาศของรัฐมนตรีที่ออกตามกฎกระทรวงดังกล่าว ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองแสนบาท”

^๔กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ ข้อ ๑๓, ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า ๒๘๑-๒๘๒.

^๕พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๕๑ “ในกรณีที่มีผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ประชาชนผู้พบเห็นอาจแจ้งความต่อพนักงานสอบสวน เจ้าพนักงานท้องถิ่น หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ เพื่อให้พนักงานสอบสวน เจ้าพนักงานท้องถิ่น หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่โดยไม่ชักช้า และให้ถือว่าประชาชนผู้พบเห็นการกระทำความผิดดังกล่าวเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา”

^๖พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๖๔ “ในกรณีที่มีการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ถือว่าบุคคลผู้อาศัยอยู่ใกล้ชิดหรือติดต่อกับโรงงานที่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น หรือบุคคลซึ่งความเป็นอยู่ถูกระทบกระเทือนเนื่องจากการกระทำความผิดเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญา”

ความผิดต่อสิ่งแวดลอมนั้น ในบางครั้งไม่ได้สร้างความเสียหายให้แก่ใครคนใดคนหนึ่งเท่านั้น ความเสียหายที่เกิดขึ้นอาจมีมากเกินกว่าที่คาดการณ์ไว้ได้ แม้บุคคลบางประเภทจะไม่อาจถือได้ว่าเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายโดยตรง แต่อย่างไรก็ดีบุคคลนั้นก็ได้รับความเสียหายโดยอ้อม ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการกระทำดังกล่าวเช่นกัน แต่กลับไม่อาจใช้สิทธิในการดำเนินคดีกับผู้ก่อให้เกิดความเสียหายนั้นได้

จริงอยู่ที่ว่าในกฎหมายสิ่งแวดล้อมบางฉบับได้มีการขยายความของคำว่าผู้เสียหายเอาไว้ให้กว้างขวางขึ้น โดยบัญญัติรับรองสิทธิให้แก่บุคคลบางประเภทในการฟ้องคดีได้ เช่น พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕^๗ , พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕^๘ แต่อย่างไรก็ตามยังมีกฎหมายสิ่งแวดล้อมอีกจำนวนมากเช่นกัน ที่มีได้กำหนดไว้เช่นนั้น ส่งผลให้การจะพิจารณาเรื่องความเป็นผู้เสียหายที่จะมีอำนาจในการฟ้องคดีจึงต้องเป็นไปตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติเอาไว้ ประกอบกับในการจะบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมเพื่อฟ้องร้องดำเนินคดีในเรื่องหนึ่ง ๆ นั้น จำเป็นที่จะต้องพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นทั้งหมดว่าเป็นความผิดตามกฎหมายใดบ้าง ซึ่งในส่วนนี้เป็นปัญหาทางในทางปฏิบัติ เพราะกฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทยเรานั้นยังไม่มีความเป็นเอกภาพ บรรดากฎหมายที่ออกมาบางเรื่องก็มีความทับซ้อนกันอยู่ แต่กลับบัญญัติไว้ไม่สอดคล้องหรือเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ส่งผลต่อการนำกฎหมายมาปรับใช้เป็นอย่างมาก เพราะเวลาฟ้องคดีจะต้องคำนึงถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องทุกฉบับ

จึงเห็นควรปรับปรุงในเรื่องวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม ด้วยการกำหนดนิยามของคำว่า “ผู้เสียหาย” ให้มีความชัดเจนว่าบุคคลใดบ้างที่จะมีอำนาจในการฟ้องคดีได้ และควรเปิดโอกาสให้กับผู้เสียหายที่จะได้รับผลกระทบในอนาคตด้วย ไม่ใช่จำกัดแต่เพียงผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบแล้วเท่านั้น เพราะในความเป็นจริงบุคคลบางจำพวกแม้ว่าจะยังไม่ได้รับผลกระทบ แต่ก็เป็นที่คาดเห็นได้อย่างแน่ชัดว่าในท้ายที่สุดแล้วบุคคลดังกล่าวก็ต้องได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้นด้วยเช่นกัน แล้วเหตุใดกฎหมายจะไม่ให้ความคุ้มครองแก่บุคคลเหล่านี้ ทั้งที่บุคคลเหล่านี้ก็อยู่ในข่ายของผู้ที่จะได้รับความเสียหายด้วยเช่นกัน นอกจากนี้การที่กฎหมายขยายความของคำว่า “ผู้เสียหาย” ให้กว้างขึ้นย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ในแง่ของการจัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นได้อย่างทัน่วงทีมากขึ้นด้วย และเป็นการช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ง่ายขึ้นด้วย นอกจากนี้ความ

^๗พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๖๔ “ในกรณีที่มีการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ถือว่าบุคคลผู้ที่อยู่อาศัยอยู่ใกล้ชิดหรือติดต่อกับโรงงานที่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น หรือบุคคลซึ่งความเป็นอยู่ถูกกระทบกระเทือนเนื่องจากการกระทำความผิดเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา”

^๘พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๕๑ “ในกรณีที่มีผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ประชาชนผู้พบเห็นอาจแจ้งความต่อพนักงานสอบสวน เจ้าพนักงานท้องถิ่น หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ เพื่อให้พนักงานสอบสวน เจ้าพนักงานท้องถิ่น หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่โดยไม่ชักช้า และให้ถือว่าประชาชนผู้พบเห็นการกระทำความผิดดังกล่าวเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา”

เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นกว่าจะปรากฏให้เห็น จำเป็นต้องอาศัยระยะเวลา ซึ่งหากต้องรอให้ปรากฏความเสียหายโดยชัดเจนเสียก่อน อาจไม่ทันต่อการป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นได้ จึงเห็นควรบัญญัติกฎหมายให้มีความชัดเจนว่าการกระทำอย่างไรเป็นการละเมิดสิทธิในสิ่งแวดล้อม อันจะเป็นเหตุให้เกิดสิทธิที่จะนำคดีมาฟ้องต่อศาลได้ และเห็นควรนำแนวคิดหลักการเฝ้าระวังล่วงหน้า (The Precautionary Principle) มาใช้เพื่อให้ผู้เสียหายเกิดสิทธิที่จะฟ้องคดีเพื่อระงับหรือบรรเทาความเสียหายที่จะเกิดขึ้นได้ แม้ว่ายังไม่เกิดความเสียหายที่ชัดเจนก็ตาม เพราะแม้ว่ารัฐธรรมนูญจะให้การรับรองสิทธิในสิ่งแวดล้อมไว้ แต่ไม่ปรากฏว่ามีกฎหมายลำดับรองใดที่ออกมารองรับสิทธิดังกล่าว จึงสมควรกำหนดให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นเพื่อรับรองสิทธิที่ประชาชนจะอาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี และเห็นควรให้นำเอาหลักการที่อาจเป็นผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหาย ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๕๒ มาตรา ๔๒^๙ มาปรับใช้ในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมด้วย เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนที่อาจได้รับความเดือดร้อนเสียหายในอนาคตมีสิทธิที่จะฟ้องคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมได้ โดยไม่จำเป็นต้องรอให้ความเสียหายปรากฏชัดเจนก่อน เนื่องจากบุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะดำรงอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี ดังนั้นหากบุคคลใดได้รับสารพิษเข้าสู่ร่างกายแล้ว แม้ว่าจะยังไม่ปรากฏอาการของความเสียหายก็ตาม แต่ย่อมถือได้ว่าบุคคลนั้นถูกกระทบกระเทือนต่อสิทธิในชีวิต ร่างกาย อนามัยแล้ว ย่อมเป็นผู้เสียหายได้ เพราะถึงแม้ว่าความเสียหายนั้นจะยังไม่ปรากฏให้เห็นจากภายนอก แต่ทว่าความเสียหายนั้นคงมีอยู่แล้วในตัวบุคคลผู้ที่ได้รับสารพิษดังกล่าวเข้าไป

ดังนั้นในส่วนของกฎหมายวิธีพิจารณาคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนี้ ควรนิยามคำว่า “ผู้เสียหาย” ให้มีความชัดเจนและครอบคลุมดังนี้ “ผู้เสียหาย หมายถึง บุคคลที่ได้รับความเดือดร้อนเสียหายทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการกระทำที่เป็นความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม อันเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ อนามัย จิตใจ และทรัพย์สิน ทั้งนี้ให้หมายความรวมถึงบุคคลที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบจากการกระทำดังกล่าวด้วย หากสามารถพิสูจน์ให้เห็นได้ว่าจะได้รับความเสียหายอย่างแน่แท้จากผลของการกระทำเช่นนั้น”

^๙พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๕๒ มาตรา ๔๒ “ผู้ใดได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหาย หรืออาจจะเดือดร้อนหรือเสียหายโดยมีอาจหลีกเลี่ยงได้อันเนื่องจากการกระทำหรือการงดเว้นการกระทำของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือมีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง หรือกรณีอื่นใด ที่อยู่ในเขตอำนาจศาลปกครอง ตามมาตรา ๙ และการแก้ไขหรือบรรเทาความเดือดร้อนหรือความเสียหายหรือยุติข้อโต้แย้งนั้น ต้องมีค่าบังคับตามที่กำหนดในมาตรา ๗๒ ผู้นั้นมีสิทธิฟ้องคดีต่อศาลปกครอง”

๕.๑.๒ กฎหมายไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนโดยทั่วไปมีสิทธิฟ้องคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมากเท่าที่ควร

กฎหมายของไทยยังไม่ให้สิทธิประชาชนโดยทั่วไปที่จะฟ้องคดีได้อย่างเต็มที่นัก ที่ปรากฏให้เห็นก็มีตามพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕ ที่ให้สิทธิแก่บุคคลที่พบเห็นการกระทำความผิดสามารถฟ้องคดีได้^{๑๐} ดังนั้นกฎหมายควรที่จะเปิดกว้างให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น ด้วยการให้โอกาสแก่ประชาชนโดยทั่วไป ชุมชน รวมตลอดจนองค์กรภาคเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกับกระบวนการยุติธรรม มีอำนาจในการฟ้องร้องดำเนินคดีเหมือนอย่างเช่นประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีหลักการฟ้องคดีโดยประชาชน (Citizen Suits) โดยถือว่าทรัพย์สินและทรัพยากรบางประการเป็นสมบัติร่วมกันของมหาชน ดังนั้นหากมีการกระทำอันก่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรดังกล่าว ถือว่าประชาชนทุกคนได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำเช่นนั้น ย่อมมีสิทธิที่จะฟ้องคดีได้^{๑๑} เช่นเดียวกับในประเทศออสเตรเลีย มลรัฐออสเตรเลียใต้ ที่ใช้หลัก Civil Enforcement กล่าวคือ เป็นการฟ้องร้องโดยอาศัยอำนาจว่าเรื่องดังกล่าวนั้นมีผลกระทบต่อประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวม จึงเป็นเหตุให้ประชาชนทุกคนมีอำนาจที่จะฟ้องร้องดำเนินคดีได้^{๑๒} นอกจากนี้ในประเทศออสเตรเลีย มลรัฐนิวเซาท์เวลส์ ยังมีการลดอุปสรรคในการฟ้องคดีด้วยการไม่จำกัดอำนาจฟ้อง (Open Standing) โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนโดยทั่วไปสามารถฟ้องคดีได้ในลักษณะเปิด ไม่จำกัดว่าบุคคลที่จะฟ้องคดีได้นั้นจะต้องเป็นผู้เสียหายโดยตรงเท่านั้น^{๑๓} เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินการของฝ่ายปกครองว่าปฏิบัติตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่ ตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของคำสั่งหรือคำตัดสินของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการร้องขอให้บังคับการตามกฎหมาย ดังนั้นบุคคลใด ๆ ก็อาจนำคดีขึ้นสู่ศาลได้ หากเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการฝ่าฝืนกฎหมายสิ่งแวดล้อม

ดังนั้นกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทางสิ่งแวดล้อมควรนำแนวคิดการเปิดโอกาสให้แก่ประชาชนเป็นผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีได้มาบัญญัติไว้ให้มากขึ้น กล่าวคือ ในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมบางประเภท ลักษณะของการกระทำความผิดอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นทรัพย์สินสมบัติร่วมกันของทุกคน ไม่ใช่สร้างความเสียหายให้

^{๑๐}พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๕๑ “ในกรณีที่มีผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ประชาชนผู้พบเห็นอาจแจ้งความต่อพนักงานสอบสวน เจ้าพนักงานท้องถิ่น หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ เพื่อให้พนักงานสอบสวน เจ้าพนักงานท้องถิ่น หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่โดยไม่ชักช้า และให้ถือว่าประชาชนผู้พบเห็นการกระทำความผิดดังกล่าวเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา”

^{๑๑}ศิริรัตน์ รัตนพันธุ์, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม : ศึกษากรณีมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๙.

^{๑๒}วินัย เรืองศรี, “ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม,” ใน โครงการผลักดันนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม (สถาบันวิจัยและพัฒนาคดี สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕๕.

^{๑๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๕.

แต่เพียงบุคคลใดบุคคลหนึ่งเท่านั้น ดังนั้นการที่กฎหมายให้สิทธิแก่ประชาชนโดยทั่วไปสามารถที่จะฟ้องร้องดำเนินคดีแก่ผู้ที่ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ จะเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลและรักษาสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เพราะทำให้ประชาชนทุกคนรู้สึกว่าการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นเป็นสมบัติของตน ที่ตนนั้นมีสิทธิที่จะปกป้องและหวงแหนไม่ให้ใครมาทำลายได้ ซึ่งจะทำให้ทุกคนเห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและต่อสู้เพื่อสิ่งแวดล้อมกันมากขึ้น

แต่อย่างไรก็ดีการที่กฎหมายเปิดโอกาสให้ประชาชนโดยทั่วไปสามารถฟ้องคดีได้นั้น แม้ว่าจะเป็นเรื่องที่ดีที่ควรนำมาปรับใช้กับการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมของไทยก็ตาม แต่ทว่าก็ควรนำมาใช้อย่างมีเงื่อนไข ควรมีการจำกัดขอบข่ายของประเภทคดีให้ชัดเจนว่า คดีประเภทใดบ้างที่กฎหมายจะให้สิทธิแก่ประชาชนโดยทั่วไปที่จะสามารถฟ้องคดีได้ ซึ่งไม่ได้หมายความว่า จะกระทำได้ในคดีสิ่งแวดล้อมทุกประเภท ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐที่เป็นหลักสำคัญในการดำเนินคดีของไทย

อย่างไรก็ดีการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนโดยทั่วไปสามารถฟ้องคดีได้เองนั้น อาจทำให้การดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดเกิดข้อบกพร่องขึ้นได้ เพราะประชาชนสามารถฟ้องคดีได้โดยโดยไม่ต้องมีการสอบสวนในความผิดที่เกิดขึ้นนั้นก่อน ดังนั้นโอกาสที่จะสืบทราบข้อเท็จจริงในคดีหรือรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องอย่างเพียงพอและรอบด้านนั้นจึงอาจทำได้ไม่สมบูรณ์นัก รัฐควรมีมาตรการเพื่อควบคุมการใช้อำนาจของประชาชนดังกล่าวด้วย เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาการแก่งแย่งกันเพื่อเรียกร้องเงินทอง แล้วสุดท้ายไม่ยอมนำพยานหลักฐานมาสู้ให้สมกับที่กล่าวอ้างไว้ จนเป็นเหตุให้ศาลพิพากษายกฟ้องไม่ลงโทษผู้กระทำความผิด ทำให้ผู้กระทำผิดไม่ถูกดำเนินคดีใด ๆ ในทางกฎหมาย และยังเป็นการตัดสิทธิของพนักงานอัยการที่จะดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดดังกล่าวอีกด้วย เพราะตามหลัก Double Jeopardy นั้น บุคคลหนึ่งจะถูกดำเนินคดีซ้ำสองในการกระทำความผิดอย่างเดียวกันไม่ได้ จึงเห็นว่าควรกำหนดเงื่อนไขในการฟ้องคดีโดยประชาชนด้วยการกำหนดให้ประชาชนจะสามารถฟ้องคดีได้ต่อเมื่อได้มีการแจ้งให้เจ้าพนักงานตามกฎหมายทราบแล้ว และปรากฏว่าไม่มีการดำเนินการใด ๆ ตามกฎหมายกับผู้กระทำผิดภายในระยะเวลาที่สมควร ซึ่งเท่าใดนั้นขึ้นอยู่กับข้อกำหนดของรัฐว่าแค่ไหนจึงจะสมควร ประชาชนจึงจะมีสิทธิฟ้องคดีได้ ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่มีหลักการมาจากการฟ้องคดีโดยประชาชนของสหรัฐอเมริกาและออสเตรเลียนั่นเอง ทั้งนี้เพื่อป้องกันปัญหาที่กล่าวข้างต้น และเมื่อประชาชนใช้สิทธิฟ้องคดีเองแล้ว ควรให้พนักงานอัยการเข้ามาเป็นโจทก์ร่วมกับประชาชนเพื่อควบคุมการดำเนินคดีให้เป็นไปโดยถูกต้องตามควร

นอกจากนี้เห็นว่าในกรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดีนั้น กฎหมายวิธีพิจารณา คดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมควรบัญญัติให้พนักงานอัยการมีอำนาจที่จะทำคำขอท้ายฟ้องเพื่อขอให้จำเลยแก้ไขเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นหรือชดเชยค่าเสียหายให้แก่รัฐหรือประชาชนที่ได้รับความเสียหายได้ หรือผู้เสียหายอาจยื่นคำร้องเข้ามาในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์เพื่อขอให้จำเลยชดเชยค่า

ดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดทางสิ่งแวดล้อมมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพราะองค์กรเอกชนจะคอยตรวจสอบการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่ว่าได้ปฏิบัติตามกฎหมายหรือไม่ และช่วยปกป้องสิทธิของประชาชนที่อาจได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดทางสิ่งแวดล้อมแทนประชาชนเหล่านั้นเอง อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมกันพิทักษ์และดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันเป็นสมบัติร่วมกันของทุกคนในชาติ อย่างไรก็ตาม องค์กรเอกชนจะต้องเป็นองค์กรที่จดทะเบียนแล้วตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๗^{๑๗} เท่านั้น เพื่อให้รัฐสามารถควบคุมองค์กรเอกชนที่จะเข้ามาเป็นผู้ฟ้องคดีแทนได้ และเพื่อป้องกันการแสวงหาประโยชน์จากคดี จึงเห็นว่าพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ ควรที่จะเพิ่มบทบาทในการดำเนินคดีอาญาขององค์กรเอกชนให้มากขึ้น ด้วยการให้องค์กรเอกชนสามารถเป็นผู้มีสิทธิฟ้องคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมได้ในนามของตนเอง นอกเหนือไปจากสิทธิในการฟ้องคดีแพ่งที่มีอยู่ เพราะองค์กรพัฒนาเอกชนเป็นองค์กรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี มีศักยภาพในการต่อสู้คดี มีความสามารถในการแสวงหาพยานหลักฐานได้ดีกว่าประชาชนทั่วไป จึงมีความเหมาะสมที่จะเข้ามาเป็นผู้เสียหาย ดังนั้นหากมีกฎหมายให้อำนาจในส่วนนี้แก่องค์กรเอกชนแล้ว ย่อมเป็นประโยชน์ในการที่จะเปิดช่องให้มีการฟ้องคดีเพื่อดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดทางสิ่งแวดล้อมได้มากขึ้น แต่ทั้งนี้ควรกำหนดประเภทของความผิดที่องค์กรเอกชนจะเข้ามามีสิทธิฟ้องคดีได้ให้มีความชัดเจน โดยควรจำกัดไว้แต่เฉพาะคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อส่วนรวมเท่านั้น

ทั้งนี้หากองค์กรเอกชนดำเนินคดีไปในทางที่อาจจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหายแล้ว หรือกระทำการอันไม่สุจริตขัดต่อเจตนารมณ์ของกฎหมายที่อนุญาตให้องค์กรเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินคดีแล้ว รัฐสามารถใช้อำนาจตามมาตรา ๓๑^{๑๘} และมาตรา ๓๒^{๑๙} แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อควบคุมการดำเนินคดีขององค์กรเอกชนได้ กล่าวคือ พนักงานอัยการสามารถร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับองค์กรเอกชนได้ และพนักงานอัยการมีอำนาจที่จะสั่งให้องค์กรเอกชนกระทำหรืองดเว้นกระทำการอย่างใด ๆ อันจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่รูปคดีได้ด้วย

^{๑๗} พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๗ “เพื่อเป็นการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ให้องค์กรเอกชนซึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายไทยหรือกฎหมายต่างประเทศที่มีกิจกรรมเกี่ยวข้องโดยตรงกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม หรืออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและมิได้มีวัตถุประสงค์ในทางการเมือง หรือมุ่งค้าหากำไรจากการประกอบกิจกรรมดังกล่าว มีสิทธิขอจดทะเบียนเป็นองค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต่อกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง”

^{๑๘} ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๓๑ “คดีอาญาที่มีใช้ความผิดต่อส่วนตัวซึ่งผู้เสียหายยื่นฟ้องแล้ว พนักงานอัยการจะยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ในระบอบใดก็ตามคดีเสร็จเด็ดขาดก็ได้”

^{๑๙} ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๓๒ “เมื่อพนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกันถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าผู้เสียหายจะกระทำผิดของอัยการเสียหาย โดยกระทำหรือละเว้นกระทำการใด ๆ ในกระบวนการพิจารณา พนักงานอัยการมีอำนาจร้องต่อศาลให้สั่งผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นกระทำการนั้น ๆ ได้”

๕.๒ ปัญหาเรื่องบุคคลที่จะต้องรับผิดชอบในทางอาญา

๕.๒.๑ ขอบเขตความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล

เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากนิติบุคคลประเภทโรงงานอุตสาหกรรมนั้นมักมีปัญหาในการที่จะชี้ชัดว่าบุคคลใดเป็นผู้ที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมหรือเป็นผู้ที่กระทำความผิด เพราะเป็นไปได้ว่าการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นนั้น อาจเกิดจากการกระทำของนิติบุคคล หรือการกระทำของผู้แทนนิติบุคคล หรืออาจเกิดจากการกระทำของพนักงานลูกจ้างของนิติบุคคลนั้น แล้วใครที่จะเป็นบุคคลที่ต้องรับผิดชอบในการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นดังกล่าว ซึ่งกฎหมายสิ่งแวดล้อมบางฉบับมีบทบัญญัติที่ชัดเจนในการกำหนดให้นิติบุคคลต้องรับผิดชอบในทางอาญา เช่น ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕, พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นต้น แต่สำหรับกรณีที่กฎหมายไม่ได้กำหนดไว้ นิติบุคคลก็อาจมีความรับผิดชอบทางอาญาได้เช่นกัน หากว่าผู้แทนนิติบุคคลได้กระทำการใดภายในขอบอำนาจและวัตถุประสงค์ของนิติบุคคล กระทำไปเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคล และการกระทำนั้นเป็นความผิด

ตามกฎหมายของประเทศไทย, สหรัฐอเมริกา, ญี่ปุ่น และออสเตรเลีย ล้วนกำหนดให้นิติบุคคลมีความรับผิดชอบในทางอาญาได้เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา ดังนั้นในกรณีที่โรงงานอุตสาหกรรมเป็นผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม โรงงานอุตสาหกรรมดังกล่าวย่อมอาจถูกดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมได้เช่นกัน และในกรณีที่นิติบุคคลเป็นผู้กระทำความผิดทางอาญา ผู้แทนนิติบุคคลย่อมมีความรับผิดชอบร่วมกับนิติบุคคลด้วย เพราะการกระทำของนิติบุคคลย่อมแสดงออกผ่านการกระทำของผู้แทนนิติบุคคล เท่ากับว่าผู้แทนนิติบุคคลย่อมมีส่วนร่วมรู้เห็นในการกระทำความผิดด้วย ดังนั้นการดำเนินคดีอาญากับนิติบุคคลนั้นโดยปกติแล้วมักจะมีการดำเนินคดีกับผู้แทนนิติบุคคลด้วย เช่น ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๑๑^{๒๐}, ตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๖๓^{๒๑} ซึ่งมีบทบัญญัติที่ให้ผู้แทนนิติบุคคลต้องร่วมรับผิดชอบในการกระทำความผิดของนิติบุคคลด้วย โดยผู้แทนนิติบุคคลนั้นจะต้องเป็นบุคคลที่มีอำนาจด้วย หากเป็นเพียงกรรมการหรือหุ้นส่วนของนิติบุคคลนั้นแต่ไม่ได้เป็นกรรมการผู้จัดการหรือหุ้นส่วนผู้จัดการแล้ว ก็หาจำต้องร่วมรับผิดชอบกับนิติบุคคลแต่อย่างใด เว้นแต่จะเป็นผู้ที่รับผิดชอบในการกระทำที่เป็นความผิดนั้น เหตุที่กฎหมายต้องกำหนดให้ผู้แทนนิติบุคคลเข้ามาร่วมรับผิดชอบนั้น เพราะต้องการที่

^{๒๐} พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๑๑ “ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดซึ่งต้องรับโทษตามพระราชบัญญัตินี้เป็นนิติบุคคล กรรมการ หรือผู้จัดการของนิติบุคคลนั้น หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น ต้องระวางโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนในการกระทำความผิดนั้น”

^{๒๑} พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๖๓ “ในกรณีที่ห้างหุ้นส่วนบริษัทหรือนิติบุคคลอื่นกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ กรรมการผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการกระทำอันเป็นความผิดนั้น ต้องระวางโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าการกระทำนั้นได้กระทำโดยตนมิได้รู้เห็นหรือยินยอมด้วย”

จะให้มีความรู้ความที่จะดำเนินคดีในชั้นศาล ซึ่งแม้ว่านิติบุคคลอาจจะเลิกกิจการไป แต่ก็ยังมีผู้แทนนิติบุคคลที่ต้องเข้ามารับผิดชอบในการกระทำที่เกิดขึ้น

นอกจากนี้กฎหมายบางฉบับยังกำหนดตัวบุคคลที่ต้องเข้ามาร่วมรับผิดชอบ นอกเหนือไปจากผู้แทนของนิติบุคคล เช่น ตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๖๑ ที่กำหนดให้สถาปนิกหรือวิศวกรที่ทำงานในโรงงานและมีหน้าที่รับผิดชอบในงานส่วนที่มีการกระทำ ความผิด หรือมีส่วนร่วมหรือรู้เห็นในการกระทำ ความผิด ต้องรับโทษเช่นเดียวกับผู้ประกอบการ โรงงาน จะเห็นได้ว่าบุคคลที่อาจต้องรับผิดชอบในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นอาจมีได้หลายคน ทั้งตัว ผู้กระทำความผิดเอง นิติบุคคล ผู้แทนนิติบุคคล รวมไปถึงบุคคลอื่นที่กฎหมายกำหนดให้ต้องรับผิดชอบ ดังนั้นจึงต้องพิจารณาตามกฎหมายในแต่ละฉบับว่ามุ่งหมายจะบังคับดำเนินคดีเข้ากับบุคคลใดบ้าง หากกฎหมายไม่ได้กำหนดให้บุคคลใดต้องรับผิดชอบไว้เป็นการเฉพาะแล้ว บุคคลนั้นก็ไม่ต้องรับผิดชอบในการ กระทำความผิดที่เกิดขึ้น

ในประเทศสหรัฐอเมริกา กฎหมายสิ่งแวดล้อมมีการกำหนดให้นิติบุคคลต้องรับผิดชอบในการกระทำของพนักงานหรือลูกจ้างของตนด้วย หากว่าพนักงานหรือลูกจ้างได้กระทำความผิดภายในขอบเขตแห่งการงานที่จ้างและในนามของนิติบุคคล ทั้งนี้ไม่ว่านิติบุคคลจะได้รับประโยชน์จากการกระทำนั้นหรือไม่ก็ตาม เพราะถือว่านิติบุคคลมีหน้าที่ต้องควบคุมดูแลการดำเนินงานของพนักงานหรือลูกจ้างของตน^{๒๒} สำหรับประเทศญี่ปุ่นก็มีบทบัญญัติในลักษณะทำนองนี้เช่นกัน แต่กฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทยยังไม่มีข้อกำหนดบทบัญญัติในลักษณะเช่นว่านี้เอาไว้อย่างชัดเจน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการกำหนดให้นิติบุคคลต้องเข้ามาร่วมรับผิดชอบในการกระทำของลูกจ้างเหมือนอย่างเช่นที่กฎหมายสิ่งแวดล้อมของสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นกำหนดไว้ นั้น เป็นการกำหนดขอบข่ายความรับผิดชอบของนิติบุคคลเอาไว้มากจนเกินไป เพราะในสภาพความเป็นจริง นิติบุคคลไม่สามารถจะควบคุมการกระทำของลูกจ้างได้อย่างทั่วถึง หรือถึงแม้ว่านิติบุคคลจะได้มีการจัดมาตรการเพื่อป้องกันมิให้เกิดการฝ่าฝืนต่อกฎหมายไว้เป็นอย่างดีแล้วก็ตาม แต่ก็ไม้อาจจะควบคุมลูกจ้างของตนไม่ให้เกิดการกระทำความผิดได้ เพราะเป็นเรื่องของแต่ละบุคคลที่จะคิดตัดสินใจกระทำการใด ๆ หากนิติบุคคลไม่ได้ล่วงรู้ถึงเจตนาในการกระทำความผิดของลูกจ้างดังกล่าวแล้วต้องให้ร่วมรับผิดชอบด้วยนั้น อาจไม่ยุติธรรมแก่นิติบุคคลและเป็นการสร้างภาระให้แก่นิติบุคคลมากจนเกินไป แต่ทั้งนี้หากพิสูจน์ได้ว่านิติบุคคลดังกล่าวมีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดของลูกจ้างแล้ว นิติบุคคลย่อมมีความรับผิดชอบตามกฎหมายได้เช่นกัน ในฐานะ ตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุน แล้วแต่กรณี

^{๒๒} Jeffrey Glekel, *Corporate Defendant in Criminal Litigation* (New York : Matthew Bender, 1989),

๕.๒.๒ การระบุตัวผู้กระทำความผิดในกรณีมีโรงงานอุตสาหกรรมหลายแห่งตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกัน และไม่แน่ชัดว่าโรงงานอุตสาหกรรมใดเป็นผู้กระทำความผิด

ในกรณีที่มีโรงงานอุตสาหกรรมอยู่หลายแห่งตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกัน แล้วปรากฏว่ามีความเสียหายเกิดขึ้น แต่ไม่สามารถทราบได้แน่ชัดว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้น เป็นผลมาจากการกระทำของโรงงานอุตสาหกรรมแห่งใดแล้ว ศาลย่อมไม่อาจจะพิจารณาลงโทษโรงงานอุตสาหกรรมแห่งใดแห่งหนึ่งได้ เพราะเป็นการไม่แน่ชัดว่าโรงงานอุตสาหกรรมนั้นเป็นผู้กระทำความผิดจริงตามที่โจทก์กล่าวอ้างหรือไม่ จึงเป็นเหตุให้คดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมโดยส่วนมากแล้ว เมื่อโจทก์ไม่สามารถพิสูจน์ให้ศาลเห็นได้ว่าโรงงานอุตสาหกรรมแห่งใดเป็นผู้กระทำความผิดแล้ว ศาลย่อมจะยกฟ้องไม่อาจลงโทษโรงงานอุตสาหกรรมนั้นได้ ซึ่งในเรื่องดังกล่าวนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าโจทก์ควรมีภาระในการพิสูจน์แค่เพียงว่าความเสียหายที่ตนได้รับนั้นมาจากบริเวณที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมเหล่านั้น โดยไม่จำเป็นต้องระบุชี้ชัดว่าสาเหตุของความเสียหายมาจากโรงงานอุตสาหกรรมใด และให้เป็นภาระการพิสูจน์ของฝ่ายโรงงานอุตสาหกรรมเหล่านั้นแทนว่าตนไม่ได้กระทำความผิดและไม่ได้เป็นผู้ที่ก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นแก่โจทก์ ซึ่งวิธีการเช่นนี้จะช่วยลดความยุ่งยากในการกำหนดตัวบุคคลที่จะต้องรับผิดชอบในทางอาญาลงได้

ในกรณีที่โรงงานอุตสาหกรรมแต่ละแห่งต่างก็ไม่ได้กระทำความผิดต่อกฎหมาย ไม่ได้ปล่อยมลพิษเกินกว่าค่ามาตรฐานที่กฎหมายกำหนดไว้ แต่ทว่าเมื่อทุก ๆ โรงงานอุตสาหกรรมล้วนปล่อยมลพิษออกมา แม้จะไม่เกินไปกว่าค่ามาตรฐานก็ตาม แต่เมื่อรวมกันแล้วก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัยหรือส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ปัญหาที่เกิดขึ้นคือกรณีดังกล่าวนี้ใครที่จะต้องเป็นผู้รับผิดชอบในการกระทำดังกล่าว ในที่นี้เห็นว่าในเรื่องของความรับผิดชอบทางอาญานั้นคงไม่อาจที่จะไปเอาผิดกับโรงงานอุตสาหกรรมใดได้ เพราะทุก ๆ โรงงานอุตสาหกรรมต่างก็ไม่ได้ปฏิบัติฝ่าฝืนกฎหมายแต่ประการใด เมื่อไม่ได้ฝ่าฝืนต่อกฎหมาย การกระทำนั้นย่อมไม่เป็นความผิด ซึ่งการกระทำดังกล่าวนี้ไม่ใช่การร่วมกันกระทำความผิด เพราะโรงงานอุตสาหกรรมแต่ละแห่งต่างปล่อยมลพิษออกมาภายนอกเอง ไม่ได้มีเจตนาร่วมกันที่จะปล่อยมลพิษออกมา แต่อาจจะต้องไปพิจารณาความรับผิดชอบในทางแพ่งกันต่อไป ซึ่งในที่นี้จะไม่ขอกล่าวถึง

๕.๓ ปัญหาเรื่องการร้องทุกข์กล่าวโทษ : บุคคลที่จะร้องทุกข์กล่าวโทษได้นั้นจะต้องแสดงให้เห็นในเบื้องต้นก่อนว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจริง

ในการที่จะกล่าวหาว่าบุคคลใดได้กระทำความผิดต่อกฎหมายนั้น จำเป็นที่จะต้องพิสูจน์ให้เห็นในเบื้องต้นเสียก่อนว่าตนเองนั้นเป็นผู้เสียหายตามกฎหมาย เมื่อสามารถพิสูจน์ได้ว่าตนเป็นผู้เสียหายแล้วก็ย่อมที่จะร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนได้ และในทางกลับกันหากไม่สามารถพิสูจน์ได้ก็ย่อมไม่สามารถร้องทุกข์เพื่อให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีตามกฎหมายได้ เนื่องจากบุคคล

ที่จะสามารถร้องทุกข์ในคดีอาญาได้นั้นจำเป็นที่จะต้องเป็นผู้เสียหายเท่านั้น ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒(๗)^{๒๓} ประกอบกับตามมาตรา ๒(๔) ได้นิยามคำว่าผู้เสียหายเอาไว้ว่าจะต้องเป็นบุคคลที่ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดอาญาฐานใดฐานหนึ่ง แต่อย่างไรก็ดีถึงแม้ว่าจะเข้าเงื่อนไขการเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ตาม แต่ถ้าหากกฎหมายสิ่งแวดล้อมมิได้บัญญัติรับรองให้สามารถฟ้องคดีได้แล้ว บุคคลดังกล่าวก็ไม่อาจเป็นผู้เสียหายที่จะมีอำนาจดำเนินคดีตามกฎหมายได้ด้วยตนเอง คงทำได้เพียงกล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวนเพื่อให้ดำเนินคดีตามกฎหมายต่อไปเท่านั้น แต่ไม่อาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีเองได้ จึงเห็นได้ว่ากระบวนการร้องทุกข์เป็นขั้นตอนที่สำคัญของการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของการนำตัวผู้กระทำความผิดเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายนั่นเอง แต่ทว่าในความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมการจะพิสูจน์ว่าเป็นผู้เสียหายนั้นกระทำได้ยากลำบาก และย่อมเป็นอุปสรรคที่จะทำให้ผู้เสียหายไม่อาจที่จะร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนเพื่อให้ดำเนินการตามกฎหมายต่อไปได้ และถึงแม้ว่ากฎหมายสิ่งแวดล้อมจะบัญญัติให้บุคคลบางจำพวกซึ่งไม่ใช่ผู้เสียหายสามารถกล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวนเพื่อให้ดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒(๘)^{๒๔} ก็ตาม แต่บุคคลเหล่านั้นก็ไม่มีอำนาจที่จะดำเนินการใด ๆ กับผู้กระทำความผิดได้เลย หากว่าเจ้าพนักงานของรัฐไม่มีการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด เพราะเหตุที่ว่าบุคคลดังกล่าวไม่ได้เป็นผู้เสียหายจึงคงมีสิทธิแค่เพียงกล่าวโทษเท่านั้น ซึ่งจะเห็นได้ว่ากฎหมายมีการจำกัดสิทธิของประชาชนที่จะเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเอาไว้ ไม่เปิดกว้างเท่าที่ควร ทำให้การดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมมักไม่สัมฤทธิ์ผลในทางปฏิบัติ

แม้ว่ากฎหมายจะเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถร้องทุกข์กล่าวโทษในกรณีที่เกิดการกระทำความผิดตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมขึ้นก็ตาม แต่ทว่ากระบวนการดังกล่าวนั้นก็ทำได้เป็นหลักประกันให้แก่บุคคลผู้ร้องทุกข์กล่าวโทษว่า เจ้าพนักงานจะดำเนินการตามกฎหมายกับผู้กระทำความผิดต่อไป เว้นเสียแต่ว่าบุคคลดังกล่าวนั้นจะเป็นผู้เสียหายที่กฎหมายให้อำนาจที่จะดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้ ซึ่งในกรณีที่เจ้าพนักงานไม่ดำเนินการตามกฎหมายย่อมมีอำนาจฟ้องคดีต่อศาลด้วยตนเองได้ แต่สำหรับประชาชนโดยทั่วไปที่แม้จะได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิด หรือได้พบเห็นการกระทำความผิด แต่ถ้าหากกฎหมายไม่ได้รับรองสิทธิในฐานะผู้เสียหายให้แล้ว ก็ย่อมไม่อาจดำเนินการใด ๆ กับผู้กระทำความผิดได้เองเลย จำเป็นต้องรอให้หน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมายเป็นผู้ดำเนินการในเรื่องนี้ให้แทน ซึ่งไม่มีหลักประกันใด ๆ มารับรองว่าหน่วยงานดังกล่าวนั้นจะดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดอย่างแท้จริง แต่อย่างไรก็ดีเชื่อว่ากฎหมายสิ่งแวดล้อมทุกฉบับจะให้สิทธิ

^{๒๓}ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒(๗) “คำร้องทุกข์ หมายความว่า การที่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ว่ามีผู้กระทำความผิดขึ้น จะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม ซึ่งกระทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย และการกล่าวหาเช่นนั้นได้กล่าวโดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ”

^{๒๔}ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒(๘) “คำกล่าวโทษ หมายความว่า การที่บุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ ว่ามีบุคคลรู้ตัวหรือไม่ก็ได้กระทำความผิดอย่างหนึ่งขึ้น”

แก่บุคคลที่เป็นผู้เสียหายสามารถร้องทุกข์ได้เสมอไป ในกฎหมายสิ่งแวดล้อมบางฉบับไม่ได้เปิดโอกาสให้บุคคลที่แม้จะได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดเป็นผู้เสียหายตามความหมายของกฎหมาย แต่ถือว่าการกระทำความผิดดังกล่าวนั้นเป็นความผิดต่อแผ่นดิน ซึ่งรัฐเท่านั้นที่เป็นผู้เสียหาย ดังนั้นอำนาจในการร้องทุกข์จึงเป็นของรัฐ บุคคลอื่นที่แม้จะได้รับความเสียหายก็ไม่ถือว่าเป็นผู้เสียหายที่จะมีอำนาจในการร้องทุกข์ได้ แต่อย่างไรก็ดีการที่กฎหมายกำหนดให้รัฐเป็นผู้เสียหายก็เกิดปัญหาตามมา เพราะกฎหมายสิ่งแวดล้อมแต่ละฉบับกำหนดให้เจ้าพนักงานมีอำนาจในการกล่าวโทษแตกต่างกันออกไป ผลที่ตามมาคือ ก่อให้เกิดความซ้ำซ้อนเพราะมีหลายหน่วยงานที่มีอำนาจในการกล่าวโทษในการกระทำความผิดอย่างเดียวกัน และในทางกลับกันก็อาจเกิดปัญหาของการปฏิเสธความรับผิดชอบได้เช่นเดียวกัน

โดยหลักแล้วผู้เสียหายจะต้องเป็นบุคคลผู้ที่ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดอาญาฐานใดฐานหนึ่ง ซึ่งผู้เสียหายจะต้องแสดงให้เห็นในเบื้องต้นว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจริงและตนเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหาย เช่นเดียวกับการจะกล่าวโทษก็จำเป็นต้องแสดงให้เห็นว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจริง แต่อย่างไรก็ดีในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมย่อมเป็นการยากที่จะแสดงให้เห็นถึงความเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดตามกฎหมายสิ่งแวดล้อม เนื่องมาจากความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมมักจะใช้ระยะเวลาอันยาวนานกว่าจะแสดงให้เห็นปรากฏ จึงเป็นเหตุให้เจ้าพนักงานอาจไม่ยอมรับแจ้งความ และไม่สามารถดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้ เพราะยังไม่อาจถือได้ว่าการกระทำความผิดเกิดขึ้น ส่งผลให้การดำเนินคดีตามกฎหมายไม่ทันต่อสภาพความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง

ในเบื้องต้นจึงต้องพิจารณาเสียก่อนว่าบุคคลที่มาร้องทุกข์กล่าวโทษนั้น กฎหมายรับรองสิทธิของบุคคลนั้นไว้หรือไม่ และความผิดที่ได้ร้องทุกข์กล่าวโทษนั้นเป็นความผิดที่ต้องการผลหรือไม่ หากเป็นความผิดที่ไม่ต้องการผล กล่าวคือ เมื่อได้กระทำความผิดครบตามองค์ประกอบที่กฎหมายกำหนดไว้แล้ว ไม่ว่าในความเป็นจริงจะเกิดความเสียหายขึ้นหรือไม่ก็ตาม ก็ถือว่าผู้นั้นได้กระทำความผิดแล้ว ส่งผลให้ผู้เสียหายหรือบุคคลอื่นที่พบเห็นการกระทำความผิดเช่นว่านั้น สามารถร้องทุกข์กล่าวโทษต่อเจ้าพนักงานให้ดำเนินคดีตามกฎหมายได้ แต่ถ้าหากเป็นความผิดที่ต้องการผล กล่าวคือ ต้องมีความเสียหายเกิดขึ้นก่อน กรณีนี้ย่อมไม่อาจจะร้องทุกข์กล่าวโทษเพื่อให้เจ้าพนักงานดำเนินคดีได้ในทันที จำเป็นต้องรอให้ความเสียหายปรากฏชัดเจนเสียก่อน จึงยังไม่อาจถือได้ว่าการกระทำความผิดเกิดขึ้น เพราะยังไม่ครบองค์ประกอบของความผิดตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งกฎหมายไทยยังไม่สามารถให้ความคุ้มครองสิทธิในการดำเนินคดีในส่วนนี้ได้ จึงมีความเห็นว่าควรมีการแก้ไขกฎหมายสารบัญญัติเกี่ยวกับการกระทำความผิดสิ่งแวดล้อมให้มีความชัดเจนและครอบคลุมความเสียหายที่อาจจะเกิดในอนาคต โดยองค์ประกอบของความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมควรเป็นความผิดที่ไม่ต้องการผล กล่าวคือ แค่การกระทำนั้นน่าจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินของบุคคลอื่นก็ถือว่าเป็นความผิดแล้ว หรือแก้ไขคำนิยามของคำว่าผู้เสียหายให้มีความ

ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น ดังที่ได้เสนอแนะความเห็นไว้ในหัวข้อปัญหาเรื่องความเป็นผู้เสียหายและอำนาจในการฟ้องคดี

๕.๔ ปัญหาเรื่องอำนาจในการจับกุม

๕.๔.๑ การจับกุมนิติบุคคลต้องกระทำอย่างไร

เนื่องมาจากนิติบุคคลเป็นเพียงบุคคลที่กฎหมายสมมติขึ้นจึงไม่มีตัวตน ดังนั้นการจะจับกุมจึงไม่อาจกระทำได้ และไม่ถือว่าการจับกุมผู้แทนนิติบุคคลเป็นการจับกุมนิติบุคคลด้วย เพราะผู้กระทำความผิดจริง ๆ แล้วคือนิติบุคคล ผู้แทนนิติบุคคลไม่ได้ร่วมรับผิดชอบกับนิติบุคคลด้วยจึงไม่ได้อยู่ในฐานะของผู้กระทำความผิดเหมือนกับนิติบุคคล เว้นแต่จะเป็นกรณีที่ผู้แทนนิติบุคคลนั้นมีส่วนร่วมหรือรู้เห็นในการกระทำความผิดที่เกิดขึ้น จึงต้องพิจารณาว่าการจับกุมผู้แทนนิติบุคคลนั้นเป็นการจับกุมในฐานะอะไร หากในฐานะที่เขาร่วมกระทำความผิดกับนิติบุคคลหรือกฎหมายกำหนดให้ต้องร่วมรับผิดชอบกับนิติบุคคลด้วย ก็ย่อมสามารถจับกุมได้และเป็นการจับกุมที่ชอบด้วยกฎหมาย เช่น ตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๖๓ ที่กำหนดให้ผู้แทนนิติบุคคลต้องร่วมรับผิดชอบในการกระทำความผิดของนิติบุคคล ดังนั้นในกรณีนี้หากพบเห็นการกระทำความผิด ก็ย่อมสามารถทำการจับกุมผู้แทนนิติบุคคลด้วยได้ แต่ถ้าหากผู้แทนนิติบุคคลนั้นไม่ได้ร่วมกระทำความผิดกับนิติบุคคล ผู้แทนนิติบุคคลนั้นก็ห้ามมีความรับผิดชอบตามกฎหมายแต่อย่างใด หากมีการจับกุมผู้แทนนิติบุคคล ก็ถือไม่ได้ว่าได้มีการจับกุมนิติบุคคลแล้ว เพราะไม่ถือว่าการที่ผู้แทนนิติบุคคลมารับทราบข้อกล่าวหาแทนนิติบุคคลเป็นการจับกุมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๗^{๒๕} ที่กำหนดให้สามารถออกหมายเรียกผู้แทนนิติบุคคลให้มาพบได้นั้น มิได้กำหนดให้เจ้าพนักงานตำรวจมีอำนาจในการจับกุมด้วยแต่อย่างใด เจ้าพนักงานตำรวจจะมีอำนาจจับกุมก็ต่อเมื่อมีการออกหมายเรียกแล้วแต่ผู้แทนนิติบุคคลนั้นไม่ยอมมาตามหมายเรียกดังกล่าวโดยไม่มีเหตุอันควร จึงจะเป็นเหตุให้อาจมีการออกหมายจับผู้แทนนิติบุคคลนั้นได้ ตามประมวลกฎหมายวิธี

^{๒๕}ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๗ “ในการสอบสวน ใตสวนมูลฟ้องหรือพิจารณาคดีที่นิติบุคคลเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย ให้ออกหมายเรียกผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นๆ ของนิติบุคคลนั้น ให้ไปยังพนักงานสอบสวนหรือศาล แล้วแต่กรณี

ถ้าผู้จัดการหรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้นไม่ปฏิบัติตามหมายเรียก จะออกหมายจับผู้นั้นมากก็ได้ แต่ห้ามมิให้ใช้บทบัญญัติว่าด้วยปล่อยชั่วคราว ชังหรือจำคุกแก่ผู้จัดการหรือผู้แทนนิติบุคคล ในคดีที่นิติบุคคลนั้นเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย”

พิจารณาความอาญา มาตรา ๖๖(๒) ประกอบกับมาตรา ๖๖ วรรคสอง^{๒๖} ปัญหาที่ตามมาคือเมื่อใดที่จะถือว่าเป็นการจับกุมนิติบุคคลที่ชอบด้วยกฎหมาย

เมื่อมีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษว่ามีการกระทำความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้น หรือเป็นกรณีที่เจ้าพนักงานตำรวจทราบว่ามีมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น เจ้าพนักงานตำรวจจะมีอำนาจในการจับกุมผู้กระทำความผิดหรือไม่นั้น จำต้องพิจารณาว่าการกระทำความผิดดังกล่าวเป็นความผิดซึ่งหน้า ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๗๘(๑)^{๒๗} ประกอบกับมาตรา ๘๐^{๒๘} หรือไม่ หากไม่ใช่การกระทำความผิดซึ่งหน้าแล้ว เจ้าพนักงานตำรวจจะจับบุคคลใดได้จำเป็นต้องมีหมายจับ มิฉะนั้นการจับกุมนั้นย่อมไม่ชอบด้วยกฎหมาย เช่นเดียวกับการจับกุมผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศญี่ปุ่นที่เจ้าพนักงานตำรวจจะจับกุมบุคคลใดได้นั้น จำเป็นต้องมีหมายจับ เว้นเสียแต่จะเข้ากรณีที่อาจจับได้โดยไม่ต้องมีหมายจับ ด้วยเหตุที่ว่ามีการกระทำความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมมักไม่เกิดผลความเสียหายให้ปรากฏโดยชัดเจนทันทีทันใด แต่ต้องอาศัยระยะเวลาในการแสดงผลความเสียหาย จึงมักไม่ค่อยปรากฏการจับกุมผู้กระทำความผิดในทันทีเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น แต่มักจะดำเนินการเมื่อเกิดความเสียหายขึ้นแล้ว อีกทั้งโดยส่วนมากแล้วการกระทำความผิดมักจะไม่กระทำให้เห็นโดยชัดเจน แต่จะมีการแอบลักลอบกระทำความผิดกัน ทำให้ไม่อาจจับกุมโดยอ้างเหตุการณ์กระทำความผิดซึ่งหน้าได้ จึงเป็นเหตุให้การจะดำเนินการจับกุมต้องอาศัยหมายจับจากศาล เว้นแต่การจับกุมโดยเจ้าพนักงานตามกฎหมาย

^{๒๖}ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๖๖ “เหตุที่จะออกหมายจับได้มีดังต่อไปนี้

(๑) เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสามปี

หรือ

(๒) เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญาและมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายประการอื่น

ถ้าบุคคลนั้นไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง หรือไม่มาตามหมายเรียกหรือตามนัดโดยไม่มีข้อแก้ตัวอันควร ให้สันนิษฐานว่าบุคคลนั้นจะหลบหนี”

^{๒๗}ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๗๘ “พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจจะจับผู้ใดโดยไม่ต้องมีหมายจับหรือคำสั่งของศาลนั้นไม่ได้ เว้นแต่

(๑) เมื่อบุคคลนั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้าดังได้บัญญัติไว้ในมาตรา ๘๐

(๒) เมื่อพบบุคคลโดยมีพฤติการณ์อันควรสงสัยว่าผู้นั้นน่าจะก่อเหตุร้ายให้เกิดอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่นโดยมีเครื่องมือ อาวุธ หรือวัตถุอย่างอื่นอันสามารถอาจใช้ในการกระทำความผิด

(๓) เมื่อมีเหตุที่จะออกหมายจับบุคคลนั้นตามมาตรา ๖๖ (๒) แต่มีความจำเป็นเร่งด่วนที่ไม่อาจขอให้ศาลออกหมายจับบุคคลนั้นได้

(๔) เป็นการจับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หนีหรือจะหลบหนีในระหว่างถูกปล่อยชั่วคราวตามมาตรา ๑๑๗”

^{๒๘}ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๘๐ “ที่เรียกว่าความผิดซึ่งหน้านั้น ได้แก่ความผิดซึ่งเห็นกำลังกระทำ หรือพบในอาการใดซึ่งแทบจะไม่มี ความสงสัยเลยว่าเขาได้กระทำความผิดมาแล้ว สด ๆ

อย่างไรก็ดี ความผิดอาญาตั้งแต่ระบุนี้ในบัญญัติท้ายประมวลกฎหมายนี้ ให้ถือว่าความผิดนั้นเป็นความผิดซึ่งหน้าในกรณีดังนี้

(๑) เมื่อบุคคลหนึ่งถูกไล่จับตั้งผู้กระทำโดยมีเสียงร้องเอะอะ

(๒) เมื่อพบบุคคลหนึ่งแทบจะทันทีทันใดหลังจากการกระทำความผิดในถิ่นแกลใกล้เคียงกับที่เกิดเหตุขึ้นและมีสิ่งของที่ได้มาจากการกระทำความผิด หรือมีเครื่องมือ อาวุธ หรือวัตถุอย่างอื่นอันสันนิษฐานได้ว่าได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือมีร่องรอยที่ระบุเห็นประจักษ์ที่เสื้อผ้าหรือเนื้อตัวของผู้นั้น”

สิ่งแวดล้อมแต่ละฉบับ เป็นข้อยกเว้นที่ให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานนั้นสามารถที่จะจับกุมผู้กระทำความผิดได้โดยไม่ต้องมีหมายจับ

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๗ ให้อำนาจเจ้าพนักงานแค่เพียงเรียกให้ผู้แทนนิติบุคคลมาพบตามหมายเรียกเท่านั้น ไม่มีอำนาจจับกุมผู้แทนนิติบุคคลดังกล่าว เว้นเสียแต่ว่าการกระทำความผิดนั้นผู้แทนนิติบุคคลต้องร่วมรับผิดชอบด้วย และมีการออกหมายจับผู้แทนนิติบุคคลนั้นโดยถูกต้องตามกฎหมายแล้ว กรณีเช่นนี้จึงจะสามารถทำการจับกุมผู้แทนนิติบุคคลได้ ซึ่งในกรณีที่จะทำการจับกุมผู้แทนนิติบุคคลที่มีความรับผิดชอบร่วมกับนิติบุคคล หรือเป็นกรณีที่กฎหมายกำหนดความรับผิดชอบไว้ร่วมกับนิติบุคคลนั้น หากต้องย้อนกลับไปใช้หลักการโดยทั่วไปเหมือนเช่นการจับกุมบุคคลธรรมดา เห็นว่าเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสม เนื่องจากบทบัญญัติดังกล่าวควรใช้ในกรณีที่ผู้แทนนิติบุคคลกระทำความผิดในฐานะส่วนตัว ไม่เกี่ยวข้องกับนิติบุคคล แต่หากเป็นกรณีที่กฎหมายกำหนดให้ทั้งนิติบุคคลและผู้แทนนิติบุคคลจำต้องร่วมกันรับผิดชอบนั้นควรมีบทบัญญัติที่ชัดเจนต่างหาก โดยเห็นควรเพิ่มเติมบทบัญญัติเรื่องการจับกุมนิติบุคคลว่า “ในกรณีที่นิติบุคคลต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมและเป็นกรณีที่ผู้แทนนิติบุคคลต้องร่วมรับผิดชอบด้วยแล้ว เจ้าพนักงานมีอำนาจที่จะจับกุมผู้แทนนิติบุคคลนั้นได้โดยวิธีการเช่นเดียวกับการจับกุมบุคคล และให้ถือว่าการจับกุมนั้นเป็นการจับกุมนิติบุคคลด้วย”

นอกจากนี้เห็นว่าในกรณีที่ผู้แทนนิติบุคคลจำต้องร่วมรับผิดชอบกับนิติบุคคลนั้น การออกหมายเรียกควรสามารถส่งไปยังภูมิลำเนาซึ่งเป็นสถานที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นได้ โดยไม่จำเป็นต้องส่งไปยังภูมิลำเนาของผู้แทนนิติบุคคลก็ได้ และให้ถือว่าผู้แทนนิติบุคคลนั้นรับทราบถึงหมายเรียกดังกล่าวโดยชอบ เพราะถือว่าทั้งผู้แทนนิติบุคคลและนิติบุคคลต่างก็มีความรับผิดชอบร่วมกันอยู่แล้ว การที่ผู้แทนนิติบุคคลต้องร่วมรับผิดชอบนี้ก็เพราะเหตุที่ได้กระทำไปเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคลนั่นเอง จึงถือเสมือนว่าการกระทำของผู้แทนนิติบุคคลก็คือการกระทำของนิติบุคคล ดังนั้นการส่งหมายเรียกให้นิติบุคคลย่อมเท่ากับเป็นการส่งหมายเรียกให้ผู้แทนนิติบุคคลนั้นด้วยเช่นกัน ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมเกิดความคล่องตัวมากยิ่งขึ้น เพราะการส่งหมายเรียกไปยังภูมิลำเนาอันเป็นที่ตั้งของนิติบุคคลจะเป็นที่อยู่ซึ่งมีความชัดเจนแน่นอนกว่าการส่งไปยังภูมิลำเนาของผู้แทนนิติบุคคล

๕.๔.๒ การขาดการกระจายอำนาจในการจับกุมไปให้แก่เจ้าพนักงานตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมอย่างทั่วถึง

กฎหมายสิ่งแวดล้อมหลายฉบับได้ให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานตามกฎหมายนั้น ๆ สามารถจับกุมผู้กระทำความผิดตามกฎหมายนั้นได้ เช่น พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา

๓๖^{๒๙} ที่ให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานกรมโรงงานอุตสาหกรรมในการจับกุมผู้กระทำความผิดตามกฎหมายได้ โดยการจับกุมดังกล่าวนี้สามารถกระทำได้โดยไม่ต้องมีหมายจับ แต่ทั้งนี้จะต้องปรากฏว่ามีการกระทำความผิดที่เข้าเงื่อนไขที่กฎหมายให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานที่จะจับกุมได้ด้วย แต่อย่างไรก็ดียังมีกฎหมายสิ่งแวดล้อมบางฉบับที่ไม่ได้ให้อำนาจในการจับกุมแก่เจ้าพนักงานตามกฎหมายนั้น ๆ เอาไว้ เช่น ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๓๕ กำหนดให้อำนาจในการรับเรื่องร้องเรียนนั้นเป็นอำนาจของเจ้าพนักงานควบคุมมลพิษ แต่ในความเป็นจริงแล้วเจ้าพนักงานดังกล่าวกลับไม่มีอำนาจอย่างอื่นนอกเหนือจากรับเรื่องร้องเรียน ไม่มีอำนาจในการจับกุมหรือดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้ จำต้องส่งเรื่องให้เจ้าพนักงานตำรวจเพื่อดำเนินการตามกฎหมายต่อไป ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นว่ายังไม่มีการกระจายอำนาจในการบังคับใช้กฎหมายไปให้แก่เจ้าพนักงานผู้รับผิดชอบตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมแต่ละฉบับอย่างทั่วถึง การจะดำเนินการทางกฎหมายจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากเจ้าพนักงานตำรวจเป็นหลัก ซึ่งในบางครั้งอาจทำให้เกิดความล่าช้าในการบังคับใช้กฎหมาย จึงเห็นควรกระจายอำนาจในการจับกุมไปให้แก่เจ้าพนักงานตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมแต่ละฉบับให้ครอบคลุมทุกกรณี เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายกระทำได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

๕.๕ ปัญหาเรื่องการสอบสวน

๕.๕.๑ เขตอำนาจการสอบสวนและพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ

เนื่องมาจากผลของการกระทำความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอาจสร้างความเสียหายเป็นจำนวนมากและส่งผลกระทบต่อบุคคลเป็นวงกว้าง ซึ่งบางครั้งการกระทำความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมหนึ่งนั้นอาจก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นในหลาย ๆ พื้นที่ เช่น การปล่อยควันพิษ การปล่อยน้ำเสียลงสู่แม่น้ำ มลพิษเหล่านั้นสามารถแพร่กระจายออกไปและสร้างความเสียหายให้กับ หลาย ๆ พื้นที่ที่ได้รับมลพิษดังกล่าว จึงเป็นปัญหาตามมาว่าเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้ว ท้องที่ใดจะเป็นผู้รับผิดชอบและมีอำนาจในการสอบสวนการกระทำความผิดดังกล่าว หรือถือว่าเป็นความผิด

^{๒๙} พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๖ “เมื่อปรากฏว่าบุคคลใดกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่ากระทำการเช่นว่านั้น ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งแต่งตั้งจากข้าราชการไม่ต่ำกว่าระดับ ๔ มีอำนาจจับกุมผู้นั้นเพื่อส่งพนักงานสอบสวนดำเนินการต่อไปตามกฎหมาย”

ต่อเนื่องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๙(๓)^{๓๐} ซึ่งพนักงานสอบสวนทุก
ห้องที่ที่เกี่ยวข้องมีอำนาจในการสอบสวนได้

ลักษณะของการกระทำความผิดต่อเนื่องนั้นจะต้องมีการกระทำความผิดต่อเนื่องกัน
ไปในหลายห้องที่ แต่การกระทำความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมมักเป็นการกระทำความผิด ณ ที่หนึ่ง
แต่ผลจากการกระทำความผิดดังกล่าวนั้นได้สร้างความเสียหายให้แก่หลายห้องที่ ซึ่งหากพิจารณาจาก
ลักษณะของการกระทำความผิดแล้ว ไม่เข้าลักษณะของความผิดต่อเนื่องตามประมวลกฎหมายวิธี
พิจารณาความอาญา มาตรา ๑๙ เพราะไม่ใช่เรื่องการกระทำความผิดในหลายพื้นที่ที่เกี่ยวพันกัน แต่ถ้า
หากตีความว่าการกระทำความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมในลักษณะเช่นว่านี้ไม่ใช่การกระทำความผิด
ต่อเนื่องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๙(๓) แล้ว ย่อมก่อให้เกิดช่องว่างของ
กฎหมายขึ้น เป็นเหตุให้พนักงานสอบสวนในเขตห้องที่ได้รับความเสียหายซึ่งไม่ใช่ห้องที่ทำการกระทำ
ความผิดเกิดขึ้น ไม่มีอำนาจที่จะดำเนินคดีในความผิดดังกล่าวได้เลย ส่วนพนักงานสอบสวนในห้องที่
ใดจะเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบนั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาต้อง
พิจารณาว่าห้องที่ใดได้รับแจ้งการร้องทุกข์ไว้ก่อน เป็นไปตามมาตรา ๑๙ วรรคสอง (ข) กล่าวคือ ใน
กรณีที่ยังจับผู้ต้องหาไม่ได้ ให้พนักงานสอบสวนที่พบการกระทำผิดก่อนเป็นพนักงานสอบสวน
ผู้รับผิดชอบ แต่ถ้าหากจับตัวผู้ต้องหาได้แล้วก็ให้พนักงานสอบสวนห้องที่มีการจับกุมเป็นพนักงาน
สอบสวนผู้รับผิดชอบ ตามมาตรา ๑๙ วรรคสอง (ก) แต่ทว่าผู้วิจัยมีความเห็นว่าในเรื่องพนักงาน
สอบสวนผู้รับผิดชอบนี้ ควรให้พนักงานสอบสวนในห้องที่โรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่เป็นพนักงาน
สอบสวนผู้รับผิดชอบ เพราะมีความใกล้ชิดกับข้อมูลหรือพยานหลักฐานมากที่สุด ซึ่งเรื่องเขตอำนาจ
ในการสอบสวนนี้เป็นเรื่องที่มีความสำคัญ เพราะหากการสอบสวนใดกระทำโดยพนักงานสอบสวนที่ไม่
มีอำนาจแล้วย่อมส่งผลให้การสอบสวนนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย เป็นเหตุให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจ
ฟ้องคดีได้ ดังนั้นหากมีการจัดทำกฎหมายวิธีพิจารณาคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมขึ้นเป็นการเฉพาะ ควร
ที่จะกำหนดให้การกระทำความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อหลายพื้นที่เป็น
การกระทำความผิดต่อเนื่อง และให้พนักงานสอบสวนในทุกห้องที่ที่เกี่ยวข้องมีอำนาจในการสอบสวน
ความผิดที่เกิดขึ้นนั้นได้

^{๓๐}ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๙ “ในกรณีดังต่อไปนี้

(๓) เมื่อความผิดนั้นเป็นความผิดต่อเนื่องและกระทำต่อเนื่องกันในห้องที่ต่าง ๆ เกินกว่าห้องที่หนึ่งขึ้นไป
พนักงานสอบสวนในห้องที่หนึ่งห้องที่ใดที่เกี่ยวข้องมีอำนาจสอบสวนได้

ในกรณีข้างต้นพนักงานสอบสวนต่อไปนี้เป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวน

(ก) ถ้าจับผู้ต้องหาได้แล้ว คือพนักงานสอบสวนซึ่งห้องที่จับได้อยู่ในเขตอำนาจ

(ข) ถ้าจับผู้ต้องหาไม่ได้ คือพนักงานสอบสวนซึ่งห้องที่พบการกระทำผิดก่อนอยู่ในเขตอำนาจ”

๕.๕.๒ บทบาทของพนักงานอัยการในการสอบสวนคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม

การสอบสวนคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้น โดยหลักแล้วเป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนโดยทั่วไป จะมีในบางกรณีเท่านั้นที่อยู่ในอำนาจของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ จึงทำให้การสอบสวนคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมไม่ได้ดำเนินการโดยบุคคลที่มีความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษ ซึ่งอาจก่อให้เกิดอุปสรรคแก่การรวบรวมพยานหลักฐานตามมาได้ นอกจากนี้พนักงานอัยการของไทยยังมีบทบาทในเรื่องการสอบสวนคดีอาญาน้อยมากเมื่อเทียบกับต่างประเทศ ดังเช่นประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศญี่ปุ่นที่ให้อำนาจแก่พนักงานอัยการสามารถเข้าร่วมทำการสอบสวนกับตำรวจได้ทุกคดี แต่สำหรับประเทศไทยนั้น โดยหลักแล้วพนักงานอัยการไม่มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาได้ เว้นแต่ในคดีบางประเภทเท่านั้น เช่น ตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. ๒๕๔๗ มาตรา ๓๒^{๓๑)} ที่ให้อำนาจพนักงานอัยการเข้าร่วมสอบสวนกับพนักงานสอบสวนในคดีพิเศษได้ เพื่อให้การสอบสวนนั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งการกระทำความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมที่พนักงานอัยการจะสามารถเข้าร่วมสอบสวนได้นั้นคือ ความผิดตามกฎหมายส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ตามมาตรา ๙๘^{๓๒)} และมาตรา ๙๙^{๓๓)} ซึ่งพบว่าในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมยังให้อำนาจพนักงานอัยการให้เข้ามามีส่วนร่วมในการสอบสวนไม่เต็มที่นัก จำกัดไว้แต่เฉพาะคดีพิเศษเท่านั้น สำหรับคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมที่ไม่ใช่คดีพิเศษ จะเป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ซึ่งในเรื่องนี้ผู้วิจัยเห็นว่าหากประเทศไทยสามารถพัฒนาองค์กรที่รับผิดชอบด้านการสอบสวนคดีความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมให้เป็นหน่วยงานที่มีประสิทธิภาพได้แล้ว ย่อมไม่มีความจำเป็นที่จะให้พนักงานอัยการเข้าร่วมสอบสวนกับพนักงานสอบสวนในความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมทุกคดี เนื่องจากจะเป็นการเพิ่มภาระให้แก่พนักงานอัยการมากจนเกินไป ควรมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของพนักงานสอบสวนให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม และเป็นหน่วยงานที่มีประสิทธิภาพ

^{๓๑)}พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. ๒๕๔๗ มาตรา ๓๒ “ในกรณีที่ กคพ. เห็นว่า เพื่อประสิทธิภาพในการปราบปรามการกระทำความผิดคดีพิเศษ กคพ. จะให้ความเห็นชอบให้คดีพิเศษคดีหนึ่งคดีใดหรือคดีประเภทใด ต้องมีพนักงานอัยการหรืออัยการทหาร แล้วแต่กรณี มาสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ หรือมาปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ เพื่อให้คำแนะนำและตรวจสอบพยานหลักฐานตั้งแต่ขั้นเริ่มการสอบสวน แล้วแต่กรณี ก็ได้ เว้นแต่การสอบสวนคดีพิเศษที่มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดตามมาตรา ๒๑ วรรคหนึ่ง (๑) (ค) หรือ (ง) ต้องมีพนักงานอัยการหรืออัยการทหารมาสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษทุกคดี แล้วแต่กรณี ทั้งนี้ การสอบสวนร่วมกันหรือการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันดังกล่าวให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ กคพ. กำหนด”

^{๓๒)}พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๙๘ “ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งที่ออกตามมาตรา ๙ หรือขัดขวางการกระทำใด ๆ ที่ออกตามคำสั่งดังกล่าว ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในกรณีที่ผู้ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามคำสั่งดังกล่าวหรือขัดขวางการกระทำใด ๆ ตามคำสั่งดังกล่าว เป็นผู้ซึ่งก่อให้เกิดอันตรายหรือความเสียหายจากภาวะมลพิษ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินห้าแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

^{๓๓)}พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๙๙ “ผู้ใดบุกรุกหรือครอบครองที่ดินของรัฐโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือเข้าไปกระทำความผิดประการใด ๆ อันเป็นการทำลาย ทำให้สูญหายหรือเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติหรือศิลปกรรมอันควรแก่การอนุรักษ์หรือก่อให้เกิดมลพิษอันมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมที่กำหนดตามมาตรา ๔๓ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินห้าแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

ในการบังคับใช้กฎหมาย น่าจะเป็นแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย

๕.๖ ปัญหาเรื่องการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิด

๕.๖.๑ พยานหลักฐานในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมมักมีความเกี่ยวข้องกับความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และศาสตร์แขนงอื่น ๆ

ในการจะวินิจฉัยความผิดคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นจำเป็นต้องพิจารณาจากองค์ประกอบความผิดเป็นสำคัญ ซึ่งองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล แต่มักประสบกับความยุ่งยากในการพิสูจน์เรื่องดังกล่าว เพราะความผิดบางอย่างไม่สามารถแสดงผลความเสียหายให้ปรากฏเห็นได้อย่างชัดเจน ต้องอาศัยระยะเวลาพอสมควรในการแสดงผลความเสียหาย ซึ่งการจะกล่าวหาว่าโรงงานอุตสาหกรรมแห่งใดเป็นผู้ก่อให้เกิดมลพิษหรือก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมอื่นใดก็ตามนั้น ประเด็นที่จะต้องคำนึงถึงคือ จะต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าโรงงานอุตสาหกรรมดังกล่าวเป็นผู้ปล่อยมลพิษนั้นจริง หรือเป็นผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นจริง ซึ่งการจะพิสูจน์ในเรื่องดังกล่าวนี้จำเป็นต้องอาศัยความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาช่วยในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐาน เพราะในความเป็นจริงบางครั้งผู้ที่ได้รับความเสียหายอาจไม่เห็นเหตุการณ์ในขณะที่โรงงานอุตสาหกรรมกำลังกระทำความผิด แต่มาทราบภายหลังจากเกิดการกระทำผิดไปแล้ว ดังนั้นประจักษ์พยานหรือหลักฐานที่จะชี้ชัดว่าโรงงานอุตสาหกรรมแห่งใดเป็นผู้กระทำผิดจึงไม่มี จำต้องอาศัยพยานหลักฐานอื่นในการพิสูจน์แทน เช่น ต้องตรวจสอบสารพิษที่พบว่าเป็นสารชนิดใด เพื่อจะได้สืบทราบไปถึงแหล่งที่มาหรือต้นตอของสารพิษดังกล่าวได้ ดังนั้นสิ่งสำคัญในการพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำความผิดในคดีอาญา คือ พยานหลักฐานทั้งหลายที่เก็บรวบรวมได้จากภายนอก ไม่ว่าจะเป็นตามแหล่งน้ำ ดิน หรืออากาศ ส่วนพยานหลักฐานที่อยู่ในโรงงานนั้นเป็นเรื่องยากที่ผู้เสียหายจะเข้าถึงข้อมูลเหล่านั้น จึงไม่มีโอกาสที่จะใช้ข้อมูลภายในมาเป็นประโยชน์แก่คดีของตนได้สักเท่าไร จึงเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่ากระบวนการพิสูจน์หลักฐานเป็นขั้นตอนที่จะต้องให้ความสำคัญและคดีสิ่งแวดล้อมโดยส่วนมากแล้วมักจำเป็นต้องใช้ความรู้เฉพาะด้าน ตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การจะพิสูจน์ให้เห็นว่ามีความเสียหายเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการกระทำของโรงงานอุตสาหกรรมนั้นคงมิได้หมายความว่าเฉพาะการฟ้องร้องเป็นคดีแพ่งที่เรียกชดเชยค่าเสียหายกันเท่านั้น ที่จะต้องพิสูจน์ถึงความเสียหายว่าคิดเป็นมูลค่าเท่าไร สำหรับในการดำเนินคดีอาญาก็เช่นกัน ในบางครั้งก็จำเป็นที่จะต้องพิสูจน์ให้เห็นว่ามีความเสียหายเกิดขึ้น เพื่อเป็นฐานในการใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีต่อศาล เพราะถ้าฟังแต่เพียงคำกล่าวอ้างว่าตนได้รับความเดือดร้อนเสียหายจากการกระทำของโรงงานอุตสาหกรรมนั้น อาจไม่เพียงพอที่จะเป็นเหตุให้มีอำนาจฟ้องร้องคดีได้ แต่ถ้าหากสามารถแสดงให้เห็นได้ว่าตนนั้นได้รับความเดือดร้อนเสียหายจากการกระทำของโรงงานอุตสาหกรรมอย่างไรแล้ว ก็จะทำ

ให้มีอำนาจฟ้องคดีในฐานะผู้เสียหายได้ ทั้งนี้ในการพิสูจน์ความเสียหายนั้นจะมีทั้งกรณีพิสูจน์ว่าความเสียหายนั้นเกิดขึ้นต่อคน รวมถึงการพิสูจน์ว่าความเสียหายนั้นเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งในการจะพิสูจน์ความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นปัญหาอยู่มากในปัจจุบัน เพราะความเสียหายที่เกิดขึ้นในคดีสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนจำนวนมาก เกี่ยวข้องกับสถานะแวดล้อมทางธรรมชาติ ไม่ได้จำกัดความเสียหายที่เกิดขึ้นแค่เพียงกระทบต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งเหมือนอย่างเช่นคดีอาญาโดยทั่วไปไม่ นอกจากนี้ในบางครั้งปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นนั้นไม่สามารถทราบได้แน่ชัดว่าสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นนั้น เนื่องมาจากการกระทำของโรงงานอุตสาหกรรมแห่งใด จำเป็นที่จะต้องอาศัยความรู้ทางวิทยาศาสตร์เข้าช่วยในการค้นหาสาเหตุที่เกิดขึ้น ดังนั้นการจะพิสูจน์ให้เห็นว่าการกระทำของโรงงานอุตสาหกรรมที่เป็นผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้น ได้สร้างความเสียหายให้แก่บุคคลและสิ่งแวดล้อมอย่างไรบ้างจึงเป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อน จำเป็นต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมด้วย ตลอดจนต้องอาศัยบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญเข้ามาเป็นผู้ดำเนินการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ เพื่อใช้ในการตรวจพิสูจน์ความเสียหายที่เกิดขึ้น

อย่างที่ได้อธิบายไว้ว่าคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมมีความจำเป็นต้องอาศัยความรู้ทางวิทยาศาสตร์และความรู้สาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม แต่ทว่าหน่วยงานที่รับผิดชอบในส่วนนี้ยังคงเป็นพนักงานสอบสวน ซึ่งไม่มีความรู้ความเข้าใจในคดีสิ่งแวดล้อมอย่างเพียงพอ จึงส่งผลให้การรวบรวมพยานหลักฐานไม่ได้กระทำโดยบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญอย่างแท้จริง และถึงแม้ว่าประเทศไทยเราจะมีสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ ที่สังกัดกระทรวงยุติธรรม ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานที่ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ก็ตาม แต่ทว่าก็เป็นหน่วยงานที่เข้ามามีส่วนร่วมกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในภายหลัง เพราะจะเข้ามามีบทบาทก็ต่อเมื่อได้รับมอบหมายจากพนักงานสอบสวนให้ช่วยทำการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานบางอย่างที่ต้องอาศัยความรู้เฉพาะด้าน จึงเกิดปัญหาขึ้นว่า ในช่วงเวลาก่อนที่จะนำพยานหลักฐานเหล่านั้นมาส่งมอบต่อให้กับทางสถาบันนิติวิทยาศาสตร์เพื่อรับดำเนินการตรวจพิสูจน์ต่อไปนั้น พยานหลักฐานเหล่านี้ต้องผ่านการครอบครองโดยพนักงานสอบสวนมาก่อน เพราะตามกฎหมายพนักงานสอบสวนจะเป็นบุคคลผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการเก็บและรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ เพื่อให้ทราบถึงข้อเท็จจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับคดี เพื่อพิสูจน์ความผิด และเพื่อประโยชน์แก่การนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ จึงส่งผลให้พนักงานสอบสวนเองต้องสัมผัสหรือข้องเกี่ยวกับพยานหลักฐานอย่างแน่แท้ แต่ทว่าในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้น พยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้นไม่เหมือนกับการกระทำความผิดอาญาโดยทั่วไปที่อาจสังเกตและระบุได้อย่างแน่ชัดว่าวัตถุใดบ้างที่เกี่ยวข้องหรือใช้ในการกระทำความผิดทางอาญาที่จะสามารถนำไปใช้อ้างเป็นพยานหลักฐานได้บ้าง แต่สำหรับความผิดทางสิ่งแวดล้อมนั้น หลักฐานบางอย่างหากมองด้วยตาเปล่าอาจจะไม่สามารถทราบได้อย่างแน่ชัดว่าหลักฐานดังกล่าวนั้นจะมีความเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นหรือไม่ ตัวอย่างเช่น มลพิษต่าง ๆ ที่เป็นป้อนอยู่ในน้ำหรือใน

อากาศ ลำพังพนักงานสอบสวนคงไม่อาจทราบได้ว่ามีมลพิษปนเปื้อนหรือไม่ นอกเสียจากต้องเก็บตัวอย่างไปทำการตรวจพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ในห้องทดลอง ซึ่งในจุดนี้เองที่จะชี้ให้เห็นว่าพนักงานสอบสวนของเรานั้น โดยหลักแล้วก็มักจะมี ความชำนาญกับการดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไป แต่อาจจะไม่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อม ตลอดจนความรู้ทางเทคนิคและวิทยาศาสตร์อย่างดีพอ ทำให้ไม่ทราบถึงวิธีการเก็บและรวบรวมพยานหลักฐานในทางคดีสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้อง และอย่างที่กล่าวไว้ว่าหลักฐานบางอย่างในคดีสิ่งแวดล้อมไม่อาจจะสังเกตหรือระบุได้อย่างแน่ชัด จำเป็นต้องอาศัยความรู้ ความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษ แต่พนักงานสอบสวนที่เข้ามารับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นยังคงเป็นพนักงานสอบสวนโดยทั่วไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จึงทำให้เกิดข้อบกพร่องขึ้นได้ในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิด ซึ่งอาจเป็นเพราะไม่มีความถนัดในเรื่องสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง ทำให้ไม่ทราบว่าต้องปฏิบัติอย่างไร และไม่ทราบว่าสิ่งใดบ้างที่สามารถจะนำมาใช้เป็นพยานหลักฐานเพื่อประโยชน์แก่การดำเนินคดีได้

ทั้งนี้แม้ประเทศไทยจะมีกรมสอบสวนคดีพิเศษ (DSI) รับผิดชอบคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม แต่ก็ไม่ใช่ทุกคดีที่จะอยู่ในความรับผิดชอบดูแลของกรมสอบสวนคดีพิเศษ จึงเห็นว่าควรจัดตั้งหน่วยงานที่ดูแลด้านการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมขึ้นเป็นการเฉพาะ เพื่อเป็นหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในกระบวนการยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม รับผิดชอบในทุกคดีที่เป็นคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม เพื่อให้แนวปฏิบัติเป็นไปในแนวทางเดียวกัน อันจะส่งผลดีต่อการปฏิบัติงานให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผลอย่างแท้จริง

๕.๖.๒ พยานหลักฐานในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมมักจะอยู่ในความครอบครองของฝ่ายผู้กระทำความผิด

การแสวงหาพยานหลักฐานในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมต้องประสบกับความยุ่งยาก เนื่องจากพยานหลักฐานในคดีส่วนมากแล้วมักจะอยู่ในความครอบครองของฝ่ายผู้กระทำความผิด ซึ่งถ้าหากผู้กระทำความผิดไม่ยอมเปิดเผยหรือให้ความร่วมมือในข้อมูลดังกล่าวแล้ว ย่อมทำให้ฝ่ายผู้เสียหายหรือพนักงานสอบสวนไม่อาจที่จะแสวงหาพยานหลักฐานที่สำคัญมาพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าผู้กระทำความผิดนั้นได้กระทำความผิดจริง เพราะการเข้าถึงข้อมูลของโรงงานอุตสาหกรรมเป็นเรื่องยาก ผู้เสียหายส่วนมากมักไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการภายในของโรงงานอุตสาหกรรม รวมทั้งไม่มีอำนาจที่จะเข้าไปค้นหาพยานหลักฐานภายในสถานประกอบการของผู้กระทำความผิดได้ ประกอบกับการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยใช้ระบบกล่าวหา ซึ่งเป็นภาระของคู่ความในคดีที่จะต้องแสวงหาพยานหลักฐานมานำสืบให้ศาลเห็นตามคำกล่าวอ้างของตน จึงทำให้ผู้เสียหายที่ถูกข้อจำกัดในการแสวงหาพยานหลักฐานดังกล่าวข้างต้นนี้ ไม่สามารถหาพยานหลักฐานที่สำคัญและเป็นประโยชน์แก่คดีของตนมาแสดงให้ศาลเห็นได้ ทำให้โอกาสที่ศาลจะเชื่อถือตามพยานหลักฐานที่ฝ่าย

ผู้เสียหายกล่าวอ้างจึงเป็นไปได้ยาก และผลในท้ายที่สุดศาลก็จำต้องยกฟ้องโดยที่ไม่อาจจะตัดสินลงโทษผู้กระทำความผิดได้

ในประเทศสหรัฐอเมริกา มลรัฐเวอร์มอนท์นั้น มีการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมขึ้นเป็นการเฉพาะ ซึ่งกระบวนการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมมีการบัญญัติไว้โดยเฉพาะ โดยตามธรรมนูญของมลรัฐเวอร์มอนท์ (The Vermont Statutes) มาตรา ๑๐๐๔ เป็นบทบัญญัติที่ให้สิทธิแก่คู่ความทุกฝ่ายในการเข้าถึงข้อมูล โดยคู่ความทุกฝ่ายต้องให้ข้อมูลแก่อีกฝ่ายอย่างครบถ้วน ทั้งเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษร ข้อมูลที่อยู่ในความครอบครองหรือดูแล การศึกษาในทางเทคนิค การตรวจสอบ รายงานแผนที่ แบบแปลน ฯลฯ ที่จำเป็น^{๓๔} เพื่อให้ศาลได้ใช้ดุลพินิจอย่างเป็นธรรมในการพิจารณาคดี ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวนี้จะช่วยลดปัญหาในการรวบรวมพยานหลักฐานของทางฝ่ายผู้เสียหาย ทำให้การต่อสู้คดีนั้นเกิดความเท่าเทียมกัน ไม่มีฝ่ายใดได้เปรียบเสียเปรียบกัน ซึ่งแม้ว่าบทบัญญัติดังกล่าวนี้จะไม่ได้นำมาใช้กับคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมก็ตาม แต่ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นบทบัญญัติที่ดีที่ควรนำมาปรับใช้กับคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมที่มีอุปสรรคในการเข้าถึงข้อมูลและพยานหลักฐานต่าง ๆ และนอกจากนี้กฎหมายบางฉบับมีการกำหนดให้ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมมีหน้าที่ต้องเปิดเผยข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมของโรงงานอุตสาหกรรมของตน ซึ่งจะทำให้โจทก์ได้รับทราบข้อมูลบางอย่างที่อาจจะเป็นประโยชน์แก่คดีของตนได้

สำหรับประเทศไทยตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการประสานงานเพื่อบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๕๐ ข้อ ๑๔^{๓๕} ให้อำนาจแก่หน่วยงานของรัฐที่จะขอความร่วมมือจากประชาชนในการให้ข้อมูลอันเกี่ยวข้องกับคดี อันจะเป็นประโยชน์แก่การสืบเสาะหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดอาญาตามกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม แต่ทั้งนี้ก็ได้เป็นบทบังคับว่าประชาชนจะต้องให้ความร่วมมืออำนวยความสะดวกแก่หน่วยงานของรัฐเสมอไป ซึ่งในความเป็นจริงหากเจ้าพนักงานมีความประสงค์จะขอข้อมูลจากฝ่ายผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นโรงงานอุตสาหกรรม มักพบว่าโรงงานอุตสาหกรรมจะไม่ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ โดยอ้างว่าข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานของโรงงานอุตสาหกรรมนั้นเป็นความลับ หากเปิดเผยก่อนก่อให้เกิดความเสียหายแก่โรงงานเป็นอย่างมาก จึงมักจะไม่ยอมให้ข้อมูลอันจะเป็นประโยชน์แก่คดี ดังนั้นหาก

^{๓๔} สุนทรียา เหมือนพะวงศ์, “ตัวอย่างกฎหมายว่าด้วยศาลสิ่งแวดล้อมในสหรัฐอเมริกา,” ใน โครงการผลักดันนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม (สถาบันวิจัยและพัฒนาสังคมศึกษาศาสตร์ สำนักงานศาลยุติธรรม), หน้า ๒๘๘-๒๙๐.

^{๓๕} ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการประสานงานเพื่อบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๕๐ ข้อ ๑๔ “เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อม หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องอาจขอความร่วมมือจากผู้เสียหาย องค์กรเอกชน หรือบุคคลใดเพื่อ

(๑) สืบเสาะหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดอาญาตามกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

(๒) ค้นหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานในการดำเนินคดีแพ่งหรือคดีอื่น ๆ”

กฎหมายมีการกำหนดให้ชัดเจนถึงอำนาจของพนักงานสอบสวนในส่วนนี้ ย่อมจะช่วยให้การรวบรวมพยานหลักฐานในคดีกระทำได้สะดวกและง่ายขึ้น

๕.๖.๓ พนักงานสอบสวนไม่มีความรู้ความชำนาญในการสอบสวนคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมและขาดการประสานงานกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากประเทศไทยยังไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมโดยตรงเพียงหน่วยงานเดียวเหมือนอย่างเช่นประเทศสหรัฐอเมริกาที่ระดับรัฐบาลกลางนั้นจะมีหน่วยงานที่รับผิดชอบสอบสวนคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม คือ กระทรวงพิทักษ์สิ่งแวดล้อมของสหรัฐอเมริกา (U.S. EPA) ส่วนในระดับมลรัฐและระดับท้องถิ่นนั้นถึงแม้ว่าการสอบสวนจะเป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจก็ตาม แต่เจ้าพนักงานตำรวจเหล่านั้นล้วนได้รับการฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมมาเป็นอย่างดี^{๓๖} ตลอดจนมีการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดด้วย พร้อมทั้งทำหน้าที่ดูแลรักษาพยานหลักฐานเหล่านั้น ซึ่งรูปแบบการประสานความร่วมมือของสหรัฐอเมริกามีอยู่สองรูปแบบ คือ The Alameda Model และ The Los Angeles Model^{๓๗} ทำให้การเก็บรวบรวมพยานหลักฐานและการพิสูจน์พยานหลักฐานได้กระทำโดยบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญ จึงมั่นใจได้ว่าการสอบสวนจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

แต่สำหรับประเทศไทยยังไม่มีการจัดตั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบในการสอบสวนโดยตรง ประกอบกับเจ้าพนักงานในแต่ละหน่วยงานไม่มีการประสานงานระหว่างกัน หน้าที่ในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวน สำหรับเจ้าพนักงานผู้บังคับการตามกฎหมายแต่ละฉบับจะเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินคดีในฐานะเป็นพยานผู้เชี่ยวชาญที่มาให้ความเห็นแก่ศาลเท่านั้น แต่ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพื่อใช้ในการเอาผิดกับผู้กระทำความผิด เนื่องจากกฎหมายไม่ได้ให้อำนาจไว้แก่เจ้าพนักงานเหล่านั้น ดังเช่น ความผิดที่โรงงานอุตสาหกรรมเป็นแหล่งกำเนิดมลพิษตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ กำหนดให้เจ้าพนักงานควบคุมมลพิษแจ้งให้เจ้าพนักงานตามกฎหมายโรงงาน

^{๓๖} ณรงค์ ใจหาญ, “การประสานความร่วมมือในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ก่อมลพิษ,” (งานวิจัยหลักสูตร “ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.)” รุ่นที่ ๖, วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๓๔-๓๕.

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔-๔๕.

เป็นผู้เข้ามาดำเนินการ^{๓๔} ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงแล้วกรมควบคุมมลพิษนั้นเป็นหน่วยงานที่มีความรู้ความชำนาญในการตรวจสอบมลพิษ แต่ปรากฏว่ากฎหมายกลับไม่ให้อำนาจในการตรวจสอบมลพิษกับเจ้าพนักงานควบคุมมลพิษ ๆ จึงทำได้เพียงรายงานให้เจ้าพนักงานกรมโรงงานอุตสาหกรรมเข้าไปดำเนินการแก้ไข เว้นเสียแต่เจ้าพนักงานดังกล่าวจะไม่ดำเนินการ เจ้าพนักงานควบคุมมลพิษจึงจะมีอำนาจเข้ามาจัดการได้ ซึ่งถึงตอนนั้นแล้วบรรดาพยานหลักฐานทั้งหลายที่เกิดขึ้นย่อมเสื่อมสลายไปหรือยากต่อการเก็บรวบรวมเพื่อพิสูจน์ความผิด เป็นเหตุให้ไม่สามารถหาพยานหลักฐานที่มีประสิทธิภาพและมีความน่าเชื่อถือเข้าสู่การพิจารณาคดีได้ เช่นเดียวกับประเทศญี่ปุ่นที่ประสบกับปัญหาการรวบรวมพยานหลักฐาน เนื่องจากพนักงานสอบสวนเองก็ไม่มีความรู้ความชำนาญในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม จึงมักจำเป็นต้องขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่นให้ช่วยดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐาน

จึงเห็นว่ากฎหมายควรบัญญัติให้เจ้าพนักงานตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมแต่ละฉบับมีอำนาจในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานร่วมกับพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กล่าวคือ มีอำนาจในการสืบสวนสอบสวน เพื่อให้เจ้าพนักงานเหล่านี้ได้เข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงในการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม ประกอบกับเจ้าพนักงานตามกฎหมายแต่ละฉบับเหล่านั้น ย่อมเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายนั้น ๆ เป็นอย่างดี ตลอดจนมีความชำนาญในเรื่องการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์มากกว่าพนักงานสอบสวนโดยทั่วไป ดังนั้นหากกฎหมายให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานดังกล่าวในส่วนนี้ย่อมจะทำให้กระบวนการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมมีความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในขั้นตอนการสอบสวนเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานนำเสนอต่อศาล ซึ่งเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญต่อการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ หากว่าการสอบสวนได้กระทำโดยบุคคลที่มีความรู้ความชำนาญย่อมเป็นผลดีแก่การรวบรวมพยานหลักฐานแห่งคดี

๕.๗ ปัญหาเรื่องหน้าที่นำสืบและภาระการพิสูจน์

เนื่องจากการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมของไทยจะต้องกระทำผ่านทางศาลยุติธรรม และใช้ระบบการดำเนินคดีแบบกล่าวหา โดยที่คู่ความทั้งสองฝ่ายจะต้องหาพยานหลักฐานมาอ้างอิง

^{๓๔} พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๘๒ “เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ ให้เจ้าพนักงานควบคุมมลพิษมีอำนาจดังต่อไปนี้

(๒) ออกคำสั่งเป็นหนังสือให้เจ้าของหรือผู้ครอบครอง ผู้ควบคุม หรือผู้ได้รับใบอนุญาตรับจ้างให้บริการระบบบำบัดน้ำเสียหรือกำจัดของเสีย จัดการแก้ไข เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือซ่อมแซมระบบบำบัดอากาศเสีย ระบบบำบัดน้ำเสีย หรือระบบกำจัดของเสียหรืออุปกรณ์และเครื่องมือต่างๆ เพื่อควบคุมการปล่อยทิ้งอากาศเสียหรือมลพิษอื่น แต่ถ้าแหล่งกำเนิดมลพิษนั้นเป็นโรงงานอุตสาหกรรม ให้แจ้งให้เจ้าพนักงานตามกฎหมายว่าด้วยโรงงานดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ต่อไป หากเจ้าพนักงานตามกฎหมายว่าด้วยโรงงานไม่ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของตน ให้เจ้าพนักงานควบคุมมลพิษมีอำนาจดำเนินการตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ได้”

และสนับสนุนข้อกล่าวอ้างของฝ่ายตน ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๘๔ บัญญัติว่า “ถ้าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกล่าวอ้างข้อเท็จจริงใดเพื่อสนับสนุนคำฟ้องหรือคำให้การของตน ให้นำหน้าที่ในการนำสืบข้อเท็จจริงตกแก่คู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้าง” ซึ่งในการดำเนินคดีอาญาไม่มีกฎหมายบัญญัติเรื่องหน้าที่ในการนำสืบเอาไว้ จึงจำต้องอาศัยบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับผ่านทางประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๕ ซึ่งเรื่องหน้าที่นำสืบและภาระการพิสูจน์นั้นมีความสำคัญต่อกระบวนการพิจารณา มีผลต่อการแพ้ชนะของคดี โดยในคดีอาญาโจทก์ผู้นำเสนอคำฟ้องไม่ว่าจะเป็นพนักงานอัยการหรือผู้เสียหายย่อมมีหน้าที่พิสูจน์ก่อนเสมอ เพื่อให้ศาลเห็นว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงตามที่ตนกล่าวอ้างในฟ้อง ซึ่งเป็นไปตามหลักที่ว่า “ผู้ใดกล่าวอ้าง ผู้นั้นมีหน้าที่นำสืบ” ดังนั้นในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้น ฝ่ายโจทก์ที่เป็นผู้กล่าวอ้างมีหน้าที่จะต้องนำพยานหลักฐานเข้าสืบก่อนเสมอ เพื่อพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงตามที่ตนได้กล่าวอ้างไว้ในคำฟ้อง โดยจำเลยมีหน้าที่เพียงนำพยานหลักฐานมาสืบหักล้างพยานหลักฐานของโจทก์ว่าตนมิได้กระทำความผิด แต่ทว่าในคดีสิ่งแวดล้อมเนื่องด้วยอุปสรรคในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานของฝ่ายโจทก์ดังที่ได้กล่าวไว้ในหัวข้อก่อนหน้านี้ เป็นเหตุให้การที่กฎหมายกำหนดให้โจทก์มีหน้าที่นำสืบก่อนเสมอนั้น ได้สร้างความยากลำบากให้แก่ฝ่ายโจทก์ในการพิสูจน์ความผิดเป็นอย่างมาก กลายเป็นว่าเมื่อโจทก์ไม่สามารถนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ให้เห็นว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงแล้ว ศาลก็ย่อมไม่อาจจะพิพากษาลงโทษจำเลยได้ตามหลักในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๒๗^{๓๔} และยิ่งในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคลด้วยแล้ว ความยุ่งยากในการพิสูจน์ยิ่งมีมากกว่ากรณีที่บุคคลธรรมดาเป็นผู้กระทำความผิด ด้วยภาระหน้าที่ของโจทก์ที่ต้องนำสืบให้ศาลเห็นว่าจำเลยซึ่งเป็นนิติบุคคลเป็นผู้กระทำความผิดตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย และมักพบว่าหลาย ๆ คดี โจทก์ไม่สามารถพิสูจน์ให้ศาลเห็นได้ว่าจำเลยกระทำความผิดตามที่ตนกล่าวอ้าง จนเป็นเหตุให้ผู้กระทำความผิดหลุดพ้นจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไป ซึ่งแท้จริงแล้วหาใช่ว่าบุคคลนั้นไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดดังกล่าวไม่ แต่เป็นเพราะข้อจำกัดของการพิสูจน์ที่ทำให้ไม่สามารถแสดงให้เห็นปรากฏชัดว่าจำเลยนั้นกระทำความผิดจริง ประกอบกับการพิสูจน์ให้เห็นถึงเจตนาในการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเป็นเรื่องยาก จึงทำให้หลายคดีกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่อาจเอาผิดกับผู้กระทำผิดที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมได้

ในคดีสิ่งแวดล้อมบางกรณีมีการกำหนดความรับผิดให้มีลักษณะเป็นความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) ดังเช่นตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๙๖ ที่กำหนดให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษที่ก่อให้เกิดหรือเป็นแหล่งกำเนิดของการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษ อันเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่ชีวิต

^{๓๔} ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๒๗ “ให้ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชี้ว่าพนักงานอัยการหรือผู้เสียหาย นำพยานหลักฐานที่ตนนำสืบมา พิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีกระทำความผิดจริงและจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย”

ร่างกายหรือสุขภาพอนามัย หรือเป็นเหตุให้ทรัพย์สินของผู้อื่นหรือของรัฐเสียหาย ต้องรับผิดชอบไม่ว่าการรู้หรือไม่รู้หรือแพร่กระจายของมลพิษนั้นจะเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อหรือไม่ แต่ทว่าสำหรับคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นยังไม่ปรากฏว่ามีกฎหมายฉบับใดที่กำหนดความรับผิดทางอาญาเอาไว้โดยเคร่งครัด จึงทำให้ภาระในการพิสูจน์ตกอยู่แก่ฝ่ายโจทก์เช่นเคย ดังนั้นหากกฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทยมีการปรับเปลี่ยนโดยนำเอาหลักความรับผิดโดยเคร่งครัดมาปรับใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมในบางฐานความผิด ย่อมจะเป็นการช่วยลดภาระในการพิสูจน์ความผิดของฝ่ายโจทก์ให้น้อยลงไปได้ และเป็นผลดีต่อการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมที่มีข้อจำกัดในเรื่องการพิสูจน์ในกรณีที่ดินิติบุคคลเป็นผู้กระทำความผิด โดยอาจจะไม่ได้กำหนดความรับผิดไว้เคร่งครัดว่าจำเลยต้องรับผิดทุกกรณีไม่ว่าจะได้กระทำโดยเจตนาหรือประมาทเลินเล่อโดยไม่เปิดโอกาสให้จำเลยพิสูจน์แก้ตัวเลย แต่จะให้โอกาสจำเลยที่จะพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าตนเองนั้นมิได้กระทำความผิดตามที่โจทก์กล่าวอ้าง แต่หากจำเลยพิสูจน์ไม่ได้ว่าตนมิได้กระทำเช่นนั้น ก็ต้องถือว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริง โดยโจทก์นั้นยังคงมีหน้าที่นำสืบก่อน แต่กำหนดให้นำสืบเพียงให้เห็นว่าตนได้รับความเดือดร้อนเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำของจำเลย การกระทำของจำเลยเข้าตามเงื่อนไขหรือครอบคลุมองค์ประกอบความผิดตามที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น แต่สำหรับในรายละเอียดว่าจำเลยได้กระทำความผิดอย่างไรนั้น โจทก์ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นจนสิ้นสงสัย แต่ปล่อยให้เป็นที่หน้าที่ของจำเลยเองที่จะปฏิเสธข้อกล่าวอ้างนั้น และนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์หักล้าง หากไม่สามารถพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าตนเป็นผู้บริสุทธิ์แล้ว จำเลยก็ต้องรับผิดอันเนื่องมาจากการกระทำดังกล่าว ซึ่งจะทำให้เกิดความเป็นธรรมต่อการดำเนินคดีมากขึ้น

แต่อย่างไรก็ดีอาจเกิดข้อโต้แย้งได้ว่า ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๓๙ วรรคสอง ได้บัญญัติไว้ว่า “ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด” กล่าวคือ ในคดีอาญาจะสันนิษฐานว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้ จนกว่าศาลจะได้ตัดสินว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิด ซึ่งด้วยข้อจำกัดของกฎหมายดังกล่าวนี้เองที่ทำให้ความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมยังคงต้องเผชิญกับปัญหาความยุ่งยากในการพิสูจน์การกระทำความผิดของจำเลยที่เป็นนิติบุคคล ด้วยสภาพของผู้กระทำความผิดที่แตกต่างไปจากคดีอาญาโดยทั่วไป ประกอบกับความซับซ้อนของการรวบรวมพยานหลักฐานที่จำเป็นต้องอาศัยความรู้ที่หลากหลายในสาขาต่าง ๆ การกำหนดให้ต้องใช้หลักการดำเนินคดีอาญาที่เป็นไปในแนวทางเดียวกับการดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไปนั้น เห็นว่าไม่เหมาะสมและไม่สอดคล้องกับการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมที่สมควรมีรูปแบบและขั้นตอนในการดำเนินคดีที่มีลักษณะเฉพาะ เพื่อให้การดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้วิจัยมีความเห็นในปัญหาข้างต้นนี้ว่า การที่จะกำหนดภาระการพิสูจน์ไว้เช่นนี้ย่อมไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๓๙ วรรคสอง ที่ว่าในคดีอาญานั้นจะต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบุคคลที่ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์ ซึ่งตามข้อเสนอแนะข้างต้นนี้ไม่ใช่การสันนิษฐาน

ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด เพราะกฎหมายมิได้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิด แต่กฎหมายมีการเปิดโอกาสให้บุคคลที่ถูกกล่าวหาได้พิสูจน์ตัวเองก่อนว่าตนนั้นไม่ใช่ผู้กระทำความผิด หากไม่สามารถพิสูจน์ได้จึงจะถือว่าเป็นผู้กระทำความผิด จึงเห็นว่าการบัญญัติกฎหมายไว้เช่นนี้ไม่น่าจะขัดต่อหลักการในรัฐธรรมนูญ อีกทั้งยังเป็นการลดภาระการพิสูจน์ของโจทก์ให้น้อยลง แล้วหลักการในการพิสูจน์มาให้แก่ทางฝ่ายจำเลยซึ่งเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับพยานหลักฐานต่าง ๆ ดีที่สุด เป็นผู้มีหน้าที่ในการนำสืบแทน โดยหน้าที่ในการนำสืบก่อนนั้นยังคงเป็นของโจทก์ตามเดิม เพียงแต่โจทก์ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นจนสิ้นสงสัย เพียงพิสูจน์ให้ได้ความว่าตนได้รับความเดือดร้อนเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำของจำเลย และการกระทำของจำเลยเข้าตามเงื่อนไขหรือครบองค์ประกอบความผิดตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เท่านั้นก็เป็นการเพียงพอที่จะถือว่าโจทก์เป็นผู้เสียหายที่มีอำนาจในการฟ้องคดี ส่วนจำเลยนั้นมีหน้าที่ต้องหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์เพื่อปฏิเสธข้อกล่าวหาตามที่โจทก์กล่าวอ้างมา หากไม่สามารถพิสูจน์ได้จึงจะต้องรับผิด ซึ่งการกำหนดภาระการพิสูจน์ไว้เช่นนี้ เป็นการช่วยลดภาระการพิสูจน์ของโจทก์ให้น้อยลง เพราะดังที่ได้กล่าวถึงปัญหาในการรวบรวมพยานหลักฐานมาแล้วนั้นพบว่า ปัญหาที่ฝ่ายโจทก์จะต้องเผชิญนั้นมีมากมายและล้วนเป็นอุปสรรคต่อการที่จะเอาผิดกับผู้กระทำความผิด ดังนั้นหากสามารถผ่อนคลายนข้อขัดข้องดังกล่าวนี้ได้ย่อมจะทำให้การดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมเกิดความเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น

เหตุผลที่ว่าทำไมจึงต้องกำหนดให้ความรับผิดชอบทางอาญาในคดีสิ่งแวดล้อมเป็นความรับผิดชอบโดยเคร่งครัดซึ่งจะขัดกับหลักการดำเนินคดีอาญาที่จะลงโทษบุคคลใดได้ก็ต่อเมื่อเขาได้กระทำความผิดโดยเจตนาหรือประมาทนั้น เพราะเหตุที่ว่าภาระการกระทำความผิดในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นได้ส่งผลกระทบต่อบุคคลเป็นวงกว้าง และในบางครั้งความเสียหายที่เกิดขึ้นอาจยากแก่การเยียวยาได้ ดังนั้นหากปล่อยให้เกิดความเสียหายขึ้นแล้วไม่สามารถกำหนดตัวบุคคลที่จะต้องเข้ามารับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้น ย่อมส่งผลให้บรรดาผู้เสียหายไม่ได้รับความช่วยเหลือหรือเยียวยาจากฝ่ายใดและผู้กระทำความผิดไม่เกิดความเกรงกลัวต่อกฎหมาย เพราะหากโรงงานอุตสาหกรรมอ้างว่าตนไม่ได้เจตนาที่จะก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้นแล้ว ผู้เสียหายเองก็ไม่สามารถพิสูจน์ให้เห็นเจตนาอันแท้จริงของโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งเป็นนิติบุคคลนั้นได้ ศาลเองก็มีอาจจะลงโทษบุคคลนั้นได้เช่นกัน ผลสุดท้ายความเสียหายที่เกิดขึ้นกลับไม่มีฝ่ายใดต้องรับผิดชอบ ซึ่งการจะปล่อยให้ผู้เสียหายต้องรับบาปเคราะห์นั้นเสียเองจะเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้องและเหมาะสม ควรที่จะให้ฝ่ายโรงงานอุตสาหกรรมที่มีกำลังทรัพย์และศักยภาพสูงกว่าเข้ามาเป็นผู้รับผิดชอบต่อการกระทำของตนและต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น จริงอยู่ที่ว่าผู้เสียหายสามารถฟ้องร้องในทางแพ่งเรียกค่าเสียหายจากโรงงานอุตสาหกรรมได้อยู่แล้ว แต่หากไม่กำหนดความรับผิดชอบทางอาญาเอาไว้เสียเลย ก็จะทำให้โรงงานอุตสาหกรรมไม่มีความระมัดระวังในการบริหารจัดการการดำเนินงานของโรงงานอุตสาหกรรมของตนเอง แล้วก่อความเสียหายให้เกิดขึ้นอีก อย่างไรก็ตามก็การชดเชยความเสียหายด้วยเงินตรา นั้น อาจไม่ได้ช่วยให้ชีวิตของผู้เสียหายกลับมาดีดังเดิมได้ ทั้งนี้เห็นว่าการกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาโดยเคร่งครัดจะเป็นหนทางหนึ่งที่จะกำหนดตัว

บุคคลที่เข้ามารับผิดชอบต่อการกระทำที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างแน่นอนยิ่งขึ้น หากทราบว่าสาเหตุของการกระทำนั้นมาจากที่ใด และมีประโยชน์ในแง่การลดภาระการพิสูจน์ในเรื่ององค์ประกอบภายในของผู้กระทำความผิดด้วย

ในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม โจทก์มีภาระในการพิสูจน์มากมายทั้งการพิสูจน์ว่าใครเป็นผู้กระทำความผิด พิสูจน์เจตนาในการกระทำความผิด รวมทั้งพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล ด้วยภาระการพิสูจน์ที่มากมายดังกล่าวจึงทำให้โจทก์ต้องประสบกับความยุ่งยากในการดำเนินคดี เพราะคดีสิ่งแวดล้อมมีความสลับซับซ้อน พยานหลักฐานก็มักจะอยู่ในความครอบครองของฝ่ายผู้กระทำความผิด อีกทั้งการจะพิสูจน์ในเรื่องต่าง ๆ ก็จำเป็นต้องอาศัยความรู้ทางวิทยาศาสตร์และศาสตร์แขนงอื่น ๆ ประกอบด้วย ซึ่งถ้าหากโจทก์ไม่สามารถพิสูจน์ในเรื่องเหล่านี้ให้ศาลเห็น ศาลย่อมไม่อาจลงโทษจำเลยได้ ดังนั้นเพื่อเป็นการลดภาระในการพิสูจน์ของโจทก์ก็ให้น้อยลง จึงเห็นว่าควรนำเอาแนวคิดเรื่องภาระการพิสูจน์ในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๕๑^{๔๐} มาปรับใช้ กล่าวคือ ในกรณีที่ข้อเท็จจริงใดอยู่ในความรู้เห็นของผู้ประกอบธุรกิจ ให้ผู้ประกอบธุรกิจมีภาระการพิสูจน์ในเรื่องดังกล่าว ซึ่งหากนำมาปรับใช้กับคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมก็จะช่วยลดความยุ่งยากในการพิสูจน์ลงได้ โดยผู้เสียหายไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกระบวนการ ขั้นตอนการผลิตของโรงงานอุตสาหกรรม อันเป็นข้อเท็จจริงที่อยู่ในความรู้เห็นโดยเฉพาะของโรงงานอุตสาหกรรม แล้วให้เป็นภาระของโรงงานอุตสาหกรรมที่จะพิสูจน์ในเรื่องดังกล่าวนี้เอง

โดยสรุปแล้วในเรื่องหน้าที่นำสืบและภาระการพิสูจน์นั้น ผู้วิจัยเห็นว่าในส่วนของกฎหมายสารบัญญัติเองก็มีความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขเปลี่ยนแปลงเสียใหม่ ด้วยการกำหนดให้ความรับผิดชอบในทางอาญาของโรงงานอุตสาหกรรมเป็นความรับผิดชอบโดยเคร่งครัด ทั้งนี้อาจจะกำหนดไว้แต่เฉพาะความผิดในกรณีสำคัญ ๆ ก็ได้ เพื่อที่จะเป็นการลดภาระในการพิสูจน์ความผิดของผู้เสียหายให้น้อยลง แล้วหลักการในการพิสูจน์ไปให้แก่ฝ่ายจำเลยซึ่งเป็นโรงงานอุตสาหกรรมเป็นผู้พิสูจน์แทน เพราะบรรดาพยานหลักฐานต่าง ๆ ตลอดจนกระบวนการดำเนินงานภายในของโรงงานอุตสาหกรรมเป็นอย่างไรนั้น ทางฝ่ายโรงงานอุตสาหกรรมน่าจะเป็นบุคคลที่รู้ดีที่สุด การไปกำหนดให้ฝ่ายผู้เสียหายต้องพิสูจน์ให้เห็นว่ากระบวนการดำเนินงานของโรงงานอุตสาหกรรมได้สร้างความเสียหายให้แก่คนหรือสิ่งแวดล้อมอย่างไรนั้น ดูจะเป็นเรื่องที่สร้างภาระไม่น้อยให้แก่ผู้เสียหาย ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้นนี้ควรที่จะให้พิสูจน์แค่เพียงว่ามีพยานหลักฐานที่เพียงพอที่น่าเชื่อว่าสาเหตุของความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลมาจากการกระทำของโรงงานอุตสาหกรรม โดยหากโรงงานอุตสาหกรรมไม่สามารถที่จะพิสูจน์

^{๔๐}พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๒๙ “ประเด็นข้อพิพาทข้อใดจำเป็นต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการผลิต การประกอบ การออกแบบ หรือส่วนผสมของสินค้า การให้บริการ หรือการดำเนินการใด ๆ ซึ่งศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงดังกล่าวอยู่ในความรู้เห็นโดยเฉพาะของคุณความฝ่ายที่เป็นผู้ประกอบธุรกิจ ให้ภาระการพิสูจน์ในประเด็นดังกล่าวตกอยู่กับคุณความฝ่ายที่เป็นผู้ประกอบธุรกิจนั้น”

หักล้างได้ว่าตนไม่ได้เป็นแหล่งกำเนิดมลพิษดังกล่าว ก็ให้ถือว่าโรงงานอุตสาหกรรมนั้นเป็นผู้กระทำ ความผิด และในกรณีที่มีโรงงานหลายแห่งตั้งอยู่บริเวณเดียวกัน ไม่อาจจะระบุได้แน่ชัดว่าความเสียหาย มาจากโรงงานแห่งใด เพราะโรงงานอุตสาหกรรมเหล่านั้นก็มักจะปฏิเสธความรับผิดชอบโดยอ้างว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้น มิได้เกิดขึ้นจากการกระทำของโรงงานของตน ซึ่งผู้เสียหายเองก็ยากที่จะพิสูจน์ให้ แน่ชัดว่าเป็นการกระทำของโรงงานอุตสาหกรรมนั้นจริงหรือไม่ จึงเป็นเหตุให้ในท้ายที่สุดแล้วศาลมี อาจจะไม่โทษผู้กระทำผิดได้ ควรให้โจทก์มีภาระในการพิสูจน์ให้เห็นเพียงว่า ความเสียหายที่ เกิดขึ้นนั้นมาจากแหล่งกำเนิดมลพิษที่อยู่บริเวณที่โรงงานอุตสาหกรรมเหล่านั้นตั้งอยู่ และเป็นหน้าที่ ของโรงงานอุตสาหกรรมเหล่านั้นที่จะต้องพิสูจน์หักล้างข้อกล่าวอ้างของโจทก์และแสดงให้ศาลเห็นว่า โรงงานของตนนั้นไม่ได้เป็นต้นเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งถ้าหากไม่สามารถพิสูจน์ได้เช่นนั้น ก็ต้องรับผิดชอบตามกฎหมายเช่นเดียวกับโรงงานอุตสาหกรรมอื่นที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้เช่นกัน

๕.๘ ปัญหาเรื่องการพิสูจน์ความผิดและเจตนาของผู้กระทำผิด

การจะพิจารณาถึงความรับผิดในทางอาญานั้นจะต้องคำนึงถึงเจตนาของผู้กระทำด้วย เพราะ ในทางอาญา บุคคลจะต้องรับผิดในการกระทำก็ต่อเมื่อได้กระทำโดยมีเจตนา เว้นแต่จะได้กระทำโดย ประมาทในกรณีที่มีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ต้องรับผิด หรือแม้ในบางกรณีอาจต้องรับผิดแม้ว่าจะได้ กระทำโดยไม่มีเจตนาก็ตาม ถ้าหากว่ามีกฎหมายบัญญัติเอาไว้โดยชัดแจ้งให้ต้องรับผิด เนื่องจากการ กระทำความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมในกรณีที่ผู้กระทำความผิดนั้นเป็นโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งมีฐานะ เป็นนิติบุคคล ย่อมไม่สามารถแสดงเจตนาในการกระทำความผิดด้วยตนเอง เนื่องจากเป็นเพียงบุคคล ที่กฎหมายสมมติขึ้นเท่านั้น แต่อย่างไรก็ดีการแสดงเจตนาของนิติบุคคลนั้นย่อมกระทำผ่านทาง การแสดงเจตนาของผู้แทนนิติบุคคลนั่นเอง^{๑๖} ดังนั้นหากผู้แทนนิติบุคคลได้กระทำการใดภายใต้ขอบ วัตถุประสงค์ของนิติบุคคล และการกระทำนั้นเป็นความผิดตามกฎหมายแล้ว ย่อมถือได้ว่านิติบุคคล นั้นเป็นผู้กระทำผิดเอง แต่ปัญหาที่ประสพก็คือ จะพิสูจน์ให้เห็นว่านิติบุคคลนั้นมีเจตนาในการกระทำ ความผิดได้อย่างไร

ในการดำเนินคดีอาญานั้นมีหลักการพื้นฐานคือ ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ ดังที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๓๓ จึงต้องสันนิษฐานไว้ก่อน ว่าจำเลยนั้นมิได้กระทำความผิด และเป็นหน้าที่ของฝ่ายโจทก์ซึ่งอาจจะเป็นพนักงานอัยการที่ฟ้องคดี แทนรัฐ หรือเอกชนที่ฟ้องคดีเองที่จะต้องนำพยานหลักฐานมาสืบให้ศาลเห็นว่าจำเลยเป็นผู้กระทำ ความผิดจริง ซึ่งการจะพิสูจน์ให้เห็นถึงเจตนาของผู้กระทำความผิดนั้นเป็นเรื่องที่ยาก เพราะเจตนา เป็นเรื่องภายในจิตใจของบุคคล จึงจำต้องพิจารณาจากการกระทำของบุคคลนั้นแทน ดังที่กล่าวไว้ว่า

^{๑๖}วิเชียร ตีเรกอุดมศักดิ์, วิอาญาพิสดาร เล่ม ๑ หลักกฎหมาย และแนวคำพิพากษาศาลฎีกา ตาม ป.วิ.อ. ภาค ๑ และ ๒ (กรุงเทพฯ : แสงจันทร์การพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๙๒.

“กรรมเป็นเครื่องชี้เจตนา” และในกรณีของการกระทำความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นเรื่องที่ยากแก่การจะพิสูจน์ถึงเจตนาในการกระทำผิดของฝ่ายผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างยิ่ง เพราะไม่อาจจะทราบได้อย่างแน่ชัดว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นนั้น แท้จริงแล้วมาจากการกระทำโดยเจตนาหรือการกระทำโดยประมาทของผู้กระทำซึ่งเป็นโรงงานอุตสาหกรรม หรือเกิดจากเจตนาของผู้แทนที่มีอำนาจในการสั่งการของโรงงานอุตสาหกรรม หรือเกิดจากการกระทำของลูกจ้างของโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น และแม้ว่าจะมีการนำพยานผู้เชี่ยวชาญซึ่งอาจเป็นแพทย์ นักวิทยาศาสตร์ หรือผู้เชี่ยวชาญอื่น ๆ มาให้ความเห็นก็ตาม บุคคลเหล่านี้ก็ไม่อาจให้การรับรองยืนยันได้อย่างแน่ชัดว่า ความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นมาจากการกระทำของโรงงานอุตสาหกรรมจริงหรือไม่ อย่างมากก็ทำได้เพียงให้ความเห็นถึงโอกาสและความน่าจะเป็นที่ความเสียหายนั้นอาจมีสาเหตุมาจากการกระทำของโรงงานอุตสาหกรรม จึงเกิดข้อยุ่งยากที่จะพิสูจน์ว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นนี้ มาจากการกระทำของใครกันแน่ และหากว่าไม่สามารถพิสูจน์ได้แน่ชัดว่าใครเป็นผู้กระทำความผิด ผู้พิพากษาก็ย่อมมีอาจจะลงโทษผู้ใดก็ได้ ปัญหาที่จะเกิดตามมาก็คือ ความเสียหายที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการกระทำดังกล่าวนี้ใครกันที่ควรจะเป็นผู้รับผิดชอบ หรือจะปล่อยให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายต้องรับชะตากรรมกับผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยลำพัง ทั้ง ๆ ที่ความเสียหายที่ปรากฏนั้นก็เห็นได้ชัดว่าเกิดมาจากที่ใด เพียงแต่ไม่สามารถระบุได้อย่างแน่ชัดว่ามาจากการกระทำของผู้ใด ดังนั้นในเบื้องต้นจึงต้องวินิจฉัยให้ได้เสียก่อนว่าใครที่จะต้องรับผิดชอบในการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นบ้าง แล้วจึงจะวินิจฉัยถึงเจตนาในการกระทำความผิดในขั้นตอนต่อไป

นอกจากนี้การจะพิสูจน์ถึงเจตนาของผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคลคงเป็นไปได้ที่จะพิสูจน์จากเจตนาของนิติบุคคลนั่นเอง เพราะนิติบุคคลเป็นเพียงบุคคลที่กฎหมายสมมติขึ้น ไม่มีชีวิตจิตใจ จึงจำเป็นต้องพิจารณาที่ตัวผู้แทนนิติบุคคลเหล่านั้นแทน ประกอบกับกระบวนการในการดำเนินกิจการของโรงงานอุตสาหกรรมมักจะถูกเก็บเป็นความลับ ทำให้ไม่อาจล่วงรู้ถึงขั้นตอนการประกอบกิจการ จึงทำให้ยากต่อการพิสูจน์ว่าโรงงานอุตสาหกรรมนั้นมีเจตนาที่จะกระทำความผิดจริงหรือไม่ การจะพิสูจน์เจตนาของผู้กระทำความผิดในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นยังมีข้อจำกัดอยู่ เนื่องจากลักษณะของการกระทำความผิดในคดีสิ่งแวดล้อมแตกต่างไปจากการกระทำความผิดทางอาญาโดยทั่วไป ดังนั้นการที่กฎหมายกำหนดให้โจทก์จะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นจนปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงนั้น ได้สร้างอุปสรรคในการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมให้แก่ทางฝ่ายผู้เสียหายเป็นอย่างมาก ในท้ายที่สุดแล้วศาลก็ไม่อาจที่จะลงโทษผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ ซึ่งในส่วนนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่ากฎหมายควรกำหนดข้อสันนิษฐานไว้ให้โรงงานอุตสาหกรรมจะต้องเป็นผู้ที่รับผิดชอบในผลแห่งความเสียหายที่เกิดขึ้น หากว่าโรงงานอุตสาหกรรมไม่สามารถพิสูจน์หักล้างได้ว่าตนไม่ได้กระทำ ทั้งนี้โรงงานอุตสาหกรรมจะต้องระบุได้ว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นแท้จริงแล้วมาจากการกระทำของบุคคลใดหรือสาเหตุใด ทางโรงงานอุตสาหกรรมจึงจะพ้นจากความรับผิดชอบดังกล่าว ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการ

คุ้มครองบุคคลผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบว่าตนจะได้รับความยุติธรรมทางกฎหมาย จะต้องมิบุคคลที่รับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น

ประเทศสหรัฐอเมริกา มักจะกำหนดให้ความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นความผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) กล่าวคือ ไม่ว่าผู้กระทำความผิดนั้นจะกระทำโดยจงใจหรือไม่ก็ตาม หากสามารถพิสูจน์ได้ว่าสาเหตุของความเสียหายนั้นมาจากการกระทำของบุคคลใดแล้ว บุคคลนั้นย่อมจำต้องรับผิดชอบในการกระทำดังกล่าวนี้^{๔๒} ซึ่งเป็นการช่วยลดภาระในการพิสูจน์เจตนาลงได้ สำหรับประเทศญี่ปุ่นนั้นจะมีหลักในการพิจารณาความรับผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมที่ไม่เคร่งครัดเหมือนอย่างเช่นคดีอาญาทั่วไป และศาลเองก็มีความพยายามที่จะสร้างหลักกฎหมายเพื่อลดภาระในการพิสูจน์ให้แก่โจทก์ผู้ฟ้องคดี ไม่ว่าจะเป็หลักการพิสูจน์ก่อนถึงประตูโรงงาน ที่ผู้เสียหายมีหน้าที่พิสูจน์เพียงว่าสารใดที่เป็นเหตุให้เกิดความเสียหายขึ้น และกระบวนการได้รับสารพิษนั้นเป็นอย่างไร โดยไม่ต้องพิสูจน์ถึงองค์ประกอบภายในจิตใจของผู้กระทำความผิด^{๔๓} หรือหลักแค่นั้นเพียงใดที่ประชาชนรับได้ด้วยการเปรียบเทียบความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับกับผลประโยชน์ของผู้ก่อให้เกิดความเสียหาย ถ้าหากผลกระทบมีมากกว่าแล้วย่อมถือว่ามีผลกระทบละเมิดเกิดขึ้นแล้ว^{๔๔} ซึ่งหลักการเหล่านี้เป็นไปเพื่อลดภาระในการพิสูจน์ของโจทก์ให้น้อยลง โดยโจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นจนปราศจากข้อสงสัย เพียงแต่พิสูจน์ให้เห็นว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นน่าจะมีสาเหตุมาจากการกระทำของจำเลยก็เป็นอันเพียงพอแล้ว ส่วนประเทศออสเตรเลีย นั้น กฎหมายสิ่งแวดล้อมมักจะกำหนดให้ความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมเป็นความผิดโดยเคร่งครัด ทำให้โจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ในเรื่ององค์ประกอบภายในจิตใจของผู้กระทำความผิด

จึงเห็นควรปรับปรุงหลักการพิจารณาความรับผิดทางอาญาให้สอดคล้องกับลักษณะของคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งแนวทางหนึ่งที่น่าจะนำมาปรับใช้กับกรณีดังกล่าว คือ การให้โรงงานอุตสาหกรรมเป็นผู้พิสูจน์ในเรื่องดังกล่าวนี้แทนด้วยการนำเอาทฤษฎีความน่าจะเป็น (Probability Theory) มาปรับใช้ในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับหลักความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) กล่าวคือ เป็นการผลักภาระการพิสูจน์ให้ตกอยู่แก่ฝ่ายผู้ก่อให้เกิดความเสียหายแทน โดยผู้เสียหายพิสูจน์เบื้องต้นแค่เพียงว่าตนได้บริโภคหรือได้รับสารพิษที่เกิดจากการกระทำของโรงงานอุตสาหกรรม และสารพิษนั้นน่าจะเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดความเสียหายให้แก่ตน ทั้งนี้ผู้เสียหายไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นจนสิ้นสงสัยว่า สาเหตุแห่งความเสียหายดังกล่าวนี้เกิดจากการกระทำของโรงงานอุตสาหกรรม เป็นหน้าที่ของโรงงานอุตสาหกรรมที่จะต้องพิสูจน์หักล้างว่าความ

^{๔๒} ทรงพล พลเยี่ยม, “มาตรการทางอาญากับปัญหาการก่อให้เกิดมลพิษของโรงงานอุตสาหกรรม,” *ตุลพาท* ๑, ๔๓ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๓๙) : ๑๓๗.

^{๔๓} ประจบ สันะเปสนันท์, “การพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมของประเทศญี่ปุ่น,” *วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์* ๑, ๖ (มิถุนายน ๒๕๕๐) : ๔๓.

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕-๔๖.

เสียหายที่เกิดขึ้นนั้นเกิดมาจากสาเหตุอื่นที่มีความเป็นไปได้มากกว่า ซึ่งมีใช้การกระทำของโรงงานอุตสาหกรรม ถ้าหากไม่สามารถพิสูจน์ได้ก็ต้องรับผิดชอบในการกระทำดังกล่าว

๕.๙ ปัญหาเรื่องพยานผู้เชี่ยวชาญ

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๔๓ บัญญัติว่า “ผู้ใดโดยอาชีพหรือมิใช่ก็ตาม มีความเชี่ยวชาญในการใด ๆ เช่น ในทางวิทยาศาสตร์ ศิลปะ ฝีมือ พาณิชยกรรม การแพทย์ หรือกฎหมายต่างประเทศ และซึ่งความเห็นของผู้ผู้นั้นอาจมีประโยชน์ในการวินิจฉัยคดี ในการสอบสวน ใต้วินิจฉัยฟ้องหรือพิจารณา อาจเป็นพยานในเรื่องต่าง ๆ เป็นต้นว่า ตรวจร่างกายหรือจิตของผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือจำเลย ตรวจลายมือ ทำการทดลองหรือกิจการอย่างอื่น ๆ” ซึ่งในทางปฏิบัติคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมมักจำเป็นต้องอาศัยพยานผู้เชี่ยวชาญมาช่วยพิสูจน์ข้อเท็จจริงให้เห็นถึงการกระทำผิดที่เกิดขึ้น ซึ่งคู่ความทั้งสองฝ่ายต่างก็จะนำพยานผู้เชี่ยวชาญของฝ่ายตนมานำสืบ ทำให้ความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญนี้อาจไม่เป็นกลางได้ เพราะพยานผู้เชี่ยวชาญอาจให้ความเห็นไปในทางที่เป็นประโยชน์แก่คู่ความฝ่ายของตนเอง

ประเทศญี่ปุ่นคู่ความสามารถนำพยานผู้เชี่ยวชาญมาสืบได้เช่นกัน โดยคู่ความจะต้องเป็นผู้รับภาระค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับพยานผู้เชี่ยวชาญนี้เอง^{๔๕} ส่วนในประเทศสหรัฐอเมริกา นอกจากคู่ความจะอ้างพยานผู้เชี่ยวชาญของตนเองได้แล้ว ศาลก็สามารถตั้งพยานผู้เชี่ยวชาญของศาลขึ้นได้เองด้วย หากว่าจะช่วยให้ศาลสามารถเข้าใจข้อเท็จจริงแห่งคดีได้มากขึ้น^{๔๖} สำหรับประเทศออสเตรเลียมีการนำผู้เชี่ยวชาญมาสืบพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีสิ่งแวดล้อมเช่นกัน แต่ทว่าผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวนี้จะเป็นกลาง โดยจะมีการขึ้นทะเบียนพยานผู้เชี่ยวชาญเอาไว้ และศาลจะเป็นคนแต่งตั้งพยานผู้เชี่ยวชาญเองเพื่อพิจารณาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นว่ามีความคิดเห็นเป็นประการใด แต่ทั้งนี้จะต้องได้รับความยินยอมเห็นชอบจากคู่ความทั้งสองฝ่ายด้วย^{๔๗}

สำหรับประเทศไทยนั้น ศาลยุติธรรมไม่มีระบบบัญชีพยานผู้เชี่ยวชาญของศาลเป็นการเฉพาะ และศาลก็ได้มีการตั้งพยานผู้เชี่ยวชาญของศาลขึ้นเอง เพื่อให้ช่วยพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีสิ่งแวดล้อมร่วมกับพยานผู้เชี่ยวชาญที่คู่ความนำมาเบิกความต่อศาล ซึ่งทำให้การแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีไม่เป็นไปอย่างเป็นกลางและยุติธรรมแก่คู่ความทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จึงเห็นว่าการนำพยานผู้เชี่ยวชาญมาใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมมีประโยชน์ในแง่ที่ว่า ช่วยให้การค้นหาความจริงของศาลเป็นไปได้ง่ายขึ้น

^{๔๕} สำนักงานศาลปกครอง, “การบรรยายพิเศษ เรื่อง กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม : ประสบการณ์ของญี่ปุ่นและไทย ครั้งที่ ๑ วันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๕๒ บรรยายโดย Prof. Dr. Noriko OKUBO และนายไพโรจน์ มินเด็น,” ใน เอกสารการบรรยายทางวิชาการเรื่อง กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม : ประสบการณ์ของญี่ปุ่นและไทย (กรุงเทพฯ : พี.เพรส, ๒๕๕๓), หน้า ๑๘๔.

^{๔๖} Federal Rules of Evidence Rule 706

^{๔๗} สุนทรียา เหมือนพะวงศ์, ระบบศาลสิ่งแวดล้อมของต่างประเทศสำนักงานศาลยุติธรรม [ออนไลน์], ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๖. แหล่งที่มา <http://www.slideshare.net/greenklasse/ss-2912159>

เนื่องจากศาลไม่ได้เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในบางเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคดี จึงมีความจำเป็นที่ศาลจะต้องอาศัยความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญมาประกอบในการพิเคราะห์พยานหลักฐานทั้งปวงว่ามีความน่าเชื่อถือเป็นประการใด แต่อย่างไรก็ดีในความเป็นจริง คู่ความแต่ละฝ่ายจะเป็นคนจัดหาผู้เชี่ยวชาญของตนเองเพื่อมาเป็นพยาน ทำให้พยานผู้เชี่ยวชาญที่มาให้ความเห็นต่อศาลนั้น ไม่มีความเป็นกลาง เพราะไม่มีหลักประกันอันใดที่จะรับรองได้ว่าสิ่งที่ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นนั้นเป็นความจริง ไม่ได้ให้ความเห็นเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ดังนั้นหากสามารถพัฒนากฎหมายในส่วนนี้ โดยบัญญัติให้ศาลเป็นผู้แต่งตั้งพยานผู้เชี่ยวชาญที่มีความเป็นกลางขึ้นมาเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงในคดีที่เกิดขึ้นได้นั้น จะทำให้ศาลสามารถรับฟังความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญที่ศาลตั้งขึ้นเพื่อเปรียบเทียบกับความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญของคู่ความแต่ละฝ่ายที่จัดหามา เพื่อชั่งน้ำหนักว่าพยานผู้เชี่ยวชาญของฝ่ายใดมีความน่าเชื่อถือและมีน้ำหนักมากกว่ากัน ซึ่งจะทำให้ศาลสามารถพิจารณาข้อเท็จจริงในคดีได้อย่างถูกต้องและเที่ยงธรรมยิ่งขึ้น ทั้งนี้บุคคลที่จะมาเป็นผู้เชี่ยวชาญได้นั้น จะต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ความชำนาญด้านสิ่งแวดล้อมในสาขาต่าง ๆ จากประสบการณ์การทำงาน การศึกษาวิจัย หรือการฝึกอบรม แต่ทั้งนี้ไม่เป็นการตัดสิทธิของคู่ความที่จะนำสืบพยานผู้เชี่ยวชาญของตนได้ นอกจากนี้การพิสูจน์โดยพยานผู้เชี่ยวชาญนี้ควรเปิดโอกาสให้กระทำได้ด้วยการเบิกความต่อศาลหรือการทำให้เป็นความเห็นหรือบันทึกเสนอต่อศาล เพื่อให้การพิจารณาคดีเกิดความสะดวกยิ่งขึ้น

นอกจากนี้เห็นควรกำหนดให้หลักเกณฑ์เรื่องพยานหลักฐานในคดีสิ่งแวดล้อมมีความยืดหยุ่นไม่เคร่งครัดเหมือนอย่างที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เนื่องมาจากคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมมีความเกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะ การจะพิจารณาคัดสินคดีของศาลหากจำเป็นต้องให้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การรับฟังพยานหลักฐานโดยเคร่งครัดแล้ว อาจทำให้ศาลไม่สามารถตัดสินคดีให้เป็นไปตามความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงได้ จึงจำเป็นที่ในเรื่องพยานหลักฐานในคดีสิ่งแวดล้อมนี้ควรมีหลักเกณฑ์ที่ไม่เคร่งครัดมากจนเกินไป เพื่อที่จะเปิดโอกาสให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจวินิจฉัยคดีที่เกิดขึ้นให้เป็นไปตามสภาพการณ์ ณ ขณะนั้น โดยคำนึงถึงผลประโยชน์สาธารณะด้วย รวมถึงเพื่อให้ศาลสามารถแสวงหาพยานหลักฐานได้อย่างเต็มที่เพื่อวินิจฉัยข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น

๕.๑๐ ปัญหาเรื่องหลักการดำเนินคดีของศาล

ประเทศไทย ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศญี่ปุ่น และประเทศออสเตรเลียล้วนแต่ใช้ระบบการดำเนินคดีแบบระบบกล่าวหา ซึ่งระบบดังกล่าวนี้ผู้พิพากษาจะทำหน้าที่เป็นกรรมการคอยควบคุมให้การพิจารณาคดีเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ซึ่งบทบาทของศาลจะเป็นในลักษณะเชิงรับมากกว่า ศาลจะไม่เข้าไปก้าวล่วงกับข้อเท็จจริงในคดี ทำให้การค้นหาความจริงอาจทำได้ไม่เต็มที่นักสำหรับคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมที่มีความสลับซับซ้อนของข้อเท็จจริงและต้องอาศัยความรู้ความชำนาญในหลาย ๆ ด้านประกอบ ซึ่งการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมนั้นควรจะมีวิธีพิจารณาคดีที่เป็นพิเศษ

แตกต่างจากคดีโดยทั่วไป โดยจะต้องมีวิธีพิจารณาคดีที่มีความสะดวก รวดเร็ว และประหยัด นอกจากนี้ลักษณะของการดำเนินคดีควรที่จะปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น โดยมีได้ยึดถือตามหลักการดำเนินคดีแบบระบบกล่าวหาอย่างเคร่งครัดจนเกินไป เพราะระบบกล่าวหานี้ คู่ความทุกฝ่ายจะมีภาระหน้าที่ในการนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ข้อกล่าวอ้างของฝ่ายตน จึงเป็นการต่อสู้กันระหว่างคู่ความเท่านั้น ศาลจะไม่ลงมาเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งหลักการดำเนินคดีดังกล่าวแม้ว่าจะเป็นหลักประกันว่าศาลจะมีความเป็นกลาง ไม่อคติเข้าข้างคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็ตาม เพราะศาลจะวางตัวเป็นกลางไม่เข้ามายุ่งเกี่ยวกับการค้นหาความจริง จะรับฟังแต่เพียงพยานหลักฐานที่คู่ความทุกฝ่ายเป็นคนนำเสนอเข้ามาในชั้นศาลเท่านั้น แต่ทว่าหลักการดำเนินคดีดังกล่าวนี้กลับไม่ได้เป็นหลักประกันว่าศาลจะให้ความยุติธรรมแก่คู่ความทุกฝ่ายอย่างแท้จริง เพราะในความเป็นจริงแล้วคดีสิ่งแวดล้อมนั้นความสามารถในการต่อสู้คดีของคู่ความที่เป็นผู้เสียหายย่อมมีน้อยกว่าฝ่ายผู้กระทำความผิดที่เป็นโรงงานอุตสาหกรรม การที่ศาลวางตนเป็นกลาง ไม่เข้ามายุ่งเกี่ยวกับการต่อสู้คดีของคู่ความแต่ละฝ่ายนั้น อาจเป็นผลทำให้ผู้เสียหายไม่ได้รับความเป็นธรรมในความเป็นจริงได้ จึงเห็นว่าการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมซึ่งมีความยุ่งยาก ซับซ้อน และข้อเท็จจริงบางเรื่องจำเป็นต้องอาศัยความรู้เฉพาะด้าน การที่ศาลเข้ามามีบทบาทในการร่วมค้นหาความจริงในคดีด้วย จะทำให้ศาลได้ข้อเท็จจริงมากขึ้น นอกเหนือไปจากข้อเท็จจริงที่ปรากฏในสำนวนคดี โดยควรกำหนดให้ศาลมีอำนาจที่จะเรียกพยานหลักฐานอื่น ๆ นอกเหนือจากที่คู่ความนำเสนอต่อศาลมาสืบได้เอง เป็นการให้อำนาจศาลที่จะแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีให้ได้มากที่สุด ซึ่งจะช่วยให้สามารถวินิจฉัยคดีได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมควรนำเอาหลักการดำเนินคดีในระบบไต่สวนมาใช้ผสมผสานกับหลักการดำเนินคดีในระบบกล่าวหาให้มากขึ้น เนื่องจากระบบไต่สวนนั้นเหมาะสมแก่การที่จะนำมาใช้กับคดีที่คู่พิพาทมีสถานะที่ไม่เท่าเทียมกัน ดังเช่นคดีสิ่งแวดล้อมที่ผู้กระทำความผิดมักเป็นพวกนายทุนมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี มีความรู้ และมีศักยภาพมากในการต่อสู้คดีในชั้นศาล ต่างจากผู้เสียหายที่มักเป็นประชาชนธรรมดาที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินคดีทางกฎหมายประกอบกับมีฐานะยากจนไม่มีกำลังมากพอที่จะไปว่าจ้างทนายความดี ๆ มาช่วยเหลือในการดำเนินคดี ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันขึ้น ซึ่งหากนำระบบไต่สวนมาปรับใช้ด้วยจะช่วยลดปัญหาความได้เปรียบเสียเปรียบในจุดนี้ได้ โดยศาลจะมองข้ามสถานะของคู่ความในคดีและมุ่งเน้นข้อเท็จจริงในคดีเป็นสำคัญ เช่นเดียวกับประเทศออสเตรเลีย มลรัฐออสเตรเลียใต้ ที่แม้ว่าจะยึดหลักการดำเนินคดีแบบระบบกล่าวหา แต่ทว่าในการพิจารณาคดีของศาลนั้น ศาลอาจนำเอาระบบไต่สวนมาใช้ร่วมด้วยได้ โดยจะให้สิทธิคู่ความที่จะนำสืบพยานหลักฐานของฝ่ายตนเองให้เต็มที่ก่อน หลังจากนั้นหากศาลเห็นว่ายังมีประเด็นใดที่ข้อเท็จจริงยังไม่ครบถ้วนและศาลต้องการข้อมูล

เพิ่มเติม ศาลจะเป็นผู้ดำเนินการสอบถามพยานด้วยตนเองเพื่อที่จะได้ความจริงมากที่สุด^{๔๘}

ทั้งนี้ศาลควรเพิ่มบทบาทในการแสวงหาข้อเท็จจริงแห่งคดีให้มากขึ้นด้วยการเดินเผชิญสืบซึ่งเป็นวิธีการที่จะทำให้เกิดความชัดเจนในข้อเท็จจริงแห่งคดี เพราะศาลจะได้เห็นถึงสภาพของสิ่งแวดล้อมที่ได้รับความเสียหาย ตลอดจนบรรดาประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นนั้นว่าเป็นเช่นไร ในคดีปกครองมีการใช้วิธีการดังกล่าวนี้เป็นอย่างมาก ตัวอย่างเช่น คดีมาบตาพุด ที่ตุลาการศาลปกครองมีการเดินเผชิญสืบ เข้าไปสำรวจพื้นที่ในเขตนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จริง ๆ ว่ามีสภาพแวดล้อมเป็นอย่างไร ทำให้ทราบและเข้าใจปัญหาและข้อเท็จจริงในคดีได้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะคดีสิ่งแวดล้อมบางเรื่องไม่สามารถพิจารณาจากพยานเอกสารหรือพยานบุคคลแล้วจะเป็นการเพียงพอที่จะวินิจฉัยคดีได้ แต่จะต้องประกบด้วยสายตาตนเอง การที่ได้รู้ได้เห็นข้อเท็จจริงด้วยตนเอง จะทำให้ศาลมองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริงและรอบด้าน อันจะเป็นประโยชน์แก่การวินิจฉัยคดีให้ถูกต้องมากยิ่งขึ้น

๕.๑๑ ปัญหาเรื่องความเหมาะสมของผู้พิพากษาที่พิจารณาคดี

เนื่องด้วยผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมยังคงเป็นผู้พิพากษาที่มีอำนาจในการพิจารณาคดีอาญาโดยทั่วไป เพราะในปัจจุบันยังไม่มี การจัดตั้งแผนกคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมขึ้นในศาลชั้นต้น ดังนั้นการพิจารณาคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมจึงกระทำโดยองค์คณะผู้พิพากษาคดีอาญาทั่วไป ซึ่งผู้พิพากษาดังกล่าวอาจไม่ใช่บุคคลที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในคดีสิ่งแวดล้อม เนื่องจากคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมมีความสลับซับซ้อนมากกว่าคดีอาญาโดยทั่วไป นอกจากผู้พิพากษาจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในกฎหมายสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดีแล้ว ยังต้องมีความรู้เฉพาะทางด้านอื่น ๆ อันเกี่ยวข้องกับคดีด้วย แต่พบว่าผู้พิพากษาของไทยนั้นยังขาดความรู้ความเชี่ยวชาญในบางเรื่อง ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่ออำนาจยุติธรรมให้แก่คู่กรณีได้

ในประเทศสหรัฐอเมริกาจะมีการนำเอาระบบลูกขุนมาใช้ในการพิจารณาคดีอาญาทุกประเภท ซึ่งลูกขุนนั้นจะเข้ามามีบทบาทในการวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นและมีอำนาจในการพิจารณาโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดด้วย^{๔๙} สำหรับในประเทศญี่ปุ่นนั้นมีการนำเอาระบบผู้พิพากษาสมทบ (Saiban-in) มาใช้ในคดีอาญาเช่นกัน โดยให้ผู้พิพากษาสมทบเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดี โดยจะทำหน้าที่วินิจฉัยข้อเท็จจริงและมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาและกำหนดโทษได้ด้วย^{๕๐} เช่นเดียวกับลูกขุนของประเทศสหรัฐอเมริกา แต่อย่างไรก็ดีแม้ในบางประเทศ เช่น ประเทศออสเตรเลีย จะไม่มีการนำเอาระบบผู้พิพากษาสมทบ (Commissioner) มาใช้ในคดีอาญาทาง

^{๔๘}วินัย เรื่องศรี, “ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม,” ใน โครงการผลักดันนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม, หน้า ๒๕๖.

^{๔๙}The U.S. Constitution, Article III, Section 2.

^{๕๐}น้ำแท้ มีบุญสร้าง, “กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศญี่ปุ่น,” บทบัญญัติ ๖๖ (กันยายน ๒๕๕๓) : ๘๖-๘๗.

สิ่งแวดล้อมก็ตาม เพราะการพิจารณาคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมในประเทศออสเตรเลียนั้น จะกระทำโดยองค์คณะผู้พิพากษาเท่านั้น โดยผู้พิพากษาสมทบจะไม่ได้เข้าร่วมในการพิจารณาคดีดังกล่าวด้วย ผู้พิพากษาสมทบนั้นจะเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมประเภทอื่นที่ไม่ใช่คดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม^{๕๑} แต่อย่างไรก็ดีผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี และผู้พิพากษานั้นจะแต่งตั้งมาจากผู้พิพากษาศาลสูงหรือทนายความที่ปฏิบัติหน้าที่มาแล้วไม่น้อยกว่า ๗ ปี^{๕๒} จึงมั่นใจได้ว่าเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและมีประสบการณ์ในการดำเนินคดีเป็นอย่างดี จึงรับรองได้ว่าคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมจะได้รับการพิจารณาโดยบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ เข้าใจเจตนารมณ์ของกฎหมาย และมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับคดีสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง

สำหรับประเทศไทยนั้นยังไม่มี การนำเอาแนวความคิดเรื่องผู้พิพากษาสมทบมาปรับใช้ในคดีสิ่งแวดล้อม เนื่องจากยังขาดความพร้อมในหลาย ๆ ด้าน การจะนำเอาระบบดังกล่าวมาใช้ มีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถ และมีความพร้อมทั้งกระบวนการยุติธรรมรูปแบบใหม่ที่จะรับเข้ามาปรับใช้ แต่อย่างไรก็ดีผู้วิจัยเห็นว่า หากประเทศไทยยังไม่มี การจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมขึ้นเป็นการเฉพาะแล้ว ประเทศไทยควรนำเอาระบบผู้พิพากษาสมทบมาใช้กับการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม เพื่อให้การพิจารณาข้อเท็จจริงในคดีมีความชัดเจนและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เนื่องจากผู้พิพากษาสมทบจะเป็นบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญและมีความรู้เฉพาะด้าน อันจะเป็นประโยชน์แก่การพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม โดยเห็นว่าผู้พิพากษาสมทบนั้นควรคัดเลือกโดยบุคคลที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้วยตนเอง เพื่อที่จะเป็นการคัดกรองบุคคลที่จะเข้ามาเป็นผู้พิพากษาสมทบว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญอย่างแท้จริง และมีความเหมาะสมที่จะเป็นผู้วินิจฉัยข้อพิพาทที่เกิดขึ้น

เนื่องจากคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากคดีอาญาโดยทั่วไป หากผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีไม่เข้าใจถึงเจตนารมณ์อันแท้จริงของกฎหมายสิ่งแวดล้อมแล้ว ย่อมทำให้การพิจารณาพิพากษาไม่อาจเกิดความเป็นธรรมขึ้นอย่างแท้จริง นอกจากนี้หากผู้พิพากษาไม่มีความรู้ความชำนาญในกฎหมายสิ่งแวดล้อม ตลอดจนความรู้ทางวิทยาศาสตร์แขนงต่าง ๆ และความรู้ทางด้านเทคนิคที่จำเป็นต่อการพิจารณาคดีแล้ว ย่อมไม่อาจอำนวยความสะดวกให้แก่คู่ความได้ จึงควรที่จะต้องมี การพัฒนาศักยภาพของผู้พิพากษาและเจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมายทุกฝ่ายด้วยการจัดอบรมความรู้ให้เป็นไปอย่างทั่วถึง ดังเช่นประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศออสเตรเลียที่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ตั้งแต่เจ้าพนักงานตำรวจ พนักงานสอบสวน และผู้พิพากษา เพื่อให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการบังคับใช้กฎหมาย โดยมุ่งเน้นให้เจ้าพนักงานเหล่านั้นมีความรู้ความเข้าใจทางด้านกฎหมาย ตลอดจนความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่จะเอื้ออำนวยต่อการบังคับใช้กฎหมายให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

^{๕๑} Land and Environment Court Act 1979 (NSW) Section 6(1), 7

^{๕๒} Land and Environment Court Act 1979 (NSW) Section 8(2)

๕.๑๒ ปัญหาเรื่องการฟ้องซ้ำในคดีอาญา

การที่กฎหมายให้สิทธิแก่เอกชนเป็นผู้เสียหายฟ้องคดีได้ในบางกรณีนั้น หากผู้เสียหายไม่สามารถแสดงให้ศาลเห็นว่าคดีของตนมีมูลแล้ว ย่อมเป็นเหตุให้ศาลยกฟ้องได้ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อกรดำเนินคดีของพนักงานอัยการตามมาได้ เนื่องจากการที่ศาลยกฟ้องเพราะเห็นว่าคดีไม่มีมูลนั้นถือได้ว่าศาลได้วินิจฉัยในเนื้อหาแห่งความผิดแล้ว ดังนั้นเมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องแล้ว พนักงานอัยการย่อมไม่อาจที่จะดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดใหม่ได้อีก ต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๓๙(๔)^{๕๓} หรือในกรณีที่เมื่อมีผู้เสียหายคนใดคนหนึ่งฟ้องผู้กระทำความผิดเป็นคดีอาญาต่อศาลแล้ว ต่อมาภายหลังเมื่อศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดดังกล่าวแล้ว สิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องย่อมเป็นอันระงับไป ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๓๙(๔) เป็นเหตุให้ผู้เสียหายรายอื่น ๆ รวมถึงพนักงานอัยการไม่สามารถฟ้องคดีดังกล่าวได้ เพราะจะเป็นฟ้องซ้ำต้องห้ามตามกฎหมาย ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้เป็นไปตามหลักที่ว่า บุคคลหนึ่งจะต้องไม่ถูกลงโทษซ้ำสำหรับความผิดอันเดียวกัน (Double Jeopardy) แต่ทว่าในบางครั้งการที่กฎหมายบัญญัติไว้เช่นนี้ อาจทำให้ผู้เสียหายรายอื่นไม่มีสิทธิที่จะฟ้องคดีเพื่อเอาผิดกับโรงงานอุตสาหกรรมผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ หากเป็นกรณีที่ผู้เสียหายคนหนึ่งไปยอมความกับฝ่ายผู้กระทำความผิดแล้วกลับมาฟ้องเป็นคดีอาญา และทำที่เป็นพิสูจนความผิดของผู้กระทำไม่ได้ จนเป็นเหตุให้ศาลยกฟ้อง หรือในบางครั้งผู้เสียหายก็ยอมช่วยคดีเพื่อให้ผู้กระทำผิดได้รับโทษน้อยลงก็ตาม หรืออาจเกิดจากการที่ผู้เสียหายนั้นไม่มีศักยภาพที่จะต่อสู้คดี เนื่องจากฐานะยากจนไม่มีเงินว่าจ้างทนายความที่มีความสามารถมาช่วยต่อสู้คดี ตลอดจนการรวบรวมพยานหลักฐานนำเสนอต่อศาลเพื่อชี้ให้เห็นถึงการกระทำความผิดของจำเลยนั้นก็ทำได้ยากลำบาก นับเป็นอุปสรรคที่ส่งผลให้โอกาสที่ผู้เสียหายจะชนะคดีมีน้อย ในกรณีเหล่านี้หากกฎหมายตัดอำนาจที่จะฟ้องคดีของผู้เสียหายรายอื่น อาจเป็นช่องทางที่ผู้กระทำความผิดอาศัยประโยชน์เพื่อหลีกเลี่ยงการรับโทษตามกฎหมายได้ และเป็นเหตุให้ผู้เสียหายรายอื่นที่มีความประสงค์จะดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดจนถึงที่สุดเพื่อให้ได้รับโทษตามกฎหมาย กลับหมดสิทธิที่จะต่อสู้เรียกร้องความยุติธรรมให้แก่ตนเองได้ นอกจากนี้ยังเป็นการตัดสิทธิของพนักงานอัยการที่จะฟ้องคดีในความผิดเช่นว่านั้นอีกด้วย แม้ว่าพนักงานอัยการอาจมีพยานหลักฐานที่สามารถเอาผิดกับจำเลยได้ก็ตาม แต่ในเมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดเช่นว่านั้นแล้ว พนักงานอัยการย่อมหมดสิทธิที่จะดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้อีก

จึงเห็นว่าควรปรับปรุงแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความ ด้วยการเพิ่มบทบาทในการควบคุมการดำเนินคดีอาญาของประชาชนให้มากขึ้น โดยให้พนักงานอัยการเข้ามาเป็นโจทก์ร่วมในคดีอาญา

^{๕๓} ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๓๙ “สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไปตั้งต่อไปนี้ (๔) เมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง”

ทางสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เข้ามาตรวจสอบการดำเนินคดีของผู้เสียหายให้เป็นไปตามกฎหมายและ
 ครอบงำคล่องธรรม

๕.๑๓ ปัญหาเรื่องการทำคำพิพากษา

เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยนั้นยังไม่มีบทบัญญัติในลักษณะที่
 ให้อำนาจศาลที่จะพิพากษาหรือมีคำสั่งในเรื่องอื่นใดนอกเหนือจากการพิพากษาลงโทษหรือยกฟ้องได้
 ตามที่ปรากฏในมาตรา ๑๘๖^{๕๔} ซึ่งคำพิพากษาของศาลในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมคงมีผลเป็นเพียง
 การกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำผิดเท่านั้น แต่ศาลไม่อาจออกคำสั่งใด ๆ ที่จะเป็นการฟื้นฟูหรือ
 แก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นได้เลย ดังนั้นแม้ว่าในท้ายที่สุดจะได้มีการลงโทษผู้กระทำความผิดแล้ว
 ก็ตาม แต่ทว่าผลของความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดนั้นยังคงมีอยู่ การที่ศาลไม่มี
 อำนาจที่จะสั่งให้ดำเนินการใด ๆ เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเช่นนั้น ทำให้ปัญหาสิ่งแวดล้อม
 ไม่ได้รับการแก้ไข หากต้องรอให้มีการฟ้องคดีแพ่งหรือคดีปกครองเสียก่อนนั้นอาจจะไม่ทันการได้

ประเทศออสเตรเลีย มลรัฐนิวเซาท์เวลส์ นอกจากผู้พิพากษาจะมีอำนาจในการพิพากษา
 ลงโทษผู้กระทำความผิดแล้ว ยังมีอำนาจที่จะสั่งให้ผู้กระทำความผิดดำเนินการเพื่อป้องกัน ควบคุม หรือ
 บรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่สิ่งแวดล้อมได้ด้วย เพื่อเป็นการแก้ไขฟื้นฟูปัญหาสิ่งแวดล้อมที่
 เกิดขึ้นให้กลับคืนสู่สภาพเดิมให้ได้มากที่สุด^{๕๕}

ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ไม่ได้
 คำนึงแต่เพียงการลงโทษผู้กระทำความผิดเท่านั้น แต่คำนึงถึงการแก้ไขเยียวยาความเสียหายที่เกิดแก่
 สิ่งแวดล้อมและประชาชนด้วย จึงเห็นควรที่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทางสิ่งแวดล้อมจะมี
 บทบัญญัติที่ให้อำนาจศาลในการที่จะออกคำสั่งอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อเป็นการแก้ไขฟื้นฟูหรือบรรเทา
 ความเดือดร้อนเสียหายที่จะเกิดตามมาจากการกระทำความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมได้ และ
 นอกจากนี้ยังเห็นว่าในการทำคำพิพากษาของศาลนั้นควรคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาทาง
 เศรษฐกิจและการรักษาสิ่งแวดล้อมด้วย เพื่อให้คำพิพากษาที่ตัดสินออกมานั้นสามารถบังคับใช้ได้

^{๕๔}ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๘๖ “คำพิพากษาหรือคำสั่งต้องมีข้อสำคัญเหล่านี้เป็นอย่างน้อย

(๑) ชื่อศาลและวันเดือนปี

(๒) คดีระหว่างใครโจทก์ใครจำเลย

(๓) เรื่อง

(๔) ข้อหาและคำให้การ

(๕) ข้อเท็จจริงซึ่งพิจารณาได้ความ

(๖) เหตุผลในการตัดสินทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย

(๗) บทมาตราที่ยกขึ้นปรับ

(๘) คำชี้ขาดให้ยกฟ้องหรือลงโทษ

(๙) คำวินิจฉัยของศาลในเรื่องของกลางหรือในเรื่องฟ้องทางแพ่ง

คำพิพากษาในคดีที่เกี่ยวกับความผิดลหุโทษ ไม่จำเป็นต้องมีอนุมาตรา (๔) (๕) และ (๖)”

^{๕๕}The Protection of the Environment Operations Act 1997 (NSW) Section 245

อย่างสัมฤทธิ์ผล เพราะหากศาลเห็นความสำคัญของทั้งสองเรื่องนี้และสามารถหาจุดสมดุลในเรื่องดังกล่าวได้ คำพิพากษาที่ตัดสินออกมาย่อมจะเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เป็นการสร้างความยุติธรรมให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง

บทที่ ๖

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

๖.๑ บทสรุป

ในปัจจุบันปัญหาสิ่งแวดล้อมได้กลายเป็นปัญหาสำคัญ ซึ่งนับวันยังมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ ภาคอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ได้อาศัยทรัพยากรจากธรรมชาติเพื่อหาประโยชน์ให้กับธุรกิจของตนเอง โดยไม่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมโดยรวมว่าอาจได้รับผลกระทบอย่างไร ซึ่งการก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยภาคอุตสาหกรรมนี้ถือได้ว่าเป็นอาชญากรรมรูปแบบหนึ่งที่เรียกว่า “อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ” โดยความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นมีมูลค่ามหาศาลและส่งผลกระทบต่อบุคคลจำนวนมาก ซึ่งหากว่ายังไม่มีมาตรการทางกฎหมายที่เด็ดขาดออกมาใช้บังคับกับบรรดาผู้ที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมแล้ว ในอนาคตประเทศชาติอาจจะไม่หลงเหลือทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สวยงามไว้ให้ชนรุ่นหลังอีกต่อไปก็เป็นได้ ซึ่งการดำเนินคดีอาญากับผู้ที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยลดปัญหาสิ่งแวดล้อมลงได้ เพราะเป็นการป้องปรามบุคคลที่คิดจะกระทำความผิดต่อสิ่งแวดล้อม เนื่องจากในกรณีนี้ผู้กระทำความผิดเป็นโรงงานอุตสาหกรรม ธุรกิจจะดำรงอยู่ได้ต้องอาศัยชื่อเสียงที่ดีในทางสังคม แต่ถ้าหากถูกดำเนินคดีอาญาแล้วย่อมจะส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์และชื่อเสียงของโรงงานอุตสาหกรรมได้ ดังนั้นโรงงานอุตสาหกรรมคงไม่ยากที่จะถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย แม้ว่าโทษตามที่กฎหมายบัญญัติไว้นั้นจะน้อยมาก และไม่มีผลในการยับยั้งการกระทำความผิดก็ตาม จึงเป็นเหตุให้การดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมได้กลายมาเป็นมาตรการหนึ่งที่จะช่วยลดปัญหาสิ่งแวดล้อมลงได้ แต่อย่างไรก็ดีการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยยังประสบกับปัญหาในการดำเนินคดีอยู่หลายประการซึ่งไม่เอื้อต่อการอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชน และเป็นช่องโหว่ที่ผู้กระทำความผิดอาศัยเป็นเครื่องมือให้หลุดพ้นจากการถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย ทั้งนี้เนื่องมาจากคดีสิ่งแวดล้อมมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากคดีโดยทั่วไป การที่นำเอากฎหมายอื่น ๆ มาบังคับใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมนั้นย่อมมีความไม่เหมาะสมและไม่สอดคล้องกับการดำเนินคดีตามที่ควรจะเป็น ดังนั้นประเทศไทยเราเองก็ควรที่จะมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกฎหมายสิ่งแวดล้อมให้มีความทัดเทียมกับประเทศอื่น ๆ ด้วยการนำเอาหลักเกณฑ์การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมของต่างประเทศมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายสิ่งแวดล้อมของเราให้มีประสิทธิภาพและบังคับใช้ได้อย่างแท้จริง

สาเหตุหนึ่งที่ทำให้การดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมของไทยไม่ประสบความสำเร็จเนื่องมาจากเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายยังขาดการประสานความร่วมมือกัน รวมถึงการที่เจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมขาดความรู้ความชำนาญในการดำเนินคดีอาญาทาง

สิ่งแวดล้อม ขาดทักษะในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐาน ทำให้ไม่สามารถใช้พยานหลักฐานเหล่านั้นอ้างอิงในชั้นศาลได้อย่างเต็มที่ จนเป็นเหตุให้ไม่สามารถพิสูจน์ให้ศาลได้เห็นว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจริง ผลในท้ายที่สุดทำให้ผู้กระทำความผิดจำพวกบรรดาโรงงานอุตสาหกรรมทั้งหลายหลุดพ้นจากความรับผิดตามกฎหมายไป นอกจากนี้การที่ประเทศไทยยังไม่มีกระบวนการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมที่มีความชัดเจนเพียงพอ การที่จะคุ้มครองและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นก็เป็นเรื่องยากที่จะประสบความสำเร็จได้ กฎหมายวิธีพิจารณาความคดีจึงเป็นเรื่องที่สำคัญและมีบทบาทต่อการดำเนินคดีกับผู้ก่อให้ปัญหาสิ่งแวดล้อม ดังนั้นทางออกหนึ่งที่จะแก้ไขปัญหาในการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม คือ การจัดทำกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมขึ้นใช้บังคับเป็นการเฉพาะกับคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตามการออกกฎหมายใหม่ขึ้นมานั้นก็ไม่ได้เป็นหลักประกันว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นได้เสมอไป หากไม่มีการบังคับใช้กฎหมายเหล่านั้นอย่างจริงจังแล้ว ก็เปล่าประโยชน์ในการที่จะแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ปัญหาสิ่งแวดล้อมจะสามารถแก้ไขให้สำเร็จได้นั้น จำเป็นที่จะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีการประสานงานกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ จึงจะทำให้การดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมกับผู้ก่อให้ปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

แม้ว่าในบางประเทศจะไม่มีการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมขึ้นมาดูแลรับผิดชอบคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเป็นการเฉพาะก็ตาม แต่ทว่าประเทศเหล่านั้นก็มีการบวนการดำเนินคดีที่มีความสะดวก รวดเร็ว เพื่อให้ง่ายต่อการพิจารณาคดี สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้อย่างทันท่วงทีและมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้คดีสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ คลี่คลายไปได้ด้วยดี ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีความเข้าใจกันและร่วมมือกันเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น จากการศึกษาวิจัยในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ทำให้ได้ทราบถึงปัญหาในการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมกับผู้กระทำความผิดที่เป็นโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งจากการศึกษาพบว่ามีปัญหาดังต่อไปนี้

๑. ปัญหาเรื่องผู้เสียหายและอำนาจในการฟ้องคดี

๑.๑ บุคคลที่จะเป็นผู้เสียหายจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายโดยตรง คดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมบางประเภท กฎหมายกำหนดให้รัฐเท่านั้นที่ เป็นผู้เสียหายที่จะมีสิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้ เอกชนไม่มีอำนาจฟ้องคดี เว้นเสียแต่ว่าจะเป็นผู้ได้รับความเสียหายเป็นพิเศษ ซึ่งการจะเป็นผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมได้นั้นจำเป็นต้องเป็นบุคคลที่ได้รับความเสียหายโดยตรงอันเนื่องมาจากการกระทำความผิด ตามความหมายของคำว่าผู้เสียหายในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒(๔) ทำให้ในบางครั้งบุคคลที่อาจได้รับความเดือดร้อนเสียหายจากการก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเพียงแต่ความเสียหายนั้นยังไม่ปรากฏให้เห็นโดยชัดเจน ย่อมไม่อาจใช้สิทธิเรียกร้องใด ๆ ในกระบวนการยุติธรรมได้ เพราะกฎหมายยังไม่ถือว่าบุคคลดังกล่าวนี้เป็นผู้เสียหาย เนื่องจากยังถือไม่ได้ว่าเป็นผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดดังกล่าว

๑.๒ กฎหมายไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนโดยทั่วไปมีสิทธิฟ้องคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมากเท่าที่ควร ประชาชนโดยทั่วไปยังไม่สามารถใช้สิทธิฟ้องคดีในกรณีที่มีการกระทำความผิดต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเต็มที่นัก

๑.๓ บทบาทขององค์กรเอกชนในการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมยังถูกจำกัด เพราะกฎหมายสิ่งแวดล้อมไม่ได้ให้สิทธิแก่องค์กรเอกชนที่จะเข้ามาดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมได้ องค์กรเอกชนมีบทบาทแค่ให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายเท่านั้น ทั้ง ๆ ที่องค์กรเอกชนเป็นผู้ที่มีความรู้และมีศักยภาพมากพอที่จะดำเนินคดีได้

๒. ปัญหาเรื่องบุคคลที่จะต้องรับผิดชอบในทางอาญา

๒.๑ ขอบเขตความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล เนื่องจากการกระทำความผิดสิ่งแวดล้อมอาจมีบุคคลที่เกี่ยวข้องด้วยกันหลายคน ทั้งนิติบุคคล ผู้แทนนิติบุคคล ลูกจ้างนิติบุคคล ตลอดจนบุคคลอื่นที่มีความเกี่ยวข้องกับนิติบุคคลนั้น ซึ่งกฎหมายบางฉบับก็มีการกำหนดความรับผิดของบุคคลเอาไว้อย่างชัดเจนว่าใครบ้างที่ต้องรับผิดชอบตามกฎหมาย สำหรับผู้แทนนิติบุคคลนั้นเป็นที่แน่นอนว่าย่อมต้องร่วมรับผิดกับนิติบุคคลด้วยเสมอ หากว่าการกระทำความผิดนั้นผู้แทนนิติบุคคลได้กระทำในนามของนิติบุคคลและอยู่ภายใต้ขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคล แต่ในกรณีการกระทำของลูกจ้างนั้นพบว่ากฎหมายสิ่งแวดล้อมไม่มีการบัญญัติเรื่องนี้ไว้

๒.๒ การระบุตัวผู้กระทำความผิดในกรณีมีโรงงานอุตสาหกรรมหลายแห่งตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกัน และไม่แน่ชัดว่าโรงงานอุตสาหกรรมใดเป็นผู้กระทำความผิด การจะระบุว่าโรงงานอุตสาหกรรมแห่งใดเป็นผู้กระทำความผิดหรือเป็นต้นตอของความเสียหายนั้นกระทำได้ยาก จำเป็นต้องอาศัยการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ประกอบเพื่อให้ทราบว่าสาเหตุของความเสียหายนั้นน่าจะมาจากโรงงานอุตสาหกรรมแห่งใด

๓. ปัญหาเรื่องการร้องทุกข์กล่าวโทษ บุคคลที่จะร้องทุกข์กล่าวโทษได้นั้นจะต้องแสดงให้เห็นในเบื้องต้นก่อนว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจริง เจ้าพนักงานตำรวจจึงจะรับแจ้งความไว้ได้ ซึ่งการจะแสดงให้เห็นว่ามีการกระทำความผิดคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นไม่ใช่เรื่องที่จะสามารถประจักษ์เห็นได้โดยง่าย เพราะบางครั้งการจะกล่าวหาว่ามีการกระทำความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอาจจำเป็นต้องมีการพิสูจน์หรือทดสอบทางวิทยาศาสตร์ในเบื้องต้นก่อนว่ามีความเสียหายเกิดขึ้นจริงอันเป็นผลมาจากการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย

๔. ปัญหาเรื่องการจับกุม

๔.๑ การจับกุมนิติบุคคลต้องกระทำอย่างไร เนื่องจากนิติบุคคลเป็นเพียงบุคคลที่กฎหมายสมมติขึ้น จึงไม่มีตัวตน ดังนั้นการจะจับกุมนิติบุคคลจึงไม่อาจจะกระทำได้โดยวิธีการเช่นเดียวกับการจับกุมบุคคลธรรมดา ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๗ ก็ไม่ได้กำหนด

หลักเกณฑ์การจับกุมนิติบุคคลเอาไว้ ทำได้แค่เรียกให้ผู้แทนนิติบุคคลมาพบกับเจ้าพนักงานเท่านั้น และไม่สามารถควบคุมตัวผู้แทนนิติบุคคลเอาไว้ได้เช่นกัน เพราะผู้แทนนิติบุคคลไม่ใช่ผู้กระทำความผิดตามกฎหมาย หากมีการจับกุมผู้แทนนิติบุคคลย่อมเป็นการจับกุมที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย แต่อย่างไรก็ดีในบางกรณีกฎหมายมีการกำหนดให้ผู้แทนนิติบุคคลต้องร่วมรับผิดชอบกับนิติบุคคลในการกระทำความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม จึงเกิดปัญหาว่าจะสามารถทำการจับกุมผู้แทนนิติบุคคลในกรณีนี้ได้หรือไม่ และการจับกุมนั้นจะต้องกระทำอย่างไร เนื่องจากไม่มีกฎหมายกำหนดเอาไว้อย่างชัดเจน

๔.๒ การขาดการกระจายอำนาจในการจับกุมไปให้แก่เจ้าพนักงานตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมอย่างทั่วถึง กฎหมายสิ่งแวดล้อมบางฉบับยังไม่ให้อำนาจในการจับกุมแก่เจ้าพนักงานตามกฎหมายสิ่งแวดล้อม แต่ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจ เช่น ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ ทั้ง ๆ ที่ในความจริงแล้วเจ้าพนักงานตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมดังกล่าวเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับผู้กระทำความผิดมากที่สุดเสียกว่าเจ้าพนักงานตำรวจ เพราะเป็นผู้ตรวจตราและบังคับให้ปฏิบัติตามกฎหมาย ดังนั้นหากเจ้าพนักงานเหล่านี้พบเห็นการกระทำความผิดก็ไม่อาจที่จะดำเนินการจับกุมได้ จำต้องรอให้เจ้าพนักงานตำรวจเป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งบางครั้งก็มีความล่าช้าและไม่อาจอ้างการกระทำความผิดซึ่งหน้าเพื่อดำเนินการจับกุมได้โดยไม่ต้องมีหมายจับ

๕. ปัญหาเรื่องการสอบสวน

๕.๑ เขตอำนาจการสอบสวนและพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ เนื่องจากการกระทำความผิดสิ่งแวดล้อมนั้นอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อบุคคลในวงกว้าง ความเสียหายที่เกิดขึ้นไม่ได้จำกัดอยู่แค่ใครคนใดคนหนึ่งเท่านั้น และบางครั้งความเสียหายอาจส่งผลกระทบต่อหลายพื้นที่ด้วยกัน ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาเรื่องเขตอำนาจในการสอบสวนของพนักงานสอบสวนตามมา เพราะการจะดำเนินคดีอาญาได้นั้นจำเป็นที่จะต้องกระทำโดยพนักงานสอบสวนที่มีอำนาจ หากการสอบสวนนั้นไม่เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดแล้ว ย่อมเป็นการสอบสวนที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ส่งผลให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจที่จะฟ้องคดีดังกล่าว ซึ่งในกรณีที่การกระทำความผิดนั้นส่งผลกระทบต่อหลายพื้นที่ แต่ไม่เข้าลักษณะของความผิดต่อเนื่องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๙ ที่พนักงานสอบสวนในทุกท้องที่ที่เกี่ยวข้องจะมีอำนาจในการสอบสวนได้ เป็นเหตุให้พนักงานสอบสวนในเขตท้องที่ที่ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดนั้นไม่มีอำนาจสอบสวนความผิดดังกล่าวได้

๕.๒ บทบาทของพนักงานอัยการในการสอบสวนคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม การสอบสวนคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมยังให้อำนาจแก่พนักงานอัยการเข้ามามีบทบาทในการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนน้อยมาก โดยจำกัดไว้แค่เพียงความผิดตามกฎหมายส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเท่านั้น

๖. ปัญหาการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิด

๖.๑ พยานหลักฐานในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมมักมีความเกี่ยวข้องกับความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และศาสตร์แขนงอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งจากการที่ต้องอาศัยความรู้ในแขนงอื่นเพื่อพิสูจน์ความผิดของโรงงานอุตสาหกรรมนั้น ก่อให้เกิดภาระค่าใช้จ่ายแก่ทางฝ่ายผู้เสียหายเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ยังส่งผลต่อการสอบสวนของพนักงานสอบสวนที่จำเป็นต้องยกระดับมาตรฐานการสอบสวนให้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมมีความแตกต่างไปจากคดีอาญาโดยทั่วไป การจะเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทั้งหลาย จำเป็นต้องมีความรู้ความชำนาญในด้านเทคนิคประกอบด้วย ซึ่งในปัจจุบันนี้พนักงานสอบสวนของไทยยังขาดศักยภาพในเรื่องนี้อยู่มาก

๖.๒ พยานหลักฐานในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมมักจะอยู่ในความครอบครองของฝ่ายผู้กระทำความผิด อีกทั้งผู้กระทำความผิดมักจะไม่ยอมเปิดเผยข้อมูลให้รับทราบโดยอ้างว่าเป็นข้อมูลความลับ จึงเป็นเหตุให้การที่จะเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ อันจำเป็นต่อการใช้เป็นหลักฐานในคดีนั้นกระทำได้ยาก อีกทั้งประจักษ์พยานในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมมักไม่ค่อยมี จึงไม่มีหลักฐานที่จะชี้ชัดว่าใครเป็นผู้กระทำความผิด ต้องอาศัยพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์หรือพยานผู้เชี่ยวชาญแทน ซึ่งย่อมส่งผลต่อการพิสูจน์การกระทำความผิดให้ศาลเห็นจนสิ้นสงสัย เป็นเหตุให้ในหลายคดีผู้กระทำความผิดมักไม่ได้รับการลงโทษตามกฎหมาย

๖.๓ พนักงานสอบสวนไม่มีความรู้ความชำนาญในการสอบสวนคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมและขาดการประสานงานกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง

๗. ปัญหาเรื่องหน้าที่นำสืบและภาระการพิสูจน์ คดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม โจทก์ย่อมมีหน้าที่ในการนำพยานหลักฐานเข้าสืบก่อนเสมอ เพื่อพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง ซึ่งจากความซับซ้อนของคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมและข้อจำกัดในการรวบรวมพยานหลักฐาน ทำให้โจทก์ไม่สามารถนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ให้ศาลเห็นจนสิ้นสงสัยได้ เป็นเหตุให้ศาลไม่อาจพิพากษาลงโทษจำเลยในคดีได้ นอกจากนี้โจทก์ยังมีภาระในการพิสูจน์หลายเรื่อง ทั้งการพิสูจน์ว่าใครเป็นผู้กระทำความผิด การพิสูจน์เจตนาของผู้กระทำความผิด การพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลด้วยภาระการพิสูจน์ที่มากดังกล่าวเป็นเหตุให้โจทก์ต้องประสบกับความยุ่งยากในการพิสูจน์

๘. ปัญหาการพิสูจน์ความผิดและเจตนาของผู้กระทำความผิด ในกรณีนี้นิติบุคคลเป็นผู้กระทำความผิด การที่จะพิสูจน์ให้เห็นถึงเจตนาของนิติบุคคลนั้นเป็นเรื่องที่กระทำได้ยาก เพราะนิติบุคคลเป็นบุคคลที่ไม่มีตัวตน ไม่มีชีวิตจิตใจ ไม่สามารถแสดงเจตนาในการกระทำความผิดได้เอง โดยเจตนาของนิติบุคคลนั้นจะแสดงออกผ่านทางเจตนาของผู้แทนนิติบุคคลนั่นเอง ดังนั้นหากจะพิสูจน์ถึงเจตนาของนิติบุคคลย่อมมีความจำเป็นที่จะต้องทราบข้อมูลของนิติบุคคลและการดำเนินการของนิติบุคคลดังกล่าว ซึ่งการจะเข้าถึงข้อมูลเหล่านี้เป็นไปได้ยาก ทำให้ผู้เสียหายไม่อาจล่วงรู้ถึงกระบวนการดำเนิน

กิจการของโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้ไม่สามารถบอกได้อย่างแน่ชัดว่าการกระทำคามผิดที่เกิดขึ้นนั้น เป็นผลมาจากการกระทำในขั้นตอนใด ซึ่งลำพังการรวบรวมพยานหลักฐานอื่น ๆ ก็นับว่าสร้างภาระให้แก่ฝ่ายผู้เสียหายมากอยู่แล้ว ยิ่งการจะให้พิสูจน์ถึงเจตนาของนิติบุคคลด้วยจึงเป็นเรื่องที่ยากลำบากมาก

๙. ปัญหาเรื่องพยานผู้เชี่ยวชาญ พยานผู้เชี่ยวชาญมักจะเบิกความเข้าข้างคู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้าง ตน เพราะคู่ความนั้นเป็นคนที่สรรหาพยานผู้เชี่ยวชาญมาด้วยตนเอง ก็ย่อมคาดหวังว่าพยานผู้เชี่ยวชาญจะเบิกความในทางที่เป็นคุณแก่ฝ่ายของตน ซึ่งพยานผู้เชี่ยวชาญนั้น อาจรู้สึกว่าคุณถูกว่าจ้างมา จึงอาจให้ความเห็นอย่างไม่เป็นกลางได้ จึงทำให้ในปัจจุบันนี้พยานผู้เชี่ยวชาญได้กลายเป็นอาชีพที่มีค่าจ้างสูงที่คู่ความแต่ละฝ่ายต่างสรรหาเข้ามาเป็นพยานในคดีของตน

๑๐. ปัญหาเรื่องหลักการดำเนินคดีของศาล เนื่องจากประเทศไทยเรานั้นใช้ระบบกล่าวหาเป็นหลักในการดำเนินคดี กล่าวคือ เป็นหน้าที่ของคู่ความทุกฝ่ายที่จะต้องนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ตามข้อกล่าวอ้างและข้อปฏิเสธของตน ส่วนศาลนั้นจะทำหน้าที่เป็นคนกลางในการรับฟังและพิจารณาซึ่งน้ำหนักจากพยานหลักฐานเหล่านั้น แล้วจึงตัดสินไปตามที่ตนเห็นว่าพยานหลักฐานของฝ่ายใดมีความน่าเชื่อถือมากกว่ากัน โดยที่ศาลนั้นจะไม่เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในการแสวงหาพยานหลักฐานแห่งคดี แม้ว่าการใช้ระบบการดำเนินคดีดังกล่าว ศาลจะทำตัวเป็นกลางไม่เข้าข้างคู่ความฝ่ายใดก็ตาม แต่ไม่ได้หมายความว่า การพิจารณาคดีนั้นจะเกิดความเป็นธรรมอย่างแท้จริง เนื่องด้วยคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมมีข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคต่อการรวบรวมพยานหลักฐานหลายประการ หากต้องให้ผู้เสียหายต่อสู้คดีบนพื้นฐานแห่งความเท่าเทียมกันของคู่ความ ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วสถานะของคู่ความไม่เท่าเทียมกันนั้น โอกาสที่ผู้เสียหายจะชนะคดีนั้นย่อมเป็นไปได้ยาก

๑๑. ปัญหาเรื่องความเหมาะสมของผู้พิพากษาที่พิจารณาคดี เนื่องจากคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมอยู่ในอำนาจการพิจารณาขององค์คณะผู้พิพากษาที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาทั่วไป ทั้งนี้เป็นเพราะยังไม่มี การจัดตั้งแผนกคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมขึ้นในศาลยุติธรรม ทำให้คดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมอาจไม่ได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาที่มีความเชี่ยวชาญคดีสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อ อำนวยความยุติธรรมให้แก่คู่กรณีได้

๑๒. ปัญหาเรื่องการฟ้องช้ำในคดีอาญา ในกรณีที่มีการทำความผิดสิ่งแวดล้อมนั้นส่งผลกระทบต่อ กับบุคคลหลายคนด้วยกัน และเป็นกรณีที่กฎหมายให้สิทธิแก่เอกชนที่จะฟ้องคดีได้แล้ว หากผู้เสียหายคนใดคนหนึ่งได้ดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดแล้ว ต่อมาหากผู้เสียหายรายอื่นประสงค์จะดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดด้วยเช่นกัน ก็ไม่อาจที่จะใช้สิทธิฟ้องคดีดังกล่าวได้แล้ว เพราะถือว่าผู้กระทำความผิดได้ถูกดำเนินคดีตามกฎหมายไปแล้ว ซึ่งเป็นช่องว่างที่ผู้กระทำความผิดใช้เพื่อหลีกเลี่ยงการได้รับโทษตามกฎหมายได้ ด้วยการสมยอมกับผู้เสียหายรายหนึ่งให้ฟ้องคดี แต่ผู้เสียหายรายนั้นไม่

สามารถสืบพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด จนในที่สุดศาลตัดสินยกฟ้องโจทก์ ทั้ง ๆ ที่หากให้ผู้เสียหายรายอื่นที่มีความสามารถและศักยภาพในการต่อสู้คดีที่มากกว่า และพร้อมที่จะดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดอย่างเต็มที่ เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาจชนะคดีและทำให้จำเลยต้องรับผิดชอบตามกฎหมายได้ หรือแม้ว่าจะไม่มีการคบคิดกันระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายก็ตาม แต่ถ้าหากผู้เสียหายที่เป็นโจทก์ฟ้องคดีไม่มีความรู้ในการดำเนินคดีอย่างดีพอ ตลอดจนไม่สามารถนำพยานหลักฐานที่มีน้ำหนักและน่าเชื่อถือมานำเสนอต่อศาลได้แล้ว โอกาสที่จะแพ้คดีก็ย่อมมีความเป็นไปได้สูง ซึ่งอาจส่งผลเป็นการตัดสิทธิผู้เสียหายรายอื่นที่จะฟ้องคดีได้

๑๓. ปัญหาเรื่องการทำคำพิพากษา เนื่องจากผู้พิพากษาไม่สามารถพิพากษาหรือมีคำสั่งอื่นใด นอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๘๖ ได้ ดังนั้นคำพิพากษาของศาลจึงมีผลเป็นเพียงแค่การตัดสินลงโทษผู้กระทำความผิดที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ไม่สามารถที่จะใช้อำนาจในการออกคำสั่งใด ๆ เพื่อเป็นการฟื้นฟูหรือแก้ไขปัญหาสีเขียวสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นได้เลย เว้นแต่จะมีการนำคดีไปฟ้องเป็นคดีแพ่งหรือคดีปกครอง จึงเป็นเหตุให้ศาลในคดีอาญาไม่อาจจะเข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาสีเขียวสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นได้

๖.๒ ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากในปัจจุบันมีการกระทำความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมกันมากขึ้น ตามที่ปรากฏให้เห็นเป็นข่าวอยู่ในทุกวันนี้ ซึ่งสาเหตุส่วนหนึ่งนั้นมาจากการที่กฎหมายไม่มีสภาพบังคับที่เด็ดขาด ไม่มีการดำเนินคดีกับผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมกันอย่างจริงจัง และอีกส่วนหนึ่งมาจากการที่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่เหมาะสมกับการนำมาปรับใช้กับการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีอาญาโดยทั่วไป ส่งผลให้ในความเป็นจริงไม่อาจนำกฎหมายบางมาตรา มาปรับใช้ได้ ก่อให้เกิดช่องว่างที่ทำให้ไม่สามารถดำเนินการเอาผิดกับผู้กระทำความผิดได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้การที่ประเทศไทยเรานั้นไม่มีองค์กรที่ทำหน้าที่ในการวินิจฉัยและระงับข้อพิพาทในทางสิ่งแวดล้อมเป็นการเฉพาะ กล่าวคือ ไม่มีการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมขึ้นต่างหากแยกจากศาลยุติธรรมโดยทั่วไป ส่งผลให้จำต้องนำกฎหมายวิธีพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมมาใช้บังคับ ซึ่งก่อให้เกิดความไม่เหมาะสมแก่การบังคับใช้ เพราะคดีสิ่งแวดล้อมเป็นคดีที่มีลักษณะต้องใช้ความชำนาญเป็นพิเศษในการพิจารณาพิพากษา ไม่ใช่แค่เพียงตัดสินว่าถูกหรือผิดเพื่อประโยชน์แก่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้น แต่จะต้องวินิจฉัยคดีเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมด้วย กับทั้งต้องคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจกับการคุ้มครองและรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วย ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าประเทศไทยเรานั้นหากไม่มีการจัดตั้งองค์กรเฉพาะเพื่อวินิจฉัยข้อพิพาททางสิ่งแวดล้อมแล้ว ก็ควรที่จะต้องมีการสร้างหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความที่เป็นกรณีเฉพาะขึ้นมาเพื่อใช้บังคับกับคดีสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีโดยทั่วไป หรือทำการปรับปรุง

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยให้มีความสอดคล้องและรองรับกับการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น เพื่อให้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีผลบังคับใช้ได้อย่างแท้จริง มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับลักษณะของคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ไม่ควรกำหนดกระบวนการพิจารณาคดีไว้อย่างเคร่งครัด เพราะปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ต้องการความยืดหยุ่นและรวดเร็ว ดังนั้นควรกำหนดให้การพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมกระทำได้สะดวก รวดเร็ว และประหยัด เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้ผู้เสียหายให้แก่ประชาชน โดยเจตนารมณ์ของผู้วิจัยที่เสนอแนะให้มีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้น ก็เพื่อให้มีระบบวิธีพิจารณาคดีที่เอื้อต่อการใช้สิทธิเรียกร้องของผู้เสียหายให้มากขึ้น เพื่อลดความยุ่งยากให้แก่ผู้เสียหายในเรื่องของภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงต่าง ๆ และเพื่อให้ผู้ประกอบการกิจการอุตสาหกรรมตลอดจนประชาชนโดยทั่วไปหันมาให้ความสำคัญและใส่ใจต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น

ในปัจจุบันนี้พบว่ากฎหมายวิธีพิจารณาคดีอาญาของไทยนั้นยังมีข้อบกพร่องอยู่บางประการที่มีความไม่เหมาะสม และไม่เอื้ออำนวยต่อการใช้บังคับกับคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทสรุป ดังนั้นเพื่อที่จะให้การดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงเห็นควรที่จะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายในประเด็นดังต่อไปนี้

๑. ควรปรับปรุงกฎหมายวิธีพิจารณาคดีให้มีความเหมาะสม เพื่อให้เกิดความรวดเร็วในการบังคับใช้ เพราะการปล่อยให้การดำเนินคดีทางสิ่งแวดล้อมมีความล่าช้า อาจส่งผลให้ไม่สามารถเยียวยาความเสียหายให้กลับมาเป็นดังเดิมได้อย่างทันท่วงที ดังนั้นหากการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมต้องปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น อาจทำให้การดำเนินคดีเกิดความล่าช้า ไม่ทันการ ในการควบคุม ยับยั้งความเสียหายที่เกิดขึ้นได้ จึงควรมีกฎหมายวิธีพิจารณาคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมเป็นการเฉพาะ ที่มีหลักการดำเนินคดีที่สะดวก รวดเร็ว และประหยัด

๒. ควรมีการกำหนดนิยามความหมายของคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมให้มีความชัดเจนว่าหมายถึงคดีประเภทใดบ้าง ตามกฎหมายฉบับใดบ้าง เพื่อจะได้ทราบว่ากรกระทำในลักษณะใดที่จะถือว่าเป็นคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม ที่ควรได้รับการพิจารณาด้วยวิธีพิจารณาคดีแบบพิเศษ

๓. ในเรื่องผู้เสียหายและอำนาจในการฟ้องคดี

๓.๑ บุคคลที่จะเป็นผู้เสียหายจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายโดยตรง จึงเห็นควรนำแนวคิดในเรื่องการมีส่วนได้เสียในอนาคตมาใช้ กล่าวคือ บุคคลที่อาจจะได้รับความเสียหายในอนาคตควรมีสิทธิที่จะฟ้องคดีเพื่อปกป้องสิทธิของตนได้ เพราะถึงแม้ว่าความเสียหายดังกล่าวจะเป็นความเสียหายที่จะเกิดขึ้นในอนาคตก็ตาม แต่ก็มีลักษณะที่แน่นอนว่าความเสียหายนั้นจะเกิดขึ้น ซึ่งบุคคลดังกล่าวย่อมถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีส่วนได้เสีย เพราะสิทธิในสิ่งแวดล้อมของบุคคลนั้นถูกล่วงละเมิดแล้ว เพียงแต่ผลของความเสียหายนั้นอาจจะปรากฏขึ้นในอนาคต ซึ่งเป็นการนำเอาหลักการที่อาจเป็นผู้ที่

ได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหาย ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๔๒ มาปรับใช้ในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั่นเอง

ทั้งนี้เห็นว่าควรนิยามคำว่าผู้เสียหายในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมให้มีความชัดเจนและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น โดยเห็นควรกำหนดคานิยามดังนี้ “ผู้เสียหาย หมายถึง บุคคลที่ได้รับความเดือดร้อนเสียหายทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการกระทำที่เป็นความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม อันเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ อนามัย จิตใจ และทรัพย์สิน ทั้งนี้ให้หมายความรวมถึงบุคคลที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบจากการกระทำดังกล่าวด้วย หากสามารถพิสูจน์ให้เห็นได้ว่าจะได้รับความเสียหายอย่างแน่แท้จากผลของการกระทำเช่นนั้น”

๓.๒ กฎหมายไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนโดยทั่วไปมีสิทธิฟ้องคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมากเท่าที่ควร จากการที่กฎหมายสิ่งแวดล้อมหลายฉบับยังไม่เปิดกว้างให้ประชาชนโดยทั่วไปเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมได้ ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงแล้วต้องถือว่าบรรดาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งหลายนั้นเป็นสมบัติร่วมกันของทุกคน เพียงแต่รัฐเท่านั้นที่ทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นไว้แทนประชาชน ซึ่งไม่ได้หมายความว่าสิทธิของประชาชนที่จะปกป้องหวงแหนและดำเนินคดีกับผู้ที่สร้างความเสียหายให้แก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นหมดสิ้นไปไม่ เห็นว่าประชาชนทุกคนควรมีสิทธิดังกล่าวและสามารถใช้สิทธิเหล่านั้นได้ในนามของตนเอง ไม่จำกัดแต่เพียงให้รัฐเป็นผู้ดำเนินคดีแทนเท่านั้น โดยเห็นว่ากฎหมายสิ่งแวดล้อมควรเปิดโอกาสให้ประชาชนโดยทั่วไปเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมมากยิ่งขึ้น ด้วยการให้สิทธิที่จะฟ้องคดีได้ แม้ว่าตนนั้นจะไม่ใช่อุเสียหายโดยตรงก็ตาม ซึ่งหากกฎหมายยอมเปิดกว้างในเรื่องนี้มากขึ้น ย่อมเป็นการส่งเสริมให้ทุกคนมีจิตสำนึกในการดูแลและรักษาสิ่งแวดล้อม เพราะทุกคนจะตระหนักว่าสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวและตนเองนั้นก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่จะปกป้องและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่ทั้งนี้ควรจำกัดประเภทของความผิดด้วยว่าความผิดประเภทใดบ้างที่จะให้สิทธิแก่ประชาชนทั่วไปสามารถฟ้องคดีได้ และควรกำหนดเงื่อนไขในการฟ้องคดีโดยประชาชนว่าจะกระทำได้อต่อเมื่อได้มีการแจ้งให้เจ้าพนักงานตามกฎหมายทราบแล้ว และปรากฏว่าไม่มีการดำเนินการใด ๆ ตามกฎหมายกับผู้กระทำความผิดในระยะเวลาอันสมควร ประชาชนจึงจะมีสิทธิฟ้องคดีได้

๓.๓ บทบาทขององค์กรเอกชนในการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมยังถูกจำกัด จึงควรที่จะแก้ไขกฎหมายด้วยการให้สิทธิแก่องค์กรเอกชนที่จะเข้ามาดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมได้ ทั้งกรณีที่กระทำในนามของตนเองและการดำเนินคดีแทนผู้เสียหาย เพราะองค์กรเอกชนมีศักยภาพในการต่อสู้คดีประกอบกับมีความรู้ความเชี่ยวชาญในการดำเนินคดี มีความสามารถในการแสวงหาพยานหลักฐานได้ดีกว่าประชาชนทั่วไป จึงมีความเหมาะสมที่จะเข้ามาเป็นผู้เสียหายที่มีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม แต่ทั้งนี้ควรกำหนดประเภทของความผิดที่องค์กรเอกชนจะสามารถเข้า

มามีสิทธิในการฟ้องคดีให้มีความชัดเจน โดยควรจำกัดไว้แต่เฉพาะคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อส่วนรวมเท่านั้น

๔. ในเรื่องบุคคลที่จะต้องรับผิดชอบในทางอาญา

๔.๑ ขอบเขตความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล ในกรณีที่ลูกจ้างเป็นผู้กระทำความผิดนั้น กฎหมายสิ่งแวดล้อมไม่ได้กำหนดให้นิติบุคคลต้องร่วมรับผิดชอบด้วย แต่ก็ไม่ได้หมายความว่านิติบุคคลจะไม่ต้องรับผิด กรณีนี้เห็นว่าต้องพิจารณาจากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นว่านิติบุคคลมีส่วนร่วมหรือรู้เห็นในการกระทำความผิดนั้นหรือไม่ หากมีส่วนเกี่ยวข้องด้วยก็อาจต้องรับผิดชอบร่วมกันในฐานะตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุน แล้วแต่กรณี ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่ากรณีที่กฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทยไม่ได้บัญญัติให้นิติบุคคลต้องรับผิดชอบในการกระทำของลูกจ้างนั้นมีความเหมาะสมแล้ว เพราะในสภาพความเป็นจริงของการประกอบธุรกิจ โอกาสที่นิติบุคคลจะควบคุมสั่งการบรรดาลูกจ้างได้อย่างทั่วถึงนั้นย่อมเป็นไปได้ จำต้องอาศัยการสั่งการเป็นทอด ๆ ไป ซึ่งการจะให้นิติบุคคลต้องมาร่วมรับผิดชอบในการกระทำของลูกจ้างในทุกกรณี ย่อมเป็นการกำหนดความรับผิดของนิติบุคคลไว้มากจนเกินไป

๔.๒ การระบุตัวผู้กระทำความผิดในกรณีมีโรงงานอุตสาหกรรมหลายแห่งตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกัน และไม่แน่ชัดว่าโรงงานอุตสาหกรรมใดเป็นผู้กระทำความผิด เห็นว่าโจทก์ควรมีภาระในการพิสูจน์แค่เพียงว่าความเสียหายที่ตนได้รับนั้นมาจากบริเวณที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมเหล่านั้น โดยไม่จำเป็นต้องระบุชี้ชัดว่าสาเหตุของความเสียหายมาจากโรงงานอุตสาหกรรมใด และให้เป็นภาระการพิสูจน์ของฝ่ายโรงงานอุตสาหกรรมเหล่านั้นแทนว่าตนไม่ได้กระทำความผิดและไม่ได้เป็นผู้ที่ก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นแก่โจทก์ ซึ่งวิธีการเช่นนี้จะช่วยลดความยุ่งยากในการกำหนดตัวบุคคลที่จะต้องรับผิดชอบในทางอาญาลงได้

๕. ในเรื่องการร้องทุกข์กล่าวโทษ จากกรณีที่บุคคลที่จะร้องทุกข์กล่าวโทษได้นั้นจะต้องแสดงให้เห็นในเบื้องต้นก่อนว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจริงนั้น เป็นปัญหาที่ทำให้ผู้เสียหายหรือผู้พบเห็นการกระทำความผิดไม่อาจใช้สิทธิร้องทุกข์หรือกล่าวโทษได้ เนื่องมาจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมักจะไม่สามารถหาความเสียหายให้เห็นโดยชัดเจนในทันที จึงเห็นว่าควรมีการแก้ไขกฎหมายสารบัญญัติให้ครอบคลุมความผิดที่ความเสียหายอาจเกิดขึ้นในอนาคต โดยในบางความผิดควรกำหนดให้เป็นความผิดที่ไม่ต้องการผล เพื่อให้ผู้เสียหายหรือผู้พบเห็นการกระทำความผิดสามารถใช้สิทธิในการร้องทุกข์กล่าวโทษได้ง่ายขึ้น

๖. ในเรื่องการจับกุม

๖.๑ การจับกุมนิติบุคคลต้องกระทำอย่างไร เห็นควรกำหนดหลักเกณฑ์ในการจับกุมผู้แทนนิติบุคคลในกรณีที่กฎหมายกำหนดให้มีความรับผิดชอบร่วมกับนิติบุคคลเอาไว้ให้ชัดเจน ซึ่งเห็นว่า การจับกุมผู้แทนนิติบุคคลนั้นสามารถใช้วิธีการในการจับกุมได้เช่นเดียวกับการจับกุมบุคคลธรรมดา โดย

เห็นว่าควรเพิ่มเติมบทบัญญัติในเรื่องนี้ว่า “ในกรณีที่นิติบุคคลต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมและเป็นกรณีที่ผู้แทนนิติบุคคลต้องร่วมรับผิดชอบแล้ว เจ้าพนักงานมีอำนาจที่จะจับกุมผู้แทนนิติบุคคลนั้นได้โดยวิธีการเช่นเดียวกับการจับกุมบุคคล และให้ถือว่าการจับกุมนั้นเป็นการจับกุมนิติบุคคลด้วย”

๖.๒ การขาดการกระจายอำนาจในการจับกุมไปให้แก่เจ้าพนักงานตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมอย่างทั่วถึง ในกรณีนี้เห็นว่าเพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ กฎหมายควรกระจายอำนาจในการจับกุมไปให้แก่เจ้าพนักงานตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมแต่ละฉบับอย่างทั่วถึง โดยให้เจ้าพนักงานตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นมีอำนาจเช่นเดียวกับเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

๗. ในเรื่องการสอบสวน

๗.๑ เขตอำนาจการสอบสวนและพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ เห็นควรกำหนดให้ความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อหลายพื้นที่เป็นความผิดต่อเนื่อง โดยให้พนักงานสอบสวนในทุกพื้นที่ที่เกี่ยวข้องเป็นพนักงานสอบสวนผู้มีความอำนาจ เพื่อให้การสอบสวนนั้นกระทำได้สะดวกยิ่งขึ้น โดยให้พนักงานสอบสวนแต่ละท้องที่ทำการรวบรวมพยานหลักฐานแล้วนำส่งให้แก่พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ ส่วนเรื่องพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบนั้นควรจะเป็นพนักงานสอบสวนในเขตท้องที่ใด ในกรณีนี้เห็นว่าควรกำหนดให้พนักงานสอบสวนในเขตท้องที่โรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่เป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ เนื่องจากเป็นเขตพื้นที่ที่มีความใกล้ชิดกับแหล่งข้อมูลและพยานหลักฐานต่าง ๆ มากที่สุด บรรดามลพิษทั้งหลายที่ปล่อยออกมาจากโรงงานอุตสาหกรรมนั้นย่อมต้องผ่านท้องที่ดังกล่าวนี้ด้วยเช่นกัน ดังนั้นจึงน่าจะเป็นท้องที่ที่เหมาะสมที่สุดที่จะเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ หรืออาจส่งเรื่องให้แก่กองบังคับการปราบปรามซึ่งมีอำนาจในการสอบสวนคดีอาญาทั้งปวงได้ทั่วราชอาณาจักรเป็นผู้รับผิดชอบ ทั้งนี้คดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมจะอยู่ในอำนาจหน้าที่ของตำรวจบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๗.๒ บทบาทของพนักงานอัยการในการสอบสวนคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม ควรเพิ่มบทบาทของพนักงานอัยการในการสอบสวนในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น เพราะกฎหมายกำหนดให้พนักงานอัยการสามารถสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษได้แต่เฉพาะความผิดตามกฎหมายส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเท่านั้น ซึ่งมีการจำกัดลักษณะของการกระทำความผิดทางสิ่งแวดล้อมที่จะเข้าข่ายเป็นคดีพิเศษเอาไว้แคบมาก จึงเห็นควรเพิ่มอำนาจในการสอบสวนให้กับพนักงานอัยการในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมประเภทอื่นให้มากขึ้น ทั้งนี้การให้พนักงานอัยการได้เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการสอบสวนนี้จะประโยชน์ต่อการดำเนินคดีต่อไป เพราะจะทำให้พนักงานอัยการได้เข้าใจกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง รู้ที่มาที่ไปของพยานหลักฐานแต่ละชั้น อันจะส่งผลให้การพิสูจน์ในชั้นศาลกระทำได้ง่ายยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ดีหากสามารถจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะเพื่อ

รับผิดชอบการสอบสวนคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมแล้ว ก็ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องไปเพิ่มภาระให้แก่พนักงานอัยการที่จะต้องเข้ามาร่วมสอบสวนกับพนักงานสอบสวนอีก

๘. ในเรื่องการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิด

๘.๑ พยานหลักฐานในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมมักมีความเกี่ยวข้องกับความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และศาสตร์แขนงอื่น ๆ เห็นควรที่จะต้องมีการมีหน่วยงานเฉพาะที่ทำหน้าที่ในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานในความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เป็นหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม เนื่องจากคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นโดยส่วนมากแล้วจำเป็นที่จะต้องอาศัยความรู้และเทคนิคเฉพาะด้าน แต่พนักงานสอบสวนในคดีอาญาโดยทั่วไปมักยังขาดความชำนาญในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมมาก่อน การจะให้การสอบสวนและดำเนินคดีโดยพนักงานสอบสวนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพนั้นคงประสบกับความยากลำบากพอสมควร ดังนั้นการจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะขึ้นมาย่อมเป็นการสร้างองค์กรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมต่อไปในอนาคต นอกจากนี้ควรจัดอบรมเจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมายในทุกกระดับและทุกหน่วยงานให้มีความรู้ความชำนาญในด้านการบังคับใช้กฎหมาย ตลอดจนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานที่สำคัญในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมด้วย เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายและการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

๘.๒ พยานหลักฐานในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมมักจะอยู่ในความครอบครองของฝ่ายผู้กระทำความผิด จึงเห็นควรเพิ่มอำนาจให้แก่พนักงานสอบสวนในการรวบรวมพยานหลักฐาน โดยพนักงานสอบสวนอาจขอรับทราบข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชน หรือบุคคลอื่นใด หรือขอให้จัดส่งสิ่งของที่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานในคดีให้แก่ตนได้ เนื่องจากคดีสิ่งแวดล้อมโดยมากแล้วพยานหลักฐานต่าง ๆ มักจะอยู่ในความครอบครองของฝ่ายผู้กระทำความผิด และมักเป็นข้อมูลที่ทางฝ่ายผู้กระทำความผิดไม่ยอมเปิดเผยให้ทราบ ทำให้การจะพิสูจน์ถึงความผิด และการหาพยานหลักฐานเพื่อเอาผิดกับบุคคลดังกล่าวจึงกระทำได้ยาก หากว่าไม่ได้รับความร่วมมือจากฝ่ายผู้กระทำความผิด ดังนั้นหากกฎหมายเพิ่มอำนาจในส่วนนี้ให้แก่พนักงานสอบสวนแล้ว ย่อมช่วยให้การรวบรวมพยานหลักฐานในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมเป็นไปได้ง่ายขึ้น

๘.๓ พนักงานสอบสวนไม่มีความรู้ความชำนาญในการสอบสวนคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมและขาดการประสานงานกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง กฎหมายควรกำหนดให้เจ้าพนักงานตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมแต่ละฉบับ มีอำนาจในการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวน ทั้งนี้เนื่องมาจากเจ้าพนักงานเหล่านั้นย่อมเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในกฎหมายนั้น ๆ และในทางปฏิบัติก็มักพบว่าพนักงานสอบสวนมักขอความร่วมมือจากเจ้าพนักงานเหล่านี้ในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐาน ตลอดจนให้ความช่วยเหลือในการให้ข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินคดี นั้นเป็นเพราะพนักงานสอบสวนยังขาดความชำนาญในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานในคดีสิ่งแวดล้อมที่

ต้องอาศัยความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคนิคอื่น ๆ ประกอบกัน อีกทั้งพนักงานสอบสวนยังไม่มีความรู้ในกฎหมายสิ่งแวดล้อมอย่างดีพอ ทำให้ขาดความเข้าใจและบังคับใช้กฎหมายให้ตรงตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ดังนั้นหากกฎหมายกำหนดให้เจ้าพนักงานตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนด้วยแล้ว ย่อมเป็นเรื่องที่ดีที่การสอบสวนนั้นได้บุคคลที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญมาร่วมด้วย ซึ่งจะทำให้การสอบสวนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๙. ในเรื่องหน้าที่นำสืบและภาระการพิสูจน์ ควรนำเอาแนวคิดหลักความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) มาปรับใช้ในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมบางประเภท เพื่อที่จะลดภาระในการพิสูจน์ความผิดของโจทก์ให้น้อยลง โดยยังคงกำหนดให้โจทก์มีหน้าที่ในการนำสืบก่อนเพียงแต่โจทก์ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นโดยปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยกระทำความผิดจริง แต่โจทก์ต้องนำสืบให้เห็นว่าตนได้รับความเดือดร้อนเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำของโรงงานอุตสาหกรรม หรือมีพยานหลักฐานที่น่าเชื่อว่าสาเหตุของความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นมาจากการกระทำของโรงงานอุตสาหกรรม และการกระทำของโรงงานอุตสาหกรรมนั้นครบองค์ประกอบความผิดที่กฎหมายกำหนดไว้ และให้เป็นภาระการพิสูจน์ของจำเลยเองว่าตนนั้นไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดตามที่โจทก์กล่าวอ้าง ซึ่งหากจำเลยไม่สามารถพิสูจน์ถึงความบริสุทธิ์ของตนเองได้ จำเลยก็ต้องรับผิด และนอกจากนี้เห็นควรเอาแนวคิดการผลักระการพิสูจน์ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๕๑ มาปรับใช้กับคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม ด้วยการให้โรงงานอุตสาหกรรมมีภาระในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่อยู่ในความรู้อันเห็นของโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งจะเป็นการช่วยลดความยุ่งยากในการพิสูจน์ของโจทก์ลงได้

๑๐. ในเรื่องการพิสูจน์ความผิดและเจตนาของผู้กระทำความผิด เห็นควรนำเอาหลักความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) มาปรับใช้กับคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับทฤษฎีความน่าจะเป็น (Probability Theory) ด้วยการผลักระการพิสูจน์ไปให้แก่ทางผู้กระทำความผิดเป็นผู้พิสูจน์เองว่า ตนไม่ได้กระทำความผิดตามที่โจทก์กล่าวหา อย่างไรก็ตามโจทก์ยังคงมีหน้าที่ต้องนำสืบให้ศาลเห็นเสียก่อนว่า ตนนั้นได้รับความเดือดร้อนเสียหายประการใด และจำเลยนั้นน่าจะเป็นสาเหตุของการก่อให้เกิดความเสียหายขึ้น ส่วนภาระในการพิสูจน์ว่าได้กระทำความผิดจริงหรือไม่นั้น เป็นหน้าที่ของจำเลยที่ต้องหาพยานหลักฐานมาแก้ต่างข้อกล่าวอ้างของฝ่ายโจทก์ เพื่อให้ศาลเห็นว่าจำเลยมิได้กระทำความผิดตามที่โจทก์กล่าวอ้าง ซึ่งการกำหนดภาระการพิสูจน์ไว้เช่นนี้ย่อมเป็นการผ่อนคลาภาระการพิสูจน์ของโจทก์ให้น้อยลง โดยโจทก์ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ถึงเจตนาภายในของผู้กระทำความผิดและไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นจนปราศจากข้อสงสัย

๑๑. ในเรื่องพยานผู้เชี่ยวชาญ เนื่องจากการพิสูจน์พยานหลักฐานในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นมีความจำเป็นต้องอาศัยความรู้ทางวิทยาศาสตร์และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทำให้ต้องอาศัยความเห็นของผู้เชี่ยวชาญมาช่วยพิสูจน์และยืนยันว่าพยานหลักฐานดังกล่าวนั้นมีความถูกต้องและน่าเชื่อถือ ซึ่ง

ภาระในการจัดหาพยานผู้เชี่ยวชาญนั้นก็จะตกอยู่กับคู่ความ ซึ่งค่าใช้จ่ายในส่วนนี้คู่ความก็ต้องเป็นผู้รับผิดชอบเอง จากการที่ให้คู่ความเป็นผู้สรรหาพยานผู้เชี่ยวชาญมาช่วยพิสูจน์และความเห็นเกี่ยวกับข้อเท็จจริงในคดีนั้น อาจทำให้การให้ความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญไม่เป็นกลาง หรือมีอคติเข้าข้างคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ ดังนั้นจึงเห็นว่าในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมควรที่จะให้มีการขึ้นทะเบียนพยานผู้เชี่ยวชาญไว้กับศาล โดยศาลจะเป็นผู้แต่งตั้งพยานผู้เชี่ยวชาญขึ้นเอง เพื่อให้เป็นผู้ที่คอยช่วยเหลือศาลในการร่วมค้นหาและให้ความเห็นเกี่ยวกับข้อเท็จจริงในคดีที่ต้องอาศัยความรู้ความชำนาญเฉพาะด้าน โดยผู้เชี่ยวชาญที่จะถูกคัดเลือกมาเป็นพยานนั้นจะต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคดีเป็นอย่างดี ทั้งนี้ควรเปิดโอกาสให้คู่ความแต่ละฝ่ายสามารถคัดค้านบุคคลที่จะมาเป็นพยานผู้เชี่ยวชาญได้ หากเห็นว่าบุคคลดังกล่าวมีความไม่เหมาะสมแก่การจะเป็นผู้เชี่ยวชาญในคดีนั้น เพื่อขจัดปัญหาความมีอคติของพยานผู้เชี่ยวชาญและเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความทุกฝ่าย แต่อย่างไรก็ดีไม่เป็นการตัดสิทธิของคู่ความที่จะสรรหาพยานผู้เชี่ยวชาญมาเอง นอกจากนี้การที่กำหนดให้ศาลเป็นผู้แต่งตั้งพยานผู้เชี่ยวชาญโดยคัดเลือกมาจากทะเบียนพยานผู้เชี่ยวชาญนั้น ยังช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายให้แก่คู่ความได้อีกส่วนหนึ่งด้วย เพราะค่าใช้จ่ายในการว่าจ้างให้มาเป็นพยานผู้เชี่ยวชาญนั้นมีจำนวนที่สูงพอสมควร บางครั้งก็เป็นอุปสรรคแก่คู่ความฝ่ายที่ไม่มีฐานะทางด้านการเงินที่ดีพอซึ่งมักจะเป็นผู้เสียหาย แตกต่างจากฝ่ายผู้กระทำผิดที่เป็นโรงงานอุตสาหกรรมมีเงินทุนมากพอที่จะสรรหาพยานผู้เชี่ยวชาญดี ๆ มาเบิกความให้แก่ฝ่ายตนได้

๑๒. ในเรื่องหลักการดำเนินคดีของศาล กระบวนพิจารณาคดีชั้นสืบพยานหลักฐานในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นไม่ควรที่จะถือปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่เคร่งครัดเหมือนอย่างการดำเนินคดีอาญาโดยปกติ การพิจารณาสืบพยานและการรับฟังพยานหลักฐานควรที่จะมีหลักเกณฑ์ที่มีความยืดหยุ่น ไม่เคร่งครัดจนเกินไป เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ศาลสามารถแสวงหาข้อเท็จจริงได้อย่างเพียงพอ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาพิพากษาคดี ทั้งนี้ในการพิจารณาพิพากษาคดีนั้นจะต้องคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ นอกเหนือจากประโยชน์ของคู่ความที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังเห็นว่าควรที่จะเพิ่มบทบาทผู้พิพากษาให้มีส่วนร่วมในการค้นหาความจริงให้มากยิ่งขึ้น นอกเหนือไปจากการพิจารณาคดีที่อยู่บนพื้นฐานของการดำเนินคดีในระบบกล่าวหาที่ให้คู่ความต่อสู้กันเองด้วยพยานหลักฐาน แต่เห็นว่าศาลนั้นควรที่จะเข้ามามีบทบาทให้มากยิ่งขึ้น ด้วยการให้ศาลมีอำนาจที่จะแสวงหาข้อเท็จจริงแห่งคดีเพิ่มเติมได้ด้วยตนเอง หรืออาจสั่งให้พนักงานอัยการตลอดจนพนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเพิ่มเติมให้แก่ศาลก็ได้ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงอย่างแท้จริงในการวินิจฉัยคดี เช่น การเดินเผชิญสืบของศาล การรับฟังพยานหลักฐานที่อยู่ในพื้นที่เกิดเหตุโดยตรง เป็นต้น เพื่อให้ศาลได้สัมผัสกับข้อเท็จจริงในคดีด้วยตนเองและเข้าถึงข้อเท็จจริงได้มากที่สุด อันจะเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนทุกฝ่ายมากยิ่งขึ้น และคุ้มครองสิ่งแวดล้อมได้อย่างแท้จริง

๑๓. ในเรื่องความเหมาะสมของผู้พิพากษาที่พิจารณาคดี ประเทศไทยอาจพัฒนาระบบกระบวนการยุติธรรมให้ก้าวไกลยิ่งขึ้น ด้วยการนำเอาระบบผู้พิพากษาสมทบเข้ามาใช้ในการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม นอกเหนือไปจากการใช้พยานผู้เชี่ยวชาญมาช่วยพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดี เนื่องจากการให้ผู้พิพากษาสมทบซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความชำนาญเฉพาะเรื่องเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีร่วมกับองค์คณะของผู้พิพากษาจะช่วยให้การพิจารณาคดีมีประสิทธิภาพมากกว่าการรับฟังแต่เพียงพยานผู้เชี่ยวชาญเท่านั้น อย่างไรก็ตามก็ควรพัฒนาศักยภาพของผู้พิพากษาด้วยเช่นกันให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม เพื่อให้การพิจารณาคดีของศาลสามารถอำนวยความยุติธรรมให้แก่คู่ความได้อย่างแท้จริง

๑๔. ในเรื่องการฟ้องชำในคดีอาญา ควรเพิ่มอำนาจของพนักงานอัยการในการควบคุมการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมของเอกชน โดยให้พนักงานอัยการเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับผู้เสียหายในคดีดังกล่าวด้วย เพื่อเป็นการตรวจสอบการดำเนินคดีของผู้เสียหายให้เป็นไปตามกฎหมายและครรลองที่ควรจะเป็น

๑๕. ในเรื่องการทำคำพิพากษา ควรเพิ่มอำนาจศาลที่จะทำคำพิพากษาหรือมีคำสั่งใด ๆ เพื่อเป็นการแก้ไขฟื้นฟู หรือบรรเทาความเสียหายที่เกิดจากการกระทำผิดต่อสิ่งแวดล้อมได้ด้วย นอกเหนือไปจากการพิพากษาตัดสินลงโทษผู้กระทำความผิด ทั้งนี้ก็เพื่อให้ศาลในคดีอาญาได้เข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น โดยคำพิพากษาของศาลจะมีส่วนในการกำหนดแนวทางปฏิบัติให้แก่บรรดาผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งหลายให้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง และไม่ก่อความเสียหายให้แก่สิ่งแวดล้อมขึ้นอีกในอนาคต

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหากระบวนการพิจารณาคดีอาญาในคดีสิ่งแวดล้อมดังนี้

๑. คดีสิ่งแวดล้อมโดยส่วนมากแล้วมักพบว่ามี ความเกี่ยวเนื่องกันทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา รวมตลอดจนคดีปกครองด้วย แต่ทว่าในการดำเนินคดีเมื่อผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาต่อศาลแล้ว หากประสงค์จะได้รับการชดเชยเยียวยาความเสียหายด้วยนั้น จำต้องไปฟ้องเป็นคดีแพ่งต่างหากอีกคดีหนึ่ง ซึ่งสร้างความยุ่งยากให้แก่ผู้เสียหายที่จะต้องเสียเวลาไปฟ้องเป็นคดีใหม่ ดังนั้นเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เสียหาย กฎหมายควรที่จะกำหนดให้คดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมมีลักษณะเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา โดยในกรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดีแทนผู้เสียหายนั้น พนักงานอัยการมีอำนาจที่จะขอให้ศาลสั่งให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับแทนผู้เสียหายได้ หรือให้สิทธิแก่ผู้เสียหายที่ยื่นคำร้องเข้ามาในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์เพื่อขอให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่ตนได้ ซึ่งเป็นหลักการเดียวกับที่ประมวลกฎหมายวิธี

พิจารณาความอาญา มาตรา ๔๓ และมาตรา ๔๔/๑ บัญญัติไว้ เพียงแต่เพิ่มเติมอำนาจในการขอของ พนักงานอัยการให้มากยิ่งขึ้น นอกเหนือไปจากการขอให้คืนทรัพย์สินหรือเรียกให้ใช้ราคา

๒. ควรแก้ไขกฎหมายสารบัญญัติในบางเรื่องให้มีความสอดคล้องและเอื้ออำนวยต่อการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม เช่น เรื่องอายุความ พบว่าตามประมวลกฎหมายอาญานั้นกำหนดอายุความในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดไว้ในมาตรา ๙๕ โดยกำหนดอายุความสูงสุดนั้นไม่เกิน ๒๐ ปี ซึ่งใช้กับกรณีที่เป็นการกระทำความผิดที่มีระวางโทษสูงตั้งแต่จำคุก ๒๐ ปี จนกระทั่งประหารชีวิต แต่อย่างไรก็ดีในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นมักพบว่ากฎหมายกำหนดโทษในแต่ละฐานความผิดไว้ไม่สูงนัก จึงเป็นเหตุให้อายุความในการดำเนินคดีอาญายังลดน้อยลงไปด้วยตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๙๕ ซึ่งจากการที่อายุความในการฟ้องคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมนั้นมีระยะเวลาที่สั้นจนเกินไป แต่โดยลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อมอย่างที่ทราบกันดีว่า กว่าความเสียหายจะปรากฏให้เห็นนั้นก็ใช้ระยะเวลา นาน ดังนั้นในบางครั้งก็ล่วงเลยกำหนดอายุความที่ผู้เสียหายจะสามารถใช้สิทธิในการฟ้องคดีได้ จึงเห็นควรที่จะต้องมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องอายุความของคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมเสียใหม่ โดยไม่อิงตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๙๕ ที่อายุความเริ่มนับตั้งแต่วันที่ได้มีการกระทำความผิด แต่ควรจะแก้ไขเพื่อให้อายุความในคดีสิ่งแวดล้อมมีกำหนดระยะเวลาที่ยาวนานขึ้น

๓. ควรแก้ไขกฎหมายสารบัญญัติว่าด้วยความรับผิดทางอาญาในคดีสิ่งแวดล้อมให้บัญญัติฐานความผิดที่เปิดกว้างและรองรับต่อสภาพการณ์ของความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต เพราะจากที่ได้ศึกษามาพบว่า ความเสียหายทางสิ่งแวดล้อมนั้นจำเป็นต้องอาศัยระยะเวลาว่าจะแสดงให้เห็นถึงความเสียหาย ซึ่งหากไม่สามารถดำเนินการเอาผิดกับการกระทำดังกล่าวได้แล้ว ย่อมทำให้ผู้ที่อาจได้รับความเสียหายไม่ได้รับความเป็นธรรม เนื่องจากหากต้องรอให้ผลของการกระทำความผิดเกิดขึ้นอย่างชัดเจน อาจไม่สามารถเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นได้ และส่งผลต่อการรวบรวมพยานหลักฐานที่จะใช้ในการพิสูจน์ความผิดด้วย จึงเห็นว่าบางฐานความผิดควรมีการแก้ไขหรือปรับเปลี่ยนฐานความผิดให้ครอบคลุมมากขึ้น เช่น การกระทำโดยเจตนาหรือประมาทเลินเล่อที่ก่อให้เกิดมลพิษหรือสภาวะที่น่าจะเป็นอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินของบุคคลอื่น ต้องระวางโทษ ซึ่งลักษณะของความผิดที่กำหนดไว้เช่นว่านี้เป็นความผิดที่ไม่ต้องการผล เพียงแค่น่าจะก่อให้เกิดความเสียหายก็ถือว่าเป็นความผิดแล้ว

๔. การกระทำความผิดอาญาทางสิ่งแวดล้อมอาจเป็นความผิดต่อกฎหมายหลายฉบับด้วยกัน ส่งผลต่อการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าพนักงาน ซึ่งจากการที่กฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทยมีอยู่เป็นจำนวนมากและกฎหมายบางฉบับกำหนดความผิดไว้ซ้ำซ้อนกัน เป็นเหตุให้การกระทำความผิดหนึ่งอาจเป็นความผิดต่อกฎหมายหลายฉบับด้วยกัน จึงเห็นควรต้องทำการปฏิรูปกฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทยเสียใหม่ด้วยการรวบรวมกฎหมายสิ่งแวดล้อมในเรื่องเดียวกันไว้ด้วยกัน จัดแยกประเภทตามหมวดหมู่ เพื่อให้ง่ายต่อการบังคับใช้กฎหมาย

๕. ควรจะกำหนดให้การฟ้องคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียม เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิของตนได้มากขึ้น และเพื่อให้ประชาชนผู้ที่ได้รับความเสียหายสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ง่ายขึ้น โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก

๖. หากเป็นไปได้ประเทศไทยควรมีการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมขึ้นเป็นศาลชำนาญพิเศษ เพื่อสร้างองค์กรศาลที่มีความเชี่ยวชาญในการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมขึ้นเป็นการเฉพาะ ทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดคดีสิ่งแวดล้อมทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่ง คดีอาญา หรือคดีปกครอง เพื่อให้คำวินิจฉัยของศาลเป็นไปในทิศทางเดียวกัน หรือควรจัดตั้งแผนกคดีสิ่งแวดล้อมขึ้นในศาลยุติธรรมทุกชั้นศาล ซึ่งปัจจุบันนี้มีการเปิดแผนกคดีสิ่งแวดล้อมขึ้นแล้วในศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา แต่สำหรับศาลชั้นต้นนั้นยังไม่มีแผนกคดีสิ่งแวดล้อมเพื่อทำหน้าที่วินิจฉัยคดีสิ่งแวดล้อมเป็นการเฉพาะ

ท้ายที่สุดนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการจะแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมให้คลี่คลายไปได้นั้น ไม่อาจจะสำเร็จได้แค่เพียงการบังคับใช้กฎหมายเพื่อเอาผิดแก่บุคคลผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเท่านั้น เพราะนั่นเป็นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ ไม่สามารถป้องกันการเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ ดังนั้นจำเป็นที่จะต้องปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้แก่บุคคลทุกคน ไม่ใช่แต่เพียงโรงงานอุตสาหกรรมเท่านั้น เพราะในความเป็นจริงแล้วบุคคลทุกคนต่างก็มีส่วนในการก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วยกันทั้งนั้น เพียงแต่ปริมาณมากน้อยต่างกันไป จึงเห็นว่าการจะช่วยป้องกันการเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นสามารถทำได้โดย

๑. กลุ่มผู้ประกอบการอุตสาหกรรมจำเป็นต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม จัดหาแนวทางป้องกันการเกิดมลพิษอันเนื่องมาจากกระบวนการผลิตของตน และรับผิดชอบต่อบรรดาค่าเสียหายต่าง ๆ ในกรณีที่เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมอันเป็นผลมาจากการผลิตดังกล่าว

๒. รัฐบาลจำเป็นต้องกำหนดนโยบายในการป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมให้มีความชัดเจนแน่นอน และทำให้นโยบายดังกล่าวมีความสอดคล้องกับนโยบายในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เพื่อให้เกิดความสมดุลกันระหว่างการพัฒนาประเทศและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ตลอดจนกำหนดค่ามาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมในด้านต่าง ๆ ให้มีความเข้มงวด ละเอียดมากขึ้น และเหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน

๓. เจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมายทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จำเป็นที่จะต้องบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดและจริงจัง เพื่อที่จะเป็นการป้องปรามไม่ให้มีการกระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม

๔. ประชาชนทุกคนควรร่วมมือกันในการปกป้องและรักษาสิ่งแวดล้อม ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นสมบัติร่วมกันของทุก ๆ คน

ทั้งหมดนี้ก็เพื่อที่จะเป็นการดำรงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ใช้ประโยชน์ตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนดังที่ในหลาย ๆ ประเทศได้ให้ความสำคัญนั่นเอง

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กนิษฐ์. มาบตาพุดติดท็อปเทนเมืองที่มีมลพิษมากที่สุดในโลก [ออนไลน์]. ๒๕๕๒. แหล่งที่มา : <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=520490> [๒๕๕๕, มกราคม ๒๐]

“กรอบกฎหมายของสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรปในส่วนที่เกี่ยวกับการใช้เครื่องมือทาง เศรษฐศาสตร์ในการประเมินมูลค่าความเสียหายทางด้านสิ่งแวดล้อม” ใน รายงานชิ้นกลาง : แนวทางการประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจจากผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อสนับสนุน กระบวนการยุติธรรม, หน้า ๕-๒ - ๕-๓.

กอบกุล ราชะนาคร. กฎหมายว่าด้วยเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับ ประเทศไทย [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : www.politic.tjanews.org [๒๕๕๔, พฤศจิกายน ๒๑]

กลุ่มงานเทคโนโลยีการผลิตที่สะอาด สำนักเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อมโรงงาน กรมโรงงานอุตสาหกรรม. เทคโนโลยีสะอาด (Clean Technology) [ออนไลน์]. ๒๕๕๖. แหล่งที่มา : <http://www.thaifactory.com/Operate/CleanTech.htm> [๒๕๕๕, มกราคม ๒๒]

กลุ่มศึกษาพลังงานทางเลือกเพื่ออนาคต. ท็อป ๑๐ พืชภัยสิ่งแวดล้อม (จากฝีมือมนุษย์) ๓ ใน ๑๐ เป็นอุบัติเหตุนิวเคลียร์. จับตานิวกเคลิียร์ ข้อมูลอีกด้านที่ควรรู้ ๑๑ (มิถุนายน-ตุลาคม ๒๕๕๓) : ๕-๖.

กลุ่มอุตสาหกรรมจัดการของเสียและวัสดุเหลือใช้. ECO Industry คือ นโยบายของรัฐที่ทุกฝ่าย ต้องช่วยกันให้เกิดขึ้น [ออนไลน์]. ๒๕๕๓. แหล่งที่มา : www.recycleengineering.com [๒๕๕๕, มกราคม ๒๑]

การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. ที่มาของปัญหาสิ่งแวดล้อมจากนิคมอุตสาหกรรม มาบตาพุด [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.ieat.go.th> [๒๕๕๕, มกราคม ๑๔]

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. บทบาทอัยการในการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม. วารสารอัยการ, (๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๓๗) : ๑๑.

กิตติภูมิ มีประดิษฐ์. มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๔.

เกียรติก้อง กิจการเจริญดี. การกำหนดให้เจ้าพนักงานตามกฎหมายเฉพาะเป็นพนักงานฝ่าย
ปกครองหรือตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา [ออนไลน์]. แหล่งที่มา
www.krisdika.go.th [๒๕๕๖, กุมภาพันธ์ ๒๖]

เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค ๑. กรุงเทพฯ : จีระวิชาการพิมพ์, ๒๕๔๙.

เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการดำเนินคดีใน
ขั้นตอนก่อนการพิจารณา. กรุงเทพฯ : จีระวิชาการพิมพ์, ๒๕๔๙.

เกื้อเมธา ฤกษ์พรพิพัฒน์. **คดี : สายน้ำเปื้อนพิษตะกั่ว** [ออนไลน์]. ๒๕๕๓. แหล่งที่มา :
<http://www.greenworld.or.th/library/environment-popular/1090> [๒๕๕๕,
มกราคม ๑๔]

ขบวนการโลกแสนสวย. **ภาวะการณ์ตลกสะสมของกรดในบรรยากาศ สาเหตุของ...ฝนกรด** [ออนไลน์].
๒๕๕๓. แหล่งที่มา : <http://www.chemtrack.org/EnvForKids/content.asp?ID=81>
[๒๕๕๕, กุมภาพันธ์ ๕]

เขตไท ลังการ์พินธุ์. การคุ้มครองสิ่งแวดล้อมตาม พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม
แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ และการแก้ปัญหาโดยแนวทางเลือกอื่น. วารสารนิติศาสตร์ ๓๑, ๔
(ธันวาคม ๒๕๔๔) : ๗๘๓.

คณะกรรมการปรับปรุงกฎหมายเพื่อการพัฒนาประเทศ. **รายงานการศึกษาและข้อเสนอแนะ
เกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษอาญา** [ออนไลน์]. ๒๕๔๗. แหล่งที่มา :
www.lawreform.go.th [๒๕๕๕, พฤษภาคม ๒๖]

คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๔๖.

คดีตัวอย่าง-ศาลสั่ง มาบตาพุด เขตควบคุมมลพิษ [ออนไลน์]. ๒๕๕๒. แหล่งที่มา :
<http://ikong.wordpress.com> [๒๕๕๕, มกราคม ๒๐]

คดีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมกรณีคดี [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

<http://politicsofdevelopment.blogspot.com> [๒๕๕๕, มกราคม ๑๕]

คดีหมายเลขแดงที่ ๑๙๙๕/๒๕๕๓

คณิง ภาไชย. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โครงการตำราและเอกสาร
ประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕.

คณิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม. การเข้าถึงความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม (Access to Environmental Justice) : จาก “หลักการ” สู่ “กระบวนการ” การบริหารจัดการและอำนวยความสะดวกความยุติธรรม. ใน เอกสารการบรรยายทางวิชาการเรื่อง กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม : ประสบการณ์ของญี่ปุ่นและไทย, หน้า ๓๘๕-๓๘๙. กรุงเทพฯ : พี.เพรส จำกัด, ๒๕๕๓.

คมชัดลึก. เหตุเกิดที่วังน้ำเขียว:ใครถูก? - ใครผิด? [ออนไลน์]. ๒๕๕๔. แหล่งที่มา : <http://www.komchadluek.net> [๒๕๕๕, มกราคม ๑๘]

คมวัชร เอียงอ่อง. การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศสหรัฐอเมริกา. วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์ ๒, ๕ (มิ.ย.-ก.ค. ๒๕๕๑) : ๖๘-๘๒.

ควบคุมมลพิษ,กรม. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14001 : 2004 [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.pcd.go.th/about/ab_iso.html [๒๕๕๕, มกราคม ๒๒]

ควบคุมมลพิษ,กรม. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ปี ๒๕๕๒. บีทีเอส เพรส, ๒๕๕๔.

ควบคุมมลพิษ,กรม. กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม. บันทึกสีน้ำตาล รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๓๙. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์วิฑูรย์การปก, ๒๕๓๙.

โครงการพัฒนาข้อมูลกฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อมและพลังงานในอุตสาหกรรมสิ่งทอ. สินค้าฉลากเขียว [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.thaitextile.org/environment/article_envi.php?id=ARC0120209151904 [๒๕๕๕, มกราคม ๒๒]

จิตติ เจริญฉ่ำ. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : ประยูรวงศ์, ๒๕๓๑.

จุมพต สายสุนทร. กฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๕๐.

ชนนันท์ ศรีทองสุข, ฐานัญญา หนูมาศ, อรุณี อภิธินพงศ์ และ พงศ์เทพ จารุสุสินธ์. กม.สิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพเปรียบเทียบ [ออนไลน์]. ๒๕๕๓. แหล่งที่มา : <http://www.esaanvoice.net> [๒๕๕๕, พฤษภาคม ๔]

ชนนันท์ ศรีทองสุข, ฐานัญญา หนูมาศ, อรุณี อภิธนพงศ์ และพงศ์เทพ จารุสุลินธ์. สิทธิที่จะมีส่วนร่วมของประชาชนตามมาตรา ๕๖ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย [ออนไลน์].

๒๕๕๕. แหล่งที่มา : <http://www.lawreform.go.th/> [๒๕๕๖, กุมภาพันธ์ ๑๕]

ชนิดา เลิศสิทธิกุล. การพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีอาญาโดยพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ : วิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ปรับปรุงกฎหมายพยานหลักฐาน). วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติศาสตร์, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

ชวัลกานต์ เกราะแก้ว. มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม. วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต : ๓๖.

ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์. มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชัชชม อรรถภิญญ์. กระบวนการและขั้นตอนในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : www.deqp.go.th [๒๕๕๔, พฤศจิกายน ๓๐]

ชัชชม อรรถภิญญ์. การบังคับใช้กฎหมาย : ประเด็นที่ยังต้องปรับปรุงในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมของไทย. ตุลาคม ๑, ๔๓ (มกราคม – มีนาคม ๒๕๓๙) : ๗๖, ๘๖, ๙๐-๙๒.

ชาญวิทย์ ชัยกันย์. การระงับข้อพิพาททางเลือกตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมและรัฐธรรมนูญญี่ปุ่น. ใน หลักกฎหมายและวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมของต่างประเทศ, หน้า ๑๑๗-๑๒๐. กรุงเทพฯ : พี.เพรส, ๒๕๕๓.

ชาญวิทย์ ชัยกันย์. คดีสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของประเทศญี่ปุ่น. ใน บทเรียนจากคดีสิ่งแวดล้อมในต่างประเทศ, หน้า ๖. กรุงเทพฯ : พี.เพรส, ๒๕๕๓.

ฐิติพร กุหลาบเพชรทอง. สิทธิในการดำเนินคดีอาญาขององค์กรเอกชน ศึกษาเฉพาะคดีสิ่งแวดล้อม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติศาสตร์, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.

ณรงค์ ใจหาญ. การประสานความร่วมมือในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ก่อมลพิษ. งานวิจัยหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ ๖ วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๔๖.

ณรงค์ ใจหาญ. การประสานความร่วมมือในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ก่อมลพิษ. วารสารนิติศาสตร์ ๓๓ (มิถุนายน ๒๕๕๖) : ๓๔๒.

ณรงค์ ใจหาย. ความผิดและการดำเนินคดีอาญากับผู้ก่อมลพิษ. วารสารนิติศาสตร์ ๓๑ (ธันวาคม, ๒๕๔๔) : ๗๕๘-๗๗๑.

ณรงค์ ใจหาย. บทบาททนายความกับการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม. ใน คำบรรยายประกอบการฝึกอบรม วิชาว่าความ เล่มที่ ๓, หน้า ๒๐๑-๒๐๓. สำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสภานายความ.

ณรงค์ ใจหาย. สภาพบังคับในกฎหมายสิ่งแวดล้อม. ใน คณะกรรมการเนติบัณฑิต สมัยที่ ๕๖, ระเบียบที่ ๔๗ “มองกฎหมายหลากหลาย”, หน้า ๘๑-๘๘. สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, ๒๕๔๗.

ณัฐภา แสงคำ. สร้างความตระหนักในสิ่งแวดล้อม...หยุดมรดกแห่งมลพิษ [ออนไลน์]. ๒๕๕๒.

แหล่งที่มา : <http://www.sahavicha.com/?name=article&file=readarticle&id=923>
[๒๕๕๕, มิถุนายน ๑๖]

ดำรงวิทย์ รัตนพวงศ์. การขังน้ำหนักรพยานหลักฐาน [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

<http://okmart.igetweb.com/index.php?mo=59&action=page&id=296354> [๒๕๕๕,
พฤศจิกายน ๗]

ดุสิต ชาวเหลือง. วิกฤตสิ่งแวดล้อม : ผลพวงจากความทันสมัยแต่ไม่พัฒนา. วารสารศึกษาศาสตร์ ๑๖, ๒ (พฤศจิกายน ๒๕๔๗ - มีนาคม ๒๕๔๘) : ๒-๔, ๑๔-๑๕.

เดือนเด่น นาคสีหราช. บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย. บทบัณฑิตย์ ๖๖, ๓ (กันยายน, ๒๕๕๓) : ๑๑๘-๑๒๙.

ถาวร เกียรติทับทิว. เอกสารคำสอนวิชากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค ๑ ข้อความเบื้องต้นทั่วไป ภาค ๒ สอบสวน. กรุงเทพฯ : แสงสุทธิการพิมพ์, ๒๕๓๔.

ทรงพล พลเยี่ยม. มาตรการทางอาญากับปัญหาการก่อให้เกิดมลพิษของโรงงานอุตสาหกรรม. ดุษฎี ๑, ๔๓ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๓๙) : ๑๒๕-๑๓๗.

เทคโนโลยีสะอาด [ออนไลน์]. ๒๕๕๑. แหล่งที่มา : <http://degree364.blogspot.com/2008/01/blog-post.html> [๒๕๕๕, มกราคม ๒๒]

เทคโนโลยีสะอาด (Clean Technology : CT) [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

<http://eco-town.dpim.go.th/webdatas/articles/ArticleFile57.pdf>
[๒๕๕๕, มกราคม ๒๒]

- ธนาวุฒิ วงศ์อนันต์. การนำมาตรการคุมประพฤตินิติบุคคลมาใช้กับคดีมลพิษที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๘.
- นลินอร อิบตี. ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล : ศึกษากรณีกระทำผิดโดยประมาท. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- นาท ตันทวิรุฬห์. ปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมกับความมั่นคงของชาติ. ใน สรุปผลการสัมมนา “ปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมกับความมั่นคงของชาติ” ๑๓-๑๖ ธันวาคม ๒๕๒๑, หน้า ๙๐. กรุงเทพฯ, ๒๕๒๑.
- น้ำแท้ มีบุญสล้าง. กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศญี่ปุ่น. บทบัญญัติ ๖๖ (กันยายน ๒๕๕๓) : ๗๓-๗๙, ๘๔-๘๗.
- น้ำแท้ มีบุญสล้าง. กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเปรียบเทียบ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุตราไพศาล, ๒๕๕๔.
- น้ำแท้ มีบุญสล้าง. การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) และการนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๕๐.
- น้ำแท้ มีบุญสล้าง. การนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) มาใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย. บทบัญญัติ ๖๑ (๒๕๕๘) : ๒๐-๒๖, ๓๐-๓๓, ๔๑-๔๖, ๖๒.
- นิตลิต ระเบียบธรรม. กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม [ออนไลน์]. ๒๕๕๒. แหล่งที่มา : <http://www.region8-appeal.ago.go.th/text/Environmental.html> [๒๕๕๕, พฤษภาคม ๒๖]
- นิภาภรณ์ เกียรติสุข. สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๖.
- เนติธร เนติศานนท์. ปัญหาสิทธิผู้เสียหายในกรณีสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ. การศึกษาอิสระปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๖.
- บัญญัติ สุขศรีงาม. การใช้มาตรการทางกฎหมายลงโทษผู้ทำให้เกิดมลพิษของสิ่งแวดล้อม [ออนไลน์]. ๒๕๕๐. แหล่งที่มา : http://www.uniserv.buu.ac.th/forum2/topic.asp?TOPIC_ID=2100 [๒๕๕๕, พฤษภาคม ๒๖]

บัญญัติ สุชีวะ. ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล. บทบัญญัติ ๓๓ (๒๕๑๙) : ๓-๕.

ประกอบ ลีนะเปสนันท์. การพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมของประเทศญี่ปุ่น. วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์
๑ , ๖ (มิถุนายน ๒๕๕๐) : ๔๒-๔๖, ๕๓-๕๘.

ประพจน์ คล้ายสุบรรณ. แนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องในคดีสิ่งแวดล้อม.
วารสารวิชาการศาลปกครอง ๗ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๐) : ๒๘-๔๐.

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ประมวลกฎหมายอาญา

ประโมทย์ จารุณิล. LW443 การสืบสวนและสอบสวน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
รามคำแหง, ๒๕๔๘.

ประยงค์ วังผา. สิ่งแวดล้อม [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : [www.dongjen.ac.th/
webdongjen/sua/web_singvadolom/index_1_1.html](http://www.dongjen.ac.th/webdongjen/sua/web_singvadolom/index_1_1.html) [๒๕๕๔, ตุลาคม ๑๔]

ปีติเทพ อยู่ยืนยง. ศาลสิ่งแวดล้อมเปรียบเทียบ : ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมใน
ประเทศอังกฤษ [ออนไลน์]. ๒๕๕๓. แหล่งที่มา : <http://www.pub-law.net> [๒๕๕๕,
ตุลาคม ๑๖]

พนัส ทัศนียานนท์. กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ. วารสารสิ่งแวดล้อม
(กันยายน, ๒๕๒๙) : ๕๐.

พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. ๒๕๔๗

พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕

พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒

พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕

พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕

พลีส เทอดไทย. ความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล ศีษษากรณีนค้ำววจนญัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๑๒/๒๕๕๕. การอบรมหลักสูตร “ผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น” รุ่นที่ ๑๐ สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ, ๒๕๕๕.

พวงผกา บุญโสภากย์. LA454 กฎหมายเกี่ยวกับอุตสาหกรรม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๕.

พิเชษฐ เมลาณนท์, นิลุบล ชัยอิทธิพรวงศ์ และพรทิพย์ อภิสทิธิวาสนา. ตุลาการภิวัตน์กับคดีมินามาตะในญี่ปุ่น. ใน กฎหมายสายสังคม ฉบับพิเศษ ๗, หน้า ๑๒, ๒๓. กรุงเทพฯ : สถาบันตุลาการภิวัตน์กับสุขภาพสังคม ร่วมกับสถาบันส่งเสริมการปฏิรูประบบยุติธรรมและความเป็นธรรมในสังคม, กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑.

พิพัฒน์ จักรางกูร. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. กรุงเทพฯ : นิติบรรณการ, ๒๕๔๖.

เพ็ญจา จิตจำรูญโชคไชย. กรองสถานการณ์สิ่งแวดล้อมรอบโลก [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://local.environnet.in.th/formal_data2.php?id=674 [๒๕๕๕, มกราคม ๒๑]

เพ็ญโฉม ตั้ง. มินามาตะ เรื่องราวที่มากกว่าโรคร้าย [ออนไลน์]. ๒๕๕๐. แหล่งที่มา : http://dhtcthai.org/index.php?option=com_topic&task=view&id=47&subtitle=๔ [๒๕๕๕, ธันวาคม ๑๗]

ภัทรศักดิ์ วรรณแสง. บทบาทของศาลยุติธรรมกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม. ใน ที่ระลึกในการเสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์และพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลอุทธรณ์ ภาค ๒ วันอังคารที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๔๘, หน้า ๑๑๕. ศาลอุทธรณ์ ภาค ๒, ๒๕๔๘.

ภัทรศักดิ์ วรรณแสง. พยานผู้เชี่ยวชาญทั่วไปและพยานผู้เชี่ยวชาญในคดีสิ่งแวดล้อม. ใน สองปีสถาบันวิจัยและพัฒนาศักดิ์ สองปีนิติศาสตร์เสวนา นิติศาสตร์เสวนาเรื่อง “การระงับข้อพิพาททางสิ่งแวดล้อมตามระบบกฎหมายต่างประเทศ”, หน้า ๖๘-๖๙. สถาบันวิจัยและพัฒนาศักดิ์, ๒๕๕๑.

มนตรี ศรีเยี่ยมสะอาด. การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม งานเอกสารวิชาการ หลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ ๑๐ วิทยาลัยการยุติธรรม. สำนักงานศาลยุติธรรม , ๒๕๕๐.

- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. ประมวลสาระชุดวิชาการบริหารงานยุติธรรมเปรียบเทียบชั้นสูง = Advanced comparative criminal justice administration หน่วยที่ ๖-๑๐. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๕.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. ประมวลสาระชุดวิชาการบริหารงานยุติธรรมเปรียบเทียบชั้นสูง = Advanced comparative criminal justice administration หน่วยที่ ๑๑-๑๕. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๕.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม หน่วยที่ ๑-๗. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๑.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม หน่วยที่ ๘-๑๕. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๑.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. เอกสารการสอนชุดวิชาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมเพื่อชีวิต. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๓.
- มัทยา จารุพันธ์. กฎหมายควบคุมสภาวะแวดล้อมสำหรับโรงงานอุตสาหกรรม. ๒๕๒๒.
- มาตรฐานระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14000** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://uhost.rmutp.ac.th/tasanee.p/Unit%206/6-2ISO14000.html> [๒๕๕๕, มกราคม ๒๒]
- มิ่งสรรพ์ ขาวสอาด, กอบกุล ราชะนาคร. กฎหมายว่าด้วยเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม. เชียงใหม่ : ล็อคอินดีไซน์เวิร์ค, ๒๕๕๒.
- มีชัย วรสายัณห์. ปัญหาสิ่งแวดล้อมและการป้องกันแก้ไข. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ๒, ๑ (๑ มิถุนายน – ตุลาคม ๒๕๕๖) : ๑๗.
- มูลนิธิศูนย์กฎหมายสิ่งแวดล้อม-ประเทศไทย. คู่มือกฎหมายสิ่งแวดล้อมสำหรับประชาชนมลพิษทางน้ำ. ส่วนผลิตสื่อและเผยแพร่ กองส่งเสริมและเผยแพร่ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๘.
- มูลนิธิศูนย์กฎหมายสิ่งแวดล้อม-ประเทศไทย. คู่มือกฎหมายสิ่งแวดล้อมสำหรับประชาชนมลพิษอื่นและของเสียอันตราย. ส่วนผลิตสื่อและเผยแพร่ กองส่งเสริมและเผยแพร่ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๘.

มูลนิธิศูนย์กฎหมายสิ่งแวดล้อม-ประเทศไทย. คู่มือกฎหมายสิ่งแวดล้อมสำหรับประชาชน สิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายสิ่งแวดล้อม การร้องทุกข์ปัญหาสิ่งแวดล้อม และการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม. ส่วนผลิตสื่อและเผยแพร่ กองส่งเสริมและเผยแพร่ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๘.

เมธา วาตีเจริญ. คำบรรยายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเชิงวิเคราะห์และเสนอแนะ. กรุงเทพฯ : สุทรไพศาล, ๒๕๔๗.

ยุทธศักดิ์ ตีอร่าม. การมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการใช้สิทธิฟ้องคดีสิ่งแวดล้อม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

รชต สว่างจิตต์. มาตรการที่เหมาะสมในการลงโทษนิติบุคคลที่ก่อให้เกิดปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐.

รัฐ จำเดิมเผด็จศึก. กฎหมายสิ่งแวดล้อมทันสมัยขึ้น แต่ปฏิบัติยังไม่รู้ [ออนไลน์]. ๒๕๓๕. แหล่งที่มา : www.gotomanager.com/news/printnews.aspx?id=6258 [๒๕๕๔, พฤศจิกายน ๒๑]

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐

รัฐพล อันฉิ่ง. มลพิษทางเสียงในสิ่งแวดล้อม. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๔.

รายงานการสัมมนาเวทีวิชาการระดมสมอง เรื่อง “การพิสูจน์ความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม : การพิสูจน์ความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อคนในคดีสิ่งแวดล้อม (Environmental Health)” วันอังคารที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐ (ช่วงเช้า) ใน โครงการผลักดันนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนา กฎหมายที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม, หน้า ๑๗-๑๘. สถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม

ลาชิต ไชยอนงค์. การพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม ประสบการณ์ของศาลฎีกา. วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์ ๑, ๕ (พฤษภาคม ๒๕๕๐) : ๙๒, ๙๘-๙๙.

วรเทพ ไกรนุกูล. ปัญหากระบวนการดำเนินคดีอาญากับผู้แทนนิติบุคคลในความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔.

วรวิฑู โธมสันตันพันธ์. ทูลทางสังคม กระบวนทัศน์ใหม่ในการจัดการสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : พิสิกส์ เซ็นเตอร์, ๒๕๕๑.

วรากร ชาวลา. พยานหลักฐานคดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

วรานุช ภูวรักษ์. ปัญหาการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในศาลชั้นต้น การอบรมหลักสูตร “ผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น” รุ่นที่ ๑๐. สถาบันพัฒนาข้าราชการตุลาการศาลยุติธรรม, ๒๕๕๕.

วัฒนา สุวรรณแสง จันเจริญ. เศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อมและสุขภาพ. เอกสารเล่มที่ ๑๔ ของโครงการพัฒนาตำรา. ศูนย์บริการเอกสารวิชาการ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

วิเชียร ดิเรกอุดมศักดิ์. วิอาญาพิสดาร เล่ม ๑ หลักกฎหมาย และแนวคำพิพากษาฎีกา ตาม ป.วิ.อ. ภาค ๑ และ ๒. กรุงเทพฯ : แสงจันทร์การพิมพ์, ๒๕๕๑.

วิฑูรย์ สิมะโชคดี. กฎหมายอุตสาหกรรมและกฎหมายโรงงานว่าด้วย พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๗. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๓๗.

วินัย เรืองศรี. การประเมินมูลค่าสิ่งแวดล้อม : ประสบการณ์จากศาลยุติธรรมสหรัฐอเมริกา [ออนไลน์]. ๒๕๕๒. แหล่งที่มา : <http://www.supremecourt.or.th> [๒๕๕๖, สิงหาคม ๒๗]

วินัย เรืองศรี. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม. ใน โครงการผลักดันนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม, หน้า ๒๓๔-๒๕๖. สถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๕๐.

วินัย วีระวัฒนานนท์ และบานชื่น สีสันผ่อง. การศึกษาสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๗.

ศศิมา บุนนาค. คำพิพากษาศาลสูงสุดแห่งออสเตรเลีย (High Court of Australia) เกี่ยวกับหลักสิทธิหรืออำนาจในการฟ้องคดี (Locus Standi). ใน บทเรียนจากคดีสิ่งแวดล้อมในต่างประเทศ, หน้า ๑๔๗. กรุงเทพฯ : พี.เพรส, ๒๕๕๓.

ศศิมา บุนนาค และ นวพรพล ไชยศิริ. ศาลสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์ในการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมของต่างประเทศ. ใน หลักกฎหมายและวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมของต่างประเทศ, หน้า ๑๑๑. กรุงเทพฯ : พี.เพรส, ๒๕๕๓.

ศักดิ์สิทธิ์ ตรีเดช, นิศากร โฆษิตรัตน์ และสุริยะ ศุภชนสินเชชม. การพัฒนาแก้ปัญหาภาวะมลพิษ รายงานการฝึกอบรมเรื่องการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม. กองวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและการพลังงาน

ศาลพิพากษา บ.ตะกั่วซัดใช้กะเทรียงบ้านคลิตี้ ๓๖ ล้าน [ออนไลน์]. ๒๕๕๓. แหล่งที่มา :

<http://www.labourcrisiscenter.com> [๒๕๕๔, ธันวาคม ๑๘]

ศิริรัตน์ รัตนพันธุ์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม : ศึกษากรณีมลพิษจาก โรงงานอุตสาหกรรม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

ศุภวิทย์ เปี่ยมพงศ์สานต์. เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ ชวนพิมพ์, ๒๕๓๓.

ศูนย์ข้อมูล กป.อพช.อีสาน. น้ำพอง โศกนาฏกรรมชีวิต สายน้ำเน่า [ออนไลน์]. ๒๕๔๖. แหล่งที่มา :

<http://www.thaingo.org/cgi-bin/content/content1/show.pl?0114> [๒๕๕๕, กรกฎาคม ๒๔]

ศูนย์สารสนเทศสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. การตลาดสีเขียวในประเทศและบนเวทีโลก [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

<http://www.environnet.in.th> [๒๕๕๔, กรกฎาคม ๘]

สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. คู่มือระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14001. ประชาชน, ๒๕๔๘.

สมชาย หอมลออ. กฎหมายสิ่งแวดล้อม. ใน คำบรรยายประกอบการฝึกอบรมวิชาว่าความ เล่มที่ ๓, หน้า ๑๘๗. สำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสภานายความ

สรารุช เบญจกุล. การเข้าถึงความยุติธรรมในเรื่องสิ่งแวดล้อม. ไทยโพสต์ (๑๐ มิถุนายน ๒๕๕๔)

สันต์ชัย เหล่าสันติสุข. ความรับผิดชอบเพื่อละเมิดของผู้ก่อมลพิษทางสิ่งแวดล้อม. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๒.

สายใจ อุษชิน. มาตรการบังคับทางอาญาที่ใช้แก่นิติบุคคลในคดีสิ่งแวดล้อม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ร่วมกับ ศูนย์วิจัยกฎหมายและการพัฒนาสิ่งแวดล้อม คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. คู่มือการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมด้านสิ่งแวดล้อมของประชาชนสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, ๒๕๔๗.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.nesdb.go.th> [๒๕๕๖, สิงหาคม ๑๒]

สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม. ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม มาตรฐาน ISO 14000 [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.tisi.go.th> [๒๕๕๕, มกราคม ๒๒]

สำนักงานศาลปกครอง. การบรรยายพิเศษ เรื่อง กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม : ประสบการณ์ของญี่ปุ่นและไทย ครั้งที่ ๑ วันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๕๒ บรรยายโดย Prof. Dr. Noriko OKUBO และนายไพโรจน์ มินเด็น. ใน เอกสารการบรรยายทางวิชาการเรื่อง กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม : ประสบการณ์ของญี่ปุ่นและไทย, หน้า ๑๗๔-๑๘๕. กรุงเทพฯ : พี.เพรส, ๒๕๕๓.

สำนักงานศาลปกครอง. ประสบการณ์ของญี่ปุ่นเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางคดีที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษาเกี่ยวกับวิธีการและกระบวนการทางกฎหมาย เรื่อง ผู้มีสิทธิฟ้องคดี ภาระในการพิสูจน์ และการชดเชยค่าเสียหาย. ใน เอกสารการบรรยายทางวิชาการเรื่อง กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม : ประสบการณ์ของญี่ปุ่นและไทย, หน้า ๑๙๕-๑๙๖, ๒๐๐-๒๐๙. กรุงเทพฯ : พี.เพรส, ๒๕๕๓.

สำนักงานศาลปกครอง. สรุปการบรรยายพิเศษ เรื่อง กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม : ประสบการณ์ของญี่ปุ่นและไทย ครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๒. ใน เอกสารการบรรยายทางวิชาการเรื่อง กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม : ประสบการณ์ของญี่ปุ่นและไทย, หน้า ๔๐๕. กรุงเทพฯ : พี.เพรส, ๒๕๕๓.

สำนักงานศาลยุติธรรม. รายงานการศึกษาดูงานศาลสิ่งแวดล้อมและที่ดิน ณ เมืองซิดนีย์ มลรัฐนิวเซาท์เวลส์ และศาลสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรและการพัฒนา ณ เมืองอเดเลด มลรัฐออสเตรเลียใต้ ประเทศออสเตรเลีย ระหว่างวันที่ ๓๐ พฤษภาคม - ๑ มิถุนายน ๒๐๐๕.

- สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม. รายงานการศึกษา มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านมลพิษ [ออนไลน์]. ๒๕๕๒. แหล่งที่มา <http://www.oja.go.th/doc/Lists/doc1/DispForm.aspx?ID=401> [๒๕๕๖, กรกฎาคม ๑๗]
- สุนทรียา เหมือนพะวงศ์. กระบวนการยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมไทย:เส้นทางยังอีกไกลกว่าจะไปถึงฝัน [ออนไลน์]. ๒๕๕๓. แหล่งที่มา : www.slideshare.net/greenklasse/ss-2911702 [๒๕๕๔, พฤศจิกายน ๒]
- สุนทรียา เหมือนพะวงศ์. กระบวนการสร้างความยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม. ใน โครงการผลักดันนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม, หน้า ๒๗๓, ๒๗๘. สถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๕๐.
- สุนทรียา เหมือนพะวงศ์. ตัวอย่างกฎหมายว่าด้วยศาลสิ่งแวดล้อมในสหรัฐอเมริกา. ใน โครงการผลักดันนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม, หน้า ๒๘๘-๒๙๐. สถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม
- สุนทรียา เหมือนพะวงศ์. ระบบศาลสิ่งแวดล้อมของต่างประเทศสำนักงานศาลยุติธรรม [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.slideshare.net/greenklasse/ss-2912159> [๒๕๕๖, กรกฎาคม ๑๕]
- สุนันทา สุขสุมิตร. 'มาบตาพุด' บทเรียนประเทศไทย [ออนไลน์]. ๒๕๕๓ แหล่งที่มา : <http://www.thaihealth.or.th/healthcontent/article/16869> [๒๕๕๕, มกราคม ๒๐]
- สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. ทางเลือกในการเยียวยาผู้เสียหายจากปัญหามลพิษ. คุณภาพ ๔๓ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๓๙) : ๑๐๔.
- สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. แนวทางใหม่ในการระงับข้อพิพาทสิ่งแวดล้อม. วารสารกฎหมายจุฬา ๑๗ (มกราคม ๒๕๔๐) : ๖๕-๖๖.
- สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. เอกสารเพื่อประกอบการพิจารณากฎหมายของสมาชิกวุฒิสภา เล่มที่ ๒ เรื่อง พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ... : กรณีศึกษากฎหมายนโยบายสิ่งแวดล้อมแห่งชาติของประเทศสหรัฐอเมริกา และกฎหมายสิ่งแวดล้อมพื้นฐานของประเทศญี่ปุ่น. สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๕.

สุภัทธา สุขชู. ลำน้ำพองตัวอย่างแห่งการอนุรักษ์ [ออนไลน์]. ๒๕๕๑. แหล่งที่มา :

<http://www.gotomanager.com/news/printnews.aspx?id=71089> [๒๕๕๕, กรกฎาคม ๒๔]

สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓.

สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล : การศึกษาทางกฎหมายเปรียบเทียบ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๗.

เสมอชน ธนพัช. แม่เกาะ เมืองในหมอกมลพิษ [ออนไลน์]. ๒๕๕๒. แหล่งที่มา :

<http://www.greenworld.or.th/library/environment-popular/410> [๒๕๕๖, มกราคม ๕]

โสภารัตน์ จารุสมบัติ. อุตสาหกรรมและสิ่งแวดล้อม : สถานการณ์ในรอบ๑๐ปี. ใน นโยบายและการจัดการสิ่งแวดล้อม, หน้า ๑๖๙-๑๗๓. กรุงเทพฯ : สาขาบริหารธุรกิจ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.

อภิลาส โอสถานนท์. รัฐกับปัญหาสภาพแวดล้อม. ใน สถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย ๒๕๓๗, หน้า๖. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๗.

อัญชัญ พงษ์ประดิษฐ์. บทบาทของประชาชนในการดำเนินคดีอาญาความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.

อำนาจ วงศ์บัณฑิต. กฎหมายสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๕๐.

อุดม ศุภกิจ. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม. งานวิจัยหลักสูตร ผู้บริหาร กระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ ๔ วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๔๒.

อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๕๔.

อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. กฎหมายว่าด้วยความเสียหายทางสิ่งแวดล้อม ความรับผิดทางแพ่ง การชดเชยเยียวยา และการระงับข้อพิพาท. กรุงเทพฯ : แอคทีฟ พริ้นท์, ๒๕๕๔.

เอกชัย ฤทธิรักษ์ดี. อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม : ศึกษากรณีโรงงานอุตสาหกรรม. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ASTV ผู้จัดการรายวัน. คดีสิ่งแวดล้อมในศาลไทย กระบวนการยุติธรรมที่เริ่มต้นตั้งไข่ [ออนไลน์].
๒๕๕๔. แหล่งที่มา : <http://www.manager.co.th> [๒๕๕๔, สิงหาคม ๒]

IntertekMoody, ประโยชน์ที่ได้รับจากการนำระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมไปปฏิบัติ [ออนไลน์].
๒๕๕๕. แหล่งที่มา : <http://www.moodythai.com/new/article/iso14001/14001-benefit.htm> [๒๕๕๕, มกราคม ๒๒]

IR PLUS. BWG ไม่ห่วงชาวบ้านสระบุรีฟ้องศาลแพ่งแผนก สวล.มั่นใจศูนย์กำจัดขยะไม่ก่อ
มลพิษทั้งน้ำ/อากาศ [ออนไลน์]. ๒๕๕๔. แหล่งที่มา : <http://www.newswit.com>
[๒๕๕๕, มกราคม ๑๔]

matchon online. เมือง “อิหร่าน” ครองแชมป์อากาศเป็นพิษสูงสุดในโลก ประเทศไทย
“สระบุรี” แชนหน้ากรุงเทพฯ [ออนไลน์]. ๒๕๕๔.
แหล่งที่มา : <http://www.matchon.co.th> [๒๕๕๔, กันยายน ๒๙]

Noriko Okubo. แนวโน้มการฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมของประเทศญี่ปุ่น. แปลโดย นายชาญวิทย์ ชัยกันย์
กฎหมายใหม่ ๗, ๑๑๐ (สิงหาคม, ๒๕๕๒) : ๓๓-๓๔.

คำพิพากษา

คำพิพากษาศาลจังหวัดกาญจนบุรีที่ ๑๒๙๐/๒๕๕๓

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๖๘/๒๕๖๕

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๙๗/๒๕๗๖

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๐๑/๒๕๗๘

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๙๖๘/๒๕๗๙

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๔๒/๒๕๘๒

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๘๕/๒๕๘๙

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๘๗-๗๘๘/๒๕๐๖

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๘๐/๒๕๒๔

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๒๗๙/๒๕๓๓

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๖๓๔/๒๕๓๖

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๔๔๖/๒๕๓๗

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๓๘/๒๕๓๘

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๑๒๖/๒๕๔๑

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๒๐๕/๒๕๔๑

คำพิพากษาศาลปกครองระยองที่ ๓๒/๒๕๕๒

คำพิพากษาศาลอุทธรณ์ที่ ๒๑๔๗/๒๕๔๗

คำพิพากษาศาลอุทธรณ์ที่ ๓๔๒๖/๒๕๕๐

ภาษาอังกฤษ

Arnold W.Reitze. Air Pollution Control Law : Complain and Enforcement. United States : Environmental Law Institute, 2001.

Australian Law Reform Commission. Report 95 on Federal and Administrative Penalties in Australia, December 2002.

Barton H. Thompson, Jr. The Continuing Innovation of Citizen Enforcement. University of Illinois Law Review (2000) : 195-196.

Brian J. Preston. Standing to Sue at Common Law in Australia. A paper presented to The Joint Seminar on Legality of Administrative Behaviours and Types of Adjudication.

Convention on the Protection of Environment through Criminal Law

D. Farrier. Factoring Biodiversity Conservation into Decision-making Processes : The

Role of the Precautionary Principle. In Perspectives on the Precautionary Principle, p. 99. Federal Press, 1999.

Epstein J. and Hammett T.M. Law Enforcement response to Environmental Crime, Washington D.C. : National Institute of Justice, 1995.

Evidence Act

Federal Rules of Evidence Rule

Hammett, T. and Epstein, J. Prosecuting Environmental Crime : Los Angeles County (Program Focus). Washington D.C. : National Institute of Justice, 1993.

Heydon. Cross on Evidence. Vol1. Butterworths, Sydney, 1996.

Jeffery G. Miller. Citizen Suits : Private Enforcement of Federal Pollution Control laws. United States of America : Wiley Law Publications, 1988.

Jeffrey Glekel. Corporate Defendant in Criminal Litigation. New York : Matthew Bender, 1989.

Kenneth M.Mackenthun and J.I.Bregum. Environmental Regulations Handbook. U.S.A. : Lewis, 1991.

Land and Environment Court Act 1979 (NSW)

Land and Environment Court of New South Wales. In Annual Review 2007, p. 37.

Lawrence M. Salinger. Kepone Scandal. In Encyclopedia of white-collar & corporate crime, p.479. Vol.2. the United States of America, 2005.

McElreaFWM. The Role of Restorative Justice in RMA Prosecutions. (2004) 12(3) Resource Management Journal 1, p.10-11.

Second North Sea Conference Ministerial Declaration 1987, 27 ILM 834 (1988)

ShahzadHeyat, et al. Environmental Crimes. American Criminal Law Review 31 (1994) : 477.

Silberman JD. Does Environmental Deterrence Work? Evidence and Experience Say Yes, But We Need to Understand How and Why. In (2000) 30 Environmental Law Reporter 10523.

Taniguchi Tomohei. A Commentary on the Legal Theory of the Four Major Pollution Cases, Law in Japan : An Annual, 9, 1976 : 53.

Terri Mottershead. Environmental Law and Enforcement in the Asia Pacific Rim. Hong Kong : Sweet & Maxwell Asia, 2002.

The Code of Criminal Procedure

The Constitution of Japan

The Judicial education and professional development of judges and commissioners. In the court's Annual Review 2007, Ch 6.

The Protection of the Environment Operations Act 1997

The U.S. Constitution

Yingyi Situ and David Emmons. Environmental Crime: The Criminal Justice System's Role in Protecting the Environment. London : Sage Publication, 2000.

คำพิพากษา

Allen v Sir Alfred McAlpine & Sons Ltd [1968] 2 QB 229 at 245.

Axer Pty Ltd v Environmental Protection Authority (1993) 113 LGERA 357.

Duke Power Co. v. Carolina Environmental Study Group, Inc., 438 U.S.59, 98 S. Ct. 2630, 57 L. Ed. 2d 595 (S. Ct. 1978)

Greenpeace Australia Ltd v Redbank Power Company Pty Ltd (1994) 86 LGERA 143-149.

Kevin v Minister for the Capital Territory (1979) 2 ALD 238 at 243 ; 37 FLR 1 at 3

Makita (Australia) Pty Ltd v Sprowles [2001] NSWCA 305

Osland v R (1988) 197 CLR 316 at 336 ; 159 ALR 170.

Selwyn Mews Ltd v Auckland City Council (High Court of New Zealand, Auckland,
Randerson J, CRI 2003404159161, 30 April 2004) at [36].

United States v Downing, 753 F 2d 1224, 1242 (CA3 1985)

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

**แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑-๑๑ : ด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมและ
ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม***

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่	สาระสำคัญด้านการพัฒนาอุตสาหกรรม	สาระสำคัญด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๐๔-๒๕๐๙)	<p>-ส่งเสริมให้การอุตสาหกรรมขยายตัวเติบโตขึ้นด้วยการริเริ่ม การลงทุนของเอกชนเป็นสำคัญ รวมทั้งการลงทุนจากต่างประเทศ</p> <p>-ส่งเสริมและช่วยเหลืออุตสาหกรรมขนาดย่อมและในครอบครัว โดยให้บริการในด้านวิชาการและให้ความช่วยเหลือในด้านการเงินและการตลาดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ เพื่อเป็นหลักในการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดใหญ่ต่อไปในอนาคต</p>	
ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๐-๒๕๑๔)	<p>-มุ่งส่งเสริมให้เอกชนทั้งภายในและภายนอกประเทศประกอบกิจการอุตสาหกรรมให้มากขึ้นเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสอดคล้องกับการเพิ่มขึ้นของพลเมือง จึงมีการออกกฎหมายส่งเสริมการลงทุนขึ้น โดยกำหนดสิทธิและประโยชน์บางประการให้แก่ผู้ที่ลงทุนประกอบกิจการอุตสาหกรรมตามประเภทที่ได้กำหนดไว้ เช่น ในเรื่องภาษีอากร และการจำกัดขอบเขตการดำเนินการของรัฐวิสาหกิจ เพื่อมิให้</p>	

* สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ [ออนไลน์], ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๖. แหล่งที่มา : <http://www.nesdb.go.th>

	แข่งขันกับอุตสาหกรรมของเอกชน	
ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๑๙)	<p>-ส่งเสริมให้มีการลงทุนในกิจการอุตสาหกรรมทั้งที่เป็นทุนภายในประเทศและทุนจากต่างประเทศ สำหรับการลงทุนจากต่างประเทศจะสนับสนุนให้มีคนไทยร่วมทุนอยู่ด้วยตามอัตราส่วนที่เหมาะสม</p> <p>-ให้ความสำคัญต่อการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ โดยการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกแทนการนำเข้า และยกระดับรายได้ของประชาชน</p> <p>-การพิจารณาอนุญาตให้ตั้งหรือขยายโรงงานตามพระราชบัญญัติโรงงานจะให้สะดวกยิ่งขึ้น</p>	
ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๒๐-๒๕๒๔)	<p>-ปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมให้สามารถขยายการผลิตเพื่อการส่งออก และเป็น การ พัฒนา อุตสาหกรรมที่สามารถสนับสนุนการกระจายรายได้และเพิ่มการมีงานทำในส่วนภูมิภาค</p> <p>-รัฐจะสนับสนุนให้การพัฒนาอุตสาหกรรมเจริญเติบโตควบคู่พร้อมกันไปกับการพัฒนาเกษตร และสนับสนุนให้มีการกระจายโครงสร้างของการผลิตทางอุตสาหกรรม โดยให้ความสำคัญแก่อุตสาหกรรมพื้นฐานและอุตสาหกรรมที่มีส่วนเชื่อมโยงสนับสนุนอุตสาหกรรมอื่นรวมทั้งอุตสาหกรรมที่สนับสนุนการผลิตในภาคเกษตร</p>	-เร่งทำการฟื้นฟูบูรณะทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ป่าไม้ ที่ดิน แหล่งน้ำ และแร่ธาตุเพื่อให้เป็นรากฐานการพัฒนาประเทศในระยะยาว
ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๒๙)	<p>-มุ่งที่จะลดการพึ่งพาการนำเข้าและส่งเสริมการส่งออกและกระจายอุตสาหกรรมออกไปสู่ส่วนภูมิภาคเป็นหลัก</p> <p>-กำหนดเป้าหมายที่จะกระจาย</p>	

	อุตสาหกรรมออกไปสู่ส่วนภูมิภาค โดยเฉพาะพื้นที่ชายฝั่งทะเลด้านตะวันออก เพื่อเป็นฐานที่สำคัญในการเสริมสร้างเศรษฐกิจให้เข้มแข็งสามารถแข่งขันกับต่างประเทศได้	
ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๓๔)	-สนับสนุนการสร้างงาน การกระจายรายได้ การแก้ไขปัญหาความยากจนในชนบท และการรักษาคุณภาพทางเศรษฐกิจของประเทศให้มีโอกาสในการพัฒนาต่อเนื่องไปในอนาคตอย่างมั่นคง	-ปรับปรุงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติให้ได้ผลมากขึ้นเพื่อการจ้างงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนับสนุนให้เอกชนใช้ที่ดินในการปลูกไม้ยืนต้นเพื่อผลทางเศรษฐกิจ การอนุรักษ์ทรัพยากรในน่านน้ำไทย -ปรับปรุงการจัดระบบการบริหารและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความสมบูรณ์และอยู่ในมาตรฐานเดียวกัน โดยจะสนับสนุนให้องค์กรในระดับท้องถิ่นที่อยู่ใกล้ชิดกับทรัพยากรธรรมชาติเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มากยิ่งขึ้น
ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๙)	-เน้นการสร้างโอกาสในการแข่งขันประกอบธุรกิจการค้าและการลงทุนของไทยในตลาดต่างประเทศ และทำการผ่อนคลายนโยบายทางภาครัฐให้เอื้อต่อการดำเนินงานของภาคเอกชน และเน้นให้เอกชนเป็นแกนนำในการพัฒนาอุตสาหกรรม การลงทุนจากต่างประเทศ ส่วนภาครัฐเป็นเพียงผู้สนับสนุนและกำกับดูแลเท่านั้น -ใช้นโยบายการคลังทั้งที่เป็นมาตรการภาษีและมาตรการการคลังด้านอื่น ๆ เพื่อจัดอุปสรรคในการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมและ	-พัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยเน้นการปรับปรุงกลไกพัฒนาและบริหารจัดการมลพิษทางน้ำ ทางอากาศ กากของเสียและสารอันตรายให้มีประสิทธิภาพ -สนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยการส่งเสริมองค์กรประชาชน และองค์กรพัฒนาเอกชนทั้งในส่วนกลางและท้องถิ่นให้มีบทบาทในการกำหนดโครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตลอด

	<p>การส่งออก ตลอดจนดำเนินนโยบายสนับสนุนให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมลงทุนในโครงการบริการพื้นฐาน</p> <p>-ให้มีการแยกกลุ่มอุตสาหกรรมที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน เพื่อที่การขออนุญาตและขอต่ออายุการประกอบกิจการโรงงานสามารถทำได้รวดเร็วยิ่งขึ้น สำหรับอุตสาหกรรมที่มีผลต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อมน้อย</p>	<p>จนการติดตาม ดูแล และการประเมินผลความสำเร็จของโครงการดังกล่าว</p> <p>-เร่งรัดการออกพระราชบัญญัติเพื่อรองรับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป</p>
ฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔)	<p>-ปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจจากการผลิตที่ใช้แรงงานมาก มูลค่าเพิ่มต่ำ ไปสู่การผลิตที่ใช้ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มขึ้น</p> <p>-สร้างการเชื่อมโยงรากฐานการผลิตที่สำคัญของประเทศ คือ การเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ ด้วยการพัฒนาระบบเทคโนโลยีและกำลังคน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและแข่งขันได้ในเวทีโลก</p>	<p>-การบริหารจัดการเพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้มีความสมบูรณ์ เกิดความสมดุลต่อระบบนิเวศวิทยา รวมทั้งการดูแลรักษา สภาวะแวดล้อมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนและเป็นฐานการพัฒนาประเทศในระยะยาว</p> <p>-การจัดระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดการใช้ประโยชน์และควบคุมดูแลอย่างมีประสิทธิภาพ มีการจัดสรรอย่างเป็นธรรม เป็นประโยชน์ต่อสังคมและชุมชนอย่างแท้จริง</p>
ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙)	<p>-การพัฒนาประเทศจะยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ให้การพัฒนาอยู่บนพื้นฐานของความสมดุลพอดีและความพอประมาณอย่างมีเหตุผล นำไปสู่สังคมที่มีคุณภาพทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง สามารถพึ่งตนเอง มีภูมิคุ้มกันและรู้เท่าทันโลก</p>	<p>-เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อเอื้อต่อการใช้ประโยชน์ และการอนุรักษ์ฟื้นฟู และการพัฒนาเศรษฐกิจ</p> <p>-ปรับกลไกและกระบวนการจัดการเชิงบูรณาการที่เน้นการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนไทยให้มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของชาติ</p> <p>-ส่งเสริมการพัฒนาระบบกำจัดของเสียอันตรายที่เป็นที่ยอมรับของ</p>

		ชุมชน บังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวด และจริงจัง พัฒนาเทคโนโลยีเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และควบคุมมลพิษ ควบคู่ไปกับการปรับปรุงมาตรฐานจัดการมลพิษให้ได้มาตรฐานสากล
ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔)	<p>-การปรับโครงสร้างภาคอุตสาหกรรมให้เป็นฐานการผลิตระดับภูมิภาคและโลก สำหรับอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพสูง และวางรากฐานให้กับอุตสาหกรรมใหม่ที่มีศักยภาพและแนวโน้มที่ดีบนพื้นฐานการสร้างความมูลค่าโดยใช้องค์ความรู้และนวัตกรรม</p> <p>-พัฒนาการรวมกลุ่มอุตสาหกรรมสำหรับอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพและโอกาสด้านตลาด ด้วยการสนับสนุนการพัฒนาเครือข่ายธุรกิจ ในอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพที่ต้องปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมให้เข้มแข็ง โดยเฉพาะการพัฒนาการรวมกลุ่มในเชิงอุตสาหกรรมและในเชิงพื้นที่ โดยเฉพาะในสาขาอาหาร ยานยนต์ สิ่งทอและเสื้อผ้าสำเร็จรูป บริการท่องเที่ยว</p>	<p>-สร้างความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน เป็นธรรม และมีการสร้างสรรค์คุณค่า สนับสนุนให้ชุมชนมีองค์ความรู้และสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อคุ้มครองทรัพยากร คุ้มครองสิทธิ และส่งเสริมบทบาทของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากร ปรับแบบแผนการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม</p> <p>-เสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพ ควบคู่กับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้เป็นฐานที่มั่นคงของการพัฒนาประเทศ และการดำรงชีวิตของคนไทยทั้งในรุ่นปัจจุบันและอนาคต</p>
ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙)	<p>-พัฒนาฐานการผลิตและบริการให้เข้มแข็งและมีคุณภาพบนฐานความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ และภูมิปัญญา สร้างความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน ปรับโครงสร้างการผลิตและการบริโภคให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม พร้อมสร้างความเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม</p>	<p>-สร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติ</p> <p>-ขับเคลื่อนประเทศไปสู่การเป็นเศรษฐกิจและสังคมคาร์บอนต่ำ และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม</p>

ภาคผนวก ข.

กฎกระทรวงและประกาศกระทรวงที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษา
คุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕

- ประกาศกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๓๙) เรื่อง
กำหนดมาตรฐานควบคุมการระบายน้ำทิ้งจากแหล่งกำเนิดประเภทโรงงานอุตสาหกรรมและนิคม
อุตสาหกรรม

ข้อ ๒ “ให้กำหนดมาตรฐานควบคุมการระบายน้ำทิ้งจากโรงงานอุตสาหกรรมตามข้อ ๑ ไว้
ดังต่อไปนี้

- (๑) ค่าความเป็นกรดและด่าง (pH value) ระหว่าง ๕.๕ ถึง ๙.๐
- (๒) ค่าที่ทีเอส (TDS หรือ Total Dissolved Solids) ต้องมีค่าดังนี้

๒.๑ ค่าที่ทีเอส ไม่เกิน ๓,๐๐๐ มิลลิกรัมต่อลิตร หรืออาจแตกต่างจากที่
กำหนดไว้ได้ แล้วแต่ประเภทของแหล่งรองรับน้ำทิ้ง หรือประเภทของโรงงานอุตสาหกรรม ตามที่
คณะกรรมการควบคุมมลพิษเห็นสมควร แต่ไม่เกิน ๕,๐๐๐ มิลลิกรัมต่อลิตร

๒.๒ น้ำทิ้งซึ่งจะระบายออกจากโรงงานลงสู่แหล่งน้ำกร่อยที่มีค่าความเค็ม
(Salinity) เกิน ๒,๐๐๐ มิลลิกรัมต่อลิตร หรือลงสู่ทะเล ค่าที่ทีเอส ในน้ำทิ้งจะมีความมากกว่าค่าที่ทีเอส
ที่มีอยู่ในแหล่งน้ำกร่อยหรือทะเลได้ไม่เกิน ๕,๐๐๐ มิลลิกรัมต่อลิตร

(๓) สารแขวนลอย (Suspended Solids) ไม่มากกว่า ๕๐ มิลลิกรัมต่อลิตร
หรืออาจแตกต่างจากที่กำหนดไว้ได้ แล้วแต่ประเภทของแหล่งรองรับน้ำทิ้ง หรือประเภทของโรงงาน
อุตสาหกรรม หรือประเภทของระบบบำบัดน้ำเสีย ตามที่คณะกรรมการควบคุมมลพิษเห็นสมควร แต่
ไม่เกิน ๑๕๐ มิลลิกรัมต่อลิตร

(๔) อุณหภูมิ (Temperature) ของน้ำทิ้งที่จะระบายลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ ไม่
เกิน ๔๐ องศาเซลเซียส

(๕) สีหรือกลิ่น (Color or Odor) เมื่อระบายลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะแล้วไม่เป็น
ที่พึงรังเกียจ

(๖) ซัลไฟด์ (Sulfide) คิดเทียบเป็นไฮโดรเจนซัลไฟด์ (H₂S) ไม่เกิน ๑ มิลลิกรัม
ต่อลิตร

(๗) ไซยาไนต์ (Cyanide) คิดเทียบเป็นไฮโดรเจนไซยาไนต์ (HCN) ไม่เกิน ๐.๒ มิลลิกรัมต่อลิตร

(๘) โลหะหนักมีค่าดังนี้
 ๘.๑ สังกะสี (Zn) ไม่เกิน ๕.๐ มิลลิกรัมต่อลิตร
 ๘.๒ โครเมียม ชนิดเฮกซะวาเลนต์ (Hexavalent Chromium) ไม่เกิน ๐.๒๕ มิลลิกรัมต่อลิตร

๘.๓ โครเมียม ชนิดไตรวาเลนต์ (Trivalent Chromium) ไม่เกิน ๐.๗๕ มิลลิกรัมต่อลิตร

๘.๔ อาร์เซนิก (As) ไม่เกิน ๐.๒๕ มิลลิกรัมต่อลิตร

๘.๕ ทองแดง (Cu) ไม่เกิน ๒.๐ มิลลิกรัมต่อลิตร

๘.๖ พรอท (Hg) ไม่เกิน ๐.๐๐๕ มิลลิกรัมต่อลิตร

๘.๗ แคดเมียม (Cd) ไม่เกิน ๐.๐๓ มิลลิกรัมต่อลิตร

๘.๘ แบเรียม (Ba) ไม่เกิน ๑.๐ มิลลิกรัมต่อลิตร

๘.๙ เซเลเนียม (Se) ไม่เกิน ๐.๐๒ มิลลิกรัมต่อลิตร

๘.๑๐ ตะกั่ว (Pb) ไม่เกิน ๐.๒ มิลลิกรัมต่อลิตร

๘.๑๑ นิกเกิล (Ni) ไม่เกิน ๑.๐ มิลลิกรัมต่อลิตร

๘.๑๒ แมงกานีส (Mn) ไม่เกิน ๕.๐ มิลลิกรัมต่อลิตร

(๙) น้ำมันและไขมัน (Fat Oil and Grease) ไม่เกิน ๕ มิลลิกรัมต่อลิตร หรืออาจแตกต่างจากที่กำหนดไว้ได้ แล้วแต่ประเภทของแหล่งรองรับน้ำทิ้ง หรือประเภทของโรงงานอุตสาหกรรม ตามที่คณะกรรมการควบคุมมลพิษเห็นสมควร แต่ไม่เกิน ๑๕ มิลลิกรัมต่อลิตร

(๑๐) ฟORMALDEHYDE (Formaldehyde) ไม่เกิน ๑ มิลลิกรัมต่อลิตร

(๑๑) สารประกอบฟีนอล (Phenols) ไม่เกิน ๑ มิลลิกรัมต่อลิตร

(๑๒) คลอรีนอิสระ (Free Chlorine) ไม่เกิน ๑ มิลลิกรัมต่อลิตร

(๑๓) สารที่ใช้ป้องกันหรือกำจัดศัตรูพืชหรือสัตว์ (Pesticide) ต้องตรวจไม่พบตามวิธีตรวจสอบที่กำหนด

(๑๔) ค่าบีโอดี (Biochemical Oxygen Demand) ไม่เกิน ๒๐ มิลลิกรัมต่อลิตร หรืออาจแตกต่างจากที่กำหนดไว้ได้ แล้วแต่ประเภทของแหล่งรองรับน้ำทิ้ง หรือประเภทของโรงงานอุตสาหกรรม ตามที่คณะกรรมการควบคุมมลพิษเห็นสมควร แต่ไม่เกิน ๖๐ มิลลิกรัมต่อลิตร

(๑๕) ค่าทีเคเอ็น (TKN หรือ Total Kjeldahl Nitrogen) ไม่เกิน ๑๐๐ มิลลิกรัมต่อลิตร หรืออาจแตกต่างจากที่กำหนดไว้ได้ แล้วแต่ประเภทของแหล่งรองรับน้ำทิ้ง หรือประเภทของโรงงานอุตสาหกรรม ตามที่คณะกรรมการควบคุมมลพิษเห็นสมควร แต่ไม่เกิน ๒๐๐ มิลลิกรัมต่อลิตร

(๑๖) ค่าซีโอดี (Chemical Oxygen Demand) ไม่เกิน ๑๒๐ มิลลิกรัมต่อลิตร หรืออาจแตกต่างกันที่กำหนดไว้ได้ แล้วแต่ประเภทของแหล่งรองรับน้ำทิ้ง หรือประเภทของโรงงานอุตสาหกรรม ตามที่คณะกรรมการควบคุมมลพิษเห็นสมควร แต่ไม่เกิน ๔๐๐ มิลลิกรัมต่อลิตร”

ข้อ ๓ “มาตรฐานควบคุมการระบายน้ำทิ้งจากนิคมอุตสาหกรรม ต้องเป็นไปตามข้อ ๒ เว้นแต่ค่าบีโอดี ต้องมีค่าไม่เกิน ๒๐ มิลลิกรัมต่อลิตร”

• ประกาศกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๓๙) เรื่อง กำหนดประเภทโรงงานอุตสาหกรรมและนิคมอุตสาหกรรมเป็นแหล่งกำเนิดมลพิษที่จะต้องถูกควบคุมการปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะหรือออกสู่สิ่งแวดล้อม

ข้อ ๒ “ให้โรงงานอุตสาหกรรมจำพวกที่ ๒ และจำพวกที่ ๓ ตามบัญชีท้ายประกาศนี้ เป็นแหล่งกำเนิดมลพิษที่จะต้องถูกควบคุมการปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะหรือออกสู่สิ่งแวดล้อม”

ข้อ ๓ “ให้นิคมอุตสาหกรรมตามข้อ ๑ เป็นแหล่งกำเนิดมลพิษที่จะต้องถูกควบคุมการปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะหรือออกสู่สิ่งแวดล้อม”

ข้อ ๔ “ห้ามมิให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองโรงงานอุตสาหกรรมหรือนิคมอุตสาหกรรมตามข้อ ๒ และข้อ ๓ ปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะหรือออกสู่สิ่งแวดล้อม เว้นแต่น้ำเสียดังกล่าว ไม่ว่าจะผ่านการบำบัดน้ำเสียหรือไม่ก็ตาม ต้องมีคุณภาพตามมาตรฐานควบคุมการระบายน้ำทิ้งจากโรงงานอุตสาหกรรมและนิคมอุตสาหกรรมที่กำหนดไว้ในประกาศกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๓๙) เรื่อง กำหนดมาตรฐานควบคุมการระบายน้ำทิ้งจากแหล่งกำเนิดประเภทโรงงานอุตสาหกรรมและนิคมอุตสาหกรรม”

ภาคผนวก ค.

กฎกระทรวงและประกาศกระทรวงที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕**• กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕**

ข้อ ๔ “โรงงานจำพวกที่ ๓ นอกจากห้ามตั้งในบริเวณตามข้อ ๒ แล้ว ต้องตั้งอยู่ในทำเลและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม มีบริเวณเพียงพอที่จะประกอบกิจการอุตสาหกรรมตามขนาด และประเภทหรือชนิดของโรงงาน โดยไม่อาจก่อให้เกิดอันตราย เหตุรำคาญ หรือความเสียหายต่อบุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่นด้วย”

ข้อ ๖ “เครื่องจักร เครื่องอุปกรณ์ หรือสิ่งทีนำมาใช้ในโรงงานต้องเป็นดังต่อไปนี้

(๒) ใช้เครื่องจักรที่มีความปลอดภัยและไม่ก่อให้เกิดความสั่นสะเทือนเสียง หรือคลื่นวิทยุ รบกวนผู้อยู่อาศัยใกล้เคียง”

ข้อ ๑๐ “โรงงานต้องมีวิธีการควบคุมการปล่อยของเสีย มลพิษหรือสิ่งใด ๆ ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ตามที่รัฐมนตรีกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา และต้องจัดให้มีผู้ควบคุมดูแล และผู้ปฏิบัติงานประจำสำหรับระบบป้องกันสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ซึ่งมีคุณสมบัติตามที่รัฐมนตรีกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา”

ข้อ ๑๓ “การกำจัดขยะ สิ่งปฏิกูล และวัสดุที่ไม่ใช้

(๑) ต้องรักษาโรงงานให้สะอาดปราศจากขยะและสิ่งปฏิกูลอยู่เสมอ และจัดให้มีที่รองรับ หรือที่กำจัดขยะและสิ่งปฏิกูลตามความจำเป็นและเหมาะสม

(๒) ต้องแยกเก็บสิ่งปฏิกูลหรือวัสดุที่ไม่ใช้แล้ว ซึ่งมีวัตถุมีพิษปนอยู่ด้วย หรือสารสีฟ้า หรือเศษด้ายที่เปื้อนวัตถุไวไฟ ไว้ในที่รองรับต่างหากที่เหมาะสมและมีฝาปิดมิดชิด และต้องจัดให้มีการกำจัดสิ่งดังกล่าวโดยเฉพาะด้วยวิธีการที่ปลอดภัยและไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญ

(๓) ผู้ประกอบกิจการโรงงานที่มีสิ่งปฏิกูล หรือวัสดุที่ไม่ใช้แล้ว ซึ่งมีลักษณะและคุณสมบัติตามที่รัฐมนตรีกำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา ต้องดำเนินการเกี่ยวกับการกำจัดสิ่งปฏิกูลหรือวัสดุที่ไม่ใช้แล้วดังต่อไปนี้

(ก) ห้ามมิให้นำสิ่งปนื้อกหรือวัสดุที่ไม่ใช้แล้ว ออกนอกบริเวณโรงงาน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมโรงงานอุตสาหกรรม หรือผู้ซึ่งอธิบดีกรมโรงงานอุตสาหกรรมมอบหมายให้นำออกไปเพื่อการทำลายฤทธิ์ กำจัด ทิ้ง หรือฝังด้วยวิธีการและสถานที่ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่รัฐมนตรีกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

(ข) ต้องแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับชนิด ปริมาณ ลักษณะคุณสมบัติและสถานที่เก็บสิ่งปนื้อก หรือวัสดุที่ไม่ใช้แล้วนั้น ๆ พร้อมทั้งวิธีการเก็บ ทำลายฤทธิ์ กำจัด ทิ้ง ฝัง เคลื่อนย้าย และการขนส่ง ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่รัฐมนตรีกำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา”

ข้อ ๑๔ “ห้ามระบายน้ำทิ้งออกจากโรงงาน เว้นแต่ได้ทำการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง จนน้ำทิ้งนั้นมีลักษณะเป็นไปตามที่รัฐมนตรีกำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา แต่ทั้งนี้ต้องไม่ใช่วิธีทำให้เจือจาง (dilution)”

ข้อ ๑๖ “ห้ามระบายอากาศเสียออกจากโรงงาน เว้นแต่ได้ทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างจนอากาศที่ระบายออกนั้นมีปริมาณของสารเจือปนไม่เกินกว่าค่าที่รัฐมนตรีกำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา แต่ทั้งนี้ต้องไม่ใช่วิธีทำให้เจือจาง (dilution)”

ข้อ ๑๗ “เสียงดังที่เกิดจากการประกอบกิจการต้องไม่เกินมาตรฐานที่รัฐมนตรีกำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา”

• **กฎกระทรวง ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕**

ข้อ ๔ “โรงงานที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตามัรัฐมนตรีกำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา ต้องจัดทำรายงานข้อมูลการตรวจสอบประสิทธิภาพของระบบป้องกันสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ การวิเคราะห์ปริมาณสารมลพิษในระบบป้องกันสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ และการตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อม”

ข้อ ๕ “โรงงานที่มีการใช้สารกัมมันตรังสี ต้องจัดทำรายงานข้อมูลเกี่ยวกับชนิด จำนวน แหล่งที่มา วิธีการใช้ และการเก็บรักษาสารกัมมันตรังสี”

ข้อ ๖ “ให้โรงงานที่มีการผลิต การเก็บ หรือการใช้วัตถุอันตรายตามกฎหมายว่าด้วยวัตถุอันตราย ต้องจัดทำข้อมูลความปลอดภัย (Material safety data sheet) เกี่ยวกับลักษณะอันตรายตามคุณสมบัติของวัตถุนั้น ๆ”

• กฎกระทรวง เรื่องกำหนดมาตรฐานและวิธีการตรวจสอบกลิ่นในอากาศจากโรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๘

ข้อ ๓ “ห้ามโรงงานระบายอากาศที่มีกลิ่นออกจากโรงงาน เว้นแต่ได้ทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างจนอากาศที่ระบายออกนั้นมีค่าความเข้มข้นไม่เกินค่าที่กำหนดในข้อ ๔ แต่ทั้งนี้ต้องไม่ใช้วิธีทำให้เจือจาง”

ข้อ ๔ “ตัวอย่างกลิ่นจากโรงงานต้องมีค่าความเข้มข้นไม่เกินค่าที่กำหนดไว้ดังต่อไปนี้

ที่ตั้งโรงงาน	ค่าความเข้มข้นที่บริเวณรั้วหรือขอบเขตภายในโรงงาน	ค่าความเข้มข้นที่ปล่องระบายอากาศของโรงงาน
เขตอุตสาหกรรม	๓๐	๑,๐๐๐
นอกเขตอุตสาหกรรม	๑๕	๓๐๐

การตรวจวัดค่าความเข้มข้นที่บริเวณรั้วหรือขอบเขตภายในโรงงาน ให้เก็บตัวอย่างกลิ่นที่จุดห่างจากรั้วโรงงานหรือขอบเขตโรงงาน ๑ เมตร ในตำแหน่งใต้ทิศทางลมซึ่งพัดผ่านจุดที่เป็นแหล่งกำเนิดกลิ่น สำหรับการตรวจวัดค่าความเข้มข้นที่ปล่องระบายอากาศของโรงงาน ให้เก็บตัวอย่างกลิ่นตามวิธีการที่กำหนดในข้อ ๗”

• ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๓) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๑๒ เรื่องหน้าที่ของผู้รับใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน

ข้อ ๑๙ “ต้องรักษาโรงงานให้สะอาดปราศจากสิ่งปฏิกูลอยู่เสมอ และจัดให้มีที่รองรับหรือที่กำจัดสิ่งปฏิกูลตามความจำเป็นและเหมาะสม”

ข้อ ๒๑ “ต้องดูแลรักษาระบบระบายน้ำทิ้งให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ”

• ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๙) เรื่องกำหนดคุณลักษณะของน้ำทิ้งที่ระบายออกจากโรงงาน

ข้อ ๑ “คำจำกัดความ น้ำทิ้ง หมายถึง น้ำเสียที่เกิดจากการประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรม ที่จะระบายลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะหรือออกสู่สิ่งแวดล้อม และให้หมายความรวมถึงน้ำเสียจากการใช้น้ำของคณงาน รวมทั้งจากกิจกรรมอื่นในโรงงานอุตสาหกรรม โดยน้ำทิ้งต้องเป็นไปตามมาตรฐานควบคุมการระบายน้ำทิ้งที่กำหนดไว้ในประกาศนี้”

ข้อ ๒ “น้ำทิ้งที่ระบายออกจากโรงงานต้องมีคุณสมบัติดังนี้

(๑) ความเป็นกรดและด่าง (pH) มีค่าไม่น้อยกว่า ๕.๕ และไม่มากกว่า ๙.๐

(๒) ทีดีเอส (TDS หรือ Total Dissolved Solids) ต้องมีค่าดังนี้

๒.๑ ค่าทีดีเอส ไม่มากกว่า ๓,๐๐๐ มิลลิกรัมต่อลิตร หรืออาจแตกต่างกันที่กำหนดไว้ ขึ้นกับปริมาณน้ำทิ้ง แหล่งรองรับน้ำทิ้ง หรือประเภทของโรงงานอุตสาหกรรม ตามที่กรมโรงงานอุตสาหกรรมกำหนด แต่ต้องไม่มากกว่า ๕,๐๐๐ มิลลิกรัมต่อลิตร

๒.๒ น้ำทิ้งซึ่งระบายออกจากโรงงานลงสู่แหล่งน้ำที่มีค่าความเค็ม (Salinity) มากกว่า ๒,๐๐๐ มิลลิกรัมต่อลิตร ค่าทีดีเอส ในน้ำทิ้งจะมีค่ามากกว่าค่าทีดีเอส ที่มีอยู่ในแหล่งน้ำได้ไม่เกิน ๕,๐๐๐ มิลลิกรัมต่อลิตร

(๓) สารแขวนลอย (Suspended Solids) ไม่มากกว่า ๕๐ มิลลิกรัมต่อลิตร หรืออาจแตกต่างกันที่กำหนดไว้ ขึ้นกับปริมาณน้ำทิ้ง แหล่งรองรับน้ำทิ้ง หรือประเภทของโรงงานอุตสาหกรรม ตามที่กรมโรงงานอุตสาหกรรมกำหนด แต่ต้องไม่มากกว่า ๑๕๐ มิลลิกรัมต่อลิตร

(๔) โลหะหนักมีค่าดังนี้

๔.๑ พรอท (Mercury) ไม่มากกว่า ๐.๐๐๕ มิลลิกรัมต่อลิตร

๔.๒ เซเลเนียม (Selenium) ไม่มากกว่า ๐.๐๒ มิลลิกรัมต่อลิตร

๔.๓ แคดเมียม (Cadmium) ไม่มากกว่า ๐.๐๓ มิลลิกรัมต่อลิตร

๔.๔ ตะกั่ว (Lead) ไม่มากกว่า ๐.๒ มิลลิกรัมต่อลิตร

๔.๕ อาร์เซนิก (Arsenic) ไม่มากกว่า ๐.๒๕ มิลลิกรัมต่อลิตร

๔.๖ โครเมียม (Chromium)

๔.๖.๑ Hexavalent Chromium ไม่มากกว่า ๐.๒๕ มิลลิกรัมต่อลิตร

๔.๖.๒ Trivalent Chromium ไม่มากกว่า ๐.๗๕ มิลลิกรัมต่อลิตร

๔.๗ บาเรียม (Barium) ไม่มากกว่า ๑.๐ มิลลิกรัมต่อลิตร

๔.๘ นิกเกิล (Nickel) ไม่มากกว่า ๑.๐ มิลลิกรัมต่อลิตร

๔.๙ ทองแดง (Copper) ไม่มากกว่า ๒.๐ มิลลิกรัมต่อลิตร

๔.๑๐ สังกะสี (Zinc) ไม่มากกว่า ๕.๐ มิลลิกรัมต่อลิตร

๔.๑๑ แมงกานีส (Manganese) ไม่มากกว่า ๕.๐ มิลลิกรัมต่อลิตร

(๕) ซัลไฟด์ (Sulphide) คิดเทียบเป็นไฮโดรเจนซัลไฟด์ (H₂S) ไม่มากกว่า ๑ มิลลิกรัมต่อลิตร

(๖) ไซยาไนด์ (Cyanide) คิดเทียบเป็นไฮโดรเจนไซยาไนด์ (HCN) ไม่มากกว่า ๐.๒ มิลลิกรัมต่อลิตร

(๗) ฟอรัลดีไฮด์ (Formaldehyde) ไม่มากกว่า ๑ มิลลิกรัมต่อลิตร

(๘) สารประกอบฟีนอล (Phenols Compound) ไม่มากกว่า ๑ มิลลิกรัมต่อลิตร

(๙) คลอรีนอิสระ (Free Chlorine) ไม่มากกว่า ๑ มิลลิกรัมต่อลิตร

(๑๐) เพสตีไซด์ (Pesticide) ต้องไม่มี

(๑๑) อุณหภูมิ ไม่มากกว่า ๔๐ องศาเซลเซียส

(๑๒) สี ต้องไม่เป็นที่พึงรังเกียจ

(๑๓) กลิ่น ต้องไม่เป็นที่พึงรังเกียจ

(๑๔) น้ำมันและไขมัน (Oil & Grease) ไม่มากกว่า ๕ มิลลิกรัมต่อลิตร หรืออาจแตกต่างจากที่กำหนดไว้ ขึ้นกับปริมาณน้ำทิ้ง แหล่งรองรับน้ำทิ้ง หรือประเภทของโรงงานอุตสาหกรรม ตามที่กรมโรงงานอุตสาหกรรมกำหนด แต่ต้องไม่มากกว่า ๑๕ มิลลิกรัมต่อลิตร

(๑๕) ค่าบีโอดี (Biochemical Oxygen Demand) ที่อุณหภูมิ ๒๐ องศาเซลเซียส เวลา ๕ วัน ไม่มากกว่า ๒๐ มิลลิกรัมต่อลิตร หรืออาจแตกต่างจากที่กำหนดไว้ ขึ้นกับปริมาณน้ำทิ้ง แหล่งรองรับน้ำทิ้ง หรือประเภทของโรงงานอุตสาหกรรม ตามที่กรมโรงงานอุตสาหกรรมกำหนด แต่ต้องไม่มากกว่า ๖๐ มิลลิกรัมต่อลิตร

(๑๖) ค่าทีเคเอ็น (TKN หรือ Total Kjeldahl Nitrogen) ไม่มากกว่า ๑๐๐ มิลลิกรัมต่อลิตร หรืออาจแตกต่างจากที่กำหนดไว้ ขึ้นกับปริมาณน้ำทิ้ง แหล่งรองรับน้ำทิ้ง หรือประเภทของโรงงานอุตสาหกรรมตาม that กรมโรงงานอุตสาหกรรมกำหนด แต่ต้องไม่มากกว่า ๒๐๐ มิลลิกรัมต่อลิตร

(๑๗) ค่าซีโอดี (Chemical Oxygen Demand) ไม่มากกว่า ๑๒๐ มิลลิกรัมต่อลิตร หรืออาจแตกต่างจากที่กำหนดไว้ ขึ้นกับปริมาณน้ำทิ้ง แหล่งรองรับน้ำทิ้ง หรือประเภทของโรงงานอุตสาหกรรม แต่ต้องไม่มากกว่า ๔๐๐ มิลลิกรัมต่อลิตร”

• ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๑๔) เรื่องหน้าที่ของผู้รับใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน

ข้อ ๗๕ “ต้องทำการกำจัดกลิ่น เสียง ความสั่นสะเทือน ฝุ่นละออง เขม่า เถ้าถ่านที่เกิดขึ้นจากโรงงานมิให้เป็นที่เดือดร้อน หรือเป็นเหตุเสื่อม หรืออาจเป็นอันตรายแก่สุขภาพของผู้อยู่อาศัยใกล้เคียง”

ข้อ ๗๗ “โรงงานที่มีการใช้เตาหรือเครื่องจักรอื่นใด ซึ่งทำให้มีเขม่าควันออกสู่บรรยากาศ ต้องปล่อยออกทางปล่องที่มีความสูงตามความจำเป็นและเหมาะสม ความดำของเขม่าควันที่ปากปล่องต้องไม่เกินร้อยละสี่สิบของความดำมาตรฐานริงเกลมานน์ เว้นแต่ในช่วงระยะเวลาสั้นในขณะที่เริ่มติดเตาหรือติดเครื่อง เชื้อขี้เถ้า เป่าเขม่า หรือเกิดข้อขัดข้องขึ้นในระบบขจัดเขม่าควัน”

• ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๓๐) เรื่องหน้าที่ของผู้รับใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน

ข้อ ๕๑ “ต้องจัดให้มีระบบป้องกันและกำจัดอากาศเสียในห้องเก็บและห้องปฏิบัติงานอันเกี่ยวกับวัตถุมีพิษ วัตถุเคมี วัตถุไวไฟ วัตถุระเบิด หรือวัตถุอื่นที่อาจเป็นอันตราย หรือที่อาจทำให้เกิดฝุ่นละอองอย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอ ที่จะป้องกันมิให้อากาศที่ระบายออกจากห้องมีความเข้มข้นเกินกว่ามาตรฐานความปลอดภัยจนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายต่อบุคคล สัตว์ พืช หรือทรัพย์สินของผู้อื่น หรือเป็นเหตุเดือดร้อนรำคาญ กับต้องดูแลรักษาให้ห้องต่าง ๆ ดังกล่าวอยู่ในสภาพที่มั่นคงแข็งแรงเหมาะสมแก่งานนั้น ๆ”

• ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่องกำหนดค่าปริมาณของสารเจือปนในอากาศที่ระบายออกจากโรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๙

ข้อ ๓ “อากาศที่ระบายออกจากโรงงาน ต้องมีค่าปริมาณของสารเจือปนแต่ละชนิดไม่เกินที่กำหนดไว้ ดังต่อไปนี้”

ชนิดของสารเจือปน (หน่วยวัด)	แหล่งที่มาของสารเจือปน	ค่าปริมาณของสารเจือปนใน อากาศที่	
		ไม่มีการเผา ไหม้เชื้อเพลิง	มีการเผาไหม้ เชื้อเพลิง
๑. ฝุ่นละออง (Total Suspended Particulate) (มิลลิกรัมต่อลูกบาศก์เมตร)	ก. แหล่งกำเนิดความร้อนที่ใช้		
	- น้ำมันหรือน้ำมันเตา	-	๒๔๐
	- ถ่านหิน	-	๓๒๐
	- เชื้อเพลิงชีวมวล	-	๓๒๐
	- เชื้อเพลิงอื่น ๆ	-	๓๒๐
ข. การถลุง หล่อหลอม รีดตีง และ/หรือผลิต อลูมิเนียม	๓๐๐	๒๔๐	
ค. การผลิตทั่วไป	๔๐๐	๓๒๐	
๒. พลวง (Antimony) (มิลลิกรัมต่อลูกบาศก์เมตร)	การผลิตทั่วไป	๒๐	๑๖
๓. สารหนู (Arsenic) (มิลลิกรัมต่อลูกบาศก์เมตร)	การผลิตทั่วไป	๒๐	๑๖
๔. ทองแดง (Copper) (มิลลิกรัมต่อลูกบาศก์เมตร)	การผลิตทั่วไป	๓๐	๒๔
๕. ตะกั่ว (Lead) (มิลลิกรัมต่อลูกบาศก์เมตร)	การผลิตทั่วไป	๓๐	๒๔
๖.ปรอท (Mercury) (มิลลิกรัมต่อลูกบาศก์เมตร)	การผลิตทั่วไป	๓	๒๔
๗. คลอรีน (Chlorine) (มิลลิกรัมต่อลูกบาศก์เมตร)	การผลิตทั่วไป	๓๐	๒๔
๘. ไฮโดรเจนคลอไรด์ (Hydrogen Chloride) (มิลลิกรัมต่อลูกบาศก์เมตร)	การผลิตทั่วไป	๒๐๐	๑๖๐
๙. กรดกำมะถัน (Sulfuric acid) (ส่วนในล้านส่วน)	การผลิตทั่วไป	๒๕	-

๑๐. ไฮโดรเจนซัลไฟด์ (Hydrogen Sulfide) (ส่วนในล้านส่วน)	การผลิตทั่วไป	๑๐๐	๘๐
๑๑. คาร์บอนมอนอกไซด์ (Carbon monoxide) (ส่วนในล้านส่วน)	การผลิตทั่วไป	๘๗๐	๖๙๐
๑๒. ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ (Sulfur dioxide) (ส่วนในล้านส่วน)	ก. แหล่งกำเนิดความร้อนที่ใช้ - น้ำมันหรือน้ำมันเตา - ถ่านหิน - เชื้อเพลิงชีวมวล - เชื้อเพลิงอื่น ๆ ข. การผลิตทั่วไป	- - - - ๕๐๐	๙๕๐ ๗๐๐ ๖๐ ๖๐ -
๑๓. ออกไซด์ของไนโตรเจน (Oxide of Nitrogen) (ส่วนในล้านส่วน)	แหล่งกำเนิดความร้อนที่ใช้ - น้ำมันหรือน้ำมันเตา - ถ่านหิน - เชื้อเพลิงชีวมวล - เชื้อเพลิงอื่น ๆ	- - - -	๒๐๐ ๔๐๐ ๒๐๐ ๒๐๐
๑๔. ไซลีน (Xylene) (ส่วนในล้านส่วน)	การผลิตทั่วไป	๒๐๐	-
๑๕. ครีซอล (Cresol) (ส่วนในล้านส่วน)	การผลิตทั่วไป	๕	-

- ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่องกำหนดค่าระดับเสียงการรบกวนและระดับเสียงที่เกิดจากการประกอบกิจการโรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๘

ข้อ ๒ “ค่าระดับการรบกวนที่เกิดจากการประกอบกิจการโรงงาน ไม่เกิน ๑๐ เดซิเบลเอ”

ข้อ ๓ “ค่าระดับเสียงเฉลี่ย ๒๔ ชั่วโมง ที่เกิดจากการประกอบกิจการโรงงาน ไม่เกิน ๗๐ เดซิเบลเอ”

ข้อ ๔ “ค่าระดับเสียงสูงสุดที่เกิดจากการประกอบกิจการโรงงาน ไม่เกิน ๑๑๕ เดซิเบลเอ”

- ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่องการจัดทำรายงานชนิดและปริมาณสารมลพิษที่ระบายออกจากโรงงาน พ.ศ. ๒๕๕๐

ข้อ ๒ “ให้โรงงานที่มีมลพิษน้ำและอากาศต้องจัดทำรายงานชนิดและปริมาณสารมลพิษที่ระบายออกจากโรงงาน ตามประเภทหรือชนิดของโรงงานที่กรมโรงงานอุตสาหกรรมกำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา”

- ประกาศกรมโรงงานอุตสาหกรรม เรื่องกำหนดประเภทหรือชนิดของโรงงานที่ต้องจัดทำรายงานชนิดและปริมาณสารมลพิษที่ระบายออกจากโรงงาน พ.ศ. ๒๕๕๓

ข้อ ๔ “โรงงานตามประเภทหรือชนิดของโรงงานตามบัญชีท้ายประกาศนี้ให้จัดทำรายงานชนิดและปริมาณสารมลพิษที่ระบายออกจากโรงงาน”

- บัญชีท้ายประกาศกรมโรงงานอุตสาหกรรม เรื่อง กำหนดประเภทหรือชนิดของโรงงานที่ต้องจัดทำรายงานชนิดและปริมาณสารมลพิษที่ระบายออกจากโรงงาน พ.ศ. ๒๕๕๓

รายการ ที่	ประเภทหรือชนิดของโรงงาน	เงื่อนไข	มลพิษน้ำ	มลพิษอากาศ
๑	ลำดับที่ ๑๑(๓) และ ๑๑(๔) การทำน้ำตาลทรายดิบ หรือ น้ำตาลทรายขาว หรือน้ำตาล ทรายขาวให้บริสุทธิ์	โรงงานทุกขนาด	จัดทำรายงาน	จัดทำรายงาน
	ลำดับที่๑๑(๖) การทำกลูโคส เดกซ์โทรส ฟรักโทส หรือผลิตภัณฑ์อื่นที่ คล้ายคลึงกัน	โรงงานที่มีกำลังการผลิตตั้งแต่ ๒๐ ตันต่อ วันขึ้นไป	จัดทำรายงาน	จัดทำรายงาน
๒	ลำดับที่ ๓๘(๑) และ ๓๘(๒) การทำเยื่อจากไม้หรือวัสดุอื่น การทำกระดาษ กระดาษแข็ง หรือกระดาษที่ใช้ในการก่อสร้าง ชนิดที่ทำจากเส้นใยหรือ แผ่นกระดาษไฟเบอร์	โรงงานที่มีกำลังการผลิตตั้งแต่ ๕๐ ตันต่อ วันขึ้นไป	จัดทำรายงาน	จัดทำรายงาน
๓	ลำดับที่ ๔๒(๑) การทำเคมีภัณฑ์ สารเคมี หรือ	โรงงานที่มีกำลังการผลิตแต่ละชนิดหรือ	จัดทำรายงาน	จัดทำรายงาน

	วัสดุเคมี	รวมกันตั้งแต่ ๑๐๐ ตันต่อวันขึ้นไป		
๔	ลำดับที่ ๔๓(๑) การทำปุ๋ย หรือสารป้องกัน หรือ สารกำจัดศัตรูพืชหรือสัตว์	โรงงานทุกขนาด เฉพาะที่ใช้ กระบวนการทางเคมี	จัดทำรายงาน	จัดทำรายงาน
๕	ลำดับที่ ๔๔ โรงงานประกอบกิจการเกี่ยวกับ การผลิตยางเรซินสังเคราะห์ ยาง อีลาสโตเมอร์ พลาสติก หรือเส้น ใยสังเคราะห์ซึ่งมีใยแก้ว	โรงงานที่มีกำลังการผลิตตั้งแต่ ๑๐๐ ตัน ต่อวันขึ้นไป	จัดทำรายงาน	จัดทำรายงาน
๖	ลำดับที่ ๔๙ โรงงานกลั่นน้ำมันปิโตรเลียม	โรงงานทุกขนาด	จัดทำรายงาน	จัดทำรายงาน
๗	ลำดับที่ ๕๗(๑) การทำซีเมนต์ ปูนขาว หรือปูน ปลาสเตอร์	โรงงานทุกขนาด	ไม่ทำรายงาน	จัดทำรายงาน
๘	ลำดับที่ ๕๙ โรงงานประกอบกิจการเกี่ยวกับ การถลุง หลอม หล่อ รีด ดึง หรือ ผลิตเหล็กหรือเหล็กกล้าในขั้นต้น	โรงงานที่มีกำลังการผลิตตั้งแต่ ๑๐๐ ตัน ต่อวันขึ้นไป ที่มีเตาหลอมเหล็ก หรือเตาอบ หรือใช้ น้ำกรด หรือใช้สารที่ อาจเป็นอันตรายต่อ สิ่งแวดล้อม	จัดทำรายงาน	จัดทำรายงาน
๙	ลำดับที่ ๖๐ โรงงานประกอบกิจการเกี่ยวกับ การถลุง ผสม ทำให้บริสุทธิ์ หลอม หล่อ รีด ดึง หรือผลิต โลหะในขั้นต้น ซึ่งไม่ใช่เหล็กหรือ เหล็กกล้า	โรงงานที่มีกำลังการผลิตตั้งแต่ ๕๐ ตันต่อ วันขึ้นไป	จัดทำรายงาน	จัดทำรายงาน
๑๐	ลำดับที่ ๘๘ โรงงานผลิตพลังงานไฟฟ้า	โรงงานที่มีกำลังการผลิตตั้งแต่ ๑๐ เมกะวัตต์ขึ้นไป	จัดทำรายงาน	จัดทำรายงาน
๑๑	ลำดับที่ ๘๙ โรงงานผลิตก๊าซ ซึ่งมีใช้ก๊าซ ธรรมชาติ ส่งหรือจำหน่ายก๊าซ	โรงงานทุกขนาด	จัดทำรายงาน	จัดทำรายงาน

๑๒	ลำดับที่ ๑๐๑ โรงงานปรับคุณภาพของเสียรวม เฉพาะ - การบำบัดน้ำเสียรวม - การเผาของเสียรวม - การบำบัดด้วยวิธีเคมี ฟิสิกส์	โรงงานทุกขนาด โรงงานทุกขนาด โรงงานทุกขนาด	จัดทำรายงาน ไม่ทำรายงาน ไม่ทำรายงาน	ไม่ทำรายงาน จัดทำรายงาน จัดทำรายงาน
๑๓	ลำดับที่ ๑๐๕ โรงงานประกอบกิจการเกี่ยวกับการคัดแยกหรือฝังกลบสิ่งปฏิกูลหรือวัสดุที่ไม่ใช้แล้วที่มีลักษณะและคุณสมบัติตามที่กำหนดในกฎหมายโรงงาน	โรงงานทุกขนาด เฉพาะการฝังกลบสิ่งปฏิกูลหรือวัสดุที่ไม่ใช้แล้วที่เป็นของเสียอันตราย	จัดทำรายงาน	จัดทำรายงาน
๑๔	ลำดับที่ ๑๐๖ โรงงานประกอบกิจการเกี่ยวกับการนำผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมที่ไม่ใช้แล้วหรือของเสียจากโรงงานมาผลิตเป็นวัตถุดิบหรือผลิตภัณฑ์ใหม่	โรงงานที่มีกำลังการผลิตตั้งแต่ ๕๐ ตันต่อวันขึ้นไป	จัดทำรายงาน	จัดทำรายงาน
๑๕	ลำดับที่ ๑-๑๐๗ โรงงานที่มีน้ำเสีย	โรงงานที่มีปริมาณน้ำเสียก่อนเข้าระบบบำบัด (Influent) ตั้งแต่ ๕๐๐ ลูกบาศก์เมตรต่อวันขึ้นไป (รวมน้ำหล่อเย็นที่มีการปนเปื้อนในรูปบีโอดีหรือซีโอดี) หรือปริมาณความสกปรกก่อนเข้าระบบบำบัด (BOD Load of Influent) ตั้งแต่ ๑๐๐ กิโลกรัมต่อวันขึ้นไป	จัดทำรายงาน	ไม่ทำรายงาน
๑๖	ลำดับที่ ๑-๑๐๗ โรงงานที่ใช้สารหรือองค์ประกอบของสารดังต่อไปนี้โดยตรงใน	โรงงานที่มีปริมาณน้ำเสียก่อนเข้าระบบบำบัด (Influent)	จัดทำรายงาน	ไม่ทำรายงาน

	กระบวนการผลิต ได้แก่ สังกะสี แคดเมียม ไซยาไนต์ ฟอสฟอรัสที่อยู่ในรูปของสารประกอบอินทรีย์ ตะกั่ว ทองแดง บาเรียม เซเลเนียม นิเกิล แมงกานีส เฮกซาวาเลนซ์โครเมียม อาร์เซนิก และปรอท	ตั้งแต่ ๕๐ ลูกบาศก์เมตรต่อวันขึ้นไป		
๑๗	ลำดับที่ ๑-๑๐๗ โรงงานที่มีการใช้เตาอุตสาหกรรมหรือหม้อน้ำ	- โรงงานที่มีเตาอุตสาหกรรมขนาดแรงม้าเปรียบเทียบตั้งแต่ ๑,๐๐๐ แรงม้าขึ้นไป - โรงงานที่มีหม้อน้ำเดี่ยวที่มีกำลังการผลิตไอน้ำ ตั้งแต่ ๑๐ ตันไอน้ำต่อชั่วโมงขึ้นไป กรณีใช้ของเหลวหรือของแข็งเป็นเชื้อเพลิง หรือตั้งแต่ ๒๐ ตันไอน้ำต่อชั่วโมงขึ้นไป กรณีใช้ก๊าซเป็นเชื้อเพลิง	ไม่ทำรายงาน ไม่ทำรายงาน	จัดทำรายงาน จัดทำรายงาน
๑๘	ลำดับที่ ๑-๑๐๗ โรงงานที่มีหรือใช้สารอินทรีย์ระเหย (VOCs) ในกระบวนการผลิต	โรงงานที่มีหรือใช้สารอินทรีย์ระเหยตั้งแต่ ๓๖ ตันต่อปีขึ้นไป	ไม่ทำรายงาน	จัดทำรายงาน

• ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่องการกำจัดสิ่งปฏิกูลหรือวัสดุที่ไม่ใช้แล้ว พ.ศ. ๒๕๔๘

ข้อ ๖ “ต้องไม่ครอบครองสิ่งปฏิกูลหรือวัสดุที่ไม่ใช้แล้ว ไว้ภายในโรงงานเกินระยะเวลา ๙๐ วัน หากเกินกว่าระยะเวลาที่กำหนดไว้นี้ ต้องขออนุญาตต่อกรมโรงงานอุตสาหกรรม ตามแบบ สก.๑ ท้ายประกาศนี้”

ข้อ ๙ “ห้ามมิให้นำสิ่งปฏิกูลหรือวัสดุที่ไม่ใช้แล้วออกนอกบริเวณโรงงาน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมโรงงานอุตสาหกรรม หรือผู้ซึ่งอธิบดีกรมโรงงานอุตสาหกรรมมอบหมายให้นำออกไปเพื่อการจัดการด้วยวิธีการและสถานที่ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในภาคผนวกที่ ๔ ท้ายประกาศนี้ ในกรณีที่ทำกรบำบัด หรือกำจัดสิ่งปฏิกูล หรือวัสดุที่ไม่ใช้แล้วภายในบริเวณโรงงาน ต้องปฏิบัติตามหมวด ๔ ข้อ ๑๗ และข้อ ๒๑ ถึงข้อ ๒๔ ด้วย”

ภาคผนวก ง.

กฎกระทรวงและประกาศกระทรวงที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒**• กฎกระทรวง ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๒๖) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒**

ข้อ ๓๕ “เจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคารประเภทควบคุมการใช้ ต้องใช้หรือยินยอมให้บุคคลใดใช้อาคารดังกล่าวโดยมิให้มีการกระทำที่อาจก่อให้เกิดเหตุรำคาญหรือกระทบกระเทือนต่อการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมอันเป็นภัยอันตรายต่อสุขภาพ ชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สิน”

• กฎกระทรวง ฉบับที่ ๓๓ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒

ข้อ ๗ “อาคารสูงหรืออาคารขนาดใหญ่พิเศษที่มีส่วนของพื้นที่อาคารต่ำกว่าระดับพื้นดิน ต้องมีระบบระบายอากาศ และระบบบำบัดน้ำเสีย และการระบายน้ำทิ้ง ตามหมวด ๒ และหมวด ๓ แยกเป็นอิสระจากระบบระบายอากาศ และระบบบำบัดน้ำเสีย และการระบายน้ำทิ้งส่วนเหนือพื้นดิน”

ข้อ ๓๒ “ระบบบำบัดน้ำเสียจะแยกเป็นระบบอิสระเฉพาะอาคาร หรือเป็นระบบรวมของส่วนกลางก็ได้ แต่ต้องไม่ก่อให้เกิดเสียง กลิ่น ฟอง กาก หรือสิ่งอื่นใดที่เกิดจากการบำบัดนั้น จนถึงขนาดที่อาจเกิดภัยอันตรายต่อสุขภาพ ชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สิน กระทบกระเทือนต่อการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม หรือความเดือดร้อนรำคาญแก่ประชาชนผู้อยู่อาศัยใกล้เคียง”

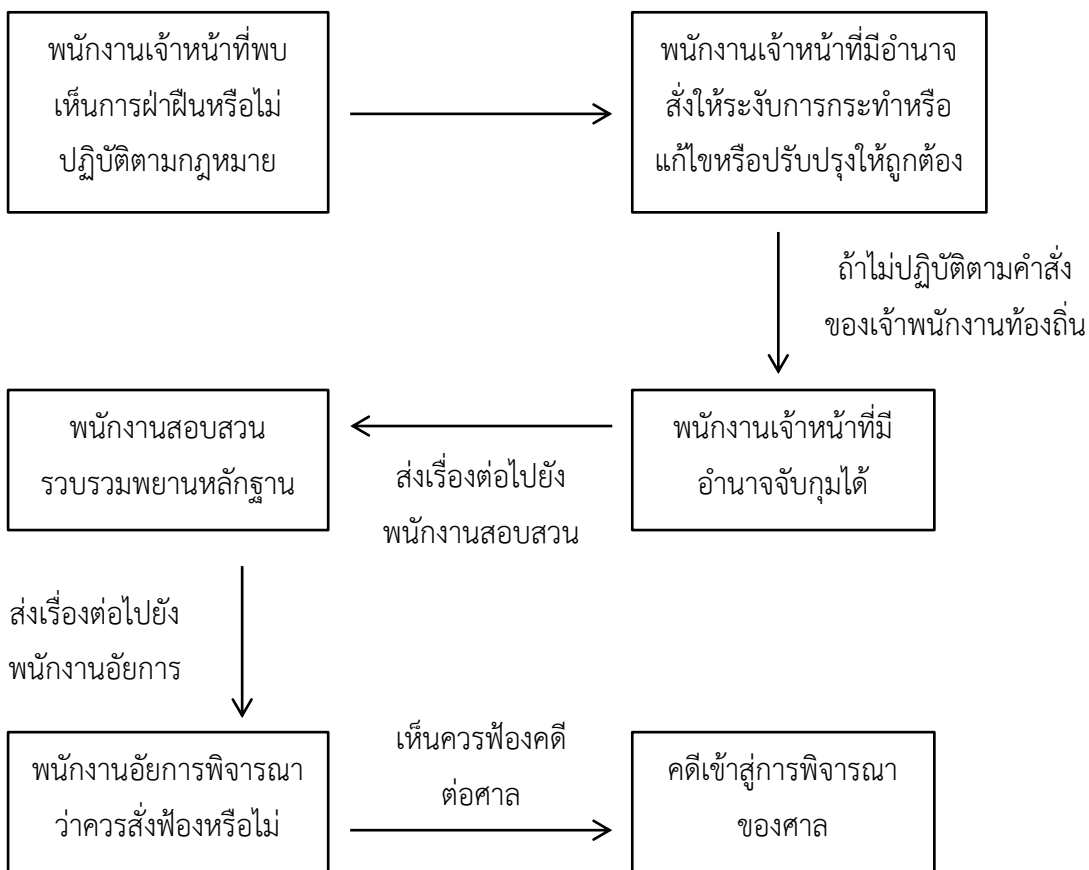
ภาคผนวก จ.

ขั้นตอนการดำเนินการของเจ้าพนักงานควบคุมมลพิษ
ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕

ภาคผนวก ฉ.

ขั้นตอนการดำเนินการของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕

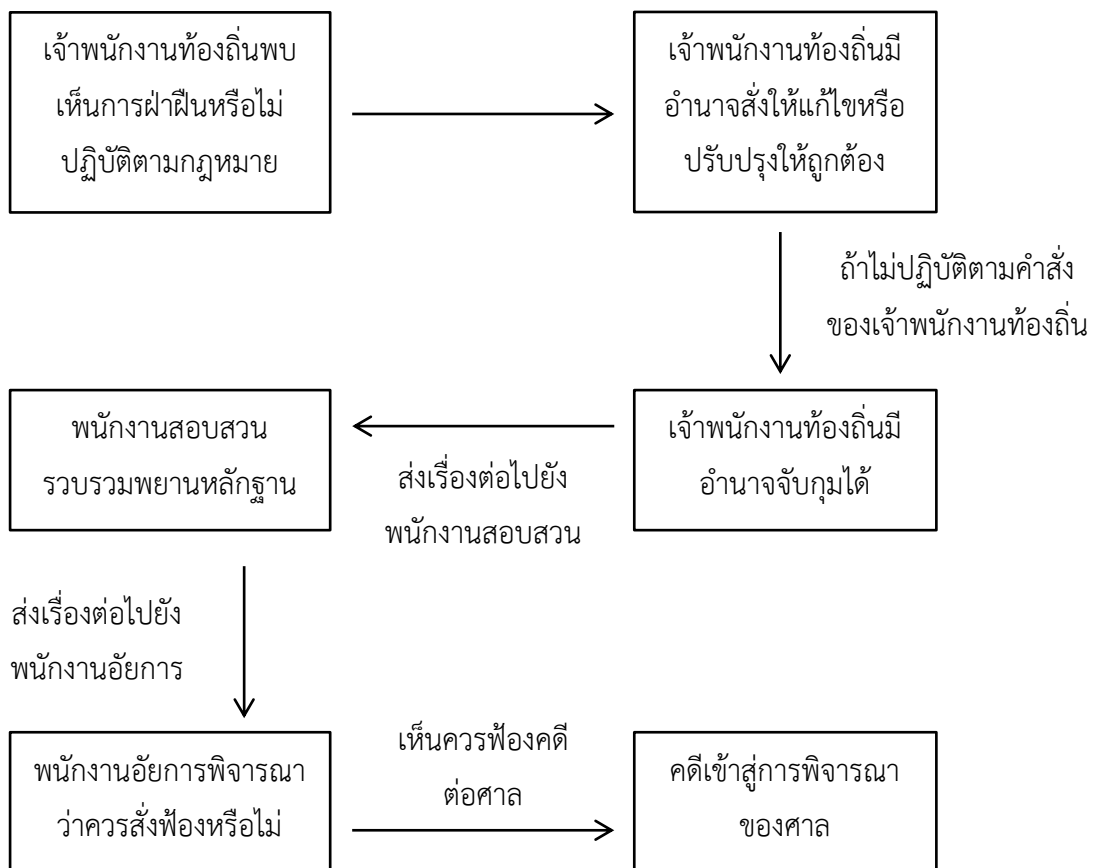

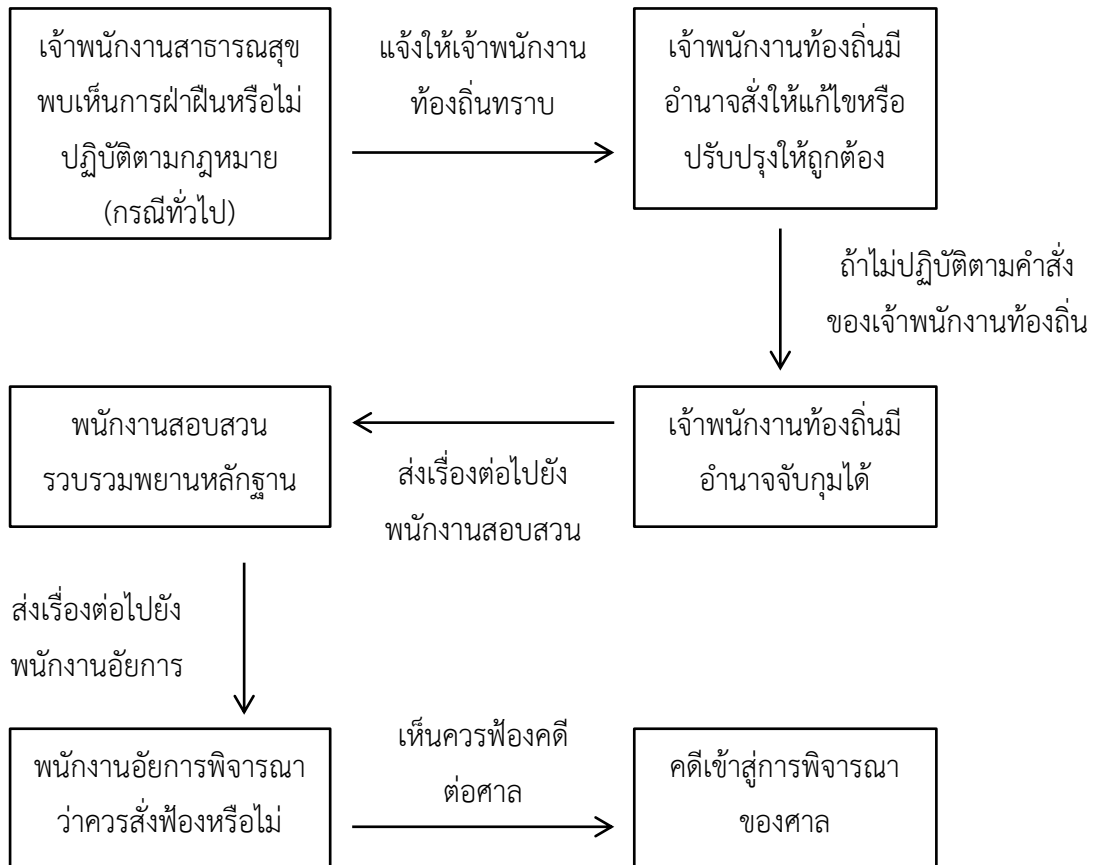
ภาคผนวก ข.

ขั้นตอนการดำเนินการของเจ้าพนักงานท้องถิ่นและเจ้าพนักงานสาธารณสุข
ตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕

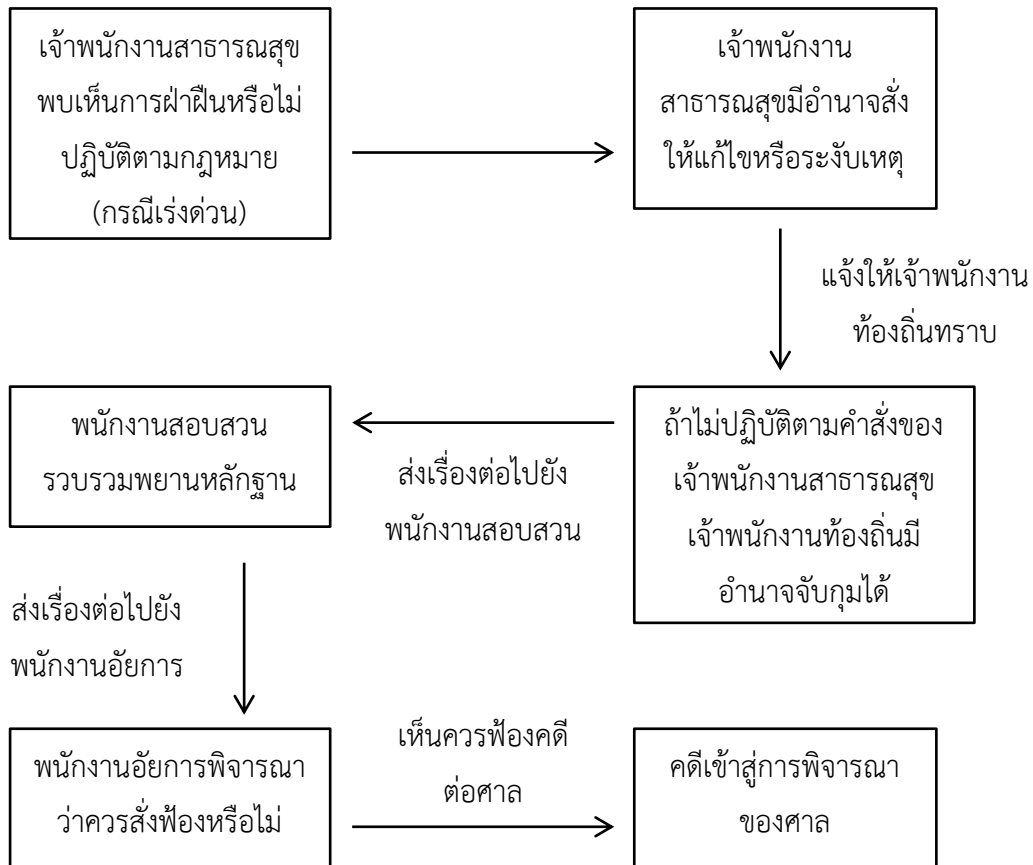
- กรณีเจ้าพนักงานท้องถิ่นพบเห็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕

- กรณีเจ้าพนักงานสาธารณสุขพบเห็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ (กรณีทั่วไป)

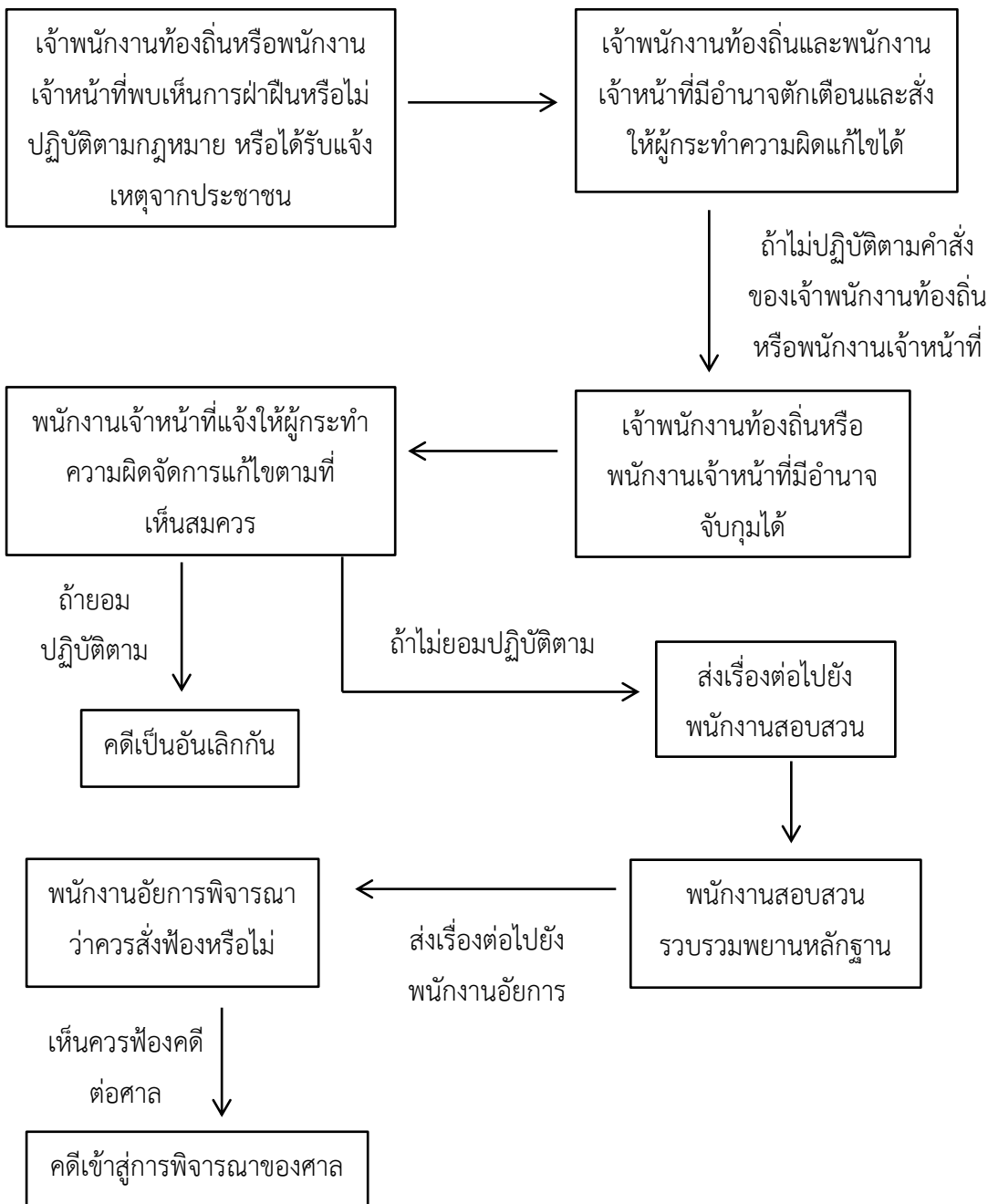

- กรณีเจ้าพนักงานสาธารณสุขพบเห็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ (กรณีเร่งด่วน)

ภาคผนวก ซ.

**ขั้นตอนการดำเนินการของเจ้าพนักงานท้องถิ่นและพนักงานเจ้าหน้าที่
ตามพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕**

ภาคผนวก ฉ.

ตารางเปรียบเทียบบุคคลผู้มีอำนาจในแต่ละขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม

เรื่อง	บุคคลผู้มีอำนาจ			
	ประเทศไทย	ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศญี่ปุ่น	ประเทศออสเตรเลีย
อำนาจจับกุม	<p><u>ตามปวิอ.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> •เจ้าพนักงานตำรวจ <p><u>ตามพ.ร.บ.โรงงาน</u></p> <ul style="list-style-type: none"> •พนักงานเจ้าหน้าที่ <p><u>ตามพ.ร.บ.การสาธารณสุข</u></p> <ul style="list-style-type: none"> •เจ้าพนักงานท้องถิ่น <p><u>ตามพ.ร.บ.รักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง</u></p> <ul style="list-style-type: none"> •เจ้าพนักงานท้องถิ่น •พนักงานเจ้าหน้าที่ 	<p><u>ระดับรัฐบาลกลาง</u></p> <ul style="list-style-type: none"> •กระทรวงพิทักษ์สิ่งแวดล้อมของสหรัฐอเมริกา (U.S. EPA) •เจ้าพนักงานตำรวจ <p><u>ระดับมลรัฐ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> •เจ้าพนักงานตำรวจ <p><u>ระดับท้องถิ่น</u></p> <ul style="list-style-type: none"> •เจ้าพนักงานตำรวจ 	<ul style="list-style-type: none"> •เจ้าพนักงานตำรวจ 	<ul style="list-style-type: none"> •เจ้าพนักงานตำรวจ

เรื่อง	บุคคลผู้มีอำนาจ			
	ประเทศไทย	ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศญี่ปุ่น	ประเทศออสเตรเลีย
อำนาจสอบสวน	<ul style="list-style-type: none"> •พนักงานสอบสวน <p>*บางคนที่อยู่ในอำนาจของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ (DSI)</p> <p>**บางคนดีพนักงานอัยการสามารถเข้าร่วมสอบสวนกับพนักงานสอบสวนได้</p>	<p><u>ระดับรัฐบาลกลาง</u></p> <ul style="list-style-type: none"> •กระทรวงพิทักษ์สิ่งแวดล้อมของสหรัฐอเมริกา (U.S. EPA) •สำนักงานคดีอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม (ECU) <p><u>ระดับมลรัฐ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> •เจ้าพนักงานตำรวจ <p><u>ระดับท้องถิ่น</u></p> <ul style="list-style-type: none"> •เจ้าพนักงานตำรวจ 	<ul style="list-style-type: none"> •พนักงานสอบสวน <p>*พนักงานอัยการสามารถเข้าร่วมสอบสวนกับพนักงานสอบสวนได้ในทุกความผิด</p>	<ul style="list-style-type: none"> •พนักงานสอบสวน

เรื่อง	บุคคลผู้มีอำนาจ			
	ประเทศไทย	ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศญี่ปุ่น	ประเทศออสเตรเลีย
อำนาจฟ้องคดี	<ul style="list-style-type: none"> •พนักงานอัยการ •ผู้เสียหายตามปวอ. •ผู้เสียหายตามกฎหมายสิ่งแวดล้อม 	<p><u>ระดับรัฐบาลกลาง</u></p> <ul style="list-style-type: none"> •กระทรวงยุติธรรม (DOJ) <p><u>ระดับมลรัฐ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> •พนักงานอัยการประจำมลรัฐ <p><u>ระดับท้องถิ่น</u></p> <ul style="list-style-type: none"> •พนักงานอัยการประจำท้องถิ่น <p>*ให้สิทธิประชาชนฟ้องคดีได้ (Citizen Suits)</p>	<ul style="list-style-type: none"> •พนักงานอัยการ 	<p><u>ระดับรัฐบาลกลาง</u></p> <ul style="list-style-type: none"> •พนักงานอัยการ •ผู้เสียหาย <p><u>ระดับมลรัฐ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> •หน่วยงานคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (EPA) •ผู้เสียหาย
อำนาจพิจารณาคดี	•องค์คณะผู้พิพากษาทั่วไป	•องค์คณะผู้พิพากษา + ลูกขุน	•องค์คณะผู้พิพากษา + ผู้พิพากษาสมทบ (Saiban-in)	•องค์คณะผู้พิพากษา *เป็นบุคคลที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในคดีสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวลีลานาฏ พิมพ์พัฒน์ เกิดเมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๑ ที่จังหวัดกรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนสตรีวิทยา ๒ สำเร็จการศึกษาปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๓ และสำเร็จการศึกษาปริญญารัฐศาสตรบัณฑิต สาขาบริหารงานยุติธรรม (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๔ โดยได้เข้าศึกษาต่อหลักสูตรนิศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ เคยทำงานตำแหน่งนิติกร ที่บริษัท กรุงเทพประกันภัย จำกัด (มหาชน)